Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Leerreeden.

https://hdl.handle.net/1874/373479

HS Gertrudis Olt ms 5 del 7

Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in no=
mine Patris et Filii et Spiritûs Sancti Matt. 28. v. 19.

In Festo SS: Trinitatis 1734. 49.

Onder de grootste en verheevenste feestdagen, die de
kerk door de loop van 't jaer is vierende, moet ongetwyfelt
de feestdag van d'alderh: Drievúldigheit gerekend worden,
welken wij heden vieren.

Heden is 't dat wij vieren de feestdag niet van Martelaeren
of Belijders, niet van apostelen, of Evangelisten, niet van En=
gelen, of aerdsengelen, of eenig ander schepzel, maer van God
zelf drievúldig in Persoonen, misdien deze dag zonderlingen
aen de alderh: Drievúldigheit is toegeeigend. 't is wel waer
dat alle de zondagen van 't jaer aen d'alderh: Drievúldigheit
zyn toegewijd als blykt uit de gebeden en lofzangen van de
kerk waer in zij op de zondagen zonderlingen de alderh: Drie=
vúldigheit aenroept om de zielen eens te mogen looven in den
hemel gelyk ze haer hier reeds looft op der aerde. Edog niet
te min, verkiest de kerk eenen zondag onder alle, om haere
kinderen, de gelovigen, met meerder aendagt op de eigenschap=
pen van dit goddelyk en aenbiddelyk geheim te doen letten.

Hier toe neemt de kerk de eerste zondag na Pinxteren, om
dat zy zig tot nog toe bezig gehouden hebbende met het lyden
met de verryzenisse met de hemelvaerd van Xus, als ook
met de komste des h. Geest, nú wederom den gemeenen dienst van 't jaer
wil gaen hervatten, en dit doet ze om ons te leeren, hoedaenig dat is de God
die wij dienen en ~~op alle andere zondagen van 't jaer~~ aenbidden,
en vervolgens om ons te leeren, hoe zeer wij ook verpligt zyn
alle de zondagen van 't jaer voor God te besteeden en over
te brengen. 't is wel waer dat de kerk dezen dag met minder
prael en luister viert als alle andere feestdagen van Xus
of ook van veele heiligen; dog dit niet zonder reden, mis=
dien dit dient om ons te leeren, dat de feestdag van dit
verheven, en eeuwig Mysterie, meer een feestdag is van den
hemel en van de eeuwigheit, als van de aerde en van de tijd,
als ook om dat de h. Drievúldigheit in de geest en waerheit,
in de verborgentheit en ootmoedigheit van een inwendig geloof
wil geeert en aenbeeden zijn. Nú, gelyk 't zonderlingen
deze dag is die de kerk aen dit aenbiddelyk geheim heeft
toegeeigend, zoo heeft ook ijder geloovige nog eenen bezon=
dere dag, op dew: hij de eerste belydenisse heeft gedaen van
't geloof wegens de alderh: Drievúldigheit, en op w: dag hy zelf
aen dit goddelyk geheim is toegeheiligt. Deze dag is, die dag
op dew: wij alle in den naem van de alderh: Drievúldigh: den
doop ontfangen hebben, 't geen in deze naem bedient moet worden
volgens 't geen Xus zegt in d'opgenoemde woorden, als hy nú
zoo zoo zyne apostelen door zyne hemelvaerd stond te verlaeten
zeggende: gaet, onderwyst alle volkeren &c. Dienvolgens
zal 't ook niet oneigen weezen hiermede iets eenwijnig te onder
houden, en voor te dragen:

Propositio

Wat wij, die in den naem van d' alderh: Drievúldigh gedoopt zijn, door den Doop aen de 3 goddelyke Persoonen der alderh: Drievúldigheit verschuldigt zijn. &

Het geheim van de alderh: Drievúldigheit 'tw: aen den niet dan duisterlyk, en onder 't dekzel van verscheide verbeldingen was aengewezen, heeft zig eerst vooral duidelyk in den Doop van Xus in de Jordaene beginnen te vertoonen alsdan heeft de hemelsche vader zig geopenbaert door die Stemme, die van den hemel quam: Dit is mijn welbeminde Zoon, in wien ik mijn welbehaegen genoomen heb. alsdan is 't eeuwig Woordt, gods eenige Zoon, aldaer in 't zie en menschelyke natuer verscheenen, die hy had aengenoomen alsdan is de h. Geest onder de zienelyke gedaente van een duijf van den hemel komen daelen. welke uitwendige tekenen dienden om aen ons 't geheim van de alderh. Drievuldigheit te veropenbaeren en kenbaer te maken; als ook om ons te l dat 't geene in den Doop van Xus op een zienbaere wijze geschiede, nog dagelijkx op een onzienbaere wijze volbragt wo in de Doop der Xtenen. Immers hier is de heele h. Drievúldigheit, teweten als wij den Doop ontfangen hebben, tegenw dig; niet alleen met die algemeene tegenwoordigheit, met dew de zelve altijd en overal tegenwoordig is; maer hier is ze m eene bezondere wijze en met de uitmuntende werkinge van haer onbegrypelyke magt, wysheit, en goedheit tegenwoordig. de vader neemt ons daer aen voor zijne kinderen; de Zoon mae ons daer zyne Ledematen; de h. Geest heiligt ons daer tot zijne tempels; met een woord de heele h. Drievuldigheit verzaemt en vereenigt ons daer in haere gemeenschap, ~~wan~~ ~~[illegible]~~ midsdien wij alle volgens 't gebod van Xus in de naem van de alderh: Drievúldigh: den Doop ontfangen hebben. En hier uit is 't dat men afmoet meeten wat wij aen de alderh: Drievúldigh: door den Doop verschúldigt zijn geworden. En te

1º Door den Doop heeft de vader ons tot zijne kinderen aengenoomen, want 't daer door is dat wij kinderen gods geword zijn. voor den Doop waeren wij Slaevens en kinderen van den duivel; ~~nog~~ dog door den Doop zijn wij tot kinderen van god aengenoomen volgens 't geen Paulus Leert, alwaer hy zegt

gal. 3 - 26... gy zyt alle kinderen gods door het geloof in C. J. want g alle, zegt hy, in Xus gedoopt zijt. Hier van is 't dat de gelovigen, allent halven in de brieven van Paulus en der andere apostelen kinderen gods genaemt worden. En hier in is 't da gods overgroote liefde tot ons menschen uit komt schijnen Zoo is 't dat Joes hier van redeneert, als hy zegt: zie eens h groote Liefde de vader ons beweezen heeft. En welke is dog die

1. Jo. 3 - 1. Liefde, die de vader ons beweezen heeft? Den beweten, dat wij gods kinderen genaemt worden, dog niet alleen genaemt wor maer dat wij gods kinderen genaemt worden en ook zyn

[Margin note:] (teen opzigt van de h. Drievuldigheits geworden zijn, En wat wij aen

Indien wij dan gedoopt zijnde in den naeme van de Alderh:
Drievuldigheit waerlyk kinderen van den vader geworden
zijn, hoe zeer zijn wij niet schuldig dat w'ons als waere
kinderen van zoo een vader gedragen? wat dankbaerheit
liefde en getrouwigheit zijn wy hier voor aen god niet schul
dig? De Schrift verhaelt, dat als de koning Saul aen den 1 Reg. 18-17...
Jongen David zijne oudste dogter Merob ten houwelijk be
loofde, zoo zegt de Schrift zegt dat David gedenkende
wie hy was, en van wat geringe stam hy afkomstig was,
uitborst in deze woorden: wie ben ik, of wat is mijn levens
gedrag, of mijn vaders geslagt in Israhel, dat ik de schoon
zoon des konings worden zoude? Indien David dus dan
sprak van de waerdigheit van een aerdschs en wereldts konings
zoon te worden? hoe groot moet een Xten dan niet agten
t geluk van tot zoonen en kinderen gods door den Doop
aengenoomen te worden? want wat is dog dat een schaep
herder als David was tot schoonzoon van een aertsch en
sterffelyk koning aengenoomen te worden, indien men die ver
geleikt en nevens stelt, by een kind van Adam, een slave
van den Duivel die door den Doop de zoon word van den Ko
ning der koningen, en een kind van den eeuwige god? O dit
weldaet, deze gaeve, zegt Leo, dat god den mensch zijn zoon
noemt, en dat de mensch god zijn vader noemen mag, gaet
alle weldaeden, alle gaeven verre te boven! Dog welk is 't
besluit 't geen deze leraer hier uit trekt? Indien, zegt Leo,
dat in een vleeschelyk geslagt of aerdsche afkomst de genen
die van doorlugtige ouders gebooren zijn door hunne quaede han
del verduistert worden, ja zelf de glans en luister der voor
ouders aen dusdaenige ontaerde kinderen tot schand en schaembe
dient, tot wat een schande en verderf zullen zij niet vervallen,
die om de liefde des wereldts van 't geslagt van Xus niet vreezen
te vervallen? Willen wij dan deze schande en deze bedreigin
ge vermijden zoo moeten wij, door den doop kinderen van
god geworden zijnde, door onze werken, door onze zeden toonen
dat wij zijn kinderen van den vader, volgens 't geen Xus zegt
weest volmaekt gelyk uwe hemelsche vader volmaekt is Matt. 5-48.
En dit is 't eerste 't geen wij aen de Alderh: Drievuldigheit
schuldig zijn, te weten dat wij kinderen van den vader gewor
den zijnde ons ook als waere kinderen moeten gedragen.
2o. 't twede dat wij door den Doop bekomen hebben,
is dat wij ledemaeten van Xus geworden zijn. Immers
niets is er gemeender in de brieven van Paulus, dan dat de
geloovigen worden genoemt ledemaeten van een lighaem,
te weten de h. Kerk, waer van Xus 't hoofd is. Zoo is 't dat
Paulus hier van spreekt: wy zijn een lighaem in Xus, en alle Rom 12-5.
zijn wij leden onder elkanderen. Zoo spreekt hy ook wederom 1. cor. 12-12.
gelyk het lighaem een is, en veele leden heeft, en dat alhoewel

'er in het lighaem veele Leden zyn, zy nogtans alle maer
een lighaem zyn, zoo is het ook met Xus. Dog om te toon
wanneer wij Ledemaeten geworden en in dit lighaem zyn
ingelijft, zoo voegt Paulus 'er aldaer duidelijk, 't geen to
ons voornemen dient, te weten, dat wy alle een lighae
v. 13. zijn, en Leden onder elkanderen door den Doop. Want, zegt hy, wy zyn al
in eenen geest gedoopt tot een lighaem: als of hy zeide
In 't doopzel is 't dat wy alle door de mededeelinge van de
genaede des h. geest geworden zijn 't geestelyk lighaem va
Xus, en Leden onder elkanderen. En zoo is 't insgelykx da
hy nog op meer andere plaetsen spreekt. Ja zoo sprak X
zelf als Paulus nog zijnde eene Saulus de geloovigen ve
Act. 9-4. volgde, Saul, Saul, zeide Xus, wat vervolgt gy my? 't ge
zeker niet van de Persoon van Xus zelf maer van de gelov
gen zijne Ledemaeten verstaen moet worden, mits den Xu
in den hemel zijnde nu niet meer in persoon van Paulus
vervolgt kon worden, en nogtans zeide Xus Saul, Saul
waerom vervolgt gij mij, te weten in de geloovigen, want
Xus in hen was, en zy in Xus, gelyk 't lighaem is in
de Ledemaeten, en de leden in 't lighaem.

Indien wij dan door den Doop Ledemaeten van Xus geword
zijn, wat erkentenisse zijn wij hier voor wederom aen God niet
schuldig? hoe vereist dit niet dat wij d' eendragtigheit on
lingen betragten, en ons als Ledemaeten onderlingen gedragen.
Immers hier toe is 't dat Paulus op de gemelde plaets tot de
1. Cor. 12-25. van Korinthen schrijft dat wij allegader maer een Lighaem
in Xus door den Doop geworden zijn, opdat, zegt hy, 'er gee
tweespalt in het Lighaem wezen zoude, dat is opdat er g
scheuringe, geen twist, geen vyandschap of verdeeltheit we
zoude, maer dat de Leden, zegt Paulus, voor elkander gely
zorge dragen zouden. Ja op deze wijze is 't dat wij ledema
ten van Xus geworden zijnde op 't volmaekste kunnen toon
dat wij de eenigheit van de Alderh: Drievuldigheit na willen
volgen, te weten met de eenigheit onderlingen onder elkander
te betragten. 't is dit 't geen Xus zelf ons duidelyk aenbeve
't is deze wonderlyke vereeninge die Xus in 't gebed naer 't la
Avondmael voor ons van zijne hemelschen vader verzogt.
Jo. 17-23 hy bad zynen vader niet alleen, dat de zijne zouden geheiligt
zijn door 't woord der waerheit, maer ook zonderlingen dat
zynde zyne discipelen en Ledemaeten onder elkanderen ver
eenigt wezen zouden, opdat zy, zegt hy, een zijn, gelyk
gy vader in mij, en ik in u. 't is deze vereeninge die hy
Jo. 13-35 als 't merkteken stelde waer aen men zijne discipelen en
Ledemaeten kennen zoude. hier aen, zegt hy, zullen zy alle
kennen, dat gy mijne discipelen zijt, indien gy Liefde tot el
deren draegt. En waerlyk inderdaet hier aen kende men
de eerste Xtenen, dat zy Xtenen zijnde Ledemaeten van X

van Xus waeren; want Lukas van hen zegt: de meenigte act. 4-32
der geloovigen hadden al een herte, en eene ziele. Ja deze
vereeninge was zoo sterk onder hen, dat de heidenen zelf
van de Xtenen zeide, gelyk Tertulliaen getuygt, zie hoe zeer
zij elkanderen beminnen; dat zij bereid zijn voor elkanderen
te sterven. Willen wij dan ook toonen, dat wij gedoopt zynde
in den naeme van de alderh. Drievuldigheit waere Ledemaeten
van Xus zijn, zoo moeten wij ons onderlingen onder elkanderen
door de eenigheit van liefde verbinden volgens 't geen Paulus
zegt: tragtende d'eenigheit des geests door de band van vreede Eph. 4-5.
te onderhouden; een lighaem en een van geest, want wij alle maer
een heer, een geloof, een Doopzel hebben, een Doopsel waer door wy Ledemae-
ten van Xus en onderlingen onder elkanderen geworden zyn;
't geen vervolgens 't twede is tw: wij aen de alderheiligste Drie-
vuldigheit verschuldegt zyn.

3° Dog niet alleen zoo zijn wij, gedoopt zijnde in den naeme
van de alderh: Drievuldigheit, kinderen geworden van den vader
en Ledemaeten van den zoon, maer ook tempels en woonplaetsen
van den h. geest. Deze waerheit heeft ons de h. geest zelf
duidelyk en meenigmael door de mont van Paulus geleert en
door zijne pen beschreeven. Zoo is 't dat Paulus hier van spreekt
Weet gy niet, zegt Paulus, dat gij gods tempel zijt, en dat de 1. cor. 3-16.
geest gods in u woont? Zoo ook wederom spreekt hij: weet gy ibid. 6-19.
niet, dat uwe Leden een tempel zijn van den h. geest, die in u is,
dien gy van godt hebt? Insgelykx ook is 't dat hy hier van nog
al spreekt: gy, zegt hy aldaer, gy zijt de tempel van den 2. cor. 6-16
Leevenden godt, gelyk god gezeit heeft: ik zal in hen woonen,
en onder hen wandelen, ik zal hun god zijn, en zy zullen myn
volk zijn.

Indien wij dan waerlyk door den Doop tempels en woon-
plaetsen van den h. geest geworden zijn, hoe vereischt dit niet
van ons dat w'ons als tempels ook gedragen? Ja, wat een schroom
moet dit ons van alle zonden niet doen hebben, door dewelke die
h. tempels, die wy zelf zijn, geschonden en onteert komt te
worden? Wat een zorge moet ons dit niet doen hebben voor
onze zielen, in dewelke de h: geest zijn woonplaets genoomen heeft?
Schrikkelyk zijn de strafen, waermede god meenigmael
de schenders en onteerders van zijn tempels en wooninge heeft
komen te strafen. De schrift verhaelt dat Heliodorus te 2. Mach. 3-23
Jerusalem gekomen zijnde om den tempel en des zelfs schatkist
te rooven, ter zelver plaetse is gestraft geworden; zijne helle-
bardiers en allen die zig verstout hadden, zegt de text, om hem
te gehoorzaemen vielen door gods kragt in onmagt en zijn van schrik
bewecken; Heliodorus zelf wierd door een paerd deerlyk met
de poten geschopt, en van 2 jongelingen die er verscheenen, zonder
ophouden geslagen, zoodat hy dryvens ter aerde viel, en daer
door de goddelyke kragte zonder spraeke lag, en buiten alle
hoope van in 't leeven te blyven. Wederom de schrift verhaelt Ibid. 14-33
een 4. B. tw: niet min schrikkelyk dan dat van Heliodorus. & - 15-

alwaer de Schrift meldt dat Nikanor alleen, nog maer drey-
de den tempel gods met de aerde gelyk te maken, en de zelve
aen den afgodt Bacchus toe te wyden, nog schrikkelyker
is gestraft geworden. Nikanor is in de eerste veldslag met

^ dit vernoomen hebbende

de waepenen aen geëneuvelt. Judas machabeus ^ gebood het
hoofd van Nikanor met zyne hand en schouder af te houwen
hy deed ~~zyne~~ de lasterende tong van den goddeloozen Nikanor
uit snyden, en by stukjes aen de vogelen geeven, zyne boose
ondeugende hand, die hy, text; tegen 't heilig huis van den
almogenden god, onder een vermetel pochen, uitgestoken had
deed Judas over den tempel ophangen, en het hoofd wierdt
op 't hoogste van den burg ten toon gesteld X. Zoo weeten wy

X 't geen hem alles is wedervaeren, om dat hy gelyk de text getuygt zyne hand tegen 't heilig huis van den almogenden god had uitgestoken

ook nog hoe de tempels van Jerusalem om de zonden en goddeloos-
heden, waer door zy de zelve ontheiligd hadden, door de romeynen
is geplundert en verwoest geworden, volgens 't geen Jesus zelf
aen Jerusalem had voorzeit. Indien dan god zoo schrikkelyk
straft d' onteerders en schenders van houte en steene tempels
zelf van 't oude Test:, hoe zeer moeten wy dan niet vreezen
te schenden, of te onteeren, ik zeg niet alleen, onze kerke en
steene tempels, maer die tempels, die wy zelf zyn, daer
de h. geest zelf door zyne genaede in den Doop zyn verblyf
in genoomen, en aen zig toegeheiligt heeft. O veel grooter en
schrikkelyker zyn de straffen die god aen de onteerders
van deze tempels des h. geest in de Schriftuer bedreigt.
Hoort maer alleen hoe Paulus hier van spreekt, 't geen ons voor
alle andere bedreigingen dienen moet, hoort hoe dat tegen

3. Cor. 3 – 17.

hen komt uit te donderen. Zoo wie, zegt Paulus, den tempel
gods schent, god zal hem schenden. Vreest dan, ouders, dien
donderslag die met woorden of met werken uwe kinderen, de
tempels van den h. geest, die zy in den doop geworden waeren,
maekt spelonken en roofnesten van den duivel. Dat vree-
zen donderslag alle die anderen tot de zonden verleiden
en tot een val maer dienen. Vreest voor al ~~deze~~ dit vonnis die
door wulpsheit en ongebondentheit uwe lighaemen oneert, en
de ziel aen den duivel overgeeft; want niemand 'er wordt
uitgenoomen, en van deze vloek bevrijd zal blyven, mits
Paulus zonder uitzonderinge zegt: Zoo wie, of al wie
den tempel gods zal schenden, god zal hem ook schenden
god zal hem verdelgen. 't Zal geen mensch, geen Engel wezen
maer god zegt Paulus wiens magtigen en regtveerdige
hand niemand kan wederstaen of ontloopen, die zal hem
verderven, hy zal hem verdelgen niet met een tydelyke dood
des lighaems alleen, maer met de eeuwige dood van ziel
en lighaem beide te zaemen. V

Conclusio.

~~[illegible]~~ Willen wy dan, G, deze schrikkelyke bedreiginge ver-
mijden, zoo moeten wy ons ook heiliglyk gedraegen. Erkent
dan Xten, zegt Leo, uwe waerdigheit, deelagtig geworden

en deelagtig aen de goddelyke natuer geworden zynde,
wilt dog door geen ontaerd Leven tot uwen voorigen wandel
wederkeeren. Wij zyn alle aen de goddelyke natuer deelagtig
geworden, als de vader ons in den Doop tot zijne kinderen
heeft aengenoomen, vervolgens moeten wij zoo ontaert niet
wezen, dat wij door onze voorige wandel, door de zonden,
aen den duivel weder zouden overgeeven. maer integendeel
wij moeten onze waerdigh. van kinderen gods erkennen, en
god als onzen vader eeren gelyk god zelf uitdrukkelyk
vereischt. Een zoon eert zynen vader.. ben ik dan uw vader
waer is myne eer? Mala. 3 - 6
2° Leo gaet nog verder, en zegt: zyt in
dagtig van wat hoofd en van wat lighaem gij ledemaet zyt,
wij zyn Ledemaeten van Xus vervolgens ~~als~~ als Leden
onder elkanderen moeten wij vereenigt zyn. 3° Eindelyk
zegt Leo: Door 't Saer: des Doopzels zyt gy geworden den
tempel van den h. geest, wilt dan ook zoo een waerdige in
woonders door de zonden, en quaede werken, wederom uit u
niet verdrijven. Laet ons dan B deze vermaeninge van
deze h vader meenigmael voor oogen hebben. Laet ons de
zelve op onze geboorte dag zonderling gedenken, en heden
ons de zelve, zonderlingen overweegen, misdien wij heden
vieren dat aenbiddelyk geheim aen wien wij zoo heilglyk
zyn toegeweid, op dat wij ons als kinderen van den vader
als Ledemaeten van den zoon, en als tempels van den h. geest
ons hier gedragen hebbende, ons ook hiernaemals in de
alderh. Drievuldigheit ons mogen verblyden, 't geen ons die
zelve alderh. Drievuldigh. verleene de vader, zoon en h.
geest. Amen &

vide Backx
in hoc Festo
Tom. 2. pag. 368. ris

NB Post Sum-
mum Sacrum dixi.
Post primum verò
dixi anni 1733.

..... Baptizantes eos in nõie Patris, et Filii et Spiritus Sancti. Matt. 28. v. 19.

In Festo SS. Trinitatis 1741. 51. 64.

Euntes docete om̄s gentes baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Sp[iri]tus S[ancti]. Matt. 28. v. 19.

In Festo SS. Trinitatis 1741. 51. 64.

Wel te regt zei eertijds de h. Bern[ardus] van het geheim der Godlijke Drieëenigheid, ~~dat~~ wij nu heden vieren: Scrutari temeritas, credere pietas, nosse æterna felicitas, i. e. dit geheim te willen doorgronden is vermetentheid, het zelve te gelöven is godvrugtigheid, het te kennen, en te zien hoe het is, is d'eeuwige zaligheid. A. A.

En waerlijk daerin is 't dat onze zaligheid, dat ons opper-gelük bestaet, dat men godt aenschijn aen aenschijn aenschouwt, ~~dat wij hier den gënen daer zien zijn zien van gekregen heeft, die het eerste is van alle onze werkingen~~ (hier kend door 't geloof, in naamals ...). Dit zeid Xtus: Hæc ē vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Xtum, onder w[elke] kennisse van godt en J. C. ook die des h. geests besloten is, mits het onmogelijk is den Vader of den zoon te ~~...~~ kennen, zonder dat men ook ~~...~~ kend hoe deze twe elkanderen beminnen, en Lief hebben, w[elke] Liefde anders niet ~~...~~ is als de h. Geest. Joes. 17

Dog zoo lang men in deze wereld is, ~~...~~ word ons niet toegelaeten onzen godt, of dit h. mijsterie van de drieëenigheid in den grond te kennen. ~~...~~. Geen mensch zal mij zien (zegd godt) en leven. Exod. 33-20 Maer het gëne een mensch hier doen kan, en ook moet doen is het zelve gelöven, en al dikwils uit roepen: Ik gelööf in godt den Vader almagtig, en in J. C. zijnen eenigen zoon, ik gelööf in den h. Geest. Dit is 't gëne wij kunnen doen ten opzigt van dit geheim, terwijl wij leven; het is alleen door het somber ligt van het geloof dat wij het kunnen aenschouwen, wij zijn hier nog gelijk aen de nagtvogels, welkers oogen schëmeren, als zij het zonneligt willen ~~gaen~~ aenschouwen ~~...~~.

Hierom ~~...~~ is 't eene groote vermetentheid als men te diep in dit mijsterie zou willen intrëden, ja ook onmögelijk is 't. ~~Dog~~ Egter moet men 'er van sprëken: want moet 't geweeten worden, zoo moet 't ook gepreekt worden; want quomodo audient sine prædicante? Niet dat men alles

wil of kan uitdrukken, het gene hier in besloten is; maer
men alleen naekt en bloot voorsteld, het gene men dies aen-
de gelôven moet ter zaligheid.

Nu vermits wij van daeg dit Mijsterie vieren, en
men het niet wel kan vieren, zonder het zelve te kennen, zo
is onze meining ook van dit geheim, alhoewel onuitsprê-

Propositio

lijk, iet te sprêken, en U. A. de noodzaekelijke waerheden
dies aengaende voor oogen te stellen, waernaer wij zullen
zien wat betrek dit geheim op onze zeden hebben moet
Vos interim <u>Attendite</u>

Wij hebben in het geheim der Drieëenigheid 3 dingen
aen te merken, naem. de waerheid der godheid, d'eenheid
der zelve, en d'onderscheidenheid der 3 godlijke persoonen
zoo nogtans dat die 3 persoonen maer een God zijn.

1mo Dat is een God.

1mo Het eerste dat wij hier hebben aen te merken is
godheid, wij moeten eerst weeten dat 'er een God is.

Dat 'er een God is worden wij genoeg overtuigd door
onze eige natûre; want als w' in eene haestige verlêgentheid van
waerin men ziet dat men berooft word van allemenschelijke
bijstand, aenstonds neemen w' onze toevlugt tot Gode, en

Apol. cap. 17.

zegt: ô! Godt help mij. D' oude Tertulliaen noemd deze
vlugt: testimonium aa naaliter xanae. Hierom is 't dat de
Vâders dikwils zeggen, scientiam seu notitiam Dei nobis
insitam, ingenitam, implantatam, en gelijk Damascenus
zegt, inseminatam.

Deze waerheid is alle opregte gemoederen zoo diep ingeprent
dat het niet van nooden zou zijn, de zelve met eenige rêdenen
te willen staven. Valet ad seipsam persuadendam evidentia
En 't zijn alleen gemoederen, die door haere booshêden gedre-
gen worden ~~om haer~~ dit zig in te beelden als of 'er geen God was
niet zoo zeer om dat zij dit meinen, als om dat zij vrêesen van
die godheid gestraft te worden. Ô! onnatûurlijke wansch

Ps. 53.
Zê dat de natuur ons zelfs de godheid leerd - - - -

zelf! de his David: <u>Dixit insipiens in corde suo non est Deus</u>
Dog egter, hoe duidelijk deze waerheid zij, het is niet onnoodig om zoo een klaere waerheid
nog met rêdenen te betoonen.

1 Men ziet in 't geheel al veele dingen die gemaekt zijn
ja al wat men ziet men moet bekennen, dat het gemaekt is
want een ding kan zig zelve niet ~~voord~~ brengen, zig zelve
mâken; want eer het is voordgebragt of gemaekt, zoo is 't
niet. Nu het geen niet ~~en~~ is kan ook niet doen, want zij

-tra bestier zoú daen, zoo zoú het iets wêzen moeten. Zoo
dan geen ding kan zig zelve voordbrengen. Hinc S. Augs:
Cælum et terra clamant quod facta sunt; clamant quod se
ipsa non fecerint: ideo sumus quia facti sumus: non eramus
antequam essemus, ut fieri possemus à nobis ipsis. En ver-
volgens zoo moet'er dan iets wêzen, het géne deze dingen ge-
schâpen heeft, d'eerste oorzaek daer alle dingen hun wêzen
van gekrégen hebben, w eerste oorzaek is Godt.
2 Het is noodzâkelijk dat'er een moet zijn, die alle deze
dingen bestierd, onderhoud en bezorgt, en vervolgens dan ook een Godt,
want door Godt verstaet men dien, die alles ~~[illegible]~~ geschâpen heeft, en door zijne geduurige onderhouding en bestiering alles als gestadig blijft scheppen.
Wij zien dat die dingen, die rédeloos zijn, gestierd wôrden tot
een zéker einde van het geheel al, en geduurig op de zelve ge-
lijkvormige wijze hunne werkingen doen. Nu dit kunnen ze
van zig zelven niet doen, want zij hebben geen verstand,
en vervolgens moeten ze dit hebben van een die verstand heeft,
even gelijk een pijl bestierd en geschooten wôrd van den schutter.
3 Dit bevestigt die schoone gesteltenis, en zoete overeenko-
minge, die zig vertoond tussen de dingen van 't geheel al, dit
tussen zoo veele veranderingen niet bestandig zoú den kunnen
wêzen, tenwaer dat zij door een opperbevelhebber bestierd wier-
den. Zékerlijk bijaldien deze dingen zoo bijgeval geschiedden,
zij zouden zoo ordentelijk ~~kan zoo lang niet houden~~ génen stand kunnen houden.
Wie kan gelôven dat de lidmaten der dieren in zulk eenen
goeden order gesteld worden alleen door toeval? wie zal 't
toeëigenen aen 't geval, dat de beesten zig zoo verstaen op
het opvoeden van hunne jongen, in het queeken der zelve, in
't maken der nesten, in zig te beschermen tégen hunne vijan-
den, en die ook te bestrijden?
Wie zoú in zijne herzenen kunnen krijgen, dat 't maeksel
van 't geheel al, de wondere overeenkomst der tegenstrij-
dende élementen, d'op en ondergang der sterren, zon en
maen, dat alle deze dingen alleen bijgeval zouden wêzen
bijgekômen?
Zékerlijk alle die schoonhéden van d'aerde, alle die verdee-
lingen daer z' uit bestaet, de wijde breeten der valleijen, de
hooge bergen, d'omloop der rivieren, de schoone koleûren
der bloemen ~~daer ze mede bekleed worden~~, de schatten die d'aerde
in haeren boezem besluijt van goude en zilvere mijnen,
ik laet daer die wondere eb en vloed der zéen, die
glorie en luister der hémelen, d'invloed der zelve in den

menschen Ledematen, het draeyen en beweegen der zelve, het bij en
afwezen van de Zonne, verdeelende door haer omloop de ja[ren]
en dagen; ik laet daer den mensch, die een klyne wereld
noemd word; en wat zou men al moeten zeggen ~~willen~~ van de ziele? Wie
zo zou men willen zeggen, dat alle deze dingen bij geval gesch[ied]
zoo zou men wel van zyne zinnen beroofd moeten wezen.

Zekerlyk men zou hem voor gek agten, die ziende een st[ad]
daer alles in goede order gaet, zou willen dat de zelve va[n]
geene goede magistraten zou bestierd worden; die, hoorende
een zoet geluid van een orgel, zou willen zeggen dat dat
zelfs zoo ging; die ziende een koninglijk paleijs, zou wi[llen]
zeggen dat 't zelve bij toeval met steen en hout van zelfs
zoo was bijeengevoegd; of die lezende een geleerd boek, zou
zeggen dat dit alleen door een bijeenvloeijinge der letteren
gemaekt was. Zoo ook, zegt Lactantius, wie is'er, ten zij
geheel blind wil wezen, die niet ~~en~~ oordeelt, dat 't geheel
uit zoo veel elementen, zoo veele lighaemen bestaende,
eenen afsbigen, wonderlijken en godlijken werkman gemaekt
moet wezen?

wie zou zig kunnen inbeelden dat alle deze dingen dus van en uit er zelve waren? ja

En vervolgens uit al wat'er is, en uit de bestieringe der
zelve, ziet men den Schepper, dat is, den godt van alle
geschaepene zaken.

als ook uit d'overeenkominge aller dingen

2do Deze Godt is maer Een.

Deut. 6-4

Nu deze Godt, is maer Een Godt. Dit heeft hij al aa[n]
den Joden, zeer tot afgoderije genegen, zoeken in te pren[ten]
zeggende: Audi Israel Dns Deus tuus, Deus unus e[st]
in hod: Ev: mittens aplos suos in universum mundum
dicare et baptizare, eos predicare et baptizare docuit
jussit in Nomine unius Dei. Euntes... in Noie, quasi u[nius]
et non in Noibs, quasi plurium deorum.

Ja om te weeten dat'er maer een God is, diend men m[en]
„weeten, wat dat Godt is. Deum ut scias unum esse debes
„quid sit Deus, et non aliter invenies, nimirum summum
„num, quae erit jam conditio ipsius summi Magni? nempe
„nihil illi adaequetur, i.e. ut non sit aliud summum magnum
„Qa si fuerit adaequabitur, et si adaequabitur, non erit jam
„mum magnum, eversa conditione, et ut ita dixerim le[gis]
„quae summo magno nihil sinit adaequari. Ergo unicum
„sit necesse est, quod fuerit summum magnum „. X Idem
„Deus si non unus est, non est. Tertull. Lib. adv. Marcion

X atq. hinc conclud.

Eodem a natura Dei argumento utitur Anselmus ut
„probet unitatem Dei: Quod unus sit Deus (inqt) et o[mnes]
„res hinc facile probatur: Deum summum bonum esse nul[lus]
neg

negat; qa quidquid. ~~[illegible]~~ aliquo mi ē, Deus ō ē; et quidquid summum bonum ō ē, minus ē aliquo, qa minus ē summo bono. summum certè bonum pluralitatem sui ō admittit, ut plura sint summa bona. si n plura st summa bona, paria st: summum autem bonum ē quod sic praestat aliis bonis, ut nec par habeat, nec praestantius. Summum ergo bonum unum et solum ē. Non st igitur plures dii". de Incarnat. Verbi Cap. 1. Zôdat dan de Godheidt te geloven van zelfs medebrengt eenin godt t'erkennen en te geloven. Een waarheid, hoe duidelijk egter, onbekend aan de heidenen.

Het heidendom was zoo schrikkelijk verblind, dat het zoo veele góden heeft uitgevonden als ze wilden. Men maekte huis góden, Land góden, een godt van den oorlog &c. Men stelde deur góden, ja om een deur te bewaeren stelde men 3 góden, gelijk Aug. zegt Lib. 4. de Civ. Cap. 8

De rêden waerom de heidenen zoo veele góden hebben uitgevonden, was om dat zij een middel zogten, om van den vergram een godt te vlugten tot eenen anderen godt, die hen zou helpen. Dus zegt Ovid. Lib. 3. Trist. eleg. 2. Saepe premente deo, fert Deus alter opem. Jupiter in Troiam, pro Troia stabat Apollo

2. Om dat zij een voorstaender zouden hebben van hunne schelmstukken. Hierom hadden zij schrikkelijke góden uitgevonden, die groote zondaers geweest waeren. Wat wondere góden! ~~Welk~~ Waar de schranderste van de heidenen zagen dit wel, maer zij durfden de menschen daer niet van sprêken. Socrates, om dat hij dese waerheid eens gezeid had, heeft het met de dood moeten bekôpen. Zij zagten dat 't geen zaek was, die de menschen zoo noodzakelijk hoefden te weeten, en daarom sprôken zij 'er niet van. Van deze zegt Paulus: qui veritatem Dei in injustitia detinent, die de waerheid gods in ongeregtigheid ten onderhouden, i.e. die hem kennen en niet ~~en~~ belijden. Rom. 3

Het strijd dan tegen de regte rêden, meer góden te willen stellen, mits ~~dat~~ men daar godt niet verstaen ~~en~~ kan, ~~dan~~ dat opperste, het schoonste, het volmaekste wêzen.

3° Een Godt Drievuldig in personen

Nu deze Godt hoe wel een in wêzen, is egter drievuldig in persoonen, zoo nogtans dat die drievuldigheid d'eenheid van dien Godt niet ~~en~~ beneemt. i.e. die eene Godt is bestaende in 3. persoonen de Vader, de Zoon, en de h. Geest, zoo dat die 3 persoonen evenwel maer een godt zijn, even gelijk een boom, die 3 takken heeft, egter maer een boom is.

Dat deze godheid in 3 personen bestaet, of dat er een godt is en 3 persoonen, wijst de Heere Jesus ons duidelijk aen in 't h. Ev. D'eenheid van godt leerd hij ons, zoo als wij straemé zeiden, mits hij zijne Apostelen gebood te prêken en te doopen, in den naeme, en niet in de naemen, als van veele góden. De drie Godlijke personen, en d'onderschei=

vaders:

dendheid der zelve leerd hij (gelijk de h. Basilius t[egen]
den aertsketter Sabellius bewcerde) met alle de 3 perso[onen]
Váder, Zoon, en h. geest uitdrukkelijk te noemen, [en]
den eenen van den anderen duidelijk te onderscheiden me[t het]
woordtje Ende tussen ijder in te voegen, zeggende: [In]
den naeme des Váders, En des Zoons, En des h. geest[s].

(Niet min duidelijk onderscheid ons ook Joes de 3 go[d-]
lijke persoonen in eenen godt: Tres (inqt Joes) st qui [tes-]
timonium dant in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus [Sanctus]
et hi tres Unum st. Joes noemd den Zoon 't Woord, [ge-]
lijk hij ook in zijn Ev. doet, als hij zegd: In principio erat verbum; Verbum caro factum [est].
De Zoon wordt het Woordt genoemd, tewéten het inwendi[g]
woord, dat niet met de mond maer met de gedagten [wordt]
uitgespróken, en een afbeelding is van den Váder, in zi[ch]
den Váder vertoonende, aen den Vader gelijk in alles, al[s]
is de h. Geest. Hij wordt het Woord genoemd van den Va[der]
omdat hij zulk een overeenkómen heeft met den Váder, al[s 't]
woord en de zaek die wij door een woord willen uitdruk[ken].

Zoo dan 3 persoonen onderscheidene zijn'er in Godt, en d[ie]
1. Jo. 5. 3 zijn een, dat is, elkanderen gelijk in alle dingen.

't Is waer dat men in deze 3 godlijke persoonen erkend, [een]
eersten persoon, eenen tweeden, en eenen derden, maer niet dat d'e[en]
meer is, of eer geweest is als d'andere; maer dat d'een vo[ort]
kómt van d'anderen. de Váder brengt den Zoon voort, en [die]
twee te zaemen brengen den h. Geest voort, zonder dat nog[tans]
d'een meer of eerder is geweest dan d'andere. //(Zoo ziet men [in]
de lighaemelijke dingen, dat d'een d'andere voortsbrengt, en
nogtans de zelve'er eeven ras zijn.) Zoo brengt 't vuer de [vlam]
en het ligt voort, en nogtans zij zijn'er alle 3 even ras, zo[o]
brengt de Zon de straelen, en de warmte voort, en n[ogtans]
de warmte, en de straelen zijn'er zoo ras als de Zon, w[ant]
de Zon zonder de zelve niet eens kan wéren. En zoo bre[ngt]
de Váder den Zoon voort, en de Zoon en Váder brengen den [h.]
Geest voort, zonder dat d'een eer, of meerder is dan d'a[ndere].
Zij zijn (zegd Joes) alle 3 een. Een tewésen in wéren [en]
in natuer.

//En dit alhoewel onbegrijpelijk voor ons verstand, maer ons egter niet vreemd voorkómen, niet wij zulks meermalen in lighaemelijke zaken ontmoeten naemelijk dat een zaek voortkómende van iets anders egter'er zoo ras is, als dat andere.

En hieruit volgd dat z'alle 3 even goed, wijs, m[agtig]
even volmaekt zijn; want ~~waer d'een meer of eerder~~ indien d'een volma[ek-]
ter was, als d'andere, zoo ~~en~~ zou d'een geen god meer w[e-]
zen, gelijk wij daer even leerden, Godt t'oppersten te zijn.

Wel is waer dat men den eenen zomtijds wat toesch[rijft]
bezonder van den anderen, gelijk d'Almogentheid aen [den]
Váder, zoo zegd men: Ik geloof in Godt den Váder Al[magtig]

le wijsheid, of ook het oordeel aen den Zoone, en de heilig= making aen den h. Geest, maer dit geschied maer om redenen die ons egter praemen de zelve eigendommen, ook in alle de 3 persoonen te erkennen.

1. Men schrijft den Vader d'almogentheid toe, omdat hij is van der eeuwigheid d'oorsprong van de 2 andere per= soonen, en dat de schrift van hem zegd: faciamus hoem.

2. De Wijsheid schrijft men toe aen den Zoone, die door de kennisse van alle eeuwigheid voordkomt van den Vader, want de Vader nooit heeft kunnen weren zonder zig zelve te kennen, en zig kennende brengt hij van alle eeuwen den Zoon voord, die daerom de kennisse, het woord, en de wijsheit des Vaders genaemd word, en waerom aen den zelven de wijsheid toegeschreven word. Men schrijft hem ook 't oordeel toe, omdat hij zienlyk veroordeeld zijnde, zienlijk in 't vleesche zal komen oordeelen levenden en dooden.

3. De Liefde schrijft men toe aen den h. geest, omdat hij de liefde is des Vaders en des Zoons, die van alle eeuwen elkanderen beminnende den h. geest voordbrengen. Men schrijft hem ook toe de heiligmakinge, omdat hij zig vertoond heeft in die voorvallen, als in sommige men= schen de heiligmakinge voltrokken wierd.

Maer egter alhoewel men dus aen den Vader toeschrijft d'al= mogentheid, aen den Zoone de wijsheid, en 't oordeel, en aen den h. Geest, de Liefde en heiligmakinge, zij doen egter alles gelijk, en niets is 'er dat d'een doet, of d'andere doet er ook, uitgenomen alleen de voortbrenginge in de godheid die noodzaekelijk is om hen van elkanderen te onderscheifen.

Ziedaer A. A het gene wij geloven moeten omtrent het geheim van de godlijke Drieëenigheid. Wij zien dan 1. dat 'er noodzakelijk een god is, 2 dat 'er maer een eenige god is, en kan weren, 3 die in 3 verscheide persoonen bestaende, egter maer een god blijft.

Nu ad mores transeamus

Ac 1mo quidem zeiden wij, dat wij eerst en vooral moe= ten geloven dat 'er een God is, waer blijft de zondaer dan? het is waer hij weet het wel, hij zegd, en belijd 't met zijnen mond, hij is 'er van overtuijgd in zijne verstand, maer in zijne herte zegd hij, daer is geen god. Dixit insipiens in corde suo o o deus, in zijne hert, omdat hij in zijne hert god niet en bemind, en dat hij wel zou wenschen dat 'er god niet en was om des te vrijer te zondigen.

Moralia

1. Dat 'er is een Godt

Ps. 53

Ô! bijaldien men eens mogt doorgronden alle de herten di[e]
een doodzondige genegentheid besmeurd zijn, wat zou men
~~...~~ een meenigte van gods looghenaers vinden? de hi[l.]
Tit. 1. Zij belijden Godt met den mond, maer zij verloog[chenen]
hem met de werken. Immers hoe is 't moogelijk eenen go[dt]
te gelôven, die regter is van lêvenden en dooden, en ondert[usschen]
zoo te lêven, als of men noit geoordeeld zou worden? [2] Hoe is
môgelijk te gelôven eenen Godt, die de Goedheid is, en onde[r]
tusschen gedurig haet en nijd te drâgen in 't herte? [3] Te g[e]
eenen godt die de mildheid zelf is, en een ijder mildelijk ge[eft]
en ondertusschen zoo bekrompen van hert, en zoo gierig te [zijn]
dat men den behoeftigen niets of weinig mêdedeeld? [4] Te ge[-]
looven, eenen godt, die den wederspannigen en hôvaerdig[en]
Lucifer van eenen engel eenduivel heeft doen worden, on[der-]
dertusschen zoo wêderspannig, zoo trots, zoo hôvaerdig, [zoo]
zoo wêelig van aerd te wêzen? [5] Te gelôven eenen go[dt]
die de zuiverheid zelf is, en ondertusschen zoo onzuijver [en]
onkuijs te lêven? [6] Te gelôven eenen godt, die de regtvaerd[ig-]
heid zelf is, en ondertusschen met liegen en bedriegen [...]
deren te handelen in koopen en verkoopen? Dixit in[sipiens]
of zegt hij al, dat'er een godt is, gelijk hij moet zegg[en]
zoo is hij nog eens zoo dwaes, dat hij gelooft dat'er een [godt]
is, en egter zoo leeft, en zoo handelt als of'er geen godt [...]

Ô! B. mits dan ~~...~~ wij allen moeten bekennen, dat'er [...]

Vrees god, en onderhoud zijne gebôden; want daarin bestaat de gansche Bezigheid van den mensch.

Godt is, o! laet ons dezen godt ook dienen gelijk het beho[ort]
Deum time (ait Eccles. 12-13.) et mandata ejus obser[va]
hoc ẽ n ois hoo. Ergo sine hoc nihil ẽ ois hoo. ait S.
Qui cognoscit Deum, et ñ timet (ait Hugo à S. Vict[ore]) #
ma dicendus ẽ diabolus, quam hoo: quod si vero ñ cog[noscit]
ña ẽ bestia qm̃ hoo: quod si cognoscit et timet, verè hoo [...]

Wel hoe is de mensch, die God niet vreesd, geen mensch? hoe dat zoo? Hoor wat Hugo Victor zegd:

Vervolgens willen wij geen beesten, willen wij geen duivels we[zen]
wij moeten godt kennen, en dien kennende vrêzen en dien[en]

Daer is maer Ein Godt.

Maer hoe dienen? Leer dit van Socrates een heiden [...]
die gelijk Aug. zegt, leerde, unum quemq. Deum, sic ee colend[um]
quoo se ipse colendum ee praeceperit. En hoe wil godt geë[erd]
wêzen? Hij wil alleen gëeerd wêzen. Audi Israel Dns [Deus]
tuus, Deus unus ẽ, en dezen Godt moet gij alleen dienen.

deut. 6-13

weg dan met alle die afgôden die gij nog diend. [3] Gij gram[moe-]
dig mensch, smijt weg uwen afgodt Mars de grammoedi[ge]
en dien 't zagtmoedig Lam J. C. [2] Smijt weg dien onkuis[chen]
Venus, gij onkuisch mensch, en diend den zoon van [de]
zuivere maagd Maria. [3] Gij onregtvaerdig mensch ge[...]

sch[...]

hop aen den godloozen Mercurius, dient den regtvaer-
gen godt, en wandel onder de menschen in alle waerheid
regtvaerdigheid. verban den Dronken Bacchus etc.
zo gij dit niet wild doen, zoo kunt gij dien eenen eenigen
godt niet dienen.

De reden zegt Aug: waerom de Romijnen den godt van
Israël niet dienden, was om dat zij zoo veele andere goden
dienden, die zij niet konden dienen als zij den godt van Israël
hadden willen dienen, mits zij wisten den regel van
Socrates.... En hier in waeren zij heidenen wijzer dan veele
Xtenen die zig inbeelden dat zij den waeren godt
en de valsche goden i.e. de zonden kunnen dienen.

Zoodan Xtenen willen wij godt dienen, laeten wij hem te-
regt dienen, dat is laeten wij hem als eenen eenigen godt
alleen ook dienen. Unum deum tuum adorabis, et ipsi soli servies. 3°

Deus Trinus

eindelijk en ten laesten het geen wij te doen hebben om-
trent het mijsterie van de h. Drievuldigheid is dat wij
al dikmaels ons geloof daer omtrent moeten oeffenen. dit moeten wij doen als
w' ons zegenen, en tekenen met 't teken des h.
kruis, 't welk wij maeken in den naeme van d'allerh. Drie-
vuldigheid. Dit moeten wij heden op deezen feestdag, zoo dikwils als wij ënige psalmen of lanzangen zingen of lezen en die besluiten met: Glorie zij den vader etc.
ter allerh: Drievuldigheid doen, en dit moeten w' alle
Zondagen, daer die s' wekelijks zijn de feestdag van
dit aenbiddelijke en ondoorgrondelijke geheim etc.

Ten anderen zoo moeten w' ook 't afbeeldsel van
dit hoogheilige geheim in ons vertoonen, als gedoopt zijnde
in den naeme der allerh: drieëenigheid, als gestaedig
daervan belijdenisse doende, zoo meenigmael w' ons
zegenen met het teken des h. kruis: wij moeten in ons
afbeelden d' 1 almogentheid des vaders, de 2 wijsheid des
zoons, en de 3 liefde des h. geests, door d' oeffeninge der
3 godlijke deugden: d' 1 almogentheid des vaders door
de hoop, die onze zwakheid versterkt en in hoop tegen hoop op eenen almogenden godt doet betrouwen wetende, dat die op hem betrouwt niet beschaamd zal wezen; de 2 wijsheid des
zoons moeten wij vertoonen door het geloof, dat onze blindheid verligt ja ons verstand ons doet gevangen geven ten dienste van Chs. d'euwige ... des vaders: en 3
de liefde des h. geests moeten wij vertoonen door de liefde die onze flauwheid
ontsteekt en doet branden tot godt boven al, en tot den
nodsten om hem te beminnen om godt, gelijk ons eigen zelven.

Conclusio

Wel aen dan A.A.

Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.

Matt. 28. v. 19.

In Festo SS. Trinitatis 1760.

D'Apostel Paulus, die op den verhevensten toon in den brief tot de bekeerde Romeijnen had geschreven van den genadigen roep der heidenen tot Godskerk, en van de regtvaardige verwerpinge der verharde Joden, na dat hij dit onbevattelijk geheim door verscheide diepzinnige redenen had gestaafd, ten laatsten als staroogende op deze onbevattelijke verholentheid, en als overstolpt door een gansche zee van ondoorgrondelijke verholendheden in dit wonder, dog egter zeker geloofspunt, ~~die~~ breekt zijnen verheven toon af, en besluit ten laatste deze zijne leer met deze eerbiedige en nedrigste woorden: O diepte der rijkdommen van de wijsheid en kennisse Gods! hoe ondoorgrondelijk zijn zijne oordeelen, en hoe onnaspoorlijk zijne ~~aa~~ wegen! ~~daden~~! Want wie heeft den zin des heeren gekend? Of wie is zijn raadsman geweest? Rom. 11-33.

D'Apostel wil hierdoor te kennen geven, dat, al wierd zijne penne zelfs door Gods geest bestierd in't beschrijven van dit aartsgeheim, al was hij zelfs van Godt gezonden om aan't heidendom de diepste verholendheden van't Ev: te verkundigen, egter hier het menschelijk verstand op't laatst moet stil staan, en niet magtig genoeg is om d'afgrond en verhevendheid van dat aartsgeheim te peilen, en dat deze ongenaakbare verholendheid alleen door een eerbiedig geloof moet aangenomen, en niet door menschelijk verstand bevat kan worden.

De Kerk doet ons vandaag de zelve woorden van Paulus in d'aanbiddelijke offerhande voorlezen, terwijl ze ons te zamen doet vergaderen om in een bezonder feest het aanbiddelijk en ondoorgrondelijk geheim van de godlijke drieeenheit te vieren en t'aanbidden.

Zij maakt ons door deze eerbiedige en ootmoedige woorden van den h. Paulus bekend, dat ~~deze verhevendheid~~ het geheim der

~~die~~ wij van daag vieren ook een geheim is, wiens af
onpeilbaar, en wiens verhèvendheid ongenàkelijk
en dat wij volgens de Les van den zelven Paùlus op
2. Cor. 10-5 stùk ons verstand moeten gevangen gèven ten dien
van Chs, die ons deze waarheid heeft veròpenbaa
en dat wij niet niewsgierig met het flaùw Ligt van
menschelijk oordeel moeten doorsnùffelen het ge
voor ons onbevattelijk is.

Wat dan op dezen verhèven feestdag gedaan, t
wijl w' ons verpligt vinden om ten minste iet va
dat aartsgeheim tot U. te sprèken? Ik beken A
dat ik mij onbequaam vinde om U. A. iet naar w
de van dat aartsgeheim voor te hoùden, mijn verst
is te gering om de verhòlendheden van't zelve na
waarde te bevatten, en mijne taal is onbequaam o
woorden te vinden om mij in de verhèvendhèden v
dezen heiligen geloofartikel ùit te drùkken.

Propositio

Ik zal dan U. A. alleen eenvoùdig voorhoùden
het gene Gods kerk van ons vereischt van dit on
doorgrondelijk geheim te gelòven. Om dan dit op
ènigen order te doen (indien ~~dog~~ men nog ènigen order kan
hoùden in een geheim 't nog door natùur nog ràden kan
bevat worden,) zal ik U. A. 1mo den text wat brèder
verklàren, (een text waarin, onder alle texten van Gods
Woord, de Heiland dit aartsgeheim op zijn eenvou-
digste en naaktste voorstelt, als hij aanwijst de ma
op dew hij wil dat de lèden van zijne Kerke gedoopt
moeten worden, gebiedende: Doopt hen in den na
des Vaders &c.) 2do Na deze ùitlegging
zal ik U. A. op't eenvoùdigste deze aanbiddelijke
verhòlendheid voorstellen als een artikel van ons
Gelove, en de verhèvendheid van't zelve door be-
vatten. Ik trede dan toe terwijl ik met ène diepe
eerbiedigheid mij naar de Les van den Wijzeman
Prov. 25-27. zal zoeken te schikken: Een onderzoeker der Maje
teit zal door den Luister verpletterd worden.

Onder

Onder de verscheide pligten, die Jesús zijne Apos-
telen opgeleid, en de magten die hij hen gegeven heeft,
waren geen van de minste, die hij hen, nú reisvaardig
om tot den Vader op te klimmen, het laaste gaf. En
om te tonen van wat groot gewigt deze magten waren,
toonde hij hoe groot zijne magt was om d'Apostelen
zulke verhevene ampten te geven, zeggende: Mij
is alle magt gegeven in hemel en op aarde. q. d. gij
moet niet twijfelen aan mijne magt, als ik ú zulke ver-
hevene ampten opleg. Ik heb alle magt vooreerst als
Godt, die magt heb ik, vereenigd met de menschelijke
natúur, ook aan dezelve medegedeeld. Hú na mijn
lijden, dood, en opstanding heb ik wederom een niewe
magt gekregen als Verlosser, hierdoor heb ik een niew
rijk gekregen, tw ik t'in deelen vreedzamig in mijne op-
klimming t'in hemel zal geleiden, en waarvan gij, en
úwe amptgenoten het ander deel in een geestelijk rijk ~~moet~~ op d'aarde moet
verzamelen. Uit deze mijne volmagt, geve ik'er ú de
volmagt toe. Ik leg ú, om hiertoe te geraken, twe voorname
ampten op. Vooreerst: Onderwijst alle volkeren. Ten
tweede: Doopt hen in den naam des Vaders, en dz. Onze
tekstwoorden bevatten het laaste, nam het doopampt,
waarvan Jesús zeide: Doopt hen (nam alle volkeren)
in den naam des Vaders &c.

Men zoude hier kúnnen onderzoeken aangaande
den doop, waartoe Jesús zijne Apostelen de magt
geeft om het alle volkeren te bedienen 1° Of Jesús
hier genoegzaam het water, als een nootzakelijke stof
voor't zelve aanwijst? 2° Of hij hier de nootzakelijke
vorm of bewoording, waardoor dit nodig sacrament
moet bediend worden, aanwijst? 3° Of'er nog enige
onfeilbare uitlegging en overlevering van noden ~~is~~ is,
herkomende van der Apostelen tijden tot nú toe, waar
door men moet verzekerd zijn, dat dit de nodige
stof en bewoording ~~is~~ is, waarmede dit sacrament
t'in allen tijde zoude moeten bediend worden 4° Of
hieruit genoegzaam blijkt, dat men d'eerstgeboren
kinderen, dat nodig sacrament moet bedienen. -
Maar hiervan zullen wij op een ander tijd spreken.
't Zal voor deze reis genoeg zijn deze woorden uit te

Zeggen voor zo veel Jesús in de zelve het oorsgeh
van d'aanbiddelijke drieëenheit verdopenbaard, en
voudig voorsteld. Alleen een zaak diend hier oop
merkt, wat Jesús júist wil doen bevatten als hij geb
in den naam des Vaders &c te dópen, terwijl dit ook i
zins op de h. drieëenheit betrekkelijk is

Jesús gebied te dópen in den náme des Vaders, en &c

1º om te lèren, dat Godt, en niet de kerkdienaars d'uitwerker is van de genáde van den doop,

En wel 1mo Wie zoude oit een denkbeeld groo
noeg kunnen hebben van deze h. bedieninge, nam
door de zelve een gedoopte vergiffenis van d'erfz
en d'andere zonden, die hij oit gedaan mogt hebben
vangt. 2º dat hij hier door van een vijand van Godt
beminde vriend word, in wien Godt na deze heilige
bòring geen ding meer haat. 3º Wie zoude oit kún
denken, dat deze bediening zo een gróte kragt op
ziel zoude hebben, dat ze daar door van een brand
der helle zoude worden een tempel van Godt, waarin
Gods geest komt wónen, dat daar door een gedoopt
een levendig litmaat van Gods kerke word, waar va
Jesús zelf het hoofd is, en regt krijgt tot alle de vo
dèlen die de kerkgenóten van Jesús geschonken
Wie, zeg ik, zoude zúlke verhèven gedagten kún
krijgen van deze in schijn geringe bedieninge, in
Jesus niet bevólen had, dat men het met zúlke bew
dinge bediende, waarúit zoude blijken dat 't een be
diening was, die in den naam van den Vader, en den
en den h. Geest geschiede? 4º is hierom dat Jesús
hij d'Apostelen, en in hen alle navolgende kerkd
nàren aanstelde om dit heilig werk te verrigten,
vooraf verklaarde, dat hij alle mogt had in hem
op aarde, om zo de kerklèden ligt te doen bevat
dat deze úiterlijke plegtigheid zo ène wondere úit
werking hadde, als zij door de bediening zelfs zou
verstaan, dat ze door de bedienaars geschied úit
van Godt zelfs, aan wien alle magt toekomt, en
zelf op zekere wijze doopt, als de kerkdienaars d
die het niet anders als zijne bedienden, zijne gevol
ten úit zijnen náme verrigten.

2º dat ieder Persoon zijne bezondere uitwerking doet

2d. Jesús heeft gewild dat dit nódig
en h. Sacrament in den naam des Vaders, en &c zoude
be-

bediend worden, om zò te tònen dat ieder van de drie godlijke persònen, de Vader, de Zoon, en de h. Geest úitwerkers zijn, en om zò te sprèken ijder zijne bezondere úitwerking doet in dit h. Sacrament. De Vader neemt den gedoopten op ène bezondere manier aan voor zijnen Zoon, en geeft hem het regt om met betroúwen tot hem als tot zijnen Vader te roepen. Iesús de Zoon wast en zúivert hem in zijn h. bloed dat hij voor de hèle wereld heeft vergòten. De h. Geest herbaard hem, en maakt hem een woonplaas om daarin zijn verblijf te nèmen. Dús wilde Iesús door deze h. bewoording <u>in den nàme des Vaders, en den</u> den Chnen een verheven denkbeeld indrúkken van deze h. bedieninge, die de kerkdienàren alleen als afgezanten verrigten, en die waarlijk in hen door Godt den Vader, Godt den Zoon, en Godt den h. Geest verrigt worden. Zò wilde Iesús alleen op't betragten dezer woorden alle mistroúwen van de bevattelijke úitwerkinge van dit Sacrament verbannen, als men daar door zoúde verstaan, dat de bediening van dit Sacrament het werk is van ènen almagtigen Godt, waar van een kerkdienaar op dien tijd alleen een werktúig is. Zò wilde Iesús door deze bewoording het vertroúwen opwekken in ènen nèdrigen bedienaar, als hij zoúde bevatten dat Godt door hem in deze h. bedieninge werkt, en de trotsheid der hòvaardige kerkbedienaars stuijten, die zig in deze bedieninge zoúden kúnnen inbeelden, als of zij gèvers wàren van deze wonderen kragt, terwijl zij in't bedienen altijd zoúden moeten belijden, dat die'er d'úitwerker en gèver van is in wiens nàme zij dit h. geheim onwaardig bedienen.

3^tio^ De h. Fúlgentius geeft nog een andere ràden van deze h. bewoordinge, nam opdat de gelòvigen in deze bewoordinge zoúden bevatten, dat de zelve magt waardoor zij geschàpen en gebòren zijn, ook d'úitwerker is van húnne h. herbòringe, met een woord dat hún geschonden wèzen door Adams erfqúaad niet door minder magt in den doop hersteld is, als't eerste in de scheppinge is voordgebragt.

S. Fúlg. de fide Orth. ad Donat. ita Maldon. in húnc Loc.

3° dat de Gedoopte door de zelve magt herbòren worden, door dewelke zij gebòren zijn.

Ondertússen terwijl Iesús dús in deze h. woorden den úitwerker van de heerlijke kragt en onbevattelijke gaven, in ons h. doopzel aantoond, ontvoúwd hij met een

in wijnige woorden nàkend, en eenvoùdig het gansch
aartsgeheim van d' aanbiddelijke drieëenheit. De v
die tegen de vijanden van dit dierbaar geloofspùnt
Chnen, den oorlog hebben gevoerd, hebben ùit deze
woorden ontdekt en bewèzen al wat ons h. geloof a
gaande de h. Drieëenheid ons voorsteld om te gelòven
drie Persònen Hierin ontdekken wij 1°. de 3 godlijke persònen,
van ons ieder in zijnen eigen nàme word voorgestel
de Vader, de Zoon, en de h. Geest. 't is ùit deze verh
openbaring, waarin Jesus zijne eerste kerk in zijne
Apostelen onderregt, dat Joës daarna de zelve in zij
1. Jo. 5-7 brief d' eerste gelovigen voorhiew, schrijvende: Drie
'er die getùigenis geven in den hemel, de Vader, het
Woord, en de h. Geest, en deze 3 zijn een. Op deze h
lijke openbàring kùnnen slaan die deftige woord
#van Joës den dòoper ùitgespròken. Joës. 3-38. die de zelve h. Apostel daarna in zijn Evangelie heeft
nagelaten, zeggende: Niemand heeft oit God gez
d' èniggebòren Zoon des Vaders, die in den schoot d
Vaders is, die heeft het verklaard, ~~maar~~ verklaard nom in o
text, als hij zijne Apostelen gebood te dòpen in d
Ieder Godt nàme des Vaders, en &c. 2°. Uit deze h. woorden v
onzen text erkennen wij klaar niet alleen de 3 persò
van de h. Drieëenheit; maar ook dat ieder van de zelve
waarlijk God is, dat de Vader waarlijk god is, dat de Z
waarlijk God is, dat de h. Geest waarlijk God is, ter
Jesùs ons toond dat de h. Doop in den nàme van deze
persònen bediend moet worden, dat niet anders is,
als dat deze 3 verhèven Persònen de ware ùitwerkers
van alle de wonderhèden die in dit h. Sacrament gesc
den, dat dierhalven de gedoopten in dit sacrament
door de magt van die 3 heilige persònen van kùnne
zonden afgewassen en geheiligd worden, dat de Va
hier van ùitwerker is, dat Zoon hier van ùitwerker is
dat de h. Geest hier van ùitwerker is, een ùitwerking
die aan geen ander wèzen als aan Godt kan toekòm
zodat hier geld die gròte waarheid eertijds, alhoe
wel verkeerd, door 't godloos jòdendom aangeha
Luc. 5-21 Wie kan de zonden vergeven dan Godt alleen?
Terwijl dan Jesùs de kerkdienaars leerd den doop
te bedienen, in den name van den Vader, van den Zòne
en van den h. Geest, en dùs ons leerd dat alle die

rijkdommen en gaven, die wij in dit h. Sacrament ontvangen, waardoor wij volgens Paulus niet alleen gewassen, maar ook geregtvaardigd en geheiligd worden, door en van die 3 heilige persònen ontvangen, in welkers naam wij gedoopt worden, zò verklaard hij ook bij een onfeilbaar gevolg, dat ieder van de zelve waarlijk Godt is aan wien 't alleen mògelijk is zulks te doen.

Wij lèren dan hier vatbaar en naakt dat godlijk geheim, 't w de gansche kerk in hare gemène geloofsbelijdenisse van den h. Athanasius belijd, zeggende: Ita deus Pater, deus Filius, deus Spiritus sanctus.

3°. Maar gelijk, volgens deze oude en deftige belijdenis, wij door de Christelijke waarheid genoodzaakt worden in 't bezonder elken persoon Godt en Heer te belijden, aldus is 't ook ons volgens den Catholijken godsdienst verbòden drie Gòden of hèren t' erkennen. En hierom heeft Jesus deze waarheid ten opzigt van dit aanbiddelijk geheim van d' alderh: drieëenheit in de bewoordinge van den doop kenbaar gemaakt, en aan zijne niewe kerke vèropenbaard, nom, dat, alhoewel 'er 3 verscheide persònen zijn, en ijder van de zelve waarlijk en wezentlijk Godt is, egter deze 3 maar ein Godt zijn. Dit drukt Jesus volgens d' uitlegging dier kerkvaderen ~~[illegible]~~ die tegen verscheide ketterijen voor dit verheven geloofsartikel gestreden hebben, uit, als hij, volgens onzen text, de bewoording van den doop dus voorsteld: Doopt hen in den name des Vaders, enz. Jesus zeid niet in 't meervoudig, In de nàmen des Vaders enz, maar in 't eenvoudige in den nàme, in ènen nàme van alle de 3 godlijke persònen, en lèerd ons zò, dat, alhoewel 'er 3 godlijke persònen zijn, waarvan ieder van den anderen onderscheiden is, zij egter al te zamen maar een wèzen, maar een kragt, maar een Godt zijn.

't Was hierom dat d' oude Theophilactus zig deftig, dog kort, uitdrukte, schrijvende op dezen text: Unum nomen una deitas."

Zie daar in 't kort die verhèven leer van d' aanbiddelijke drieëenheit ons van Jesus in onzen text voorgehouden. Wij belijden volgens en uit den zelven dat de Vader Godt is, dat de Zoon Godt is, dat de h. Geest Godt is, dat deze 3 persònen in alles gelijk zijn, en

En egter een Godt.

dat er maar een Godt zijn, alleen onderscheiden in
3 persònen. Een waarheid die alleen door 't geloof moet
aangenomen, en noit door de rèden kan bevat worden.
Ik strek dan 't zeil in, en dúrf niet verder kòmen in
die grondelòze zee van dit aarts en alleen aanbiddelijk
geheim, om in 't gelòve van deze onbevattelyke waarheid
geen Schipbraak te lijden.

Vraagd mij dan iemand, hoe kan 't geschieden dat
in ène Godheit 3 persònen zijn, en dat deze 3 personen
waarvan ieder waarlijk Godt is, egter maar een God
zijn? Ik beken gàren, dat ik het niet kan úitleggen.
Alleen kan ik hier met het groot Afrikaans kerkl.
den h. Augt., gelijk hij eertijds tot zijne gemeente
„ sprak, tot u. A. sprèken. Requiris quomodo
„ nomine tres appellantúr? Nescio, et liberè me
„ nescire profiteor. Quod Chs volúit indicare hoc
„ solúm scio, quia in hoc Christianús súm, quia
„ únúm deúm in trinitate confiteor., 389. de tem.

Zie daar A. T. dat verhèven geloofsartikel
dat wij van daag in Gods kerke belijden, en vier
een geloofsartikel gelòchend van d' ongodisten
van d' afgòdendienaars onteerd; ja zelfs, dat 't
wonderste is, een artikel aan Gods volk de Jòden
onbekend, en alleen van Jesus zelf ten laatste
aan zijne Leerlingen de Chnen in d' Apostelen ver
òpenbaard.

Wat al gròte gúnsten had Godt aan 't oúde Abrah.
zaad gedaan! hij had hen ènen godsdienst geleert
om hem te dienen, hij had hen bezonder onder zijne
beschúttinge genòmen, en hen een Wet gegeven om
zig naar te règelen. Moises als verrúkt over dit
verhèven voordeel, stelde het aan dit groot volk

Deut. 4-7. voor, en riep 'er over uit: Daar is geen ander volk
zò groot. Want wat ander volk geslagt is 'er zò deftig
'tw plegtighèden, en regtvaardige regten, en zò een
gehèle wet heeft, als ik ú hèden zal voorvoogen stel
En egter al heeft hij hen door zijne prophèten ont
wèzen, en vèle geheimen van Godt vers òpenbaard, niet
heeft hij hen ène volmaakte Kennis van dit geheim
gegeven.

De h. Athanasiús geeft hier van deze reden, om
dat

omdat hoe zeer Godt hen tot zijn volk verkòren had,
zij egter niet meer als zijne knegten waren. Dies-
halven wilde Godt aan hen dit groot geheim niet òpen-
bàren, gelijk men gewend is de grootste verhòlend-
heden van de familie voor de knegten verborgen te
houden. Dit bewaarde Godt voor zijne huisgenòten
en kinderen, die volgens zijn eige gebod tot den
Heer zouden roepen: Pater noster qui es in cælis.
't is waar men vind onder de voornaamste dienàren
en prophèten van Godt in 't oude verbond wel iet
waaruit het zoude schijnen als of zij enige kennis
van dit wonder geheim zouden gehad hebben. Als
Moises de schepping beschreef, terwijl Gods geest
zijne pen bestierde, scheen hij een meerderheid
der persònen in d'ènige Godheit te stellen, schrij-
vende, dat Godt zeide: Laat ons den mensch màken naar ons beeld
en gelijkenis. David in verscheide Psalmen doet Gen. 1-26.
Godt als een Vader tot zijnen Zoon sprèken, ja zelfs
schijnt hij een drietal van persònen aan te hàlen
als hij Gods zègen verzoekende uitroept: ~~Onse Godt~~
Godt, wil ons zègenen, Onse Godt, Godt wil ons zègenen, Ps. 66-8.
en dus ter ère van Godt driemaal agter een Gods
naam herhaald. Als Isaias den hemel òpen zag
hoorde hij Gods heilige Seraphijnen den Heer lòven,
en driemaal opheffen: Sanctus, sanctus, Sanctus Dus a Isa. 6.
Waaruit ènigen hebben willen besluiten als of die
gròte prophet hierin ènige kennis toonde te hebben
van de 3 heilige en godlijke persònen in een godlijk
wèzen. Maar hoe 't hiermede ook zij, 't was nog
maar een duistere kennis. Godt heeft noit het ge-
mène jòdendom hiervan kennis gegèven, veel min
heeft hij 't zelve als een geloofspunt aan hen voorgesteld.
Dit bewaarde Jesus voor 't verheven Christendom. dit
was een punt 't welk hij toen eerst ten volle en naakt wilde
voorstellen als hij 't verloste volk een waterbad door zijn
bloed zoude aanwijzen, waardoor zij van Adams smet
zouden kunnen gezuiverd worden. Toen wilde hij met
een tònen dat Godt in alle de 3 godlijke persònen d'uit-
werkers daarvan wèzen, dat de Vader ons in 't zelve voor

zijne kinderen, de Zoon voor zijne broeders, de H
voor zijne geheiligde tempels aannam. toen òpen
de hij aan zijne niewe kerke dat aartsgeheim.
'T is waar de heerlijkheid van dit hoog heilig art
blinkt nú zò zeer niet úit, èn't levendig geloof van
zelve onder de Chnen. Hiervan zag men meer úit
ken lúister als zò mènig H. Martelaar om't zelve
de heidenen is vervolgd, en't zelve door zijn martel
als een heerlijke bloedgetúigen heeft bezègeld, al
zò mènig deftig Lèraar van d' oúde kerke voor't v
dèdigen van dit heilig geloofspúnt tegen de schr
derste ketters alle zoorten van onderdrúkkingen, v
volgingen, en verbanningen hebben úitgestaan.
Wat meend U. A. dat zò veel Christenbloed he
doen vloejen van de schàvotten der heidenen, als onder
verscheide Roomsche Keizers de bitterste vervolging
der Chnen geschiedde? Om gene andere reden, al
dat zij kloekmoedig d'enige godheit staande hie
en de gansche valsche gòdenkraam, en hún schrik
getal verfoeidden. 'T was omdat zij d'enige godhe
staande hielden, en liever hún lèven onder de zwa
pijnen ten beste gàven, dan dit H. geloofspúnt te
verlòchenen.
Hoe heerlijk blonk de blijdenis van de godlijke
persònen úit als ten tijde van den aartsketter Ari
Vinc. Lir. cap. 6. volgens Vincentiús Lirinensis meest alle de Biss
pen der Latijnsche kerke of door bedrog, of do
geweld verleid waren, als alle moedige verdèdig
van d' evegelijke godheit, en natúre van den Vad
en Zòne vervolgd, gebannen, gedrúkt, en gequèld
wierden, en zig voor alle zoorten van vervolging
moesten blood stellen, terwijl de kettersche boo
heid het keizershof zelfs had verleid, en hierdo
de regtgelòvigen met geweld te keer ging? toen
zag men hoe dierbaar dit H. geloofartikel was
voor de ware, en ijverige gelovigen.

In Festo SS: Trinitatis. 1737.

Data ē mihi ōis potestas in cœlo & in terra.

Matt. 28. ℣. 18.

A

Acta solemnissimæ apparitionis redivivi Jesu
efert hodiernum Evangelium. A. A.
Solemnissima hæc ē apparitio, fuit enim multo ante
t sæpius prædicta, primum quidem in ultima cœna: Naer
t ik zal verreezen zyn, zal ik u voorgaen na Galileen. Dein
b angelo qui mulieribus ad sepulcrum dicebant: gaet haes- Matt. 26-32.
lyk, zegt zynen Discipelen, dat hy verreezen is. Ziet hy gaet ibid. 28-7
al voor na Galileen, daer zult gy hem zien. Tum ipse Dnus
easdem mulieres: gaet henen, boodschapt aen myne broeders
t zy na galileen gaen, Daer zullen zy my zien. Et ipse ℣. 10.
angelista designatè sic Dnum jussisse tradit. Nu de elf
iscipelen (ingt) trokken na Galileen, op den berg, daer ℣. 36
esus hen verscheiden had.
Unde Liquet hanc Dni manifestationem, tam sæpe pro
tam fuisse singularem oiò, atq promulgandæ Dnicæ
otestati specialiter destinatam: de hac enim Dnum
isse Liquet ex iis, quæ refert Matthæus, dum ait dixisse
num: Data ē mihi ōis potestas in cœlo et in terra.
Liber hæc Dni verba explicare et quid instructio-
is ex iis haurire possimus breviter indicare. Attendite Propositio
Verba hæc ad hæresim suam detorserunt Ariani,
uasi ex iis Liqueret Filium minorem Patre, qa accepisset
eo quam o habuerat potestatem.
Si de humanitate sermo foret nulla in hoc Loquendi
odo esset difficultas. Fatemur siquidem ea ratione Fi-
ium minorem Patre juxta qd Xus alibi: Pater major me ē.
At si de æterno Dei Verbo Loqmur crassus error ē dan-
m accipiente majorem suspicari; neq enim datio ista
mporaria ē, sed æterna, quæ sicuti datam a Patre
iginem innuit, ita oem a Filio carentiam ipsa æterni-
tis ratione necessariò excludit. Dedit ergo sanè suam
lio potestatem æternus Pater ab æterno, cum dedit

ei suam, una cum oibs essentialibus attributis naam
ulla inaequalitatis umbra; nec enim e[s]t inaequal
ubi eadem prorsus e naa.

Quod si vero de Humanitate Dni sermo e, data
potestas Xto, ipso Incarnaois momento vi unionis
postaticae.

Sed quare nunc demum datam ait Dnus, tqm
si habuerit à monento Incarnaois? R. Qa nov
accepit in resurrectione: ante siquidem mortalis
triduo mortis una cum vita, acceptam in Incarnat
testatem amisit, sed redivivus accepit eamdem, nu
dimissurus qa immortalis. Deinde in resurrecti
caepit ea potestas potissimum innotescere quae ante
Jois 17. 1. gloria latuerat. Id quod rogabat Dnus cum dicer
Vader verheerlykt uwen Zoon, opdat uw Zoon u verheer
gelyk gy hem magt gegeeven hebt over alle vleesche,
hy aen allen, die gy hem gegeeven hebt, het eeuwig leven
Quibus verbis innuit potestatem pridem datam
Sed qa incognita plerisq, rogat innotescere. Clar
idq partim ob gloriam Patris; Ut Filius tuus clar
partim ob salutem hoium; Ut oe qd dedisti ei det
vitam aeternam. His ergo de cais nunc singular
datam sibi potestatem asserit redivivus à morti
vatore. Atq hac de Datione potestatis.

Sequitur nunc ut videamus quaenam sit potest
quae data e. Data e mihi, inqt, ois potestas
Non opus anxie disquirere qua data sit potest
cum ois dicatur data. Cogita ergo quamvis potestatem
oem Xto datam, nec dubita, vastum mare huma
hic subit intellectui numqm enavigandum. Qa tu
tra intere potestatis ejus raoem, haud ois ignora
paucis illam explicabimus.

Data e mihi ois potestas, quid e ois potestas, ni
ipsa Dei oipoa? Hanc vero ut aliquo usq attingam
comparare juvat cum terrena, quam mxam novimus
testate. Eminet cum primis inter alias potestas re
sed haec qm imbecillis e?

1o Rex potentissimus nihil ex se pt solus. Si ex
canda, ex extendenda regni pompa, subditorum o
hbt tributis: si extruenda palatia, si adornanda
tiosa supellex, variis indiget artificibus: si sus
da expeditio bellica, nihil valet absq milite:

plectendi supplicio improbi, et judicibus opus hbt et
ministribus: verbo nihil ferè pt solus.
2°. Ut solus etiam multum posset Rex aliquis hbt tn
multos quoq potentes, qui potestatem illius in multis
impediunt, ipsa fatigant, et aliqdo prorsus enervant.
3°. Etiam absq adversaria potestate, qm multa
quae oem excedunt regiam poam? numqd in Regis
potestate e hbre hæredes? numqd suam aut suorum
prolongare pt vitam? numqd labefactatam sibi suisq
constituere valitudinem? numqd dare pluvias, prohibere
tempestates? immò vel unicum invito cælo producere
frumenti granum?
Sufficiunt ista, ut noverimus qm infirma sit Regum
quorumvis poa, 1°. Qa pendet ab aliis 2°. Qa adversa
ea vi superari pt vel impediri 3°. Qa etsi multa posset
tn longè plura quae • pt. Nihil horum locum
hbt in ea potestate, quam sibi datam asserit Servator.
1°. Solus pt oia: Hinc unum ex Dei noibs qd sit oipo-
tens, quod Deus Abrahamum alloquens se noinavit: Ego Gen. 17-1.
Deus Oipotens, qd verbum scat eum qui sufficiendi
eo a se sufficientiam et abundantiam oimodam hbt,
ita ut nullius ope egeat, sed in se sufficiens sit ad
conferendum oibs et ad protegendum, ad promissa ser-
vanda, et explendos defectus oium. Ejusdem nois vim
expressit Paulus, cum Deum solum potentem vocat:
Beatus et solus potens rex regum et dominus dominantium! 1 Tim. 6-15.
Sed inquies: Wy zyn gods medewerkers. Sic e, sed Deus, 1. Cor. 3-9
heeft ons tot bequaeme dienaers gemaeckt (ait Paulus) van 2. Cor. 3-6
het nieuw verbond. Utiq ipse solus potest idoneos fa-
cere quoscumq vult fideles; utitur verò operâ hoium
juvandos hoes, ut arctius caritatis et necessitudinis
vinculo hoes inter se constringat. Utitur Deus ad opera
saepè sublimia instrumentis vilissimis, patet in plagis
Aegypti. Exod. 10-29 et alibi. Samsonis robur in ca-
pillis Jud. 16-17, Confer Jois 9-6.
Igitur si Regum potestas magna noietur, multò
magis infinities major e potestas qm Servator sibi da-
tam asserit, cum . . . . . .
2°. Dei potestatem nemo pt impedire. Rectè Esth. ~~[illegible]~~ 13-9
Mardochaeus: Heere, Heere, almogende konink, alles
is in uwe magt, en niemand kan uwen wil tegengaen. David Ps. 75-8
tu terribilis es, et quis resistet tibi?
Igitur si

Ps. 113 - 3 3º. Deus potest oia, Hy doet seit David, al wat hi
Sap. 12 - 18 blieft. Et Sapiens: als gy maer wilt, hebt gy de m
Luc 1 - 37. ter handt. Non erit impoble, inquiebat Angelus N
apud Deum, oe verbum.

Cum talis et tta, e potestas qm sibi datam ait
vator. Si ergo - - - - - - -

Data e mihi, inquit, ois potestas, et adjicit
cœlo et in terra.

Quare in cœlo? R. Xrè humanitatem respicit
cœlo igitur datam sibi asserit potestatem, qa qui
morte sua cœlorum jus obtinuit 1º. qa cœlum
clausum ipse sanguine suo reseravit. Hinc
Heb. 9 - 8 - 12 De weg tot het heiligdom was nog niet openbaer g
den, terwyl het eerste tabernakel nog stand ha
dat Xus door zyn eigen bloed, eenmael in 't heil
is ingegaen, hebbende een eeuwige verlossing te
gebragt 2º. qa cœlum i.e. cœlorum præmia
vult distribuere. Ik gae om u plaetse te bereiden
Jois 14 - 2 naerdat ik zal vertrokken zyn, en u plaetse bereid
hebben, zoo zal ik wederkomen, opdat gy moogt zy
daer ik ben.

Igitur in cœlo qa - - - , hi
Et in terra i.e. oe genus hoium, et singul
qui ideo Xti hæreditas vocantur Ps. 2. Et
2º dicuntur Non sui, qa pretio magno empti
1.cor 6 - 19.

Igitur - - - -

Intellexistis A. A. cujusmodi sit potest
quam datam sibi ait Servator. Reliquum e ut
tri erga illam muneris observemus. Exigit er
nobis hæc potestas 1º. Timorem. Naturæ e re
ac timere eos qui potentes cum sint, paratam
in adversarios hbnt ultionem. Quis ergo o tim
divinam Dni potestatem? Ik zeg u die myne vri
Luc 12 - 4 - zyt, inquit Xus ipse, vreest niet voor de genen die
lighaem dooden, en daernaer niet meer kunnen
Maer ik zal u toonen, wien gy moet vreezen: vr
den genen, die, naerdat hy het leven benoomen he
de magt heeft om in de Helle te werpen. jae, zeg
vreest hem. Ad rem S. Augs. Timeat Drum
Ps. 32 - 8. || terra ... Non timeant alterum pro illo. Fera

Deum time; serpens insidiatur, Deum time; hoc te
...tio, Deum time; diabolus te impugnat, Deum time;
...ra, enim creatura sub illo, quem juberis timere.
Non e potestas nisi à Deo. Unde Deus hoc stans
...te koem dicebat: gy zoud dog gene magt tegen my Jo. 19-11
...hebben, 't en waere 't u van boven gegeeven was.
...id! nec diabolus de se ausus fuit vel unam ovicu-
...lam tollere viro sancto Job, nisi prius diceret: steek Job 1-11
...u hand eens uit, en raek al wat hy bezit eens aen
...e. Da potestatem.
Igitur ---
2°. Exigit plenissimam submissionem. Cum enim
summam in nos habeat potestatem statuere de
nobis pro quod libet. Unde meritò Petrus: Humi- 1 Pet. 5-6
liamini sub potenti manu Dei. Non ut humiliati
opprimamur, absit, sed ut Petrus, opdat hy u ver-
hoffe ten tyde der bezoekinge. Dno dicamus: Myn
hert is bereidt o godt, myn hert is bereidt. Ps. 56-9
3°. Exigit à nobis magnam in oibus adversis fiduciam
...em sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam 1 Pet. 5-7
ipsi cura e de vobis. Quantam fiduciam o collocant haec
...graa principes aut regis, sed betrouwt dog niet Ps. 145-3
...op de vorsten, op den menschen kinderen, in den geen
heil is. Si Deus pro nobis quis contra nos? Hinc Pau-
...s gloriatur in infirmitate sua. Adde Davidem 2. Cor 12-9
...als de booswigten op my aenvielen om myn vleesch te Ps. 26-2
...eten: myne vyanden die my quellen: zoo zyn zy zelf
...eswecken en gevallen. Atq ideo aiebat: al stonder
...en legerlegen tegen my aen, myn hert zal niet vreezen
...al stond er een krygslag tegen my op, zoo zal ik op
...hem hoopen
Nos imitemur. Repete et adhortare. Conclusio.

Dominica SS. Trinitatis 1767.

Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Matt. 28. v. 18.

'T merkteeken der Kristenen, dat hen van alle
anderen onderscheid, is 't onbegrijpelijk geheim der
allerheiligste Drieëenheid; of van éénen God in drie
persoonen, waarvan wij heden den bezonderen feestdag
vieren.

'T is in den naame der allerh: Drieëenheid dat wij
allen zijn gedoopt; 't is dit groot geheim dat op d'aarde
't voorwerp van ons geloove en aanbiddinge moet
wezen, en dat ons eewig gelukkig moet maaken in den
hemel.

Ook is 'er geen geheim waarvan onze godsdienst dik-
wilder de gehengenisse vernieuwd: alle de bedestonden
der kerke beginnen met d'aanroepinge, en verheerlij-
kinge van d' allerh: drieëenheid, alle de psalmen, lof-
zangen, en gebeden eindigen op de zelfde wijze: 't teeken
des h. Kruis, dat in de plegtigheden van den godsdienst,
en in de bezondere werken der Kristenen, zoo dikwils
herhaald word, word gemaakt in den naame des Vaders,
en des Zoons, en des h. Geest: alle zondagen, jaa alle
de dagen des jaars zijn als zoo veele feestdagen van
dat groot Geheim, vermids die toegewijd zijn, om éénen
God in drie persoonen t' aanbidden, te looven, te dan-
ken, en te dienen; 't is om deeze reeden dat de h. Kerk
veele eewen geenen bezonderen feestdag van d'allerh:
Drieëenheid heeft gehouden; dog eindelijk heeft men
geöordeeld, dat 't goed was éénen bezonderen dag in 't
jaar te verkiezen, op [dat] de geloovigen zig met de be-
schouwinge van dit groot geheim bezonder zouden bee-
zig houden, en zig zouden opwekken om 't zelve alle
zondagen des te godsdienstiger te betragten, jaa dage-
lijks zouden gedenken, dat zij geschapen zijn om éénen
God in drie persoonen hier zoo te dienen, dat zij hem
naamals op 't volmaakste in den hemel eens mogen dienen.
Wij moeten dan op deezen feestdag, volgens 't inzigt der h.
kerke het onbegrijpelijk geheim der h. Drieëenheid met een onder-
daanig en eenvoudig geloove overdenken, en in ons tragten
te vernieuwen de gevoelens van eene diepe aanbiddinge,

en van eene ootmoedige dankbaarheid jegens de drie
lijke persoonen, jegens den Vader, die van alle eeuw
Zoone teeld, even aan hem gelijk, en die met den Zoo
h. Geest van eeuwigheid voordbrengt, die ons door zijn
almoogenheid geschapen, door zijne barmhertigheid zijnen Zoo
tot Verlosser gegeeven, en tot zijne kinderen heeft aa
noomen met den h. Geest te storten in onze herten:
zelfde gevoelens van aanbiddinge en dankbaarheid
ten wij vernieuwen jegens den Zoone, van alle eeuw
booren uit den Vader, mensch geworden in den tijd
lighaam van eene maagd, en gestorven om onze zal
#ook moeten wij die gevoelens in ons opwekken heid: # jegens den h. Geest, d'eeuwige zelfstandig
liefde van den Vader, en den Zoone, gegeeven aan
kerke om haar te heiligen, en leevend te maaken.

Propositio

Wij treeden alsnu hier niet dieper in, maar zul
onze tekstwoorden, als de laatste woorden van onz
Heiland J. C., tot zijne discipelen zeggende: Mij is
mogt gegeeven in hemel en op aarde, met U. A. in
weeginge neemen; Wij zullen die 1º naar den letter
klaaren, 2º eenige stigtige besluiten uit de zelve
mededeelen. Attendite.

Onze tekstwoorden, en 't gene' er in 't huidige E:
heeft de Heere Kristus naa zijne verrijzenisse gesp
tot zijne elf Ap:len op eenen berg in Galiléen volg
na: Matt: effen voorzegd (vante), dat de elf discipelen naa G
leë trokken, op den berg daar Jesus hen versche
D'Ev: drukt niet uit w die berg geweest zij, dog
lijk die berg, op w men leest dat de Heiland voor
lijden dikwils heeft verkeerd, op w hij van gedaa
2. Pet. 1. veranderd is, en die daarom van den Ap: Petrus
Heiligen berg genoemd word, i. e. zoo men gemeen
zegd, de berg Tabor.

Schoon nu de woorden van onz Ev: eigentlijk tot de
Ap:len gesprooken zijn, en d'Ev: Matt: om die rede
van hen alleen gewaagd, zoo is 't ogter zeer waarsch
lijk, dat er veele andere discipelen bij geweest zijn
ja dat Kristus in die gelegenheid, volgens Paulus, gezien is van meer dan
1. Cor: 15. honderd broeders t' effens; want waarom had de Heil
zoo vaar, als naa zijne verrijzenisse bezonder voorz
en belooft, dat hij zig in Galiléa aan zijne discipe
zonde vertoonen, dan om dat hij zig aldaar aan zoo
discipelen t' effens vertoonen zoude, om dat deeze

verschijning de voornaamste en plegtigste zoude weezen?
Nu nergens leest men, dat hij zig aan zijne discipelen
in Galileë heeft vertoond, dan alléén als hij de woorden
van onzen tekst op zekeren berg van Galileë heeft gesproo-
ken. Zoodat men mag zeggen dat 't als zeker is, dat 'er op
dien berg, behalven d' elf Ap.len, zeer veele andere disci-
pelen waren, en dat hij in die geleegenheid, volgens den
Apostel, van meer dan vijfhonderd broeders t' effens
gezien is.

Jesus heeft zig, naa dat hij ten minsten reeds zeeven
maal aan eenige weinige discipelen was verscheenen,
op éénen berg van Galileë aan veele honderden t' effens
willen vertoonen, zoo om de waarheid zijnes verrijzenisses
kragtiger te bevestigen, als om aan d' Ap.len in 't bij-
weezen van zoo veele getuigen zijn gezag tot 't bekeeren
der volken mede te deelen, en zijnen bijstand voor altijd
plegtig te belooven.

Jesus dan op den berg aan veele discipelen verschijnen-
de, naderkoomende bij d' elven, gelijk Matt. te kennen geeft ~~...~~ zullende hen het
bevel en de magt geeven om 't Ev. door de geheele waereld
te verkundigen, Sprak hen, hij zegt Matt., aldus aan: Mij is alle magt &c.

In de woorden twe dingen t' onderzoeken zijn. 1o. van wat
magt Kristus hier spreekt, 2o. waarom hij hier
van die magt gewaagd.

1o. Kristus spreekt hier eigenlijk niet van die magt,
die hij als God van eeuwigheid bezat; ook niet van die magt,
die hij als mensch aanstonds naa zijne ontvangenisse in 't
lighaam van de H. Maagd Maria # ~~...~~ ontvangen, en door
zijne miraekelen getoond had; maar hij spreekt van die
magt, die hij als Verlosser van 't menschelijke geslagt
had ontvangen, dat is van die opperste heerschappije,
die de vrugt van zijn lijden, dood, en verrijzenisse was.

door de wonderlijke vereeninge zijner godlijke en menschelijke nature in éénen persoon

Met dan te zeggen, dat hem alle magt gegeeven was in
de hemel en op aarde, gaf hij te kennen, dat hij aangesteld
was tot Heer en Koning van hemel en aarde, dat alle
knieën zig voor zijnen naame moesten buigen, en dat
alle dingen aan zijn oppergebied en wille onderworpen
waren; want dewijl hij zig zelven vernietigd, alle smaad,
en pijnen, jaa de dood des kruis zelf gewillig geleeden
had, om zijnen Vader te gehoorzaamen, en om de menschen
te verlossen, zoo heeft hij, dus eerst vernéderd, naa zijne
verrijzenisse van zijnen Vader eene volle heerschappije

in hemel en op aarde ontvangen, zoodat aan zijne me
alle dingen onderworpen zijn. Hij had ook wel te voo
alle magt, voor zoo veel hij God was; maar naa zijne
rijzenisse heeft hij ook als mensch alle magt ontvan
omdat zijne mensheid nu met d'onsterflijkheid be
zijnde, op eene niewe wijze van de Godlijke magt en
lijheid deelgenoot geworden is, en omdat hij den dui
overwonnen hebbende, zelf als mensch van dien tijd
in hemel en op aarde heeft begonnen te heerschen
En vermits hem alle magt in den hemel gegeeven is
om zit hij in den hemel aan de regterhand zijns Vade
hij is de Koning en 't opperhoofd van alle d'Engelen
hij heeft 't regt van hem als zijne dienaaren en gezan
te gebruiken, om zijne bevelen uit te voeren. Van de
hemel zend hij den h. Geest: daar ontvangt hij on
gebeden, en opend den hemel voor de menschen, die
aan zijne heerlijkheid wil deelogtig maaken.
En vermits hem ook alle magt op aarde is gegeeven
om kan hij zig alle volken onderwerpen, en heeft hij het
van hem wetten te geeven, bestierd hij zijne h. Kerk
kan die naar zijn welbehaagen, ook in weerwil van
wederstand, uitbreiden, en doen bloeien; hij besch
alle voorvallen en gebeurtenissen deezer werreld tot
heerlijkheid, en tot welweezen zijner uitverkoornen
hij doet al wat hij wil zelf in d'allerbooste gemoeder
. Dat Kristus van deeze zijne magt, die hij als Vorst
der werreld had ontvangen, en die de vrugt was van zijn
den, dood, en verrijzenisse, spreekt, verklaard ons du
Phil. 2-8... D'Apostel, zeggende: Kristus heeft zig zelven vern
zijnde onderdaanig geworden tot de dood, jaa tot de d
des kruis. Daarom heeft God hem ook ten hoogsten
heeven, en hem eenen naam gegeeven, die boven all
naamen is: opdat zig in den naame van Jesus alle kn
buigen, der genen die in den hemel, zijn die op d'aa
en die onder d'aarde zijn; en dat alle tong belijde
Jesus Kristus de Heer is, ter heerlijkheid van God
Eph. 1-20... Vader. Item: God heeft Kristus van de dood ver
en in den hemel aan zijne regterhand gesteld boven
overheid, en magt, en kragt, en heerschappij, en all
waardigheid die genoemd word, niet alleen in deeze,
ook in de toekoomende werreld: en alle dingen heeft
onder zijne voeten gesteld, en heeft hem gegeeven tot
hoofd over de geheele Kerke.
Zoo dan Kristus spreekt in den tekst van de magt, die

2°. Maar waarom gewaagde Kristus in den tekst van die magt, die hem naa zijne verrijzenisse gegeeven was?

Dit deed hij om aan 't gene hij in 't vervolg tot zijne Aplen zeide meer kragt bij te zetten. In 't vervolg gebood hij hen 't Ev: te gaan preeken door de geheele werreld, en hun best te doen om alle volkeren onder zijne gehoorzaamheid te brengen. Gaa dan henen (zeide hij) onderwijs alle volkeren; hen doopende in den naame des Vaders, en des Zoons, en des heiligen Geest: Leerende hen onderhouden al wat ik u bevoolen heb. Om dan te toonen dat hij zig niets vermeetende aanmaatigde, dat hij hen niets gaf dan 't gene hij had, en niets gebood dan 't gene hij vermogt te gebieden, dat hij 't gezag had om hen als zijne gezanten door de geheele werreld te zenden, en leeraars aller volkeren te maaken, en dat alle volkeren hen zouden moeten gehoorzaamen, daarom zeide hij vooraf: Mij is alle magt gegeeven in hemel en op aarde; En hierop voegde hij er bij: Gaa dan en

Daarenboven, dewijl d' Aplen met reeden konden vreezen een zoo grooten en moeilijk werk, als was de bekeering der werreld, t' onderneemen, en dewijl zij konden denken, dat hunne onderneeming ijdel en vrugteloos zoude weezen, omdat zij zoo weinig in getal, daarbij allen geringe en ongeletterde menschen waren, zonder welsprekendheid, zonder werrelds gezag en magt, daarom beloofde hij hen op 't slot van ons Ev: zijne hulp en bijstand, zeggende: Zie! ik ben met ul. alle de dagen & En opdat zij op zijnen bijstand al hun betrouwen zouden stellen, en eenen goeden uitslag van hunne onderneeminge zouden verwagten, daarom verklaarde hij vooraf: Mij is alle magt gegeeven & q. d. wil niet vreezen, nog zien, wat gij door uw zelven kunt doen, maar, dewijl mij alle magt gegeeven is, stel daar op al uw betrouwen, en gaa wel gemoed henen, om 't Ev: te preeken, vast verwagtende, dat mijne almoogende bijstand uwen arbeid, in weerwil van alle tegenkantingen, zeer vrugtbaar zal maaken. Dit zij genoeg raakende den letter van onzen tekst.

Maar wat zedelijke besluiten moeten wij daaruit nu al trekken? Moralia

Dewijl wij gehoord hebben, dat Kristus zelf volgens zijne menschheid van zijnen Vader alle magt heeft ontvangen

dat hij tot Koning van hemel en aarde is gesteld, en
alle dingen aan zijn gebied onderworpen zijn; daar
volgd 3º. dat wij den Heere Kristus met eene heilig
moeten dienen, en trouw gehoorzaamen. En in der daad
de koningen en vorsten der aarde, welkers magt zoo
is, van hunne onderdaanen zoo zeer gevreesd en ontzi
den, en volbrengt men hunne bevelen met zulken vlij
wat eerbied, wat ontzag, wat gehoorzaamheid zijn wij
schuldig aan den Koning der koningen, en den Heere
hemel en aarde, wiens magt zig uitstrekt overal,
sterkte niemand kan wederstaan, en uit wiens hand
niemand kan verlossen? Wel hoe! zouden wij dan dur
opstaan tegen den genen, dien God boven alle overh
magt, kragt, en heerschappije in den hemel heeft
heeren? Zouden wij dan durven versmaaden den g
voor wien d'Engelen zelf de knieën buigen, en wien
bevelen zij met de grootste vlijt volbrengen? Wa
ter verblindheid en vermeetenheid zoude er kun
bedagt worden? Vrees dan A. F. den Heere Kristu
dat die vrees u wederhoude van hem te vergramm
en zijne geboden t'overtreeden; want gij behoord
geheel toe: hij heeft u niet alleen geschapen, m
ook vrijgekogt voor eene hooge prys van zijn di
bloed aan 't kruis vergooten. Daarenboven gij z
begaan de verfoeilijkste ondankbaarheid, en arg
digste trouwloosheid, indien gij hem weigerde te
zaamen en te dienen, en maar naar uwen zin wil
leeven. En gelijk gij hem trouw dienende verzek
moogt zijn, dat hij zijne magt zal gebruiken om u
hem in den hemel te doen heerschen; zoo ook, al
hem versmaad, en wederspannig zijt, moet gij ve
kerd zijn, dat hij zijne magt zal gebruiken, om
't schriklijkste te straffen, en als een aarde vat
verbriezelen. Hiermede bedreigd David zelf
Ps. 2. ningen en regters der aarde, en daarom vermaa
hij hen om Kristus te vreezen, en te dienen; wan
dat hij daar heeft vertoond, dat Kristus is de Zo
gods, dat de Vader hem de volkeren ten erve, en
breidingen des aardrijks ten eigendomme heeft g
ven om ze met eenen ijzeren staf te beheerschen
de wederspannigen als een aarde vat te verbriez
zoo gaat de Profeet, van Kristus spreekende
aldus voord: Nu dan gij koningen weest voorzigtig
v. 10. laat u onderregten, gij regters der aarde; dien den H

...et vreeze, en verheugt u in hem met beevinge; aenvaerd de
...ugleede, opdat zig de Heer dog niet vertoorne, en dat gij
...iet verlooren gaat van den regten weg. Zie daar 't eerste
...at wij uit de magt, aan den verreezenen Jesus over hemel
...n aarde gegeeven, moeten besluiten, en Leeren.
2° Maar verpligt ons die groote magt, aan den
verreezenen Jesus gegeeven, hem te vreezen, en te die-
nen? die zelfde magt is ook 't vaste grondwerk onzer
hoope.
Wij hebben in onze uitlegginge gezien, dat de Hei-
land zijne Aplen zijne magt voorhield, om hen op zijnen
bijstand te doen betrouwen in 't verkundigen van 't Ev:,
...n om hen eenen goeden uitslag van hunne onderwerpinge aan zijn bevel
...e doen verwagten, schoon zij van zig zelve gans on-
bekwaam waren om de volkeren te bekeeren. Des
moeten wij ook die magt van Kristus altijd wel ge-
denken, en ons verzekerd houden, dat zijne h. kerk
nooit zal vergaan, of dat de dwaaling over haar zoude
zegenpraalen. De kerk kan wel zeer geweldig ver-
volgd, en gedrukt worden, de waarheid kan in haaren
schoot van vleeselijke menschen heevig bestreeden wor-
den: het kan gebeuren dat de dwaaling daar veele aan-
hangers krijgt, en dat 't getal van de voorstaanders
der waarheid, in gelijken van de tegenstreevers, zeer
klein en gering zij; het kan zoo verkoomen, dat 'er
menschelijker wijze geen middel schijne om de zaake
te herstellen; dog Kristus, wien alle magt in hemel
...n op aarde gegeeven is, heeft duizend middelen ter
hand om zijne kerke te redden, en zig over Sion te
erbarmen, als de tijd haarer erbarminge zal gekoo-
men zijn # zoo is 't gegaan in de vierde eewe als d' Ariaansa
...ketterij zulken voordgang had gedaan, en zoo veele
aanhangers of begunstigers door listen bedrog had
gekreegen, dat bijnaa de geheele wereld Ariaans
geschenen geworden te zijn, gelijk de hh. vaders, en
kerkschrijvers ons daarvan getuigen.
En deeze magt en bijstand van Jesus voor zijne
kerke moet ons ook 't zelfde in onze dagen van hem
doen hoopen en verwagten. En waarlijk hoe kragtig
begint die almoogende hand van Jesus voor zijne
kerke reeds t' openbaaren, in 't beginnende verval
der Paters Jesuiten? [illegible]
Dog hier van niet te lang; maar nog een woordje

Des moeten wij met Abraham in hoo-
ge tegen hoope zeg-
gen: Deus providebit.
En waarom zouden
wij niet dus op des
Heeren magt betrouwen?
Immers

van die zelfde oppermagt van Jesus met betrek op
van ons in 't bezonder. Gelijk 't geloof van die mag
in de rampen der kerke in 't gemeen geeden moed
geeven, zoo moet ook de beschouwing van die magt
Heilands ons opbeuren in alle onheilen en gevaar
die ons in 't bezonder treffen; die magt moet ons
doen hoopen dat wij alle beletzelen en hinderpaal
der zaligheid zullen te boven koomen: Zijn wij zw
van ons zelve? # Zijne genade zal des te meer in onze zwakheid uitsch
hebben wij veele en magtige vijanden, die ons verdelgen
zoeken? nog veel magtiger is Kristus om ons tegen
te beschermen ∧: valt 't ons moeilijk de deugd te betrachten,
ten; Gods gebodden t' onderhouden, de kwellingen
wederwaardigheden te draagen? O Jesus kan alles
ligt en gemakkelijk maaken, hij verzekerd ons: mijn
jok is zoet, en mijne last is ligt. Hij roept ons zelf
(Venite ad me omnes qui) Wel aan dan A. F.

Met Paulus 2. Cor. 12. moeten wij maar bidden, en blijven bidden, betrouwende op de magt, kragt, en genade van Jesus, en

∧ met David zullen wij zeggen: Si consistant adversus me castra, non timebit cor meum; al stonden er een krijslag tegen mij op, zoo zal ik op hem hoopen Ps. 26-3.

Matt. 11-30.

Conclusio

Ecce Ego vobiscum sum oibs diebus usq ad consummationem sæculi. Matt: 28. v. 20.

In Festo S: S: Trinitatis sive Dnica 1a Post Pent: 1735.

Onder de grootste, en verhevenste Feestdagen, die ... kerk door den Loop des jaars is vierende, moet ongetwyfeld ... tegenwoordige feestdag van d' allerh: Drievuldigheid ... et vergeeten worden etc.

... Heden vieren wij de feestdag niet van Martelaaren, ... f Belijders; niet van Apostelen, of Evangelisten; niet ... n Engelen, of aerts Engelen, of ook van eenig ander schepsel; ... aer heden vieren wij den dag van eenen godt drievuldig ... persoonen. Immers heden is't een dag die zonderlinge ... n dit hoog verheevene geheim is toegewijt.

... 't is waer, alle de Zondaegen van 't jaer zijn aen d' allerh: ... rievuldigheid toegewijd dit blijkt uit alle de gebeden, en Lofzangen van ... kerke, waer in zij op de zondagen zonderlingen d' allerh: ... rievuldigheid aenbidt; en van de zelve vraegt; hier op der aerde ... it geheim reeds te mogen eeren, Loven, en t' aenbidden, om ... zelve op 't volmaektste zullen mogen doen met alle gods ... melsche geesten en heiligen voor alle eeuwigheid hiernaem... ... s in den hemel.

... Doch alhoewel de kerk dit dan alle Zondagen, en ook ... gelijks doet, zoo heeft ze niet te min eenen Zondag onder ... te verkooren om ons haere kinderen met meerder aendagt op ... t aenbiddelijk geheim te doen Letten. Hiertoe neemt de ... erk den eersten Zondag na 't hoogh Pinxterfeest, om dat zij zig tot ... igtoe bezig gehouden hebbende met het Lijden, met de verrij... ... nis, en Hemelvaert van Xus, en nu nog deze dagen met de ... mste des h: Geest, nu wederom den gemeenen dienst van ... jaer wil gaen hervatten. En dit doet de kerk om ons te ... eren hoedaenig dat is de godt, dien wij dienen, en aenbidden, ... ls ook hoe zeer dat wij verpligt zijn alle de Zondagen van 't ... er voor dien god te besteden, en door te brengen.

... 't is waer de kerk viert deeze dag met minder prael, en ... uister dan wel alle andere feestdagen van Xus, of ook van ... ele heiligen, doch zulks is alleen om ons te Leeren, dat deze ... mstdag van d' allerh: Drievuldigheid eer een feestdag is ... n den hemel, en van d' eeuwigheid, dan van den tijde hier op aerde

Daer en boven, ook om ons te Leeren, dat men dit ge...
van eenen god, drievuldig in persoonen, met een eenvou...
Loof, in den geest, en waerheid hier ootmoedig aenbid...
Hierom wil ik heden Liever ook de verhevenheid van
dit geheim, met een eenvoudig geloof omhelsen, als me...
redenen daer van te spreken.

His itaq missis assumtum textum: Ecce Ego vob...

Propositio sum oibs diebus usq ad consummatem saeculi; ho...
textum explicare conabor. Attendite.

Ecce (ait Xus) Ego vobiscum oibs diebus usq ad consum...
saeculi. Om deze woorden des te beter te verstaen zoo moet...
Letten op't gene de Heere Xus te vooren aen zijne Aposte...
gezeid. In versibus anterioribus Xus aplis commi...
potestatem docendi, et baptizandi &c.

Munus hoc periculi e mxi, et Laboris o minimi...
eis describitur humeris formidandum, timebat Pauli...
1. Cor. 9-27. daer hij anderen gepreekt hadde, zelfs niet verworpen
worden, et ab alia parte o praedicans, cum tamen...
ibid v. 16. muneris sit, dicit: We mij indien ik het niet en verk...

Dit wisten d'apostelen wel, en hieruit kan men li...
ten, ipsos fuisse o modice anxios dum se hac potest...
adeo onerosa, a Dno gravatos audierunt, cogitaverint...
se tto oneri impares, et ad oia exequenda nimis imbe...

Hac oia dum volvunt aio apli. En suam Xus eis...
assistentiam. Ecce Ego vobiscum sum oibs diebus us...

Quid continet hac promissio? an qd eis adesset...
generali qua oibs adest, cum ubiq sit ut Deus qu...
id enim nil magni pro aplis fuisset, cum id oibs bo...
et mali id cum bonis coe habeant.

An igitur hac promissio intelligenda de Xti Dni pr...
in Eucharistia, qua nobis hic adest in hoc mundo...
hac Xus hic intendit, Licet Locus hic minus propri...
rei o inepte accommodari possit.

Aliud quid hisce verbis promittit, quod ut capiam...
plici respectu aplos considerare debemus: 1o quatenus...
capita et doctores ecclesia, 2o quatenus erant...
justa sed particulares persona.

His promissis dico quod Xus aplis suis, quatenus ...
repraesentent, promiserit suam assistentiam, qua fie...
proponendis fidei morumq dogmatibus, o errabunt, ...
oi errore praeservabuntur.

Hoc igitur Xus hic promittit, scilicet infallibilitatem Ecclae
am modo Xus idem promiserat, Super hanc petram ædificabo Matt. 16 —
clam meam, et portæ inferi ō prævalebunt adversus eam
Nunc idem verbis assumti textus confirmat: Ecce Ego vobiscum.
In fallibilis itaqe ē Eccla, errare ō potest, Columna ē et 1 Tim. 3 - 15.
rmamentum veritatis, ut Paulus Loqr, ē domus domini
rmiter ædificata, benè fundata supra firmam petram,
hac Sptus S: docet oem veritatem.
At quo hoc intelligendum: Eccla ō pt errare? vox Eccla
iversimodè sumitur 1o voor de Leeraers [illegible] in
kerke, et de his dicitur quod errare ō possint.
Itaqe hac iterum capias sciendum ē, id ō intelligi de uno=
oqe in particulari, aut aliquibus, quasi aliqui particulares
rsonæ et doctores errare ō possent. Erravit Arius negans
Fi Divinitatem; Erravit Macedonius negans Sptus S. Divi-
itatem. erravit Nestorius asserans duas in Xto personas;
rrarunt Pelagius, Donatus, ipsi Tertullianus et Orige-
es &c ō itaqe sic intelligendum....
Sed intelligendum ē de tota universitate doctorum simul,
cū quod idem ē: in eo quod oes simul docent ō errant, aut
vero deficiunt........ 2o Eccla errare ō potest, dum ju=
cat in conciliis œcumenicis de rebus fidei. Immers [illegible]
en dit de kerk onfailbaer oordeelt, zoo is dit zeker door
aer opperste regtbank 't géne de heele kerk verbeeld te weten
n algemeen concilie. Daer en boven God zelf heeft
ns hier van een bewijs, en u. L. van willen geeven, in 't eerste
an alle de concilien door d'apostelen zelf te jerusalem
gehouden, misdien wij vinden dat dit Concilie met een onfael= Act. 15 - 28.
aer gezag gesproken heeft, zeggende: Het heeft den h: geest
n ons goed gedagt. Hier bij komt nog dat ten allen tijden
oor ketters gehouden zijn die zig aen des zelfs uitspraeken
gezag niet hebben willen onderwerpen, als ook dat de
Vaders een onfailbaer gezag in d'algemeene kerk ver=
aderingen erkend hebben. [illegible] En dog wie is er die
eze onfailbaerheid van de kerke niet zal erkennen, maeken
s hij Let dat Xus zegt: Ecce Ego vobiscum sum oibs diebus
sqe ad consummaoem sæculi [illegible] En op
ille dēze wijzen is Xus bij zijne kerke, zoo dat zij niet dwaelen
an.
His objiciunt Heretici: Id quidem verum esse respectu
postolorum, cum ipsis dictum sit Ego vobiscum sum

Sed id in aliis o esse verum.
R. nimis palpabiles e quantopere in hoc errant, ut
hoc hic longe lateq. discuteretur, solum attendite
verba sequentia quae Xus addidit, o enim solum dixit
Ecce Ego vobiscum sum, sed et addidit usq. ad consum-
mationem saeculi. certe apli tto tempore o erant
et tamen eo usq. Xus se adfuturum dixit, quibus
si o aplis et aplorum successoribus.

Certum ergo manet quod ecclesia sit infallibilis
vel per pastores docentes, vel per concilium ge-
judicans de rebus fidei........

Behalven bijde deze wijzen, op dew: Xus met zijn
kerk zijnde de zelve niet kan dwaelen, zoo zijn er
nog die durven Leeren, dat Xus ook op zoo een wijze
den Paus zou zijn dat hij niet kan dwaelen; Dog hoe
dusdaenig een Leere tegen de Schriftuere en over-
strijdig is zal uit 't gevolg blijken.

1o wat de Schriftuer aenbelangt in 't algemeen
L.S. 335. uit zonderinge zeit de zelve ois hoo mendax. Ergo...
ja de Schrift Laet zelfs niet toe hier van uit te naemen
Paus van Romen, want d'onfaelbaerheit allen maer
kerk, te weten aen d'algemeenheit der herderen, toege-
Matt. 16-18... ven wordt. sic Matt. 16. alwaer, alhoewel de kerk
Petrus aensprak nogtans in zijn persoon tot alle d-
len zeide dat hij zijne kerk op de steenrots zoude
en dat de poorten der helle tegen haer niet zouden ve-
en dat hij niet alleen Petrus maer aen allen zeide d-
hen de sleutelen van het rijk der hemelen zoude geven
Joan 14-26. opdat al wat...... sic toti Eccle dixit: De vertroos-
Ibid. 16-13. h: geest die zal u alles Leeren, die zal u alle waerh-
Unde Petrus ut quilibet alius a Xto ad Ecclam re-
si quis ipsum ex fratribus o audierit. Matt 18-16
ipse solus, sed cum aliis judicat in concilio hiero-
mitano Act. 15.

2o wat d'overlevering aenbelangt, niets ge-
vaster dan, dat'er alle eeuwen bewijzen gevonden w-
dew: ons aentoonen, dat Xus niet aen den Paus maer
zijne kerk d'onfaelbaerheit gegeven heeft. Certe
nam refer historiam S. Stephani et Cypriani qua-
tit saeculo tertio et ostendit quid 3 primis saeculis
hac re creditum fuerit.

3° Pba ex confessione Summorum Pontificum qui agnoverunt praedecessores suos potuisse errare et eorum, qui ipsi erraverunt.
Sic erravit Honorius qui manifeste Monotelismum docuit dicens: Unam voluntatem fatemur Dni nostri J. C.; unde etiam, des zelfs na volgers hem als een ketter veroordelende, ongetwyfelt ook hebben geloofd den Paus te kunnen dwaelen.
Een ander v. b. van de faelbaerh der Pausen hebben wy in Nicolaus III en Joes XXII. die beide omtrent d'armoede der Bedelmunken, of Minderbroeders een geheel tegenstrijdige Bulle uitgegeven hebben. Nicolaus verklaerde (anno 1279) dat de vrijwillige ontblooting van allen eigendom der zaeken niet alleen by elk in't bezonder, maer zelfs in't gemeen, om God verdiens-telijk en heilig is: Dat ook Xus aenwyzende de weg der volmaektheitt, die zelfde ontblooting van allen eigendom met zyne woorden geleert en met zyn v b bevestigt heeft. Ja zelf voegt Paus Nicolaus hier nog by dat alle gelovigen, op straffe van kerkelyken ban, verbonden zyn deze Leere te houden.
In tegendeel heeft Paus Joes 22 in verscheide Bullen onderlingen van't jaer 1323 duidelyk uitgesproken, dat het een kettersch Leerpunt is, te houden staen, dat geen 't w: Nicolaus III veroordeelt heeft. Zoodat Nic. als een Ev: Leere voorhoudt, het geen Joes 22. als kettersch veroordeelt. vervolgens moet noodzaekelyk d'een of anden omtrent dit Leerpunt gefaelt en gedwaelt hebben.
Itaque non solum ex S. Sacra Scriptura, non solum ex traditione omnium saeculorum, sed et ex ipsis exemplis et confessione Summorum pontificum patet eos posse errare. Adeoque nec de ipsis intelligi pt quod Xus ipsi-s multas suae promittit dicens Ecce Ego vobiscum sum......
Pro Morali. Agnoscamus felicitatem nostram, in quod simus in Ecclesia quam tuto audire possimus....
2° Media via acatholicos inter et multos catholicos incedamus....
3° Oremus ut hi illuminentur, et illi ad Ecclesiam redeant, non enim habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

Transeamus ad 2um membrum. Apli considerabantur
erant ut persona privata, ut justi, et ut tales ei
adfuturum Dnus dicit.

Oibs quidem adest Dnus, nam Deus ubiq.... sed speciali-
ter justis, sicut e contrario dicitur abesse ab injustis
à peccatoribus salus. diviserunt peccata inter pa[...]
et Deum. Pater Longe erat à filio prodigo. Et sic
justis specialiter adest, adest ipsis per suam gra[tiam]
aderat Aplis, illos praevenit, et subsequebatur gra[...]
ria, dum quod agendum erat Ego dabo vobis os et sa-
ciu o possint resistere et contradicere oes advers[arii]
vestri. Item, Sptus patris vestri Loqa in vob[is]
praesentia Sti per graam. Sic adest etiam in
justis.... id notandum pro morali,... Hinc Pau[lus]
gal 2-20 dicebat: Ik Leef, nu niet meer ik, maer Xus Leeft [...]

Aderat 2o Aplis per specialem, solicitudinem
providentiam. Miserat eos sine sacculo et pera
Ego vobiscum sum, Ego qui oia pasco, volucres cae[li]
des maris, ego qui, oipotens et bonus vobis adero, [...]
providebo....

Aderat 3o Aplis per protectionem, et auxili[um]
dum, erant in tribulationibus. Praedixerat illos m[...]
fore odium, ejiciendos, scandalizandos, occidendos
vobiscum sum. Ego qui vici mundum, Ego etiam qu[i]
princeps hujus mundi o habet quidquam, Ego qui
majora passus scio compati. Venditum justum [non]
Sap. 10-13. reliquit. Item, multae tribulaoes justorum et ex
Ps. 33 - oibs his liberabit eos Dnus. Paulus. Ex oibs his eri-
2 Tim. 33 - puit me Dnus. Stephano praesens erat cum lap[...]
obrueretur.- - - -

Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te. Jois. 17. v. 20. 21.

In Festo SS. Trinitatis 1757.

Wonder en by uitnementheid groot zyn de gaven die 't den Schepper behaagd heeft den mensche in zyne scheppinge boven alle lighamelyke schepzelen mede te dêelen. Hy heeft hem boven alle gedierten met ene redelyke ziele begaafd, waardoor hy zyn gedrag ten allen tyde zoude kunnen regelen. Ja dat het wonderste is zo verheven heeft Godt de ziel geschapen, dat hy in haar wezen het beeld van enen ongeschapen Godt heeft uitgedrukt. Godt (Moises) schepte den mensch naar zyn beeld; naar het beeld Gods heeft hy hem geschapen. gen. 1-27.

Wel is waar alle deze pronksieraden zyn door de zonde van onzen eersten vader Adam schrikkelyk ontziert: maar evenwel al is de heerlykheid van Gods beeld in dit zondig schepzel veel beneveld, 't is egter nog niet geheel uitgewist. Godt zelfs maakt nog van dit beeld gewag na de zonde, als hy het dood- c. 9 slaan der menschen verbiedende tot reden geeft, omdat zy naar het beeld van Godt geschapen zyn.

Ja zelfs de heidenen, alleen door 't flauwe natuurligt beschenen, hebben in den gevallen mensch het beeld van Godt nog genoegzaam kunnen ontdekken. Een hunner Philosophen, Plato, de ziel aanschouwende, om d'afbeelding ener godheit, die hy in de zelve gewaar wierd, heeft haar durven noemen: Divinæ particula auræ.

Maar A. T. meend niet dat dit d'enigste manier is op dewelke Godt zyn beeld en gelykenis in den mensch heeft willen drukken. Neen! Behalven dit beeld door de schepping onuitwisselyk in de ziele gestempeld, 't welk zelfs in de verdoemden nooit zal uitgewist worden, blinkt nog bezonder het beeld van Godt uit in de regtvaardigen, en zal nog bezonder het beeld van glorie

uitschynen in de zaligen, waardoor zy Godt in
euwigheid zullen gelyken.

Ja dat het wonderste is, 't heeft Jesus nog be
behalven deze afbeelding van de Godheit, in de ziel
ider menschen, nog eene afbeelding van d' Alderh. Drie
te stellen in die vergaderinge der menschen, die
zyne kerke heeft aangenomen. Hy heeft gewild
gelyk hy en de Vader, verscheiden zynde in pers
egter eenvoudig in wezen zyn, ook in de gelovig
zyne kerke een afbeeldzel van dit goddelyk ge
zoude uitschynen, een afbeeldzel waardoor zy
in ontallyke personen, evenwel te zamen een
beeld van enigheit, waardoor zy kennelyk aan
wereld zouden wezen, bezitten zouden.

Jesus drukt zyne begeerte hier van kragtig
in onzen text getrokken uit dat ~~kragtig~~ vierig gebed
effen voor zyn lyden tot den Vader uitstortte,
Ik bid niet alleen voor hen, maar ook voor degenen
door hun woord in my geloven zullen, opdat zy
een zyn, gelyk gy Vader in my, en ik in u.

Propositio Ons voornemen is op dezen kengelyken dag
alderh. Drieeenheit volgens onzen text U. A. te
1º voor wie Jesus bid, dan 2º wat hy bid, nam
beeld van eenheit, naar 't V. B. van d' alderh. Drie
digheit, in hen uitgedrukt zoude zyn, volgens
Jesus bid, zeggende: Opdat zy alle een zyn &c.
Waaruit wy dan de natuurlyke gevolgen zullen

Chs had in die vurige verzugtinge tot zyn
effen voor zynen uitgang na den hof van Gethsem
waaruit onze text genomen is, voor zyne Apost
v. 11. smeekt, hy had zynen Vader gebeden, dat hy hen
naam wilde bewaren, opdat zy een zouden zyn
v. 17. hy en de Vader, en ten laasten dat hy hen zoude
gen in de waarheit.

Hierna gaat hy in zyne heilige verzugtinge
text over van zyne Apostelen, niet ook nog voor and
te bidden, zeggende: Ik bid niet alleen voor h

Men hoeft niet ver te zoeken wie die genen zyn voor
tw Jesus hier bid, en die hy noemd de genen die door
t woord der Apostelen in hem zouden geloven. 't
yn de gelovigen, de ledematen van Gods kerke, zo
l die door d' Apostelen bekeerd zyn, en tot de ware
haapstal gebragt zyn, als die tot het einde der wereld.
llen bekeerd worden, en door 't zelve geloof tw d'
postelen ~~wullen~~ gepreekt hebben in de zelve kerke
ullen vergaderd worden. 't is hierom dat Jesus niet
lleen bid voor die genen, die 't geloof door de zorge
r Apostelen zullen aannemen, maar die door hun
oord geloven zullen, dat woord, eerst door d' Apostelen
epreekt, en daarom hun woord genoemd, tw in de kerke
an Jesus duren zal tot het einde der wereld.
Voor deze dan, dat is voor zyne kerke, voor de ver-
gaderinge der gelovigen, die zigtbaar duren zal tot
t einde des wereld, smeekt Jesus: Opdat zy alle
n zyn. en opdat men zoude weten, voor wat einheit
at Jesus hier bid, steld hy de zelve by gelykenis voor
n zeid: gelyk gy Vader in my, en ik in u. Naar dit
B. dan smeekt Jesus, dat zyne kerk, de vergade-
ing der genen die in alle euwen door 't woord der
postelen zullen geloven, een mag zyn, gelyk Jesus
net den Vader een is.
Om dan de kragt van dit bidden van Jesus voor zyne
eelige vergaderinge te verstaan, en van wat eenigheit
ar hy spreekt, als hy smeekt dat zy een zyn gelyk
ls hy in den Vader, en de Vader in Jesus is, zo moeten
y tot het grondbeeld opklimmen waarvan Jesus
id, dat zyne kerk het beeld en de gelykenis zal
oenen, nam van d' eenigheit der Godlyke personen
n de zelve drievuldigheit, voorn van den Vader, en
Zoone: Opdat zy alle een zyn, gelyk gy Vader in
't is het geloof der kerke door 't Woord Gods, zo
wel dat overgelevered, als dat geschreven is, aangaande
de einheit van wezen, en drievuldigheit van personen,
dat de Vader, en de Zoon, en de H. Geest, alhoewel

verdeeld, en onderscheiden in personen, dat zy even
een en de zelve zyn in wezen. Derhalven gelooft de
waarlyk dat in de h. en aanbiddelyke Drie-een heid
en de zelve Godheit drie verscheide personen zyn, de
„ de Vader de Zoon, nog de Zoon de h. Geest, nog de h.
„ de Vader is.

Dus noemde Jesus deze 3 godlyke personen wel
van malkander in persoonschap onderscheiden in
Matt. 28-19 groot gebod, 't w hy zyne Apostelen gaf Matt. 28
gende: Gaat henen onderwyst alle volkeren kend
in den name des Vaders &c

't was nog uitdrukkelyker dat ons de verschei-
heit der personen word geleerd door den Evangeli[st]
adelaar den h. Joes, als hy in zynen eersten br[ief]
1. Jo. 5-7. zeid: Drie zyn'er die getuigenis geven in den
de Vader, het Woord, en de h. Geest.

Waarschynlyk was't om deze reden dat de Se[raphi-]
nen, die Isaias zag voor den throon van Godt, ni[et]
eens, maar tot 3 werven toe malkander ter eere
van Godt der heirkragten, drievuldig in personen
Isa. 6-3. heilig toegalmden, zeggende: Heilig, heilig, heilig
de heer, de Godt der heirkragten, een gezang waar door d'opp[er]
drempelen des hemels zelfs als bewogen wierden

't was waarschynlyk om deze reden dat de Sch[ryver]
van den 66 ps. op ene verhole maniere deze h. Drie[vul-]
digheid in personen wilde uitdrukken, terwyl
slafelyk Israel daar van de volle kennis nog niet
gegeven was, die volle kennis die Jesus aan zyne
kerke van 't nieuwe Verbond zoude geven, als
a dien godlyken naam Ps. 66-7.. 3 werven toe a aanhaald in zynen eigen wensch over
zeggende: Godt wil ons zegenen, onze Godt, G[odt]
wil ons zegenen.

Op dezen voet belyd de gansche kerk in haar
„ mene belydenis van den h. Athanasius: „alia e[st]
„ sona Patris, alia Filii, alia Sptus sancti

By deze ware, en wezentlyke onderscheiding
personen belyd egter de zelve kerk een onverdee[ld]
eenig wezen in Godt, waar door deze 3 verscheide

-sonen, evenwel maar een euwig godlyk wezen uitma-
-ken. Dus belyd de gansche kerk in het gemelde ge-
-loofsbegryp van den h. Athanasius, nadat zy de drie-
-vuldigheit der personen heeft beleden, aanstonds d'
onbevattelyke eenheit van wezen in de zelve personen
Patris, et Filii, et Sptus sancti una e divinitas, aequa-
-lis gloria, coaeterna majestas.
Jesus zelfs, die op verscheide plaatsen zynen persoon
van die van den Vader ondersched, geeft evenwel dikw-
-ils getuigen van die grote en onbevattelyke waarheid
van ons geloof, nam d' eenheit van zyn godlyk wezen
met dat van den Vader. Dus zeide hy: Myn Vader werkt Joes. 5-17
tot nog toe, en zo werk ik ooke. En nog klaarder: Al wat v. 19
de Vader doet, dat doet ook insgelyks de Zoon. En: v. 21
gelyk de Vader de doden verwekt, en levend maakt,
alzo maakt ook de Zoon levend die hy wil. Jesus gaf
van deze onbevattelyke eenigheit nog klaarder getuige-
-nis, als Philippus hem verzogt dat hy hem den Vader
zoude tonen, en Jesus hierop die woorden vol geheims
antwoordde zeggende: Is nu zo langen tyd dat ik met c. 14-9
u ben, en kent gy my nog niet? O Philippus, die my
ziet, ziet ook den Vader. Hoe zegt gy dan: Toon ons
den Vader? Geloofd gy niet, dat ik in den Vader, en de
Vader in my is? q. d. Jesus: Wel hoe Philippus heeft
zyne dagelyksche ommegang, hebben myne dagelyksche
lessen, u nog zo veel niet geleerd, dat gy my ziende den
Vader ook ziet? Gy ziet het zelve wezen des Vaders, zo
vra gy my ziet, misdien wy een in wezen zyn, ik ben in
den Vader wezens halven, en hy in my. Ja nog kragtiger
en zonder enige verduisteringe verkundigde Jesus deze
waarheid aan de Joden: Ego et Pater unum sumus. Joes. 10
Van naakte verklaring van dat aanbiddelyk geheim
dat het blinde jodendom zo vreemd voorquam, dat zy
stenen opnamen om Jesus als enen lasteraar te stenigen.
D'Ev. Arend in zynen brief: Tres sunt 1. Jo. 5-7
Volgens deze onderregting dan, van Jesus zelfs zo
erkend de kerk een volmaakte eenheit van wezen en na-
-ture in de 3 godlyke aanbidlyke personen, zowel als ene

volkome, en ware verscheidendheit van personen.
beleyd zy: ita ut per omnia ... et Unitas in Trinitate et Tri-
nitas in Unitate veneranda sit.

Zie hier dan A.T. het denkbeeld dat ons geloof
geeft van 't aanbiddelyk geheim van d'alderh. Drie-
heit, van den eenheit van den Vader en den Zone in
godlyke nature, nevens een wezentlyke en volmaakte
scheidendheid van personen.

't is volgens deze bevatting van de h. Drievuldigheid
in de personen van den Vader en Zone dat Jesus in
text bid voor zyne kerke, voor de gelovigen die
't woord der Apostelen, 't w. nog in onze kerke onge-
den bewaard word, t'en allen tyde zouden geloven
dat zy alle een zyn, gelyk gy Vader in my, en ik

Hy zoude zig grovelyk vergissen, die zig inbeeldde
dat Jesus op zo ene volmaakte afbeelding van d'h.
drievuldigheid volgens onzen text in zyne kerke
gezien, waardoor hy welde, dat, gelyk Jesus met
Vader een in nature en wezen is, zo ook Jesus den
zoude gebeden hebben, dat de ledematen zyner k.
zo ook te zamen dus hen gelyk zouden wezen, een
zelve nature, en wezen. Neen! zo ver strekt zig
niet uit de begeerte van Jesus, hy wil alleen dat
kerke afbeeldender wyze een eenigheit zoude zyn,
enige gelykenes zoude hebben met d'eenigheit van
h. Wezen met dat van zynen Vader, een eenheit die
in gelykenes en afbeeldinge zoude bestaan, maar
in ene volslagen gelykvormigheid; hy welde dat
wezentlyke eenheit van wezen met den Vader, een volmaakt
gineel zoude zyn, waarna de kerk in haare een-
het beeld zoude voeren, omtrent gelyk een sterfelyk
mensch in zyne ziele een beeld voerd van ene on-
felyken Godt.

Met een woord 't is dan als of Jesus in onzen text
zoggen: Vader, ik bid in deze laaste oogenblik niet
alleen voor myne Apostelen bezorgd, neen! myn of-
gebed, 't w. ik voor myne aanstaande offerhande
en 't w. door de zelve zal bezegeld en bekragtigd wo-

aat verder, alle gelovigen hebben hier deel aan, die
door de leere van myne kruisgezanten in alle eeuwen
zullen geloven, en dus in ene kerke vergaderd zullen
wezen, die zyn te zamen het voorwerp van myn gebed,
ik spreek voor hen, dat zy te zamen in hun geestelyke
lighaam een beeld van eenigheit mogen dragen, een
merkteken, en levery daar zy ten allen tyde door be-
kend zullen zyn, en waardoor de gansche wereld ten
allen tyde overtuigd zal kunnen zyn, dat ik van u
gezonden ben.

Toepassing

Zie daar Christen, gelukkige Ledematen der kerke
hoe vierig Jesus zyne kerk heeft bemind, dat hy
voor hare eenheit heeft gebeden, een eenheit door den
afbeeldsel der alderh. drieeenheit in't lighaam zyner
kerke zig vertoond.

Niemand denke dat Jesus te vergeefs zulks heeft
gebeden, hy die zelfs bekend in de verwekkinge van
Lazarus tot zynen Vader betuigde: <u>Vader, ik wiste wel
dat gy my altyd verhoord</u>; en van wien Paulus, dat
<u>hy verhoord geweest is om zyne eerbiedigheid.</u> Joan. 11-42 heb. 5-7.

Zo dan zie daar wat enen kostelyken schat Jesus
aan zyne kerke heeft nagelaten, enen schat in denw̄
ten allen tyde 't alderduidelykste merkteken zyner
bruid zoude verschynen, nam̄ d'eenheit in 't gelove,
d'eenheit in de liefde, d'eenheit onder de zelve
opperhoofdigheid en harders der kerke.

1o Vraagd iemand wel waarin bestaat die eenheit des
geloofs?

R. in dat geloof, 't w̄ de hele kerk door gevonden
en beleden word, in Vrankeryk, Spanje, en 't uiter-
ste van de wereld, en waar van de geloofsbelydenissen
der Apostelen, van Constantinopelen, van Athanasius,
van Pius IV. de formulieren zyn.

Om deze eenheit des geloofs ongeschonden te bewa-
ren heeft Jesus zyne kerke beloofd, met haar te
zullen zyn tot het einde des wereld, dat de poorten
der helle tegen haar niet zullen vermogen. Hierom

1. Tim. 3-15 noemd Paulus de kerk *de Pylaar, en vaste g[...]*
der waarheid.

Dog niemand meene dat tot deze eenheit des ge[...]
loofs behore al 't geene in de scholen betwist w[...]
Nein, ganschniet! Maar zeer wel beschreef V[...]
Lirinensis deze eenheit des geloofs zeggende d[...]
bestaat in het geene altoos, overal, en van allen
leerd word. Dat is het Ligt 't w[elk] Chs door zyne A[...]
telen op den kandelaar heeft gesteld om van y[...]
gezien te worden. Die deze eenheit versmaad k[...]
tot de kerke van Chs niet behoren.

Van deze eenheit des geloofs zeide Paulus g[...]
Van deze eenheit, en onfeilbaarheid in 't geloov[...]
ren d' Apostelen in hunne eerste vergaderinge z[...]
zeker dat zy hunne besluiten dorsten noemen b[...]
Act. 15-28. ten van den h. Geest, zeggende: *het heeft den h. G[...]*
en ons goedgedagt.

2°. Behalven deze eenheit in 't geloove is'er ook een[...]
der Liefde door dew de Ledematen der kerke vereenig[...]
deze eenheit van liefde daar van zeide Jesus tot z[...]
Joan. 13-35 discipelen: *Hiervan zullen zy alle kennen dat gy[...]*
discipelen zyt, indien gy Liefde tot elkanderen h[...]
deze eenheit was onder d' eerste Chenen zo volmaa[...]
Act. 4-31. dat Lucas van hen zeid: *de menigte der gelovigen [...]*
alle een hert, en ene ziel. Ja deze eenheit van l[...]
was by hen zo kennelyk, dat, volgens den ouden [...]
tulliaan, de heidenen zelfs van de Chenen zeide[...]
„ zie hoe zeer zy elkanderen beminnen, ja ook [...]
„ zyn voor elkanderen te sterven."

Tot deze eenheit maand ons zeer deftig aan d' Ap[...]
Eph. 4-3....

Zo wie deze eenheit schend of breekt, die kan [...]
ware discipel van Jesus wezen, geen geloof, of g[...]
werken kunnen hem baten. 1. Cor. 13-1....

3°

Ex Ipso, & per Ipsum,
& in Ipso sunt omnia,
Ipsi gloria in sæcula
Amen.
Rom: 11. V. 36.

In Festo
SS. Trinitatis
1736. 47.

Præmisso Exordio de ratione hujus festi, dices S.
atrem Palam nobis talem Epistolam, et tale Evang.
proponere in qbus quid de hoc augustissimo Mysterio cre-
dendum sit breviter perhibetur.
Lubet nunc misso Evangelio quid de Epistola dicamus
ut quid de SS. Trinitatis Mysterio credendum sit
amus, assumtum Textum explicabimus. Attendite
Mysterium SS. Trinitatis, quod Judæis in antiquo
st. obscure et non nisi in figuris et emblematibus
dicatum fuerat, in diebus Novi Test. aperte revelatum e.
Sanè dum Xus Dnus à Joe baptizaretur in Jordane
(ut ait S. Aug.) baptizabatur non sibi, sed nobis,
prima aperta revelatio Mysterii istius facta vi-
ur: Enim vero tunc Pater Cœlestis se patefecit in
ce illa de cœlo: Hic e Filius meus dilectus in quo
hi complacui. Tunc Verbum jam caro factum
ernus Dei Filius, in carne assumta, ibi comparuit.
Sptus S. in specie columbæ de cœlo supra bap-
tizatum Jesum descendit, non sicut si Sptus S. tunc
primò in Xto habitare cœperit, qui ab ipso conceptionis
momento Ipso Sptu S. repletus erat, sed ut per ex-
na illa symbola nobis revelaretur Mysterium
fuid, quod ad usque tempus illud, occultum fuerat,
l: SS. Trinitatis.
Idem hoc Mysterium ipse Xus Dnus verbis apertissimis
velare dignatus e. Hoc revelasse testatur Evang.
Matthæus in hodierno Ev. cum jamjam cœlos esset
censurus. Suis enim Discipulis præcepisse ait:

1°. Textum ad Litteram explicabimus
2°. dicemus quid Paulus nos in eo de SS. Trinitate doceat.
3°. Moralia.

Pro sensu litterali vide Estium, d. in Christ. 4 ad. Pag. 346 et omitte hac de revelatione hujus Mysterii, et transi ad 2um punctum.

Matt. 3-17

Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos in nom
Patris, et Filii, et Sp̄tus Sancti.
Hoc Mysterium, quod Xūs Aplis prædicare p
pit, sic et eos fecisse Scriptura testatur: Si
Paulum prædicasse et docuisse assumti textus v
perhibent, dum ait Ex Ipso, et per Ipsum, et i
In apertissima Mysterii SS. Trinitatis doctrin
Tria, Paulus his verbis de hoc augustissimo Mys
nos docet: 1º quid Deus sit: 2º docet quod unu
3º quod Trinus in Personis.
Ac 1º docemur: dat god, die gene is, die alles g
pen heeft, en die Heer en Meester van alles is.
ait Paulus, is uit Hem, scil ex Deo, tqm prima
trice causa; alles is door Hem, scil door godt, qu
per eum, oīa gubernantur; en alles is in godt, qui
oīa sic agit et gubernat, ut ea in se ipsum, tqm
ordinet atq dirigat; Idem quod Sapiens ait: Den
Prov. 16-4 heeft alles om zig zelven gemaeckt: atq oīa, et per
S. Basilius Lib. de Sp̄tu S. cap. 5.
Adeoq si oīa ex Deo sint, oīa per Deum sub
et dirigantur, oīa in ipso terminentur, clare s
Dat godt die gene is, die &c —
2º Docemur, dat godt een in natuer en
is. Uit Hem en door Hem, en in Hem zyn alles
Hem zy heerlykheit in der eeuwigheit: amen. N
Paulus dicat: Uit Hem, inquit Paulus, ō ait, uit
maer uit Hem; en door Hem, en niet door H
in Hem, en niet in Hen, per hoc nobis innu
Dat godt een enig in Natuer en Wezen is.
Sic Xūs Dn̄us revelans nobis quid de SS. T
credendum sit, simili modo Deum unum e n
insinuare voluit: sic de hoc adorabili Myste
Euntes... Baptizantes eos in nōie Patris.... N
Xūs Dn̄us dicat, Hen doopende, inquit, in den N
en niet in de Naemen, als van meerderen of veel
maer in den Naem inquit, hier door gods enig
van natuer en Weezen te kennen geeven de
Quod ergo Xūs, sic et Paulus simili mod
textu nostro Deum unum esse docet
Atq hoc confirmat per id quod subjungit

hoc enim, ut dixerat: Ex ipso, et per Ipsum, et ....
ubjungit: Hem zy heerlykheit, Hem, inquit, et ...
ten, sed Hem, uni scil. Deo, zy heerlykheit
Igitur 2um quod Paulus de Deo credendum ee do-
cet, est quod unus Deus sit.

3o. Docemur dat godt die Alles geschapen
heeft en die Heer en Meester van alles is, en die Een
in natuer en weezen is, nogtans onderscheide en drie-
vuldig in Persoonen is.

Quamvis enim hae Pauli verba, ita intelligenda sint
ut dicat oia Ex uno, per unum, et in uno Deo ~~esse~~ esse
Paulo, tamen S. Patres et Doctores, ut Orig. SS. Aug.
Ambr. Gregor. et alii, appropriatione quadam, singula
singulis Personis in Deitate accommodarunt, ~~[illegible]~~
sic ut vocem Ex accommodarent Patri, het woordje
Door aen den Zoon, en het woordje In aen den h. geest,
dicentes: Alle dingen zyn uit den Vader, en Door, alle dingen
den Zoon, en alle dingen ~~door~~ in den h. geest.
Atq. sic hinc patet Deum, quem unum ee Paulus di-
cit in natura, simul etiam esse onderscheide en drie-
vuldig in Persoonen. De verscheidentheid der 3 godlyke
Persoonen drukt Paulus door het woordje Ende, waer-
door ijder Persoon van malkander onderscheide word.
Zoodat gelyk men de Natuer van godt, die een eenige godt
is, niet scheiden mag, zoo ook de 3 godlyke Persoonen
in godt met elkanderen niet verwarren mag; vermits
Paulus de 3 godlyke persoonen door het woordje Ende
van elkanderen onderscheidende ons Leert, dat de vader
niet en is de Zoon, of de h. geest, dat de Zoon niet en is
de Vader of de h. geest, en dat de h. geest niet en is de
Vader, of de Zoon. En dus is 't dat Paulus ons Leert
dat er is in eenen godt ~~[illegible]~~ drie verscheide persoonen
zijn.

Sic Xus Dnus de hoc Mysterio agens idem hoc
nos simili modo loquendi, docuit Euntes, inquit, ...
In noie Patris, Et Filii, Et Spiritus Sancti. NB quod
Xus dicat In den naem des vaders, En des Zoons, En
des h. geest, volens door dit Woordje Ende ......
Quod ergo Xus, sic et Paulus simili modo loquendi,
Deum unum tamen Trinum esse in Personis.

Atq hoc hujus, quem tractamus, textus et[...]
moet ons in 't minst niet vreemd voorkomen. S[...]
Paulus, (ut Origines observat) geeft ons deze [...]
ging hier van, op andere plaetzen van zijne brie[...]
alwaer, hy ons leert wie dat hier door uit Hem, [...]
door door Hem, en wie door In Hem, verstaen
1. Cor. 8-6 worden. Sic hoc explicat 1. Cor. 8. ubi ait: Wij heb[...]
allen maer eenen godt, den Vader uit wien alle d[...]
zyn, en eenen Heere J. C., door wien alle dingen [...]
NB quid dicat, primo ait: Wy hebben allen maer [...]
godt, zie daer, d'eenheidt der natuere. Deinde [...]
Den Vader uit wien alle dingen zyn, en eenen He[...]
door wien alle dingen zijn. Zie daer de verscheid[...]
der persoonen. Scil: de Vader, uit wien alle dingen zy[...]
de Zoon door wien alle dingen zyn, en dus eigent [...]
zelf het woordje uit aen den Vader, en het woo[...]
door aen den Zoone toe. Wat den h. geest aen bel[...]
Rom 8-26 daer van zegt hy aen de Romeynen, dat gods geest [...]
v. 11 onze zwakheden te hulp komt, dat gods geest in [...]
v. 26 Woont; dat wy door hem bidden. Waer door Paul[...]
leert dat in den h. geest alle dingen zyn, mits wy [...]
mael in den h. geest bestaen, niet alleen naer het [...]
melyk, maer ook na het geestelyk leven.

De reden nu, waerom de hh. Vaders, agtervolge[...]
Apostel, die drie gemelde woordjes Uit, Door, [...]
toeeigend aen de 3 godlyke Persoonen, op de wyze [...]
gezelt is, is deze.

'T is eigen aen den Vader van niemand voort te k[omen]
en daerom word hy genoemd: het beginzel zonder b[eginzel]
want hy het beginzel is van den Zoone, dien hy van [eeu]
wigheit voortbrengt; want hy ook het beginzel is v[an den]
h. geest, die van Hem van der eeuwigheit voortkomt. [...]
Hy (Scil. Pater) en heeft geen beginzel, om dat hy [van nie]
mand voortkomt. En derhalven is 't dat men Hem [...]
toeschryft, en alle de werken in dew. godes magt be[...]
lyk uitschynt. En daerom, is 't dat w' in 't geloofs[...]
ook zeggen. Ik geloof in Godt den Vader almag[tig]
Schepper van hemel en van aerde. En agtervolg[...]
deze beleidenis zeggen we van gelyken: Alle ding[en]
uit den Vader.

De reden waerom dat men zeit: alle dingen zijn door den
Zoon is deze; omdat de Zoon is het woord of de wijsheit
des Vaders, waerdoor de Vader alle dingen gemaekt heeft.
Want de Vader van alle eeuwigheit zig zelven kennende,
denkt op zijn zelven, en spreekt zijn zelven aen. Nu deze
eeuwige kennis, gedagte, spraek of woord des Vaders
is zyne Zoon, de twede persoon van d'alderh. Drievuldigheit
zelfstandig gelijk de Vader, en de zelfde Godt met den
Vader. Nu omdat de Zoone Gods het woord is, en dat
hij door het verstand des Vaders word voortgebragt,
zoo schryft men den Zoone de wijsheit toe. En omdat
het door de wijsheit is, dat een werkman zijn werk
schikt, en bestiert; daerom zeit men, dat de Vader de
Wereld geschaepen heeft door den Zoon, volgens deze
spreuk van 't Ev: Alle dingen zijn door het zelve, te weten
door het godlijk Woordt, gemaekt, en zonder dat Woordt,
te weten zonder de Zoone Gods, is'er niets gemaekt, van
het gene 'er gemaekt is. Itaq: si Pater via door den
Zoon gemaekt heeft, recté à Paulo dictum videmus
dat gelijk alle dingen zijn uit den Vader, zoo ook alle
dingen zijn door den Zoon.

De reden waerom men zeid dat alle dingen zijn in
den h. Geest is deze: omdat de h. Geest de Liefde van
den Vader en van den Zoone is, in welke Liefde alle dingen
bestaen en haer einden neemen. Want de Vader en de Zoon
beminnen malkanderen van der eeuwigheit, en deze eeuwige
Liefde, is de derde Persoon van de alderh. Drievuldigheit,
die gevolgelijk voortkomt van den Vader, en van den Zoone,
zelfstandig ~~[illegible]~~ gelijk de twe eerste Persoonen, en de zelfde
Godt met hen. Nu omdat de h. Geest de Liefde is, zoo
schryft men aen hem toe de werken van Liefde en goedheit
Gods, gelijk voornaementlijk is het werk van de Menschwor-
ding des Zoone Gods. En daerom is't dat w' in 't geloofsbe-
lijdenis zeggen: Die ontfangen is van den h. Geest. Itaq:
vermits alles is en bestaet in de Liefde Gods, recté à
Paulo dictum esse patet. dat gelijk alle dingen zijn uit
den Vader, en door den Zoon, zoo ook alle dingen zijn
in den h. Geest.

Hac de Litterali Explicatione dixisse sufficiat: ad
moralia transeamus.

Varia ex jam dictis observare possemus v. g. Hoedat
Godt zynde de gene die alles geschaepen heeft, die heer

zo naar 't Lighaem als naar de ziel. Immers naar 't Lighaam in ipso vivimus. Act. 17. 28. En dierhalven al wat dat aanbelangd doen om Godt uit wien, door wien en wien wij zijn, en hebben, al wat wij hebben, doen en gebruiken. 1. Cor. 10-31. Col. 3-17.

Moeten wij zo doen met 't lighamelijke, nog veel meer met 't geestelijke, volgens 't W al wat wij zijn uit hem, en door hem en in hem zijn. 2. Cor. 3-5. En dierhalven, Non nobis Dne. ps. 113.

dit bad Xus zijn hemelschen Vader Jois. 17-21. dit beveelde hij dien zijnen Jois. 13-35. dit was 't kenteken der eerste Xtenen Act. 4-32. Tertull: zie, zeiden de heidenen, hoe zij elkanderen beminnen

en Meester van alles is, wij gestaedig en in alles v
Godt afhangen, hoedat wij alles dat wij hebben v
ontfangen hebben, en aen Godt verschuldigt zijn
Observare possemus hoedat Godt zijnde drievuldi
Persoonen nogtans een in natuer en wezen is, wij d
moeten Leeren, hoe wij Xtenen zijnde veelen, een moeten
door de Liefde, en een Lighaem uit moeten maeken
Hoc et similia, observare possemus, at his missis
solum pp tporis angustiam, observandum duximus
Observare autem possumus, hoedat wij in Adam ge
pen zijnde na het beeld en de gelijkenis van d' alder
vuldigheit, vol van sterkte, vol van wijsheit, en vol
de Liefde Gods, deze 3 deugden door de zonden is ons
te niet gedaen, en alzoo het beeld van d' alderh. Drie
digheit Leelijk geschonden is. Wij gevoelen tot ons
dat wij het zaedt van die 3 verwaerlijke wonden nog in ons
zelven draegen, en Godgave dat we ze noit in ons
vernieuwd hadden, met vrijwillig en eenig doodzonde
stemmen. 't beste dan dat wij kunnen doen, is van
Drievuldigheit ootmoedelijk verzoeken, dat zij ha
't geen de zonde in ons mismaekt heeft, gewaerdig
herstellen, en ons de 3 deugden in te storten, die
zaekelijk zijn, om onze 3 groote wonden te genezen

3o Dus dan moeten w' aenroepen de kragt des
opdat wij onder onze zwak en magteloosheit niet en
bezwijken. De duivel zoekt ons te verstrikken en
ijden, de wereld vlijd en dreijgt ons, het vleesch
koort ons; wij hebben dan van noode een groote
van sterkte en van kragt; om den duivel, de wereld
het vleesch met alle haere bekoringen, bedrijg
en dwaelingen te overwinnen. Hier toe moeten
den Vader, die alle magt word toegeschreven, onze
vlugt neemen, hem moeten we bidden ---

2o Wij moeten aenroepen de wijsheit des zoons,
ons verstand verligte, opdat we niet als domme
redelijke dieren, door blindheit en onweetentheit
der zaligheit verdwaelen.

Het is het grootste geluk van een Xten, ja al
onderpand van zijne zaligheit in de weg der zalig
verligt te zijn. Dit zeit Xus zelf, Dit is het eeuw

joan. 17-3

dat zy u kennen den eenigen, waeren godt, en J. C.
een gy gezonden hebt.
Men kan geen Xten zelf zyn, zonder waerlyk wys
zyn, 5dum. quod Paulus ait: Ik wensch dat gy wys Rom 16-19
zyt in het goedt, en onnoozel in het quaedt. Wys moe
ten we zyn in het goedt, om het goede wel te kennen,
en met alle zyne omstandigheden, in 't werk te leggen,
onnoozel moeten we zyn in het quaede, 't zij met het
zelve niet te weeten, 't zy met het straks eenvoudelyk
en zonder listigheit te verwerpen. En om deze wysheit
van het goede moeten we tot Jesus de eeuwige wysheit
des vaders onze toevlugt neemen, hem moeten we
bedden

3° Eyndelyk moeten w'ons keeren, tot den h.
geest, die de liefde des vaders en des zoons is, opdat
de liefde van ons eigen zelven, in ons d'leverhand
boven de liefde godts niet neeme. De h. geest is uit
den hemel gedaelt, om ons zyne liefde in onze hertens
uit te storten, om ons door zyne liefde waere dienaers
en aenbidders van d'h. alderh. Drievuldigheit te maken
onze liefde moet uit ons gedrag, en manier van leven,
blyken, ze moet niet alleen bestaen in woorden, maer
ook in onze werken, volgens dat Joes zeit: Myne kin 1. Jo. 3-18
dertjes, laet ons beminnen, niet met woorden of met
de tonge, maer met de daedt en waerheit. En hier
toe moeten we tot den h. geest - - - - -

Agite A. A. Komt laet ons den Heer aenbid Conclusio.
den, en voor hem nedervallen. Laet ons den vader
aenbidden..... Laet ons den zoon d'eeuwige wysheit des
vaders bidden..... Laet ons - - - -

Ex ipso, et per ipsum, et in ipso st oia: ipsi gloria in sæcula. Amen. Rom. 11.v.36.

In Festo SS. Trinitatis 1758.69.

Zoo veel te verhevender als Godt is boven zijne werken, zoo veel t'onbegrijpelijker is hij boven de zelve. Zo dat Paulus het zwaarwigtig werk van Gods verkiezinge beschouwende, genootzaakt was uit te roepen: O! diepte der rijkdommen van de wijsheid, en kennisse Gods! hoe ondoorgrondelijk zijn zijne oordeelen, en hoe onnaspoorlijk zijne wegen! Met hoe veel te meer regt mag de kerk dan van daag, wanneer zij bezig is, niet met 't een of ander werk van Gode, maar met Gode zelfs, één in wezen, drievoudig in personen, aan haare kinderen voor te stellen, met hoe veel te meer regt (zeg ik) mag dan de kerk aan haare kinderen deeze woorden van den Apostel in den mond geven: O diepte der rijkdommen &c?

Zeker de kerk weet, en kend hoe noodzakelijk 't is, dat haare kinderen kennis hebben van dit geheim; en daarom steld zij alseenen besonderen dag ter overweginge, en ter verheerlijkinge van het zelfde, niet tegenstaande alle de dagen, ja alle oogenblikken van 's menschen leeven als toegeweid moeten zijn aan d'allerh: Drieëenheid.

Maar ook weet de kerk wel dat dit geheim beter geloofd, dan begrepen, beter erkend dan doorzogt, beter aanbeden en verheerlijkt dan doorgrond word, en daarom zoo haast zij hen dit geheim voorsteld, zoo in 't Ev. als Ep. van dezen dag, zoo schijnt zij hen te willen aftrekken van een nauwkeurig onderzoek, uitroepende: O diepte &c.

Het inzigt, waarom de kerk dezen feestdag het laatste van alle haare plegtige feestdagen, of hoogtijden vierd, is om te kennen te geven dat al het gene hier tijdelijk in de kerke geschied, ziet om hier eerst in dit leeven, en naamaals eeuwig te eeren, te loven, en t' aanbidden d'allerheiligste Drieëenheid.

(Dog 't is niet alleen voor het toekomende, maar in het tegenwoordig leven dat wij verschuldigd zijn eenen God drievuldig in personen vader, zoon, en geest te eeren, t'aanbidden, en te verheerlijken, mids wij niet alleen van eenen God in drie personen geschapen zijn, maar ook in den name des vaders en des zoons, en des h. geests gedoopt zijn; en volgens aan eenen God in drie personen onze dienstigheid verschuldigd zijn.)

In deezen opzigt zullen ons d'opgenomene woorden dienen: Uit hem &c.

Propositio Wij zullen dan ook deze woorden nader verklaren en eenige gevolgen 'er uit trekken Attendite.

Nadat d'Ap. Pau. het gansche elfde hoofdstuk ad Rom. uit 't w onze ~~tekst~~ woorden genomen zijn, was bezig geweest met aan te tonen de verwerping der Joden, en d'aanneming der heidenen, en in d'eene Gods regtvaardigheid, in d'anderen Gods barmhertigheid had aangewezen; sluit hij dit met te zeggen, dat niemand Gode kan afvragen, waarom hij aldus doet, aangezien zijne wil, wijsheid, en kennis, die hier van d'oorzaak zijn, ondoorgrondelijk zijn, en hij van niemand iets ontvangt, of afhangt. Wie (zegt) heeft hem eerst gegeven, om vergeldinge daar voor t'ontvangen? En dan voegd hij 'er bij: Want uit hem, en door hem, en in hem zijn alle dingen. Hem zij heerlijkheid in eewigheid. Amen.

1. Paulus spreekt in deeze woorden van Gode een in wezen, en drie in Personen. D'eenheid drukt hij uit door het woordje hem, en niet hen, zeggende: uit hem, en door hem &c, en 'er dan nog bij voegende: hem zij &c. D'onderscheidendheid der 3 personen drukt hij uit door de woordjes ~~[illegible]~~ uit, door, en in, en door 't woordje en, waar mede hij d'eenen persoon onderscheid van d'anderen. (Gelijkvormig aan den heere Christus ~~hedendaags~~ huidig h. 28. Baptizantes in noie Patris &c gelijkvormig aan den h. Joes 1. Joh. 5-7.)

2. Paulus spreekt dan van Gode, een in wezen, drie

drie in persoonen, en zegd, dat uit hem, en door hem en
1. uit hem als Schepper, 2. door hem als bewaarder
en bestierder, en 3. in hem. gr. om hem, als 't einde
alles; zijn van alle dingen.
1. Uit hem als Schepper, en oorsprong aller dingen, waar van David:
In den beginne (uit Moses) heeft God hemel en aarde Gen. 1-1.
geschapen, ook den mensch C. 1 en 2. Weshalven
Moses tot Israël zeide: is hij niet uw vader, die u deut. 32-6.
gemaakt, en geschapen heeft.) God (David) heeft Ps. 32-9
gesproken, en 't is gemaakt; hij heeft geboden, en 't
is geschapen. En in 't bezonder van den mensche vraagd Moses deut. 32.
2. Niet alleen zijn alle dingen uit Godt, om dat
hij alles heeft geschapen; maar ook alle dingen
zijn door hem, om dat hij alle dingen bewaard, en
bestierd door zijne almogentheid. Hier van de
Wijzeman: hoe zou 'er iets konnen bestaan, zo gij 't Sap. 11-26.
niet begeerde? of hoe zou 'er iets, zonder uw bevel,
stand konnen houden? Maar gij spaard alles, om
dat het u toebehoord, heere, die een minnaar der
zielen zijt. (Hoor ook hoe deftig David van deze
Gods bewaringe spreekt: Heer (roept hij uit) hoe Ps. 103-24.
wonder groot zijn uwe werken! alles hebt gij met
wijsheid gemaakt, en het aardrijk is vol van uwe
goederen... alle wagten zij op u, dat gij hen voedsel
geeft ter zijner tijde. als gij het hen geeft, zo halen zij 't v. 27.
weg: als gij uwe hand oopend, zo worden zij alle met
goede verzaad. Maar zo gij uw aanschijn afkeerd,
worden zij ontsteld: ontneemt gij hen den geest, zoo
bezwijken zij, en keeren weder tot hun stof.) kort,
en bondig drukte Paulus deeze Gods bewaringe en
bestieringe uit, zeggende: het is in hem (en door hem) Act. 17-28.
dat wij leeven, ons roeren, en het weezen hebben.
Van deeze Gods bewaringe, en bestieringe zeide
de Wijzeman: De Wijsheid (die God zelf is)
strekt zig met kragte uit van 't eene einde tot het Sap. 8-1.
andere, en beschikt alles zoetelijk.
3. Alle dingen zijn ook in hem, of gr. om hem

dewijl alle dingen wederom tot zijne glorie, en
heerlijkheid gebragt moeten worden. Hier vo
Prov. 16-4. Salomon: De Heer heeft alles om zig zelven g
Deeze glorie, en heerlijkheid schijnt zoo duide
Ps. 19-2. in alles uit dat David'er van zeide: De hemel
vertellen de heerlijkheid Gods: en het vastge
des hemels verkundigd de werken zijner hand
Ps. 8-2-9 En wederom ps. 8 roept hij eens, en andermaal
Heere, onze heerscher: hoe wonderlijk is uwen
over het gansche aardrijk! want uwe heerlijkh
is boven de hemelen verheven.

Alle dingen zijn dan in gode, of om hem,
wiens eere, en glorie alle dingen geschapen zijn
En daarom voegd Paulus'er op t'einde ook bij:
zij heerlijkheid in de eewigheid. amen.

2do Gelijk nu alle dingen uit gode, door god
en in gode zijn voor zoo veel hij is één in weezen
drieëenig in persoonen, zoo moeten ook ijder va
eigenschappen aan ijder der drie godlijke per
toegeëigend worden, en dat om d'éénheid v
godlijk weezen, en de gemeenschap aller we
die, gelijk de godsgeleerden zeggen, werken
buiten zijn ab extra, en gemeen zijn aan ijder
der 3 godlijke persoonen. Waarop de heer Chr
Jois. 5-19. als hij zeide: alwat de vader doet, dat doet
insgelijks de zoon. zoo dat zijn alle dingen ui
gode, door gode, en in gode, één in weezen, en dr
ëenig in persoonen; ook zijn alle dingen uit, d
en in den vader, uit, door, en in den zoon, uit, d
en in den h. Geest.

1. Alle dingen zijn uit den vader, door den va
der, en in den vader. Dus zegd Paulus van d
1. Cor. 8-6. vader: Wij hebben maar eenen Godt, den vader,
wien alle dingen zijn, en wij door hem, of voor
i.e. tot wiens eere, en glorie wij alles moeten stre

2. Alle dingen zijn uit, door, en in den zo
ibid. Dus zegd Paulus: Wij hebben éénen heere J. C. d

wien alle dingen zijn, en wij door hem. Item: door (vulg. in) Col. 1-16..
hem zijn alle dingen geschapen, in de hemelen en
op d'aarde, zienlijke en onzienlijke... alles is door
hem, en om hem (vulg. in hem) geschapen..... en alle
bestaan door hem (vulg. in hem) Wat is'er ook be-
kender dan dat d' Ev. Joes in 't begin van zijn Ev.
zegd: Oia per ipsum facta &c? Jois. 1-3.
3. Alle dingen zijn Uit, door, en in den h. Geest
agtervolgens deeze spreuke van David: Zoo gij uwen Ps. 103-30.
Geest uitzend, worden zij geschapen, en gij vernieuwd
de gestalte der aarde.

Zoodat alle dingen zijn Uit Gode, door Gode, en in
Gode één in wezen, en drieënig in personen, en ook
alle dingen Uit, door, en in den Vader; Uit, door, en in
den Zoone; Uit, door, en in den h. Geest, misdien al
al wat de Vader doet, dat ook insgelijks de Zoon, en
h. Geest doet, en de

3tio Dog alhoewel alle dingen aan éénen, en
drieënigen gode gemeen zijn, zoo word egter aan
ijder der 3 godlijke personen iet bezonders toege-
voegd. Aan den Vader, als 't beginsel in d' allerh.
drieëenheid, die de 2 andere personen in de godheid*
voordbrengt, zonder van iemand voordgebragt te
worden, word toegeëigend: Uit hem; aan den
Zoone, als 't Woord en de Wijsheid des Vaders: door
hem; en aan den h. Geest, als 't einde der allerh.
drieëenheid*: in hem, gr. om hem.

1. Aan den Vader, als het begin der h. Drieëen-
heid, word toegevoegd: Uit hem, als beduidende
de werken van Gods almogendheid. Waarom wij ook
dagelijks zeggen, en belijden: Ik geloof in gode
den Vader almagtig schepper van hemel en van aarde.
gelijkvormig aan de getuigenisse van den Apostel: 1. Cor. 8-6.
Wij hebben maar éénen god*, den Vader uit wien
alle dingen zijn.

2. Aan den Zoone word toegeëigend: door hem
als zijnde de Wijsheid, en 't eeuwig woord des Vaders
door wien de Vader alles geschapen heeft, agtervol-

Joes. 1-3 gens dat Joes zegd: alle dingen zijn door 't Zelve
(t Woord) gemaakt. Waarmede overeenkomt d'Ap
1. Cor. 8-6 Wij hebben éénen Heere J. C., door wien alle dingen
Col. 1-16. Item: door hem zijn alle dingen geschapen in de
hemelen, en op d'aarde.
3. Eindelijk aan den h. Geest word toegeëigen
In hem, die gelijk hij 't einde der h. Drieëenheid
't middelpunt der Liefde van den Vader, en van
Zoone is, zo is 't ook dat alle dingen door de Liefde
des Geests tot Gode, en in Gode gebragt worden.
Alle dingen zijn dan Uit den Vader als Gen
Almogenheid; door den Zoone, als 't Woord des
in den h. Geest, als zijnde de Liefde van den Va
en den Zoone.
3. Maar let wel dat Paulus in d'opgenoomene woorden zegd:
hem, door hem, en in hem zijn alle dingen, en
de zelfde Apostel: alle dingen in de hemelen, en
d'aarde, zienlijke, en onzienlijke; En dienvolgens
voor al wij menschen van Gode geschapen, en
bekwaam onder alle zienlijke schepselen om God te kennen
beminnen, en te dienen. Maar boven al heeft d
zijne waarheid naar 't geestelijke in de geloovigen
Deeze zijn bezonder uit den Vader, door den Zoone
den h. Geest.
1. Uit den Vader zijn wij, want gelijk Chs tot
Nicodemus: Zoo lief heeft God (de Vader) de wereld
Joes. 3-16. had &c.
2. Wij zijn door den Zoone, door wiens bloed wij
Heb. 10-19. vrijmoedigen toegang hebben tot het heiligdom.
3. Wij zijn in den h. Geest, ~~ondern h. Gods~~ in
Eph. 2-15. wij geheiligd zijn, die uitgestort is in onze harten
Rom. 5-5. Al 't w Paulus bevestigd als hij zegd: de genade
onzes heeren J. C., en de Liefde Gods, (des Vaders)
2. Cor. 13-13. de gemeenschap des h. Geests, zij met u allen. Amen
4 derm: Hem zij heerlijkheid in de eewigheid. Amen
de glorie en heerlijkheid beoogd God in alle
Prov. 16-4. werken. De heer (Salomon) heeft alles om zig zelven
gemaakt; veel meer den mensch, als onder alle
zienlijke schepselen alleen bekwaam om God

kennen, te beminnen, en te dienen; Zonderling heeft hij dien tot dat einde hersteld. Uit hem, door hem, en in hem is zulks geschied, als de naam van deeze aanbiddelijke drieëenheid over ons is aangeroepen, als wij in den naame des Vaders, en des Zoons en des h. Geests gedoopt geworden zijn.

Zie daar de verklaringe. Wij gaan nu tot 't zedelijke over.

1º Spreekt Paulus van Gode één in wezen, en drieënig in persoonen? O! dit vermaand ons hoe wij allen naar 't V. B. van dien drieëenigen Gode, één moeten wezen onderlingen met elkanderen door de Liefde. Hier op zien de gelijkenissen van veele ledematen, die een Lighaam, van veele graantjes die een brood uitmaaken, gelijkenissen, die Paulus ten dien einde menigmaal gebruikt. Om deeze éénheid beveelde de heer Jesus aan de zijnen Jois 13-35. Om deze éénheid bod hij op 't laatsten zoo ernstig zijnen Vader ibid. 17-23. dit was 't kenteken der eerste Christenen Act. 4-32. dog hier van breedvoeger op pinksterdag voor middag.

2º Is alles naar de natuur, en nog meer naar de genade Uit, door, en in Gode? dit leerd ons dat w' ook alles zoo naar 't Lighaam, als naar de ziele aan Gode verschuldigd zijn. en daarom altoos, en in alles met David zeggen: Non nobis Dne, non nobis &c. Ps. 113-9.

3º Zeiden wij dat alle dingen zijn Uit den Vader aan wien d' almogenheid word toegeschreeven, door den Zoon, zijnde de Wijsheid des Vaders, en in den h. Geest, die de Liefde is van den Vader en den Zone? ei! dat dan d' almogenheid des Vaders, uit wien alle dingen, onze hoope opwekke, en in hoope tegen hoope ons altoos doe betrouwen op een en almogenden Gode, weetende dat die op hem betrouwd noit beschaamd zal wezen. dat de Wijsheid des Zoons ons aanzette om in alle geloofszaaken ons aan zijn Woord t' onderwerpen, ons verstand gevangen te geven in dienste van Christus d' eeuwige Wijsheid des Vaders. dat de liefde des h. Geests, ons ootmoedige om hem te smeeken dat hij onze flauwe en koude herten doe branden door 't vuur zijner Liefde om één in Gode die ons

~~Zeiden wij dat alle dingen zijn door den Zoon als zijnde de Wijsheid des Vaders door~~ ~~Zeiden wij dat alle dingen zijn in den h. geest als zijnde de liefde van den Vader en den Zoon, door~~

eerst heeft lief gehad, weder te beminnen.

4e. Wil Paulus dat aan gode, uit wien, door wien, en in wien alle dingen zijn, de heerlykheid gegeven werde? laat en wij dien godt ook verheerlyken door woorden, en werken: door woorden met hem te loven, en te danken over alle zijne werken der nature, en der genade, al menigmaal met David:

Ps. 33. 1. ik zal den heere loven ten allen tijde: zijn lof zal altijd in mijnen mond zijn. Mijne ziel zal zig in den heere beroemen, dat het de zagtmoedigen hooren, en zig verblijden. Roemd met mij de grootheid des heeren en laat en wij met elkanderen zijnen naam verheffen.

Door werken: agtervolgens de lesse van Paulus:

Col. 3. 17. al wat gij doet, 't zij in woorden of in werken, doet alles in den name van den heere J. C. dankende gode, en den vader door hem. Jaa zoo verre moet deze onze verheerlyking van gode gaan, dat Paulus wederom

1. Cor. 10. 31. zegd: 't zij dat gij eet, het zij dat gij drinkt, het zij dat gij iet anders doet, doet het alles ter eere gods.

// dat wij voor ons zelve 1. Cor. 6. 20 gode verheerlyken, en dragen in onze ligchamen, en voorgonderen

Met een woord al onze handel, en wandel moet wezen // dat wij ons ligt zoo laten schijnen voor de

Matt. 5. 16. menschen, dat zij, ziende onze goede werken, verheerlyken onzen vader, die in den hemel is.

allocutio ad promotum ad tons. et 4. Minores Matthiam Robol

Moeten dus alle geloovigen door woorden en werken verheerlyken den drieenigen Godt, uit wien, door wien, en in wien zijn alle dingen? hoe veel te meer die tot den geestelyken staat, en eenige wijdingen zijn aangenomen.

Wy keeren ons dan tot U, myne lieve Zoon, wien

1736 wy op dezen zelven feestd. met het witte kleed van den Doop, en nu met 't kleed der geestelyken bekleed hebben, gedenkt wel wat u uit, door, en in godt geworden is. Des verheerlykt dien godt, niet alleen als Christen, maar als een dienaar des heeren geworden, en nog meer bevorderd zullende worden, met al 't werelds vaarwel te zeggen.

U tot Deurwaarder aannemende vermaande wy U, van tog zorg te dragen, dat gy door uwe woorden, en v. B. de herten der geloovigen voor godt opende, en sluit voor den duivel.

als Lezer, dat gy 't gene gy met den mond leest, moet nakomen met de werken, opdat gy d'aanhoorders met woorden en werken moogt onderwyzen.

Leert uit uw ampt van Bezweerder over alle ondeugd heerschen, dat de vyand niets in uwe zeden hebbe, dat hy met regt zig aanmatige.

Als kandelaar drager spraken wy U aan met Chr.: laat uw ligt schynen, met den apostel: Blinkt in 't midden van een bedorven en verkeerd geslagt.

Wy hebben den heer ten dien einde om zyne genade gebeden, en U in zynen naam gezegend. Laat ons... dus de h. offerhande vervolgen, en onzen Wyding met en door J. C. opdragen aan den drieenigen godt, op dat hy Uit, door, en in Hem

Regi sæculorum, immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum.

In Festo SS. Trinitatis 1739. 48. 61. 73.

1. Tim. 1. v. 17.

Dies quem hodie celebramus specialiter consecrata ē laudi, et honori Dei, qui ē unus in natura, et trinus in personis A. A.

Cætera anni dies Sanctorum laudibus plerumque sunt sacra; hæc verò dies sacra ē Sancto Sanctorum, a quo velut è fonte oīs Sanctorum sanctitas profluit.

Procul dubio ~~[illegible]~~ illigitis ergo Festum hoc SS. Trinitatis longe excedere oīa alia Sanctorum festa: immò quantum infinitum finito, æternum temporali, Oceanus rivulo, Sol tenebris, creator creaturis, Sanctitas ipsa Sanctificatis, Deus hoībus præeminet, tantum festum hoc aliis Sanctorum festis ~~[illegible]~~ praecellit.

Verum quidem ē ~~quod~~ oēs dies festi Sanctorum laudibus deputati, etiam sunt dies laudis dei, nam oīs laus Sanctis impensa, redundat in Deum, a quo oē, quod in Sanctis ē laudabile, dimanavit; atque adeo Deum tunc in Sanctis ejus laudamus.

At equidem hodiernus dies specialiter Deo soli sacer ē, in quo jam laudamus Deum non in Sanctis suis, sed in se ipso; laudamus Deum non jam in eo quod fecit, sed in eo quod ē, non in eo quod pro nobis in tempore exercuit, sed in eo quod ab æterno fuit, et in æternum erit.

In aliis festis prædicamus, et veneramur Dei facta, v. g. in Natalitiis Dñi quod verbum caro factum sit ~~[illegible]~~, hebdomada sancta ejusdem passionem &c at hodie miramur, et veneramur incomprehensibilem Dei essentiam, ab æterno, ante oīa tempora sæcularia existentem,

Certè nimium præsumptuosus essem, si profundius me inger[erem]
huic inexplicabili divinæ essentiæ, verbisque explicare vellem
verbis explicari, aut cogitatione percipi nequit.

Interim, tu dies ipsa, silere omnino non permittit. Dei S[anc]ti
trini, et unius. adeoque et dies de Deo loqui exigit.

Hunc in finem, citavi verba Pauli in quibus brevem, suf-
ficientem, Dei ideam nobis proponit. Paulus ait: D[en]
koning der eeuwen, die onsterflijk, en onzigtbaar is, d[e]

Propositio

God zij eer, en lof, in alle eeuwigheid. His verbis Pau[lus]
1o describit Deum, ejusque qualitates, et has primò exp[one]-
bimus 2o tangit nostram erga Deum, obligationem, illu[m]
honorandi, et hanc 2do exponemus Attendite

Mysterium Deitatis, et Trinitatis, quod Ecclesia nobis
proponit, est objectum fidei nostræ, non intellectus, credere illud te[nemur]
non intelligere, credere dico, et tantum quantum Ecclesia credendum propo[nit]
posuit quia Deus eam docuit, tantum docuit quantum ei placuit, tantum [quantum]
quantum nobis necesse judicavit.

Itaque fide Deum cognoscere debemus, et non plus quam De[us vol]-
uit nobis revelare, observandumque est quod ~~[struck]~~ Ecclesiastes monet: Onderzoek[t geen]

Ecli. 3-22.

dingen niet die boven uw verstand zijn, en tragt te niet na[te spo]-
ren, die uwe kragten te bovengaan: maar denk altijd op [het gene]
God u geboden heeft, en weest in veele van zijne werken [niet]
nieuwsgierig. Itaque, ne aberremus, Apostolum docentem audiamus.

Et certè sufficienter nobis Deus de se manifestavit
quæ apostoli, Ipso autore, nobis reliquerunt, licet non omnim[o]-
tam sufficientem de eo, ejusque essentia ideam imprimunt.

Non jam est animus omnia hic afferre, Paulus in assumpto te[xtu]
nunc sufficiet. Paulus de Deo loquens ait: Regi, de[n]

Primum ~~igi~~ quod Paulus de Deo ait est, quod sit Rex [sæcu]-
lorum. Rex est, immò Rex regum, et Dominus dominan[tium].

|| door mij (zegd hij Prov: 8-15.) heerschen de koningen, en schrijven de Wetgevers regtvaardige wetten voor.

Dum deum regem audimus imaginari nobis non debemus re[gem]
die omringd is van zijne hofstoet, en lijfgarde om hem te bewaren [ge]-
lijk de koningen dezer aarde, neen! hij is zijne eige ga[rde]
en d'Engelen, die zijnen throon omringelen, die bewaard hij
indiget eorum ope, sed eos honorat, dum eis ad summum
tum servitium.

Si penitius hunc Regem, contemplemur in multis ejus sup
eroros reges eminentiam, inveniemus. Sic v. g.
1o. Si Rex terrenus ædificet civitatem, ille ipse manum operi
applicat, hij moet uit andere gewesten, de materialen haalen,
en arbeidsluij opzoecken om het werk te volvoeren, || At Deus
Rex e qui, sine artifice, sine materialibus, sine exemplari,
ex nihilo, solo suo verbo fecit universum mundum, Ipse
dixit, ait David, et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt.

|| uti Salomon ædificaturus templum, et palatium fecit. Ps. 148-5.

2o. Reges mundi subinde in suis regnis constituunt leges,
quas sæpius mutant juxta occasiones occurrentes. At Deus
Rex e, qui mundo à se condito leges immutabiles prescripsit.
Ita videmus quod solem, et lunam, aliaq astra cœli eodem modo
juxta eandem legem moveri, redire eodem modo tempora
anni, generare, et crescere plantas, et aalia, sicut ab
initio. Unde David loquens de oibs creatis: Hij heeft ze
bevestigd vooraltoos, hij heeft ze een bevel gestelt, en 't zal
niet overtreeden worden. ibid. v. 6

3o. Reges hi sunt sine servis, et famulatu tanquam caput sine
corpore, aut corpus absq brachiis, et pedibus, indigent
consiliariis, en officiers, welkers oogen, ooren, en handen, zij
nootzakelijk leenen om iets uit te vaeren, en in 't werk te stellen.
At Deus is een Koning, qui non indiget consilio, aut ope al-
terius, 2o. Reges terreni quærunt hoes sapientes, et fortes viros.
At Deus rex e qui, ministros suos aat, et idoneos reddit,
exemplo Moses, Josue, Samson, Gedeon, David, Salomon,
nihil agunt nisi eo inspirante.

4o. Reges terreni multa in regnis suis, per tempus inveniunt, quæ extra
notitiam, et extra eorum voluntatem facta sunt, quæq nollent per-
mittere, sed si possent impedire vellent, quæq multo minus
in bonum convertere q
possunt. At Deus Rex e in cujus regno hujus mundi, nil
fit nisi ipso volente, aut permittente, quodcunq tandem sit;
staat'er ook zelfs niet een musje op d' aarde valt zonder
zijnen wille, et nihil mali contingit, quin elicat inde
bonum &c. Matt. 10 - 29

5o. Reges mundi regnant in suum commodum, oia
consilia eo tendunt, ut illustriores, et magnificentiores deveniant

At Deus Rex e qui regnat ad utilitatem suorum subdi-
tum, creando et gubernando mundum o fit major qm an-
no fuit, solum in hoc ostendit divitias bonitatis suae...
6o Denique Reges mundi parvo tt tpore regnant subinde in su...
minatu inquietantur p. finitimos reges. At Deus reg...
regni o erit finis, regnum ejus regnum oium saeculorum...
est possidet, nullus id praetendit, nec periculum ab ullo...
t zal hem niet als van een Saul ontnoomen worden, ...
absolon qui eum inde exturbet; nec e Jeroboam qui
regnum ejus in duas ptes scindat. Spr regnabit, nec
regnum, antequam finiatur ipse, qui infinitus e.

Merito itaq Paulus Deum describens eum Rex...
dicit; nam quidquid in regibus illustre, in ipso eminet...
sicubi in conspectu solis obtenebratur, o lumen stella...
sic in comparatione regis hujus evanescit oium regum gl...

En ergo Regem, et veri Regem. Maer waer over is...
koning? Paulus ait: Rex saeculorum.

Pir saecula intelliguntur 1o Tempora, 2o Mundus, ...
Heb. 1-2. lus cum ait p quem fecit et saecula, 3o oia quae in m...
et caelo continentur. Quocumque autem intelligatur Deus Rex
ejus e. 1o Hij is de koning der eeuwen, ik zeg der ...
en tijden, hij is 't die door een Josue de zon doet stil staan
(o sic reges mundi, die hebben daer niets over te zeggen
maer moeten 'er zig zelf na voegen) 2o Hij is de Koning
der eeuwen, ik zeg, van de gansche wereld, hij heerscht
d'eene zee tot aan d'andere, en van den vloed af tot aan...
ps. 71-8 der aerde uti David. (o sic mundi reges, die hebben ...
een deeltje van de wereld daer z' over heerschen) 3o ...
is de Koning der eeuwen, ik zeg, de koning over al wat
in hemel of aerde besloten is, dominatur regibus ...
et angelis caeli, voor hem staen de 24 ouderlingen ...
apoc. 4-10. hunne kroonen nederwerpen &

Itaque merito Paulus de Deo ait quod sit Rex saec...

Addit Paulus, Immortalis, o tt qa spr erit, nam...
ae nostrae uti et angeli hoc sensu st immortales; sed...
NB. vide Molin immortalis qa et spr fuit ab aeterno, et spr in aeternum
in explicatione ha- At o tt Paulus Deum dicit Immortalem; sed et in-
rum particula- visibilem, qa o e corporeus, verum quidem quod...
rum. Gode is een geest, zeide Jesus tot de Samar...

qm̄ corporeo aut visibili ~~sup~~ Scriptura, sapius loquatur, — Sic v. g. loqu. Scriptura de Deo, qm̄ hoē qui habeat manus pedes &
ō tn̄ ideo corporeus astimandus, nam ē invisibilis, sed
simileS Scriptura phrases solum quadam dei proprie-
tates, aut operationes intelligenda st. (dilata si libet)

Pergit Paulus, et addit: Soli Deo. Gr. Soli Sapienti
Deo; at sive particula illa van wijs legatur, sive ō, perinde
ē; qā equidem verum ē. nam Deus verè sapiens, et quidem
solus sapiens ē.

In finitis locis S. Scriptura ~~magnificat~~ depredicat Dei sapiam, sic
Daniel: D' wijsheidt en de sterkte komen Gode toe. Hanc — Dan. 2-20.
Dei sapiam Paulus considerans, exclamat: Ô altitudo — Rom. 11
divitiarum, sapiæ, et sciæ Dei &c, et sic in textu &c.

Et rectè si enim sapiam ponamus in cognitione rerum,
verè Deum sapientem ē cognoscimus: Deus enim scit oia,
oia nuda et aperta st oculis ejus, ō ē apud eum præteritum, — Heb. 4-13.
aut futurum, sed oia novit ut præsentia; Hinc David: Heere — Ps. 138-3.
gij doorgrond mij... gij verstaet mijne gedagten van verre... En
gij hebt alle mijne wegen te vooren gekent.

~~[illegible]~~

Si ponamus sapiam in consiliis, et mirabili directione
et executione rerum, quis Deum sapientem ō novit? Certè
Deum sapientem cognoscimus si consideremus qm̄ mirabili-
ter cælum et terram creaverit, qm̄ elegante varietate oes ejus
partes distribuerit, qā arte firmamentum expanderit, et duo
luminaria, tqm̄ orbis oculos ibi constituerit. Certè Deum
sapientem habebimus, si perpendamus quod eo autore et direc-
tore sol orbem stata lege circumeat, nunc accedat, nunc rece-
dat, suoq. accessu, aut recessu diem et noctem constituat, fa-
ciatq. temporum mutaões, hijemem in ver, ver in astatem, as-
tatem in autumnum vertat. Certè Deum sapientem dicemus
si consideremus quod luna lumen mutuetur a sole, nunc ac-
crescat nunc decrescat, mensesq. nobis constituat: si consi-
deremus fluxum et refluxum maris, den loop der rivieren,
het springen der fonteijnen, het blaezen der winden, ferti-
litatem terra, fruges arborum, varietatem fructuum, gene-
rationem hoium &c oia et singula Deum sapientem mon-
strant, et sicut nullus fluvius qumvis parvus quin, si eum
sequamur, deducat nos ad mare, sic nullum opus Dei

q̃umvis parvum quin deducet nos ad veram cognit[ionem]
abissi Sapiæ Divinæ.

Igitur rectè Paulus Deum Sapientem dicit.

Addit Paulus Soli Sapienti 1°. qa Solus Sapiens
alii Sapientes participativè Sapientes st. 2°. Solus S[apiens]
qa oïs alia aliorum Sapientum Sapia, rü Sapiæ divinæ
nequidem Sapia dicenda e. aliorum Sapia e st pars
minima Sapiæ. Sapia Ciceronis consistebat in ejus
tia, Aristotelis in cognitione cæli, et terræ, ejusq[ue] met[eororum]
Plinii in Scia genii, et naæ plantarum et bestiarum, Justiniani [juris]
prudentia, Galeni et Hippocratis in cstitutione corp[oris]
humi, alii callent geometriam, alii astronomiam,
quid aliud, nemo oia novit, et quæ novit, particip[ativè]
et imperfectè novit, Solus Deus ùrlissima e Sapia.

Ita ut merito Paulus deum dicat Regem Sæculo[rum]
immortalem, invisibilem, Solum Sapientem.

2da Pars

At quid jam huic Deo Regi dbmus? an dbmus
comprehendere, et cognoscere sicuti e! Nequaqm, ...
mus, nemo pt infinitam istam ~~sapiam~~, essetiam cognos[cere]
nisi, qui ipse infinitus e. Nec angeli, qui thronum ejus
dant, nec cherubim q̃umvis illuminati, nec Seraphim
ardentissimi, deum plenè cognoscere pnt, qo mi. ...

At licet Deum comprehendere o possimus, honorare tns ...
rari possumus. Id exigit a nobis Paulus, qui ait
honor et gloria.

Et rectè Paulus Deum honorandum docet. Id ipsi ge[ntiles]
ductu solo naæ sciverunt. Hinc licet deum verum
noscant, id equidem honorandum dicunt, quod De[um]
esse sibi imaginantur.

Si hi Gentiles, multò ma. nos fideles Deum nost[rum]
colere dbmus.

O quum e ~~quod~~ nos Deum laudare, cum oes crea[turæ]
etiam inanimatæ, et irrationales id faciant, de ea ...

L 3. 38 - 3 de hemelen vertellen de heerlijkheid Gods, in het va[ste]
welf des hemels verkundigd de werken zijner handen

Qto ma. nos hoes raales ad imaginem Dei creati, [a Filio]
redemti, et p graam Sptus Sancti sanctificati Deum [lau]
dare, et honorare debemus?

Hunc honorem, hanc laudem, Deo nostro dbmus [dare] magni=
fice de deo loquendo, ore laudando, et benedicendo, ~~itaque~~=
~~[struck through]~~ Sic Paulus fideles monet, Rom. 15-6
~~[struck through]~~ dat wij alleen eendragtig met eenen mond [moeten] verheerlijken
den God, en vader onzes H. J. C. Jaa om god met onzen
mond te looven, en te gebenedijden, heeft god [zelfs] ons den mond, en de tonge
gegeeven &c. Attamen, id, o sufficeret, nisi, et opere, cum [et vita sanctitate] honoremus. Immers alhoewel 't er ten jongsten dage
zullen zijn, qui dicent: Dne nonne in noie tuo prophe=
tavimus &c, tunc his rex saeculorum, dicturus erit: Ik
heb u noit gekend, gaat weg van mij, gij die boosheid pleegt.
Igitur, o tt. ore, sed, et opere [et veritate a nobis] Deus honorandus, et
glorificandus. Sic Paulus ~~[struck]~~ vult ut fideles deum
honorent, cum ait: Verheerlijkt en draegt godt in uwe
lighaamen 1. Cor. 6-20. 1. Petr. 12-32. [^] Sic vult Xus dat wij door d'eere die wt aan Gode
door ons gedrag bewijzen, onzen naasten zullen opwekken
om den zelfden Gode door een heilig, en deugdelijk leven
te eeren. Hinc ait: [dat] uw ligt alzoo schijnen voor de menschen
dat zij uwe goede werken zien, en verheerlijken uwen vader
die in den hemel is Matt. 5-16. [Jaa deeze eere eischte God al in 't Oude Testa[ment]] Et hunc honorem vult
Paulus in terris a nobis Deo impendi. & Et hunc vult
semper, in saecula saeculorum. stabilis sit oportet. (dedu)
Conclusio. Agite A.A. Deum nostrum honoremus hic
in terris si velimus et eum honorare postea in caelis.
Hunc in finem a Deo creati sumus. &
Et hoc ab oibs irrationabilibus creaturis distinguimur
Et hoc assimulamur Angelis Dei, oibsq electis
in caelis &c.
Agite et nunc faciamus quod erit aeterna nostra
felicitas in caelis. ~~[struck through]~~
Hic Deum nostrum honorificemus, et glorificemus
ore et opere, ut et tandem aliquando cum oibs electis
et Angelis Dei eum honoremus in saecula saeculorum.

|| door haar (Jac. 3-9.) loven wij god onzen vader.

Matt. 7-22

de his pau Tit. 1-16
Zij geeven voor dat
Zij Godt kennen,
(Looven, en eeren)
maer met de wer=
ken loochenen, (en
onteeren) zij hem;
~~[struck through]~~
~~[struck through]~~
~~[struck through]~~
~~[struck through]~~
Een bedpegde kan,
dat hij hen verwer=
pen zoude om dat
zij hem niet ~~om~~
eerden, [zeggende:] ~~[struck]~~
Een zoon, eert zijn
vader, en een knegt
eert zijnen heer: ben
ik dan uw vader
waer is mijne eer?
en ben ik uw heer
waer is mijne vreese
zegt de heer der heir=
kragten? &c.
Malach. 1-6. [dan] zoo
moet een zoon zijnen
vader, en een knegt zij=
nen heere eeren? nog
veel meer moeten wij
onze God onzen
vader, en Heere loo=
ven, en eeren.

Tres sunt qui testimonium dant in cœlo Pater, Verbum, & Spiritus S.tus; & hi tres unum sunt.

1. Jois. 5. v. 7.

In Festo SS. Trinitat. 1742. 53. 66.

(Praemisso Exordio Anni 1735., dices assumtae textus verba te ad Litteram explicaturum, et Moralia deducturum. Attendite.

Het geheim van de Allerh: Drievuldigheid, tot aen den Joden in 't O. T. niet dan zeer duister was bekend gemaeckt, is aen ons Chen in 't N. T. duidelijk geopenbaerd.)

Dus wanneer de Heere Cs van Jo.s in de Jordane gedoopt wierd is dit geheim duidelijk geopenbaerd Ostende &

Dit zelfde geheim heeft de Heere Cs meermaelen gewaerdigd te openbaeren in zijne onderwijzinge naa 't avondmael als hij daer spreekt van den h. Geest den Vertrooster, dien hij van den Vader zou zenden De Vader in zijnen naame.

Dog nog 't alderduidelijkste heeft de Heiland dit geheim bekend gemaeckt als hij ten hemel zullende vaeren, tot zijne Apostelen zeide: Euntes docete oes gentes baptizantes eos in noie Patris, et Filii, et Spus S.

Bij deze zoo uitdrukkelijke getuijgenisse des Zaligm. mag men althans wel saemen paeren de getuijgenisse van zijnen Lieven discipel Jo.s, die als d'arend onder alle Gods heilige geheimschrijvers, 't duidelijkste van 't hoog heilig aenbiddelijk geheim der driëeenigheid geschreven heeft. Hoort maer hoe hij spreekt in onze opgenomene text woorden: Tres st. Tres st. o dii, o naturae, o substantiae; sed personae, Pater, Verbum, et Spus S.

Hae tres personae inter se distinctae st, ita ut alia

Exord: de feest van eenen god drievuldig in persoonen, dien wij heden vieren, is niet bepaald tot dezen dag alleen, maar is een feest van geheel ons leven, ja een feest die d'engelen en gelukzaligen eeuwig houden in den hemel. Alle zijn wij immers geschapen om god hier te kennen, te beminnen, en te dienen, en naamals te aanschouwen in den hemel. Weshalven de heiland tot zijnen hemelschen vader zeide Jois. 17. 3 dit is het eeuwig leven dat zij u kennen den eenigen waeren God, en J. C. dien gij gezonden hebt. Deze kennis van eenen god drievuldig in persoonen was in 't O. T. bij zeer weijnige heiligen maar te vinden; Maar aan ons kristenen door den Heere Cs duidelijk bekend gemaakt. Dus

Hunc textum 1o Litteraliter explicabimus 2o Moralia subnectemus Attendite

sit persona Patris, alia Filii, alia Spus Sancti.
Hanc personarum distinctionem clarissimis verbis
Dns docuit cum dixit: Ego rogabo Patrem et alium Pa-
racletum dabit vobis... Spum veritatis. Ex quibus verbis
sic ratiocinatur S. Athanasius ctra Sabellianos: Cum
de se loqr, Ego, inquit: cum de Patre Ille, dicit: cum
Spu S., Alium subjungit. Item S. Basilius ctra
Numquid palam impudens es, cum audis, Ego, de se
Ille, de Patre: Alium, de Spu Sancto: et oia tu m
et oia confundis, et uni rei oes appellationes attribuis
Hanc eamdem personarum distinctionem Dns ostendit
cum dixit: Euntes... baptizantes eos in noie Patris et
et Spus Sti. nam unamquamque personam disjunxit
per ~~copul~~ particulam et Filii, et Spus S. Atque hoc
vult Joes dum in textu ait: Tres sunt, sc. personae
distinctè noinat Pater, Verbum & Spus S.

Atque sdm has scripturas in symbolo profitemur
credere in Deum Patrem, et in J. C. Filium ejus
et in Spum S., quodque clarius exprimimus in symbolo Atha-
nasii dum dicimus: Alia est n. persona Patris, alia

Igitur Tres sunt, ait Joes, scil: personae ut se dis

Distinguuntur autem inter se non per naturam, vel sub-
tiam, quae una et eadem est in oibus; sed Pater distin
à Filio per hoc quod Pater generet Filium, et Fi
generetur à Patre[a]; Pater autem et Filius distinguuntur
a Spu S. per hoc quod Pater et Filius producunt
S., et Spus S. à Patre et Filio procedat[b]. Hanc
et non aliam distinctionem sciant sacrae litterae, quae
mox citatis, utuntur noibus relativis Patris, Filii
et Spus Sti. Vraag je: Wel hoe geschied dat?

Rs Pater generat Filium per intellectum, et Pater et
Filius producunt Spum S. per amorem, idque tali mo
ut Pater non sit prior Filio, et Pater et Filius non sint
priores Spu Sto: want de Vader van alle eeuwigheid
heeft noit kunnen weezen zonder zig te kennen; en
kennende van alle eeuwigheid, brengt hij van alle eeuwigheid den Zoon
die daarom de Kennisse, de Wijsheid, en 't Woord van
Vaders genoemd word. de Vader, en de Zoon van

Jois. 14.

de Sabellianen in de 3de eeuwe leerden# dat God niet bestaat in 3 persoonen, maar dat de naam van Vader, Zoon, en H. geest verscheide namen zijn, die aan een, en den zelfde persoon gegeeven worden.

gelijk nu nog de Socinianen leeren.

a uit den schoot heb ik u geteeld, al voor den dageraad. Ps. 109-3

b. Als de vertrooster dien ik u van den Vader zal afzenden, de geest der waarheid, die van den Vader voortkomt, zal gekomen zyn &. Jois. 15-26.

eeuwigheid zijnde, hebben niet kunnen wezen zonder elkanderen te beminnen, en elkanderen van alle eeuwigheid beminnende brengen zij van alle eeuwen den H. Geest voort, die daerom de Liefde des Vaders, en des Zoons genoemd word.

Itaq Tres sunt, ut Joes ait, sc: personæ inter se distinctæ, Pater, Verbum et Spus sanctus, Et hi tres unum sunt.

NB Unum sunt, ait Joes. adeoq etsi Pater, Filius, et Spus S. sint tres personæ inter se distinctæ, o sunt in tres dii, sed unus et idem deus. atq illud idem Xus Dns docuit cum tres personas distinctas, esse dixit unum deum. Baptizantes, inquit, in Nomine, et o in Noibs, Rao ipsa idem docet, nam deus summum optimum e & Unde in symbolo profitemur Credere in unum deum: et in Symbolo Athanasii: De Vader is Godt, de Zoon is Godt, en de H. Geest is Godt; en nogtans geen drie goden, maar daar is een Godt

Igitur Tres sunt, sc. personæ Pater, Verbum et Spus S. et hi tres unum sunt, sc: unus et idem deus.

Jam quid Joes de his tribus in uno deo personis ait Tres sunt, inquit, Qui testimonium dant in cœlo.

N præcedenti Joes dixerat. 't is de Geest die getuigd dat Xus de waerheid is. i.e. dat Xus de waere Messias, en Verlosser der Wereldt is, en vervolgens waeragtig Godt en mensch is. Et tum subjungit: Et tres sunt qui.... q.d. si testimonium Spus o sufficiat, ecce tres sunt, qui....

Ac 1o. Quidem Pater testimonium dedit, cum Filius ejus a Joe in Jordane baptizatus, tunc enim dixit: Hic e Filius... Matt. 3-17
secundo in monte Thabor cum iterum dixit: Hic e Filius... c. 17-5
et tertio paulo post gloriosum Xti ingressum in Jerusalem, tunc n cum in templo patrem alloquens diceret: Pater clarifica Filium, zoo quam'er een stem uit den hemel: ik heb hem verheerlijkt, en ik zal hem nog verheerlijken. Joes. 12-28
waerover als 't volk verwonderd stond, zoo zeide Jesus: deze stem is niet om mijnent wille, maer om uwent wille geschied. q.d. --- itaq Pater testimonium dedit.

2o At o tt Pater, sed et Verbum quod ab æterno cum patre e in cœlo de se testimonium dedit in terra. Dedit autem verbo et opere, doctrina et miraculis unde postea merito Emmaunti: Qui fuit potens in opere et sermone. Luc. 24

Immo tam convincens testimonium, ejus doctrina erat, ut ipsi Pharisæorum ministri, emissi ut eum caperent, redeuntes ad Pharisæos dixerint: Numquam Joes. 7

Noit heeft 'er een mensch zoo gesproken als deze

Quantum ad testimonium miraculorum. Sic

Matt. 11-4. bat discipulis Iois) renuntiare Ioi quæ audistis

distis ... Op deze zijne getuijgenisse beriep zig de

Iois. 10 als hij tot de joden zeide: de werken, die ik doe in

naeme mijns vaders, geven getuigenisse van mij.

Si mihi o vultis credere, operibus credite.

3o. Sicuti Pater, et Filius, sic et Sp[iritu]s S. de

testimonium: dedit autem cum in baptismo Chri

Matt. 3-16 visibili figura columbæ over Chs nederdaelde

et præcipue dum in pentecoste sub figura lin

ignearum in Aplos descendit, et p eos ubiq

e, Chm ee Messiam, implens illud Chri dictum

Igitur tres St, qui testimonium dant.

Moralia

1mo. Dankzegging, dat wij in de dagen der

‡ scheidene persoonen geöpenbaard is. gebooren zijn, in w[elke] ons 't geheim van eenen God in drie

Matt. 16-17 Indien de Heer Petrus zalig noemd, qa caro

sanguis &c bijgevolg zijn wij wel gelukkig, wanne

‡ 't gene in 't O. T. hebben door hem, en d' Apostelen van den Vader

C. 13-11 niet dan aan weinige heiligen geöpenbaard is. Des zijn w' ook hiervoor groote dankbaarheid schuldig. Immers Ons kan ook gezegd worden: vobis datum e

I deze onze dankzegging moet bestaen in eene

driegeʼ en ootmoedige lofʼen aenbiddingen naer 't v. h. de van dit geheim

melsche geestin, die met gedekte aengezigten al

Isa. 6-3 roepen: Sanctus, Sanctus, Sanctus. deze dankz

‡ moeten wij in ons verwekken t'elkens ‡ Ze moet bestaen in werken: zonder dit zou

als wij die zelfde of wezin: populus hic labiis me honorat, cor autem

Matt. 15-8 longe e à me. zonder dit zoude op ons passen 't gene

zang der hemelsche geesten heilig, heilig, heilig in gods kerke herhalen, t'elkens als wij zeggen, of zingen: Glorie zij den Vader, en den zoon &c. tol zegd. Tit. 1-16. Zij geeven voor dat zij God kennen

maar met de werken looghenen zij hem.

2do. Noit zig laeten voorstaen dit geheim

nin bevatten, begrijpen, of doorgronden.

O! altitudo divitiarum sapientiæ et scie Dei quam &c. geeft

Kerk ons heden in den mond.

Te regt zeggen we dan met Paulus bezonderlijk

van dit geheim van eenen Godt drievuldig in pers

1. Cor. 13-9-12 Wij weeten maar wat ten deele, en wij profeteeren

ten deele.... Wij zien maer als door een spiegel in een raedsel.

Dog daerom niet onagtzaem zijn, of laauw, en flaauw omtrint dit geheim, maer onze eerbied, verlangen, en liefde dis te meer gaende maeken, tot dat wij eenen godt drievuldig in persoonen zullen zien gelijk hij is, tot dat wij hem zullen zien aenschijn aen aenschijn, tot dat wij hem zullen kennen, gelijk wij gekend worden. 1. Jo. 3-2 1. Cor. 13-12

3tio Overweegen ons geluk ten opzigt van de drie godlijke persoonen; van den Vader, wiens kinderen; van den Zoone wiens broeders; van den ...

1 Ten opzigt van den Vader zijn wij kinderen. Misit deus spum filii sui &c (wien wij dagelijks: Onze Vader &c) Item: Zie eens hoe groote liefde de Vader ons bewezen heeft, dat wij gods kinderen genoemd worden en ook zijn &c Item: Si filii, et haeredes &c Gal. 4-6 1. Jo. 3-1.. Rom. 8-6

2 Ten opzigt van den Zoone Broeders. Hij en schaemd zig niet, zegt Paulus, ons zijne broederen te noemen, zeggende: ik zal uwen naem verkundigen aen mijne broeders, in 't midden der vergaederinge zal ik u loven. H: 6-2-11..

3 Ten opzigt van den h. Geest tempels. Weet gij niet, dat gij gods tempel zijt, en dat de Geest gods in u woont? Item: Weet gij niet dat uwe leeden een tempel zijn van den h. Geest, die in u is, dien gij van godt hebt? Item: gij zijt de tempel van den levenden godt. 1. Cor. 3-16 C. 6-19 2. C. 6-16.

Wel aen dan, A. T., dat wij ons als regte kinderen van den Vader, als broeders van den Zoone, en als tempels van den h. Geest gedraegen &c &c — Conclusio

4to eindelijk d' eenheid der 3 godlijke pers... moet ons gelovigen verbinden tot d'eenigheid onder...
dit was 't bevel van den Heere Chs 't w hij staende...
Joës. 13-34. C. 15-12. zijn vertrek tot 3mael toe aen zijne Apostelen nog... haelde.....
Dit stelde de Heiland als 't merk daer de zijnen...
C. 13-35. aengekend worden: In hoc cognoscent oës &
Hier voor bad de zaligm. zijnen hemelschen Vâder
Joës. 17-11 Heilige Vâder, bewaer hen, die gij mij gegêven hebt... in uwen naeme, opdat zij een zijn gelijk wij... nos putaremus Chm pro solis suis Aplis sic oraff... subdit: Ik bid niet alleen voor hen, maer ook voor...
p. 20.. gén..n, die door hun woord in mij gelôven zullen... dat zij alle een zijn, gelijk gij Vâder in mij, en ik in...
't was aen de vrugt van dit gebed van den Heere... dat men d' eerste Chnen duidelijk kende, want Luc... van hun zegt: de meenigte der gelovigen hadden e...
Act. 4-32. herte, en eene ziele. Ja deeze eenigheid en band... liefde ging zoo verre dat ook de heidenen, van d'...
Chnen zeiden, volgens dat d' oude Tertullian ge...
„zie hoe zeer zij elkänderen beminnen, ja ook be...
„'t lêven voor den anderen te besten te gêven„
Tot deze zelfde eenigheid maent Paulus ons allen...
Weest eensgezind, leeft in vrêde, en de god des vre...
2. Cor. 13-11 en der liefde zal met u zijn. Item: Draegt d' ee...
Eph. 4-3-6 des geests door den band van vrêde t' onderhouden... lighaem, en een van geest, gelijk gij ook tot eene... uwer roepinge geroepen zijt. daer is een Heer, een... een doopsel, een godt en Vâder van allen, die bo... allen, en in ons allen is. q. d..... — Confer. 1. Cor...

Vide Estium in hunc locum. de C. Vader dom. in Albis. Opstraet de Deo. Tom. 2. pag. 295.....

Flecto genua mea ad Patrem Dni nri J. C. .... ut possitis comprehendere cum oibs sanctis, quæ sit Latitudo, & Longitudo, et Sublimitas, et Profundum
Eph. 3. v. 14. & 18.

In Festo SS. Trinitatis 1743

Maximi momenti res ē cognitio veri Dei. A. A.
Christus Dns vitæ verioris rationem in Dei cognitione collocavit, cum Patrem suum alloquens in oratione sua post cœnam dixit: Hæc ē vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Chrm. Si autem vita ē æterna Deum cognoscere, quid ignorare illum erit, nisi æterna mors? Jois. 17.
Ut igr à tā nos malo eriperet Salvator, ac vera vita redderet participes, Aplos suos in universum orbem emisit, ut Dei Unius ac Trini notitiam mentibus mortalium insererent; quoq illam infigerent firmius, ō nisi invocato SS. Triadis nomine Chanis adscriberent. Euntes (inqt in hod. Ev.) docete oes gentes &c.
Hujus SS. Mysterii licet quotidie, et tota nra vitâ, memoriam agamus, tamen præcipuè hodie festum SS Trinitatis celebramus. Id vult Ecclā ut fideles majori cum attentione rememorent proprietates et qualitates divini hujus mysterii. Dies itaq exigit ut de hoc augustissimo mysterio sermonem habeamus. Alias de Unitate et Trinitate Dei diximus. Nunc de præcipuis Dei attributis aliqua dicemus. Facem hîc nobis præferet Aplus in assumto nro textû, ubi ait: Ik buig myne knijen voor den Vader onzes Heere J. C. .... opdat gy moogt begrypen met alle de Heiligen, w de breedte, de lengte, de diepte, en de hoogte &c.
Quæ Pauli verba ad facilitandam Dei notitiam explicabimus, prius tn breviter vos monebo de duplici vitio hac in re solerter evitando. Attendite — Propositio

Modum hbt ois virtus, quem si excesserit in vitium de-
nerat. In virtutibus nec hyperbases nec ellipses. I. l.
plus nec mi, sed oia temperata (ait S. Hier. Isa. 55.
Sicut n in itinere recta via tenenda e, neq interest utru
ad dextram quis declinet, an ad sinistram, cum veru
amiserit: ita in negotio virtutis medium prudenter
dum e, nec mi reus erit excedendo ad dextram, quam
ciendo ad sinistram. Si quis pius e, nihil refert
sit an superstitiosus, si ignavus timor, an audax te
ritas reum eum fecerit.

At vero qmqm in oi virtutis negotio sic se res h
nullibi tn id verius e quam in cognitione Numinis.
na hic opus e circumspectione ne quis excedat modu
ut plus velit scire, aut mi quam oporteat.

Sunt qui nimis temere sacro sancta de Deo discutiunt ing
ac plus nosse praesumunt, qm liceat. Si e adverso inertes
qui o nisi terrenis adhaerent ac caelestium mysteriorum
st ignari. Utriq rei st, illi excedendo sciendi modum,
à longe illum attingendo: utrumq pariter damnosum.

Ac ad primos quidem quod attinet. Die zyn huis hoog
Prov. 17-16 ait Salomon, zoekt dat het instorte. Quid temerarii di
rum arcanorum invasores nisi altam domum erigunt, aut
rim babylonicam excitare moliuntur cujus culmen p
ad caelos? Sed vo isti temeritati, qui altam facit domu
C. 25-27 quaerit ruinam, ut ait idem Salomon: d'onderzoeker der
teit zal door den luister verpletterd worden. An o id vi
mus in Noëtio, Sabellio, Ario, Photino, et aliis ejus fa
hoibs, et novissime in Fausto Socino? &c Voluerunt ista
fallacissimae rationis trutinam exigere. SS. Triados ar
altam voluerunt facere domum suam; sed miserabile
venerunt ruinam, et in foedissimas prolapsi haereses ver
ostenderunt ee istud Sapientis: Qui scrutator e majest
Eccli. 3-22 opprimetur à gloria. Recte proinde monet nos Ecclesi
derzoek die dingen niet die boven uw verstand zyn, en
ze niet na te speuren die uwe kennis te boven gaan; ma
denk altyd op het gene Godt ù geboden heeft, en wees
van zyne werken niet nieuwsgierig. Cui succinit Apo
Rom. 12-3 Ik zeg door de genade die my gegeven is, allen die onde
zyn, dat niemand wyzer zy dan men behoort te zyn

dat hij 't wijs zijn met gematigdheid, en volgens dat Godt een ieder
de mate des geloofs gedeeld heeft.

Verum dum noxiam istam vitamus temeritatem, non minus so-
licitior cavendum est alterum extremum ignorantiae. Neque enim minus
sibi damnosa sciendi negligentia, quam scrutandi audacia.
Die niet zoekt te leeren (ait sapiens) zal in veelerhande Prov. 37-36
kwaad vallen. Ruinam sibi parat temerarius indagator; sed
neque a malis immunis est iners ignorator. Nihil quippe pro-
nius est, quam ut Deum ignorans in omne sese impietatem nescius
praecipitet. Sic Judaei ad id immanitatis crimen pervenerunt
ut occidendo Dei Filio, ejusque Aplis, obsequium se crederent
praestare Deo. Unde vero tantum scelus? ex Dei ignorantia. Haec
facient vobis aiebat Dns, quia non noverunt Patrem, neque me. Jois. 36
An non idem omnium dicere possumus de plurimis? Quid obsecro
causa est cur iste superbiat? iste avarus sit? ille luxuriosus, hic
invidus? &c. Haec faciunt quia non noverunt Deum. Putasne si
perciperet superbus, Deum superbis resistere, et humilibus dare
gratiam, putasne inquam, superbiret et erecto collo curreret ad-
versus Deum, pinguique cervice armaretur? Avarus si persua-
deret sibi cum Dei obsequio mammonae cultum non posse consistere,
an serviret mammonae? Luxuriosus si Deum omnis verae volup-
tatis fontem cogitaret, an purissimi gaudii guttulam in coeno
quaereret libidines? Profecto ait Joes: die zeid dat hij Godt 1. Jois. 2-4
kent, en zijne geboden niet onderhoud is een leugenaar, nam ut
idem Jois ait: Al die zondigd heeft Godt niet gezien, nog gekend. C. 3-6.
Isti ergo cum peccant Deum se ignorare manifeste profitentur.
Ex his ergo A. A. cernitis duplex vitandum esse vitium, pri-
mum, non nimis de Deo velle scire: alterum non nimis ignorare;
sed media via incedendum esse, et quantum licet studendum ut incomprehen-
sibilem dei naam comprehendamus.

Facem huic nobis praefert Aplus in assumto textu cum ait:
Flecto genua mea. &c.

~~[illegible] exponendis [illegible]~~
~~[illegible]~~

Flecto genua mea, ait Paulus, i.e. humiliter oro Deum. Patrum
nam genuflexio humilitatem scit orantis, uti pater in Christo
orante in horto, in Salomone orante in templo, Paulo in carcere.
At quem orabat Paulus? Flecto, inquit, genua mea ad Patrem
Dni nri J. C. Christus natura sua est filius Patris, fideles fide, amore

et adoptione Dei filii sit, unde Paulus addit se orare Patrem Dni nri Jesu Chri, die 't hoofd en begensel is van al d' huisgezin, 't w in den hemel en op d'r aarde is, i.e. totius Eccl. tam triumphantis in cœlo, qm militantis in terra.

Itaq Paulus orat Patrem Dni nri J.C., et patrem fidelium.

Hunc Patrem Paulus orat, ut fideles ad illo majorem fiduciam excitet.

Inter alia autem orat ut Ephesii possint cum omibs sanctis i.e. cum aliis fidelibus seu Chanis (hos n ubiq Paulus sanctos vocat) comprehendere, qua sit Latitudo, et Longitudo et sublimitas et profundum.

Quid Paulus p hanc 4plicem mensuram sciet SS. Patres diversimode interpretantur.

Cois e sentia quod Paulus 4plici hac mensura scare vo... rit d'overgroote waardigheid van Gods werk in de verlossing van het menschelyk geslagt door C. J. teweeggebragt, ... w verlossing Paulus tot dus verre in zyne brief gesproken had. En dus wil de Breedte hier beduiden, dat de Verlossing door C. J. haar verbreid door alle volkeren; de Lengte, dat zy haar uitrekt van het begin des wereds af tot des zelfs einde toe; de Hoogte is de verhevenheid van de wysheid gods in die verlossing te volbrengen; de Diepte is 't verholen besluit des Heeren over d' uitverkoornen.

Idem interpretes passen deze vier verscheide afmeting ook toe op 't hout des kruis aan 't w Chs 't werk der verlossing volbragt heeft. Zy zeggen, dat de Breedte is het dwarshout des kruis aan 't w de handen des Zaligm genageld waren; de Lengte is het lange hout des kruis daar Chs aan afhing; de Hoogte is t' opperste stuk des kruis, dat boven het dwarshout uitstak, en waaraan gespykerd was het plankje op 't w J.N.R.J. geschreven was; de Diepte is het stuk des kruis dat in d'aarde stak

Atq juxta hanc crucis divisionem, en volgens d'uitlegging die we van de Breedte, Lengte, Hoogte en Diepte der verlossing door Chs gegeven hebben, zoo begrypt men de Breedte des kruis, als men weet dat de kerke van Chs verspreid door de ganschen wereld uit de zyde van den stervende Chs voortgekomen is: men begrypt de Lengte des kruis als men weet dat van 't begin des wereld af tot des zelfs einde toe

niemand geregtvaardigd of zalig word dan door het kruis en lyden van Cbs: hy begrypt de Hoogte, die wel bereft d'uitmuntenheid der hemelsche glorie, tot dew ons verheft de vernedering van het kruis van Cbs. Eindelyk hy begrypt zeer wel de Diepte die overwegende gods verborgentheden in de verkiezinge der uitverkoornen, met Paulus uitroept: O diepte der rykdommen van de wysheit en kennisse gods! hoe ondoorgrondelyk zyn zyne oordeelen, en hoe onnaspoorlyk zyne wegen! Rom. 11-33.

Behalven deze uitlegging van de Breedte, Lengte, Hoogte en Diepte toegepast op de verlossing van J. C., zoo kan men deze vierderleide afmetinge ook toepassen op Godt zelf, en zeggen dat Paulus wenscht en bed dat de gelovigen van Ephesen volgens deze verscheide afmetingen Gods natuur en grootheit mogen begrypen. En dit is d'uitlegging die de hh. Ambr. Greg. Bern. en anderen van deze 4dubbelde afmetinge geven; een uitlegging gegrond op de h. Schriftuure zelf. Immers deze zelfde 4leide afmetinge, die Paulus hier in de text bed, dat de gelovigen van Ephesen mogen begrypen, schryft Job, alhoewel op een verkeerde of andere order, aan godt duidelyk toe, als hy zeid: Godt is Hooger dan de hemel... hy is Dieper dan de hel... zyne maate is Langer dan d'aarde, en Breeder dan de zee. Job. 11-8..

En wel 1o. om d'order onzes texts te volgen Paulus wil dat we de Breedte van Godt zullen begrypen.

Hanc aliqui in immensitate Dei collocant, qa nullus locus e Deo vacuus, juxta illud Jeremiae: Vervul ik niet hemel en aarde, zeid de Heer? Jer. 23-24

Bernd. eamdem in Caritate ponit, Quia, inqt, nihil odit eorum quae fecerit, quia solem suum oriri facit super bonos et malos, quia oem o modo affectionem sed et cognitionem excedit, adjiciente Aplo, et dicente: Scire etm supereminentem ~~scientiam~~ Scientiae caritatem Chri." Sap. 11

Alii vero Latitudinem Dei perfectionum oium in finitatem appellant, qua quicquid uspiam eximium pt excogitari in se concludat, adeo ut oe creatum bonum velut nihilum sit ad Deum, ut Isaias dicat: Alle volken zyn voor hem, als of zy'er niet en waren, zy worden by hem geagt als een enkel niet en ydelheid. Isa. 40-17

Denique si Latitudinem istam singulis attributis libet aptare, lata e Otpoa, qua pt oia creare et destruere. Lata e Sapia quae

oia dirigit: Lata scia, qua cuncta intelligit: lata sanctitas, quae nec augeri pt nec minui: lata bonitas ac misericordia, qua oium miseretur, atq oia indulget bona: sed et lata justitia, quia sicut nullum bonum relinquit irremuneratum, ita nullum nec leve malum impunitum. de oi verbo otioso reddent hoes rationem Matt. 12. Atq hae de Latitudine.

2o. Jam Longitudo Dei quid e nisi aeternitas? a
Ps. 89-2 saeculo usq in saeculum tu es Deus oipotens, sapiens, oisciens bonus, misericors et justus. Sic v. g. audi ipsum Deum de
Jer. 31-3. sua longa et aeterna caritate et misericordia loquentem: Ik heb ú (inquit) met een eeuwige liefde bemind, daarom hebt ú uit barmhertigheit tot my getrokken. Hanc eamdem aeternam dei misericordiam laudat David toto ps. 135.

3o. Altitudo porro Dei e ejus adoranda ac tremenda majestas, atq illa à qua oia dependent, eminentia tam sublimis, ut quicquid fecerit necesse sit acquiescere et dicere
1. Reg. 3-18 cum Heli. Dns e, quod bonum e in oculis suis faciat. Et in
Sap. 12-12 Sapientie: Wie zal tot ú zeggen: wat hebt gy gedaan? of wie zal zig tegen uw oordeel aankanten? of wie zal voor ú verschynen, om het voor d'onregtvaardige menschen op te nemen? of wie zal het ú verwyten, zoo de volkeren, die gy geschapen hebt, teniet gaan? Want buiten ú is'er geen andere God.

Caeterum, et singulis attributis sua e altitudo. Potentia sublimis, cui nihil resistit, sed quae neq vim infert libertati. Sapia oia attingit fortiter, ut nihil sine ejus directione fiat et disponit ita suaviter, quasi nihil agere videatur. Scientia ita praenovit futura ut tamen contingentiam e auferat, atq extra oem culpam sit malitia. Sanctitatis sublimitas talis ut illam nequeant satis laudare Angeli clamantes: Sanctus
Isa. 6 s. s. Dns Deus Sabaoth. Quid altius misericordia, quae nulli quicqm debeat adeo in hoes profusa e ut plus velit dare quam illi accipere? uti manifestum e in impiis, qui Christi gratia, qui sacramenta, qui salutem sibi oblatam impudenter rejiciunt. Deniq an ẽ sublimis justitia, quae licet gratiam praestet simul tn exhibet mercedem, et sua dona nra facit merita?

4o. Tandem Profunditas Dei e ejusdem incomprehensibilitas. Profunda Poa quae oia creat de nihilo: Sapia profunda, qa Gods oordeelen, een diepe afgrond zyn. Pro-
Ps. 35-7 fun

funda Scia quæ corda Scrutatur et renes, quæ oibs se penitis=
simè immerget, ut nulla creatura sit invisibilis in conspectu
ejus, oia autem nuda et aperta sit oculis ejus. Sanctitas pro=
funda, qa cum oes ex illa hauriamus, nihil imminuitur.
Profunda justia, quæ tot angelos ob unum crimen demersit
ad inferos; quæ ob unius Adæ delictum totum genus huma-
num condemnavit ad mortem, a qua o nisi morte Dei Filii
potuit liberari. Profunda deniq misericordia, quæ oia
quantumcumq magna mortalium scelera novit absorbere
et divinæ bonitatis abysso immergere.

Habetis A. A. quid Paulus opte ut Ephesii, nosq oes de incom=
prehensibi Deo comprehendamus. Supire ut sæpe sæpius
quam idaam nobis proponamus de Dei Latitudine, Longitu
dine, Sublimitate et Profunditate.

1º. Si consistat Latitudo Dei in ejus immensitate, spa Deum
nobis præsentem cogitemus quocumq etiam secretissimo simus
loco, nobisqe tunc à deo dici: kan iemand zig wel in een heime
lyke plaatse verbergen, dat ik hem niet zien zoude? vervul
ik niet hemel en aarde? dit zal ons dienen om de bekoringe
te wederstaan, de zonden te vlugten, en als een Abraham
volmaakt ~~ende~~ voor godt, die overal tegenwoordig is, te wan
delen.

2º. Is Gods lengte niets anders als zyn eeuwigduurendheid
zoodat godt van eeuwigheid tot eeuwigheid almogend, goe-
derticrend en regtvaardig is, o dat gods lange goedertie-
renheid ons ook aanleide tot boetvaardigheid, lang eeu
wigduurend is de zelve. Sed et væ illis qui hanc à se
longævam dei misericordiam repellunt: hi incident in lon-
gam et æternam justiam, Siaudient aliqdo: Discedite à Matt. 25
me maledicti in ignem æternum

Ps. 47 - 2 3°. Is godt groot en hoogverheven, dicamus cum Davide
Groot is de Heer, en roemwaardig boven maate; ja ook
vreezelyk boven maate. Unde cum Dei sublimitatem cog
tamus sæpius cum eodem Davide dicamus: O hoogverheven
Ps. 75 - 8 godt: gy zyt te vrezen, en wie zal ù wederstaan?
Quis huic altissimo Deo subesse recusabit &

4°. Is godt zoo diep, dat wat men van hem zeid, hy altyd
ondoorgrondelyk en onbegrypelyk blyft. timeamus prof
vissimam Dei sciam, en d' afgrond zyner oordeelen, die ook
om eene zonde de gevallene Engelen ter eeuwige verdoemenis
verwezen heeft. ... Maer laaten w' ons ook tot d' afgrond
zyner barmhertigheid keeren, quæ ora, quantumcumque
na mortalium scelera novit absorbere, et divinæ bonitatis
A qua numquam minui potest abysso immergere. Ex profundissima Dei sanctitate nos hau
riamus.

Vide Ephemeridem Juliani Gayneusse hac Dom.

Gratia Domini nostri Jesu Christi, & caritas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.

2. Cor. 13. v. 13.

In Festo SS. Trinitat. 1744. 52. 62.

Præmisso Exordio [1739] textum explicabimus, et Moralia subjiciemus. Attendite

Doorgaans is Paulus gewoon zijne brieven met eenen zegenwensch te beginnen, en met eenen zegenwensch te eindigen.

Zoo begint hij zijnen brief ad Rom. c. 1. Genade zij u en vrede van Godt onzen Vader, en van den Heere J. C. en denzelfden brief sluijtende zegd hij: De genade onzes Heere J. C. zij met u allen.

Op de zelfde wijze begint, en eindigd hij ook zijnen eersten brief ad Cor. Ja zoo ook zijnen 2den ad Cor. dog met dit onderscheid, dat (daar hij doorgaans alleen maar zegd, de genade onzes Heere J. C. zij met U[illegible] of met uwen Geest) hij dezen 2den ad Cor. eindigende wijtlopiger zegd: de genade O. H. J. C., en de Liefde Gods, in de gemeenschap des h. Geests zij met u allen.

1um quod in his verbis occurrit is 't onderscheid der 3 Godlijke persoonen. Door 't woord God verstaat Paulus den Vader, d'eersten persoon in d' allerh: Drieëenigheid; hij noemd hem enkel, en eenvoudig, zonder verdere bijvoeginge met den name van God, omdat de Vader 't begin zonder begin is in d' allerh. drieëenigheid, of d'andere twee persoonen van alle eeuwen voordbrengt en van niemand word voordgebragt. Verders den tweeden, en derden persoon der allerh: drieëenigheid drukt Paulus duidelijk uit zeggende O. H. J. C. en de h. Geest.

(Idem hoc Mijsterium clarissimis verbis nobis revelavit Joes aplus: 1. c. 5-7.

Item Chs Dns in hodierno Ev.)

Unicuique personæ Paulus tribuit in textu propriam operationem, Patri amorem, Filio gratiam, Spiritui S. communicationem

Exord: Indien men oit genoodzaakt is zijn verstand gevangen te geven ten dienste van 't geloove, zoo heeft dit vooral plaats in 't misterie van d' allerh: drieëenh: tw wijhe den vieren.

dit geheim, oneindelijk ver afgeleegen van alle menschelijke begrijp, kan von niemand of door ondervinge gekend, of door getuigenisse der zinnen ontdekt, of door de reden einigzins agterhaald worden.

Al wie dit geheim door eenige dezer middelen meend t' agterhalen bedriegt zig zelven. 't is vleesch nog bloed dat dit godlijk geheim ontdekt, 't is de willende nog de lopende niet die dit agterhaald; maar 't is god die door zijn eewige Wijsheid; mensch geworden, des zelfs verholentheden heeft gelieven t' openbaren. Niemand (zei die Wijsheid des Vaders in den tijd Matt. 11-27.) kend den Zoon dan de Vader, en niemand kend den Vader dan de Zoon, en dien 't de Zoon heeft willen openbaren. Zodat alle zekerheid van dit geheim steund op de godlijke openbaring. dit veropenbaard ons onder andere d' Apostel in onze opgenome woorden. des zullen wij dien text &

ac 3º Patri tribuit Caritatem; de Liefde Gods zij met u alle
et meritò, nam à Patre ejusq. gratuita erga nos caritate
Joa. 3-16 nostra redemptio sumsit exordium. Sic deus dilexit mundum &c. Hierin (ait Joes) is de liefde Gods tot ons gebleken
1. Joa. 4-9. dat God zijnen éénig gebôren Zoone in de wereld gezonden heeft
4. 10. opdat wij door hem zouden lêven. Jaa, Hierin bestaat die
liefde (ait idem Joës) niet dat wij God bemind hadden,
maar dat hij ons eerst bemind heeft, en zijnen Zoone gezonden heeft tot verzoeninge voor onze zonden.

Wat kunnen wij hier bijnaa nog bijvoegen om de grondlooze liefde des Vaders tot ons menschen uit te drukken? Alles, alles is hier in beslôten, dat God, die één God is, die onze goederen niet van nôden heeft, ons bemind: bemind, zeg ik, niet om dat hij dit schuldig was; neen! want wie heeft hem eerst gegeven (ait Paulus in hod: Ep:) om vergeldinge daar voor t'ontfangen; maar die ons zondige menschen bemind uit loutere goedertierenheid, en wel behagen, en die tot têken dat hij ons bemind zijnen eigen, en éénig gebôren Zoone gegeven heeft. de Patriarch Jacob had 12 zoonen, en hij kon niet, dan zeer bezwaarlijk, 'er toe gebragt worden, dat hij éénen Benjamin naa Egypten ter behoudenisse van d' anderen zou zenden. en, zie hier! God de hemelsche Vader zend zijnen lieven Zoone, zijnen eenwigen en énig gebôren Zoone om de zondige wereld te verlossen en zalig te mâken. des te regt Joes: Hierin bestaat de

zoo dan Paulus schrijft den Vader de Liefde toe.

2º Wat den Zoon aangaat, den tweeden Persoon in d' aldrieëenigheid, dezen eigend Paulus toe de Genade: de genade O. H. J. C. zij met ul. Door 't woordt Genade verstaat Paulus hier ter plaatse 1 het gansche weldaad onzer Verlossinge, datte regt eene genade word genoemd, om dat CBs ons genadelijk, en uit loutere barmhertigheid verlost, en met den Vader verzoend heeft. waarom Paulus ook
Eph. 2-8 zegd: Uit Genade zijt gij zalig geworden, door 't geloof en dat niet uit u zelven, want t is een gâve Gods.
2 door 't woordt Genade verstaat Paulus hier ook nog alles wat CBs voor ons verdiend heeft, om de genade der verlossinge deelagtig te worden, en te bewâren, als de vergiffenis der zonden, d' aanwas, en volherding in deugd, en 't Christelijk lêven.

En deze Genade der Verlossinge, en de Vrugten die

dien, eigend Paulus den Zoone den Heere J. C. toe. En te regt; want alle genade, heil, en zaligheid ons door hem gegeven word. Waarom Petrus: Daar is geen zaligheid in iemand anders. want daar is ook geen ander naam onder den hemel gegeven, door den welk wij moeten zalig worden En Paulus C. J. is ons van Gode geworden tot wijsheid, tot regtvaardigheid, tot heiligmakinge, en tot verlossinge. Act. 4-12. 1. Cor. 1-30.

Paulus winschende deze Genade van C. J. toe aan de Cor: noemd hem met den naame van Onzen Heere, niet alleen voor zoo veel hij Heer is, met Godt zijnen Vader, van al wat er geschapen is; maar in 't bezonder voor zoo veel hij als Verlosser ons de genade verdiend heeft, en daar door bezonderlijk onze Heer geworden is, hebbende, gelijk hij van daag in 't Ev: aan zijne Apostelen zegd, van den Vader alle magt gekregen in hemel en op aarde. door welke magt niet verstaan word de magt die C. J. als God van alle eeuwigheid heeft met den Vader, ook niet die hij van 't eerste oogenblik zijner menschwordinge door de wonderlijke vereeninge van de godlijke natuure met de menschelijke natuure in zijne godlijken persoon ontfing # maar die magt, die hem toekomt als Verlosser, en die de vrugt is van zijne doodt en verrijzenisse. en hoofde van deze zelfde magt, en heerschappije des verlossers spreeke noemd Paulus C. J. ook met den naame van Onzen Heere, want C. J. door 't werk der Verlossing in 't bezonder Onze Heer geworden is. # zijnde van 't eerste oogenblik zijner menschwordinge vol van genade en waarheid;

Paulus wenscht dan de Cor: de Liefde Gods, de Genade O. H. J. C.

En 3o. de Gemeenschap des h. Geests. Door deze Gemeenschap verstaat d' Apostel de mededeelzaamheid van de gaven des h. Geests, welke gaven ons bezonderlijk worden medegedeeld in de hh. Sak: als B. V. in den doop, dat ons maakt tempels des h. Geests, ~~[illegible]~~ 't h. Vormsel dat ons vervuld met den h. Geest, enz.

En deze mededeelzaamheid der genaden, en gaven des h. Geests word den h. Geest toegeeigend, om dat de h. Geest, zijnde de Liefde van den Vader en van den Zoon, door hem de liefde des Vaders in ons gestort word, en de genade van C. J. ons gegeven word volgens dat Paulus elders zegd, de Liefde Gods is uitgestort in onze herten, door den h. Geest, die ons gegeven is. En: Gij zijt afgewassen, gij zijt geheiligd, gij zijt geregtvaardigd in den name onzes Heere J. C. en door den Geest van onzen godt. Rom. 5-5 1. Cor. 6-11.

Zoo dan Paulus onderscheidende de 3 godlijke Perzoonen in d' allerh: drieeenigheid, eigend den Vader toe.., den Zoone.., en den h. Geest...

Eindelijk ~~zoo~~ wenscht Paulus dat deze Liefde des Vaders, de Genade des Zoons, en de Gemeenschap des h. Geests zij met de Cor. Grã Dñi nri J. C., et Caritas... sit cum omnibus, viz. per multiplices effectus gratiæ Chri, et Caritatis patris, et communicativæ bonitatis Sptus Sancti.

Zoodan Paulus wenscht de Cor: dat zij, en anderen aan de vrugten, en uitwerkels mogen zien, en kennen dat de Vader hen Lief heeft, de Zoon'er begenadigd heeft, en de h. Geest zijne gaven mede gedeeld heeft, hij wenscht dat z' in deze liefde, genade, en Gemeenschap ~~door genen~~ der allerh: drievuldigheid mogen aanwassen, vermeerderen, en ten einde toe volharden.

Moralia

Habetis textus explicationem. Ad Moralia.

En wel 1mo word de Vader ons hier voorgesteld in zijne Liefde tot ons menschen, en dat zoo verre dat hij ons zijnen éénig geboren Zoon gegeven heeft? dit leerd ons hoe dat wij wederzijds van onze kant dien Vader moeten lief hebben, en beminnen.

En zeker ja! leerd de natuur ons dien zelfden Vader, als onzen Heere, en Schepper te moeten beminnen; gebied ons de Wet der Natuure Diliges Dnum tuum? hoe veel te meer gebied ons ~~nou~~ de zelfde Wet, éénen God te moeten beminnen, die ons met zulken liefde agtervolgd heeft, dat hij ook zelf tot onzer behoudenisse zijnen éénig eeuwig-geboren zoon gegeven heeft? zoodat moeten w' hem beminnen, om dat hij ons geschapen heeft, nog veel meer moeten w' hem beminnen om dat hij ons verlost, en op zulken wondere wijze verlost, en bemind heeft.

'T is dit zelfde besluit van weder te beminnen, dat d'Apostel Joes uit de liefde des Vaders tot ons menschen getrokken heeft. Want eerst voorgesteld hebbende de grondeloze liefde des Vaders met ons zijnen zoon

1. Jois. 4-19. te zenden, zoo voegd hij'er danbij: Laat ons dan God lief hebben, naardien hij ons eerst lief gehad heeft.

Deze liefde moet niet enkel, en alleen, in woorden, of in den mond bestaan, ô neen! maar voornamentlijk in

c. 3-18 de werken: want zegd Joes van de liefde, die w' elkanderen schuldig zijn: Laat ons beminnen, niet met woorden of met de tonge, maar met'er daad, en waarheid, alsis

is dit ook waar, en noodzakelijk van de liefde waarmede wij God beminnen moeten,

In deze schuldige liefde moeten wij dan bezonder toonen wanneer de gelegenheid ons voorkomt dat wij moeten kiezen, of deelen, of wel Gods gebod t' overtreeden, of wel eenig tijdelijk genot te verliezen, deze liefde moeten wij toonen met liever alles te verzaken, en te verlaten dan God af te vallen, en zijn gebod t' overtreden.

Zoo toonden d' Apostelen, de hh. Martelaars, en belijders dat zij God waarlijk beminden, liever alles, ook hun eige leven, tenbesten gevende dan God af te vallen, en zijn gebod t' overtreden, en dus is 't dat zij volgens Jesus leere hun leven verliezende, 't zelve eeuwig behouden hebben. Luc. 9-24.

In deze zelfsegestelteniste, en bereidwilligheid des herte moet ook bij ons allen wezen. Zonder deze zegd Jesus ronduit, dat wij zijne discipelen niet kunnen wezen. C. 14-26.

Worden wij dan tot eenig kwaad aangezogt, dan moeten wij gedenken de Liefde die God ons, in zijnen eenig geboren zoone te geven, bewezen heeft, dan moeten wij gehuegen de wederliefde die wij hem voor zulk een weldaad schuldig zijn. Dan moeten wij met eenen kuischen Jongeling Joseph, ter ondeugd bekoord wordende, zeggen: Hoe zoude ik kunnen dat kwaad bedrijven, en zondigen tegen mijnen God? Gen. 39-9

Jaa worden wij bedreigd met 't een of ander, o! verre van daar dat wij daarom zouden bezwijken, of eenig kwaad bedrijven, wij zullen met eene kuische Susanna zeggen: 't is mij beter zonder het kwaad te doen, in uwe handen te vallen (dit, of dat te lijden) dan voor 't aanschijn des Heeren te zondigen. Dan. 13-23

En zoo zullen wij met de werken, en waarheid toonen dat wij God opregt lief hebben, en beminnen, die ons eerst heeft lief gehad.

2do. Word de Zoon ons hier voorgesteld in zijn genade, omdat door den Zoone Gods mensch geworden ons de genade der Verlossinge, der heiligmakinge en met een woord de genade noodig tot 't goede, geworden is, en toe moet komen; zoo moeten wij deze genade met groote dankbaarheid erkennen.

Deze dankbaarheid moet bestaan, met de genade der verlossinge zorgvuldig te bewaren. Hierop ziet Paulus

2. Cor. 6 - 1 als hij ons vermaand: Videte ne in vacuum graam Dei recipiatis. Hu die ontfangt de genade te vergeefs, die door Jesus verlost van de zonden, zig wederom aan de zelve ten onder geeft. &c

Deze dankbaarheid moet bestaan, met al wat er goed in ons is, of van ons gedaan word, aan de genade van Jesus toe te schrijven: want zonder Jesus zijne genade wij niets het minsten kunnen doen. Zoodat w' altijdt

1. Cor. 15 - 10 met Paulus moeten zeggen: Graa Dei sum id quod sum

Ps. 113 - 1 2. met David: Non nobis Dne, o nobis, sed noi tuo da

3. met Augs: Graa tua debeo, al 't goed dat ik doe, en het kwaad dat ik niet doe. des altoos met een dank

Zoo dan danken moeten wij den Zoone in zijne genade en met de zelve zorgvuldig te bewaren, en met al het goed dat 'er in ons is aan zijne genade toe te schrijven.

3tio Word de h. Geest ons voorgesteld in zijne Gemeenschap, of mededeelzaamheid zijner gaven, d'Apostel vermaand ons: Wagt u dat gij den Geest

1. Thess. 5 - 19 niet uit blusscht. Item: En bedroefd den h. Geest

Eph. 4 - 30. Gods niet met den w gij beregeld zijt. Wij moeten gelijk de zelfde Apostel vermaand, door den Geest wandelen

Gal. 5 - 16. 25. en door den Geest leven.

Conclusio

Ziedaar dan A. A wat dat w' aan ijder der drie godlijke perzoonen in d' allerh. drieëenigheid verschuldigd zijn in aanzien van ijders bezondere werken die aan de zelve toegeschreven worden

Den Vader die ons bemind heeft, moeten wij beminnen

den Zoone bedanken voor zijne genade

den h. Geest zijne gemeenschap onderhouden

Ego sum Deus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. Gen. 17. v. 1.

In Festo SS. Trinitatis 1740. 56 74.

Dies quam hodie celebramus specialiter consecrata est Deo Uni & Trino, uni in natura, et trino in personis A.A.

Caeteri dies anni Sanctorum laudibus plerumque sunt sacri, hic vero dies Sancto Sanctorum, à quo velut ex fonte omnis Sanctorum sanctitas fluit.

Ex his paucis, ni fallor, intelligitis festum hoc longè omnium Sanctorum festa excedere; immo quantum infinitum finito, aeternum temporali, Oceanus rivulo, Sol tenebris, creator creaturis, Deus hominibus praeeminet, tantum festum hoc aliis sanctorum festis praecedere.

Verum quidem est, omnes dies festivi Sanctorum laudibus deputati, etiam sunt dies laudis Dei; nam omnis laus Sanctis impensa, in Deum redundat; a quo omne laudabile, quod in Sanctis est, dimanavit; unde Deus semper in Sanctis laudatur.

At specialis hodie dies est Deo soli sacer, in quo jam Deum laudamus non in Sanctis, sed in se ipso, non in eo quod fecit, sed in eo quod est, non in eo quod pro nobis in tempore exercuit, sed in eo quod ab aeterno fuit, et in aeternum erit.

In aliis festis Dei, praedicamus & veneramur, Dei facta v. g. in Natalitiis ejus Nativitatem, hebdomada sancta ejus passionem, in pascha Resurrectionem &c. at hodie miramur et veneramur incomprehensibilem Deum, Unum in essentia, et trinum in personis, eenen God, in wien alle volmaektheden te vinden zijn.

Dit is alleen nu maer van eene eenige volmaektheid van dezen Godt dar wy U. A. zullen spreken, naemelyk van des zelfs Almogentheid, tot dezen einde hebben

wij ontleend de woorden van Gode tot Abram. Gen. 17-1. ~~zijn tot tekst opgenomen, 't geen godt zelf de eerste maal tot den patriarch~~ Abram ~~zeide~~: Ik
ben d'Almagtige Godt, wandel voor mij, en wees volm[aakt]

Volgens dit zeggen van Gode tot ~~Isaak~~ Abram zullen wij

Propositio twee zaken van Godts almogentheid vermelden:

1mo Wat ~~dat~~ 't geloof ons leert van Gods almogentheid
2do Hoe ~~dat~~ wij voor den almogenden gode moeten
wandelen. Attendite

Onder alle de naamen, die de Schrift gebruijkt om ons
de heerlijkheid, en grootheid van onzen gode te doen be[grijpen],
en ons in te prenten de diepe eerbied, die w' aan [hem]
schuldig zijn, is 'er bijnaa geen, die ons dikwilder wordt
voorgehouden, dan wel van zijne almogentheid. 't Is de
eertijtel daar godt van zegt: Gloriam meam alteri non dabo
Isa. 42. 't is het merktéken, daar hij door wil onderscheiden we[zen]
en zig zelven kenbaar maakt. Dus is 't dat godt aan
Abram zeide: Ego sum Deus Omnipotens, ambula coram me.
Gen. 35-11 't Zelfde herhaalde godt ook naderhand aan Jakob om hem
t'onderstéunen in zijne ~~vreeze~~ voor Esau zijnen broeder.
43-14. 't is onder de benaaminge van eenen almagtigen gode
dat Jakob hem ook aanriep als hij zijne zoonen naar Egip[ten]
48-3. zond, en zig herinnerde de weldaaden en beschermin[ge]
des Heeren voor heen aan hem bewezen. 't Was deze almo-
Num. 11-43 gentheid, die godt aan Moijses deed gehéugen om zijn ge-
loof op te wekken. 't Was deze almogentheid gods, die
de propheeten gestaadig aan gods volke voor oogen stelden,
die Xtus meermaalen aan zijne vreesagtige discipelen in p[...]
~~rende~~, en die d' Ev. Joes zoo hoog opheft in zijne Openb[aring].

Een magt die gelijk ze past aan éénen onéindigen
Gode, zoo ook [zig] uitstrekt tot alles, die meester van
alles is, en die alles beschikt en bestiert, zonder dat ie-
mand de zelve kan wederstaan;

En wel 1mo 't is door deze magt dat Godt alles [kan],
niets is hem onmogelijk, of valt hem moeijlijk; want
zou 'er dog onmogelijk aan dien kunnen weezen, wiens
zijne magt is, en bij wien 't willen of kunnen en doe[n]
een en 't zelfde is? Willen wij van deze almagt gods
oordeelen uit ~~haare~~ zijne werken? wij moeten ontoogen maar

na den hemel, en beschouwen de aerde. (t'is godt die alles
gemaekt heeft. Hy is 't die de hemelen op de palm zijner
handen gewogen heeft, die de sterren geplaest, en in orden Isa. 40-12.
gesteld heeft. Hy is 't (uti Isaias iterum ait) die de gan=
schen aerdklomp aen 3 vingeren gehangen heeft, die de
bergen met gewegt, en de heuvelen in een waeg gewogen
heeft. En om dit alles, 't geene wy zien, of niet en zien in
hemel en op aerde, uit te werken, Wie (vraegt Is.) heeft
den geest des Heeren geholpen? wie is zyn raedsman geweest H. 13
en heeft hem gewezen? q. d. hy heeft nog helpen, nog
raedtsman nodig gehad) Alles heeft hij uit niet gemaekt,
hij roept de dingen die niet en zijn, als of z'en waeren, en
alles is aan zijne stemme onderdanig. ^ Hij bewaerdt alles
met de zelfde ligtigheid, als hij 't alles geschaapen heeft
en vervolgt dus zijne eerste schappinge; unde Paulus: In ipso vivimus &c.;
en gelijk hij meester is geweest om 't te maken, zoo is hij 't
ook om alles te kunnen verdelgen.

^ Ipse dixit (ait David) et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. ps. 32.

Daar en boven, zoo heeft godt ook in duizende voorvallen
en mirakelen doen zien, dat 't geen 't alleronmogelijkste
was aan de natuure, aan zijne magt volkomen onderworpen
is: Hij is 't die met 't zelfde gemak 't ligt uit de duisternissen
getrokken heeft, als hij alles uit niet ~~getrokken~~ geschapen heeft:
Hij is 't die aan de droge en onvrugtbaare aarde de kragt
gegeven heeft om alle gewassen en vrugten voort te brengen:
Hij is 't die nog 's jaarlijks dit wonderwerk vernieuwdt
met d'aarde op nieuw met vrugten en bloemen te bekleeden;
Hij is 't die de vrugtbaarheid aan onvrugtbaaren gegeven
heeft, en die door een ongehoord mirakel eene maagd heeft
doen bevrugt worden, en baaren, maagd zijnde en maagd
blijvende: Hij is 't die de wateren heeft doen stil staan,
die de hemelen geöpend, en 't manna geregend heeft, zoodat
te regt de Wijzeman zeide: Dan toont gij (ô godt!) ~~uwe~~ Sap. 12-17
uwe magt, als men denkt dat gij geen volle magt hebt
en gij bestraft de stoutigheid van die u niet en kennen.
Vervolgens niets is'er bij gode onmogelijk gelijk d'engel aan
Maria zeide, als hij dat nieuwe en ongehoorde wonder
bekend maakte, naam dat zij nu zoo zoo, maagd zijnde
en maagd blijvende, de moeder godts zou worden; jua
zoo'en al't ieta in gode magt voorkomen dat men zou

zeggen dat hem onmogelijk is, als bij v. B. iets dat met
zijne Godtheid niet saamen staat, dat zelf is een volmaakt
heid in Gode. Aldus kan Godt niet liegen, om dat hij de waar
heid zelf is; hij kan niet zondigen om dat hij de heiligheid
zelf is; hij kan niet sterven, om dat hij 't leeven wezentlijk
zelf is; niets kan hem onbekend zijn, om dat hij 't ligt
is, en in hem geene duisternissen zijn. Dog alle deze en
diergelijke onmogelijkheden die 'er in Gode zijn van niet
te kunnen liegen, zondigen, sterven, onwetend zijn
dat zelf is een proefe, en bewijs van zijne volmaaktheid,
magt, en ~~magtigheid~~ heerlijkheid. En vervolgens te regt is 't dat Godt
tot Abram zeide: Ik ben d'almagtige Godt, mids zijne
magt zig uitstrekt tot alles.

2do Hij is ook d'almagtige Godt, om dat hij
Heer en Meester van alles is. Niets is'er nog in hemel
nog op aarde, ~~daar is niets~~ is'er niets in den mensche, nog buiten den
mensche, 't w aan zijne magt niet onderworpen is.

Wel dwaas en uitzinnig zijn dan degenen, die Gods magt
hebben willen bepaalen, dewijl de zelve géne andere paalen heeft
dan, wel de wijsheid, heiligheid, regtvaardigheid, en de liefde
van Gode. Godt oeffend zijne magt over al, en over alle per
soonen. De wil van den mensche, hoe vrij die ook zij in zig
zelve, is hem onderworpen, hij draeyd, en wend de het
werwaards hij wil, gelijk de verdeelingen der waateren

Prov. 23-3 alzoo (ait Sapiens) is het hert des Konings in de hand des
Heeren, hij zal 't neigen werwaards hij wil.

De magt des duivels, hoe groot die ook zij, een magt

Job. 43-24. daar de Schrift van zegt: Geen magt op d'aarde is bij hem te
gelijken, want hij is gemaakt om niemand te vreezen,
egter moet ~~nogtans~~ deze groote magt des Satans voor
Godts magt buijgen, en geen meer magt heeft hij dan
Job. 1. 2. Godt hem toe wil laeten. Blijk hier van in Job zelfs.

Deeze zijne oppermagt toond Godt ook in aanzien van
ons menschens zoo goede als kwaaden. In aanzien van
de kwaaden met hunne voornemens te vernielen, en hun
godloaze aenslaagen te beletten, als B. v. in eenen
Matt. 2. Herodes die 't kind Jesus zogt te dooden. En de Deus
Ps. 2-4 qui habitat in cœlis irridebit eos, et Dns subsannabit eos. Den anderen toond hij ook nog daar zijne oppermagt
in aanzien van de kwaadens als hij op een stond en oogenblik

blik kunnen herten raakt, en tot zig buijgt, als b.v.
in eene Zondaeresse, quae ut cognovit &c, in eenen Tollenaar
Mattheus &c, in eenen Saulus op den weg van Damaskus &c.
In aenzien nu van de goeden, toond Gódt daer zijne oppermagt
met hen te bewaaren in 't goede, 't zij met hen uit de gevaaren
~~bekóoringen~~ te verlossen, gelijk hij b.v. eenen Loth uit So-
doma verloste &c, 't zij met hen door zijne genaade
in de bekooringen t' onderstennen, gelijk hij b.v. eenen
Joseph, Susanna en Paulus onderstennd heeft, aan
w hij zeide: Sufficit tibi gratia mea.
En vervolgens te regt is 't dat Gódt tot Abram zeide:
ik ben d' Almagtige Gódt, mids hij heer en meester van
alles is.

3tio eindelijk hij is d' Almagtige Gódt, om dat
hij alles beschikt, en bestierd. 't is door zijne magt en
gezag dat de koningen heerschen, gelijk 't door zijne wijs-
heid is dat de wetgevers regtvaardige wetten geeven: hij Prov. 8-15.
stelt op den throon, en verwerpt die 't hem behaagt, als
b.v. in Saul [weeworpen] en in David [tot den troon verheven] gebleken heeft. Geeft de duivel
zig daar voor uit, als of hij de koningrijken der wereld &c hem Matt. 4-8
bekoorden, en dat hij ze geeft aan die hem aanbidden, hij is een leugenaar, hij
zoekt Gods almagt maar te rooven: de wondere ongelijke
bedeelinge van de goederen dezen wereld, die Gódt doet,
is een uitwerksel van zijne onëindige wijsheid, en daer zijne
voorzienigheid uitschijnen. Waaröm Anna te regt van Gode zong: De Heer
Dog moogelijk zal iemand zeggen: Wel waaröm laat is 't die arm, en die
Gódt toe dat'er zoo veele onheilen overkómen, indien hij almo- rijk maakt, die ver-
gend is om die te beletten? waaröm laat hij zoo veele zonden nederd, en ook ver-
en ongeregeldheden toe, vermids 't Gode al zoo ligt is te be- hoogd &c 1 Reg. 2-7.
letten 't géna hij niet ~~en~~ wil, als uit te voeren 't géna hij wil?
R. ô dit is een geheim van Gods voorzienigheid, waar van
wij moeten aanbidden 't géne wij niet kunnen agterhaalen, met Paulus uitroe-
ô jaa [wij voegen hierbij:] Gódt zou alle onheilen kunnen beletten, want hij al- pende Rom. 11 O altitudo &c
magtig is; hij veröordeelt, haat, en vervolgd de zonden; want
hij goed is; hij straft ze om dat hij regtvaardig is, en hij ~~en~~ zou
ze niet verdraagen, indien hij niet magtig en niet goed genoeg
was om uit 't kwaade zelf 't goede te trekken. Gódt ~~en~~ bekoord
niemand tot 't kwaade, want hij ook niemand kan bekooren,
zegt Jac. Maar 't is 't goede 't w hij uit 't kwaade trekt, 't w hem Jac. 1-13
het kwaade doet verdraagen. Daar ~~en~~ geschied niets in

„in de wereld (zeit S. Aug.) 't en d' Almagtige Godt niet wil,
„of niet toelaet. En men kan zonder zonde niet twijffelen
„of Godt doet alles volmaeckelijk wel, dan ook zelf als
„hij toelaat dat 't kwaede gebeurd, want hij 't niet dan door
„een regtvaardig oordeel laat gebeuren, en 't gene regtvaardig
„is, zekerlijk ook goedt is.„

(Tweederleide zoorten van onheilen zyn'er in de wereldt
de zonden, en dessels straffen.

Wat de straffen aenbelangt, die komen van Gode, en dat
vereuscht zyne regtvaerdigheid, die niet min aenbiddelyk is
als zyne barmhertigheid. Waerom, indien Godt by Isaias
Isa. 45 - 7. Ik maeke de vrede, hy voegt'er ook by: Ik schep ook 't quaet
Amos. 3 - 6 ik ben de Heer die alles doe. Waerom ook Amos: Zal'er w
eenig quaedt zyn in de stadt zyn, 't en de Heer niet gedaen
De schepzelen zelf als die zig waepenen, en wreeken over de
zondaer, die zyn niet anders als de bedienden, en werktuyge
van zyne regtvaerdigheid, zoodat in de straffen, en gelyk
lyk Gods regtvaerdigheid en zyne almagt uitschynt.

Wat nu de zonde aenbelangt die kan van Godt niet
komen, want zulks een onvolmaektheid wezen zoude, die in
Godt geen plaets kan hebben. Laet Godt de zonden toe
of belet hy die niet, hy weet z'ook zelf tot dat einde, tot
hy beoogt, te gebruyken, alles doet hy tot zyne eere en glo
dienen, ook dat zelf 't en 't meeste aen zyne goedheid stryd
is, hy weet de fouten zyner uitverkoornen, of ook van
anderen tot hun heil te gebruyken; door hunne eige fouten
maekt hy hen naer de val omzigtiger, nedriger, en ootmoe
diger in haere boedvaerdigheid, gelyk b. v. in David a
door de fouten van anderen maekt hy hunne liefde, ged
digheid megaendentheid, &c. grooter en volmaekter. Zoo
gebruykte Godt de wreedheid van een Cain, tot grooter glo
van Abel, de nydt van Josephs broeders tot des zelfs ver
heffinge, de ongeregtigheid van Saul tot Davids glorie,
de wederspannigheid van Absolon tot een boete voor Da
vids zonden, de nakomelingen van Antiochus om de Ma
chabeen teheiligen, de verstrooijinge der Apostelen, om
't Ev. te verspreiden, de woede en wreedheid der tyran
om martelaers te maken, de dwalingen en ketteryen
om de Xtenen in de waerheid te gronden, en te bevesti
gen.)

in vervolgens te regt is 2° dat Godt aan Abram zeide: Ik ben d'Almagtige Godt, die alles kan, die Meester van alles is, en die alles beschikt en bestierd, zonder dat iemand zijne magt kan wederstaen. (En dit is 2 geen wy van Gods Almagt moeten geloven. En deze almagt van Godt vereischt van ons dat wij voor hem wandelen en volmaekt zijn. Ik ben (ait Deus) d'almagtige Godt wandel voor mij en wees volmaekt. in dit is 2° twede tw wij in den beginne zeiden, dat wy Uwe Aand. zouden tonen)

Pars 2a

En hier op volgd zeide: Godt tot Abram, Wandel voor mij en wees volmaekt. En dit zelfde zegt d'Almoogende Godt ook tot ons allen. En hier mede wil Godt ons leeren, dat 't niet genoeg is te weeten, en te geloven, 't gene wij van Godts almoogentheid moeten weten, en geloven; maer ook dat deze kennisse, en dit geloof van d'Almoogentheid Gods 't rigtsnoer onzer zeden, weezen moet, want alle kennisse die wij van Gode, en zijne volmaektheden, hebben, ons tot Gode moeten brengen. Waarom Xus zelf hier van heeft in zijn gebed naa 't Avondmaal tot zijnen vader gezeid, Hæc e vita, æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti, J. C. door de kennisse Xus verstaat eene kennisse, waardoor wij Godt kennen en ook erkennen, beminnen, en dienen, van de kennisse zegt Joannes: Hoc scimus quoniam, cognovimus eum, si mandata ejus observemus &c. En vervolgens zullen wij d'Almagtigen Godt kennen, zoo moeten wi ook voor hem wandelen en volmaakt zijn, i.e. zijne volmaektheden, zoo veel ons mogelijk is betragten en naarvolgen. Secundi Xus in Ev. dixit: Estote perfecti sicut et pater vester perfectus e.

Joan. 17-3

1 Joan. 2-3

En hoe zullen wij dog voor den Almagtigen Gode wandelen, wat moet de vrugt weezen van deze onze kennisse dat Godt Almagtig is?

R. O! deze kennisse, en dit geloof van Godts almoogentheid moet weezen 1° de bevestingh van ons geloof, die ons d'ongelooffelijkste zaken, doet geloven, 2° ze moet weezen de grondslag van onze hoope, die ons met vertrouwen de moeijlijkste zaken van Gode doet verwagten, 3° ze moet in ons zijn d'oorzaak van eenen heiligen schrik en vreeze, die wij voor eenen almagtigen Gode moeten hebben.

En wel 1mo d'Almogentheid van gode maer ons dient tot versterkinge van ons geloof, om ook d'ongelooffelijkste zaaken met alle eerbied te willen gelooven.

(En inderdaed wat is'er 't geen ons ongelooflyk zou kunnen schynen, ook in d'onbegrypelyke mysterien van ons geloof, en in de wonderste werken gods, als wy maer agt geven dat gelyk 't zyn waerdt is 't ons openbaerd, zoo ook zyne oneindige almagt is, die 't door zoo Godt ook wel Godt kunnen zyn, zou hy wel oneindig zyn, zou hy wel almogend zyn indien hy niets kon doen, dan 't geen wy kunnen begrypen zouden zyne werken, wel wonderwerken zyn, indien wy'er konden reden van geven?

vervolgens 't is tot zyne oneindige almagt dat gods ons beroept als hy ons geloof wegens d'onbegrypelykste dingen wil versterken.)

Dus is 't dat d'Engel Sara wilde doen gelooven 't geen hy haar zeide, dat zy, alhoewel oud en onvrugtbaar, moeder

Gen. 18-14. zoude worden: Is'er dan iets zwaar voor gode? zeide de engel tot haar. [illegible]

Dit was 't geloof van Abraham, bevestigde als godt hem eenen zoone beloofde, of ook naamals dien eenigen

Heb. 11-19 zoone geboodt te slagten, dat hy met een almagtigen god te doen hadt.

Scheen Moijses te twijfelen of godt in een dorre woestijne aan zeshonderdduizend menschen

Num. 11-23 vleesch zou kunnen t'eeten geven? vraagde godt hem zelfs Is de hand des Heeren dan kragteloos?

Wilde godt zijnen volke verzekeren van de waarheid zijner beloften, zeide hij door de mond van Isaias

Isa. 40-10. Zie, godt de Heer zal met sterkte komen, en zijn erm zal de heerschappije voeren.

D'oneindige almagt van gode is heel d'uitlegging die d'Engel Gabriël aan de h. Maagd Maria gaf van een wonder 't w zij nu reeds geloofde zonder te begrijpen.

Te vergeefs zoeken dan, G. V. onze afgedwaalde broeders onkatolijken, ons geloof wegens 't allerh. Sakr. te bestrijden met te zeggen hoe kan dat weezen &c? hoe kan hij ons zijn vleesch te eeten geven? hoe kan 't weezen dat hij te gelijk is in den hemel en op d'aarde? &c; want om hen eens klapden

den mond te stoppen, op zulke reeden vraagen; hoeft men hen maar te vraagen, of zij niet met ons belijden, dat godt almagtig is, die doen kan 't gene hij wil? Laat dat zij ons eens zeggen, hoe dat godt alles uit niet heeft kunnen scheppen? Hoe dat Jesus 5 klijne broodtjes heeft kunnen vermeenigvuldigen, in zijne handen? Hoe hij 't water heeft kunnen veranderen, in wijn? uit een gesloote graf verrijzen? met geslaote deuren, bij zijne discipelen binnen komen, hoe hij zoo veele andere mirakelen heeft kunnen doen, die zij zoo min als wij kunnen begrijpen, en waar aan zij zoo wel als wij 't minste niet twijfelen? al wat zij en wij kunnen zeggen, is 't gene Job zeide: Ik weet dat gij alles vermoogd. # al wat wij tot ons zelve in d'aanvegtinge en bekooringe omtrent zaken van 't geloof kunnen en moeten zeggen, is dat godt alles kan, en dit is ons genoeg om te gelooven, dat hij heeft kunnen doen al wat hij zeijt, dat hij heeft gedaan, en dat hij ook kan doen al wat hij ons beloofd heeft ons te zullen doen. — Job. 42-2. # vinden wij ons zomtijds in zulke bekooringe?

Vervolgens dan ziet daar hoe dat gods almagt &c

2do. Maar in dien gods almagt 't grondwerk is van ons geloof, z'is ook de vaste grondslag van onze hoope.

Immers wat een troost is 't voor gods dienaaren te weeten dat zij een meester, een vriend, een beschermer hebben die almoogend is? wat kunnen zij onder zijne bescherminge vreezen? al schoon 'er ook groote watervloeden op en over hen kwamen (zegt david) zij zouden den vroomen niet genaaken. — Ps. 32-6.

Getuijge zij een Noë &c

Ô 't was de hoop op den almagtigen godt, die een Job deed zeggen: Heere, stelt mij nessens u, en laat dan wiens hand het zij tegen mij kampen. — Job. 17-3

't was deeze hoop op zeuen almagtigen godt die David deed zeggen: Dns illuminao mea et salus mea quem timebo? Dns &c — Ps. 26-1...

't was deze hoop op gods almoogentheid, die eene Susanna in de handen der booswigten &c, Daniël in den leeuwenkuil &c, de 3 jongelingen in de brandende oven &c

't was deze hoop die een Paulus Rom. 8-38..

En 't is deze hoop op den almogenden godt, die ons in alle wederwaerdigheden onzen steun wezen, maer &c

Wat doen zy dan, Gods almagt niet te kort, die zoo hoopeloos, en troosteloos zig aenstellen &c.

Dat die mistrouwen, die geen en almagtigen God erkennen, of ergens anders als op den almagtigen God willen steunen &c.

Maar wy zullen op &c. wy zullen gedenken 't ge-

Ps. 145-3... David: Betrouwd dog niet op de vorsten, op der mensche kinderen, in dewelke geen heil is... Zalig, wiens beschermer Godt van Jacob is, wiens hoope in de Heere zyne godt is

3tio Deme zoo moet Gods almagt ons al tydt een h. schrik, en vrees aenjaegen, waardoor wy van de zonden weder houden worden &c.

Ex Lambert sur le Symbol tom. 3. Instr. 10. pag. 377.....

Nolite judicare, & non judicabimini Luc. 6. ℣. 37.

Dominica Pentecostes 1745. 59.

De Kerk leest ons van daag twe Evangelien voor, eene ten opzigt van't hoogfeest van d' aldrh. Driev., t andere ten opzigt van den Zondag. A. A.

In't eerste dezer twe Ev. spreekt de kerk ons van't geheim der Alderh. Driev., voor zoo verre wij in den name van eenen godt, drievoudig in personen gedoopt geworden zijn, van w geheim wij heden eenen bezonderen feestdag vieren.

In't andere Ev houd de kerk ons voor een deel van de Zeden=Leer, die Jesus op den berg in't begin van 't 2de Jaar zyner Leeringe gegeven heeft, w Zeden Leer doorgaans word genoemd: D'Onderwyzing van Cbs op den berg, kort en beknopt beschreven door den Ev. Luc. c. 6., breder, en wijdlopiger door Matt. 5. 6. & 7.

Wat 't hoogh. en aanbid. geheim der alderh. Drieeenigheit aanbelangd, ik schrik en vrees om van't zelve te spreken, en wil zeer geern met 't groot kerk ligt den h. Aug: mijne onkunde belijden zeggende: „Quod uno nomine tres appellantur, nescio, et „Libere me nescire profiteor. Quod Cbs voluit indicare hoc solum „scio."

Ik wil mij dan voor deze reijs eens houden, aan't Ev. van den Zondag, en U. Godv. A. eenen voornamen Zedenpligt uit 't zelve voorhouden, vz. Nolite judicare &

Hunc textum ad Litt. explicabimus, nobisq applicabimus Propositio
Attendite

Hij zou niet ligt zijne oogwit betreffen, die in alle de Zeden lessen van d' Onderwijzinge op den berg, eene nette aaneen=schakeling wilde vinden, misdien Jesus in 't zelve als aan nog onbedrevene Leerlingen maar verscheide korte Zeden punten heeft voorgehouden, als gedurige nieuwe stokregels, waar naar zij hun gedrag zouden moeten reguleeren. Daarenboven blijkt 't uit Matt. & Luc. by een vergeleken, dat zij aangaande de order niet bezorgd zijn geweest, maar alleen om die korte regels ons na te laten, misdien d' eene Ev. eene heele andere schikkinge en order in de zelve heeft, als d' andere.

Nu onder andere zedenregels, die C(hristu)s in deze onderwijzing
op den berg geeft, is ook deze, d(ie) Lucas in onzen text vermeld
Nolite judicare &c.

C(hristu)s spreekt hier van oordeelen, en verbied het zelve, zeg-
gende: Oordeeld niet, en gij zult niet geoordeeld worden.

Oordeelen is niet anders als naar kennis van zake vonnis
vellen, i.e. besluijten of de zaak goed of quaad is, regt of on-
regt, prijsbaar of laakbaar, waar of valsch is.

Indien zulks met genoegzame kennisse van zake geschied
en volgens deze kennis, dan is 't eene regtmatig oordeel: in-
zonder genoegzame kennisses, of niet volgens de zelve geschied
dan is 't onregtmatig, of ten minste een ligtvaardig oordeel.

Grootelijks zou hij feijlen, die zig inbeeldde, dat C(hristu)s hier
alle zoorten van oordeelen wilde verbieden, als hij zeide: Oor-
deeld niet: grootelijks zou hij bedrogen zijn die zig voorlie-
staan, dat C(hristu)s hier van ons eischtte, gelijk eertijds eene
zekere zoort van Wijsgeeren (Philosophen), dat wij van alles zouden moeten
twijfelen, en dat noit oordeel van ons in onze gemoed over iets
zou mogen gestreken worden, of dat wij noit in eenigen regt-
bank vonnis zouden mogen vellen.

Geenzins! Godt zelfs heeft verscheide regtbanken in de
wereld ingesteld, welkers magt van oordeelen zelfs steund op
de Goddelijke instellinge.

't is Godt zelfs aan wien alle overmagt haar herkomen
Rom. 13-1. en haare instelling schuldig is. Hier van Paulus: Daar is
geen magt dan van Godt, en die er zijn, zijn van Godt geschikt
zoodat de gene, die zig tegen de magt steld, de schikkinge
Gods wederstaat. En die de zelve wederstaan, behalen over zig
eene verdoeming.

Godt zelfs door zijne eeuwige Wijsheid heeft aan deze
oppermagten de magt van 't oordeelen gegeven. Dus deed
de Wijzeman d' eeuwige Wijsheid, die Godt zelfs is, zeggen:
Prov. 8-15. Door mij heerschen de koningen, en schrijven de Wetgevers
regtvaardige wetten voor. 't is door mij dat de Vorsten het ge-
bied voeren, en de mogenheden regtvaardige vonnissen geven.

Godt zelfs heeft aan zijne kerke de magt van 't oordeelen
gegeven, niet alleen in 't binden, en ontbinden der zonden, maar
zelfs als onze broeder tegen ons gezondigd heeft, en wij na
Matt. 18-17. plegtige vermaning, gelast worden aan de kerke te klagen

zek

zeker om over zijn gedrag te oordeelen.
Ja zelfs heeft Godt alle zoorten van oordeel van de beron-
dere leden niet afgekeurd. Zoo leerde Jesús zelfs aan zijne
toehoorders: Oordeeld niet naar het aangezigte, maar oordeeld Joh. 7-24.
eene regte oordeel. Et Paulus semel iterumq. Corinthios allo- 1. Cor. 10-15.
quens: Oordeeld gij zelfs van het gene ik zegge. C 11-13.
Maar van zulke oordeelen spreekt Cbs hier niet, nog hij ver-
bied die niet, als hij zeid: Oordeeld niet. Maar 't woord oordeelen
is hier 't waarschijnlijkste voor veroordeelen gesteld, en wel voor
zulk veroordeelen, 't geen of niet volgens genoegzame kennis, of
door drift van't gemoed niet volgens de kennis geschied. Vitium hoc ô ab heri aur
~~'t waren de Phariseen in deen tydt, die zig alle zware zonden~~ hodie &c. ut Pag.
~~ligtelyk toegaven, en daar en tussen gansch scharp oordeelden over~~ seq. A.
~~hunne evenmaasten. Zij zagen (gelyk Cbs ook vandaag in 't Ev. zeid)~~
~~een splinter in d' oogen van anderen, en nauwelyks balken in hunne~~
~~eige oogen. Ja zelfs, gelyk Cbs elders, klyne zonden van anderen~~ Matt. 23-24
~~maakten zy groot, en groot. van hen zelfs maakten zy klyn, zij~~
~~zwelgden, zeid Jesus, kemels door, en zy zifften muggen by an-~~
~~deren.~~
En tegen deze gemene fout steld Jesús den stokregel van onzen
text: Oordeeld nie[illegible], niet zonder kennis, en reden, 't zij innerlijk in uwe
gemoed, of uiterlijk door uwe woorden.
En na dit gebod voegd Jesús 'er bij het gene zulke veroordeel-
ders te verwagten hebben: En gij zult niet geoordeeld worden, of
gelijk de gr. grondtext leest, Opdat gij niet geoordeeld word.
Men kan dit laaste lid tweezins verstaan, men kan 't op de men-
schen, en men kan 't op Godt toepassen, i. e. opdat de menschen u
niet veroordelen; of wel opdat Godt ú niet veroordeele.
Volgens den eersten zin zoú Jesús zooveel als willen te kennen
geven, en zeggen: Wil je niet ligtvaardig veroordeeld worden
van de menschen, oordeeld ook niet ligtvaardig over de zelve.
Dezen zin schijnt Jesús 'er zelfs duidelijk aan te geven als hij
bij Matt. 7. nog omstandiger zeid: Wagt ú dat gij niet en oordeeld Matt. 7-1
Opdat gij niet geoordeeld word: want met 't oordeel waarmede gij
oordeeld zúlt gij geoordeeld worden. En (voegd Matt. 'er al daar bij,
en Lucas ook vandaag in 't Ev.) En met de mate, waarmede gij
meet, zal ú weder gemeeten worden.
Anderen meinen dat Jesús hier ziet op het gene daarna
aan zúlke verkeerde oordeelders zúllen bezuren, viz. gelijk Jac. 2-13.
Jacobús zeid: Die gene barmhertigheit gedaan heeft, zal ook

oordeel zonder barmhertigheid ontfangen; quod etiam de miseri-
cordia exercenda in judicando proximum intelligendum est. Dit is
al t'haus zeker, dat de Heiland zulke menschen eene onbarmher-
tige oordeel dreigd, die zoo onbarmhertig, zoo liefdeloos, en
ligtvaardig over hunne evenaasten geoordeeld hebben. Dit too
^ Godt zelfs menig moal in dit leven & uit Pag. 6. B. ~~Chs zeid dan: oordeeld niet, en g'zult niet geoordeeld wor~~
~~En regula, o hic vchilli, sed non schola Chri posuit.~~
~~Ach quam multi peccant contra hanc Chi normam! si libr~~
~~tiamarum morsu ne peccaremus, ubi hac temeraria judi~~
~~quam amor ergo proximum ab, inveniemus~~.

A. Vitium hoc non est ab heri aut hodie, sed fere mundo coaev.
Gen. 4. Adams eerste zoon Cain oordeelde al ligtvaardig Abel zijne
c. 33. broeder; Laban Jacob zijnen neef; Jacobs zoonen hunne
Exod. 1. broeder Joseph; Pharao Israel; qualijk oordeelde Heli v.
1. Reg. 1. et 25. Anna Samuels moeder; Saul en Nabal van David; Jobs
vrouw en vrienden van Job: Ligtvaardig oordeelde de Pha-
rise van den tollenaar in den tempel; de Phariseen in 't algem-
meen van Chs, en van des zelfs voorloper Joes den Dooper; de Joo
van Petrus, en d'andere apostelen op den pinxteren vervuld met
den h. geest. en dus nu ook nog dagelijks de Chnen, vriend
en bloedverwanten elkanderen.

1o. Dit geschied of wel stilzwijgende bij'er eigen zelven, uti
Pharisaeus ille, bij wien Jesus te eeten was, die, als hij zag hoe
Luc. 7. 36 Jesus de zondaresse toeliet zijne voeten met er tranen nat te
dus de schrift geleerden, die Matt. 9. 2... maken, bij zig zelven zeide: Indien dit een propheet was
zoo zou hij immers wel weeten, wie en wat voor eene deze vrouw

2o. Dit geschied ook uiterlijk door tekenen, of woorden, als
B. v. de Pharise in den tempel van den tollenaar: .... velut etiam
Luc. 18. hic publicanus. Pharisaei de Chto: hic peccatores recipit de.

3o. Dit geschied als w' al te voorbarig, zonder grond, of genoeg-
de reden nadeelig van den naasten oordelen, gelijk B. v. Heli
1. Reg. 1. van Anna Samuels moeder omdat zij biddende alleen 'er lip
roerde, zonder dat m'er stemme hoorde, waaruit hij besloot
maar ten onregt en ongegrond, dat zij dronken was. als
Matt. 26. 7... Judas oordeelende dat Maria Jesus zalvende eene verquis
was.

4o. Dit geschied als w'om deze of gene geringe reden een and
veroordelen B. v. als w' uit de rampen en plagen besluiten dat
hij eene groote zondaar is. gelijk B. v. Jobs vrienden van
deeden

deeden; of de Joden van de Galiliërs die Pilatus had doen dooden, en op de w. de toorn van Siloë gevallen was. Luc. 13

5°. Dit geschied als wij eens anders goede werken veroordeelen; gelijk die over dew godt door Isaias klaagde: Wee u! die het quade goed noemd, en het goede quaade, en aan het ligt den naam van duisternisse geeft. gelijk de Phariseen dikwils ten aanzien van Chs deeden. Isa. 5. 20

6°. Dit geschied als w' onverschillige zaken ten quade duijden, gelijk de Phariseen van de discipelen van Chs deeden als z' op den Sabbat de koornairen met de handen vraeven; of ook Joes discipelen die 'er over vielen dat Jesus discipelen niet en vastten.

7°. Dit geschied als wij de zaak juijst niet quaad keuren, maar ten quade duijden, gelijk Jobs vrienden van hem zeiden, dat hij den Heere maar om voordeel diende; gelijk de Phariseen van Chs zeiden, dat hij door Beelzebub de duivelen uitdreef.

1. Dit komt voord uit haat, nijdt, en liefdeloos ten aanzien van den naasten. dit ziet men levendig in Cain ten aanzien van Abel, in Saul ten aanzien van David, in de Phariseen ten aanzien van Chs (hae dilata): want gelijk w' 't doen van iemand, dien wij beminnen, altijdt ligt goedkeuren, en 'er zelden 'ar iets quaads inzien, volgens dat Paulus van de Liefde zeid: caritas ⊙ cogitat malum; zoo ook integendeel duiden wij ligt verkeerd al wat die doet, dien wij haaten, niet mogen lijden, of niet veel beminnen.

2. Dit komt voord om dat men zelfs niet veel deugd, of zoo bestaat gelijk men een ander denkt, of zeid te bestaan. Hoc hoo proclivius suspicatur in alio, quod sentit in se ipso. ait Augs. in ps. 118. Dit wil d' Eccles: de zot, langs den weg wandelende; daar hij zelfs onwijs is, agt alle menschen zot. dus Nero impurissimus neminem à libidine immunem judicabat. Sic superbus alios facile superbos dicit, eene onregtvaardige zal eenen anderen zelden vertrouwen. Gine coe adagium Gelijk de waardis, zoo vertrouwd hij de gasten. Eccle. 10. 3.

3. Dit komt voord uit trotsheid, en eige behaaglijkheid. Sic Pharisaeus in templo &c.

4. Dit komt voord uit nieuwsgierigheid na eens andermans zaken, en eene slofigheid, en agteloosheid zijner eige zaken. Sic. Petrus Chrijsol.: Sua caecus ad crimina, ad aliena errata perlucet; Et ipse Seneca: aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Tales Pharisaei die een splinter in eens anders oogen zagen, en den balk in 'er eige oogen niet bemerkten, muggen van anderen ziften, en zelfs kemels zwelgden. Matt. 23. 24.

B. Dit toond Godt zelfs menigmaal hier in dit Leven, zoo
Num. 12. sloeg Godt wel eer Maria Moijses zuster met melaatsheid
omdat zij qualijk geoordeeld had. Zoo strafte Godt Michol
2. Reg. 6. davids vrouw met onvrugbaarheid omdat zij Davids danzen
voor d' arke qualijk duidde. Zoo is Hanon de koning der
C. 10. Ammonieten van zijne rijk vervallen, omdat hij Davids ge
zanten voor verspieders uitmaakte. Zoo zou godt Jobs
vrienden gestraft hebben, had Job voor'er niet gebeden &
Ja straft Godt z' hier niet, die zoo ligt en qualijk oordeelen
van'er evenaasten, 't staat vast dat Jac. Judicium sine—

Willen wij dan A. A. deze zoo schrikkelijke bedreiging
ontwijken, willen wij eenstijds niet voor eeuwig veroordeelde
worden? wel zorgen, wel toezien moeten wij, dat w' een ander
niet veroordelen. Ten dien einde

1º. zoo veel doenlijk is ons afzonderen van zulke menschen
en geselschappen bij den altijd een ander over de tong moet
gaan. &

2º. Eerst en vooral zien op ons eigen zelve, denken dat CBs
tot ons zeid: Wat ziet gij dog een splinter in uws broeders oog
Matt. 7-3. gij die een balk in uwe eige oogen niet en ziet? ... schijnheilig
doe eerst den balk uit uw eige oogen, en dan zult gij zien, om
den splinter uit uws broeders oogen te trekken? Denken moe
ten wij dat CBs tot ons nog zeid, gelijk hij wel eer aan de Phari
Joes. 8-7. seen zeide, die eene vrouw in overspel betrapt bij hem aanklagt
Wie onder u zonder zonde is, die werpe den eersten steen op
haar. Die zelfs eene glazen dak heeft, moet op eens ander
mans dak gene steenen gooijen.

3º. Plaats moeten w' aan de liefde geven, deze denkt geen
quaad, maar zal ook zelfs, dat quaad is, of schijnt, ten besten dui
den. Sic CBs: Nesciunt, quid faciunt. Excusa (ait Augs.)
„intentionem; si opus ō potes, puta ignorantiam, puta sub
„reptionem, puta casum, quod si oem dissimulationem rei
„certitudo recusat, suade nihil ominus ipse tibi, et dic veh
„mens nimis fuit tentatio.

4º. Denken w' ook 't gene de h. Augs. wederom zeid
„Non ē peccatum quod facit hoo, quod ō possit facere alter
„hoo, si ō adsit rector à quo factus ē hoo.

5°. Deniq̃ cogitemus, quod sicuti vidua, sic et judicium Dno sit, et ipse retributurus sit. &c

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum. Isa. 6. v. 3.

In festo SS. Trinitatis 1755. 63. 75.

Onze opgenomene woorden, zijn woorden niet van menschen, maar van Engelen, niet van gemeene Engelen, maar van Seraphijnen, woorden die de Seraphijnen, wanneer wel eer de Propheet Isaias Gods heerlijkheid aanschouwde, elkanderen over en weer toe riepen met zulk een geschal dat 'er de hemel van weergalmde, en d'aarde van dreunde, woorden van zulk eene eerbiedigheid dat zij Seraphijnen, die uitspreekende, hunne aangezigten en voeten bedekten met hunne vleugelen.

D'oudste kerkleeraars, of hh. vaders hebben die woorden, heilig tot driemaal toe door de Seraphijnen de Godheid toegejuigd, meermalen gebruikt om tegen d'Ariaanen de drie persoonen in één goddelijk wezen te beweeren.

~~De~~ Gantsche kerk, door dit lied der Seraphijnen van driemaal heilig gaande gemaakt, zingt dagelijks door ~~[illegible]~~ heel Ooste en West onder de h. Offerhande der Misse op den eigen toon: heilig, heilig, heilig is de heere jaa van't begin af aan heeft de kerk hier op aarde dus de kerk van den hemel naargevolgd.

O zoet gezang! zoete en gewenschte woorden, zoi wel eer een kerkvergadering van't jaar 529, die noit, ook wanneer men ze nagt en dag herhaalde, de minste walg of verveel zouden kunnen baaren. Conc. Vasense.

Veel min zal het dan U. A. verveelen, dat wij van daag, terwijl wij 't overhooge feest van de goddelijke drie-eenheid vieren, dit driemaal heilig nader verklaaren. Wij zullen dan in die ~~[illegible]~~ woorden: heilig, heilig, heilig is de heer, de godt der heirkragten. ~~verklaaren~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ drie zaaken ontdekken. 1mo het geheim van de goddelijke drie-eenheid 2do haare grondeooze heiligheid 3tio onze pligt om ~~door de heiligheid~~ tot de goddelijke drie-eenheid te naderen. Attendite

Propositio

Het aanbiddelijk geheim der Allerh: Drie-eenheid, alhoewel 't ons eerst openbaarlijk en duidelijk door Chr. onzen Heiland is geleeraard, was egter te voren meer dan eens in de Schriften van het Oude Test: den mensch aangekundigd. Edog die zaak was daar zoo omhangen met dekzels en duisterheid, dat het begrip van eenen Jood, tenzij hij bezonder van Gode wierd verligt, die niet konde vatten. Niet te min nadat dit geheim ons duidelijk is verôpenbaard, is het niet moeijelijk te vatten hoe het zelve ons word te kennen gegeven in de Schriften des Oude Testaments, en onder anderen ~~[illegible]~~ in de woorden, die de Propheet Isaiäs in zijne gezigt de Serophijnen hoorde uitgalmen: Heilig.

Het katolijk geloof brengt mede dat wij omtrent dit aanbiddelijk geheim moeten gelôoven dat'er is éénenige Gode, drievuldig in persoonen. En deze éénheid van het goddelijk wezen, en drievuldigheid der persoonen in het zelfde word ons duidelijk in dit gezang der Serophijnen aangewezen.

D'éénheid van 't goddelijke wezen drukken die hemelsche geesten uit door het woordje Heer, de Godt der heirkragten. Want, zeggen de HH. Vaders, waarom word het enkel, en ~~geen~~ niet 't meervoudig getal gebruikt? Waarom word'er Heer, en ~~geen~~ niet heeren gezeid? Waarom Heer Gode, en ~~geen~~ niet heeren goden? dan om deze éénheid van 't goddelijke wezen te beduiden.

S. Basil. Lib. 3. de Sptu S.
S. Ambr. L. 2. de fide ad Gratian. C. 4.
S. Aug. de fide ad petrum C. 3.
S. Athan. de Incar. Verbi paulo ante med.
S. Greg. L. 29. Mor. C. 36.

Zij noemen dezen Heere en Gode den Heer der heirkragten, omdat al het hemels heir der Seraphijnen en verdere hemelsche geesten zig aan zijne heerschappij onderwerpen, en zijnen wil en bevelen volbrengen.
„ Wat beter naam, vraagd de h. Greg., konnen zig d'Engelen, dan ~~als~~ dien van heirkragten geven? Engelen die
„ gesteld zijn om de mogenheden in de Lugt omzwervende te bestrijden, niet met geweld van wapenen,
„ maar door gezag en order, die zij op de bewegingen
„ van den Opperheere tegen d'onzuivere geesten in 't
„ werk stellen." 't Is deze zelfde naam van hemels heir welken Lukas naamals gaf aan de menigte der Engelen die in Jesus geboorte Gode loofden ~~[illegible]~~: Schielijk kwam'er bij den Engel een meenigte van 't hemels heir te

Luc. 2-13.

Maar wat wil dat zeggen, dat d'Engelen zeggen in 't eenvoudig heilig, en niet in 't meervoudig getal heiligen? En wat wil dat, dat zij tot driemaal toe het woord heilig hervatten?

R^{ad} 1^{m} S. Ambr. L. 3. de Sp^{tu} S. C. 18. Non Sanctos dicunt, "ne pluralitatem aestimes. Zoo dat zij eenvoudig heilig roepen, gelijk eenvoudig Heer, de gode der heirkragten, om d'éénheide van het goddelijk wezen te beduiden.

R^{ad} 2^{dum} Tot 3maal toe hervatten zij het woord heilig om het onderscheid der drie goddelijke persoonen in éénen éénigen gode te kennen te geven. Zij zeggen niet eens heilig, opdat niemand zou denken, dat 'er maar één persoon in de godheid is; zij zeggen niet twéémaal heilig, heilig, opdat men den h. geest ook niet zoude buiten sluiten; maar tot 3maal toe hervatten zij het woord, "heilig, ut etiam in hymno distinctionem Trinitatis, "et divinitatis intelligas unitatem. S. Ambr. ibid.

Kortom, om te toonen dat zij ééne godheid in 3 persoonen, en 3 persoonen in één goddelijk wezen belijden, zoo noemen zij, 3maal heilig gezeid hebbende, één Heer en gode der heirkragten; en één Heer en gode noemende, roepen zij 3maal heilig uit.

Heilig noemen zij gode één in wezen en drievoudig in persoonen, 1° omdat al wat men buiten dat zegd is al te klyn voor gode, en te gering voor den heere. # 2° Omdat de heiligheid een eigenschap en volmaaktheid is, die alle de 3 persoonen, den Vader, den Zoone, en den h. geest éen gemeen is, één zijnde in heiligheid gelijk zij één zijn in wezen, en in alle andere dingen, alleen 't persoonschap uitgenomen.

Quod libet enim laudis, inferius deo, inferius Dno e. Ambr.

Zij roepen dan heilig; en zij roepen het driemaal

3° D'Engelen roepen elkanderen heilig tot 3maal toe ~~[illegible]~~ te kennen. Zij geven dus hunnen grooten ernst, en onophoudenheid met dewelke zij [illegible]oonen gode drievoudig in persoonen, over zijne oneindige heiligheid loven, en aanbidden. Immers dat wij met grooten ernst, meer en meermaal herhalen zegd men 3maal gedaan te hebben. Dus als de bruid zeer hertelijk genodigd wierd om van den Libanusberg te komen, hoorde zij 3maal agter een haeren bruidegom roepen: Veni. Als Paulus ons zijnen ernst en aanhoudenheid wil betuigen, met dewelke hij gebeden had om van den prikkel des vleesche, den tegen- Cant. 4-8 2. Cor. 12-8.

strijdenden geest verlost te worden, zegd hij, dat hij d
den Heer 3maal om gebeden heeft. En dus ook ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ roepen de Seraphijnen 3maal heilig aldus te ken
nen geevende hunnen groten ernst, en onophoudendhe
met dew zij eenen Gode drievoudig in personen over
zijne oneindige heiligheid loven en aanbidden.

2da Pars

Vraagd nu iemand: wel waarin is Gods heiligheid
gelegen?

Resp. (Heilig zijn is afgezonderd te zijn van alle ongere-
geldheid, bederfenis, en besmettinge. de heiligheid (aitd
Dionysius) is een volkome onbevlakte reinigheid, die van
alle smetten vrij is." deeze onbesmetheid is zodanig met
de heiligheid verknogt, dat niet alleen geestelyke, maar
ook wereldsche en heidensche Schryvers heilig noemen het gene onbe-
smet is. Virg. .... Tuque o Sanctissima conjux.
Gij van gelyken heiligste i.e. alderkuiste en reinste vrou

Sanctitas est ab omni inquinatione libera incontaminatissima et perfectissima puritas.

De heiligheid (anders uitgedrukt) is een volmaakte
regtvaardigheid. Dat nu noemd men volmaakt, 't gene
in alles met den regel, daar het naar gemaakt is, over-
eenkomt. Vervolgens zijn volmaakte genegenheden
en zeden de zulke die volkomentlijk overeenkomen
met d' eewige wet, naar welker voorschrift men in 't
stuk van zeden moet te werk gaan. En alle Gods begeer-
ten, alle zijne genegenheden al zijn doen en laten
koomt op 't allerbestipste met de regtmatigheid van d'
eewige wet die hij zelf is, over een, waarom David zegd:
Ps. 144-17 de Heer is regtvaardig in alle zijne wegen, en heilig
in alle zijne daden.

Niet alleen is de Heer dus in zig zelven heilig,
maar ook, om zo te spreken, buiten zig zelven. gelijk
Gode de Heer niets, dat hem onwaardig is, maar zig
zelven ten hoogste bemind, gelijk alle zijne begeerten
genegendheden op 't allerbestipste met de regtmatig-
heid van d' eewige wet overeenkomen, zo kan hij
ook gene andere gesteltenissen in eenig redelijk schep-
zel dulden, zonder de zelve te straffen. dit heeft
gebleken in de wederspannige Engelen, die hij tot
in den afgrond der helle voor eewig heeft gesmeeten
dit heeft gebleeken in de straf der zonde van onze
eerste ouders Adam en Eva, die wij en alle hunne
nakomelingen moeten dragen. Dit heeft gebleken
in

in de vergoedinge, die Godt de Heer geëischt heeft ter verlossinge van den mensche, en zuiveringe zijner zonden, nam de dood van zijnen ééenigen beminden Zoone. Zeker wel een alderduidelijkste bewijs van Gods oneindige heiligheid en afkeer van de zonde, dewijl hij 'er zulk eene oneindige vergoedinge voor geëischt heeft. Eindelijk een vierde blijk geven ons die gruwelijke pijnen met dewelke Godt de verdoemden in eeuwigheid zal straffen. En dienvolgens oneindig is Godt heilig; heilig in zig, niets beminnende het gone hem onwaardig is, en beminnende alles ten hoogste dat hem waardig is, mits hij niets bemind dan zig zelven, en alles tot zig zelven als tot d'opperste volmaaktheid stuurd; heilig buiten zig straffende al wat tegen hem strijdig is. En diensvolgens wel te regt zingen d'Engelen in den hemel: heilig, heilig &c.

Wie, wie van ons hoord dus de Seraphijnen, éénen Godt drievoudig in persoonen dus over zijne oneindige heiligheid loven en aanbidden, en word 1º niet verrukt van verwonderinge over deze oneindige heiligheid? 2º Wie zal niet met de diepste eerbied voor zoo een overheiligen Gode aangedaan worden? 3º Wie zal niet aangespoord worden, om die heiligheid van dien Gode, wien wij moeten dienen, naar te volgen? — 3na Pars

En wel 1º wat de verwonderinge over Gods oneindige heiligheid aanbelangt, deze deed wel eer eene Anna de moeder van Samuël met verbaasde blijdschap uitroepen: Daar is niemand heilig gelijk de Heer is. — 1. Reg. 2. 2.
Wie is uws gelijk zoo grootdadig in heiligheid? zong wel eer den Heere toe het volk van Israël Pharaöos handen nu ontkomen zijnde. — Exod. 15. 11.
Heilig, heilig, heilig is de Heer, de Godt der heirkragten zingen de Seraphijnen, in den hemel, en de kerke hier op aarde door de gantsche wereld. Laat ~~zelve~~ en wij dan door de beschouwinge zijner heiligheid opgewekt met verwonderinge het zelve als nu hedenbezonder doen, en zeggen met de kerke in de Credo naar t'er: Tu solus Sanctus; zingen op 't einde der Præfatie met de Seraphijnen: Sanctus, Sanctus &c — en heden naa de vesp in den lofzang der allerh: drieëenheid: Sanctus &c —

2º Uit deze verwonderinge over dien driemaal heiligen Gode zal dan ook volgen d'eerbied

die wij voor dien over heiligen gode altoos moeten
hebben. 1. Deze eerbied zullen wij dan bezonder tonen
als wij in gods huis, 't afbeeldsel van den hemel, daar de
Seraphijnen zonder ophouden het 3maal heilig
Ps. 92-5. 94-6. 95-6. zingen, verschijnen, om den godsdienst te oeffenen.
En zeker riep wel eer een Jakob, wanneer hij maar
Gen. 28-17 een gezigt der Engelen zag, met schrik en vreeze uit:
hoe ontzagbaar is deze plaats! 't is hier niet anders
dan het huis gods, en de poort des hemels; hoe zullen
wij dan ~~men~~ zijn aangedaan voor de tegenwoordigheid
van dien 3maal heiligen gode verschijnende, in
wiens tegenwoordigheid de Seraphijnen hunne aan-
gezigten en voeten bedekken, als niet durvende be-
staan, als willende verdwijnen voor het gezigt zijner
oneindige heiligheid! # Zo dan vooral in gods
huis zullen wij d'eerbied voor den 3maal heiligen
gode naar 't v. B. der Seraphijnen betragten.

Deeze eerbied betaamd bezonder den genen, die in godshuis, de voorzaale des hemels, de plaatse der Serafijnen ~~bekleeden~~, ik zeg den koorzang waarneemen, en naar hun v. B. zingen: Sanctus &c., om zulks te doen, om god den Heere te looven, de gemeente op te stigten; Nicol. Sur Le Symb. Ch. 7. en zig te heiligen, altoos gods bedreiginge indagtig: Jerem. 48-10.

2. Deze eerbied zullen wij daar en boven
nog allermeest betragten, wanneer wij tot het hoog-
heilig en aanbiddelijk geheim des outaars in de h.
kommunie naderen. 't is dan vooral dat die onein-
dige heiligheid van dien gode, tot wien wij naderen
ons met eene heilige vreeze, ontzag, en eerbied moet
vervullen. Verteer mij niet, verslindend vuur, is
het gebed dat de grieksche kerk in den mond stelt
der genen die tot de kommunie naderen, even gelijk
de Latijnsche kerk in hunnen mond steld: Heer
ik ben niet waardig &c. Wij kunnen 'er ons met eene
heilige vreeze en eerbied ook van bedienen; want
Heb. 12-29 onze gode is een verslindend vuur, niets onheiligs
onreins kan voor zijne heiligheid bestaan, en wie
Isa. 33-14. zal kunnen wonen bij een verslindend vuur!

3°. Deze heiligheid gods, waarvan wij
spreken, eischt niet alleen onze verwonderinge, en
onze eerbied, maar boven dat ook onze navolginge.

Als de Heer door Moises het Jodendom onder-
wees, wat gedierte rein, wat onrein, wat gegeten, en wat niet
mogten gegeten worden, gaat hij voord, en zegd: Weest
Lev. 11-44. heilig; want ik heilig ben. Het eige bevel verkun-
digd hij door den eersten der Apostelen aan ons Chr.
Gelijk de gene die u geroepen heeft, heilig is, zoo
1. petr. 1-15. weest gij zelf ook heilig in al uwen wandel; wan

want daar staat geschreven: Weest heilig vermits ik heilig ben. Christen en heiligen zijn bij Paulus al-lentom het zelfde. Jaa (dit) Gode heeft ons verkoren voor de grondlegginge der wereld, opdat wij heilig en onberlekt voor zijn aanschijn zouden zijn in liefde. Eph. 1-4.

Zoodan gelijk de Seraphijnen Gode heilig roemen zoo moeten wij ook heilig zijn, niet in evengelijkheid van Gods oneindige heiligheid, die niets, dat hem onwaardig is, maar zig zelven ten hoogste bemind, en alles tot zig zelven als tot d'opperste volmaakt-heid stuurd, neen zoo niet! dat is onmogelijk (want niemand Gode zoo veel, en zoo vurig kan beminnen, als hij waardig is, niemand kan zijne liefde tot oneindige dingen in 't bezonder uitstrekken om die alle tot Gods glorie te stuuren. Maar heilig moeten wij zijn gelijk Gode heilig is in navolginge van zijne oneindige heiligheid, met Gode te be-minnen boven al, met alles te doen tot eere Gods, en naar 't voorschrift van zijne Wet.) Dus gelijk een klijne kaard vertoond het wezen, en den stand van heel de wereld, zoo zullen wij ook Gods oneindige heiligheid afbeelden, en niet in gelijkheid, maar in navolginge heilig zijn, gelijk Gode heilig is. Dus wil Christus dat wij barmhertig, dat wij volmaakt zullen wezen ge-lijk Gode barmhertig, en volmaakt is. Weest dan (dit) barmhertig, gelijk uw Vader barmhertig is. Luc. 6-36 Weest gijl dan volmaakt, gelijk uwe hemelsche Vader volmaakt is. Matt. 5-48

[Margin: gelijk wij zoo even hoorden, / # maar in naar-volging.]

Conclusio

Ziet daar A. T. d'uitlegginge van het 3maal heilig dat de Seraphijnen den Heere en Gode der heirkragten toejuigen.

Driemaal heilig gezeid hebbende noemen zij eenen Heere en Gode der heirkragten, en eenen Heere en Gode noemende roepen zij 3maal heilig uit, om dus eene Godheid in 3 persoonen, en 3 persoonen in een goddelijk wezen zonder ophouden te loven en t'aanbidden. Ons aangaande

Verrukt van verwonderinge over d'oneindige heiligheid van den drie enigen godt laat en wij met

de Seraphijnen uitroepen: heilig, heilig &c.
Dat deze verwondering in ons verwekke een heilig eerbied telkens als wij treden in Gods huis, en bezonder als wij tot 't heilig der heiligen naderen.
Tragt, zeggen wij tot uL. gelijk wel eer Paulus
Heb. 12-14. tot zijne bekeerde broederen de hebreën, tragt na de heiligheid zonder dewelke niemand God zal zien
opdat wij dus den Drieënigen heiligen God hier naa gevolgd hebbende in den tijde, hem naamals zullen mogen zien, en met de Seraphijnen, en alle hemelsche geesten en gelukzaligen zullen mogen loven, aanbidden en danken den Vader, Zoon, en H. Geest zingende Sanctus &c. in alle eeuwen. Amen

Caro mea, verè est cibus et sanguis meus verè est potus. Ioan. 6. ℣. 56.

In Festo Corporis Christi 1734.

Propositio

1º hoe waeragtig dat Xus zijn vleesch en bloed
noemt spijze en drank onzer ziele. En
2º aen wie dat 't zelve tot spijs en drank komt te verst[rekken]
Om te zien hoe waeragtig dat 't vleesch en bloed van
Xus in 't alderh. Saer: des Autaers is de spys en drank [onzer]
zielen, zoo moet men maer letten welke dat zijn de uit
werkzelen der lighaemelijke spijze x van 't vleesch en bloed
van Xus teweeg brengen in die 't zelve ontfangen, dog op eene
volmaektere wijze dan wel de lighaemelyke spijze. Dus
1º gelyk de lighaemelyke spijze dient om den mensch
na 't lighaem te voeden, te versterken, en in 't leven te
houden, zoo ook op eene heele heerlyker wijze dient 't vleesch
en bloed van Xus om den mensch te voeden, te versterken, en in
't leven te houden. 1º Dat dit Saer: dient om ons naer de ziel
te voeden, brengen de woorden van Xus zelf mede als hy zyn
vleesch een waeragtige spyze, en zyn bloed een waeragtige
dranke noemt // Ja dit leeren ons ook zelf de zigtbaere
tekenen van dit h. Saer: te weten de gedaente van brood
en de wyn, onder dew: Xus dit h. Saer: heeft in willen stellen
en onder dew: zijn vleesch en bloed waeragtig tegenwoor
dig zijn. Immers dit is gemeen aen dit hoogh. Saer: met alle
alle d'andere Saer:, te weten dat 't zigtbaere teken
van d'onzigtbaere genaede, die ze te weeg brengen zoo in
de ziele der genen die zelve waerdiglyk ontfangen: zoo
v. b. is in den Doop de uitwendige afwassinge een teken
en beduidzel van d'inwendige zuiveringe der zonde
die den Doop teweeg brengt in de ziel X En dus is 't ook in 't h. Saer:
des Autaers dat de uiterlyke tekenen van de gedaente van
brood en wyn ons aenwijzen dat dit Saer: is ingesteld
om de ziel te spijzen te voeden en te verquikken. Zoo dat
Xus met regt zegt. Myn vleesch is waerlyk spijs en myn
2º Dat dit Saer: ook dient om ons te verkloeken en
versterken, leeren ons wederom de eige woorden van Xus
die zijn vleesch eene waeragtige spyze en zyn bloed eene
waeragtige dranke noemt, want dit 't eigenste uitwerksel
is van de spys en drank den mensch kloek en sterk te
maeken. De Schrift verhaelt dat Elias vermoeid zynde
3. Reg. 19 - 5 zig in een woestenisse ter aerde nederwierp, en daer in slaep viel
En zie, zegt de Schrift, een Engel des heeren stiet hem aen
en zeide hem: staet op en eet. En als hy op zag, zoo was daer
aen zijn hoofd een broodkoek; en een vlesch met water
hy at en dronk en viel wederom in slaep. En andermael van
den Engel ontwaekt zijnde, stond hy op, en als hy gegeten
en gedronken had, wandelde hy door de kragte dier spijze
40 dagen en 40 nagten tot aen den berg godts horeb. Hier op
geen de Schrift aldaer van Elias meld hoe hy van ge[...]

x ten opzigten van 't lighaem welke zelve uitwerkzelen de geestelyke spijze

// want dat 't eigenste uitwerkzel is van de spys en drank de mensch te voeden is dan 't vleesch en bloed van Xus een waeragtige spys en drank, zoo is 't ook zyn sonderlingen eigen dat 't zelve voed en spyst onze ziele

X der gene die 't zelve den Doop komt te ontfangen

In Festo Corporis Christi 1734.

Caro mea verè est cibus, et Sanguis meus verè est
potus. Joan. 6. v. 56.

Zeer traostig is de Spreuke van David, ons nagelaeten
in de ps. 144-15.
David aldaer, agt geevende op gods wondere voorzienigheit
omtrent zijne Schepselen, roemt de zelve met te zeggen
aller oogen wagten op ú, heere: en gij geeft hen Spijze ten
bequaemen tijde. Immers hier in schijnt gods magt, wy=
heit en de goedheit zonderlingen uit, dat hy niet alleen alle schep-
selen spijst en de voet, maer dat hij ook aen yder zijne be-
hoorlyke Spyze ten bequaemen tyde weet te geeven. Zoo
heeft god den mensch geschaepen, hebbende alle gewas
~~[illegible]~~ tot Spijze gegeeven, zeggende: gen. 1-29.
zie ik geef ú lieden, al het gewas, en alle boomen om ú tot
spyze te dienen. Ja, niet alleen gaf god den mensch zyne
spyze maer ook aen alle gedierte; zyne zorgvuldigheit
strekte zig uit tot de vogelen des Lugts, de visschen der zee
met een woort tot alle gedierte der aerde, gelyk de Schrift
daer wederom zegt, dat god den mensch gezeit hebben
dat alle gewas, alle geboomte hem tot Spijze dienen zoude
zelve ook aen al wat Leeven heeft tot Spijze zoude
strekken. En hier over is 't dat David uitroept zeggende
aller oogen wagten op ú, heere: en gy geeft hen Spijze ten
bequaemen tijde. Edog nogtans veel meer is gods wysheit
zorge en magt te roemen, dat hij den mensch met nog
veel heerlyker Spyze komt te voeden, te weten met de Spyze
der ziele. Want alhoewel gods wijsheit zorge en magt
uit schynt met den mensch na 't Lighaem te voeden, wat
is dit dog met de geestelyke spyze vergeleeken. De lighae-
melyke Spyze heeft de mensch gemeen met alle andere
schepselen; de lighaemelyke Spyze, is sterfelyk en be-
derfelyk gelyk de lighaemen zelf; maer de geestelyke Spyze
is den mensch boven alle andere schepselen alleen eigen,
de geestelyke Spyze is onsterfelyk en onbederfelyk gelyk
onse geest en ziel onsterfelyk en onbederflyk is. Deze Spyze
is gods heilig woordt daer David van zegt: De oordeelen
des heeren, zyn zoeter, als hooning en honingraeten: Deze
spyze is gods genaede: Deze Spyze zyn de h. Sacramenten
waer door god ons zyne genaede mede deelt. Dog zonderlingen
onder de Sacr: steekt uit 't alderh. Sacr: daer is dat Xus
van zegt in 't hedendaegs Ev: Myn vleesch is waerlyk spyze &c
is van deze Spyze die Xus ons ten bequaeme tyde heeft
willen geeven, dat wij heden de gedagtenisse houden. ver-
volgens ook zal 't niet oneige weezen hier mede UL een wy-
le 't onderhouden. 't voornemen zal voor als nu maer wezen in
de opgenome woorden een wyinig te overwegen. 1e waerom
Xus zyn vleesch en bloed de Spyze en drank heeft willen noemen

door dat brood is versterkt geworden, hebben de h. vaders
altyd aengezien als een verbeeldinge van de kloekte en
Sterkte der ziel welke 't hemelsch brood van 't h. Saer.
des autaers komt ^in hen^ uit te werken. De Prophet vermoeijt
smyt zig ter aerde om te rusten # zie daer de staet van
ons leeven in deze wereld. wy zyn als overlaeden met zorg
en ellende van dit Leven welke ons meenigmael geen tyt
van ruste geeven # De heer medogen met ons hebbende
verleent ons kragtige middelen om ons te versterken
hij geeft ons 't hemelsch brood, zyn vleesch en bloed om
ons de weg van dit sterfelyk leven te ^doen^ bewandelen, des
zelfs moeylykheden, die w'er ontmoeten, te overwinnen
en te boven te komen, en tot gods h. berg te geraeken. X
Deze kloekte en sterkte van dit h. Saer: heeft zonderlingen
gebleken ten tyde van de vervolginge der kerken. alsdan
waeren de geloovigen zonderlingen bekommert om zig met
dit h. Saer: te versterken, want als zy maer vreesde
ter kerkers of ter dood geleid te worden, zoo ontfingen
ze eerst dit h. Saer:, ja men gaf 't hun meenigmael
mede in hunne huizen opdat zy zig beter zoude kun=
nen voorzien, byaldien de vervolginge schielyk mogt
over komen: zoo spreekt de kerk van den h. Laurentius
dat hy bezielt en vervult zynde van Xus de pynen en
tormenten niet eens gevoelde, want hy met 't vleesch van
Xus als gemest, en ~~mat~~ ^vaor^ zyne beker dronken zynde
de wreedste pynen als niet gevoelde. zoodat Xus met
regt wederom noemt en zegt Myn vleesch is waerlyk &
want dit zyn vleesch, ~~dan~~ eigen is den mensch na de ziel
te verkloeken en te versterken, gelyk de spys van 't Lighaem &
3o Dat dit Saer: ook dient om den mensch in 't Leven
te behouden is byna al te duidelyk om eens van te spreken
Immers gelyk de lighaemelyke spyzes dient om den mensch
te doen Leven, zoo is nog veel heerlyker, dat de waeragtige
spys en drank van 't vleesch en bloed van Xus den mensch
doet Leeven. zoo hooren wy Xus zeggen: Ik ben het Levend
brood, die van den hemel gedaeld ben. zoo iemand van dit
brood eet, die zal in der eeuwigheit Leven. De Schrift ver=
haelt dat 't serpent tot Eva qvam, en haer zeide: geenzins
gy zult de dood niet sterven, maer gy zult als goden on=
~~wayyon~~ sterfelyk wezen. groot voorwaer was dit bedrog,
want omdat zy van den boom gegeeten hebben, daerom
zyn ze moeten sterven, daer ze in tegendeel, hadden zy
niet gegeeten onsterfelyk gebleeven zouden hebben. groot
dan was 't bedrog van den duivel, dog 't geen een Leugen=
tael was in den mond van den duivel, is de waerheit in

hy had een groot weg af te doen, de Engel vermaent hem, hy eet en word versterkt om zyne weg te voltrekken

// wij moeten onze weg verworderen de Loop onzes Levens voltrekken

X willen wy eenige v. B. hebben, die ons aentoonen hoe dat dit Saer: deze spyze dient om ons te verkloeken en te versterken, wij hebben maer te herinneren 't geen de kerkelyke historie van de Xtenen in de eerste eeuwen getuygen. Immers deze kloekte &

Jo. 6 - 53.

gen. 3.

9

in de mond van Xus. Xus is 't brood des Levens 't g
ons onderhoud, in 't Leven. Dog wat voor een Leven? g
Lighaemelyk, geen tydelyk of vergankelyk Leven, maer
een geestelyk en eeuwig Leven, zoodat ook de genen, die
dit ontfangen, zelf niet verlangen naer 't Lighaem lang
te Leven, maer ontbonden en met Xus te weren, om hem
zonder dekzels in alle eeuwigheit te aenschouwen, &
iemand, zegt Xus, van dit brood eet, die zal in der ee
wigheit Leven. Niet dat men 't Leven niet en heeft als
hier toe naedert, neen dat niet 't Leven moet men reeds h
of wederom door de boedvaerdigh. bekomen hebben, want
Paulus wel uitdrukkelyk vermaent: Dat de mensch zig
zelve beproefen en alzoo van dit brood eete, en van de kel
drinke; men moet dan reeds 't Leven hebben, en dit Le
belooft Xus dat door dit h. Sacr: meer en meer vermeer
zal worden, en zelf eeuwig zal doen Leven. Eeuwig zeg
hier in de genaede en daernaer in d'eeuwige glorie.
Niet juyst dat men dit Leven niet kan verliezen, n
dat niet, want dat de mensch dit Leven verliest kom
niet van dit brood, maer van den mensch. op diergelyk
wijze gelijk Xus zegt, die geloofd en gedoopt zal zijn
zal zalig zijn; ~~niet dat [illegible] die 't Doopsel ontfangen~~
~~heeft en geloofd zal hebben zal zalig wor~~, of wederom
en gij zult verkrygen, want al die vraegt verkrygt, die
zoekt die vind, en die klopt zal geopend worden. ~~[illegible]~~
woorden en spreuken van Xus dus maer zijn te verstaen
dat 't doopsel uit zig die kragt geeft dat al die 't ontfa
zal zalig worden // dat 't gebed, ~~[illegible]~~ verkrygt 't gene
er door verzocht, ten zy 't aen den mensch zelf ontbre
dat god hem niet en geeft, of uitsteld, 't geen 't gebed
anders zou verwerven. En zoo zegt Xus ook dat dit
brood, zyn h. vleesch en bloed onder de gedaente va
brood of wyn 't eeuwig leven geeft, alhoewel 't zelve
van veele door de zonde verlooren word, omdat 't Leven
zig zelven bestandig is, en in der eeuwigheit doet Leve
zoodat indien de mensch dit Leven verliest, dit niet
komt by gebrek van dit Levend brood, maer alleen by
fout en gebrek van den mensch. Ja dat meer, 't is zoo
volgt ook nog uit deze woorden van Xus dat niet alle
zyn vleesch en bloed den mensch doet Leven naer de
maer ook zelf na 't Lighaem, want 't is uit kragt van 't vl
en bloed van Xus dat onze lighaemen eens zullen verrijzen
ten jongsten dagen, volgens 't geen Xus zelf wederom

// indien 't nog tans by hem niet toe en komt, de genaede des doopsels verwaerloost te hebben

Leert, als hy zegt: Die myn vleesch eet en myn bloed drinkt, heeft het eeuwig leven, en ik zal hem verwekken ten jongste dagen. En hieruit is 't voordgekomen, gelyk de kerkelyke historien getuygen, teweten dat men eertyds zelf in de mond der gelovigen die eerst gestorven waeren dit h. Saer: verbergde, want men vastelyk geloofde dat de lighaemen uit kragt van dit Saer volgens de belofte van Xus ten eeuwigen Leven zouden verryzen. Ja ook nu nog is 't dat de Kerk zulkx geloofd, want alhoewel de Kerk die gewoonte van 't h. Saer: in de mond der af gestorvene gelovigen te leggen, heeft afgeschaft, om veele misbruyken en oneerbiedigheden die 'er uitvoorts quamen, zoo zien wy evenwel dat dit nog op 't sterf bed der gelovigen onderhouden word, wanneer dit Saer: genoemt en den zieken ook gegeeven word als een rysmiddel ten eeuwigen Leven, en door wiens kragte Xus hem zal verwekken ten jongste dagen. Zoodat hier ook wederom blykt dat hoe waeragtig Xus zijn vleesch noemt spyze, en zyn bloed een drank, want gelyk de lighaemelyke spyze den mensch onderhoud in 't leven, zoo ook deze geestelyke spyze den mensch eeuwig doet Leeven, na de ziel en ook zelf na 't Lighaem met dat ten eeuwigen Leven te doen verryzen.

Edog alhoewel 't vleesch en bloed van Xus is waere spys en drank der zielen, misdien 't zelve dient en van Xus is ingestelt om ons te voeden, te versterken, en in 't Leven te behouden ja zelfs eeuwig te doen Leven, nogtans niet alle die 't ontfangen, worden door deze spys gevoed, worden versterkt en onderhouden in 't Leven en zullen niet eeuwig Leeven, maer die alleen die 't zelve waerdig zullen. Dit Leert Xus door 't wassen van de voeten zyner apostelen voor al eer hy dit h. Saer: in 't Laeste avond mael in zou stellen. ons hier door Leerende hoe dat men eerst de rynigh en zuiverheit bekomen moet hebben voor al eer men tot deze tafel nadert. Dit waerschoud Paulus ons met te zeggen: Dat de mensch zig zelve beproeven, en zoo van dat brood eete, en van deze kelk drinke. En waerom dag moet men zig eerst beproeven? omdat gelyk Paulus zegt: al wie onwaerdig 'er van eet of drinkt, eet en drinkt zig 't oordeel, niet onderscheidende het lighaem des Heere. Dit verbeelden ons de waeteren der roode zee deze verslonden de Egyptenaeren, en behouden de Israeliten en zoo zyn ook de waeteren van dit h. Saer:, den eenen teweten

2da Pars.

1. Cor 11-29

den zondaeren zijn, ze ten verdoemenisse, en den anderen teweben, de regtvaerdigen ten Leeven. Gelijk ons ook is afgebeelt door de arke des verbonds, dere bragt heil en zegen toe aen den eenen, en onheil aan den anderen, zoo ook Jesus de waeragtige arke in dit h. Saer:. Door de arke scheide zig de watcren der Jordaene om doortogt aen 't volk Israel te geeven, door des zelfs omdragen, vielen de mueren van Jericho neder, door des zelfs verblijf in 't
2 · Reg · 6. huis van Obededom wierd, zijn huis gezegend; dog
3 Reg · 5 ook integendeel de zelfde arke veroorzaekt groote verwoestinge onder de Philistijnen, zoodat ze ~~[illegible]~~ niet wisten hoe zy zig de arke maer quyd zouden maken. Nu de Philistynen, betekenen de zondaers, de Israelieten dew god tot zijn volk verkooren had, verbeelden de ~~[illegible]~~ regtvaerdigen, de arke verbeelde 't h. Saer: de waeragtige arke C. J. in dit h. Saer: verborgen, gelijk dan de Philistynen, meinende de arke te eeren, met de zelve in hunnen tempel van Dagon, te stellen, groot onheil op zig haelden zoo haelen de zondaers, die Jesus met d'afgod van de zonden in de tempel van hun herte willen paeren, de eeuwige verdoemenisse over hun hooft, daer integendeel de regtvaerdigen alle zegen en geluk door de zelve bekomen, gelijk de Israelieten hunne heil by de arke vonden. Dit geeft de kerk ons duidelijk te kennen, als ze in de Lofzang van dit h. Saer: zingt: Do

Dood voor qua, voor goe is 't Leven,
Merk eens in het zelve geeven
wat een groot verschil men ziet.

Conclusio. Wel dan, G, zal 't dan wezen tot ons nut en heil dat we Jesus in dit h. Saer: ontfangen, zal zijn vleesch en bloed voor ons wezen een waertige spys en waere drank, die ons voede, die ons versterke, die ons in 't Leven onderhoude en eeuwig zal doen Leven, zoo moeten wij ons tragten hier toe wel te bereiden. Heilig moeten wy zijn, om 't heilige te behandelen en te ontfangen. Zoo wilde god, dat 't volk Israel zig zoude heiligen als hy door Moises zijne wet zoude geeven, hy wilde dat Moises zijne schoenen ontbinden zoude als hy tot 't braembosch zoude naderen. Dog wat was dit wel dat verbond vergeleken by 't nieuw verbond 't geen Jesus in dit Saer: met zijn bloed heeft willen bevestigen. Indien 't volk zig moest rijnigen, Moises zijne schoenen ontbinden, om tot een braembosch 't geen god alleen

maer verbeelde te mogen naederen, hoe veel te meer
moeten wij ons herten niet rijnigen, de schoenen niet
uit trekken daer wij quaede en zondige wegen mede
bewandelt hebben, om te naederen niet tot een braembosch
tw. god verbeelde, maer tot god zelf, dien wij geloo=
ven, dat wezentlijk en waeragtig tegenwoordig is, hoe
hongerig en dorstig moeten wij niet zijn niet tot aerdsche
en wereldsche, maer tot die hemelsche spijze, opdat
wij de waere vrugten en uitwerselen van die spijze in
gewaer mogen worden, opdat wij door de zelve hier ge
voed, versterkt, en in 't Leven der genaede onderhou
den geweest zijnde, ook door des zelfs Kragt naer
ziel en Lighaem zelf eeuwig mogen Leven, hier
naemals in de eeuwige glorie &c

Vide Concionem Anni 1734. ex qua quædam ex=cerpta sunt. 6

NB. post summum Sacrum dixi hoc primum, vero monitum ut in fine anno tatur.

Luc. 18. v. 36.

In Festo Corporis Christi 1736

In Festo Corporis Xti. Pro Prima Communione 1736.

Laet de Kindtren, bij mij komen, en belet ze niet: want der Zoodanigen behoort het rijk Gods toe.

Luc. 18. v. 16.

Het is natüer eigen, en ons menschen gelijk als in=
gebooren, dat wij eene teêre Liefde, en genegentheid voor
de jeugd, en klijne kindertjes toonen. A. A.
Jaa d' onreedelijke dieren zelf toonen en Leeren ons
dat dit natüereigen is. Immers zien ze niet hoe zeer dat zij
voor hunne jongjes bezorgt zijn? bezie maer eene henne
met haere kuijkes, eenen aend met zijne jongen, &
en men zal zien hoe die onreedelijke dieren, van na-
tüerswegen zelf gedreeven worden, om voor hunne jongen
te zorgen.
Nu gelijk het met d' onreedelijke dieren gelegen is,
zoo is 't ook met ons menschen geschaapen. Jaa onnoo=
dig is 't zelf hier van te willen spreken, mids vaders
en moeders dit beter gevoelen, en door hunnen handel en gedrag duidelijker hier van spreken dan men met woorden
uit kan drukken.
Nu gelijk wij menschen van natüerswegen eene be=
zondere Liefde voor de jonkheid hebben, zoo toond
God ook dat hij daer in zonderlingen zijn behaagen
neemt. Ps. ff Deus sapius in Scripturis matribus
assimulatur, aut aquila comparatur, aut sub sym=
bolo gallinæ representatur. quæ oẽs, et similes simi=
litudines ad hæc serviunt ut &
Idem Xtus Dnus verbo, et exemplo suo sapius nos
docere voluit. Hij toonde altijdt eene bezondere Liefde
en teêre genegentheid tot de kindertjes, die van de
wêreldt nog niet bedorven waren. Hij riep ze tot
zig, omhelsde ze, en Leide hen zijne handen op

Hij stelde ze in 't midden van zijne discipelen, en leerd
hoe men aen hen gelijk moet worden, om in 't rijk der
hemelen te komen.

Zoo getuijgen ons onder anderen, d'opgenoome woorden
dat de Heere Xus de kindertjes tot zig geroepen heeft
Laat de kinderen bij mij komen (inqt), en belet ze niet....

Verè autem dicere possumus, nergens meer quod Xus zijne Lief
voor de jonkheid toont dan wel in d'eerste h. Kommunie
midsdien 't aldaar is dat 't Sakr. van Liefde, jaa 't eige
vleesch en bloed van C. J. aen hen word mede gedeelt
Zoodat men met met regt mag zeggen dat C. J. in dit
h. Sakr. tot de jonkheid roept: Laat de kindertjes...

Zie daer dan, Lieve kindertjes, hoe dat Jesus UL
heden tot zig roept: Om dan UL en alle de geloovigen
die hier tegenwoordig zijn, op te wekken en aen te maenen
om tot dien Jesus na behooren te naederen, zoo heb
ik goed gedagt deze uitnoodinge die de Heere Jesus
in d'opgenoome woorden doet, UL voor te dragen:
Laat, inquit Xus, ...

Propositio

Deze woorden dan in 't kort te verklaeren en op dit
ste h. Kommunie toe te passen zal weren &

Het is een zaek aen ijder een, die het h. Ev. maer wat
door bladerd heeft, genoegzaam bekend, dat de Heere Xus
dikwils van het rijk der hemelen, of 't rijke gods gesproken
heeft: Dan leeren wij dat hij zeide: Het rijk der hemelen
Matt. 13. is gelijk een mensch die goed zaed in zijn akker zaeijde
Dan: Het rijk der hemelen is gelijk aen een mostaerdzaed
Dan: Het rijk der hemelen is gelijk een schat, die in den
akker verborgen is, ... gelijk een koopman die schoone
paarlen zoegt ..., gelijk een visch net..... Nu gelijk wij zien
dat Xus meermaalen van het rijk der hemelen gesproken
heeft, sic et in textu de Regno Dei Loqr: 't rijk gods
of het rijk der hemelen, daar Xus van spreekt is een, zoo
't zelfde te zeggen: want daar Xus bij Lukas zegt: zoo
Matt. 19 nigen behoord het rijk gods toe, apud Matth. et
Marc. 10 Marcum ait: den zoodanigen komt het rijk der hemelen

Quid autem per Regnum Dei intelligatur facile est videre
1o. Intelligitur gods rijk hier boven in den hemel, alwaer
God de koning zijnde met alle de gelukzaligen zal h...
schen in alle eeuwigheid ....

2°. Illigitur het rijk van Xus hier op aarde, scil. zijne h. kerk, welke eene Rijk genoemd word, omdat het in de kerke gelijk in een koningrijk toegaat, en' er mede gelegen is. vocatur het rijk gods, of het rijk der hemelen omdat ze bestaat, en gemaakt is van de genen, die de heere Xus tot het geloof, geroepen heeft, om hen met hem te doen heerschen, in 't hemelsch, en eewigdüürend koningrijk naamals in den hemel.

3°. Illigitur ipse Xus. sic Legimus quod ipse se Regnum Dei ee dixerit, cum interrogatus à Pharizaeis quo regnum Dei eet venturum, respondit, Zie het rijk gods is binnen in ú .... Nu, indien men eens nagaat waar zoo dat Xus zonderlingen toond, dat hij gods rijk is, dat binnen in ons is, men zal bevinden, dat dit nergens zoo duidelijk blijkt dan wel in 't alterh. Sakr. des autaars. Immers in dit aanbidlijk geheim daer is die zelfde Jesus binnen onder ons nog tegenwoordig, die in 't midden der Pharizeën staende zeide het rijk gods is binnen in ú. Daar is hij op zoo eene wijze dat hij met regt het rijk gods genoemd mag zijn. Dit heeft Xus Dnus ons niet duisterlijk te kennen willen geeven, wanneer hij dit h. Sakr. dan bij een groot avondmael, gelijk w'aanstaanden zondag nog zullen hooren, dan bij een brüyloftsmael vergeleeken heeft, zeggende: Het rijk der hemelen is gelijk een koning, die een brüiloft voor zijnen zoone had aangeregt.... Luc 17-20... Matt. 22-3.

At quid Xus Dnus de hoc Regno Dei dicit? R. Het rijk gods (zegt hij) behoord de kindertjes toe. sic enim in textu ait: Laet de...... Atq hoc verum est quocumq Regnum Dei intelligatur, sive pro Coelo, sive pro Eccla, sive pro Xto in S. Eucharistia. Het zijn de kinderen, aan dew dit driederleij verscheide rijk toebehoord, en eigen is.

~~Wat zijn het voor kinderen~~ De kinderen, daar Xus hier van spreekt, en aan dew hij zegt dat gods rijk toebehoord, daardoor moet men niet verstaen, die kinderen, enkelijk naar den Lighaamen zijn, maar alle menschen, het zij kinderen, het zij jongelingen, het zij bejaerde, of oude menschen, die die eigendommen, en hoedaenigheden hebben, die aan de kinderen eigen zijn; aan alle die behoord gods rijk toe, zoo het rijk van den hemel

zoo het rijk van de kerke, als het rijk van Xus J. zelf
in 't allerh. Sakr. Et hi soli sunt qui a Xto invitantur.

Quaenam, inquies, sunt qualitates puerorum propria
R. Hae duae sunt, 1° dat zij klijn zijn, 2° dat zij eenvoudig
of onnoozel zijn. Et hae duae qualitates requiruntur
si velimus ut nostrum sit regnum Dei.

Ac 1° quidem si velimus ut nostrum sit regnum, opor-
tet dat wij klijn zijn, dat w' ootmoedig, nedrig, en klijn
in onze eige oogen zijn. Zonder deze hoedaenigheid kun-
nen wij geen deelgenooten zijn van het rijke der hemelen
nog waare Ledemaaten, en onderdaanen van 't rijke van Xus
zijne kerke, nog deelagtigtig worden aan 't groot avond-
maal van Xus in 't allerh. Sakr. Dit is d' uitspraak
van den Heere Xus zelf, want wanneer zijne discipelen
twisteden onder elkanderen wie van hen de grootste zou
Matt. 18 - 3... zijn, zoo nam Xus een klijn kind, en stelde dat in 't mid-
den van hen, en zeide: Ik zegg u voorwaar ten zij gij u be-
keerd, en word als klijne kinderen, gij zult in 't rijke der
hemelen niet komen. Explica, hunc Locum.

Deze klijnheid, of ootmoedigheid is zonderlinge
noodig voor die genen, die Xus tot zig roept in 't aller h.
Sakr. Dit Leerd ons zelf de wijse ~~niet~~ op dew. Xus
in dit h. Sakr. tegenwoordig is. Hij, die de koning der
koningen is, die glorieus heerscht in den hemel, is on-
der wat slegte, geringe, en veragtelijke gedaante van
broodt en wijn, is hij hier ~~niet~~ tegenwoordig? alle zijne
Luister, en heerlijkheid is daar verborgen. Indien
Heere Xus daar dan zig zoo verre vernedert, hoe
drig, hoe ootmoedig, en klijn moeten wij dan ~~niet~~ zijn
in onze eige oogen als wij tot dien ootmoedigen Jesus
zullen naderen? O! daar door toond hij, dat hij tot zig geroepen
^ die klijne kin- dertjes zijn: Sinite pueros.... Dit heeft C. J. ons zelf ook door zijn v. b. geleerd
al eer hij dit h. Sak. ingingstellen. Want effen
te vooren, vernederde hij zig zoo verre dat hij de voeten
van zijne discipelen ging wassen, jaa zelfs zoo verre
dat hij zig voor de voeten van Judas zijnen verraader
ging nederwerpen? Indien dan Xus zoo verre zig
vernederd heeft, vooral eer hij dit h. Sak. in zoude
stellen, hoe zeer moeten wij dit v. b. van hem, onzen Heer en
Joan. 13 - 14 - 15 meester, dan ook ~~niet~~ volgen? Audi quid ipse dicat.
.....

Zie daar, hoe dat Xus dit Sake in Zullende Stellen, die alleen tot Zig roept, die klijne kindertjes Zijn. Zoddat 't daar Zonderlingen is, dat hij roept: Sinite Parvulos venire ad me.

Refert Script. de Davide, hoedat David Zig onwaerdig rekende, de dogter van den koning Saul tot eene vrouwe te krijgen. Wie ben ik dog, inquiebat, of wat is mijn Levens gedrag, of mijn vaders geslagt in Israël, dat ik de Schoonzoon des konings worden zoude? q. d. Ego een Slegte Schaepharder, filius Isai, de minste mijner broederen, een van de minste familiën onder alle de Stammen van Israël, fieri generum Regis, o hoe mereor, nimia, pro me e illa dignitas..... Sic cogitabat, et Loquebatur David. At q(ua)ta m(ateri)a, illa nos decet Locutio? quid plus ē een Sterfelyks konings Zoon te worden, aut filium Regis aeterni?..... Si ergo David, tempore se humiliarit...? q(uan)to m(agi)s nos cum sciamus Xum illos solos ad se vocare, die klijn, en nedrig zijn, Sinite parvulos....

3. Reg. 18-18

Adde Explum Jois Baptistae exclamantis: Non sum dignus, ut solvam.... Item, Centurionis dicentis: Dne ō sum dignus.... applica, hae, et ergo Similiter.

Zie daar dan, wie dat zijn de genen, aen dewe: het rijk gods toebehoord, wie dat 't zijn die Jesus tot Zig roept, in 't allerh. Sake. Sul: parvuli.... zoo zoo moeten gesteld zijn alle de genen, die eit tot dit aanbiddelijk Mijsterie naederen. q(uan)to m(agi)s illi qui prima vice accedunt?....

De gestaltheid van uw ~~[illegible]~~ Lighaem, de jaaren van uwen ouderdom, Mijne Lieve kindertjes, die vermaanen uw zelf hoedat gij inwendig gesteld moet zijn, dewijl gij nu dat Jesus zult naederen. Klijne kindertjes roept hij tot Zig, et tales corde, et aio ee debetis.........

2da

Qualitas puerorum ē, Simplicitas, seu innocentia, et hae à vobis, A Parvuli, exigitur. Parvulos Xus ad se vocat: Sinite.... Parvulis simplicitas, seu innocentia propria ē, ut ergo confidere possitis quod Xto hodie vocemini, et hae in vobis inveniri dbt. Simplicitas hae ee dbt ō in bono, sed in malo, et ea simplicitas vestra differre dbt a simplicitate eorum, qui parvuli sunt corpore, et aetate. Hi simplices sunt, et in bono et in malo, at Spiritales parvuli Sim=

Simplices esse debent in bono, sed in malo solum.

Simplicitas in malo consistit in innocentia, seu munditia cordis circa peccatum, zoodat men het kwaad zelfs niet eens kend, of zoo men 't kend dat men zuiver rijn en onnoozel omtrent het zelve is, zoodat men de zonde noit bedreeven heeft; of ten minsten, daar van wederom gebeterd, en gezuiverd is. In deze betermis men kennen uit het voorgaende van ons Leven, ten...en, of men deze, en géne fouten, en gebreeken, diezen die zonde zederd dien, en dien tijde, zederd zoo, of zoo lang niet wederom bedreeven heeft zijn. bijaldien men ziet dat men de zelve zederd ruimen tijde niet bedreeven heeft, maer in tegendeel de deugden, daar aen strijdende naarsteliijk betracht en beöeffend heeft; dan mag men betrouwen dat men onnoozel, eenvoudig, rijn en zuiver omtrent het kwaad tewete de zonden, is; want anders indien men zig inbeelde dat het genoeg was het bedreeve kwaad gebiecht te hebben, zonder het zelve gelaaten, en gebeterd te hebben, men zou zig zelven bedroogen vinden. Het biechten is wel goed, ja zelf nodig, maer zonder de betering kan het niet helpen. Men moet openhertig, en oprechtelijk het kwaed beleden hebben, en te zaemen het zelve gebeterd hebben, en dan mag men vertrouwen dat men onnoozel, eenvoudig, rijn, en zuiver omtrent het kwaad is. En daar in, is de weare onnoozelheid van een christen mensch gelegen. Nam decet tantum.

Nam Xtus ab omnibus exigit, cum velit omnes pueros esse om in 't rijk der hemelen te komen; cum velit nos similes esse

Joan 10 — et ovibus.... cum dicat nos simplices esse debere sicut columbas.

Matt. 10 — Talis erat Nathanael de quo Xtus: Ecce vere

Joan 3 — israelita in quo dolus non est. Talis Paulus, qui de se

2. Cor 1–12 — ait: Dit is onze roem... dat wij met eenvoudigheid, en oprechtigheid ~~des herten~~ Gods bij u l. verkeerd hebben. Tales

act. 2–46. — primi Xani de quibus Lucas ait, dat zij dagelijks waren volhardende in 't breeken des broods met eenvoudigheid des herte.

Hæc simplicitas, seu innocentia, præcipué requiritur in iis qui ad Xtum in S. Eucharistia accedere volunt. Het zijn, de kindertjes, i.e. d'onnoozelen, en zuiveren alleen die Jesus bij zig roept: Sinite pueros venire ad me. Buiten met de honden, inquit Joes de cœlesti Jerusalem;

Apoc. 22–15. — en ook de honden tewete de toovenaars, hoereerders,

doodslaagers, en alle d'afgoden dienaars van de honden. De his Xtus ait:
Het is niet billijk, dat men het brood der kinderen neeme Matt. 15-26
en voor de honden werpe. quapp monet: Wagt ü dat gij het Ibid. 7-6
heiligen den honden niet geeft, nog werpt de paarlen niet
voor de verkens... Soli parvuli, seu mundi a Xto vocantur.
Hanc munditiam docere voluit per Lotionem pedum
suorum discipulorum ante institutionem S. Eucharistiae.
Mundi erant, et tamen adhuc Lavandi..... Igitur illi soli
a Xto vocantur qui....
Refert Script. quod Achimelech noluerit dare Davidi 1. Reg. 21-
panes propositionis, nisi viri qui cum eo erant mundi,
atque Sanctificati essent. Si Achimelech noluerit...? quanto
magis mundi esse debent, qui panes propositionis sed....?
Refert S. Script. quod sub poena mortis non licerer in=
circumciso comedere de agno paschali, et qui circum=
cisi erant, si immundi erant, abstinere debebant, usque
dum juxta Legem purificati essent. Imo qui inter illos
purificati erant, non manducabant agnum illum, sine prae=
via praeparatione quatuor dierum, quo agnum domi detinere
debebant, ut sic magis ac magis ad manducandum agnum
paschalem praepararentur. Si tanta judaeis praeparatio,
et sanctificatio necessaria.....? quanta non Xanis.....?
His adde quod concipi, et nasci voluerit Xtus è Virgine
purissima, quanto ergo sancti esse non debent qui hunc eundem
Jesum in se recipiunt?....
Zie daar dan wie dat zijn de genen, die Jesus tot
zig roept in 't allerh. Sakr. scil: Parvuli.... zoo zoo
moeten gestelt zijn alle de gene die nu tot dit aanbiddelijk
geheim naaderen. quanto magis illi qui prima vice accedunt?...
Parvulos Xtus Dnus ad se vocat: Sinite.... Si ergo consi=
derare velitis quod à Xto hodie vocemini, parvulos, id est,
simplices, et innocentes vos esse oportet, in malo, sed non
in bono, et in eo à parvulis corpore differre debetis.
Sic vult Xtus Dnus omnes Xanos esse, nam cum docet nos
simplices esse debere in malo simul et docet sapientes et
prudentes esse debere in bono. Estote inquit, prudentes sicut Matt. 10-16
serpentes, et simplices sicut columbae. Sic et Paulus:
Broeders word geen kinderen in 't verstand, maar weest 1. Cor. 14-20
kinderen omtrent de boosheid, dog weest in 't verstand
volmaakt. Item. Ik wensch dat gij wijs zijt in het goede Rom. 16-19.

en onnoozel in het kwaade.

Vide quales Xtus velit oes Xanos esse .... tales praecipue sint oportet die van hem in d' Eerste h. Communie geroepen worden. Onnoozel moeten zij zijn in 't kwaade op de wijze als nu gezeid is; en wijs, en verstandig in 't goede, dat is, wel en terdeeg moeten zij onderweezen zijn in de stukken van 's geloof, en vooral omtrent dit aanbiddelijk Mijsterie van 't allerh. Sacr. Bij al die 't er ontbreekt die worden van den heere Xtus niet geroepen; want de geestelijke kinderen zijn die genen, die onnoozel in 't kwaedy en wijs, verstandig, en onderweezen in 't goede zijn.

Tales vos, A. Carrissimi, esse confido, ad hoc serviverunt oes instructiones, quas vobis dedimus, sive in publico, sive in particulari.

Non tamen, hac ita dixerim quasi vos hac in parte perfectos pronuntiarem, minime gentium! Non solum ego, sed et vos ipsi nostis plura in hac parte à vobis adhuc desiderari. quapp spero, et confido dat gij na d' Eerste h. Kommunie, in plaetse van hier omtrent te verminderen, integendeel meer en meer toe zult neemen. Niemand moet dan denken of zig inbeelden, dat hij genoeg onderweezen is, dat hij naa de catechismus of Onderregtingen niet meer hoeft te komen, omdat hij tot d' Eerste Kommunie al is geweest. O neen dat niet. want zul gij willen toonen, dat gij d' Eerste Kommunie waerdig ontfangen hebt, zoo zul gij naa d' Eerste Kommunie in plaetse van te verslappen, meer en meer toeneemen, vlijtiger, en ijveriger moeten worden. Ita ut qui in hoc defecerit, judicandus sit indigne accessisse. Quapp(?) ... publicè repeto, quod in particulari vobis dixi, scil.: dat niemand zig zal mogen verstouten, van de catechismus en Onderregtinge af te blijven, dan vooral eer hij daer toe uitdrukkelijk verlof van mij zal gekreegen hebben. Daarom, u hier toe deste meer te verbinden, zoo zult gij een boekje van mij krijgen ter gedagtenis van d' Eerste Kommunie, uit het w.: gij die Les. zondags ... zult moeten opzeggen, die u zal aengeweezen worden.

Indien gij dit dan zult naa komen, dan zul je toonen dat gij de waare geestelijke kinderen zijt, scil: onnoozel in het kwaade, en wijs, en verstandig in het goede, dan zal

an zulgij mogen vertrouwen, dat gij van't getal der kindertjes zijt, die Jesus tot zig roept in de Communie.

Conclusio

Wel aan dan, Mijne Lieve kindertjes, wekt uw zelven op om Jesus te bidden in de h. offerhande der Misse, die gij nu zoo zoo zullen vervolgen, om door de verdiensten van deze allerh. offerhande te verwerven de genade om als waere, opregte kindertjes tot hem te zullen moogen naderen; Bid hem, dat hij nog wil voltrekken, het gene er aan de vereischte gesteltenissen in u mogt ontbreken.

Wel aen, gij ouders, vrienden, en naest bestaenden van deze kindertjes, draegt dezelve aen god op als de vrugten van't huwelijk, en van uwe familie. Laat ze tot Jesus komen. 't is uwe pligt, de zelve tot hem te moeten brengen, die hier in verzuijmd, die verzaekt het geloof en is erger dan een heiden. Laat ze dan tot Jesus komen, brengt ze tot hem, met de zelve in de h. offerhande op te draagen.

En belet ze in't vervolg niet tot Jesus te komen. denkt niet, dat het genoeg is, dat ze tot d' Eerste Comunie gekomen zullen zijn, belet ze niet met hen 't huis te houden, maar zend ze tot Jesus in de kerke om nog te voltrekken het gene ik zoo eeventjes zeide aan hen te ontbreken.

Zoo zoo zul gij vreugde aan uwe kinderen zien, die ziet dat ze zullen zijn van't getal der kinderen, die Jesus tot zig roept, aan dien gods rijk toebehoord, zo weten hier het rijk van gods kerke, 't rijk van Xtus Jesus zelf in 't allerh. Sakt., om dus ook zaemen deelgenooten te weezen aen gods eeuwig rijk hiernaemaels in den Hemel Amen

Ante distributionem, comis per modum precis facta repetitio concionis, addita renovatione promissionis baptismalis.

Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo & ipse mecum.

Apoc. 3. v. 20.

In Festo Corporis Xti 1737

Festum hoc quod hac die instituit S. Mater
Eccla, non minori majestate et ~~celebrationem~~ solemnita
te celebrandum e, qm aliæ Xti Dni Festivitates. A.
Magnam exigit solemnitatem dies Nativitatis
Resurrectionis et Ascensionis Dni, at certè non mi=
norem hæc, quam hodie agimus, dies. Hinc Eccla
in hymno S. Thomæ hac die canit: Quantum potes
tantum aude, qa major oi Laude, nec Laudare sufficis.
Est autem inter hæc et alia Xti Dni festa magna
differentia, scil: qd alia Xti festa, tt sint commemo=
ratio ejus, qd Xus a tot retrò saeculis egit. Hoc verò fes
tum non tt sit commemoratio, sed et continuatio ejus qd
Xus semel fecit, hoc enim festo idem adhuc agit cujus
memoriam celebramus.
Igitur cum hodie festum celebremus et memoriam
agamus instituti SS. Sacramenti, dewijl we nu ook nog
het geen daer vervolgen 't geen Xus eenmael heeft inge=
stelt, zoo mag men ook met regt wel zeggen, dat 't he=
den is, dat Xus de geloovigen uitnoodigt en tot zig roept,
om tot hem in dit allerh. Sacrament te naederen, ^ ['t is heden, dat hy tot zig roept alle de genen die reeds voorheen meermaelen tot hem genaedert zijn, 't is heden zonderling ook dat hy roept, die voor d'eerstemael tot hem naederen]
Dit mag men zeggen, dat de Heere Xus op zekere wyze
doet in d'opgenoome woorden. Daer is 't dat hy zelf
spreekt en zeit: Zie ik stae aen de deure, en ik klop.
Zoo iemand myne stemme hoort, en mij de deure opent, ik ...
Om dan u allen, zoo de genen, die reeds meermaelen
dit h. Sacr. ontfangen hebben, of die 't zelve nu voor
d'eerstmael ontfangen zullen, of in 't toekomende

daer toe nog meer bereid zullen worden, om zoo ik allen aen te maenen en op te wekken, om tot den Jesus na behooren, te naederen, zoo heb ik goed gevonden deze uitnoodinge die de Heere Jesus zelf in d'opgenoomde woorden doet, U.L. alsnu voor te houden.

Zie ik staa aen de deure en ik klop, zeit Jesus, ...

Propositio Deze woorden dan, in 't kort te verklaeren, en op de eerste h. Communie toe te passen, zal wezen ...

Het is een zaeck ongetwijfelt genoegzaem bekent aen yder een, die 't Nieuwe Testament maer wat doorbladert heeft, dat 'er meermaelen van een bruylofsmael gastmael of avondmael gesproken word.

Apoc. 19-9 Zoo leeren we dat aen Joës geboden werd te schryven: zalig die tot de bruiloft van het Lam geroepen zyn.

17. Sic legimus Angelum clamasse ad electos: komt, en vergadert u tot het groot avondmael van godt.

Sic et in Ev. legimus Xum Dnum saepius de cœna, aut convivio locutum. Sic S. 9. cum dixit: Het ryk der hemelen

Matt. 22-2 is gelyk een koning, die een bruiloft voor zynen zoone had

Luc. 14-16. aengeregt. Item zekerman, regtte een groot avondmael aen, en noode veele gasten.

Nu, gelyk 'er meermaelen in 't N. T. van een bruiloftsmael gastmael of avondmael gesproken word, zoo is 't dat U.L. ook in de text ontmoeten, dat er van een avondmael gewag gemaekt word. Ecce, inqt Xus, sto ad ostium et pulso, si quis ... cœnabo cum illo et ipse mecum.

Quid autem door dit avondmael houden sectuns fuit e videre. ac 1o. intelligitur het eeuwig leven, of de gelukzaligheit des hemels, die by een gastmael vergeleken word, om dat ze de zielen der heiligen ten vollen zal verzaedigen door het allerzoetste aenschouwen van het aensch. yn Godts.

Deze eeuwige gelukzaligheit wort beter vergeleken by een avondmael als by een middagmael, en de reden is deze

1o. qa cœna, e ultima refectio, post nulla sqqr: sic gloria cœlestis sequitur post ultimum vitæ nostræ momentum. Hic pascimur sacramentis, Dei verbo, inspirationibus et aliis divinis gratiis, sed illa, sunt quasi jentacula, et prandium, sed postea datur cœna, et plena saturatio

Ps. 16-15. de qua David; satiabor, cum apparuerit gloria tua. N...

Nota, ~~[illegible]~~ etiam, quod veteres haberent plena sua
convivia, vesperi, eo quod propter negotia sua, de die nimis
distraherentur.
2°.
Qa post cœnam, sequitur requies, sic op 't einde van ons steer
felyk leven, als op het einde van den dag na het volbrengen
van den arbeidt, zal volgen de eeuwige rust, de qua Joes Apoc. 14-13
zalig zyn de dooden, die in den Heere sterven. van nu voord
aen, zeit de geest, dat zy rusten van hunnen arbeidt, want
hunne werken volgen hun.
Atque hoc sensu cœna sumitur, Apoc. 19. ubi Electis
dr: komt, en vergaedert u tot het groot avondmael van godt,
Item: Beati qui ad cœnam agni vocati sunt. Et sic in textu....
Igitur ex his liquet, quam merito pro cœnam illigatur.....
2°. Illigitur het geestelyk avondmael, het
allerh. sacr. des autaers. sic Paulus illud vocat, als hy
de Korinthianen, berispende dat zij dit h. sacr. niet nabe 1. Cor. 11-20
hooren ontfingen, tot hen zeide: Als gy te samen ver
gadert, zoo is 't nu niet om het avondmael des Heere te eeten, sic Xus in Ev.
Et merito cœna vocatur, idque ob varias rationes. 1° qa sic et in textu dicere possumus....
in cœna institutum est, juxta quod Matthæus dessignatè refert
cum institutionem describens ait: Cœnantibus illis accepit
Jesus panem, benedixit fregit, deditque discipulis suis
dicens: accipite &c.
2° qa est eene geduerige gedagtenis van dat laetste avond
mael, in 't w. de Heere Jesus na 't eeten van 't joodse paeschlam
dit h. sacr. heeft ingestelt, unde Eccla canit Noctis
recolitur cœna novissima.
3°.
Qa sicuti in cœna gemeenelyk duisternissen zyn
die alleen door andere ligten van lampen of kaersen moe
ten verdreven worden, sic et se se cum hoc augustissimo
mysterio hbt. al 't geen ons hier voorkomt zyn duisternissen
voor ons s' menschen zinnen, al 't ligt van s' menschen
verstandt, schiet hier verre te kort; 't is het ligt van 't ge-
loof alleen gegrondt op Gods onfeilbaer woord dat ons
hier in verligten en van verzekeren moet, unde canit Eccla
Nog verstand nog oog dit merken, maer 't geloof moet
ons versterken, daer natuer voor wyken moet,
adeoque cum sæpius hoc Sacramentum in scriptura cœna
nominetur, zoo en is 't ook niet oneigen, dat we zeggen
dat 'er van dit avondmael in de text gesproken word, ubi
Xus ait: cœnabo cum illo et ipse mecum.
At quid Xus Dnus de hac cœna dicit? R. zoo wie (inquit)

myne stemme hoort, en my de deure opent tot hem zal ik binnen gaen, en met hem zal ik avondmael houden hy met my.

En ergo quinam sint die met Xus maeltyt houden zul: scil: … atq illud verum, e sive de cæna cælesti, sive cæna Eucharistica, textum interpretemur ?

Ac 1°. quantum ad cænam cælestem die zyn, dew. die avondmael zullen smaeken, die na de stemme van de roepende en kloppende Jesus geluistert en de deure zullen geopent hebben. Dit is 't merkteken van d'uit verkoornen, van de waere discipelen van Jesus, van de genen die met Jesus in den hemel maeltydt zullen houden teweten dat zij hier na zyne stemme hooren, en de deure van hun herte voor hem openenen. Myne schapen (dit) ~~hooren myne stemme~~ kennen my … en zy zullen na myne stemme hooren. de his dit: Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. Dit is ons verbeelt in de geleikenisse van 't groot avondmael by Lucas 14. Door dit avondmael daer d'Ev. van spreekt, se: Cæna cælestis, hier toe zijn genood veele gasten, dog die genaemt zyn 't alleen ~~gewoon~~ die dit avondmael zullen houden die na de stemme der dienaers zullen hooren. En integendeel die daer niet na geluistert zullen hebben van de zeit de Heer Ik zeg ul. dat niemand van dee mannen welke genoodt zyn, van myn avondmael zal proeven Ja dit wyst ons ook de text aen die we hier verhandelen, duidelyk zeit Xus met wie dat hy, en wie met hem het hemelsch avondmael zullen houden, scil: zoo wie myne stemme hoort, en my de deure opent, tot hem zal ik binnen gaen, en met hem zal ik avondmael houden en hy met my.

Joes. 10

2°. Quantum autem ad cænam Eucharisticam similiter et illi soli st, die na de stemme van Jesus hooren, en die de deure voor hem openen, tot dew. hy zal binnen gaen, met dew hy zal avondmael houden, en hy met hem.

At quid hoc e, na de stemme van Jesus hooren, wat is dat, de deure voor Jesus open doen ? ℞ O! hierdoor word verbeelt en beteekent de gesteltenisse en voorbereidinge die er noodig is om digne cum Jesu cænandum Alle degenen die tot Jesus naderen in dit allerh. Sacrament zoo goeden als quaden, allen zeg ik ontfangen ze den zelfden Jesus wel, maer die alleen houden eigentlyk

avondmael met Jesus; die'er waerdiglyk toe naederen die eerst de stemme van Jesus gehoort, en de deure voor hem geopent hebben. D'anderen, scil: de quaeden ontfangen Jesus ook wel, dog eigentlyk niet als hun avondmael, om daer hun spyse en voedzel en verquikkinge te vinden, maer tot hun oordeel en verdoemenisse.

Igitur si velimus ut hoc sacrum nobis cana sit willen w'aen dezen disch, aen deze h. tafel spyze voedzel en verquikkinge vinden, zoo moeten w'eerst de stemme van Jesus hooren en de deure openenen.

De stemme van Jesus hooren, i.e. by Jesus school gegaen hebben en in zyne leere ter deeg onderwezen zyn. Wil dan iemand waerdiglyk avondmael met Jesus houden hy moet eerst wel onderwezen zyn in de voornaemste punten en gronden van 't geloof, en vooral omtrent dit aenbiddelyk Mysterie van 't h. Avondmael. Al wie hier aen ontbreekt, die en word van de Heere Xus niet geroepen want Xus zeit, dat hy met die genen avondmael houden zal, die na zyne stemme hooren.

Dit is noodzaekelyk aen groot en klyn, oud en jonk verbo aen yder een. Vervolgens zal iemand zyne eerste h. Communie doen, eerst moet hy gehoort hebben na de stemme van Jesus, eerst moet hy onderwezen zyn &

Dit heeft de Heere Xus aen de genen die haere eerste Communie zullen doen, meermaelen willen leeren. Dit heeft hy gedaen door zyn eerste mirakel van de vermeenigvuldinge der brooden, welke vermeenigvuldinge een figuer en afbeeldzel was van 't hemels brood scil: 't lighaem en bloed van C. J. in 't allerh. Sacr. Immers vooral eer hy de schaere met brooden zoude spyzen, zoo heeft hy het volk eerst veele dingen willen leeren en hem spreken van het ryke gods. Per hoc scans ---- Marc. 6-34 Luc. 9-11.

Dit heeft de Heere Xus ook geleert door d'instellinge zelfs van dit allerh. Sacr. Hy heeft 't zelve niet willen instellen dan na verloop van 3 jaeren dat zyne apostelen in zyne schoole onderwezen waeren. Per hoc scans ------ En dit dient zonderlingen ten voorbeelde aen die genen die voor d'eerstemael tot de h. Communie naderen. Eerst moesten d'apostelen 3 jaeren lang van Xus onderwezen worden vooraleer hy het h. Avondmael heeft willen instellen, vooraleer zy voor d'eerstemael

met de Heere Xus het Avondmael zouden houden, et illi qui voor de eerstemael.... - Dit leert Xus ook in de woorden, die we nu verhandelen, en daer we bezig zyn, om op U toe te passen. Want Xus duidelyk in die woorden zeit, dat zoo wie na zyne stemme hoort, dat hy tot dien zal binnen gaen, en met hem avondmael zal houden.

Igitur illud primum quod requiritur - -

At o sufficit de stemme van Xus gehoort te hebben sed et praeterea requiritur dat men de deure voor Xus ope ne. zoo wie, ait in textu Xus, na myne stemme hoort en (adjicit) my de deure opent, tot hem zal ik.... Igitur o sufficit de stemme van Xus te hooren, maer ook de deure moet voor hem geopent worden.

Door dit openen van de deure kan men verstaen een grondhertige, opregte openbaeringe zyns herte aen Jesus, eene ootmoedige en openhertige beleidenisse van zonden in 't h. Sacr. van Penitentie. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Nu, om te weeten of men de deure zyns herte waer en terdeeg voor Xus geopent heeft, zoo moet men zie op ons voorgaende leven, scil: of men deze en gene die en die zonden, zedert die en dies tyt, zedert zoo zoo lang niet wederom bedreven heeft; en byaldien ziet dat men de zelve zedert ruyme tyt niet bedreven heeft, maer integendeel de deugden daer aen strydende naerstelyk betragt en beoeffent heeft, dan dan ma men vertrouwen dat men de deure zyns herte waer en terdeeg voor Xus geopent heeft. Want anders ind men zig zou inbeelden, dat het genoeg was zyne zonden ge-penbaert en gebiegt te hebben, zonder de zelve verla-ten en gebetert te hebben, men zou zig zelven deerlyk bedroogen vinden, want men wel zyn mondt maer niet zyn hert voor Xus zou geopent hebben. Het biegte is wel goed, ja noodzaeckelyk zelfs, want zonder de biegt de zonde niet kan vergeeven worden, maer het openen van de mond, zonder het hert te openen, het ten zonder zyn leven te beeteren kan niet helpen. Men moet zyn mond en te zaemen het herte geopent hebben, men moet zyne zonden beleeden en te zaem

gebeetert hebben, en dan, dan mag men vertrouwen,
dat de deure onzes herte waerelyk voor Xus geopent
is. En dusdaenige openinge van de deure des herte is
er noodig om met Xus avondmael te houden, zoo wie salt
Xus/ my de deure opent, tot hem zal ik binnen gaen, en
met hem zal ik avondmael houden en hy met my.
Et sane nihil magis necessarium dan, dat de deure van ons
hert op zoodaenige wyze, als nu is uitgeleit, geopent zy,
niets is 'er noodzaekelyker dan dat we op zoodaenige wyze,
als nu gezeit is, van onze zonden gezuivert zijn, willen we
avondmael met Xus houden.
Refert Script. S. quod Achimelech noluerit dare Davidi 1 Reg. 21
panes propositionis, nisi viris qui cum eo erant mundi
atque sanctificati essent. Si Achimelech noluerit ....? quo
magis sanctificati esse debent, qui ō panes propositionis,
sed ......?
Script. Refert qd. antequam Deus descenderet in Exod. 19.
montem Sinai, ad dandam Israelitis Legem, ipsis prae-
scripserit praeparationem trium dierum, ad sese sancti-
ficandos. Si Deus voluerit Israelitas ita praeparari
ad accipiendam Legem? quo ō praeparari debent Xam
ad accipiendum ipsum Legis Laborem L. I. ...
Refert S. Script. quod Dnus apparuerit in rubo Exod. 3.
ardente, at ō apparuerit ei propositum de Liberan-
do Israele, nisi antequam solvisset Moses calceamenta
pedum suorum. Si tale mandatum Deus Mosi dede-
rit antequam ipse propositum suum indicare voluerit
quod ergo nos cogitare ō debemus mandatum nobis esse
de solvendis calceamentis peccatorum, affectûs et
amoris rerum terrenarum, cum Deus ons niet zal
openbaeren zyn voornemen, om ons te verlossen, sed
ipsum Liberatorem sit communicaturus?
Id Xus Dnus nos docere voluit per Lotionem
pedum suorum discipulorum praevie ante institu-
tionem hujus SS. Caenae. Lavit pedes... sic et
nos prius Lavari debemus.---
Quia si velimus digne cum Christo Caenare
praeparatio praevia requiritur, we moeten eerst de
deure van ons herte openen, onse herten zuiveren

Conclusio.

Dit Leert ons Xtus in de opgenoome woorden alwaer hy zeit: zoo wie mij de deure opent, tot hem zal ik &c.

Zie daer, Myne Lieve kindertjes, wat dat Jesus van u vereischt, zal hy avondmael met u houden, en met hem. Zyne Stemme moet je hooren, en de deure ... herte voor hem openen. Ik staa, zeit Jesus, aen de ... Ik vertrouwe dat je de stemme van Jesus gehoort, ... de deure voor hem geopent hebt, en daerom is 't ook dat ik u heden tot Jesus brenge opdat hy avondmael met u houde en gy met ~~my~~ hem.

Uit de grond myns herte had ik wel gewenscht dat 'er op dezen dag meerder tot Jesus gebragt zouden hebben kunnen worden. Maer het schynt dat ik ... om beter te zeggen, C. J. zelfs door my zynen onwaerdigen Dienaer, aen een dooven mans deure hebbe ... kloppen. 't is waer, daer zyn er nog wel al zoo groot en al zoo oud van jaeren, edog dit doet 'er niets toe om avondmael met Jesus te houden. Jesus vraegt niet na de groote of ouderdom van jaeren, maer na die ... die na zyne stemme hooren en de deure voor hem openen. Dusdaenigen vertrouw ik dat gy zyt, met dewelke Jesus avondmael houden zal. Ik wensche uit de grond myns hertes dat alle anderen door dit voorbeelt opgewekt en aengemoedigt mogen worden, om in 't toekomende des te ... tigen na de stemme van Jesus te hooren, en de deure voor hem te openen, opdat ze nog door onkunde of onwetentheid in de godsdienst, nog door eenige quaede fouten of zonden verhindert en belet zullen wezen, om in 't toekomende met Jesus Avondmael te moogen houden. Dit vermane hen Jesus, als hy heden staet aen de deure en klopt om nu zoo zoo avondmael te gaen houden met dezen die na zyne stemme geluystert en de deure voor hem geopent hebben.

Wel aendan, A. Carroli, denk als of je met Jesus en zyne Discipelen in 't laeste avondmael nog aen ... sitten. Offer u zelven met dien Jesus op in zyne h. offerhande. Bid hem, dat hy door zyne oneindige verdiensten ... zyne h. offerhande wil vervullen, 't geen aen u nog mogt ontbreken. Hier toe zullen wy, als ook alle die hier tegenwoordig zyn, u met Jesus opgaen offeren, op dat ...

met des te meerder vertrouwen tot dien Jesus zult mogen naederen, om reeds nu voor de Sacramentael met Jesus Avondmael te houden, hier in de tyt, en naemaels het hem als Avondmael in alle eeuwigheit Amen —

Exhortao ante Distributionem Communionis. 1737

Zie ik stae aen de deure en en
Wat een geluk voor mij o Jesus hier uit uwen mondt te hooren dat je by my welt binnen komen en avondm. met mij houden!

Groot was 't geluk voor Miphiboset aen s'konings tafel aen te mogen zitten; dog veel veel grooter is 't geluk tw. gy o Jesus mij aenkomt bieden. Was't een groot geluk voor Miphiboset s'konings brood te mogen eeten, wat een geluk voor mij aen uw tafel aen te zitten, daer u zelfs te eeten dat hemels brood, dat van den hemel gedaelt is?

Groot was 't geluk voor Obededom de arke des verbonds in zyn huis te mogen ontfangen, wat een geluk is 't dan niet voor mij dat gy o Jesus zeit dat je by my zult binnen gaen. Wierd het huis van Obededom gezegent..... wat een zegen heb ik dan van u o Jesus niet al te verwagten? - - -

Groot was 't geluk voor Elisabeth van Maria bezogt te worden. Hinc exclamabat: Unde mihi hoc ut veniat mater Dni mei ad me. Dog wat een geluk voor mij qd o mater, sed tu ipse Jesu, mi ad me venias. Unde mihi hoc ut:..?

Ik erkenne zeer ootmoedelyk dat ik zulk een geluk ten eenemael onwaerdig ben

Zeide David: Wie ben ik dog, of wat is myn
Levensgedrag... dat ik de Schoonzoon des Konings
worden zoúde, hoe moet ik niet zeggen, ---
Riep Elisabeth uit: Unde mihi hoc? quoo
ego exclamare ô Debeo ———
Ik erkenne dan uit de gront myns herte ---
Ik zegge met een honderstenMan Dne ô sum
dignus &c

Cognoverunt Eum in fractione panis Luc. 24. V. 35.

In Festo Corporis Xti 1739. 54.

T is bezonder zoet voor iemand die bemind, te
zien dien geenen die hy bemind. A.A.
Om deze reden wenschte de bruid, in 't boek der Zangen
zeer om haeren lieve bruidegom, te zien. Hierom roept ze my: Cant. 2-14
ostende mihi faciem tuam.
Dit rekende ook d' oude Jacob zyn grootste geluk te
wezen, als hy hoorde dat zyne lieve Joseph, leefde, naem
den zelven met zyne oogen te mogen aenschouwen. Hinc aiebat
vadam et videbo illum antequam moriar. Gen. 45-28
2. Dit was ook de vreugde en blydschap der Apostelen als
zy hunnen verreezen Zaligm. zagen. Id exprimit Jois: Ga- Jois 20-20
visi sunt discipuli viso Dno. Dus drukten de verblyde Apos-
telen, zelfs hunne vreugde uit als zy tot Thomas zeiden: vi- ibid V. 25
dimus Dnum.
3. Ja Jesus zelfs stelde in dit zoet gezigt van zyn persoon
een groot deel van de vreugde die zy in zyne verryzenisse
zouden smaeken. En hierom, als hy op eene duistere wyze zyne
doodt voorzeid had, zeggende: Modicum, et non videbitis me,
zoo voegde hy 'er ook by: iterum videbitis me, et gaudebit
cor vestrum.
3. 't is ook deze vreugde die de verreezen Zaligm. op den dag
van zyne verryzenisse aen d' Emausgangers mededeelde
als hy aen hen vergunde, dat zy hem zagen, en ten laesten
in 't breken des broods hebben leeren kennen.
't is deze zelfde vreugde, mag men zeggen, dat Jesus
gund. aen de genen, die met hem aenzitten aen zyne h. taefel;
in wien hy voorbreekt dat broodt daer hy van seid: Ego sum
panis vivus qui de cælo descendi.
't is deze gunst, die Jesus nu vandaeg aen U. Mijne

Lieve Kindertjes, voor d'eerstemael zal bewysen, wanneer aen
ul. dit hemels brood me gedeelt zal worden.

Gelukkig zijn de genen, die de zelfde hoedaenigheden
als de discipeltjes van Emaus hadden, die Jesus in 't brek
des broodts hebben leeren kennen.

't is om ul. als ook alle die voor heen dit hemels brood
Propoo. van Jesus al ontfangen hebben, op te wekken, dat wy
nu, ook van 't breken des broodts voor d'Emausgangers w
wydlooper zullen spreken. 't geen de text daer van zeid
Cognoverunt Eum in fractione panis. 1º ad Litteram ex
plicabimus 2º Dein primo Coicantibus accommodabim

Attendite.

Zeer verschillende is 't gevoelen der godsgeleerden en
uitleggeren der h. Schrifture, aengaende 't breken des broodts
't w Jesus voor de discipelen van Emaus deede, en in 't w zy
hem hebben leeren kennen, en daer de text van zeid Cogno
verunt Eum in fractione panis. Aliqui putant hic de pane
Eucharistico agi, alii de pane coi. voor beide deze ge
lens plyten geleerde luiden in gods kerke, beide brengen
waerschynlyke reden by.

Quantum ad eos qui existimant hic de pane Eucharistic
agi, id concludunt 1º ex eo quod hac panis fractio de qua
in textu, omnino conveniat institutioni Eucharistiae, cum J.
eodem modo egerit in instituendo S. Eucharistiam. Zeggen
Matt. 26-26. Ev. van d'instellinge van 't allerh.: dat Jesus terwyl zy
het broodt genoomen, gezegend, gebrooken en aen zyne dis
cipelen gegeeven heeft; Lucas zeid van 't breken des brood
by de discipelen van Emaus in 't gelyken: als Jesus met hu
v. 30. aen taefel was, zoo nam hy 't broodt, zegende 't, en gebrok
hebbende gaf het hun. Zeid men, dat Lucas hier niet
dentelk spreekt, 't is waer, maer daeruit volgt niet, dat
dit niet genoomen heeft, want verswygen is geen loochenen; in
Dema, waer aen kan men beter dan wel aen dit hemels broo
't w wonder is in zyne uitwerkingen, toeschryven, dat d'ooge
deser discipelen geopend wierden, en dat zy Jesus kende
in 't breken des broodts?

Alii verò ō de pane Eucharistico, sed de pane Coi, hic agi putant; et hi dicunt: parum verisimile dedisse Xum panem Eucharisticum absq̄ praevia instructione de hoc mysterio, quod ipsis verisimiliter ignotum erat, cum nemo praeter aplos institutioni Eucharistiae adfuerit.

Dat men Zeer dat Xus hier op de zelfde wyze te werk ging als in d' instellinge van 't h. Avondm., daer uit volgt juyst niet dat Xus ook hier aen deze 2 discipelen panem Eucharisticum dedisset: want dewyl Xus ook elders meermaelen de zelfde manier van brood breeken en zegenen gebruykt heeft v. g. cum pavit turbas in deserto, en dat aldaer van 't aenbiddelyk Avondmael niet gesproken word, zoo en kan dit hier ook voor geen overtuygende preuf doorgaen, om te bewyzen dat Xus hier aen de 2 discipeltjes 't broodt des h. Sacr. zou gegeeven hebben.

Deinde quod cognoverint Xum in fractione panis, id Coi more frangendi panem, qui Xto peculiaris et familiaris erat, tribuendum ē, vel Xti dispositioni, qui ex ista actione innotescere voluit, gelyk hy ook tot dus verre hunne oogen gehouden had, zodat zy hem niet kenden.

Atq̄ sic Sdum hos Xus solum Coem panem accepisset et fregisset, et ex isto more agendi, vel isto tpore ipsis innotuisset.

Verum quidquid sit, sive Xus &c id certum ē quod haec panis fractio saltem considerari possit ut figura panis Eucharistici qui etiamnum nobis à Xto in S. Sacr. frangitur,

Quantum autem ad personas de qbus textus ait quod cognoverint Xum in fractione panis, tria ppriē Lucas de eis ait 1o. quod loquerentur ad invicem de sanctis rebus scil: quae facta erant in illis diebus &c. 2o. quod Xus eos instruxerit, en de schriftuere uitleide 3o. dat hun hert brandende in hen was. ~~voor zelve~~. En dan zeer eindelyk, en ten laesten d' Ev in textus dat zy Jesus hebben leeren kennen in 't breken des broodts.

Nu alle deze zelfde hoedaenigheden zyn' er mede noodig voor de genen, die Jesus zullen kennen in 't breken des broodts, ik zeg, die Jesus waerdig zullen ontfangen in 't

allerh. Saer. zonder deze zelfde gesteltenissen kan men [...] voor
Nu zyn deze hoedanigheden van d' Emaüsgangers noo[dig]
allen die uit of, uit dit hemels brood in 't allerh. zal voorge-
broken worden, zoo mag men zeggen dat de zelve voornae-
menlyk noodig zyn aen die genen aen dewe voor d' eersten
dit hemels brood zal voorgebroken worden: want men die
2 discipeltjes daer de text van zeid dat zy Jesus leerden
kennen in 't breeken des broods, als voorbeelden van die
genen die haeren eerste Coie doen, met reden aen mag zien
want 't zy dat men 't breken des broods daer de text van
neemt voor 't panis Eucharisticus, sive pro pane com[muni]
duobus hisce modis discipuli illi p[ro]p[ri]e figurant primo
Coicantes. Si hic panis pro pane Eucharistico sumitur
et data sup[ra] explicat[io]ne patet quod prima vice hic panis
ipsis fractus fuerit, adeoq[ue] recte adumbrant primo Com-
cantes. Si vero pro com. pane sumitur, saltem figura
[...] et calistis istius panis Eucharistici, hanc 3a p[er]
institutionem sacramenti de eo figura e[st], adeoq[ue] et sic
recte discipuli illi adumbrant primo Coicantes.
Waer uit ook volgt dat aen de genen die haere eerste Com-
doen ook voornaementlyk noodig zyn die hoedaenigheden
die Lucas van de 2 discipeltjes van Emaus meld.
Nu onder de hoedaenigheden die Lucas van die 2. disc[ipelen]
meld kan men eerst en vooral aenmerken dat hy zeid
vooraleer zy Jesus hebben gekend in 't breken des broods
dat Jesus hen eerst onderwezen heeft, en de Schrifture
uitgeleid heeft. Ita et illud in primis necessarium willen
ook Jesus leeren kennen in 't breeken des broods, willen
wy Jesus waerdelyk ontfangen in 't allerh. Sacrament. Ik zeg
en vooral moet men wel onderwezen zyn van Jesus
van de bedienaeren van Jesus in de voornaemste punten
gronden van 't geloof, en vooral wegens dit hemels brood
't w[elk] ons in 't allerh. Saer. word medegedeeld. Dit is noodig
zakelyk voor yder een, en vervolgens voornaementlyk
de primo Coicantibus.
Dit heeft de Heere Xus zelf meermaelen willen leeren
Dit heeft hy gedaen door zyn eerste mirakel van de ver-
menigvuldinge der brooden, 't w[elk] vermenigvuldinge

|| Jesus niet ken-
nen; ik zeg, Jesus
waerdelyk in dit
allerh. Saer. ontfan-
gen. Niet als of
de genen die zonder
deze gesteltenissen
~~[...]~~ daer komen,
Jesus daer niet
ontfingen, ô neen,
dat niet; want goe-
den en quaeden allen
den zelfden Jesus
daer ontfangen.
Maer die alleen zyn
't, die Jesus daer
kennen gelyk de
discipeltjes van
Emaus hem kenden
die hem waerdelyk
ontfangen. D'an-
deren, Sed: male
ontfangen Jesus
ook wel, maer lee-
ren hem daer niet
kennen, maer ont-
fangen hem tot hun
oordeel en verdoe-
menisse volgens dat
Paulus zeid qui
manducat et bibit
indigne judicium sibi
manducat et [...]
Igitur, si velimus
Xum in hoc Sacr[ament]o
cognoscere et [...]
zoo moeten wy dit
hemels brood met
zulke gesteltenisse
eeren, als Lucas
van deze 2. meld
die Jesus in 't breken
des broods hebben
leeren kennen.

brooden een figuer en afbeeldzel was van 't hemels broodt
zel: van 't Lighaem en Bloed van C. J. in 't Allerh. Sacr.
Immers voor al eer de Heere Xus de schaeren met brooden zoude Marc. 6 - 34
spijzen, zoo heeft hy 't volk eerst veele dingen willen Leeren Luc. 9 - 11
en met hen gesproken van 't rijke Gods. Et hoc scans.....
Dit heeft de Heere Xus ook zelfs willen Leeren, instel=
lende 't Allerh. Sacr. Hy heeft 't zelve niet ingesteldt, dan
na verloop van 3 jaeren lang, gedurende dewelke hy zyne Apost.
onderwezen heeft. Et hoc scans - - - - in dit deel
zonderlingen een voorbeeld, aen die genen, aen wien voor d'
eerstemael dit hemels broodt medegedeeldt zal worden
want d' Apostelen in d' instellinge van dit Allerh. Sacr. voor d'eerstemael dit hemels broodt gegeeten hebben, en vervolgens
zonderlingen verbeelden de genen, die ook voor d'eerstemael
dit h. Sacr. ontfangen. En vervolgens dat Jesus hen eerst
3 jaeren lang onderwezen heeft dat verbeeldt hoe dat ook
eerst moeten onderwezen zyn, die dit h. S. zullen ontfangen
Dit Leerdt Xus ons ook in 't voorbeeldt van de Discipelen
van Emaus, mits Xus zig aen hen niet eer heeft bekendt
gemaekt in 't breken des broodts dan na, dat hy hen eerst
onderwezen en de Schrifture had uitgeleidt. in na 't voorbeeld
van deze discipelen dbnt etiam oẽs primo Coĩcantes - -
Tales vos, A. L., esse confido, ad hoc servire de=
bueritis oẽs instructionẽs, quas vobis dedimus sive in pu=
blico sive in particulari.
Non tn hac ita, dixerim quasi in hac parte jam per=
fecti sitis, nam vos ipsi scitis plura vobis etiamnum
deesse. At spero et confido dat gelieden na d'eerste Coĩe in
plaets van te verslappen, meer en meer zult toeneemen en uwe beloften zult nakomen van de Cat. by te woonen tot dat wy zullen goedvinden Ul. daar van te ontslaan.
Nemo ergo existimet se satis instructum, dat hy nu niet
meer na de Catech. of onderregtinge moet komen. O neen
dat niet. Want zul je willen toonen dat je uw eerste Coĩe
wel gedaen zult hebben, zoo zul je in plaets van verslappen
vlytiger en vlytiger moeten worden. Quapp hic publice
repeto, quod in occulto vobis dixi, vosq mihi spopondistis
scil: dat niet zig zal verstouten van de Catech. of onder-

regtingen af te blyven dan, voor al eer hy daer toe uit-
drukkelyk verlof van mij zal gekregen hebben. Dit
hoopende en vertrouwende dat je getrouwelyk na zult
komen, zoo hoopen wy en vertrouwen w'ook dat je re
al redelyk wel onderwezen zyt en, dat 't geen dat er nog
ontbreekt door uw vlyt en oppassen nog zult leeren; in
dat je aldus voor zoo veel d'onderwyzinge aenbelangt ge-
reeds in staet zyt om met de discipelen van Emaüs ons
Jesus in 't breken des broods te leeren kennen.

Dit zy genoeg voor zoo veel Lucas van deze discipe-
len zeit dat Jesus hen eerst onderwees, en de schriften
uitleide voor al eer zy hem hebben leeren kennen in 't

2o Lucas de his Emmaüntinis ait, quod de piis rebus
colloquebantur, etc. In eo nos illi qui Jesum cognoverunt
in fractione panis, dit moeten hunne tong en mond gebrui-
ken tot heilige en deugdelyke zaken.

Et certe, si Deus hominibus in gratis os dederit om tot
eeren glorie te gebruijken, heilig moet dan wezen de tong
en mond die de heiligheid zelfs C. J. zal ontfangen

Procul igitur hinc Linguae mendaces een fout die de
jeugd veel tyds aen onderhevig is/ de his Salomon:
quod mentitur occidit animam, en van deze geest in d'open-
procul linguae jurantes/ 't geen men onderwind dat
jeugd al heel gaauw leerd/ etc.

Procul linguae impudicae etc. Et certe si Paulus wil
dat een xten zulke dingen niet eens noeme, quo magis illi
Jesum de zuiverheid zelfs op hunne tongen zullen ontfan-
gen etc.

Sap. 1-11.
Ec. 23-8. dat hun
deel zal zyn in de
verre van hier des
stoute en oneerbie-
dige tongen tegen
hunne Ouders etc.

Vervolgens zult je bequaem wezen om Jesus in 't
breeken of ontfangen van dat hemels brood te leeren
kennen, verre moeten van U: alle deze of diergelyke
fouten wezen, tot heilige zaken moeten uwe tongen
en monden gewend wezen, die moet je L: gebruykt hebben
om van Jesus te spreken, om de leere van Xus in den
Catechismus te leeren en op te zeggen, die moet je L
gebruykt hebben om des morgens en s'avond godt te
danken

danken voor zyne weldaeden, en om nieuwe van hem te versoeken; die maer je &c. sic emauntini. &c. sic et vos &c.

3°. Denique Lucas de Emauntinis non tantum quod colloquerentur de Jesu, maer ook dat zy innerlyk zoo gesteld waeren als uiterlyk bleek in hun gedrag en woorden, dat de mond maer sprak uit de volheid des herten, want hun hert van binnen met liefde ontsteken was. Sic et vos illi qui Jesum cognoscere volunt in fractione panis hun hert moet in hen branden door de liefde. de liefde van de wereld, van de zonden en gebreken moet ten eenemael daer uitgebannen wezen, men moet met 't kleed van zuiverheid en onnoozelheid bekleed zyn, &c. zonder dit kan al 't uiterlyke zelfs niet eens helpen. Hoe zeer dat iemand ook mogt onderwezen zyn, hoe vroom of deugdzaem iemand na 't uiterlyke en zyn spreken en gedrag ook mogt wezen, indien zyn hert niet zuiver is, indien dat niet en brand door de liefde, 't kan niet baeten. Getuygen hier van Paulus: 1. Cor. 13. ubi Paulus enumerat dat al sprak iemand als een engel van den hemel, als was hy een propheet, en kende hy alle de geheimen en verborgentheden Gods, al gaf hy al wat hy had aen den armen, indien hy de liefde niet en had, 't en zou hem niet baeten.

Sic et similiter omtrent de bereidenisse tot de h. Com. al was iemand nog zoo wel onderwezen in de Catech. al scheen hy nog zoo vroom, al had hy niet als Jesus in zynen mondt, en inwendig was zyn hert niet zuiver &c. o hy zou Jesus niet kennen in 't breeken des broodts &c.

Id Xus nos obscure docuit parabola Nuptiarum ubi ait aderat hoo non vestitus veste nuptiali. Deze mensch viel niets op te zeggen dan dat hy geen bruiloftskleed aenhad, yder een zag hem voor goed aen en nogtans evenwel als de koning binnen quam &c.

Door dezen mensch worden verbeeld die deze uiterlijk zeer godvruchtig schynen, die mede met anderen aenzitten aen 't bruilofsmael van 't Allerh. Sacr., die men van de goeden niet kan onderscheiden, en die nogtans daer onwaerdig aenzitten, om dat zy inwendig niet en zijn die z' uiterlyk schynen, om dat zy met bruilofts kleed van onnoselheid niet bekleed en zijn. En deze in plaets van Jesus in dit Sacr: te kennen, integendeel tanken, zal Jesus eens zeggen: bind 'er handen en voeten &c.

Dit zien wi ook duidelijk in 't voorbeeld van Judas. Alhoewel hij een was van d' Apostelen van Jesus, alhoewel hy 3 jaeren lang van Jesus onderwezen was, alhoewel hy na 't uiterlyk al zoo vroom scheen als een van d' andere Apostelen &c, nogtans evenwel om dat zijn hert met de geld zugt bezet was, in plaets van Jesus wel te ontfangen, hij is d' eerste die hy hem qualyk ontfangt, de duivel is in hem gevaeren &c.

Vervolgens dat ydereen wel toe zie, en zyn zelven beproeve of hij inwendig zuiver is van de liefde der zonden en quaede fouten, of dat zijn hert wel brandende zy van de liefde Godts. Zonder dat zou 't al 't anderen niet baeten. Niet meer zou 't baeten als den mensch die geen bruiloftkleed aen had, niet meer als aen Judas &c.

Conclusio.

Wilt dan A. L. ~~Jes~~ met de discipeltjes van Emaus uwen Jesus leeren kennen in 't breeken des broods, zie of je die gestelteniessen nu hebt die deze discipelen hadden. Repete et adhortare.

Denk als of je met deze discipeltjes met Jesus aen tafel zat, denk dat Jesus u daer nog voorbreekt 't brood dat van den hemel gedaeld is. Bid Jesus dat hy u de oogen van uwe ziele wil openen om hem daer te kennen &c.

Wy gaen nu zoo zoo d' offerhanden der Misse vervolgen, ~~laat~~ vervoeg u te zaemen met Jesus, Bidt Jesus dat hy door zyne oneindige verdiensten wil vergoeden 't gen aen uwe gestelteniesse nog mogt ontbreken. Oremus &c.

Exhortao ante Coionim:

Ik aenbid u ô myn Jesus 't waeragtig broodt dat voor my van den hemel gedaelt is, en 't welk gy my zelfs voor zult breeken.

Wat een geluk voor mij, ô Jesus! met u aen uwe tafel aen te zitten, en u 't broodt des levens daer zelfs te moogen eeten?

Gelukzalig! noemde de koninginne Saba, de mannen en knegten, die de spysgerigten van Salomons tafel dienden. Wat een geluk geschied'er dan nu aen my, die niet de spijsgerigten van Salomons tafel aen zal dienen, die niet de spijsen, en 't broodt van eene Salomons tafel eeten zal, maer die 't vleis en bloed, niet van een Salomon, maer van dien, die meer als Salomon is, zelfs tot spys en drank van mijne ziele ontfangen zal? Zeker met regt mag ik hier zeggen en roepen met de genoodigden van 't Ev. zalig, zalig is hij die broodt zal eeten in het ryke Gods! zalig gelukkig ben ik wien Jesus 't broodt nu voor zal breeken, in 't allerh. Sacrament! 3. Reg. 10. Luc. 14-15

Groot was 't geluk voor de Discipelen van Emaus u, ô Jesus! in hun huis te ontfangen, met u aen tafel aen te zitten, en u daer in 't breeken des broodts te kennen. Dog niet minder is 't geluk 't welk gy, ô Jesus! aen mij uwen dienaer nu wilt bewyzen. Geef my maer de gratie dat ik als een van die discipelen daer aen mag zitten. Ik weet, ô Jesus! dat'er nog al veel aen my ontbreekt. en hoe zou'er dog niet veel aen my ontbreeken?

Noe, zulk een vroom en regtvaerdig man, heeft meer dan 100 jaeren besteed om een arke op te bouwen, die hem met wynige menschen behouden zoude: en hoe wynig is 't niet dat ik nog maer besteed heb om mij te bereiden om waerdig te ontfangen u mijn Jesus die de

geheele werldt hebt opgebouwt?

Uwe Dienaer Moyses heeft d' arke des verbondts ge-
maekt van onbederffelyk hout, en die met het aller fynst
goudt bekleedt, alleen om de taefelen der ~~wet~~ wet daer in
te leggen: En zal ik dan zoo ligt, ik bedorve schepsel
den gever der wet, en den fonteyn des levens durven
ontfangen?

Salomon de wyste van alle koningen, heeft 7 jaeren
lang gearbeidt om eenen treffelyken tempel op te regten
ter eeren van uwen naem: en ik ellendig mensch, zal ik
u in myn huis brengen, ik die nog zoo gering in uwe
leere onderwezen ben, ik die nog maer zoo weynig van
't geen ik weet gedaen heb?

Ik ben dan overtuygt, o Jesus, dat er aen my nog
al veel ontbreekt. Help my dan, staet my by door
uwe gratie. 't geen er van mynen kant nog ontbreekt
vervul dat door uwe genaede. Ontsteek myn hert en
myne ziele door 't vuer van uwe genaede, op dat
verteert en verslonden worde in myn ziel al wat er
zondigs over is, opdat myn hert en myne ziele t'saemen
door uwe liefde branden, opdat ik ook als
de discipelen van Emaus in 't gevolg zal mogen zeggen
Was myn hert niet brandende in my als ik mynen
Jesus ontfangen heb? ~~Op dat~~ Laet dan, o Jesu
uwe liefde zoo zoo branden in myn hert, dat ik u
ontfangende mag leeren kennen in 't breken des broodts
en telkens als ik u zal ontfangen meer en meer
zal mogen kennen, op dat ik u hier eerst gekent
hebbende door 't geloof en onder de dekzels van
uwe H.H. Sacramenten, u met ongedekte oogen zal
zien en kennen gelyk gy waerlyk zyt niet voor
een tyde, maer namaels in alle eeuwigheid. Amen

Daerom dan myn Jesus steunende op uwe genaede
hertelyk en erkennende myne onwaerdigheid, zoo werp
ik my ter aerde voor u neder, en zeg met den hont-
sten man van 't Ev: Dne o sum dignus &

Wy gaan nú zo aanstonds eerst bedienen, 't h. Sacr.
des Vormzels, waarop dan het breken des broods in de
h. Communie zal volgen.

Vervoeg u dan al te zamen, met den bedienaar van 't
h. Vormzel, zo die reeds 't h. Sacr. des Vormzels hebt
ontfangen, als die het nú zo zo nog zult ontfangen;
die het ontfangen hebben om in u wederom te vernieu-
of op te wekken, de genade, die u door d' opleggingen
der handen met de h. Zalvinge en de gebeden van
Biss. gegeven is; en ook om met en voor de Vorme-
lingen te bidden, dat d' Almagtig eeuwig Godt, die
zig gewaardigd heeft hen door het water en den h. Geest
te herbaren, die hen de quytschelding van alle hunne
zonden vergund heeft, in hen afzende zyn h. Geest
Vertrooster die zevenvoudig in zyne gaven is;
Bid te zamen met en voor de Vormelingen, dat Godt
in hen zende den Geest van Wysheid, Verstand, en
Wetenschap die hen alle waarheid Leere, en in dezelve
geleide; Bid te zamen ~~om met de~~ met en voor de
Vormelingen, dat de Geest, die op 't eerste Pinxterf.
der kerke over de byeenvergaderde geloovigen in
de gedaante van vuurige tongen nederdaalde,
hunnen mond en tongen zuivere van alle onrei-
nigheden, opdat zy Jesús de heiligheid en zuiverheid
zelfs zynde waardelyk daarop ontfangen; dat
die Geest, die d' eerst geloovigen op den Pinxteren
vervullende Godts grote daden dede spreken, ook
hen vervulle, en voortaan doe spreken en betragten
al wat waaragtig is, al wat eerlyk is, al wat regt-
vaardig is, al wat heilig is, al wat minnelyk is,
al wat stigtig luid; Bid te zamen met en voor de
Vormelingen, dat de Geest, die op 't eerste Pinxterf.
der kerke die niet alleen onder de gedaante van tongen
maar ook vurige tongen nederdaalde, het vuur
zyner Liefde in hunne herte zo ontsteke, dat hunne
herten branden van verlangen, om Jesús in het

brèken des broods te Leeren kennen, kennende in
vervolg al dikmaals mogen zeggen: wat was ons
hert niet brandende in ons als wy tot 't h. Vormzel
en d' eerste Communie aangenomen wierden! om
daar door int gevolg tot een herlig en gemeenzaam gebruik
van 't alderh. Saer. opgewekt te worden. ten dien
einde Laat ons gezamentlyk met herte en ziele, nog
meer als met de tonge en mond den Lofzang der
Kerke: Kom Schepper h. Geest, Veni Creator
spiritus, zingen.

In Festo Corporis Xti 1740.

Deponentes igitur omnem malitiam et omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem.

1. Pet. 2. v. 1. 2.

T'is eene zaek zeer troostelyk voor de jeugd dat Jesus in t' h. Ev. zeit: Laet de kinderen by my komen, want den zoodaenigen behoort t' ryke godstoe. &c. & Luc. 18-16

Door deze spreuke wil de Heere Xus te kennen geven dat hy eene bezondere liefde en genegentheit heeft voor de kinderen. Edog opdat niemand meine als of dit was alleen voor de kinderen, en voor alle kinderen, zonder onderscheid, zoo dient men maer te letten, dat Xus niet en zeit hen behoort t' ryke godstoe, maer den zoodaenigen, i.e. aen die genen, die kinderen zyn, niet van jaeren, maer kinderen van zeden; aen de zoodaenigen behoort t' ryke Godstoe; en deze roept Jesus tot zig, zeggende: Laet de kindertjes tot my komen.

Nu deze zyne liefde en genegentheit tot de kinderen toont Jesus eerst en vooral in t' h. Sacr. des Doopsels, alwaer hy haer door t' water en den h. Geest doet herbooren worden en bekwaem maekt om in te gaen in t' Ryke der hemelen.

Deze liefde toont hy haer ook zonderlingen in t' Sacrament van liefde, ik zeg, in d'eerste h. Communie. T'is tot dit Sacrament van liefde dat Jesus U.l. heden

roept. En gelukkig! ja gelukkig zeg ik nog eens
byaldien gy onder 't getal der kinderen, die Jesus de
tot zig roept, moogt gerekend worden! Kinderen ben j
wel van jaeren, maer Godt geve dat j' ook kinderen
zyt van zeden! En wil je weeten of je zoodanige
zyt? hoort Petrus leert 't U.L. in d' opgenome woorden
als hy zeit: Legt dan af alle ondeugd, en alle bedrog, ge-
veinsdheit en afgunstigheit, en alle quaedsprekingen, en
weest als nieuwe geboore kinderkens, verlangende na
geestelyke en onvervalschte melk, op dat gy door het zelve
moogt opwassen ter zaligheit.

Propositio. 't Zyn ook deze woorden van Petrus die w' U.L. wydlo
piger voor zullen houden, we zullen de zelve eerst lett
lyk verklaeren, en ten tweeden toepassen op deze omstan
digheit van d' eerste h. Communie. Attendite.

Naerdat d' apostel Petrus in 't eerste hoofdstuk
zyns eersten briefs de nieuwe Xtenen onderrigt had van de
voornaemste Leerstukken des geloofs, zoo begint hy 't twe
hoofdstuk met aen haer voor te schryven, wat dat zy le
moeten, en doen moeten, om de verkeeren staet des kind
doms wel te beleeven. Legt dan af (ait) alle ondeugd &c

Duo exigit Petrus à novis Xtanis, unum deponere
alterum concupiscere.

Deponi vult alle ondeugd, en alle bedrog &c
door d' ondeugd verstaet Petrus de genegentheit om
quaedt te doen, en zynen naesten met opzet te beledige
gelyk b.v. die 2 oude booven, die Susanna voorbedag-
Dan. 13-43 lyk en boosaerdelyk zogten te beledigen, eerst in haer
kuisheit, daernaer in haere eere, en ten laesten ook in
in haer leven.

Door bedrog verstaet Petrus een heimelyke arg
listigheit waerdoor men zyn evenmensch, dien men
openlyk niet kan hinderen, heimelyk zoekt te m
lyden, en te beledigen, gelyk b.v. Cain aen zynen
broeder Abel deede; of een Judas ten aenzien van

Door de Geveinsdheit verstaet d' Apostel de sch
heiligheit, waerdoor men anders zig in woorden, of we
~~zig~~ gelaet, dan men van binnen gevoelt in zyn herte

uiterlyk

Hoedaenig, b. v. waeren de Schrift geleerden en Pha
riseen, die uiterlyk de heiligheit zelf schenen, en on
dertusschen van binnen vol boosheit waeren.

Door d' Afgunstigheit verstaet hy een droefheit en
misnoegen over een andermans geluk, en een blydschap
over zyn ongeluk. een zonde die den duivel zonderlingen
eigen is, waerom de Wyzeman: b. v. Invidiam diaboli Sap. 2-24.
mors intravit in mundum.

Eindelyk door de quaedsprekinge verstaet Petrus
eene onregtvaerdige beschuldinge, bekladding en rovinge
van een andermans eer, naem en faem. unde Salomon Prov. 21-23.
monet: Hebt geen ommegang met de agterklappers, want
hun bederf zal schielyk opkomen.

Nu alle deze fouten wil Petrus dat de Nieuwe steenen
afleggen. Legaf alle ondeugde.

Petrus telt deze 5 fouten hierop, niet als of 'er gene
anderen meer en waeren, die de steenen maeten vlugten
en verfoeijen. Maer hy maekt van deze 5. bezonderlyk
gewag 1o. Omdat 't als 5. pesten zyn, die 't menschelyk ge
slagt bederven; en 5. bronnen, uit dewelke een ontallyke mè
nigte van andere zonden uit vloeijen.

2o. Omdat andere groote zonden, als overspel
hoererye, doodslag, dronkenschap, van zelfs genoeg
haere lelykheit medebrengen, om een eerlyk gemoed af te schrik-
ken; daer integendeel de bovengen. zonden zoo gruwlyk
niet en schynen, en zelfs by menschen, die nog al na
den naem van eerlyke lieden staen, gevonden worden;
schoon zy ondertusschen by God hatelyk en verfoeijely-
k zyn, als die gene, die door kranckheit eenig beschaem-
lyk en tastbaer misdaed bedreven hebben.

3o. Quia haec 5 vitia, caritati mutuae fidelium
maxe adversantur, et pueritiam egressis statim esse solent
familiaria: absunt vero longissime à parvulis recens natis,
quibus nos similes vult ee Apostolus (dum modo geniti
infantes) Hi certe o sit malitiosi, ut aliis data opera
noceant; o dolosi, ut cum aperte nequeunt, noceant clan
culum et per insidias; o simulatores aut hypocritae, ut
aliud corde sentiant, aliud ore, gestu, factisve prae se

ferant; o invidi, ut de aliorum bonis doleant, de mal[is]
gaudeant; denique adeo o [illegible] detractores, qui proxime famam
accusando, calumniando, mentiendove lacerent, ut etiam
sint infantes. Et tales vult ut sint Xani, quos maxime
simplicitas et innocentia decet, et ideo Petrus ait:
Leg dan af &c.

Nu Petrus wel wetende dat t'niet genoeg is t'quaed
te laeten, maer dat men boven dien t'goede doen moet, zet
nu voort en leert tot wat deugdelyke oeffeningen de Xtenen
zig begeven moeten, nadat zy d'oude zeden en werken de
duisternissen hebben afgeleidt, en dit begrypt Petrus
in deze korte vermaeninge dat hy zeit: En weest als nie[uw]
geboorene kindertjes verlangende na het geestelyke o[nvervalschte]

Petrus wil dat de Nieuwe Xtenen, als nieuwe jong ge-
booren kinderen zynde, ook als klyne kindertjes met
melk gevoed zullen worden. En daerom zeit hy: weest

Petrus spreekt van een geestelyke melk daer hy wil dat de
Xtenen na verlangen zullen, omdat gelyk haere herboo-
ringe in den Doop eene geestelyke geboorte is, zoo deze melk
geestelyk wezen moet.

Deze geestelyke melk is, volgens alle d'Uitleggers
Gods h. Woordt, of de leeringe van t'Ev. zoo voor t'geloof
als voor de zeden.

En deze melk noemt Petrus ook met de naem van on-
vervalschte melk, omdat t'woordt Gods, en de leeringe van
t'Ev. niet gelyk en is aen de bedrieglyke redeneringen der
heidensche Philosophen, nog aen de vervalschte leeringen der
ketteren, nog aen de geyle gezangen der digters. Want
alhoewel men in haere schriften hier of daer eenige zui[ver]-
heid, godtvrugtigheid of zoetigheid schynt te bespeuren,
t'en is egter in de grond niet anders als bedrog, verleiding
en vergift. Want is 'er iets goeds in haere schriften,
t'is bedorven, door dien zy by de melk van t'goede [illegible]
[illegible] van t'quaed vermengeld hebben. Maer Gods woordt
en de leeringe van t'h. Ev. bedriegt niemand, verleidt nie-
mand, beschaedigd niemand, t'is anders niet als zui-
vere waerheid, en vervolgens te regt een ~~[illegible]~~ onvervalsch-
te melk; gelyk Petrus hier zeit: weest als nieuw[e]

Dog

Dog mogelyk zal iemand denken, wel waerom noemt Petrus alle de gelovigen, aen dew. hy schryft nieuwgeboren kinderen, nadien'er buiten twyffel onder haer veele volmaekte en al overlang gedoopten waeren?
R. Petrus noemt haer zoo, om dat zoo lang als wy hier leven, kinderen zyn, t'nog zegt van de mannelyke en kloeke ouderdom, die wy in 't ander leven zullen hebben, alhoewel hier d'een by den anderen vergeleken, wel een man genoemt mag worden. Dus David hoe volmaekt hy was, vergeleekt zig egter by een klyn gespeent kind. En de Propheet Isaias noodigt alle de gelovigen, als kinderen om de borsten van Sion, dat is, van haere Moeder de h. Kerke, te komen zuygen, en verzaedigd te worden door haere vertroostinge. — Ps. 130 - 4. Isa. 66 - 33.
En dit geeft Petrus ook zelf niet duister te kennen, als hy de Xtenen by kinderen vergeleken hebbende, daer byvoegt: Opdat gy moogt opwassen ter zaligheit. En hier door wil Petrus te kennen geven, dat'er geen tydt is van ons leven, dat wy niet en moeten dorstig zyn na die geestelyke en onvervalschte melk der godlyke waerheden en dat men ze altyds moet verzoeken, met geenen minderen drift, als met dew. de klyne kinderen, zig werpen aen de borsten haerer moeders.
Leg dan af &c.
Habetis A.A. litteralem textus explicationem.
Dog alhoewel dit d'eige letterlyke verklaeringe dezer woorden is, zoo kan men egter zeer gevoeglyk door deze geestelyke en onvervalschte melk ook nog verstaen, t'Allerh. Saer. d's Autaers, t'w. wel te regt by de melk vergeleken word, die van nieuwgebooren kinder tjes moet gezogen worden. 1º. Qa. accessuri similes ee dbnt modo genitis infantibus, qui deposuerunt oem malitiam &c, et concupierunt lac verbi Dei, quoq. in eo crescere satagunt in salutem. 2º. Quia sicut lac sugitur ex uberibus matrum, à parvulis o videntibus, ita in Eucharistia Xti corpus sumitur, à credentibus et o videntibus.
Et hoc lac vere Rationabile e, qa. o corporum, sed mentium nutritione destinatum e.
Et est sine dolo in Eccla. Catholica, qa. simplicitem

sicut à Xto institutum ē, sic creditur, sic sumitur
Lutherus corpori Dnico miscet panem. Reformati
etiam corpus auferunt, et illius loco merum panem
substituunt, quasi pro lacte aquam exhibentes.

Zie daer dan A. P. wat voor een geestelyke en
onvervalschte melk U heden aengeboden word, naem &
Gelukkig! byaldien gyl. gelyk zyt aen [redacted] nieuw
boren kinderen van den Petrus zeit, dat zy afgeleid
hebben alle boosheit &, die zeer verlangt hebben
na de melk van gods h. woordt, en die ook nog tr
tin, daer in aen te groeyen ter zaligheit.

En wel 1mo zul je gelyk zyn aen nieuwgeboren
kindertjes en uit de borsten van Jesus in 't allerh.
sacrament des autaers de geestelyke melk zyner gena
zuygen, je moet afgelegt hebben alle boosheit &

x moet afgelegt hebben — dat is, om met een woordt, maer alles gelyk te zeggen,
alle je voorige en oude fouten als B. V. je ongodsdie
righeden & d'oneerbiedigheden en ongehoorzaam
heden tegen ouders en alle die haer plaets bekleden
de fouten en gebreken met andere kinderen t'zy in
den, t'zy in werken bedreven &, je moet afgelegt
de oude fouten en gebreken die je gedaen hebt door
je ooren met na quaede slegte praetjes te hooren
door je oogen met &

Met Paulus moeten ze allen die Jesus waerdig willen
ontfangen, kunnen zeggen: D'oude dingen zyn verby

2. Cor. 5-17. — gaen, alles is nu nieuw geworden.

En hoe zou gyl. niet afgeleidt moeten hebben je
vorige gebreken, als je met Jesus aen zyn tafel aen wilt
zitten en daer die hemelsche en godlyke melk van

Ibid. 6-14 — Jesus smaeken? want wat deelgenootschap (ait Pa
heeft de regtvaerdigheit met d'ongeregtigheit? of wat
meinschap heeft t'ligt met de duisternisse? wat saemen

X adde 1. Cor. 10-20. — stemminge heeft Xus met Belial? X O alle die genen die
haere oude fouten niet afgelegd zouden hebben, die
mogen deze geestelyke spyze nog niet ontfangen. Want
hier vooral gelden moet de spreuke van Xus: Het is niet

Matt. 15-26 — billyk dat men het broodt der kinderen neeme en voor

7-6 — honden werpen. Item: Wagt u dat gy 't heilige den honden

honden niet en geeft, nog werpt uwe paerlen niet
voor de varkens, opdat zy mischien de zelve niet onder de
voeten treden, en zig omkerende u verscheuren. Kinderen
kinderen moeten ze zyn, die deze geestelyke melk willen
zuygen; kinderen, niet van jaeren, maer van zeden 1. Cor. 14-20
en onnoozelheid. Aen deze zeit Jesus toe dat hy zyne ge Matt. 11-25.
heimen zal openbaeren; daerover dankt hy zynen hemel
schen vader; en waer, waer doet Jesus dit meerdan in
dit aenbiddelyk geheim? Deze roept Jesus tat zig
Sinite parvulos venire ad me: en wanneer wanneer
roept hy ze voornaementlyk, ~~wortzy~~ meerder, of volmaek
ter tat zig dan wel in dit hh. Sacrament? Aen alle
deze wil Jesus dat ijder gelyk zal worden
met een woordt zoodaenig wil Petrus dat ze zullen
wezen, die met de geestelyke en onvervalschte melk
'tzy van gods woordt, 't zy van 't allerh. Sacr. gevoed
zullen worden. En zoodaenigen hoope en vertrouwe ik
dat gy Myne kindertjes zult wezen.
Zonder dit ontfang je Jesus ook wel: ~~want gelyk~~
~~de kerk zingt: sumunt boni, sumunt mali. Maer~~
~~gelyk de kerk 'er byvoegt: sorte tamen inaequali,~~
~~vita vel interitus.~~ Want de quaden, en die geen kinderen
zyn omtrent de boosheid, ontfangen Jesus zoo wel, als
de goeden, en opregte kindertjes, die alle boosheid afge
leid hebben: die geen bruylofts kleedt aen had, zat Matt. 22-11.
zoo wel, als alle d'andere genoodigden, mede aen tafel;
een Judas was 'er zoo wel by, als alle d'andere Apostelen
wanneer Jesus dit hoogh. geheim eerst instelde, en
voor d'eerste mael aen haer gegeven heeft. Maer
die zonder bruylofts kleedt, en gelyk een Judas aen
zitten, verre van door deze hemelsche spyze, en geeste
lyke melk gevoedt te worden, zoo eten en drinken
zy haer eigen oordeel, zoo verraeden ze Jesus, en
hebben niet anders dan met een Judas gods wraeke
te verwagten, en met den man zonder bruylofts kleedt
handen en voeten gebonden in d'eeuwige duisternisse
der helle geworpen te worden. Uitdrukkelyk zeit Pau 1. Cor. 11-27.

zoo wie onwaerdelyk dit broodt zal eeten, of den drink
beker des Heeren zal drinken, die zal schuldig zyn
aen het lighaem en bloedt des Heeren. Item: die en on
waerdelyk van eet of drinkt, eet en drinkt zig het oor
deel, niet onderscheidende het lighaem des Heeren.
Hinc Ecla canit: Sumunt boni, sumunt mali
sorte tamen inaequali, vitae vel interitus

Dog eens beters van U myne Kindertjes verhoo
pende, zoo vertrouwen we dat je reeds al voor de
afgelegt hebt alle boosheit &c en nu, als nieuwgebor
kindertjes de geestelyke en ~~[illegible]~~ onvervalschte melk
van J. C. in dit allerh. Sacr. zult ontfangen.

2do Dog niet alleen wil Petrus dat je af
leedt zult hebben alle oude fouten, en dat je als on
nozele Kindertjes de melk van Jesus ontfangen zo
maer ook ten anderen, zoo wil hy dat je als nieuw ge
ren Kindertjes na de melk van Gods h. Woordt ve
langen zult, ja dat je daerin ook zult tragten mee
en meer toe te nemen, en opwassen ter zaligheit.

En zeker wat is 'er natuurlyker ja ook noodzakely
dan wel dat men eerst de melk der kristelyke waerhe
en onderwyzingen moet gezogen hebben, zal men de
~~bloedt~~ geestelyke melk van Jesus bloedt mogen zug
Immers onse godsdienst is geen kinder, veel min een
apen spel, en vervolgens hoe zou men die kinderen
t' verstand wetenschap en onderwyzinge zyn, hoe
zou men die genen die zeer slof en agteloos op de
stuk zyn, tot t' heiligsten van onze gansche god
dienst kunnen toelaeten? Dat die dat doen die
de gansche godsdienst aenzien of behandelen als
een commedie, die 'er mè leven als Jan pottasie m
de mus.... Maer wij die beter weten, verre zy dit
van ons &c

Wy weten hoe dat Jesus ook zelf maer de brood
Luc. 9 - 33. in de woestyne zullende vermenigvuldigen, eerst d
schaeren wel de Leeren en met haer spreken van t' ryk
Gods. Hoe behooren dan die genen niet eerst te dee
omtrent de voornaemste punten &c onderwezen zyn
die

die met dit hemelsch broodt van Jesus gespyst
zullen worden na de ziel ? &c

Drie jaeren lang wilde Jesus eerst zyne Apostelen
in zyne schoole dagelyks onderwyzen, voor al eer hy
dit h. geheim aen haer wilde geven. Et su doceze
volunt &c

Dit wil Petrus van UL. &c

Tales vos esse confidimus, ad hoc servire debuerunt
tam publicae quam privatae instructiones, quas
vobis dedimus.

Non tamen hoc ita velim, quasi ex hac parte nil vobis
amplius deesset, ô neen, niet minder als dat: want
om de waerheit te zeggen, had ik byna gedagt dat'er
schier gene eerste communicanten dit jaer geweest
zouden hebben, om dat'er aen de meeste nog al veel aen
d'onderwyzinge ontbreekt: ja ook laet yder een
van UL by zig zelven maer eens gaen, en dit rypelyk
overdenken, en ik twyffele niet of hy zou myn zeggen
beaemen. &c Dog my op uwe beloften verlaetende
dat niemand van UL zig uit van d'onderregtingen
en catechismussen, zal afzonderen, dan vooraleer hy
van my uitdrukkelyk verlof zal gekregen hebben
zoo hoope ook dat 't gene'er in dit deel nog aen UL ont-
breekt door uwe yver, vlyt en naerstigheit, je int gevolg
nog zulo inhaelen; ik wil hoope dat gyl. het
zulo beter maken, als d'eerste communicanten van
voorgaende jaer, onder dewelke'er verscheiden zyn die niet
minder doen dan haere beloften van op te passen
en de catech. en onderw. by te woonen, onderhouden.
Dog vertrouwe beter van UL. Maer uit je werken zal
't blyken, en die zullen toonen of je als waere kinderen
tot Jesus in dit h. Saer. genaedert zijt, dat is, met
een reque ~~hongen~~ voorgaende honger en dorst tot de
geestelyke melk ~~van~~ der X-telyke waerheden en
onderwyzingen

3tio Dient, zoo hoope en vertrouw' ik 'er ge
dat gy A. L. zoo in 't eene als in 't anderen, zoo
in 't afleggen uwer oude fouten en gebreken, als in 't
aennemen uwer geestelyke honger en dorst tot de
melk der waerheden en onderwyzingen gestaedig
zen zult nemen en opwassen ter zaligheit. Sic per

Verre dan, vandaer dat je of in de goede zeden, of
in d'onderwyzingen zoud verslappen, zoo zoo m
je meer en meer daer in toenemen, en gestaedig aen
wassen; want begin je maer stil te staen, je zou
al beginnen agterwaerts te gaen. S. Bern: Qui non
proficit, deficit.

Wil je voorbeelden zien van kinderen, die je hier
zyn voorgegaen, hoor maer eens wat dat de schrift
1. Reg. 2-26 van de jonge Samuel meld. De jonge Samuel (zeit
de h. Schryver) nam toe, en wies op, en hy behaegde
zoo aen den Heere als aen de menschen. Lees ook
t'geen Lucas van Joes den Doper zeit. Het kind wies
Luc. 1-80 aen, en werde versterkt in den geest &c. Hoor
Ibid. 2-40-52 maer t'geen de zelfde Ev. van 't kind Jesus zeit.
Jesus nam toe in wysheit in jaeren, en in behaeglykh
bij godt en bij de menschen. Zie er voor &c.

Wel is waer dat dit juyst geen voorbeelden zyn dier
genen die door 't ontfangen des allerh. Sacraments
meer en meer toenaemen en opwiessen ter zaligheit
Dog zy dienen wonder wel tot dit zelfde einde; want
wordt er van Samuel van Joes gezeit dat zy toenam
hoeveel te meer moeten die niet opwassen en toenem
die ook dire geestelyke en onverwalschte melk va
t' Jesus bloedt tot haer voedzel hebben? wordt er
van Jesus gezeit hy nam toe door t'geen hy van dag
tot dag meer en meer aen de menschen vertoonde
hy heeft dit gedaen om die kinderen die hem haeren
Jesus ontfangen te leeren &c.

Wil je ook v. B. zien die genen, die door Ges

geestelyke en onvervalschte melk van Jesus vleesch en bloeds ontfangen hebbende, dagelyks meer en meer toe namen en opwassen ter zaligheit, lees maer 't geen Lucas van d'eerste Ch. tenen meld, hoedat zy dagelyks eendragtelyk volherdende in 't breken des broodts Act. 2-46.
ook alle maer een hert en eene ziele hadde, alle haere 4-32...
goederen verkogten, en de pryzen daer van bragten en leiden voor de voeten der Apostelen, en alles gemein hadden onder elkanderen.

En zoo zoo zal 't in het gevolg ook met U. [doorgehaald] moeten gaen, &c.

Conclusio

Wel aen dan, A. L. ziedaer wat dat er U. L. word vereischt om de geestelyke en onvervalschte melk van der allerh. saer. des autaers waerdelyk te ontfangen. Leg af, Leg af alle ondeugden en gebreken, ver
toey die nog op nieuw uit de grond uwos herten, &c.
toon voortaen een groot verlangen en begeerte tot de geestelyke melk van gods h. Woordt, &c.
tragt meer en meer toe te nemen en aen te wassen zoo in 't eene als in 't ander &c.
Bidt, bidt Jesus dat hij nog wil voorkomen met den voorgoeden, 't geen er aen U. nog mogt ontbreken &c.
Tot dezen einde gaen wij nu zoo zoo d'offerhande van Jesus vervolgen, offert u zelven te zaemen op met Jesus &c.

Exhortatio seu Orao ante Coionim.

Ik aenbid u mijn Jesus de Geestelyke en onvervalschte melk mijner ziele.

Nu zien ik volbragt 't geen je voorheen, door uw dienaer Isaias had beloofd, naem: dat de dagen zouden komen, dat de kinderen van 't geestelyk Sion de h. Kerke de borsten van haeren moeder zouden zuygen en verzadigd worden door haere vertroostingen.

Gy o Jesus noodigd ons heden uit om de geestelyke onvervalschte melk van uw eigen bloed te zuygen. O wat een geluk voor my!

Groot was 't geluk van uwen lieven en beminden discipel Joannes, dat hy t' geluk had van in 't laetste Avondmael op uwen borst te rusten; daer heeft hy die geestelyk en onvervalschte melk of kennisse der godlyke geheimen uitgezogen; daer heeft hy die menigvuldige genaeden uitgezogen. Maer wat een geluk voor mij op die zelfde borst van u myne lieve Jesus te mogen rusten; ja, ook zelf u daer binnen my te mogen ontfangen? O een genot en weldaed tot ik ten eenemael onwaerdig ben!

Groot was 't geluk van d'allerh. Maagd Maria uwe Moeder, dat gy o Jesus haere borsten gezogen hebt; daerover riep de vrouw van 't Evangelie uit: Zalig is de buyk die u gedragen heeft en de borsten die gy gezogen hebt! Wat een geluk dan ook niet voor my dat ik nu heden aen uwe borsten zuygen mag?

Rekende Maria zig onwaerdig zulk een geluk als d'Engel haer die tyding bragt dat zulks aen haer geschieden zoude, zeggende: Ecce ancilla Domini; wat zal en wat moet ik arme zondaer of zondaeresse die zoo veel verschil van Maria, dan niet zeggen!

Ik snak, wensch en verlang wel na u mijn Jesus, de geestelyke en onvervalschte melk myner ziele, ja, gelyk een hart snakt na de bronnen des waters, zoo snakt myne ziele tot U ô God, gelyk een kindje hackt na s'moeders borsten, zoo haek wensch en verlang ik na u Jesus.

Dit dit is alleen myne vurige dat ik u niet waerdig ontfangen mogt, help, voorkomt en verwulkt geen en nog aen ontbreekt &c.

Ik kenne en erkenne myne onwaerdigheit, daerom zeg ik met den Honderdsten man: Dne o sum dignus &c.

In Festo Corporis Christi 1742

Ait Rex præposito eunicborum ut introduceret... pueros in qbs nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia

Dan. 1. v. 3. 4.

Heden viert de Kerk den Feestdag van d'instellinge van 't aldh. Saer. des Outaers. A. A.

De Kerk vierd alsnu heden dezen feestdag, niet om dat 't heden de dag der instellinge is van dit hoogheilig geheim; want ijder een wel weet, dat de Heiland dit heeft ingesteld op Witten donderdag 's avonds, eenige ueren voor zijn lijden; maer om dat de Kerk geheel de goeden week haer bezig houd met te aenbidden het lijden ende doodt van haeren Bruidegom, zoo heeft zij goed gevonden in deze laeste eeuwen eenen bezonderen feestdag in te stellen ter eere van dit aenbiddelijk geheim.

'T is de Paus Urbanus de 4de, die daervan een bevel uitgaf in 't jaer 1264., en dit zijn bevel wierd aengenomen, en bevestigd in 't algemeen Concilie van Viennen in 't jaer 1311

Het voornaeme inzigt van dit bevel des Paus was tegen te gaen de genen die de wezentlijke tegenwoordigheid van Cs in 't Saer. des Outaers dorsten loochenen, van dew d'eerste is geweest Berengarius, aertsdiaken van Angers in 't jaer 1004, dog hij herriep wederom deze zijne dwaeling eer hij stierf.

De Paus Urb. dezen feestd. instellende verkoor daertoe een donderdag, om dat dit Saer. op eenen donderdag is ingesteld.

Hij verkoor daertoe d'eersten donderd. na 't Octaef van Sinxteren om dat de Kerk tot dien tijde toe bezig is geweest met d'andere mijsterien te vieren. Daerenboven 't was ook omtrent dezen tijde van Sinxteren

dat d' Apostelen en eerste Chr:n door den h. Geest aen-
gaende dit Saer de meeste verligtinge en kennis ont-
gin hadd:n, en dat zij 'er dagelyks haer gebruyk van
Act. 2-42 maekten volgens dat Lucas zeit: zy volharden in de
leere der Apostelen, en in de gemeinschap van het breeken
des broods.

Zoo dan zie daer de reden van d' instelling dezer feest
en dat op d' eerste donderdag na 't Octaef van Linxteren.

't is volg:ns dit zelve inzigt der Kerke dat wy hier
ook vergaederd zijn. En Godt gave! dat ook nu nog gezeit
mog word:n, zy volharden, ik wil niet zeggen dagelyks
maer alle hoogtyden en voornaeme feestdagen in het
breeken des broods.

't is alsnu heden voor d'eerstemael A. C. dat ik
U: dit broodt zal voorbrek:n. Godt geve dat gyl. on-
waerdig zyt om deze hemelsche spyze te eeten.

M: C dunkt ik hoore Godt de koning der koningen
tot my zynen onwaerdigen dienaer, zeggen, het geen
wel eer koning Nabuchodonosor tot zynen opper kamerling
zeide als hy bequaeme jongelingen zogt, die hem in zyn
hove zoud:n dien:n, brengt hier kinderen binnen zonder
vlekke, schoon van gelaet, onderregt in alle weeten-
schappen.

Propositio. 't is ook dit bevel van koning Nabuchodonosor w:
w' alsnu nad:r zull:n overwegen, wy zull:n 't 1mo
na de Letter, voor zoo veel 't Nabuch. raekt, verklaeren
2do zull:n w' 't aenmerken als een bevel van Godt
:n toepassen op deze omstandigheid van d'eerste h.
Communie Attendite.

Die dwaes voor de wereld zyn, zeit Pau. heeft Godt
1. Cor. 1-27 uitverkoor:n, om de wyzen te beschaem:n: en die zwak in
de wereld zyn, heeft hy verkoor:n, om de magtigen te be-
schaem:n: de oneedelen en ongeagt:n der wereld heeft
hy verkoor:n, en het geen niets was, om het geen iets
was te niet te doen.

Zie daer zoo gaet Godt te werk. Hy en zoekt niet
het geen groot en verheven is, maer gebruykt zelfs 't geen
Kleyn en veragtelyk is, om 't grooten en magtigen
van de wereld te beschaem:n.

Maer

Maer integendeel de menschen, zeit een oudschryver, Theodoretus zoekin de schoonheid, groote afkomste, de kennis en wysheid, non celle qui a pour objet l'amour de Dieu, mais celle qui est accompagnée du faste et de l'eloquence du siecle.

Een levend V. B. hebbin wy hiervan in den Koning Nabuchodonosor, die gelyk onze text vermeld tot Asphenez zynin oppirkamirling zeide, dat hy uit de kinderen van Israel, die van koninklyke en vorstelyke afkomste waeren, eenige jongelingen zoude binnin brengen, geinletzel hebbinde, schoon van gelaet, ondirregt in alle wetenschappen, gauw in kennis, verstandig om alles te leeren.

Deze Nabuch., daer de text van spreekt, is geweest een van de magtigste koning van Babilonein. Hy belegerde de stad Jerusalim op 't einde van 't derde en in 't begin van 't vierde jaer van de regering van Joakim koning van Juda, dien hy kluistirde om gevangen mede te nemen, dog van voornemin veranderende in Judea liet blyven, onder voorwaerden dat hy zwaere lasten zou opbrengen. Tir dezir gelegentheid nam hy verschide aenzienelyke mannin na Babel mede, waeronder Daniel, nog heel jong zynde, met nog eenige andere jongelingen gevangin wierd weggevoerd. Jerem. 25-3

Nu uit deze jongelingen dedd Nabuchod eenige uitkippen, die in zyn paleijs verkeerin zouden.

Hy belastaen Asphenez zynin oppirkamerling wat hoedaenigheden zy moestin hebbin.

Van Israel: waerschynlyk opdat zy den koning verslag zoudin kunnin doen van 't geen haere Natie raekte welkers historien en wettin alom de wereld door beroemd waerin.

Van koninglyke en vorstelyke afkomste: quo innuitur Nabuchodonosoris superbia, qui hoc faciebat ad magnificentiam regni sui ostendendam, et ad gloriam victoriarum suarum illustrandam.

Geen letzel hebbinde i.e. zonder eenig gebrek aen oogen, neus, mond, handin, voetin, of eenig ander deel des lighaems.

Schoon van gelaet, i.e. praeditos corporis pulcritudine quae e apta figura membrorum, cum quadam coloris suavitate.

Geen letzel, en schoon van gelaet stelt Nabuch. ende

redin is omdat dat de Persen donnoient beaucoup à la bontè du corps, ils croyoint qu'il croit de la majestè de leur Roi de n'avoir auprès de sa personne que des personnes bien faites. Procopius de bello persico. Lib. 1 ait, dat 't een Wet was by de Persen, dat van 't ryk wierd buitengeslootin, ook zelfs des konings zoonen, die merkelyk lighaemelyk letzel geboorin waeren.

Eruditos oi sapia, cautos scia, doctos disciplina. 1 Ibidem ditos voor zoo veel de natuerlyke wetenschappen aenbelangt. 2 gaauw in kennis voornaemenrlyk van redeneringe, hoedaenige min leert in de schoole dir taelkunde, Grammatica redeneerkunde, logica of redenrykonst. Rhetorica 3 doctos disciplina zedenkunde

Dog anderin neemin alle deze 3 verscheide uitdrukkingin voor een, en zeggen dat daerdoor in 't algemeen alle kande kennissin en wetenschappen verstaen wordin, die alsdan by de Chaldeen in 't gebruik waerin; of tin minsten dat die jongelingen de natuerelyke geseltenissen moesten hebben om door de tijdt die wetinschappin te bekomen.

Nu onder deze jongelingin die de koning belaste te zoekin waerin deze 4: Daniel, Ananias, Misael en Azarias, jongelingin, die behalvin de gemelde natuerlyke hoedaenigheden, die Nabuch. in hun vereischte, ook nog haddin de geestelijke bequaemigheden, dir ziele, de dew zy nog veel aengenaemer en behaegelyker waeren aen Godt den Koning dir koningen, die hun meer gebruikte om zyne magt, luistir en heiligheid in dit groot heidensch ryk van Babel te laerin verschynen.

Hae sufficiant de Littera. Ad sensum spiritualem huic circumstantiae, distribuendo primo cuivis propriam transeamus.

Ai 1o quidim twyffele niet of yder een vat van zelfs, dat Koning Nab. hier de plaets van Godt bekleed, en in zonderheid van C. J., den Koning der koningen en den Heer dir Heerin, die gelyk Jo's zeit, die voor eerst op zyn kleed, en op zyne dije geschreven heeft; die qualyk geboorin zynde van de wyzin uit den oosten in die hoedaenigheid aenbedin wierd; dien de scharen meermaelen tot Koning wildin hulden; die als Koning zyn intrè binnin Jerusalem gedaen heeft &

Apoc. 19-16

2° ¹ Ryk van deze geestelyke Koning C. J. is
3 ¹ ryk des hemels, in ¹ w C. J. met alle uytverkoorenen zal heerschen in alle eeuwigheid, om w ryk C^s ons dagelyks heeft leeren bidden: Adveniat regnum tuum.
2 ¹ ryke zyne kerke hier op aerde, w kerke ook doorgaens in de historie van ¹ Ev. een koning ryk genaemd word. deze kerke van C^s word een ryk genaemd omdat ¹ er even als in een ryk toe en omgaet ze word Gods ryk genaemd omdat God zelf haere koning is, en de gelovigen onderdaenen zyns ryks gemaekt heeft: ze word genaemd ¹ ryk der hemelen omdat z' een begin is van Gods ryk in den hemel
3 ¹ ryk van deze geestelyke Koning C. J. kan men ook zeggen dat C^s zelf is, zoodat hy en de Koning en ¹ ryk is.
En niet vreemd moet ons deze uytlegging voorkomen, dewyl C^s, van de pharizeen gevraegt wanneer ¹ ryke Gods zoude komen, zelf tot antwoord gaf: Zie het ryke Gods is binnen in u. Luc. 17. 21.
Nu indien C^s ergens al t'hans zeker in ¹ aldersh. Saer. des outaers toont hy dat hy binnen in ons is. Joan. 6.
In me manet et ego in eo.
In dit aenbiddelyk geheim, hoe nedrig hy daer ook schuilt onder de gedaenten van broodt en wyn, hoe zeer hy daer mishandeld word van de godloozen, hoe zeer de waerheid van dit geheim ook bestreden word, hy toont zyne koninglyke magt met daer by ons te blyven, en over alle dwaelingen te zegenpraelen
Om w en meer andere reden de kerk op dit geheim aenstaende zondag ook toe zal passen ¹ Ev. van ¹ ryk der hemelen ¹ w daer by een groot avondmael vergeleken word.
in deze uytlegging van ¹ ryk van C^s in ¹ aldersh. Saer is ¹ daer w in deze tydts omstandigheid hier ook van spreken.
3^tio Nu gelyk koning Nabuch. zynen opper kamerling belasten jongelingen uyt te kippen die in zyn ryk verkeeren zouden, zoodaer C^s ook in

aenzien van dit alderh. Sacr. Hy heeft zynen opp
kamerling St. Pieter, en zyne mede apostelen, en
alle der zelver naezaeten belast met dit bevel. Dit
vertoont hy ons dit in de parabelen of gelykenissen
Luc. 14-16 van 't groot avondmael, en koninglyken bruiloft, in
Matt. 22-3. dewelke de knegten gezonden worden om de genooden te
roepen. Dit bevel volbrengen de knegten, ik zeg
de herders en bedienaers der kerke telkens als zy
de geloovigen uitnoodigen en aenmaenen tot een hei
gebruik van dit alderh. Sacr. Maer vooral, mag
ik zeggen geschiet dit als men de kinderen brengt
tot d' eerste h. Com. dan moet alles op een geestelyke
nog geschiede, 't geen koning Nab. aen zynen kamer
ling na de letter belaste.
Dus 1o. zei Nab. aen zynen kamerling dat de jon
gelingen die hy zou binnen brengen moesten zyn uit
<u>de kinderen Israels</u>, 't moeten ook kinderen zyn
van 't geestelyk Israel der kerke, die tot 't in
't alderh. Sacr. binnen gebragt worden.
2o. ze moeten zijn koninglyke en vorstelyke
afkomste, hoedaenigen zy door den doop geworden
1. Pet. 2-9 zijn volgens dat Petrus zeit: gy zyt een uitverkoore
geslagt, een koninglyk priesterdom. Dog voor al ko
ningen en vorsten moeten zy wezen met over haere
quaede hertstogten en driften te heerschen.
3o. Jongelingen moeten 't zijn in quibus nulla
1 macula. de vlakken van dewelke moeten zuiver zijn de
jongelingen en dogters die voor Jesus binnen gebragt
zullen worden, dat zyn de zonden en gebreken en vo
al die van de jonkheid, hoedaenigen dat zyn oneer
biedigheid en stoutigheid in gods huis; 2 't vloeken
en zweren by gods h. naem, weer en wind, of eenig
ander schepsel; 3 hoedaenigen dat zijn twisten, kak
kelen, slaen en stooten tussen zusters, broers of
andere kinderen; 4 hoedaenigen zijn oneerbiedig
heden, hoofdig en wederspannigheden aen ou
ders en andere oversten; 5 hoedaenigen boven al nog
zijn slegte onkuische en dubbelzinnige praetjes

't lezen en zingen van zulke liedjes, 't stoeyen of
aenraeken met zig zelven of met anderen, met een
woord alle zulke spullerges die men in 't verborgen
doed, en niet zou durven doen onder vaders, moeders
of meesters oogen.
alle deze en diergelyke fouten en zonden dat zyn
vlakken en letzels dier ziele met dew zoo wie behebt
is, hy ook nog onbequaem is om tot de h. Com: te naederen
En zeker hoe zou een stout en oneerbiedig jongeling
tot Jesus kunnen naderen, daer een Oza om dat hy
maer wat oneerbiedig d'arke met zyne hand aenraekte
met de doodt gestraft is? 2 Hoe zou een vloeker, zweer-
der, en onteerder van gods h. Naem, waerdig zyn tot
zulkeen h. zaek, daer godt hem integendeel bedreigt
dat hy niet ongestraft zal blyven? 3 Hoe zouden
twisters en krakeelders de het brood van liefde en een-
dragt eeten &c? 4 Hoe zouden koppige en wederspan-
nige kinderen Jesus moogen ontfangen, daer zij de
eerste les van 't kind Jesus, hy was zyne ouders on-
derdaenig, nog niet eens geleert hebben? 5 Hoe
zouden onkuische jongelingen in woorden of in wer-
ken, dog in staet om Jesus de zuiverheid zelfs op een
onzuivere tong, en een onkuische mond te ontvan-
gen? die Jesus die zou hy mensch worden, een zuivere
reine Maagd Maria tot zyne Moeder verkoren heeft.
Zuiver dan zonder vlak of letzel moeten de kinderen
wezen die tot de h. Com: zullen moogen komen.
Refert Scriptura quod Achimelech Davide nolu-
erit dare panes propositionis, nisi viri qui cum eo 1. Reg. 21
erant mundati et sanctificati essent, quanto ergo
ma[gis] mundi esse debent qui [ad] panes propositionis, sed...?
Refert Sacra pagina sub poena mortis non licuisse
incircumciso edere de agno paschali, et circum-
ciso, qui immundus erat, debere abstinere quoad
juxta Legem purificatus esset; Quanto ergo ma-
gis esse sit sine macula qui non agnum paschalem
veteris Leges, sed ---?
Hanc ad munditiam Dns necessariam esse docuit

Lotione pedum suorum discipulorum, ante institutionem SS. Sacramenti.

Zoodan belaste Hab. aan zynen kamerling....
CS belast ook zyne geestelyke kamerlingen, zulke kinderen, te brengen tot de h. Coie in qbo nulla e macula peccati.

4º. De jongelingen die Hab. belaste uitkeppen, moesten ook zyn schoon van gelaet. Zoo ook....

Door deze schoonheid van gelaet die een jongeling of dogter hebben moet om tot Jesus in 't alderh. Sacr. toegelaeten te worden moet men verstaen de deugden en goede werken, 't cieraed der ziele, waerdoor, gelyk de schoonheid en welgemaektheid des lighaems den mensch minnelyk maekt aen anderen, zoo ook de zielen aengenaem zyn aen Godt, en stigtig aen den evenaesten. Van deze
Cant. 4-7. schoonheid zeit C. J. de bruigom onzer zielen: Gy zyt gansch schoon, myne vriendinne, en daer is geen vlek
C. 6-3. in u. Item: Gy zyt schoon, myne vriendinne, gy zyt lieffelyk en fraey van wezen als Jerusalem.

Deze schoonheid moet wezen niet alleen inwendig voor Godt, maer ook uitwendig voor den evenaesten; 't moet wezen een schoonheid van gelaet.

Niet op zyn pharisees om de menschen te behagen en groote heiligen te schynen, ô neen, want 't dan geen deugd, maer schynheiligheid zou wezen; maer 't moet een schoonheid wezen van gelaet om zynen evenmensch
Matt. 5-16 te stigten. Hierop ziet 't geen de Saliger zeit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra &c.
Hierop ziet de ceremonie van de kaers die ons in den Doop in de hand gegeven is &c.

Nu indien, ott, al t' hans dan, bovenal is deze schoonheid van gelaet noodig als men tot de h. Coie zal toegelaeten worden. Dan moet men met 't bruiloftskleed van liefde van deugden en goede werken bekleed zyn, als men met Jesus bruiloft houden zal; dan moet men al 't Gans olie van liefde van deugden en goede werken hebben in zyne lampen, en lighten door de zelve, als men Jesus zynen bruigom te ge-
moet

Exhortao & Orao ante distributionem Communionis

Ik aenbid u mijn Jesus zagtmoedige en ootmoedige koning onder de gedaente van 't brood verborgen.

Ik dank u goedertierne Jesus dat gy my in de schoot van uwe kerke hebt laeten geboren worden, en een kind van uw geestelyk Israel hebt laeten worden, op dat ik in 't vervolg aen uwe heilige geheimen ook deelgenoot zou kunnen worden.

Gy hebt my van koninglyke en vorstelyke afkomste doen voortkomen, en dus aen uwe koninglyke waerdigheid deelgenoot gemaekt door de h. zalvinge in den Doop. Laeten dan de wereldlingen stoffen en roemen op haeren adel en hooge geboorte, ik zal my in den Heer verblyden, en my verheugen in Godt mynen zaligm. die my koning gemaekt heeft, doe mij maer de genade dat ik over myne passien en driften, als een koning heersche &

Maer wat een geluk voor mij dat gij, myn Koning, door uwen kamerling my van daeg verkooren hebt om tot u in dit h. Jaer gebragt te worden.

't was zeker geen klyn geluk voor Daniel, Ananias, Azarias en Misael --- Maer is dat by myn geluk te geleeken? --

Groot was 't geluk van Miphiboset aen 's Konings taefel aen te zitten &

Geluk zalig roemde de Koninginne Saba de mannen die de spyze op Salomons tafel diende &

Wel te regt mag ik hier met den genoodigen van 't Ev. roepen Beatus qui manducabit --- zalig, gelukkig ben ik die &

Maer ach of Godt gave dat ik ook die regte gesteltenisse hadde die gy o Jesus vereischt van de jongelingen, die tot u binnen gebragt zullen worden! ik weet gy wilt dat ze geen letzel hebben, dat zy schoon zyn van gelaet, in onderregtingen.

Ik neem een goed en vast voornemen, om d' onderwyzingen niet te verlaeten, &

Ik beken ootmoedelyk myne fouten en vlakken myner

ziele &c— Ik heb de schoonheid zoo menigmael verlooren
Eending is myn verzoeck dat gy waeragtig Lam, de vlekken myner ziele wilt afwassen door uw bloed voor my vergooten, dat smeek ik, dat bid ik dat gy de schoonste onder alle de kinderen der menschen, ja de bron en oorsprong aller schoonheid my van uwe schoonheid een deeltje wild mededeelen.

Ik mistrouwe ten eenemael van myn selve, en steune alleen op uwe goedheid &c—

Ik macke hier voor uwe voeten een vast voorneemen om myne ziel niet wederom te bezoedelen &c— ik zal tragten, schoon van gelaet te wezen, opdat anderen een exempel aen my nemen, en dat men zal kunnen zeggen, dat is een jongeling, een dogter die tot d'eerste cote is geweest ik hoope zulks te doen, niet door myne kragte, maer door uwe genade, daer ik alles door zal vermogen, ik zeg met Israel Ora quacumq dixerit Dns faciemus, maer door u myn Jesus. Bezegel, bid ik u, deze myne voornemens niet door bloed van bokken of kalveren, als eertyds Moyses deede, maer door uw dierbaer bloed alhier verborgen

Ik smeek u myn Jesus genees aen myne ziel dat haer nog ontbreekt, ik weet daer zal nog al vry wat aen scheelen. Weshalven ik met de kerke na 't v. B. van de hondertste man ootmoedelyk zegge: Heere Jesus ik en ben niet waerdig dat gy onder myn dak zoud komen maer spreekt &c— Heere J.— Heere J.——

1742
Dominicus Casbau

moet zal loopen, en hem in de h. Coie binnen haelen.
Ja byaldien iemand zig zoú verstoúten zonder deze schoon
heid der zielen tot Jesus te naederen, naemals zal hy
met dien mensch van 't Ev., die geen bruilofts kleed aen
had, handen en voeten gebonden, en in d' eeuwige duis=
ternisse geworpen worden; naemals zal hy met de dwae
ze maegden buiten d' eeuwige bruilofts zael gesloten
worden.

Zoodan, zult gylieden A. P. waerdig zyn, om tot Jesus
in 't aldh. Saer. toegelaeten te worden, geen letzel
moet 'er in ul. wezen, schoon moet je zyn, van gelaet;
i.e. je moet niet alleen vry en gezuivert zyn, van die vlek
ken der ziele die de jonkheid onbequaem maekt tot zulke
h. zacke; maer daer en boven schoon moet je ook zyn van
gelaet, die deugden moet je hebben die de jeugd aenge=
naem maekt aen godt, ouders en anderen daer je da=
gelyks me omgaet moeten uit uw gedrag kunnen zien
dat je jongelingen zyt schoon van gelaet, en waerdig
om door de kamerlingen van Jesus tot hem binnen
gebragt te worden.

5to Den q. de jongelingen die Koning Nabuch.
belaste uit te kippen, om in zyn hof te mogen verkeeren,
moesten ook onderregt zyn in alle wetenschappen.
Zoo ook ———

En zeker wat is 'er natuerlyker, ja ook noodzaekelyker
dan, wel dat ten minsten onderweezen zyn de genen, die
tot Jesus zullen in 't hoogheilig geheim zullen toegelae
ten worden, als men hoort dat Nab. zulke jongelingen
maer wilde hebben, die in alle wetenschappen onder
regt waeren, om in zyn hof te verkeeren? Onze Gods
dienst is geen kinderspel, veel min een apenspel,
maer een redelyke godsdienst. En vervolgens weeten
moet [redacted] men wat doet zal men godt na behooren
dienen, en tot de heiligste zaeken der godsdienst mo=
gen naederen.

Jesus vooral eer hy het hoogh. Saer. instelde,
vooraleer zyne Apostelen haere eerste Coie deeden, 3
jaeren lang onderwees hy haer dagelyks in zyne schoole
... Su nos docere voluit &c ———

Nu deze kennis en weetenschap moet juyst niet volm
zijn, mair ten minsten moet ze zig uitstrekken, tot die
punten en beginselen des geloofs, en in zonderheid, a
gaende t aldrh. Saer. Zoodat zal iemand in staet zy
om tot Jesus toegelaeten worden hy moet een jongelin
weezen, die onderregt zy aengaende de Scheppinge, de va
en verlossinge van t menschelyk geslagt. 1 Aengaende
Schepping moet hy weeten wat hy van Godt zynen Sche
per moet geloven, hoe en in wat staet hy van godt gesc
pen is ..... 2 Aengaende den val van t menschelyk gesl
moet hy weeten hoe 't'er toegekomen is, en welke dat z
geweest de droevige gevolgen van dien ..... 3 Aengaend
de verlossing moeten hy weeten, des zelfs noodzaekelij
heid, wie die verlosser is geweest en wat hy al heeft g
daen voor ons menschen, ... 4 Aengaende 't aldrh. Sa
moet hy geloven, ... Ook is 't dienstig dat men weet ho
men zig aan de h. Tafelbank moet gedragen, ... Heb m
maelen gedregt om hiervan in 't publiek te vermaenen,
dat ook zelf veele bejaerden, dit niet schynen te weeten
of ten minsten zullen vergeten hebben

L. I. 22. H. 5.

In Octava
Corp. Xti
1742. 52.
64.

Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me. Ps. 22. v. 5.

In Octava Corp. Xsti 15 1742

Dan is een onderdaen bezonder verpligt geen de minste eer, en stàtie te verzuimen, die de waerdigheid van een opper vorst vereischt, als men in het land een opstand tegen den vorst gewaer word, als men ziet dat veele onderdaenen den vorst voor hunnen opperheer niet willen erkennen. A. A.

Zoo lang ~~als~~ alles in een rijk in rust is, en niemand de gedagten heeft om zijnen opperheer door opstand, of afvall~~ing~~ te vertoornen, men ziet zoo nauws niet of hier of daer bij geval iemand d'uiterlijken eer juijst niet ten vollen geeft aen den vorst, men schrijft het dan dikwils alleen~~g~~ toe aen een klijne onagtzaemheid, ~~en~~ men oordeeld, en men denkt dat ér en wel d'innerlijke ontzaglijkheid in de herten der onderdaenen bewaerd word.

Maer anders gaet het ten tijde van rebellië, dan word alle uiterlijke eerbiedigheid tot den vorst 't meest vereischt, dan poogt ijder getrouw onderdaen de zelve, zoo veel doenlijk is, te vermeerderen, terwijl het geven van de zelve een kenteken is geworden waerdoor de getrouwe onderdaenen van d'oproerigen onderscheiden worden.

T is éven zoo gegaen met het feest ~~dat~~ wij (tot héden vieren, en nu toe 8 dágen agtervolgens zoo plegtelijk hebben gevierd, en 't wij) met oneindelijk meer luister ~~en eerbieding~~ ~~word~~ gevierd word in katolijke landen. Al zag men voor de tijden van Beringarius (die eerst in 't begin der elfden eeuwe het geloof van 't Autaersgeheim den oorlog heeft aengedaen) eenige oneerbiedigheid ten opzigt van dit aenbiddelijk geheim, men oordeelde dat het uit ~~onverdragzaemheid of~~ onagtzaemheid voordequam, en men vertrouwde dat egter een goed geloof

Nog erger tyd was't, als, omtrent 200 jaaren daarnaa, Swingel en opstonden, en de dwaaling, die Berengarius gelukkig heeft herroepen, vernieuwden en voordzetten.

van dit heilig geheim in 't hert verborgen was. Ma
het was een andere tijde als Berengarius nu met zijn
aenhang het wezen van dit opper geheim begon te loo
chenen. # Toen begon men d'oneerbiedigheid tot het zelve
ye toe te schrijven aen een zoort van geestelijke opstan
Toen zag men d'eerbiedigheid tot dit dierbaer heilig
van 't nieuwe verbond aen als een zekere belijdenis van
het geloof aengaende dit alderh: Sacrament. Toen

ten dien einde eerst in Urbanus IV. 8 van Sept: 1262 en wierd door Clemens V. in 't algemeen Concilie van Vienne in Vrankrijk bekragtigd.

heeft men ook tot bewijs van dien zelfs een bezon
deren feestdag van 't alderh: Sacr: beginnen in te stel
een feestdag, die onder alle het alderplegtigsten
met een octaef gevierd word. Dezen feestdag st
't is ook om deze onze eerbiedigheid en belijden
voor dit alderh: Sacr:
te betuijgen, dat w' alhier vergaederd zijn, en #

gedurende 't octaef dagelijks de Mis zullen zingen.

me den Lofzang Te deum tot slot zullen zingen.
Ik heb tot voorwerp ~~dezer~~ mijner Leerreden op dit feest uitgekoz
de woorden van David Ps. 22. Parasti &c (woorden
die ~~wij~~ onder 't octaef in mijne getijden ter nige
uere dagelijks lezende, bezonder ~~nog~~ toe lagchten of behaa
den, om als nu ter verhandelinge op te nemen.)

Propositio

Wij zullen dan deze woorden 1mo Letterlijk
verklaeren, voor zoo veel die David raeken, 2do
zullen wij ~~die toepassen op 't alderh. Sacrament~~ uitleggen in een geestelijken zin
3tio zullen w' uit 't gezeide eenige gevolgen tot
stigtinge onzer zeden trekken. **Attendite**

Sensus Litteralis

De 22ste Psalm, waar uit # onze text woorden genomen
zijn, is ~~[illegible]~~ een dankzegging van
David over gods weldaeden en bestieringen, w weldaeden
en bestieringen gods David dan vooral ondervonden he
als hij vlugtig van d'eene wildernisse na de andere
om de vervolging van Saul t' ontwijken geen ander
heul, en troost had, als gods barmhertigheid, die hem
gestaedig agtervolgde.

En onder andere weldaeden, die David in dezen Ps:
meld, dat God hem omzwervende in de woestijnen be
wezen

wezen heeft, is deze dat hij in onze textwoorden zegd: Gij hebt voor mij een tafel opgedischt, tegen de genen die mij quellen.

3º. Door deze tafel, die David zegd, dat godt voor hem in de wildernisse had opgedischt, verstaen zommigen uitleggers abundantiam rerum, quas Deus Davidi suppeditaverit in deserto, in loco destituto re oi necessaria.

Talem mensam suis saepius praeparasse Deus in sacris litteris legitur. 1º Talem mensam Deus olim Israeli praeparavit in deserto, cum illis manna de coelo pluere fecit, et aquam de petra produxit. Exod. 16. 2º Talem mensam Deus parasse legitur prophetae Eliae in deserto als hij hem door zijnen engel van een brood en een flesche waters verzorgde, 3. Reg. 19. waerdoor Elias zoo versterkt wierd dat hij in de kragt dier spijze 40 dagen en nagten wandelde tot dat hij quam aen gods h. berg Horeb. 3º Talem mensam paravit Deus Danieli in lacu leonum als hij hem door Habacuc een middagmael verzorgde. 4º Talem mensam bis parasse legitur Cbs Dns turbis in deserto, cum eas paucis panibus, et pisciculis ibidem pavit. Et talem mensam ait David in textu quod Deus ipsi paraverit in deserto. Parasti, inquit, in conspectu meo mensam adv.. Q.d. Laeten mijne vijanden zig maer inbeelden dat ik van honger zal moeten beswijken en sterven, gij, o godt! die mij 1º als een herder hier 2º gebragt hebt in deze woestijne, 3º gij hebt mij hier ook verzorgd, en voorzien van al wat noodig is. Primo igitur per mensam David intelligit...

2º Door deze tafel kan men ook verstaen consolationem spiritualem, qua ~~eum~~ deus Davidem quam ~~~~ ~~~~ in suis tribulationibus consolabatur et confortabat.

Dat godt gewoon is voor de zijnen in ~~hunne~~ zulke verdrukkingen een tafel van vertroostinge, en versterkinge aen te regten blijkt uit ontelbaere v. b. der h. schriftuere.

Hoe vertrooste godt eertijdts ~~~~ een vlugtenden Jacob voor zijnen vergramden broeder Esau, als hij hem dat hemels gezigt vertoonde in 't welk godt boven op de ladder ruste, en hem van zijne beschermingen verzekerde? Gen. 28-33.

Wat zegd Paulus niet van deze geestelijke tafel van

vertroostinge, en versterkinge in de verdrukkinge.
2. Cor. 1-4 Geloofd zij godt, zegt hij, de vader aller vertroostinge
C. 7-4 die ons vertroost in alle onze verdrukkinge. Item: Ik
ben met troost vervuld, ik ben zeer overvloedend van
van vreugde in alle onze verdrukkinge... Godt die de
bedrukten vertroost, heeft ons ook vertroost door d'aen
komste van Titus. Hoor ook maer eens wat Lucas in 't
algemeen van alle d'apostelen zegt; hoe dat godt hen
in al hun lijden, inwendig na de ziel vertrooste, en ver
Act. sterkte. Ibant gaudentes, inquit, à conspectu concilii.
Ja om alle andere V. B. maer verbij te loopen, en van
davids persoon maer alleen te spreken, hoor hem
maer eens spreken in zijnen 93 ps. Naer de menigvul
digheid mijner droefheden in mijn herte, zoo hebben
uwe vertroostingen mijne ziel verblijd. En deze vertroos
tingen wierd David dan zonderling gewaer als hij voor
sauls gramschap vlugte, en omzwerfde in de wilder
nis, en daerom zegt hij in den text: parasti in conspectu
q. d. word ik vervolgd, moet ik vlugten en omzwerven
van d'eene wildernis na den anderen? gij, o godt! h...
een blijde maeltijd van troost en sterkte, tegen die m...
quellen in mijn gemoed aengeregt.

Sensus Spiritualis Haberis A. A. Litteralem sensum. ad spiritua
lem transeamus.

Initio diximus hunc ps esse een dankzegging van
David over gods weldaeden en bestiering, vooral der
als hij omzwerfde in de wildernis. Wat nu de geestel
zin van den zelven psalm aenbelangt: deze ps. is een lofzan
der h. kerke, en van ijder opregt litmaed der kerke
die zig over de zorg en bestiering van haeren herder
den Heere Chs verheugd en verblijd, en onder andere
roemd en prijst ~~Wat nu aenbelangt~~ de tafel, die Chs hier in d...
wildernis van deze wereld voor zijne kerke, en ijder
geloovige ziele heeft aengeregt. ~~door~~ En deze is tweerley. deze tafel door kan men
Mensa hæc duplex en voor al verstaen Gods h. Woorde, of de h. Schriftuur
1o S. Scriptura en van deze geestelijke tafel kan men ? zelfde zegge
S. Nutriens ~~dat~~ David naer den Letter van gods tafel zude. 3 ...
David: parasti mensam van levensmiddel en onder...

In een geestelijken zin, zegt een gelovige ziel: gij hebt mij in uwe h. schriftuere een tafel bereid om mij te voeden naar de ziel. Immers 't is van deze tafel van dit geestelijk voedzel dat de Heere Chs zeide: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore dei. Confer C.S. 338-303. Amos. 8-33 thren. 4-4. Zei David van gods inwendige vertroostinge, en versterkinge tegen alle vijanden, quellingen, en verdrukkingen, parasti....?

toepasselijk men kan zeggen het genes: consolans animam.

In een geestelijken zin, zegt een gelovige ziel van gods h. Woord: gij hebt mij een tafel bereid, daer ik mijn genoegten, en sterkte vinden: 't zij in de v. B. der heiligen, 't zij in de bedreigingen, en straffen der boozen, 't zij in de beloften en belooningen die de vroomen te verwagten hebben. 't is aen deze tafel dat een gelovige ziel versterkt word in den Heere, en in de kragte zijner sterkte &c.

Eph. 6-10....

Deze uitlegging van de tafel, die God bereid voor de zijnen, daer van zegt de S. Hier: Parasti.... Mensa e scriptura divina: sicut n. in mensa invenitur consolatio, et refectio: sic et sancti per mensam, i.e. per scripturam divinam hnt consolationem, et refectionem.

Dog om ons met deze eerste geestelijke tafel, gods h. Woordt hier niet op te houden, en maer over te gaen tot 't allerh: Sacr: des Outaers, zoo zeggen wij, dat al t'hans van dit aenbiddelijk geheim, een gelovige ziel mag zeggen: Parasti.... Hujus mensae figura fuit in vet. Lege Mensa propositionis panum. de hac mensa Paulus: Non potestis Mensae Dni participes esse, et mensae damoniorum. De hac mensa canit Eccla: In hac Mensa novi Regis novum pascha novae legis, phase vetus terminat. Item: Quem in sacra Mensa coenae, turba fratrum duodenae datum non ambigitur. ~~Hoc denique vocabula Mensa ... SS. hoc Sacrum vocari solet~~

2° S. Eucharistia

1. Cor. 10-21

Hanc SS. Mensam Dns ipse paravit in ultima coena, uti testantur tres Ev. Matt. Mar. Lucas, item Aplus Paulus. En omdat Chs dit h. geheim aan tafel zittende instelde daarom word het een tafel genoemd. De hac SS. Mensa, idem, quod David, de mensa dei ad Litteram, dicendum est. 3. dus zei David: parasti

3. Nutriens

mensam van levensmiddel, en onderhoud? In een gees
lijken zin zegd een gelôvige ziel van 't allerh: Sacr: g
hebt mij een tâfel bereid om mij te voeden met uw
diebaer vleesch en bloed. Immers 't is van deze gee
telijke tâfel, dit geestelijk voedzel der ziele dat de Se
Chs zoo dikwils als van een spijs, en voedsel gespro
Jois. 6. ken heeft: Caro mea, verè e cibus, et sanguis meus
verè e potus. van dit voedzel spreekt hij ook zoo
dikmaels te moeten eeten. Dit h. geheim instellend
heeft hij ook zelfs gebooden te eeten, en te drinken
zeggende: Accipite, et Manducate, Bibite. de uiter
lijke gedaentens van broodt en wijn, onder dewe de Heere
Jesus in dit h. geheim schuild, en verborgen is, wijze
ook aen deze eigenschap van dit geheim, naem dat
de Heere Jesus deze tâfel heeft aengeregt om ons na
de ziel te voeden en te spijzen. Sicuti n panis et vin
nutriunt Corpus, sic Species Sacramenti Srant aen
2. Consolans animam. nutriri p hoc sacraum. 2. Zei David dat god
voor hem omzwervenden in de wildernis een tâfel van vertroostinge en versterkinge
had opgedischt tegen de genen die hem quelden. 2 zoo
ook in een geestelijken zin zegd een gelôvige ziel van
deze allerh: tâfel: gij hebt voor mij een tafel opge
discht van uw h. vleesch en bloed om mij inwendig te
vertroosten, en te versterken tegen mijne vijanden die
mij quellen.

En zeker wat al vijanden hebben wij ~~[illegible]~~ die ons quel
de duivel, de wereld, en 't vleesch doen ons alle den oor
1. Pet. 5. log aen. Adversarius v diabolus tqm Leo rugiens cir
cuit quaerens quem devoret. de wereld is altijd uit om
door haere vleijingen en streelingen, door haere bedr
gingen en vervolgingen, door haere dwaelingen en verlei
dingende vroomen aen te randen en te quellen. ons ei
vleesch, de quaede begeerlijkheid begeerd tegen den
geest. de heiligsten zelf, als een paulus, en diergelijken
moeten daerover zugten. deze vijand blijft ons bij
zoo lang wij hier leven en omzwerven in de wildernis
van deze wereld.

Nu

Nu tégen alle deze vijanden mógen wij met David zeggen: Heere Jesus parasti....

1° 't was door de spijse dezer táfel dat d'Apostelen en eerste Christenen, van dewelke Lucas getuijgd dat zij dágelijks volherdende waeren in 't brêken des broods, 't was, zeg ik, door deze spijse dat zij zoo getroost, en versterkt wierden dat zij geene tormenten vreesden, ja zig verheugden in de zelve, volgens dat Lucas van hen wederom getuijgd, als hij zegd: Ibant gaudentes à conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

2° 't was door de spijse dezer tafel dat eertijds de martelaeren zoo getroost en gesterkt waeren in d'alderzwaerste tormenten. Sic de martyre Laurentio refert ecclea Historia &c.

3° 't was deze h. spijse die men daerom bragt aen de gelôvigen, die in de kerkers gevangen zaeten. &c.

4° 't is nog deze zelfde táfel, waertoe de godvrugtige zielen naederende, nog getroost en versterkt worden tégens alle die haer quellen. Hierdoor krijgen zij de genaede om alle quellingen, kruisjes, en wederwaerdigheden geduldig te verdraegen. Hierdoor krijgen zij de genaede waerdoor zij versterkt worden tégen alle die haer quellen tégen.... hierdoor krijgen zij de genade om getrouwlijk te wandelen de wégen van Gods gebôden. Om hier van overtuigd te zijn lees al ien de z gebéden van den priester in de h. offerhande voor de Dne non sum dignus.

Zoo dan ziedaer hoe dat wij al t'hans van deze h. táfel mógen zeggen: parasti....

3° Nu heeft Jesus voor ons bereid een tafel tégen....

Applicatio

O! wat een dankbaerheid zijn w' hem daer voor schuldig? Si David laudavit deum quod paraverat.... quid nos pro dbus?...... alle weldaeden vereischen dankbaerheid, dit willen de menschen onderlingen...... hoe veel te meer zijn wij aen god dan dankbaerheid verschuldigd? Si Rex quispiam vel minimum donet, quanti hoc pro fit? Hic dat o rex terrenus, sed

Rex regum... 2 Hoe de weldaeden grooter zijn, hoe meerder dankbaerheid de menschen onderlingen van eischen, wat dankbaerheid zijn wij dan ~~niet~~ schuldig voor d' instelling van dit allerh: Saer.? daer geeft de Heer ons geen goud of zilver, geen spijzen of geregten van een Koningstafel, maer zijn eigen vleesch en bloed. Majus quid mundo dare potuisset, qa digniorem mundum creare potuisset; majus quid caelo donare potuisset, qa licet thronus dei sit, absq deo finitae pulcritudinis esset, sed majus se ipso dare quid o pti gratias ergo dbms gratias quod se ipsum dederit nobis in SS. Eucharistia? de grootste eer, die van ouds de vorsten aen iemand deeden, was dat zy hem ~~hunne~~ tafel günden: 't was deze eer die David aen Miphiboseth deede: 't was deze eer die hij aen de kinderen van Bersellai günde: 't was deze eer die Koning Nabuchodonosor aen Daniël, en zijne medemakkers aendeede, dat hij... Maer wat is dit alles dog bij dat geluk ~~dat~~ Jesus heeft gedaen, als hij voor ons een tafel van zijn eigen vl en bloed heeft aengeregt tegen de genen die ons que En vervolgens wat erkentenis, wat dankbaerheid zijn wij dan ~~niet~~ schuldig...? Op dat wij deze onze sch dige pligt betuijgen zouden, daerom heeft de Kerk de feestdag van dit hoogh. Saer: ingesteld, daerom viert zij 't zelve met een octaef 8 dagen agtervolgens, daerom vierd zij dit in katolijke landen met de grootste prael, en statie.

En vervolgens het eerste dat wij uit het gezeide moeten leeren is, dat heeft de Heere Jesus zig gewaerdigd voor ons in dit geheim een tafel aen te regten tegen de genen, die ons quellen, wij onze erkente onze ~~wat~~ dankbaerheid ~~moeten wij~~ voor zulk een weld ~~moeten betuijgen~~ op de dagen van dit feest bezonder moeten betuigen, met zulk een nadr inzigt onze gelegenheid dagelijks d'offerhande van dankbaerheid bijwoonen, om der Priester den kelk nuttigende te zeggen: Quid retribuam Domino pro omnibus &c

2do Heeft J-sus de tafel van dit hoogh: geheim aengeregt om ons te voeden, te troosten, en te versterken? hoe noodzaekelijk is 't dan niet ons te berleijtigen om een h. gebruijk van deze tafel, en des zelfs spijze te maken? O ja! al zoo noodzaekelijk als de lighaemelijke spijse is aen 't lighaem, is deze spijse aen de ziele. Gelijk een mensch noodzaeckelijk moet beswijken, en sterven naer 't lighaem, die geen spijs, en gebruijkt, zoo ook noodzaeckelijk moet hij berwijken, en sterven naer de ziel die deze geestelijke spijs niet en gebruijkt. diserte Dns: Nisi manducaveritis carnem Filii hois, o habebitis vitam in vobis. Deze noodzaekelijkheid heeft de heiland C. J. ons ook zelfs aengewezen als hij dit h. geheim heeft ingesteld onder de gedaenten van brood en wijn — Ja omdat deze h. tafel ons zoo noodzaekelijk is, daerom heeft hij de zelve aenregtende ook uitdrukkelijk geboden daer van te moeten eeten, zeggende: Accipite et manducate: Bibite ex hoc oēs: Facite in meam commemorationem.

A Van deze noodzaekelijkheid was wonder wel overtuijgd de godv: schrijver Th. à Kempis als te lezen is Lib. 4. c. 11. alwaer hij onder anderen zegd. Ik bevinde dat twé dingen mij in dit léven ten uitersten noodzaekelijk zijn zonder dew mij het ménigvuldig verdriet van deze wereld boven mijne kragten berwaeren zoū: in de kerker van dit lighaem gevangen zittende, heb ik voedzel en ligt van doen: gij hebt mij dan uw h. lighaem tot voedzel van mijne krankheid verleend, en uw woord ingesteld als een lampe voor mijne voeten: zonder die 2 hulpmiddelen, en zoū ik niet wel konnen bestaen & —

A van deze noodzaekelijkheid waeren al t'hans wel overtuijgd de eerste Christenen perseverantes quotidie in fractione panis.

En godt gave! dat wij Christenen in onze dágen van de noodzaekelijkheid dézer spijze wat meerder overtuijgd waeren. O! men zoū dan zoo veele flauwe, en slappe Christenen niet ontmoeten, & — onze dágelijkse zorg voor 't lighaem zet ons aen --- Hierop ziet de heiland Joes. 6-27.

3tio Is dit hoogh: Saer: een tafel... Léven m
ten wij, gezond moeten wij wézen naar de ziel, zullen
wij van de spijze dier tafel kunnen eeten. gelijk een d
mensch niet kan eeten, zoo ook die doode is naer de zie
gelijk den kranken de spijse walgd, zoo ook die kra
zijn naer de ziel, en hoe kranker dat zij zijn zoo veel
te flauwer, slapper, en traeger om niet te zeggen wal
agtiger zijn zij van deze hemelsche spijze.

Daerom zal iemand van deze tafel eeten en gev
worden, door der zelver spijze, léven moet hij naer de zie
gezond moet hij wézen, i.e. vrij moet hij zijn van alle
doodzonde, en zijn in staet van gratie en genáde.

Daerom, bijaldien, iemand nog dood is naer de ziel,
Jesus moet hem eerst verwekken, en lévend maken
door een waeragtige bekeringe, en een goed gebruik
van 't Saer. van penitentie, in 't w de bedienaers der k
Joa. 33-44 ~~......~~ den zondaer, als een verwekten Lazarus, op Jesus
woorde ontbinden de banden der zonden daer hij mede
gebonden was. En dan de zondaer aldus van de doo
verwekt zijnde ~~gelijk een doode dogtertje van Jair~~
gebied Jesus, dat aen hem, als aen een van de doode
Luc. 10-55. verwekte dogtertje van Jairus, te eeten gegéven m
worden.

Daerom bijaldien iemand nog krank is naer de zie
bijaldien hij doode krank is, Jesus moet eerst nood
zaekelijk zijne krankte geneesen, éven al eens gelijk
Matt. 34-34. Mattheus zegd dat Jesus eerst de zieken genas voo
aleer hij de schaeren met 5 brooden en 2. visjes spijse
Is iemand krank naer de ziel, maer juijst niet doodt k
dan is 't ook niet ten eenemael noodzaekelijk van die
krankte genézen te wézen, maer egter die aen deze
tafel ter deeg gevoed wil worden, zal, zoo veel doenlijk
is, tragten genézen te worden, en zijne geestelijke a
petijt te verwekken. ostende ex Lotione pedum Apo

Dat dan hier en zondaers, en regtvaerdigen lee
hoe zij zig tot deze h. tafel moeten bereiden &

Vinum germinans Virgines Zach. 9. v. 17. In Festo Corporis Christi 1753.

Gelyk 'er door d' oude Philosophen in den hemel zeven Planeten zyn gestelt, door welkers kragt en invloed, al wat op d' aarde groeit, zynen wasdom krygt, zo zyn 'er ook in Gods kerke, of geestelyken hemel, zeven h.h. Sacramenten door welkers kragt en uitwerkzel wy het geestelyk leven ontfangen, en aanwasschen, tot zaligheid.

Maar gelyk onder die planeeten de Zon in kragt, glans, en schoonheid uitmunt, zo steekt ook boven alle d' andere Sacramenten uit, in kragt en waardigheid 't overgroot geheim des Outaars, waarvan wy heden den blyden feestdag vieren.

Ja gelyk, volgens het gemeen gevoelen der Sterrenkundigen, onder alle de planeeten de zon alleen in zig zelven klaar en helder is, en d' andere van de Zonne hun ligt ontleenen, tw zy als klaare spiegels van de zonne bestraald aan d' aarde mededelen, zo mogen wy wel zeggen, dat 't alderh. Sacr. des Outaars alleen als een zon onder d' andere in zig, en uit zig zelve heilig is, en kragt heeft om te heiligen, als in zig behelzende den fontein en oorsprong aller heiligheid C. J. zelfs, van wien alle de Sacramenten hunne kragt en uitwerking hebben.

En diensvolgens hoe heilig, hoe kragtig moet dan niet zyn 't alderh. Sacr. des Outaars, 't w niet alleen is een werktuig onzer zaligheid, maar ook den gever der genade, en den uitwerker der zaligheid in zig besluit? Hierom vergelykt de Roomsche Cat. §. 4. dit Sacrament by een bron, en d' andere by beeken, die 'er van afdalen. „Men moet (dit) waarlyk en, (dit Sacr.) „zelfs noodzakelyk de Bron van alle genaden noemen, dewyl „het op een wonderbare wyze, de Bron van alle hemelsche „giften en gaven, en den Insteller aller Sacramenten J. C. „zelf in zig behelst, van wien alles wat 'er goed en volmaakt „in d' andere Sacr. is, als van de Bronne afdaald. En hieruit „kan men afmeeten, wat voor overheerlyke gaven, van de Godlyke genade het zyn, die ons door dit Sacr. geschonken worden."

Onder andere gaven van dit hoogh. geheim, meld de Propheet Zacharias, in dit text volgens de toepassing die de kerk daarvan doet in hare Letanien; dat 't is een wyn die maagden voortbrengt.

't is juist van daag dat wy een 25 jarigen Maagden feest

vieren. Wes dagte fyn ook al niets beters U. A. van daag voor te kunnen houden dan het geen de Propheet Zacharias in den geest van onz hoogh. geheim des Outaars voorzag en voorspelde, naam. dat het zelve zou wezen een wyn die Maagden voortbrengt.

Propositio Dit zullen wy U. A. 1o. nader verklaren,
2o. toepassen op tyds omstandigheid, en
3o. ook op ydereen Attendite

Alhoewel de Propheet Zacharias 500 jaren voor de geboorte van Chs heeft geleeft, egter spreekt hy zo duidelyk van het gene Chs al zoude doen, dat men van hem (gelyk de h. Hier. van Isaias) wel mag zeggen, dat hy eer een Evt, als een Propheet genoemd mag worden.

Om hier van overtuigd te zyn, moeten wy maar lezen Matt. 21, en dit vergelyken met Zach. 9, en wy zullen moeten zeggen dat Zacharias als zo duidelyk en al zo omstandig, als Mattheus den intrê van Jesus binnen Jerusalem beschreven heeft.

En zie in dit zelve 9 hoofdst. is het dat Propheet voorspellende de goederen die Jesus aan de kudde zyner kerk zoû toe brengen, onder anderen ook voorzeide, dat hy aan haar zoû geven, eenen wyn, die Maagden voortbrengt.

Vreemd zal 't ligt voorkomen, dat de Propheet zo een wonder uitwerkzel van Maagden voort te brengen aan den wyn toeschryft, dewyl de Schrift, en hh. Vaders eenparig van den wyn getuigen, dat hy d'oorzaak en baarmoeder is van de wulpsheid, en diensvolgens regelregt tegen de maagdom strydig is. Dus spreekt d'Apostel als hy de geloovigen

Eph. 5-18. van Ephese, en in hen ons allen waarschouwd, zeggende: Drinkt ú niet dronken in den wyn, 'tw wulpsheid inheeft. Op deze spreuke van Paulus steunen die der hh. Vaders, als van den „h. Hier. die zeid: „ Hoe zal ik kunnen gelooven, dat een „dronkaar kuisch is: „ van den h. Ambr. ~~zeid~~: „ de dronkenschap „ is de vonk der wulpsheid.„ van den h. Greg. : uit d'overdaad des buiks word d'onkuischheid geboren„. En deze spreuken, zo van Paulus, als der hh. Vaders worden door de V. B. der h. Schrifture bevestigt, als by V. B. van d'Israelieten van dew de h. Geest zeid, dat, terwyl Moises op

Exod. 32-6 den berg vertoefde, 't volk ging zitten, om te eeten, en te drinken, en zy stonden op om te spêlen. i. e. gelyk d'uitleggers eenparig zeggen, om zig tot dartel, wulps, en on kuisch

kuischheid te begeeren. Het zelve word door 't V. 53. van 't ondeugende Sodoma bevestigt, welkers gruweldaden de Propheet Ezechiel toeschryft aan d' overdaad van spys en drank. Zie, zeid de propheet, dit was d' ongeregtigheid uwer zuster Sodoma,... verzading van brood, onder wi naam alle overdaad van spys en drank begrepen is. Ja waar door is de vrome Loth., van wien Petrus zeid, deze man die in hooren en zien regtvaardig was, woonende onder die van Sodoma, die zyne regtvaardige ziel van dag tot dag met hunne boze werken quelden, waardoor, vraag ec. is die h. man, tot bloedschende met zyne eigen dogter vervallen, dan door den wyn die hem bevong? Zodat teregt d' Apostel een yder waarschouwd: drinkt ú niet dronken in den wyn in wi wulpsheid inheeft. Ezech. 16-49 2. Petr. 2-7.

Nu is dit zo? Wel hoe zeid dan de propheet van den wyn: Vinum germinans virgines?

Wy antwoorden, dat d' ondervinding leerd dat wel waaragtig is het geen de h. Schrift en h.h. Vaders van d' overdaad des wyns, en andere dranken, zeggen, en het geen de voorbeelden der h. Schrifture bekragtigen; maar dat de Propheet in den text spreekt van enen heel anderen wyn, als hy zeid: Vinum germinans virgines. de Propheet spreekt van dien wyn daar Jeremias van zeide: Zy zullen komen en op den berg van Sion juigen, zy zullen gezamentlyk komen tot de goederen des Heeren, tewetin tarwe en wyn. Hy spreekt van dien wyn, daar Isaias van zeide: die den wyn zullen ingezameld hebben, zullen hem in myne heilige voorhoven drinken. Van dien wyn spreekt Zacharias, tot den wi d' euwige wysheid d' eenvoudigen uitnodigd, zeggende: Koomt, eet myn brood, en drinkt den wyn, dien ik voor ul. gemengd hebt. Van dien wyn van wiens drinkbeker david zeide: hoe kostelyk is myne verheugende drinkbeker! Met een woord Zacharias spreekt in den text van 't alderh. Sacr. des Outaars. Hierop past de kerk deze zyne spreuke toe, als zy in de Litanien van 't Alderh. Sacr. Jesus aanspreekt zeggende: Wyn die maagden voortbrengt. Jer. 31-12 Isa. 62-9 Prov. 9-5. Ps. 22-5.

Dit Sacr. word wyn genoemd 1º. om dat het van Chs is ingesteld onder de gedaante van den wyn. 2º. om dat het in de zielen der genen, die 't waardig ontfangen, geestelyker wyze uitwerkt het geen de wyn uitwerkt in het lighaam.

Wel is waar, gelyk wy aanstonds hoorden, de natuurlyke wyn overdadig gedronken, brengt ongebondentheden en ontkuisch-

heden voort. Men zal zelfs menschen, die anderzins heel zedig zyn, als ze wat rykelyk gedronken hebben, oneerbare, onkuische woorden hooren spreken, en tot ongeregeldheden zig zien uit storten. Waarom ook de Heidenen zelfs den Wyn noemden Venus melk. Maar heel anders deze geestelyke Wyn van 't alderh. Sacr. dit is een wyn die Maagden voortbrengt. Alle d'Uitleggers der h. Schriftuur komen hierin overeen, dat een ongeschonden maagdom, een van de voornaamste uitwerkzels is van dit hoogh. Sacr. En waarlyk wanneer heeft men oit zo vele zuivere Maagden in beide geslagten gezien, dan wel nadat dit h. Sacr. van Chs was ingesteld? By de Joden was 't een schande zyne maagdom te bewaren. By de Heidenen waren 'er wel die den naam van Maagden droegen, gelyk de maagden van Vesta, dog die men weet dat zulks maar voor een tyd deden, en dan nog dikwils zig met zo vele heimelyke onkuischheden bezoedelden. Maar na dat deze Wyn, die Maagden voortbrengt, aan Chs kerke is geschonken, zo heeft men heirlegers van Maagden, en beide geslagten, zien opreizen, die niet voor een tyd, maar voor altoos hunne Maagdom aan Godt opdroegen, en de zelve vrywillig bewaarden. Des wel te regt: Vinum germinans Virgines.

Maar hoe of op wat wyze brengt deze geestelyke Wyn, de Maagden voort?

R/ 1º door dien de Maagdelyke zuiverheid als een bloem uit zyn zaad de zuiverheid zelfs J. C. in 't alderh. Sacr. word voortgeteeld, door dien de genen, die dit hoogh. Sacr. waardig naderen, van de zuiverheid van Jesus maagdelyk lighaam mededelen, even gelyk onze lighamen mededelen van de spys en drank die zy nuttigen.

2º Word deze Wyn gezeid Maagden voort te brengen omdat de zelve grootelyks diend om de Maagdom te bewaren; en bewaren als een nieuw voortbrengen mag aangemerkt worden. 't is deze geestelyke Wyn, dit alderh. Sacr., 't w. de duivelen van ons wegjaagd. Dit geheimryk bloed (zeit S. Chrys.) jaagd de duivelen verre van ons af, en lokt de Engelen met den Heer der Engelen by ons, want de duivelen des Heeren bloed in ons ziende vlugten van ons weg; en de Engelen komen toegelopen, naar ons tegen de bekooringen te beschutten, en te bewaren.!! 't is deze geestelyke Wyn, dit h. Sacr. 't w. (Cat. Rom. 9. 5.) bedwingt en beteugeld den drift des vleeschs, want terwyl het onze gemoederen, door het vuur der liefde meer en meer ontsteekt, is het nootzakelyk dat het den brand der begeerlykheid verzagt en matigt."

!! In dezen zin riep david, in den geest dien godlyken Wyn beoogende, vol vreugde uit: " Gy hebt voor my " een tafel opgerigt tegen de genen " die my quellen.... En hoe kostelyk is myn verheugende drinkbeker! Ps. 22-5.

't is deze geestelyke Wyn van 't alderh. Sacr. die belet dom toe

toegang aan de vuile gedagten, die gemeenlyk den eersten oorlog aan de maagdom, of zuiverheid aandoen. Waarom de h. Chrys wil dat wy ons tegen zulke gedagten door 't herinneren van 't ontfangene h. Sacr. zullen wapen. Deze h. Vader: „als wy gewaar worden, dat wy door gramschap of andere zonden bekropen worden, zo laat ons denken w[?] gehee„men wy waardig geworden zyn, en laat der zelve herinnering „zulke onredelyke bewegingen in ons verbeteren. Dus spreekt „ook de h. Vader Bern. Indien iemand van U. nu niet zo dik„wils, of zo hevig door gramschap, nyd, ontuchtheid word „aangetast, laat hem dit aan het Lighaam en bloed des Heeren „dankweeten, terwyl de kragt van het Sacrament in hem werkt.

Zodan wel teregt word 't alderh. Sacr. genoemd een Wyn die maagden voortbrengt [1.] verdryvende den duivel met zyne bekoringen, [2.] beteugelende den drift des vleeschs, [3.] en beletende den toegang aan de vuile gedagten.

3º. Word deze geestelyke Wyn gezeid Maagden voort te brengen, omdat dit hoogh. geheim niet teeld, nog enige vrugten voortbrengt dan in ene maagdelyke of zuivere ziele, zuiver van alle doodzonde, want (Aug.) die nog den wil heeft om te zondigen word door 't ontfangen van dit Sacr. meer bevuild als gezuiverd. Waarom Paulus vast steld <u>Probet seipsum hoo</u> &c door w[?] beproevinge het Conc. van Trenten verklaard dat verstaan moet worden &c. 1. Cor. 11-28 Conc. Trid. Sess. 13. cap. 7.

4º. Eindelyk kan men ook zeggen dat dit hoog heilig geheim geheeten word vinum &c omdat dit aanbiddelyk Sacr., is 't niet als een noodzakelyke pligt, ten minste als een heilzame raad, ook zelfs van de getrouwden vereischt dat zy zig op die dagen van den huwelykspligt „onthouden, naar 't V. B. (Cat. Rom. §. 6.) van David, die, 1. Reg. 21-5. „eer hy de zoonbroden van den opperpriester ontfong, ver„klaarde, dat hy en zyne knegten zig reeds drie dagen „zuiver van hunne vrouwen onthouden hadden.

Ziedaar H. T. d'Uitlegging. Nu gaan wy tot de toepassing over.

En wel 1º. wie ziet niet hoe wonderwel op 't 25. jaar van ene onzer Maagden op dezen feestd. van 't alderh. Sacr. het Maagdenkleed aangenomen past het geen Zacharias van ons alderh. geheim voorzeide, dat 't wezen zoude een Wyn die Maagden voortbrengt?

Ongetwyfeld heeft het meermaals drinken van dien wyn den weg gebaand om u Maagd tot dezen staat aan te leiden

't is ook aan het meermaal en h. gebruik van dit altoos
Sacr. dat gy dank moet weten dat gy uwe zuiverheid on-
geschonden bewaart hebt. Dit moet^(ten) alle Maagden aanwak-
ken. Ach of Godt gave! dat men meer eerbied, zugt en
Liefde tot het h. gebruik van dit aanbiddelyke Sacr.
bespeurde onder de geloovigen, en zonderlingen in de
Jeugd, men zou dan ook meer vrugten zien van dezen
godlyken wyn.

keren tot een dikmalig drinken van den godlyken wyn niet uit een slenter of gewoonte maar uit ene brandende Liefde tot Jesus de zuiverheid zelfs om door den zelven in de zuiverheid bewaard te worden en aan te groejen

Maar elaas! omdat men geen werk genoeg maakt om
d'eerstemaal waardig dezen wyn te drinken, of omdat
men zyne eerste h. Communie gedaan hebbende den eersten
yver met alle de goede voornemens laat slabakken en
verflauwen, omdat ^(men) niet als met moeyte by zynen Biegt-
vader te trekken is, omdat men den wyn van de wereld
begent te smaken, daaruit komt 't voort dat er zo wy-
nige Maagden gevonden worden.

omdat men meer houd van quikjes, en strikjes om zig als te koop te stellen, en ik weet niet wat te lyken als van den tip of eene zedige opschik, daar uit

O! begreep men eens ter deeg, dat de zuiverheid is de bloem
van Jesus hof, gelyk de h. Greg. die noemt; dat de Maagden
zyn, gelyk de h. Cyp. haar noemt, de bloem ~~en~~ het sieraad
van het kerkelyke geslagt, de pronk der geestelyke gaven
het luisterrykste deel van Jesus kudde, wat zou^(men) niet
zyn werk maken, om dat woord te vatten, het geen Jesus zeid
dat aan een yder niet gegeven is, en het geen hy egter gebied
dat zy, die de gave van onthoudinge ontfangen hebben, die
die zien dat zy buiten het huwelyk kuisch kunnen blyven
dat ook moeten doen, en den maagdelyken staat moeten om-
helsen. Die het vatten kan, gebied Jesus, dat hy het vatte.

Matt. 19-12.

Dit genoeg voor de Maagden, en ter opwekkinge om die
staat t'omhelsen.

Nu nog een woordje voor yder een.

Probet se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. 1. Cor. 11-28.

In Festo Corporis Christi 1753. 7. 67.

Over groote weldaden vinden doorgaans bij ons menschen, die niet gewoon zijn wel te doen, bezwaarlijk geloof.

Dus Godt voorziende dat de nakomelingen der Israëlieten bezwaarlijk zouden gelooven 't wonder van d'overvloed van 't Manna, in de woestijne, deed daarom een gomormaate van het zelve ter gedagtenisse voor de nakomelingen bewaaren. Exod. 16-33.

Dus scheen 't ook raakende 't allerh: Sakr: des Outaars iet al te groot te wezen dat Godt de spijs der menschen zoude wezen, (waarom 't bij veelen ook nog ongeloofelijk is) des Godt, dit voorziende, heeft die zaake door de getuigenissen van alle d'Evangelisten willen bekragtigen. Geen Ev: is'er, die van deeze zaake niet heeft geschreeven. Van d'instellinge van dit h: geheim hebben zij allen, behalven Joes, geschreeven, en van de voorafgaande belofte heeft Joes wijdloopig in zijne 6de hoofdst: gesprooken. Bij deze 4 getuigen koomt een vijfde de h. Ap. Paulus, die hier van spreekt. 1. Cor. X1., en zegd, dat hij 't niet van menschen, maar van Gode zelfs heeft ontfangen, 't w. hij ook overleeverde. Een zaak dienvolgens, hoe groot, hoe onbegrijpelijk, die egter vast, en zeker gaat, door zoo veele getuigenissen bekragtigd.

't is van d'instellinge van dit aanbiddelijk geheim, dat wij van daag eenen bezonderen plegtigen feestdag vieren, om ons geloof, onze eerbied ten aanzien van het zelve op te wekken, en ons tot een heilig, en gemein gebruik van dat geheim aan te spooren. Paulus, in de huid: Lesse d'instellinge van dit allerh: Sacr: beschrijvende, zet ons in den text hiertoe aan, tegelijk ons waarschouwende van de beproevinge, die 'er vooraf moet gaan. dat (zegd hij) de mensch zig zelven beproeve, en aldus van dit brood eete, en van den drinkbeker drinke. Wij zullen dan 1o den text verklaaren, 2o daaruit leeren 1. de pligt van dit h. Sacr. te moeten ontfangen. en 2. de voorbereidinge, die daartoe noodig is. Attendite

Propositio

Ter welke gelegentheid, en met wat inzigt Paulus
zeide: dat de mensch zig zelven beproeve, en aldus
geeft het geheele hoofdst:, uit 't wi die text ontleend is, ge-
noeg te kennen. Groote misbruiken waren 'er onder de
Korinthianen omtrent het gebruik van 't allerh: Sacr.
des Outaars ingekroopen, zoo dat zij 'er zelfs al onwaar-
dig toe naderden; # hierover onderwijst hij hen, maand
hen aan tot een waardig gebruik, en zegd: dat de ...

en, gelijk d' Apostel getuigd, met ziektens, en de dood gestraft wierden. Des

Twee leedig is deze text. 1. Paulus maand de Kor: aan
om dit brood te eeten, en den drinkbeker te drinken
en 2. voegd 'er bij de beproeving die 'er voor af moet gaan.

En wel 1. Paulus zegd: dat de mensch dit brood
eeten.

Wel hoe spreekt Paulus hier van brood? ik meen
dat in dit h. geheim geen brood, maar alleen 't waare lighaam
van Chs was; hoe dat zoo?

R. 't is waar, ik bekenne, dus noemd Paulus hier me-
malen dit h. geheim, ja Chs noemd het zelfs zoo: Ik ben
Joan. 6 - 51. het leevend brood, die van den hemel gedaald ben. zoo
iemand van dit brood eet, die zal in der eewigheid leven.
En het brood dat ik geeven zal, is mijn vleesch voor het
leeven der wereld. dog hier uit te besluiten: Ergo 't is
maar brood, // dat is verkeerd. uitdruklijk: dit is mijn lighaam

// of met, en onder dit brood is 't lighaam van Jesus,

vraagd iemand: wel waarom word 't dan Brood
geheeten?

R. Om verscheiden reedenen. 1º Om dat 't voor de heili-
ginge brood is geweest. En dit is in de h. Schrift gemeen
dat een zaak den naam behoud van 't gene het te vooren
is geweest. dus word de slang, waarin Aarons roede, en die
der toveraars van Egijpten, veranderd was, nog een roe-
Exod. 7 - 12 genoemd, zeggende de text: Aarons roede slokte hunne
Gen. 2 - 23 roede op. zoo zeide Adam van Eva: Dit is een been van
mijne beenen, en vleesch van mijn vleesch. zoo word
C. 3 - 19. de mensch geheeten stof der aarde. zoo zei Chs van die
blind, en kreupel geweest waren: Caeci vident, claudi
ambulant. En dus word ook 't allerh: Sacr: brood
genoemd om dat — 2º Om dat 't de zienlijke ge-
daante van brood behoud. dus Gen. 18. Tob. 5. etc.
werden d' Engelen jongelingen geheeten, om dat hunne
uit-

uiterlijke, en zienlijke gedaante zig dus vertoonde.

3º Omdes zelfs uitwerkingen, en hoedanigheden, gelijk Chs een Leew, een Lam, een Steen, een Wijnstok geheten word.

4º Omdat 't geestelijker wijze doet aan de ziele van den mensche, het gene het brood doet aan het Lighaam.

Zoo dan Paulus noemd dit h. geheim Brood, en wel met nadruk dit brood, omdat hij niet van gemeen brood, maar van een bezonder, en uitmundend brood spreekt.

Een manier van spreeken, eigen als'er van dit bezonder, en uitmuntend brood gesproken word. dus Paulus bek. voor onzen text: zoodikmaals als gij dit brood zult eeten: en: zoo wie onwoordelijk van dit brood zal eeten. En in 't voorgaande hoofdst. Het brood 't w wij breeken is dat niet de gemeenschap van het Lighaam des heeren? 1. Cor. 10-16.

Jo Chs zelfs: Panis Quem ego dabo. en op de zelfde wijze is 't dat de hh. vaders met nadruk t'elkens van dit h. brood spreeken, om het zelve van gemeen brood t'onderscheiden. Jois. 6.

Paulus van dit brood spreekende zegd in den text: dat de mensch van dit brood eete. Ja dit brood moet gegeten worden. dus sprak hier van Chs Jois. 6. dus, als hij dit brood beloofde te geven als hij 't instelde: Neemt en eet, dit is mijn Lighaam; doet dit tot mijner gedagtenisse. dat, zegd Paulus dan, de mensch van dit brood eete.

En (voegd hij'er bij) van den drinkbeker drinke.

Wel hoe, spreekt Paulus van den drinkbeker te drinken? hoe bestaat dit met 't gebruik der kath. kerke, die den drinkbeker niet te drinken geeft?

R Wel te regt sprak Paulus zoo; want niet alleen uit deeze, maar ook uit verscheide andere texten blijkt, ja ook uit de vaders, en kerkelijke historie, dat dit h: geheim in 't eerste der kerke onder beide gedaanten gebruikt wierd.

dog ook ~~zo~~ is 't zeker, dat van d'eerste tijden af de vaders noit geleerd hebben, dat 't juist nodig was Chs onder beide de gedaantens te nuttigen, mitsdien Chs ten tijde der vervolgingen, buiten de vergaderingen in kerkes, en ~~[illegible]~~ andere plaatsen, enkel, en alleen, onder

vide Estium Lib. 4. dist. 33. §. 7. de gedaante van brood, en niet van wijn ^gebragt, en gegeven wierd gelijk d'Oudste Vaders, als Tertulliaan, Cyp. Ambr. en andere getuigen.

Vraagd iemand, wel wat zal men dan evenwel zeggen van die plaatsen der h. Scrifture, die van beide, en van 't eeten, en van 't drinken spreeken; gelijk bij v. B. paulus in den text doet?

Hierop zullen wij aanstonds antwoorden. Maar vooraf vragen wij hen, die op 't eeten, en op 't drinken

als beide noodig aandringen, wat zij gevoelen van die plaatsen der h. Schrifture in dew. enkel, en alleen van 't eeten gesproken word, bij v. B. als Chs zeide: Zoowie van dit

Joa. 6-52 brood eet, die zal in der eeuwigheid leven: als Lucas van

Act. 2-42. d'apostelen en eerste Chnen zegd, dat zij volharden in de gemeenschap van het breeken des broods. Dit aan hen te beandwoorden overlaatende, zoo

Andwoorden wij: 1º. dat Paulus in den text sprak volgens het gemeen gebruik ^van zijnen tijde.

2º. dat Paulus spreekt en van 't eeten, en van 't drinken, niet als teneenemaal beide noodig, maar ^als een van beide noodig stellende, mits hij 't H. voor onzen text uitdrukkelijk zegd van dit brood te eeten, Of den drinkbeker des heeren te drinken, op die wijze gelijk bij v. B. iemand zou gebieden, koom morgen, voormiddag, Of naamiddag bij mij.

3º. dat wij Chs Lighaam en bloed

Beide nuttigen, als wij hem onder eene gedaante ontvangen.

Amisdien Chs Levende, gelijk hij is in den hemel, ook in dit allerh: Saer: tegenwoordig is. Nu een Levend Lighaam kan niet van 't blood, en 't blood niet van 't Lighaam gescheiden worden. En diensvolgens &c

Waarom Paulus ook 't H. voor onzen text spreekende van die dit Saer: of onwaardig eet, of drinkt ^zegd dat die aan beide, en aan 't Lighaam, en aan 't bloed des heeren zal schuldig wezen.

Paulus maand dan de Kor: in den text aan om dit brood te eeten, en den drinkbeker te drinken, en voegd'er Z. bij de beproeving die vooraf moet gaan dat (ait) de mensch zig zelven beproeve.

D'onkatholijken duiden deze beproeving op het geloof volgens dat Paulus aan de zelfde Corinthianen schreef

2. Cor. 13-5. Onderzoekt u zelven of gij in 't geloove zijt, beproeft u zelven. dog verkeerdelijk; want hoe men het geloof van iw paulus aldaar spreekt, ook neemt, 't is zeker dat

dat d'Apostel hier in onzen text iet meer vereischt dan
een enkel geloof, of betrouwen op Gods beloften; want
hij hier bestraft die genen, die om hunne zondens wille
van overdaad, en versmading der armen, onwaardig het
avondmaal des Heeren aten, en diensvolgens niet ei-
genlijk tegen het geloof, maar in de zeeden zondigden.
Zoodan Paulus spreekt hier van de beproevinge des
gemoeds, en der zeeden. En deze beproeving bestaat in
't onderzoek van zijne gewisse, in 't ondertasten van den
grond zijns herte, en in 't overwegen of men een opregt
leetweezen heeft van zijne zonden, of men een vast voor-
neemen heeft van die niet meer te bedrijven, of men Godt
lief heeft uit geheel zijn herte, en of men eenen dadelijken
wil heeft van hem in alles te behagen: en bijaldien men
zoodanig niet is, dat men ~~moet tragten~~ dan door eene waare
bekeeringe, en zuiveringe van zijne zonden zodanig
moet tragten te worden, en dus van dit brood eeten. En van deze beproevinge is
't dat 't Concilie van Trente zegd: „ Ecclesia consuetudo — conc. trid. sess. 13. cap. 7
„declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus
„sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contri-
„tus videatur, absq. praemissa sacramentali confessione
„ad sacram Eucharistiam accedere debeat."
Zie daar A. T. de letterlijke verklaringe van den text.

Applicao

2°. Hier uit moeten wij nu leeren 1. de pligt, of verbinte-
nis die wij hebben van dit allerh: Sacr: te moeten ontfan-
gen, en 2. de voorbereidinge die daartoe noodig is.
En wel 1. met Paulus zeggen wij: dat de mensch van
dit brood eete, en van den drinkbeker drinke. dit zeg-
gen wij niet enkel, en alleen als een raad, maar als een be-
vel of gebod, 't wPaulus van den Heer ontfangen had, en diensvolgens
dit gebod waartoe de mensch verpligt, of verbonden is.
gaf Chs als hij dit h. geheim instelde, zeggende:
Accipite, et manducate. dit herhaalde hij, als hij zeide:
doet dit tot mijner gedagtenisse. Jaa zelfs al vooraf, als hij
beloofde dit h. geheim in te stellen, had hij bij eedzweringe,
en ondereene schrikkelijke bedreiginge gezeid: Voorwaar — Joan. 6. 54.
voorwaar ik zeg u: ten zij dat gij het vleesch van den zoone
des menschen eet, en zijn bloed drinkt, gij zult geen leven
in u hebben. Jaa d'uiterlijke gedaantens wijzen ons dit
zelfs aan &c. Wij zeggen dan met Paulus: dat de mensch
van dit brood eete, en van den drinkbeker drinke.

act. 2-42-46. Hierin waren d'eerste Chnen, zoo vlijtig, en zoo getrouw, dat Lucas van hen getuigd, dat zij dagelijks volharden in de gemeenschap van het breeken des broods. Noit waren d'eerste Chnen tegenwoordig in die h: offerhande, of zij communiceerden ook; en wierd aan iemand omeenig zonder de h. Com: of de gemeenschap van het breeken des broods ontzegd, die wierd ook verbooden, daarbij tegenwoordig te weezen.

Egter niemand denke, dat wij dit hier zeggen om aan ijder een in onze dagen de dagelijksche Com: aan te bevelen, niet dat zij verre; want wij nu andere tijden beleeven, door als toen, toen waren 't gulde, en nu ijzere eeuwen, toen was d'ijver, en heiligheid der Chnen groot, nu wijnig, of bijna niet. zoodat het gene toen wel, nu qualijk zoude geschieden.

Conc. Trid. Sess. 13. Cap. 8. Wel is waar 't Conc. van Trente wenscht dat de geloovigen dit hoogh: Sacr: dikwils ontfangen. En dit wenschen wij ook. ja dit beoogen wij met 't oude gebruik der eerste Chnen die dagelijks communiceerden op te haalen, naam: dat wij zouden zien hoe verre wij van de gewoonte onzer voorvaderen afgeweeken zijn, en dit ziende ons leeven zoo zouden aanstellen, dat, is 't niet teneenemaal, tenminste wij, zoo veel 't mogelijk is, daarbij zouden naderen.

En waarlijk gemeender moest het gebruik van dit allerh: Sacr: ~~weezen~~ bij veelen weezen, dan 't is. Een Chen moest daarin al zijne vreugd, al zijne troost stellen, naar deze spijze moest hij haaken, gelijk een heert snakt naar waterbronnen; ten hoogste ongelukkig moest hij zig voor agten, omeenig misdaad van die tafel verstooken te weesen.

Unus nobis sit dolor, si hoc spirituali alimento privemur. S. Chrijs: hom. 82. alias 83. in Matt: vide in Brev: 207. zoo zagen d'eerste Chnen dit aan, weshalven zij ook zeiden: Hic unicus sit nobis dolor hac esca privari.

Maar, elaas! veele Chnen schijnen met d'israëliten als te walgen van die ligte spijze, gelijk zij zig ~~verbeelden~~, zij motten er als toe gedwongen worden, zij zijn ang, en benauwd als de tijd van dit gebod omtrent paaschen begint te naderen, en 't gene d'eerste Chnen de grootste droefheid was, van die

ook zonder hunne schuld. spijze, beroofd te zijn, dat zouden zij wenschen te derven.

Zeker wel een droevige staat van die menschen, die dus quijnen, en walgen van die spijze; ziek zijn zij, en zij vlugten hunnen geneesmeester; droevig, en zij ontfangen den vertrooster niet; belaaden zijn zij, en zij neemen niet aan die hen verquikker; zij dwaalen, en zij kreunen zig niet aan hunnen harder; onverschillig zijn zij, en tellen 't wijnig tot deeze h: tafel te naderen, en blijven 'er daarom ook maar af.

Dog

Dog zooniet, zooniet A. J. Werkt, zeggen wij met Chs zelf tot u allen; werkt niet om de Spijze die vergaat, maar die blijft ten eewige leven: doe uw best om zoo uw leven aan te stellen dat gij niet eens, niet twemaal 's jaers, maar op alle de hoogtijden, jaazelfs 's maendelijks, of al was 't nog meer, waardig zijt dit brood te mogen eeten, en dien drinkbeker te mogen drinken; dat ijder een, hoe hij nader bij is aan d' eerste Chnen, ook des te dikwilder tot die h. tafel nadere. Joa. 6-27

Wij wenschen dan, met 't Concilie van Trente dat de geloovigen dikwils dit allerh: Sacr: ontfangen, en met Paulus zeggen wij: dat de mensch van dit brood eete, en van den &

2. Dog als wij dit dus wenschen, en aanraden; zoo waarschouwen wij U.L. ook met den zelfden Apostel: Probet &

En zeker indien er in eenige zaake eene voorbereidinge vereischt word, 't is 't zeker wel in deeze. D' offerhanden der oude Wet vereischten hunne voorbereidinge. Met wat al Ceremoonien moesten zij, die deeze behandelden, vooraf gezuiverd worden? Mundamini, qui fertis vasa Dni, zei Godt. Isa. 52-11.

En hoe zouden dan niet moeten gezuiverd worden, niet die de vaten des heeren dragen, maar den Heere J. C. godt en mensch in dit allerh: Sacr: ontfangen? Chs zelfs waschte eerst de voeten zijner Apostelen, vooraleer hij het brood nam &. Sancta Sanctis riep hierom oudtijds de diaken overluid vooral eer de h. Coie zoú uitgedeeld worden. Dat de mensch (zegd Pau.) zig zelven beproeve. Jaa hij bedreigd de genen, die hieraan ontbreken dat zij zig het oordeel eeten en drinken, en schuldig zijn aan het Lighaam en bloed des heeren.

Vraagd nu iemand: Wel waarin bestaat die beproeving? R/ In de Letterlijke uitlegginge zeiden wij, dat Paulus dus waarschouwde de genen die onder de Kor:, door de zonden van overdaad, en versmadinge der armen, bezoedeld, dit brood onwaardig aten, en dien drinkbeker dronken. En dat de kerk daaruit besluit, dat niemand aan eenige misdaad schuldig dit h. Sacr. mag naderen, dan vooraleer hij door eene waare bekeeringe, en h. gebruik van 't Sacr. der Biegte die zonde uitgewist hebbe: zoo dat als Paulus ~~En deensvolgens dat niemand denke als of deze beproeving bestaat in zyne zonden overdoge, een berouw verwekt en de zelve gebiegt te hebben~~. zegd: Probet &, wil hij dat men vooraf zijn gewissen onderzoeke, en den grond des herte ondertaste, of men ook aan eenig misdaad, of doodelijke zonde schuldig is, en dit bevindende dat men eerst door

eene veranderinge van leven, eene waare bekeeringe, en een h. gebruik van 't sacr. der Biegte die uitgewist moeten hebben, en dan aldus van dit brood eeten. En dit is de beproeving, of bereiding voor de genen, die in eenig doodzonde gevallen zijn.

2°. Behalven deze is 'er nog een tweede beproeving voor die vrij zijn van doodzonde, en in den staat van gratie leven. d'Apostelen waren zuiver, en nogtans wierden hunne voeten van Chs gewasschen. Zoo ook die Chnen, die vrij en zuiver zijn van doodzonde, moeten de voeten der zielen gewasschen worden van 't stof der aarde * van de genegentheden, en aankleefelijkheden tot de dagelijksche zonden.

* ik zeg van de mindere of dagelijkse gebreeken;

Als Moises tot de braambosch wilde naderen, riep de Heer: koomt alhier niet nader, ontbind de schoenen van uwe voeten, want de plaats daar gij staat, is een heilige aarde.

Exod. 3-5

En zoo roept Godt van uit zijn heilig sacr. dat wij onze schoenen moeten ontbinden, ons onthegten van de aardsche genegentheden, en aankleefelijkheden aan de dagelijksche zonden, ∧ 't zou verdraagelijker wezen (S: Chrijsost.) eenige vlakken te zien in de zonne, dan wel eenige vrijwillige onvolmaaktheden in 't herte der genen, die willen communiceeren.

∧ willen wij ons wel beproeven om van dit brood te eeten, en den drinkbeeker te drinken; jaa

Nu van deeze onvolmaaktheden, worden wij gezuivert door allerhande werken van godsdienstigheid, en bezonder door een goed gebruik van 't sacr. der Biegte.

En deeze beproeving moet des te volmaakter wezen, hoe dat men dikwilder van dit brood wil eeten, en van dezen drinkbeker drinken.

Vraagd nu iemand: Wel hoe dikmaals moet men 'er van eeten?

R. 1°. die de beproevinge der zondaaren nodig hebben, moeten zeker zeldzaam dit brood eeten, en niet dan voor dat zij waarlijk bekeerd, en door een h. gebruik van 't sacr. der Biegte daar toe bereid zijn.

2°. die de tweede beproevinge van gods vrienden maar nodig hebben, moeten des te dikwilder, of des te minder van dit brood eeten, naar maate dat zij digter naderen aan 't leven der eerste Chnen, of meerder daar van verweideren, en verschillen.

3°. Men kon niets beter doen, dan in 't dikwils, of zelden Communiceeren, den raad van eenen goeden bestierder volgen.

4 Communiceeren, of niet Communiceeren, in het

Unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.
1. Cor. 10. v. 17.

In festo Corporis Christi 1755. 66.

1766. te Enkhuisen bij H. van Vianen.

De Liefde maakt 't werk ligt. de waarheid dezer spreuk hebt in de geenen, die hier tot UL spreeken wat werk de bediening voor mij word weeten d'Eerw: H., die mij van naa bij kennen &c.

T is niet met het hoogfeest, dat wij heden met zooveel plegtigheid, en statie vieren, als het is met de hôge feestdâgen, die wij onlangs in godskerke gevierd hebben, nam het Paasch- en Pinxterfeest. Déze grôte feestdâgen zijn van 't begin afaan in godskerke gevierd, daar het feest, tw wij vandaag ~~met zoveel plegtigheid en statie~~ vieren, zijn begin maar genômen heeft in de 13 eeuw onder den Paus Urbanus 4., alswanneer die Paus door de gehêle kerke als eenen feestdag heeft ingesteld, tw nu al in verscheidene kerken begon gevierd te worden.

De h. Thomas van Aquinen, die op dézen dag te Rômen preekte, gaf in 't kort de réden waarom déze nieuwe schikking was gemaakt. De instelling (zegd die Leraar) van dit Sacr. is wel eigentlijk op Witten-donderdag geschied, gelijk alsdan van des zelfs instellinge onder d'offerhande der Misse word gewaagd, maar, omdat de kerk op dien dag bezonderlijk bekommerd is met het lijden des zaligm, zoo heeft Paus Urbanus 4 eenen dag gesteld op den tw de gelôvigen zig eeniglijk met d'instellinge van dit geheim zouden bezig houden. Daartoe heeft hij den eersten donderdag nâ 't Octaaf van Pinx. verkôren, als zijnde de tijd, op den tw de h. Geest de herten der discipelen heeft onderwézen om dit geheim ten volle te kennen, als zijnde de tijd op den tw d' eerste Chnen dit Sacr. bezonderlijk begonnen te gebruiken. Zij volhardden (Luc.) in de Lêre der Apostelen, in de gemeenschap van het brêken des broods, en in de gebéden, item v. 46.

In offic. 11. Lect. opus. 57.

Act. 2. 42.

Terwijl wij dan vandaag bezonderlijk vieren d' instellinge van 't alderh. Sacr., waarvan d'eerste Chnen

kort na Pinx: door den H. Geest een volle onderwe-
zen, ook bezonder hun gebruik maakten; zoo ver-
eischt de zelve ook dat wij U. A. van dit geheim
wat nader spreken. Hier toe hebben wij ontleend
de woorden van den Apostel Paulus uit 1. Cor. 10.
alwaar hij van dit Sacr: sprekende onder anderen
zegd: Wij zijn te samen een brood, en een lighaam,
nadien wij alle van een brood deelagtig worden.

Propositio — Dés zullen wij deze woorden letterlijk verkla-
ren 2°. de natuurlijke gevolgen voor de zeden
daaruit ontvouwen. Attendite

Om onzen text op zijn bevattelijkste U. A. uit te
leggen dienen wij in den zelven twé léden t'onderschei-
den, en dezen order te volgen. 1°. dat d'Apostel stelt
dat Wij alle van een brood deelagtig worden 2°. dat
d'Apostel daarom vast steld, dat Wij te samen
een brood, en een lighaam zijn.

Scopus Apli. — Het inzigt van den Apostel in het 10de hoofdstuk
waaruit onze text genomen is, was onder anderen de
bekeerde Corenthianen bezonder af te schrikken van
d'afgodiesche offerhanden, en het géne daar aan vast
was, het eeten van die schrikkelijke offerspijs, van
hem na onzen text genoemd eene tafel der duivelen.
v. 23. Gij kunt geen deel hebben aan de tafel des Heeren
en aan de tafel der duivelen. Om hen daar van een
waaren schrik te doen hebben. schreef hij een v. voor
v. 16 onzen opgenomenen text: De drinkbeker der zegening
die wij zegenen, is dat niet de gemeenschap des bloeds
van Chs? En het brood dat wij breken, is dat niet de
gemeenschap van het lighaam des Heeren? q.d.
Ziet gij niet dat gij door 't aanbiddelijk brood dat
wij eeten, ik zeg 't H. Sacrament, dat wij gemeensch-
krijgen van 't lighaam van Jesus Chs?

Oes de uno pane participamus — 1°. Hierop toond nú d'Apostel in onzen text, hoe
wij daar gemeenschap krijgen, en zelfs vereenigd
worden. Wij (ait) worden alle van een brood deelagtig.

Het eerste dan dat t'onderzoeken staat is van wat
brood Paulus hier spreekt, als hij zegd: Wij worden
alle van een brood deelagtig.

Alle

Alle katholijken, naar d'uitlegging van alle de
Vaders, verstaan hier dat brood door, 't w de Heere Jesus
in 't laatste avondmaal in zijne handen nam, 't w hij
zegende, en brak zeggende: Neemt, en eet, dit is
mijn lighaam; dat aanbiddelijk brood, waarvan Je-
sus zeide: Panis quem ego dabo, caro mea ē pro mun- Joes. 6
di vita; dat allerh: brood, waarvan hij aldaar zeide:
Qui manducat hunc panem vivet in æternum.
't is u alle bekend, dat dit Sacr., 't w wij belijden
waarlijk, en dadelijk het lighaam van Chs te zijn, dik-
wils brood genoemd word 1º. omdat het waarlijk voor
d'inheiliging, of Consecratie brood was; qua ratione
homo pulvis, seu terra vocatur 2º. Om d'uiterlijke ge- gen. 3.
daante, die het ook na de heiliging, of Consecratie
behoud, zigals brood aan onze zinnen vertoonende
3º. Omdat dit Sacr. is aan en voor onze zielen, het gene
het brood is aan onze lighamen, volgens dat Chs hier
van zeide: Caro mea vere ē cibus, et sanguis meus Joes. 6-56.
vere ē potus. En dus ook d'Apostel in onzen text
Wij moeten niet lang zoeken hoe wij alle aan dit
eene aanbiddelijk brood deelagtig worden. Brengt
u maar te binnen, het gene de Heere Chs zelf hier van
zeide: Die mijn vleesch eet, en mijn bloed drinkt, v. 57.
blijft in mij, en ik in hem. Kan'er oit iemand kragtiger
van eene zaake deelagtig worden, ja meer met een zaake
vereenigd worden, als wij vereenigd worden in dat hei-
lig Sacr: met Jesus, dat brood 't w van den hemel ge-
daald is? een vereeniging waarover een regtgeloovige
moet verbaast staan, waardoor Jesus in ons blijft,
en wij in hem!
Indien'er oit een plaats is, waarin d'altijddurende
Leer van onze kerke uitblinkt aangaande dit Sacr.
zoo is 't deeze. Hoe kon Paulus zeggen, dat Wij alle
van een brood deelagtig worden, dat de nieuwe kerk
van Cor. met Paulus, die afwezig was, van het zelfde
brood deelagtig was, indien 't maar enkel, en gemeen
brood was? 't de een brood tot teken van 't lighaam van Chs 't w in dit
geheim genuttigd wierd? Was 't het zelfde brood dat
Paulus afwezende, en de geloovige Corinthianen in
dat Sacr. nuttigden, indien daar niet anders dan brood

want daar wij dagelijks met den mond belijden: Ik geloof eene gemeenschap der heiligen, verzaaken zij dien artikel des geloofs door hunne werken, misdien zij met ons geene gemeenschap in den godsdienst, en mededeelinge der hh. Sacr: willen of durven houden.

|| zeker Paulus zijnde te Ephése, en de Cor: te Cor: konden niet van een en 't zelfde natuurlijk of gemeen brood eeten.

genuttigd wierd? || In tegendeel zijn deze woorden gansch bevattelijk, duidelijk, en klaar volgens het geloof van onze kerke, terwijl wij overal de gansche katholijke kerke door, het zelfde aanbiddelijk brood eeten, dat is, het een, en ware Lighaam van Jesus ons tot spijs in dit Sacr: voorgesteld.

'T is in dezen egten zin, volgens het geloof van ons kerke, dat Paulus hier schijnt te zinnespelen op de verscheidene offerhanden der Joden. waar van d'offeraars te samen aten, en dus alle van hunne offerhanden deelagtig waren. Zoo wil Paulus zeggen, dat wij alle van dat aanbiddelijk offer deelagtig worden, terwijl wij al te samen in dit aanbiddelijk offer, op wat plaatsen wij ook mogen zijn, den zelfden Jesus zijn ware vleesch, en bloed nuttigen.

Paulus steld dan vast, dat alle de geloovigen met hem van het zelfde hemels brood deelagtig wierden.

En hier in steld hij d'oorzaak van 't gene hij in 't eerste lid van onzen text zeide, nam dat de geloovigen, alhoewel veelen in 't getal een brood, en een Lighaam zijn. Unus panis, unum corpus multi sumus.

Nam om dat wij alle van een brood deelagtig worden. Unus panis, unum corpus multi sumus.

2° Zie daar dan d'uitwerking van dit h: Sacr: terwijl wij alle den zelfden Chs in dit Sacr. nuttigen, worden wij op zekere maniere alle een brood, een Lighaam met Chs. En dit komt over een met het gene Jesus self hiervan zeide: Die mijn vleesch eet, en mijn bloed drinkt, blijft in mij, en ik in hem. 'T is hier op dat zag een der hh. Vaders, als hij een waardige nutting van dit h. Sacr. dead zeggen: "Non ego mutabor "in te, sed tu mutaberis in me.

Jesus dan in dit aanbiddelijk Sacr: vereenigd alle de Ledematen der kerke door eene h. nuttinge als in een brood, als in een Lighaam, terwijl zij alle door de nuttinge met Jesus vereenigd worden.

Applicatio.

Ergo Unitas cum Chti Corpore,

Des aanschouwd dan onze offerspijs van het nieuw verbond, dat geestelijk brood J. C., dat uit den hemel gedaald is, en dien wij waarlijk nuttigen in dit aanbiddelijk Sacr:, als een uitwerkende oorzaak, en te samen als een afbeeldend geheim van onze eenigheid, ver...

Immers de zelfde Jesus van ons alle genuttigd, vereenigd ons door de sterkste band van eenigheid al te samen, met elkander in een heilig kerk-Lighaam een vereeniging waar van een Paulus schreef: wij

Wij zijn veele een Lighaam in Chs, en alle zijn wij lê-
den onder elkanderen. Rom. 12-5 Jesus onder de gedaante
van brood ons tot spijs voorgesteld leerd
ons door dit uiterlijk têken d'eenigheid, ^ Dus zeide ^ die alle de lêdemaaten der kerke te Sâmen vereenigd.
wel eertijds de h. Aug.: „ Gelijk een brood uit vêle graant-
„jes vereenigd gemaakt word, en een lighaam uit
„vêle lêden bij een gesteld is, zoo word de kerk van
„Chs uit vêle gelôovigen, terwijl de liefde hen ver-
„eenigd, aan een gebonden. tract. 26. in joem.

En hieruit volgd hoe schrikkelijk de zonden
zijn van die gênen, die eene scheuringe mâken in
de kerke van Chs, ~~die~~ kerke waarin de gelôvigen
door het lighaam, en bloed van Jesus op 't nauwste
vereenigd zijn, ja een brood, en een lighaam zijn.
Een zonde die den scheurmâker doet verscheuren dat
h. lighaam van Chs kerke, 't w Jesus ten koste van
zijn lighaam, en bloed heeft vereenigd, en als in een
lighaam heeft te sâmen gebonden. # Optatus Mele-
vitanus gelijkt de scheurmâkers met Core, Datan,
en Abiron. de h. Aug. zegd: dat de heiligschendenij
van scheuringe alle zonden overtreft. # Des hoor wat de hh. Vaders van de zonde der scheuringe zeggen.

Men moet maar zien hoe heerlijk het lighaam
van Chs kerke in zijne lêdemâten vereenigd is, om
te beratten hoe groot de zonde van scheuringe is.
Wij zijn te sâmen door d'eenigheid van 't zelfde geloof
vereenigd, terwijl wij al te sâmen het zelfde geloof
belijden: Wij zijn te sâmen door d'eenigheid van
liefde vereenigd, waar van wij belijden: ik geloof
een gemeenschap der heiligen, die eenigheid waar
door ijder gelôvige het regt heeft, zoo hij wel bereid
is, tot de h.h. zâken van de kerke. Jesus heeft die
eenigheid nog dierbaarder gebonden als hij ons te
sâmen niet alleen in den doop, maar ook door zijn
h. lighaam vereenigd in 't alderh: Sacrament.

En alle deze banden scheurd hij met geweld aan
stukken, die d'eenigheid van dit h: lighaam
verscheurd. O! Wat een quaad is dan de scheuring?
Zij is ~~[illegible]~~ De grootste, zeggen alle godsgeleerden, van alle zonden.

Maar mij dunkt ik hoor hier of daar een scheur-
zugtig priester roepen: Wel gijl. zijt afgescheur-
den, gijl. zijt schismatiken.

R/ hoe ver kan men d'onnozelen krijgen om zelfs

die voor scheurmâkers te houden, en uit te mâken,
die van alle kanten blijken gêven, dat zelfs gêne scheur-
mâkers kunnen doen, terwijl dat scheurzugtig volk
dâgelijks blijken geeft dat zij wâre scheurmâkers
zijn, dewijl zij met ons gêne gemeenschap in den
godsdienst durven, of willen houden.

Om dit te besluiten moet men maar wêten wat scheur-
mâkers zijn.

NB. vide Serm. 3. in Pent. 1759.

De h. Thomas van Aq. zal immers in dêze stoffe
niet verdagt zijn. Hoor eens wat die h. man leerd:
„ Qui propria sponte, et intentione se separant ab uni-
„ tate Ecclæ, renuentes subesse Papæ, et comunicare
„ cum membris Ecclæ. 2. 2. Q. 39.

Nu wij, verre van ons vrijwillig, en met opzet van
d'eenigheid der kerke af te scheiden, verre van onder
den paus niet te willen staan, verre van gêne ge-
meenschap met de lêdemâten der kerke te willen
houden, ~~ook zelfs van die ons willen~~ wij 1° houden
als een geloofspunt dat'er buiten d'eenigheid van
de Roomsch-Cath: kerke gêne zaligheid is, 2° wij
belijden, dat de Roomsche paus, de nazaat van Petr.
is 't zienlijk opperhoofd der kerke, aan den wie men alle schul-
dige gehoorzaamheid moet bewijzen 3° Wij verre
gêne gemeenschap met ~~van ons~~ van eenige lêdemâten der kerke te willen
houden, wij willen de vrêde houden met die den
vrêde hâten, ook met de Jesuiten zelfs.

Maar die Priesters zijn regte scheurmâkers, die daarop
roemen, en hun volk inboezemen, ~~of~~ die zulke ~~priesters~~
mêde stemmen ~~die roemen en zeggen tegen~~ dat zij met ons gêne geestelijke
gemeenschap mogen houden, ~~dat zij~~ die zig afzonderen
van menschen, die men niet kan aantônen dat een
enig Leerstuk houden, 't welk met de Leere der kath:
kerke strijdig is, of dat zij zig van der Paus, of van iemand afscheid
of door eenig vonnis der Kath: kerke van haar afge-
snêden zijn; en niet alêen, zijn zulke Priesters #

regte Scheur-maakers, maar ook voor al die leeken, die hier van onderwêzen, en overtuigd zijn zig van ons afscheuren, en tot de zulken overgaan. alle deezen, hoe zij hun gemoed ook willen paijen, en in slaap wiegen, kwanzuis: ik maak geene Scheuring ~~nie~~ veroordeelen zig zelven door hunne werken, want [redacted]

L. 3. con. Ep. Par. C. 4. N. 24.

Dês gêven wij aan alle de zulke, Priesters, en
Lêken te bedenken dêze spreuk van den h. Aug.
Wee de blinden, die anderen geleiden! en ook de
blinden, die blinde leidsmannen volgen! Op #

dêze past der spreuk des Zaligm. Matt. 15. 14.

Dog al lang genoeg van dêze droevige scheuringe zoo
rêgelregt strijdig têgen d'eenigheid van Chs kerke
ons

ons, door d'eenheid van het brood, en van het Lig-
haam 'tw wij alle zijn, die van een brood J.C. in't
allerh: Sacr: deelagtig worden, aanbevolen.

In hoc Sacramento non solum in unum corpus
Eccliæ copulamur, sed quisq: fidelis per amorem oibs associa-
tur, sicut quisq amorem oibs debeat.

Jesus in dit h. Sacr: is een geduurige prediker van
de Liefde. Zoodikwils hij zig tot een spijs geeft op
ons gezègend outaar, roept hij ons te samen toe: Er-
kend mijne Liefde, en bemind elkander, zo als ik u te
samen bemind heb; ik geef u mij zelven tot een spijs onder de
gedaante van brood, op dat gij daardoor de Liefde, en
eenigheid zoud leeren, op dat, gelijk 't brood van vele
graan-korntjes door 't vuur aan een gebakken is, gij
door de Liefde zoud vereenigd zijn. Hier passen de
woorden van Joes: Heeft godt ons aldus bemind, zo moe-
ten wij ook elkanderen beminnen. Om ons deze onderling
Jesus ons leerd in dit Sacr.
5. Wie schrikt dan niet voor die groote zonde van twist,
en krakeel onder de Chnen, die door zo een dierbaar
band voor Jesus vereenigd zijn? Wie schrikt niet
als hij denkt dat 'er Chnen gevonden worden, die, ter-
wijl zij tot die tafel van eenigheid gaan, nog eenigen
afkeer behouden van hunne broeders?

(Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus
fueris, qa frater tuus &)

2. Oudtijds was men ook gewoon den kus van eenigheid
malkander te geven, eer men tot het nuttigen van dit
Sacr. ging, om te toonen dat men alle bitterheid, die 'er mogt geweest zijn, uit-
banda, en dat men weer in liefde was, terwijl men ging om
het Lighaam van Jesus t'ontfangen, die de band
van eenigheid is in dit aanbiddelijk Sacrament.

3. Ook nu nog wanneer de offerhande der Misse door
den Priester, gedjend door diakens, en onderdiakens
word opgedragen datur osculum pacis in signum mutui amoris.

3. Antiquitus Sacerdos dicta prima oratione pro
„communione versus ad populum dicebat: „Habete
„vinculum pacis, ut apti sitis Sacrosanctis mysteriis.
„Et respondebant fideles: „ Pax Chri, et Ecclæ abun-
„det in cordibus nostris.,

4. Zo dat 'er dan niets nodiger is als dat wij door de
onderlinge Liefde een brood, een lighaam zijn, die te

---

want daar zij
dagelijks met den
mond belijden: Ik
geloof een h. kat.

Et singulis
membris
sectanda.

Kerke, gemeen-
schap der heiligen
verzaaken zij dit
met hunne werken
misdien zij met
ons geene gemeen-
schap in den gods
dienst, en vooral
in de hh: Sacr:
willen, of durven
houden, en vervol-
gens regte scheur-
maakers zijn.

1. Jo. 4. 11.

Liefde, die
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
des meerder aan
te bevelen, gebod
Chs terstond naa
d'instelling van
dit allerh: Sacr:
tot 3 maal toe
aan zijne apostelen
dat zij elkanderen
zouden liefheb-
ben, ja tot 5 maal
toe bad hij zijnen
vader in het gebed
naa 't avondmaal
dat zij met hem,
en onderlingen
een mogten wezen.

Om deeze liefde, voornaamelijk
noodig als men 't
allerh: Sacr: zal
ontvangen, den
geloovigen aan-
te bevelen, was
oudtijds de gewoon-
te dat de priester

Missa antiq.
apud Bon.

die met een verdeeld herte, zonder de waare liefde zig verstouten dit brood van eenheid, en liefde te eeten.

Sâmen van een brood deelagtig worden.
6. Hoor daarom hoe de h. Augs. tegen de zulken uitvaa
"Qui accipit mijsterium unitatis, et non tenet vincu-
"lum pacis, non mijsterium pro se, sed testimonium
"accipit contra se.

Conclusio

7. Godt verhoede dan A.F. dat wij noit of oit met eenige ver-
deeldheid tot dit Sacr. van liefde, vrede, en eendr
nâderen! Hebben wij 't ongeluk gehad van met of
ook zonder, onze schuld ergens in twist of verdeeld-
heid te geraaken, en daar door de liefde eenigzins te
quetzen? ei! Laat en wij ons wel indagtig zijn de les des
Matt. 5-23. Zaligm. Als gij uwe gifte opdraagt aan het Outaar
en aldaar indagtig wordt &c.
Laaten wij ons spiegelen aan d'eerste Christnen van den
Act. 2-42 Lucas getuigd, dat zij volhardden in de gemeenschap
van het breeken des broods, om daar door ons op te wek-
ken om naar hun v. B. is 't niet dâgelijks, ten minste
op de voornaamste hoogfeesten der kerk een heilig
gebruik te maaken van dit zelfde hémels brood. Maar
laaten wij ook tegelijk gedenken, dat Lucas van die
v. 46 zelfde Christnen getuigd, dat zij dâgelijks eendragtel
c. 4-32. volhardden; en wederom: de ménigte der geloovigen
hadden alle een hert, en ééne ziele, om dus vereenigd
Zoo zullen wij alle van een brood deelagtig te sâmen
een brood: en een lighaam zijn, hier in den tijd, en naam
als eenen eenigen God in 3 persoonen, den Vader, den
Zoon, en h. Geest aanbidden, looven, en danken in
alle eeuwen. Amen

door de liefde tot 't Sakrament der liefde te naderen.

1o. de Reali præsentia.

Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Jois 6. ℣. 56.

In Festo Corporis Christi 1762. 69.

Indien men rijpelijk let op de orde, op w[elke] de kerk 's jaarlijks de grootste geheimen van ons geloof vierd, zal men zig met reeden verwonderen, en aan haar toepassen den Lof, dien zij in 't boek der Zangen krijgt, dat zij schoon is als een Leger dat in slagorde staat. Cant. 6-3.

De kerk begint haar geestelijk jaar met het begin van 't werk onzer verlossinge, ik zeg van de Menschwordinge, of de geboorte van onzen Heiland J. C. dan vierd zij zijne Besnijdenisse, dan d' aanbiddinge der Wijzen, en opofferinge in den tempel; Daarna vierd zij zijn Lijden, dood, verrijzenisse, en hemelvaard. Na dit volbragte werk maakt zij ons indagtig de zendinge des h. Geests, waardoor zij, als bevrugt, vermenigvuldigd is in ontelbaare kinderen. Dan vierd zij het feest van d' allerh: Drieëenheid, en maakt door 't Ev: ons indagtig de herbooringe in den h. Doop. Na dit alles, mits dien 'er voor haare kinderen niets noodiger is dan een voedsel der zielen, vierd zij van dagg den feestdag van 't allerh: Sakr:, waar van de Heere Jesus in onze opgenomene woorden zeide: Mijn vleesch is waarlijk spijs, en mijn bloed is waarlijk drank.

En hier uit ziet u. A. met wat welgeschikte orden dit feest heden in Godskerke word gevierd.

Wel is waar de Heiland heeft dit aanbiddelijk Sakr: ingesteld eeven voor zijne dood in dat laatste Liefdes maal, als hij bij testament zijn Lighaam liet tot spijze, en zijn bloed tot drank. Maar mits de kerk zig als dan geheel bezig houd met het Lijden, en sterven van den Heere Jesus, zoo heeft zij van daag deezen dag verkoozen om nog eens op zijne orden dat aanbiddelijk Sakr: te eeren, en zig geheel bezig te houden met dit godlijk geheim, om zoo door den Luister van deezen dag beschaamd te maaken, degenen die in de laatste eeuwen de verhéventheid van dit aanbiddelijk Sakr: hebben willen te niet doen.

Propositio Om dan dit oogwit der kerke op te volgen zal ik u. A. volgens onzen tekst 1o. aantoonen dat het Lighaam en bloed van Jesus in onze ziele spijze waarlijk tegenwoordig is. Waaruit van zelfs 2o. ter toepassinge zal volgen de noodige voorbereiding om die spijze waardig te nuttigen. Attendite

Naadat de Heere Jesus met korte woorden had uitgelegt de kragt der ziele spijze zijns Lighaams voor die ze waardig nuttigen, beloovende dat ze hen zoude bewaaren van d'eewige dood, zeggende: Die mijn vleesch eet, en mijn bloed drinkt, heeft het eewig leven en ik zal hem verwekken ten jongsten dage; zoo gaat hij voord, en geeft in onzen tekst de reeden van deze kragt

^ zijns vleesche en bloeds, en zegd: Want mijn vleesch is waarlijk spijs, en mijn bloed is waarlijk drank, q. d. daarom zal hij, die mijn vleesch eet, en mijn bloed drinkt, het eewig leeven hebben // want gelijk de Lighamelyke spijs, en drank het Lighaam voor een tijd voor de dood behoed, zoo ook mijn vleesch, een waare spijs, en mijn bloed een waare ziele drank, bewaard de ziel van d'eewige dood. Dit was des Heilands oogwit in't uitspreken van onze tekst opgenoomen woorden.

// om dat mijn vleesch is waarlijk spijs, en mijn bloed is waarlijk drank;

Maar indien wij de zelve nog nader overweegen, zoo bevinden wij daarin nog eene verdere waarheid, t nam. dat is het vleesch van Chs een waare spijs, en # zijn vleesch ook waarlijk word gegeeten, en zijn bloed waarlijk word gedronken, dat wij zijn vleesch daadelijk eeten, en zijn bloed daadelijk drinken. Eene waarheid die op verscheidene plaatsen van dit zelfde 6. hoofdst. van Joes blijkt v. g.

v. 52. het brood dat ik geeven zal, is mijn vleesch voor het leven der wereld. en wat loog

v. 54. Ten zij dat gij het vleesch van den Zoone des menschen eet, en zijn bloed drinkt, zoo zult gij geen leven in u hebben.

zijn bloed een waare drank,

Maar laat en wij tot d'instellinge zelfs gaan, en daar hooren den genen die de weg, de waarheid, en het leven zelf is. Daar, zoo oit, zullen wij reeden vinden om ons verstand gevangen te geven ten dienste van't geloof. Zoo oit, hier was het tijd om onverbloemd van dit geheim te spreken. Hoord dan wat niet alleen een, maar drie Evangelisten, en ook d'Apostel Paulus van dit geheim, en zijner instellinge zeggen. Wij zullen alleen een voor allen ten borde brengen:

Matt. 26. 26. Terwijl zij aten. (zegd Matt.) heeft Jesus brood genomen, heeft

het gezeegend, gebrooken, en aan zyne discipelen
gegeeven, zeggende: Neemt, en eet: dit is myn Lighaam.
En den drinkbeker neemende, heeft hy gedankt, en hen
dien gegeven, zeggende: drinkt alle hieruit; want dit
is myn bloed van het niewe verbond, dat voor veelen
zal vergooten worden tot vergeevinge der zonden. Dit
is de waarheid, dit is 't waaragtig wezen van 't aanbid-
lyk sakrament het Lighaam en bloed van den Heere
J. C.: dit is myn Lighaam, dit is myn bloed.

Heeft ooit de middagzon klaarder straalen, dan deze
woorden zyn, ten opzigt van 't aanbiddelyk Lighaam
en bloed des Zaligm., rustende op ons autaar onder de
gedaante van brood en wyn.? Men hoeft hier zyne
oogen maar t' openen om de waarheid van dit godlyk
geheim t' ontdekken. En egter het schynt dat in
het midden van dit ligt nog verscheidene scheemer-
oogen, nam die door eene niewe leere de waarheid van
dit geheim in eenen enkelen schyn, in eene enkele ver-
beeldinge willen veranderen. Waarlyk van hen,
kan men zeggen: videntes non vident, gelyk eertyds
Jesus zeide van de schaaren, die hy in gelykenissen
leerde, of gesprooken had.

Inderdaad men moet verwonderd staan als men
hoord, dat zy, die ons willen doen gelooven, dat nie-
mand meer, dan zy, geloof geeft aan de h. Schrifture, dat zy, zeg ik,
de wezenlyke tegenwoordigheid van 't Lighaam en
bloed van Chs in 't allerh. Sakr: durven in twyfel
trekken, eene tegenwoordigheid, die de h. Schrift
toonet, en zoo klaar aan alle Lezers vertoond, dat
't onmoogelyk is het zelve met klaarder woorden,
uit te leggen. NB Chs zeit: dit is myn lighaam, dit is myn bloed, en niet: dit is eene en-
kele figuur, dit is eenen enkele afbeeldsel of enkele gedagtenis van myn Lighaam en van myn bloed, gelyk die luiden, zoo schriftmaatig zouden willen beduiden; neen! maar: Dit is myn Lighaam &c.

Ik weet wel A. T. niemand van U twyfeld aan
dit aanbidlyk geheim; maar evenwel om U. A. te
toonen hoe droevig de blindheid is van onze afgedwaalde
der broeders op dit stuk, en hoe regtmaatig de
standvastigheid van onze gelove op dit zelfs stuk is,
en hoe redelyk de eer is, die wy van daag aan dit
hoogverheevene geheim geven, zie hier in 't kort
2 a 3 reden en die onwrigbaar zyn, en onverwinnelyk,
zelfs getrokken uit de h. Schrifture, zelfs die,
zoo'er nog eenig twyfel ligt, hen moeten overtuigen,
die aan dit geheim twyfelen zouden.

1o. Die de waaragtige en wezenlyke tegenwoordigheid

van Chs in't h. Sakr. des Outaars loghenen, moeten voor zeker vast stellen, dat Jesus in't laatste avondmaal van zijn lighaam zeggende: dit is mijn lighaam, dit in eenen oneigenen zin, en op de maniere van eene parabel zeide; want noit mogen zij bekennen, dat Jesus hierop eenoigene wyze, en in eenen verbloemden zin heeft gesproken; ten zij zij met ons vast stellen, dat Jesus zijne Aplen daar waarlijk zijn lighaam tot eene spijze, en zijn bloed tot een drank heeft gegeven. Maar met wat reeden dog mogen zij van die aanbiddelijke woorden een en oneigenen, en om zoo te spreken, eene parabolischen zin maaken? Want het blijkt zonneklaar uit de heilige bladeren, dat, alhoewel Jesus dikwils tot de Jooden in, en bij gelijkenisse sprak, hij egter noit zoo tot zijne Aplen, maar altijd klaar en vatbaar heeft gesproken. Zoo zeide Jesus zelf tegen

Luc. 8 - 10

zijne Aplen: Vobis datum e noscere mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis. Markus geeft er ons een v. b. van, als hij verhaald, dat Jesus, tot de scharen in gelijkenissen gesproken hebbende, met zijne

Marc. 4 - 33.

disciplen alleen zijnde, hen die uitleide. Zonder gelijkenissen (zegd Markus) sprak hij hen (de schaaren) niet aan. dog als zij (Jesus en zijne discipelen) alleen waren, leide hij zijne discipelen alles uit. Indien dan Jesus in dingen van minder gewigt zoo zorgvuldig was om zijne discipelen daar van de naakte waarheid t'openbaaren, hoe is't dan geloofbaar dat de zelfde Jesus, die zijne Aplen zoo vaderlijk beminde, die in't laatste avondmaal alleen bij hen was, ~~[illegible]~~ die nu stond op het punt om hen zoo te verlaaten, dat hij voor hen zoude hebben willen verborgen houden het grootste onder alle geheimen van't Nieuwe Verbond? hoe is't mogelijk dat hij zoo bedekt van dat geheim zoude gesproken hebben dat 't twijfelagtig zoude zijn? Waarlijk dit heeft geen schijn van waarschijnlijkheid. 't Is dierhalve zeker dat wij de woorden der instellinge naar den letter, en in eenen natuurlijken zin moeten verstaan.

2°. Maar om nog verder ons geloof raakende dit geheim goed te maaken, is'er wel een van onze tegenstreevers die staande houd, dat Jesus alleen in figuur aan de Jooden is gelevert, dat hij alleen in figuur is gekruist en gestorven? Mijns weetens niemand. Hoe is't dan mogelijk, dat zij die woorden

|| Zoo dat Jesus, die in den tekst zeide: Mijn vleesch is enz in't laatste avondmaal waarlijk, en dadelijk zijn vleesch en bloed aan zijne Aplen t'eeten en te drinken gegeeven heeft, zeggende: Neemt en eet, dit is enz.

dit is mijn Lighaam maar in een oneigen zin, in eene
figuur willen verstaan? Want doen zij dat, dan moe-
ten zy ook vast stellen, dat Jesus maar in figuur en
bij gelijkenis geleeverd, gekruist is, en gestorven; want
dusdanig zijn de woorden van Chs zelfs volgens Paulus: 1. Cor. 11-24.
Dit is mijn Lighaam, 'tw voor ul zal geleeverd worden
en volgens d' Evn. Matt: en Mar: op de zelfde wijze sprak Matt. 26-28.
Jesus van den kelk, zeggende: Dit is mijn bloed van Marc. 14-24.
het niewe verbond, dat voor veelen zal vergoten worden.
Indien het dan maar een afbeeldsel, en gedenkenis van
zijn Lighaam is geweest, dat Chs aan zijne discipelen
heeft gegeeven, zoo is't een zeker gevolg dat hij ook
maar in figuur is geleeverd, dat zijn bloed in figuur
is vergoten. Nu dit weeten wij, dat zij noit zullen toe-
staan. En bijgevolg is't een dwaasheid der dwaasheden d'eerste woor-
den te willen verstaan in figuur, en de laatste in
waarheid.
3°. Voeg hier bij, dat d'instelling van dit aanbiddelyk geheim
is geweest het eigen testament van J. C. Dus noemde
hij het zelf: Deze drinkbeker is het niew Testament verbond Luc. 22-20.
in mijn bloed. Nu 't is ider een bekend dat een tes- 1. Cor. 11-25.
tament geenen anderen zin lijd, dan een eigen en natuur-
lijken zin, zoo als de woorden door zig zelve te kennen
geeven, zonder eenigen oneigene, en figuurlijke uit-
legginge daar aan te geeven, voor al als de woorden
van zig zelve klaar zijn. Nu de woorden van Chs zijn:
dit is mijn Lighaam, dit is mijn bloed. dit zijn d'
eige, duidelijke, en klaare woorden van zijn testament.
Wie durfd hier dan een verbloemde uitlegging gezocken?
Waarom wij te regt met denk. Aug. in Ps. 21: Mortuus sine
sensu jacet in monumento, et valent verba ejus.
Chs sedet in cælo, et contradicitur testamento ejus.
Zeker, byaldien Jan in zijn testament stelde:
Ik maak aan Pieter mijn huis, Pieter zou zoo gek
niet wezen, dat hij zig met eene schilderyen, of afbeeld-
sel van Jan zijn huis zoude laaten payen. Dus
ook, Jesus ons zijn testament maakende, en bij tes-
tament zeggende: Neemt en eet, dit is mijn Lighaam,
moeten wij ons niet met een enkele figuur, of afbeeld-
sel van Jesus lighaam laaten payen, maar ons aan
den letter des testaments houden, vast geloovende
dat Jesus ons zijn Lighaam tot eene waare spijze, en
zijn bloed tot een waaren drank heeft gegeeven en na-
gelaaten: Caro mea vere est cibus, et sanguis meus

2da Pars

Nu eeten en drinken wij t waaragtig vleesch, en bloed van
J. C. in't allerh: Sakr: ? O! wat eener voorbereiding is'er dan
noodig om dit waardig te doen? Hoord wat d' Apostel
1. Cor. 11-28 Paulus ons leerd. Dat (zegd hij) de mensch zig zel-
ven beproeve, en aldus van dit brood eete, en van deze
drinkbeker drinke. Dat hij zig beproeve, en naarstig
onderzoeke of hij in Jesus is, om, Jesus vleesch eetende,
en zijn bloed drinkende, in Jesus ook te blijven, gelijk
Jesus belooft aan die waardig zijn vleesch eet, en zijn
v. 57. bloed drinkt, zeggende: Die mijn vleesch eet, en mijn
bloed drinkt, blijft in mij. Zoo dat wij in Jesus moeten
zijn voor 't ontvangen, zal hij in ons blijven na 't ont-
vangen.

Vraagd iemand: wel hoe zijn wij in Jesus? Joes zal
1. Jois-4-16. hem antwoorden: Godt is Liefde: en wie in de liefde
blijft, die blijft in Godt, en Godt in hem. Zoo dan wil
iemand Jesus vleesch, en bloed waardig eeten, en drin-
ken? dat hij zig zelven beproeve, en onderzoeke of
Jesus in hem, en hij in Jesus is, i. e. of hij Jesus
waarlijk, en boven al bemind, en zijne geboden on-
Jois. 14-23 derhoud, agtervolgens dat Jesus zelf zegd: Die mijn
geboden heeft, en die onderhoud, hij is't die mij lief
v. 23. heeft. in wat lager wederom: Zoo wie mij lief heeft
die zal mijn woord onderhouden, die zal liever
alles verlaaten en verliezen dan mijn woord t' over-
treden met doodelijk te zondigen. Bevind iemand
na eene rijpe beproevinge, en naarstig onderzoek van
zijn gemoed dat hij dus gesteld is? # dat hij dus met vrij-
moedigheid toe trede om Jesus vleesch te eeten
en zijn bloed te drinken, en daar zal dan ook opvolgen,
gelijk Jesus belooft, die mijn vleesch eet, en mijn
bloed drinkt, blijft in mij, en ik in hem.

O! dat hij God loove, en danke voor zijne onuitsprekelijke gaave, en bidde om de volhardinge,

Dog bevind iemand zig zoo ongelukkig dat hij
door de liefde in Jesus niet is, maar dat hij door eenige
dood zonde Jesus woord, of gebod ergens in geschon-
den, en overtreden heeft? dat hij zig vooraf wel ter-
deeg beproeve, om door eene waare bekeeringe en een
goed gebruik van 't h. Sakr: van penitentie vergiffe-
nisse zijner zonden te verkrijgen, agtervolgens d' uit-
legginge of verklaaringe die het Concilie van Trente
van de beproevinge, daar d' Apostel van spreekt, ge-
Conc: Trid. Sess. 13. Cap. 7. gegeven heeft, zeggende: Ecclesiastica consuetudo
" declarat eam probationem esse necessariam, ut nullus
" sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi
" contritus videatur, absq; praemissa sacramentali con-

confessione ad Sacram Eucharistiam accedere debeat.

~~Is 'er iemand zoogelukkig dat hij naa rijpe beproevinge zig niet bewust vind van eenige doodzonde, maar nog gehegt en aangekleefd is aan eenige mindere, of dagelykse zonde; ook hiervan moet hij zig tragten te zuiveren door vasten, bidden, aalmissen een goed gebruik der biegte. Dat hij gedenke wat de Heere Jesus voor d'instellinge van't allerh: Sakr: daad, hoe hij de voeten zijner Apostelen wasschede, alhoewel hij hen zuiver noemde, ons leerende, hoe ook zij, die zuiver zijn van alle doodelijke zonde, en dus in Jesus zijn, en zyne woorden of geboden onderhouden, egter vooraf, eer zij de spijze van zijn vleesche zullen eeten, en den drank van zijn bloed zullen drinken, de voeten hunner zielen van alle stof der mindere zonden moeten afwassen door boetoeffeningen van allerhande godsdienstige werken, waartoe ook zeer dienstig is een ootmoedige schuldbelijdenis der dagelijkse zonden.~~

NB hoe dicenda

waartoe ook bezonder diend

Zie daar A. T. volgens onzen tekst aangewezen, dat Jesus vleesch, een waare spys, en zijn bloed een waare drank van ons in ons Outaars geheim waarlijk en daadelijk gegeeten en gedronken word.

Conclusio

Zie daar ook de noodige voorbereidinge om die spijze waardig te eeten, en den drank zyns bloeds waardig te drinken &

(Of Is hij zoogelukkig dat hij naa rijpe beproevinge zig niet bewust vind van eenige doodzonde, maar nog wel gehegt is aan eenige mindere of dagelijkse zonde? dat hij over 't eerste zig verblijde, godt loove, en danke; dat hij voor de dagelijkse zonden naar Jesus v. B., de voeten zijner Apostelen, die hij alle zuiver noemde, voor d'instellinge van 't allerh: Sakr: wasschende, navolge, en de voeten zijner ziele wasse van het stof der dagelijkse zonden: door de boetoeffeninge van allerhande godsdienstige werken, waartoe ook bezonder dienstig is een ootmoedige schuldbelijdenis dier dagelijkse zonden; En)

En hoe wasse?

1768
In Smo Sacro, quia pridie per apparitorem civitatis accersitus, ut hodie (2 Junii) ante horam undecimam in Curia comparere debuerim, Gubernatorem Patriæ Wilhelmum V. Salutandi causâ, Sermonem 1762 non dixi, sed monitum hic notatum.

Onder alle de feestdagen moet de huidige al een van d'eerste geraekend worden. Wel is waar 't is heden juist niet de der instellinge &c

'T geloof leerd ons raekende dit hoogheilig geheim, dat 't is 't waare lighaam en bloed van Kristus onder de gedaanted[en] vier getuigen verzekeren er ons van &c en hunne woorden moeten eenvoudig, gelijk die luiden genoomen worden vide Catech: M. S. ex quo solum duas primas rationes adduxi.

1o. pro tanto beneficio agamus &c

2o. Reparemus defectus nostros, coram tanto misterio, et contra illud commissos &c

3o. accendamur ad illud honorificandum, digneq[ue] suscipiendum &c

2° de adoratione Eucharistiæ.

Caro mea vere est cibus, et sanguis meus verus est potus. Jois. 6. v. 56.

In festo Corporis Christi 1763.

Onder andere zoete gelijkenissen, waarbij de bruidegom Cant. 6-3 zijne bruid vergelijkt, is, dat zij schoon is als een lêger dat in slagorder staat.

Men hoefd zijn oog maar te slaan op dat groot huishouden van die zielbruid van Jesus om van haaren order overtuigd te zijn. In wat regten order is alles bij haar? De feestdagen zelfs houden hunnen rang en order, zoo verre dat daarin bezonder haare kennis uitblinkt. Zij vierd eerst op zijnen order van de gebaorte tot de hemelvaard het voortreffelijkste dat Jesus op de werreld heeft gedaan. Daarna, misdien de heiland zijne kerk door den H. Geest heeft verrijkt, vierd zij naa zijne hemelvaard het nederdaalen van dien grooten Geest. Hierop vierd zij aanstonds het feest van d'aanbiddelijke Drieëenigheid, en loesd ons op dien dag voor het gebod dat d'Aplen kregen van alle volkeren te doopen in den naame des Vaders &c en dus aan de kerke ontelbaare kinderen te baaren.

Naa dit vieren scheen nu niets over te wezen dan een gehougenis van 't wonder ziel-voedzel, dat aan de kinderen der kerke van Jesus zoo mildaadig word mêdegedeeld. Dit doed de kerk van daag als zij ons nu voorsteld de gehougenis van 't instellen van 't wonder ziel-voedzel dat Jesus zijne kerke heeft bezorgd, als hij in 't laatste avondmaal zijn vleesch tot spijs, en zijn bloed tot drank heeft in- en voorgesteld.

'T is waar dit wonder verhoolen geheim, en aanbidlijk Sacrament is daags voor 's heeren lijden ingesteld, toen hebben wij dit feest eigentlijk gevierd; maar misdien alsdan de gansche kerk in droefheid is over Jesus dood om onze zonden, is zij alsdan niet bekwaam, om genoegzaame vreugde over deze wondere instelling te toonen; maar zij steld het uit tot dezen dag, om zoo bêter haare vreugd en dankbaarheid te betuigen.

Wel is waar d'oudste kerk heeft zig met den dag der instelling, Cœna Dni, 't avondmaal des heeren, of gelijk w: in 't nederduitsch gewoon zijn te zeggen, Witte donderdag, vergenoegd. Maar terwijl de kerk in laatere euwen den hoon en smaad der looghenaars van dit geheim heeft aan-

aangemerkt, heeft zij deze oneer met een pragtige er
en belijdenis van haar geloove willen vergelden, om
hoe meer dit Sacrament van de dwaalgeesten wordt ont
het des te meer van haare kinderen te doen eeren.

Voorgaande jaar, als wij dit feest vierden, onderschei
ik U. A. met de waare tegenwoordigheid van 't Lighaam
en bloed van Jesus in dit Sacr: te betoonen, en trok daa
uit bij manier van toepassinge met wat voorbereiding
wij dit wonder en hoogheilig Sacr: moeten ontvangen.

Propositio

Nu zullen wij een stap verder treeden, en d'eerbiedi
allerh: Sacr: toekoomt, bevestigen, en daaruit wederom
bij manier van toepassinge U. G. aanmaanen tot uwen pli
van eerbiedigheid in de tegenwoordigheid van dit aan-
bidlijk Sacrament. Attendite

Onder andere Leerpunten waarin onze afgedwa
de broeders de Protestanten van ons verschillen is dat
zij leeren dat 't een afgodendienst is het allerh: Sacr:
aanbidden. Niet alleen die Calvinus hebben nagevolgd
en de tegenwoordigheid van Jesus in dit hoogheilig Sac
loochenen, maar ook die zig naar hunnen eersten Leer
Lutheraanen noemen, alhoewel zij de tegenwoordigh
van Jesus in dit Sacr: gelooven.

Dog d'onfeilbaare kerk, wien noit de bijstand van
den h. Geest zal ontbreeken, zoo dikwils zij bezig is in
een algemeene kerkvergaderinge eenig geloofspunt te
verklaaren, besluit in haare laatste kerkvergaderinge
van Trente dat deze aanbidding een goede en plegtige

Conc: Trid. Sess. 13. can: 6.

„dienst is, dien men aan J. C. schuldig is. „Si quis dixe-
„rit, in sanctissimo Eucharistia Sacramento Christum
„unigenitum dei Filium non esse cultu Latriæ, etiam
„externo non esse adorandum, ... anathema sit.

Dit is een waarheid die aanstonds volgd, zoo dra me
gelijk wij voorgaande jaar hebben bewezen, vaststel

Vide hand- en huis-boek pag. 776...

de tegenwoordigheid van Chs in dit h. Sacrament; wa
hoe Chs, God en mensch, ook ivers tegenwoordig zij, wij
zijn hem d'oppereer als eenen God schuldig. zoo geli

Deut. 6-13. Matt. 4-10

God zonder onderscheid, en Chs bekragtigd dat wij hem
als God moeten aanbidden: Den Heer uwen God zult
gij aanbidden, en hem alleen dienen. De Vaders wilde
dat 't Woord vleesch geworden, hoe zeer ook uiterlijk
vernederd, egter van Engelen, en menschen, zoude worde
aanbeden. Zoo had David in zijne psalmen voorzeit,
en onder andere word de 96 ps. ten dien einde van den
Apostel

Apostel hebr. 1. aangehaald om te bewijzen, dat, als de Vader zijnen eeniggeboornen Zoon in de werreld bragt, d'Engelen hem moesten aanbidden: Adorent eum omnes &

D'Ev: Lucas verhaald, zoo dra Jesus was gebooren, dat een menigte van Engelen hem aanstonds aanbaden. En schielijk kwam'er bij den Engel (die de boodschap aan de harders bragt) een menigte van het hemels heir die God loofden, en zeiden: Glorie zij aan God in't alderhoogste. — Luc. 2-13

Nauwlijks was Jesus weinig tijd gebooren of de Wijzen kwaamen uit den oosten, om hem in een arme stal in doeken gewonden t'aanbidden; ja d'Ev: zegd: Procidentes adoraverunt eum. — Matt. 2-11.

Zoo dra de Melaatze bij Jesus kwam, zegd Mattheus, Adorabat eum dicens & — C. 8-2. En in't volgende hoofdstuk zegd d'Ev: daar kwam een overste tot Jesus, die hem aanbad, zeggende: Heere mijne dogter is nu overleeden, maar & — C. 9-18.

Als de discipelen van Jesus, met nog eenig ander volk, de Zee van Galileën overvoeren, en Jesus op't water bij hen koomende den wankelbaaren Petrus, die reeds begon te zinken, vast greep, en bestrafte, en dan met e scheep klom, zegd Mattheus wederom: die in't scheepje waren kwamen hem aanbidden, zeggende: Gij zijt waarlijk Gods Zoon. — C. 14-33.

Als Magdalena Jesus verrezen zag, dien zij eerst meende een hovenier te wezen, nu kennende riep zij uit: Rabboni; en Thomas geloovig nu geworden: Mijn heer en mijn God; en de elf discipelen Jesus in Galileën ziende, aanbaden hem. — Jois. 20-16. v. 28. Matt. 28

Wat reedenen zouden'er dan voor den dag kunnen gebragt worden, vast gesteld zijnde, dat Jesus daar waaragtig tegenwoordig is, gelijk de Lutheraanen met ons doen, dat men Jesus daar niet zoude mogen aanbidden? Is Jesus dan aldaar zoo wel niet d'aanbidding waardig als op zijn moeders schoot, in de kribbe, of op den weg? Een reeden zoo doorslaande, dat Calvinus, en de (Schrijvers van het boek Admonit. de lib. Concord.) doorgaans d'oude Leeraars van die gezindheid aan de Lutherschen zeiden: „Indien de Heere Jesus met zijn Lighaam „in d'Eucharistie tegenwoordig is, zoo „is't een noodzaakelijk gevolg, dat men 'er hem moet aanbidden."

Maar om geen de minste twijfel over te laaten, laat ons in weinige staaltjes zien wat geloof de kerk op dit punt in voorige tijden heeft gehad, wat de Voorvaderen en oude Kerkligten in alle de werreldshoeken daar van hebben gevoeld, want volgens den h. Aug. Epist. 118. „Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est."

De h. Ambr. de Spir. S. cap. 12. als hij overwoog de woorden van David ps. 98 Adorate scabellum pedum ejus quoniam sanctum est, wierp zig op dat men niet moet aanbidden dan God alleen, en vraagde dan, hoe dat

de Profeet, in Gods Wet zoo bedreven., dit kan gebieden;
„ en antwoord dan: „ Per scabellum terra intelligitur, per
„ terram autem caro Chti, quam hodie quoq in misteriis
„ adoramus.

De h. Augt, die getrouwe Leerling van den h. Ambr.
en groote Leeraar van Gods kerke, heeft in zijne uitlegging
van den 98 Ps dit H. Adorate scabellum pedum ejus op de
zelve wijs als zijnen Meester Ambr. uitgeleid, en van 't h.
Sacr. des Outaars verstaan, en niet alleen den zin, maar
ook d' eige woorden van Ambr. ontleend, en naa dat hij dit
had gedaan zeide hij tot bekragting van onze aanbidding
„ Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adora-
„ verit.

De h. Chrijst, dat groot Ligt van 't Oosten, geeft géne
mindere getuigenis voor d' aanbidding van Jesus in 't allerh.
Sacr. hij haald 't voorbeeld der Wijzen aan, die Jesus in de
kribbe hebben aanbiden, en zegd, Laat ons ten minste die
barbaaren, die Jesus in een hutte en kribbe hebben aanbi-
den, op ons outaar ook aanbidden.

Dit zoude zonder twijfel genoeg zijn, maar om de
maat vol te meeten, en van alle kanten het gebruik der
kerke met raedenen waarheid te bevestigen, zoo laat ons
eenen anderen weg inslaan, en zien wat uit de godloose
Leering, dat Jesus onder de gedaante niet moet aanbiden
worden, ~~volgd~~ ja dat 't een afgoderij is, volgd.

Niets is 'er in de Schrifture al meer bekend dan dat
naa des Messias komst d' afgoderij meest zoude ophouden
Onder verscheide zegd hiervan de Profeet Zacharias:
Zach. 13-2. Ten dien dage zal 't geschieden, zegd de Heer der heirskra-
ten, dat ik de naamen der afgoden uit het Land zal roeijen,
zoo dat zij niet meer gemeld zullen worden.

Deze voorzegging, waarvan meest alle de Profeeten
gewaagd hebben, is zoo kragtig en waaragtig, dat de
Turken, en Mahometaanen d' uitwerking daarvan geno-
ten, zy die zelfs Jesus voor génen God erkennen; want zij zijn
géne afgodendienaars, mits zij, hoe zeer ook anders in
verblind, egter alleen den waaren God van Israël aanbi-
den. Zoo waaragtig is deze voorzegging, dat de Joden
d' openbaare vijanden van Chs, nog dien vrugt van Jesus
komste trekken; want men van hen noit zal kunnen
bewijzen, dat zij naa de geboorte van Jesus in afgode-
rij vervallen zijn.

Men

Men hoefd de boeken van Moises, der Köningen, en der Profeeten maar op te slaan om aan te toonen hoe zeer dit volk voor Jesús komst tot afgöderij genigen was, geen honderd jaaren zijn 'er oit doorgegaan of zeer droevig zijn zij in die groote zonde gevallen, en dat terwijl zij zelfs profeeten hadden die hen vermaanden, en God hen gedúrig bedreigde; en daaren tússen naa Jesús komst, terwijl 'er geen opperpriester is die hen in hunnen pligt houd, terwijl zij verstroid nog tempel nog oútaar meer hebben, 16 naeenvolgende ~~[illegible]~~ eúwen zijn zij van deze groote zonde vrij geweest.

Jesús dan zoúde door zijne komst de afgöderij gebannen hebben uit 't midden der Joaden, túrken, en Arabiers, die hem versmaaden, en lasteren, en hij zoúde ze niet verbannen uit 't Christendom, uit die hem voor den waaren God erkennen, hij zoúde ze niet verbannen uit de Catholyke kerke de heele werreld door verbreid? Met een woord hij zal ze tegen zijne beloften door zijne profeeten onder zijne geloovigen het Oosten en Westen de gansche werreld door verspreid toelaaten? En ~~[illegible]~~ alleen een klein hoopje, dat een geloof belijd dat pas twe honderd jaaren in de werreld is geweest, zal 'er van uitgenómen wézen? en zullen, op hen alleen de beloften slaan die de profeeten voor de gansche werreld hebben voorzeid? Wat kan 'er verkeerder, wat kan 'er ongerijmder, en meer strijdender tegen de waarheid der profetien voor den dag koomen?

Maar dit is 't eenigste kwaad gevolg niet dat uit 't gevoelen van onze dwaalende broeders, dat men afgöderij doet met Chs in 't heiligste Sacr. des Oútaars t' aanbidden, vloeid of volgd. Maar daaren bóven, indien de gansche kerk afgódan dienst doet met Chs in 't H. Sacr. t' aanbidden, zoo moet 't waar zijn, dat Chs of niet heeft voorzien dat 't in zijne kerk zoúde gebeúren, of dat hij 't voorziende haar 'er niet van heeft willen waarschoúwen, mits in alle de vier Evangelisten niet een woord tegen d' afgöderij geschréven staat, ~~als~~ dan alleen dat Jesús tot den dúivel zeide: Scriptúm est: Dnúm deúm túúm adorabis, et illi soli servies. Wat is 'er egter ongeloofelijker dan dat Chs zijne kerk niet zoo veel zoúde gewaarschoúwd hebben, ~~als~~ God het Joodendom heeft gedaan, dat bijna op alle de bláderen van 't ~~[illegible]~~ Oude test. van d' af-

het géne een grúwel zonde zijn van Chs te dúrven denken;

Matt. 4 - 10

d' afgóderije heeft afgeschrikt. Dit don Jesús toe te schry
ven zoude grúwelijks tégen zijne Liefde strijden. Het is dan
zéker dat 't gine afgoderij is Jesús in 't allerh: Sacrament
t' aanbidden.

Maar opdat de návolgers van Lúther niet zouden schy
nen heel overwonnen te zijn, werpen zij een of twe zwaa
righéden op. 1°. dat men Jesus in 't allerh: Sacr: aanbiddende
niet Jesús, maar alleen een slegte gedaante van brood of
wijn, een entel schepzel zoude aanbidden.

R/ 't is waar dit heeft in den eersten opslag zoo wat schy
maar wie der katolijken is zoo dwaas, dat hy Jesús, die
hij gelooft daar tegenwoordig te zijn, zal verbijgaan
en zijne aanbidding tot die uiterlijke schijn zelf zoude
stúúren? Neen! zoo dwaas zijn de katolijken niet.
Wij aanbidden Jesús, gelijk hem eertijds de wijzen uit
den Oosten aanbáden, die niet zijne zwagrels, en doe
ken, maar Jesús daar in gewonden aanbáden.

2°. Zeggen zij: Jesús heeft dit wonder Sacr
ingesteld om t' eeten: Neem en eet; maar niet om t' aan
bidden. Bijgevolg moet hij daar gegeeten, maar niet
aanbíden worden.

Jesús kwam om thomas zijne wonden te toonen, en te doen tasten. Ergo deed thomas kwaad dat hij uitriep: Dus meús et deús meús!

Sess. 13. Cap. 5

R/ O! wat een slegt gevolg? Ging dit door dan zoude
ook moeten zeggen: # Jesús is op de werreld gekoomen
om ons te verlossen. Ergo hij moet niet aanbéden worden
Ergo hebben de Wijzen, d' Apostelen en alle kwaalijk ge
daan met Jesús t' aanbidden. ~~Waarom~~ Ook zegd zeer wel 't Conc: van
" trente: dit ~~[illegible]~~ Sacrament moet daarom niet min aan
" béden worden, omdat 't van den heere Jesús is ingesteld
" om als spijs genút te worden; want wij gelooven dat in
" dit Sacr: de zelve God tegenwoordig is, van wien d' eeuwi
" váder, hem in de werreld brengende, zaide: dat hem
" alle Engelen Gods aanbidden; den zelven, dien de
" Wijzen voor hem nédervallende hebben aanbéden; den
" zelven van wien de Schriftúúr getúigd, dat hij in Gali
" leën van d' Aplen: is aanbéden."

Het is dierhalven een zékere en onwrigbaare waarheid
dat Jesús in ons óútaars geheim moet aanbéden worden
Integendeel vals en ongereimd is 't, dat 't een afgóderij
zoude zijn hem daar t' aanbidden, of eenige godlijke eer
te bewijzen.

2da Pars

Ik twijfele niet, katolijken, of gij zijt alle van
deze waarheid overtúigd. Maar wie staat 'er niet ver
steld als hij ziet de weinige eer die veele katolijken
God

God, in dit h. Sacr: bij ons verblijvende, aandoen? dat een Jood, turk, Mahometaan, ~~afgodendienaar~~ dit doen, kan man ligt bevatten., zij gelooven niet dat Jesus God is. Dat een Calvinist dus spot en lasterd, is geen wonder, hij geloofd niet dat Jesus 'er tegenwoordig is. Dat een Lutheraan dit laat is te begrijpen, hij looghend dat Jesus daar moet aanbeden worden. Maar dat een katolijk die doet is een onverschoonbaare ondankbaarheid, en boosheid.

Waarlijk wij hebben niet alleen reeden om ons voor god, dien wij daar tegenwoordig gelooven, te schaamen, maar zelfs ook voor onze afgedwaalde broeders, die weeten wat wij gelooven, en egter meenigmaal aanschouwen de kleine eerbiedigheid, ja ongodsdienstigheid van veelen die hun geloof belijden met den mond, maar looghenen met 'er werken. Deze katolijken verharden d'onkatolijken in hun verkeerd geloof, en zullen daar van ten jongsten dage eens rekenschap moeten geeven aan dien Jesus, wien zij dus in zijn h. geheim onteeren.

Leer dan, leer dan katolijken in 't ligt des Christendoms van 't blinde joodendom uwen pligt. Zie uit hunne eerbiedigheid tot d'arke des verbonds wat eerbiedigheid gij schuldig zijt aan de waare arke des niewe verbonds J. C. in 't allerh. Sacrament.

Een menigte van Levieten moesten op kosten van de gemeente dag en nagt d'arke bewaaren; een deel dogters en godvrugtige vrouwen hielden bij beurten den wagt er bij, als op verscheide plaatsen der h. Schriftuur te leezen is. — Num. 3-7. C. 18-3... Exod. 38-8. 1 Reg. 2-22. 2. Mach. 3-10. Luc. 2-37.

Al hoorde d'oude Priester heli 1. Reg. 4. dat 'er 30000. van 't volk, ja ook zijn 2 zoonen gesneuveld waren, het scheen hem niet te treffen; maar nauwlijks verstond hij dat d'arke van de filistijnen genomen was, of hij viel van schrik uit zijnen stoel, en brak den nek. Zijne schoondogter, die zwaar was, kwam aanstonds van schrik in den arbeid, baarde een zoon, en gaf hem den naam van Ichabod, zeggende: de glorie is van Israël weggenomen, omdat d'arke gods weggevoerd was.

Wat eerbied vreugde toonde een koning david danzende voor d'arke? de koning Salomon spaarde Abiathar zeggende: gij hebt wel de dood verdiend; maar ik zal u heden niet om 't leven brengen: omdat gij d'arke van den heere god gedraagen hebt. D'eerste in Israël wierpen zig eerbiedshalven op hunne aangezigten ter aarde uuren lang voor d'arke neder. Josua (zegd de Schrift) viel op zijn — 2. Reg. 6-14. 3. — C. 2-26. Josue. 7-6

aangezigt ter aarde nêder voor d'arke des heeren tot den
avond toe, zoo hij als alle d'oûderlingen van Israël.

Indien dierhalven d'Oûden zoo veel eerbied hadden voor
d'arke, wat eer en aanbidding zijn wij dan schuldig
aan de waare ark: J.C. in 't allerh: Sacr.? hoe zeer moeten
wij ons vernêderen voor die hostie, die niet 't oûde manna
maar 't Lêvend brood gedaald uit den hemel J.C. beslûit.

Maar, elaas! dat met traanen te beschrijven is, in
plaats van ten minsten het blinde joodendom na te volg.
men ziet Chnen zonder eenige of weinige eerbied zig
op die plaatsen vertoonen daar zij belijden dat Jesus
hûnne Zaligm. tegenwoordig is.

Men zoû voor hen boven 't oûtaar of op den bovenstijl der
kerkdeûre wel môgen schrijven, het gêne Paûlus vond
Act. 17- geschrêven staan op een oûtaar van 't overgeloovig heidendom
Athêne: Ignoto deo; want wie zal gelooven, dat die on-
eerbiedige katolijken Jesûs kennen, voor wien zij de
minste eerbied niet hebben? Zij kennen nog zijne God-
heid, nog zijne Wijsheid, nog zijne Grootheid.

Zij kennen zijne Godheid niet; want hadden zij daar
van een regt denkbeeld, verre van zig zoo oneerbiedig in
de tegenwoordig van Jesûs te gedraagen, zij zoûden in gods
hûis intreedende met Jakob vol vrees en eerbied ûitroepen:
Gen. 28-17. Hoe ontzagbaar is deze plaats! 't is hier niet anders dan
het hûis Gods, en de poort des hemels. Ziende d'oneerbie-
digheden van anderen, overweegende de grûwelijke ontee-
ringen der onwaardige Cōicanten, zoûden zij zig niet ge-
noeg over de verdûldigheid van Jesûs kûnnen verwonderen
en door hûnne zêdigheid, eerbiedigheid en ootmoedigheid
die oneer- tragten te vergoeden.

Zij kennen Jesûs Wijsheid niet; want indien zij de
regt kenden zij zoûden als David en 't eerbiedig Israël
te werk gaan. deze nâmen noit iet gewigtigs bij de hand,
of zij wierpen zig eerst voor d'Arke nêder, en gingen me
God te raaden. en zoo zoûden zij ook noit een zaak van
aangelegentheid, en bezonder 't verkiezen van eenen Staat
aanvangen, zonder zig voor Jesûs in 't allerh: Sacr: al dikwils neer te smijten, en die
wijzen God om raad te smeeken.

Eindelijk zij kennen de grootheid van Jesûs niet die
daar tegenwoordig is; # ~~want dan~~ zoûden zij met een Josue en d'oûderlingen
van Israël veel eer op hûn aangezigt voor de waare Arke J.C.
nêdervallen, ja daarin de 4 dieren, en 24 oûderlingen navolgen
Apoc. 5-8-14.

Wel aan dan A. T. &

\# want zoo zij die regt kenden, zij zoûden niet alleen op de gebôdene dâgen, maar ook in de week hûnnen ijver toonen om den Gods-dienst bij te woonen. In plaats van oneerbiedig zig aan te stellen

Joes. 6. V. 57.

In Octava Corp: Chti 1741

~~Dominica [illegible]~~ In festo 1765.

Onder alle de feestdágen des jaars is'er geen die met zulk een praal en statië word gevierd dan de tégenwoordige feestdag. En geen wonder; want 't niet is de feestdag van dien of dázen heiligen, maar van 't hoofd aller heiligen J. C. in ons Outaars geheim.

Wel is waar de kerk vierd eigenlijk d' instelling van dit allerh: Sakrament op Wittendonderdag daags voor 't Lijden en sterven des Heilands; maar omdat de kerk dan met de dood des Zaligm. bezonder bekommerd is, zoo heeft zij eenen anderen donderdag willen verkiezen om d' instelling van ons Outaars geheim alleen te vieren; en ten dien einde verkóren den eersten donderdag naa 't Octaaf van Pinksteren, om dus, gevierd hebbende het stigten en oprigten der kerke op den Pinksteren, kort daaraan op den eersten donderdag te vieren d' instelling van dat grootk. Sakrament, waardoor die kerk eigenlijk word gespijsd, versterkt, en volmaakt, en wiens gebruik de kristenen naa den Pinksteren dagelijks oeffenden, agtervolgens dat de h. Lukas van hen getuigd: zeggende: Zij volharden in de gemeenschap van het breken des broods. En wederom: Zij volharden dágelijks eendragtelijk in den tempel, en breekende het brood bij de huisen, námen zij hun voedzel met verheuginge, en eenvoudigheid des herte. act. 2-42 v. 46.

Terwijl wij dan van daag bezonder vieren d' instelling van 't allerh. Sakrament, wiens gebruik d' eerste kristenen dágelijks oeffenden, zoo vereischt deze dag ook van ons dat wij U. A. daar van een woordje náder spreeken. Hier toe heb ik uitgekózen de woorden des heilands uit 't voorgeleezen h. Ev: Qui manducat &c

Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem in me manet & ego in eo. Joh. 6. v. 57.

In Octava Corporis Christi. 1741

D: verandering van spijs doet wel eeten A. A.
De waerheid van dit zegswoord ondervinden we da-
gelyks in 't lighaemelyke u in 't geestelyke.
In 't lighaemelyke, want laet men aen tafel zitten
men zal dikwils veel meer eeten als men eens dogt te
eeten, ja daer men dikwils niets dogt te nuttigen, zal
de voorgediste spys, en de verscheidentheid der zelve onze
appetyt verwekken.
Idem et in spiritualibus locum hbt. De spys onzer
zielen is die spys van den J.sus zeit: qui manducat....
D: spys onzer zielen is die van den. Jesus: Non in solo
pane vivit hoo sed in oi verbo quod procedit de ore Dei
't is van d' instellinge der eerste spyse dat we deze
8 de blyde gedentgenisse hebben gehouden, en als nu tegen-
woordig 't Octaef van dat feest sluijten.
Om nu onze geestelyke appetyt tot deze hemelsche
spys op te wekken. zoo voegen we tot slot hier nu by
een puntje, ik zeg, een klyn portie van d' andere spyze
onzer zielen.
Dit zouden we nu wel gedaen hebben, gelyk we ge-
duerende 't gansche jaer donderdags 's avonds gewoon zyn
het brood van Gods Woord aen jonk en oud voor te breken,
naem by form of op de wyze van eene gemeenzaeme onder-
regtinge; maer om dat niet alleen de verscheidentheid der
spyze, maer ook de verschede wyze van de spyze op te
disschen den appetyt verwekt, zoo hebben beter geoor-
deelt als nu dezen avond 't Octaef van 't Alder H. Sacr.
te sluyten met een klyn geregtje van Gods H. Woords

bij wijze van een Leerreden of predikatie aen U. A. voor te dissen. Heb ten deze eynde tot text opgenomen de woorden van den Heere Jesus, die sprekende van dit wondere spijze, zeide: Qui manducat meam carnem &

NB vide in fin hujus serm:

Van 2 dingen spreekt hij in deze woorden 1° onderstelt hij dat men zijn vleesch zal eeten, en zijn bloed zal drinken 2° toond hij de wonderbaere uitwerkingen die deze spijs doet in de genen die ze waerdig nuttigen. In me maner &

't inzigt is alleen 't eerste lid U. A. voor te houden en als een punt van ons h. geloof te betragten hoe wij het Lighaem van Jesus in dit Saer. eeten, en zijn bloed drinken dit zal ons ten 2 aenleiden om te betragten de groote liefde die Jesus ons toond in dit H. Saer:, en van d'andere kant de groote waerdigheid dit wij uit d'instellinge en 't ~~ontfangen~~ nutten van dit Saer: ontfangen, en bijgevolg ook wat eerbiedigheid ~~dat~~ wij aen Jesus in dit Saer: schuldig zijn Attn

Propositio (Wy zullen dan U. A. 4. onderscheide puntjes ontleden

1 Hoe wy in dit h.h. Saer. 't vleesch van Jesus eeten, en ..
2 Hoe groot de liefde is, die Jesus ons daer in toont.
3 Wat een waerdigheid of geluk dit voor ons is.
4 Wat eerbied wy daer voor aen Jesus verschuldigt zijn

Attndite)

Gelijk een meester ~~die~~ een bijna onbevattelijke zaek die egter een zekere waerheid is, zijnen leerling wil inboezemen, allenskens het gemoed van den Leerling meer bequaem maekt om die waerheid aen te neemen, eer hij'er de volle opening geeft, zoo deed Jesus ook met zijne leerlingen. Hij moest te met 'er tijd een aertsgeheim openbaeren, hij moest een Sacrament instellen, waerin hij niet minder ~~dan~~ dan zijn lighaem tot een spijs, en zijn bloed tot een drank zoude voorstellen, ~~dan~~ dog ~~dat de gemeenten zijne Leerlingen daer toe te bereiden~~ dat, als de tijd der instellinge zoude gekomen zijn, zij niet meer door deze onbevattelijke, en noit gehoorde waerheid overstolpt zouden worden, bereid hij hen vooraf.

Ten dien einde dan toond Jesus bij Joes 6. door een doorlugtig mirakel de magt die hij heeft over de spijzen des lighaems als hij met 5 brooden en 2 visjes 5000 man spijsde. naedat hij hier door eenigzins de gemoederen had overtuigt van zijne magt aengaende de lighaamlijke spijs, zoo begint hij te spreken van zijne wondere spijs, die hij daernaa zou geven: dog al

al wat bedekt, en op een manier, die hen nog niet geheel
dit geheim openbaerde.

Onze text woorden, zijn een deel van dese onderwijzinge
of aenspraek, waer in hij verklaerd dat zij zijn lighaem
voor een spijs zullen nuttigen: Qui manducat meam &c
Hij onderstelt dan dat men zijn lighaem zal eeten en
zijn bloed drinken.

De Zaligm. als hij in 't 6. van Joës het eerste schijnt
gewag te maken van dit aenbiddelijk Sacr: 't w. hij daernaa
zoude instellen, en waer in hij aen zijne kerk een wondere
spijs zoude geven, die ons bezonder geestelijk zoude ver-
sterken, gebruijkt hier toe meer dan eens het woordt Man-
ducare. V. 50 Hic e panis de cœlo descendens ut si quis ex ipso
manducaverit, ǹ moriatur. V. 52. Si quis manducaverit
ex hoc pane, vivet in æternum. V. 54. Nisi manducaveritis &c
V. 55. Qui manducat meam carnem, et bibit meum san-
guinem, hbt vitam æternam. En hierop spreekt Jesus
uit onze opgenomen text woorden: Qui manducat meam &c
En wederom V. seq: Qui manducat me et ipse vivet pp me.
D' Ev. Mattheus, als hij d' instellinge van dit aenbiddelijk
Sacr: verhaelt, daer hij Jesus, 't zelve instellende, zeggen:
Accipite et Comedite hoc e Corpus meum. Paulus als
hij de zelve instellinge verhaeld, zoo als hij ze van den Heere
zelfs was onderwezen, zegt mede dat Jesus dit wonder Sacra-
ment instellende had gezeid: Accipite & manducate hoc e
Corpus meum: Ego n accepi a Dno &c

Nu indien wij zeker en vast stellen dat Jesus onder de ge-
daentens van brood en wijn zijn lighaem en bloed in dit
Sacr: heeft gegeven, een waerheid die een voornaem punt van
ons geloof uitmaekt, ~~[illegible]~~ zoo volgt het klaer dat hij het
aen ons gegeven heeft om te eeten, en dat wij aldus waerlijk vol-
gens onze text in dit aenbiddelijk Sacr: zijn lighaem en bloed
waerlijk, wezentlijk, en daadelijk eeten en drinken.

Maer om die groote waerheid van ons geloof wat meer
in 't ligt te stellen, en U. A. wat netter te doen begrijpen
dit aerts geheim, en dus te waepenen tegen verscheiden be-
driegelijke redekavelingen van die genen, die dit geloofs
deel der oude kerk bestrijden, zoo dienen wij wel een net denk-
beeld te hebben van 't woord eeten, zoo als het van Jesus
ten opzigte van zijn lighaem in 't h. Avondmael word uitgesproken

~~Alhoewel er~~ Geene gemeender daed is er al in ons leven dan 't
eeten en drinken, zoo schijnt het dat 'er geen woord meest zijn
dat minder dubbelzinnigheid onderworpen was dan dit zoo
gemeene woord, en egter zoo heeft dit woord ook in zijn eigen
natuerlijken, en Letterlijken zin nog al verscheide beteekeningen
naar een minder of meer uitgestrekt denkbeeld dat 'er iemand
van maekt; die het woord eeten gebruijkt.

Indien men 't in zijnen volsten, en uitgestrektsten zin wil
neemen, zijn onder dit woord eeten alle deze volgende denk-
beelden bevat, naem. dat men, het genomen eet, aen stukken
verdeelt; dat men het met de tanden of tong breekt; dat
men 't smaekt, dat men 't doorslokt, dat men 't in zijn mag
ontfangt, dat men 't verteerd, en zig mede voed. Dit al te
zaemen kan ons 't woord eeten te gelijk in de gedagten bren-
gen; maer mids dien eenige van deze dingen niet altijd ge-
schieden in 't eeten van eenige zaken, mids dien men eenige
dingen kan eeten zonder z' in stukken te maeken in den
mond, zonder ze te proeven, zonder dat ze tot ligham-
melijk voedzel gedeijen, hierom kan men het woord eeten
in een minder uitgestrekten zin verstaen, voor iets in den
mond binnen brengen, en door den gemeenen keelweg tot de
ingewanden binnen Leiden.

Op deze Laeste wijze verstond J. sus 't woord eeten
in onze text, en daernaa in 't instellen van dit h. Sacr: als
hij sprak van zijn lighaem t' eeten, en waerlijk t' eeten
terwijl hij waerlijk, en wezentlijk zijn lighaem stelde in
dit Sacr: onder d' uiterlijke dekzels, ~~of~~ gedaentens van brood
en wijn. Hij verklaerde dat het zoude gegeeten worden
i.e. dat het zoude in den mond binnen gebragt worden
dat het alhoewel zonder te smaken of met de tanden te briesse-
len, door den gang van den mond in de menschelijke inge-
wanden zou binnen genomen worden, en zoo in dien zin waer-
lijk, en wezentlijk gegeeten worden.

In tegendeel verstonden de Kapharnaïeten dit in de
breedsten zin, als zij in 't zesde hoofdst. waeruit onze text
genomen is, verargerd over dit zeggen van Jesus zeiden
Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum
Zij meinden dat J. sus hen zijn lighaem zoo tot spijs
wilde geven, dat zij het zouden in deelen en bij stukken
neemen, dat zij het met de tanden zouden t' eeme aleen
ons

en smâken, dat z'ʼt in d'ingewanden zouden verteeren.
Daer Jesus het woord eeten, alhoewel van zijn waere lig-
haem, verstond voor nuttigen door den mond, en zoo door den
gemeenenweg in d'ingewanden binnen te brengen.
Zij meinden (zegd Aug. van de Kapharnaïeten, tract.
27. in Joan.) dat Jesus zijn vlees tot spijs zoude geven quasi
concisam distribuere credentibus. Zij meenden (zegd de
zelve Vâder) op een vleeselijke manier, en als men 't ander
vlees eet, dat zij het zoo zouden moeten eeten. Carnem
quippe sic intellexerant quod in cadavere dilaniatur, aut
in macello venditur, o quod spiritu vegetatur.
Uit deze uitlegging van 't woord ~~van~~ eeten, gelijk
Jesus dit hier gebruikt, kan men nu ligt bevatten hoe
bros d'opwerping van eenige andergezinden is als zij ons
verscheide texten der Vâderen opwerpen, waer in die ont-
kennen dat 't lighaem van Jesus in dit Sacr: ~~niet~~ gegeeten
word, terwijl anderen zeggen dat het waerlijk in dit geens-
geheim gegeeten word. ~~Zijn~~ D'eerste ~~die~~ lôghenen dat
Jesus in dit Sacrament gegeeten word volgens het wijd
uitgestrekste denkbeeld dat men van 't eeten vormd, naem:
dat het aen stukken zoude gebrôken worden, dat men
het door de tanden zoude vermaelen, dat het in de mond
gesmaekt, en in d'ingewanden verteerd zoude worden.
Zoo word Jesus in dit heilig geheim niet gegeeten.
Wat nu de twéde aenbelangt die zeggen dat 't waere wé-
zentlijke lighaem van Jesus in 't Sacr gegeeten word, déze
neemen dit eeten onder een meer bepaeld denkbeeld,
naem: dat Jesus waere lighaem in dit h. Sacr:, wézentlijk
en waerlijk tégenwoordig, zéker van de gelôvigen in den
mond ontfangen word, en door de gemeenenweg in d'inge-
wanden gebragt ~~ontfangen~~ word. Dus zegd dan Jesus op deze
wézentlijke, en waeragtige manier: Qui manducat &c.
Wel is waer dat de génen die in dit heilig geloofs
punt met onze Kerk leer niet over een en kômen hier tégen
inbrengen en zeggen: Dus vertoond gij wel in wat zin uwe
Kerk belijd dat men in dit Sacr: het lighaem van Jesus
waerlijk, en wézentlijk nuttigd, en bijgevolg dat het kan
zaemen staen, dat d'eene zegd dat men'er 't lighaem
van Jesus waerlijk eet, en d'andere dat men 't niet

eet, en dat zij egter beiden in 't geloof van de Katolijke kerk
over een kômen, om dat d'eene een ander denkbeeld van
't eeten heeft, dan d'ander; Dog hier uit volgt niet, dat
het juijst een waerheid is, dat men 't waere lighaem van
Jesus wézentlijk en waerlijk nuttigd in dit h. Sacr:, al is dit
een deel van uwe belijdenisse.

R/ D: zon blinkt niet meer op den middag, d'andere waer-
heid klaer uitschijnt in 't zesde hoofdst van Jo:s, uit 't welk 't
text genómen is, ik zal uit verscheiden bewijzen 'er maer
eenige aenhaelen.

't is immers een ontwijfelbaere waerheid, die door dit gan-
gesprek van Jesus met die toehoorders uitschijnt, dat zij
het eeten van zijn lighaem, waer van hij hen sprak, in
een eigen en letterlijken zin verstonden, van zijn lighaem
waerlijk in den mond te stêken, waerlijk te laeten binnen
gaen in de maag? 't gevolg toond dit klaer. Jesus had zig
een lévendig brood genoemd: Ego sum panis vivus; hij had
gezeid dat die dit levend brood zoude gegeeten hebben in der
eeuwigheid niet zoude sterven; Si quis manducaverit ex hoc pa[nem]
vivet in aeternum. Hier op toonden zijne toehoorders dat zij
dit in een eigen zin, en niet in een figuurlijken verstonden,
want als versteld over Jesus zeggen, zoo zeggen z' aenstonds:
Quoo potest hic carnem suam dare ad manducandum? woorden
die een ontwijfelbaere blijk zijn, dat zij Jesus zijn zeggen
van een waeragtig eeten verstonden; want anders wat ont-
gelijk zou 't 'r in gestóken hebben indien het maer figuer-
lijk en geestelijk moest geschieden?

Ondertussen ziet eens wat Jesus hen antwoord, die de
wézentlijke waerheid is, die niet bedriegen kan. toond hij
hen hun misverstand in deze bevattinge? zoekt hij hunne ver-
keerde bevattingen te verbeeteren en hen béter t' onderregten?
geenzins! Hij vaerd voord volgens den letter in te boezem
een waere eetinge van zijn lighaem, hij herhaeld tot ...
toe daernaadat zijn lighaem moet gegeeten worden ...
Dus antwoord Jesus aen de jôden die zijn voorgaende zeg-
ging van eene lighaemelijke wézentlijke en dôdelijke ...
verstonden, en hierom riepen: Quoo hic potest carnem d[are]

Bijaldien ievers een Leeraer door d' een of andere twijfel-
agtige stellinge zijne toehoorders in twijfel trok, zoodat
zij zijn zeggen in een Letterlijken zin verstonden, daer 't
egter in geen Letterlijken zin moest genómen worden, zou hij

hij niet aenstonds deze of diergelijke woorden gebruijken, om
hen uit alle twijfel te houden: Gij moet dat zoo letterlijk
niet verstaen; gij moet dat maer figuerlijk neemen? of,
zou hij op nieuw voordgaen; en zijne voorgaende woorden
herhaelen? Indien iemand aen een Leeraer, van die onze
Kerk verlaeten hebben, en met de zelve ook dit geloofspunt,
zeide: dit komt mij hard voor, hoe kan men dit met de
waerheid over een brengen, dat wij in de 35. artijkel van
onze geloofsbelijdenisse zeggen: Wij feilen niet, als wij zeg=
gen dat het geene van ons gegeeten, en gedronken word, het
eigen en natuerlijk lighaem, en de het eige bloed Xti is; zou
zoo een Leeraer gedurig nog die woorden herhaelen, en met
alle verzekering inboezemen? Geenzins! Maer hij zou
aenstonds zeggen, dat dit maer figuerlijk, en geestelijk
moet verstaen worden; want anders zou hij zijne toehoor=
ders dit als iet letterlijks inboezemen, en zoo bij hunne voor=
gaende bevattinge laeten.

En egter dit heeft Jesus gedaen als hij verstond dat
het zijne toehoorders pijnigde die meinden dat Jesus
waerlijk en letterlijk leerde, dat zijn lighaem wezenlijk
en dadelijk moest gegeeten worden, in dit gevoelen be=
kragtigde hij, als hij zijne voorgaende stellingen naa hunne duidinge
nog herhaeld heeft. Ja zelfs heeft hij zijn voorgaende zeg=
gen als met een eed gestaefd zeggende: Amen amen dico
vobis, nisi manducaveritis carnem &c. Ja om hen nog meer
in hunne voorgaende meininge van waeragtig en dadelijk
eeten, te bekragtigen, zeide hij: Caro mea vere est cibus et &c.

En vervolgens Jesus getuijgd waerlijk dat hij zijn lig=
haem waerlijk, en dadelijk tot een spijs zou de geven, ja
dat de gelovigen het waerlijk, en dadelijk zouden eeten,
en niet door 't geloof alleen, en figuerlijk.

Zie daer de waerheid bevestigd van dit aenbiddelijk
geheim, zoo als de zelve in onze katolijke kerke geloofd
en beleeden word.

2a Pars

Jo. Erkent erkent nu hier in dit aenbiddelijk Sacr., 't w
Jesus dus in zijne Kerk heeft nagelaeten, de groote liefde
van Jesus tot zijne Kerk, hij geeft in hetzelve zijn waere
lighaem tot een dadelijke spijs, en zijn waeragtig bloed
tot een waeragtige drank!

Deze liefde van Jesus in dit hoogheilig geheim, ziet
men duidelijk als men maer let. Wie zig hier geeft,

naem Xus; Godr &c.

Si Rex vel minimum quid det, quanti æstimatur hoc Simbolum Caritatis? Hic dat. Rex terrenus, sed Rex regum, et Dns dominantium.

Magni faciebat Rebecca donaria sibi ab Abrahami servo oblata; sed inde maximum eorum pretium, quia à sponso, à futuro marito Isaco dabantur. Amor summopere pretium augebat. Hic Jesus dat se lectæ sponsæ suæ in perpetuum cibum, ut amorem suum perpetuum declararet.

Sed si vilis adhuc nimium ē hæc cogitatio, ut amorem inde deducamus?

2. Donum inspice et amorem cognosces; ō aurum, ō argentum, sed seipsum dedit. Majus quid mundo dare poterat, quia digniorem mundum creare potuisset. Majus quid cœlo donare poterat, quia cœli, licet thronus Dei sint, absq Deo finitæ pulcritudinis essent; sed majus se ipso dare ō poterat.

Majorem dilectionem nemo hbt, quam ut aām suam

Joa. 15-13 ponat quis pro amicis suis. Hoc fecit. Sed nec co contentus fuit, corpus suum quod pro nobis traditum ē in cruce, noluit illa vice tt dare; sed ipsum in cibum dedit.

Natura, ut amorem parentum prolibus insinuet, et quasi naaliter insculpet vult ō solum pueros ex parentum carne et sanguine generari; sed ut fortiorem et robustiorem adhuc reddat, vult ali eorum quasi sanguine dum matrum mamillas abundare jusserit lacte, puerorum naali alimento, quod à sanguine matrum originem hbt. Jesus, ut suum amorem testetur, quid simile fecit, sua nos carne, suo sanguine nos nutrit.

„Audi Chrysostm. Quis pastor gregem proprio cruore
„pascit? sed quid dico pastores? multæ matres genitos
„infant.s aliis nutriendos dant; sed hoc ō e passus Jesus
„propria nos carne, proprio sanguine alit, ut amorem
„suum erga nos ostendat."

3. Tempus ipsum quo hoc augustum sacramentum instituit adauget amorem. Audi Augm. Ep. ad Janu.

„Salvator quo vehementius commendaret mysterii hujus altitudi-

altitudinem, ultimo hoc voluit insignire cordibus et memoriæ discipulorum, à qbs p passionem transiturus erat. Solent ea quippe hoibs mxè cordi esse quæ à morientibus commendata acceperunt. Hinc Joes: Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Jois. 13-1

2°. Sed si tantus in hoc Sacramento amor Xti erga nos, quæ inde nostra dignitas?

Saturamur in hoc Sacr: cibo ō solum regio, sed cibo qui ē Rex ipse.

D: grootste eer, die van oudts de Vorsten, iemand aendeden, was aen hem hunne Kóninglijke tafel te gunnen. 3 Reg. 2-7 't was hierom dat David, als hij de getrouwigheid van Berzellai wilde beloonen, aen zijne kinderen de Kóninglijke tafel ook bij zijnen zoon Salomon toebedong.

Alwáren Daniël ~~en~~ Ananiäs, Misael en Azarias in Babel bij Nabuchodonosor gevangen, omdat zij egter van Kóninglijk zaede wáren, wilde die Vorst hen die groote eer aendoen, waerdig aen hun Kóninglijk geslagt, dat hij hen met zijne Kóninglijke spijzen wilde voeden. een groote waerdigheid! Dan 1.

Sed vide tuam tante dignitatem, ō solum de cibo regio, sed de cibo Rege, tibi in hac mensa ministratur.

Moses dignitatem populi Israelitici describens ait: Daer is geen ander volk zoo groot, 't w Góden heeft, die het zoo nabij zijn, gelijk onze God nabij is op alle onze gebéden. Deut. 4-7

Sed qto major nostra dignitas! Deus ō solum adest nobis! sed et suo corpore nos præsens cibat. quid prætiosius?

David extollendi populi sui in deserto Manna saturati gratia exclamat: Brood der engelen at de mensch. Ps. 77-25.

At qto ma nobis exclamare licet: Brood der Engelen &.

3°. Si ttus Xti amor erga nos in hoc Sacramento? si tta nra dignitas? quanta sit oportet nostra gratitudo et reverentia erga Jesum in hoc Sacrao?

Om deze schuldige eerbied tot dit hoogheilig geheim te betuijgen, heeft de kerke den feestdag van dit h. Sacr. ingestelt. Wel is waer d: dag van d'instellinge is eigentlijk Witten donderdag. Dog mits de kerk in de

goede week bezig is met alle die andere mijsterien
zoo heeft zij een bezonderen dag nog willen verkiezen
en instellen om dit geheim met alle plegtelijkheid
te vieren, dit heeft zij zelfs 8 dagen willen vervolgen
dit doet z' in de katolijke landen met d'uiterste
praal en staetie, om dus haere dankbaerheid en
eerbied [redacted] aen dit hoogverhévene Saer: te betuijgen
t'is ook agtervolgens dit oogwit van onze moeder de
h. Kerk dat wij dit octaef sluiten om naahaer t' k
onze erkentenisse en eerbied aen Jesus in dit geheim
te betuijgen

Wel aen dan A. A. Laeten wij ten dézen einde
onze herten, en tongen verheffen, en de Lofzang
te Deum zingen.

Exordium in Serm: 1742. t'is ook om deze onze eerbiedigheid en geloof voor dit
h. Saer: te betoonen dat w' alhier vergáderd zijn, en ge
duurende t' Octaaf dágelijks de Mis zullen zingen. om dit
des te béter te betragten heb ik tot takst opgenómen de
woorden die Jesus zelf van die wondere Spijs heeft gespro
ken, zeggende: Qui manducat &c In dezen zijn 2 léden
1 Onderstelt de zaligm. &c ut Supra in hoc Sermone

Sermo 1mus de Manna.

Patres vri manducaverunt Manna in deserto... Ego sum panis vivus.

Jois. 6. v. 49. 51.

NB pro hoc textu pone f. 59.

In Festo Corporis Christi 1743. 56. 73.

T is alsnu hedin dat wij vieren d'instellinge van 't allerh. Sakr. d.s Outaars, (A. A.) waar van de Kerk heden den Feestdag viert, noemden D'oude Kerk Vaders (noemen dit geheim) een Wonder der Wonderen, en een Hoofdstuk van alle Gods werken. en 't is van dit Wonder der Wonderen, dat d'overhoogwaardige Feestdag ons verpligt tot u. A. te spreken.

Om zulks naar zijnen eisch te doen, en gelijk Paulus zegd, digne Deo, zoo, en gelijk Godt dat verdiend, en waardig is, zoo kunnen wij niet beter doen, dan dat wij al het gene wij zullen zeggen, uit den mond van den Zoone Gods ontleenen.

Noit liet de Heiland omtrent dit stuk zig wijdlustiger hooren dan in het 6de Hoofdst. van den h. Ev. Joes. daar ontvouwde hij op 't verhevenst ... en zeer effen deze hoogwigtige stoffe.

Het wonder vermeenigvuldigen der 5 brooden, en 2. vissen, dat d'Ev. Joes in 't begin van zijn 6. hoofdstuk beschrijft, gaf den Joden gelegentheid om van het Manna te spreken; want zij wilden aan Chs vertoonen, dat zij, niet tegenstaande het gemelde mirakel, zoo veele redenen niet en hadden om in hem te geloven, dan hunne vaders gehad hadden om in Moijses te geloven, die hen het brood des hemels gaf, te geloven: of wel, gelovende nu eeniger wijze dat Jesus de Messias was, en voor dezen door hunne Leeraars onderregt zijnde, dat zij Joden ten tijde van den Messias het Manna, gelijk hunne Voorvaderen in de woestijne, zouden eeten; zoo verzogten zij om volkomentlijk overtuijgd te zijn, dat hij, de ware Messias zijnde, aan hen het Manna uit den hemel wilde geven.

Nu wat kwam hier op beter te pas, dan wel dat de Heere Jesus deze stoffe tot den grond toe open stelde, en d'uitleg=

2-

ginge van dit voorbeeldsel, ik zeg het Manna, in 't vervolg van zijne gansche redenvoeringe ontvouwde ~~[illegible]~~ voorstelde.

Wat kunnen wij dan ook al beter doen dan wel de gedagten des Zaligm. opvolgen, en op dit feest van't Oude Manna, als een afbeeldsel van't nieuwe, en waare Manna, ik zeg Jesus in 't allerh. Sakr. des Autaars, Spreken?

(Des te liever willen wij dit in deze omstandigheed der eerste Coicanten doen, dewijl wij hen en zy zig zelven kunnen aanzien als zoodanigen aan dewe 't waaragtig Manna tot nog toe maar is beloofd en niet gegeven, even gelyk de Heere Jesus in zyne redenvoeringe van het Manna het waare Manna nog niet en gaf, maar alleen toezeide en beloofde te zullen geven.)

(Dog misdien'er van 't oude Manna, als een afbeeldsel van het nieuwe, al veel zou te zeggen vallen, en meer dan in eene, jaa verscheide redenvoeringen, zou kunnen afgehandeld worden, zoo zullen w'ons als nu alleen maar bezighouden met van 't Oude Manna als een afbeeldsel van

Propositio het nieuwe, en waare Manna te spreken 1mo voor zoo veel het zig opdeed op 't oog. 2do Wij zullen ook zien hoedat het zelve past op 't waaragtig Manna C. Jesus, en dit zal ons 3tio van zelfs aanwijzen hoedanicge gesteltenissen ~~[illegible]~~ de Heere Jesus vereischt van de genen die ~~[illegible]~~ hem 't waartig Manna ('t zij voor d'eerste maal Allein zullen eeten, (of reeds meermalen al gegeven hebben).

Wij zullen alleen ééne zaake van't Oude Manna aanhaalen, naamlijk hoe 't zig opdeed op 't oog
2o. wij zullen dit toepassen op ons waare Manna J. C.
3o. 't zelfde ons nader toeëigenen.

∴ De historie of geschiedenis van't oude Manna, verhaalt de Schrift Exod. 16. en Num. 11. De h. Schrijver merkt al daar aan, dat het Manna drie bezondere hoedanigheden had op 't oog, viz. dat het Klein, Rond, en Wit was.

Drie hoedanigheden, die buiten gemeen wel slaan op 't waaragtig Manna C. Jesus, en vooral in 't allerh. Sak. op 't

En wel 1o. klein was de gezegende Zaligm. als hij op aarde was, in alles klein, en needrig ~~[illegible]~~
Ps. 22-7 jaa, gelijk hij zelf spreekt ps. 22., een worm, en geen mensch: klein, en gering in zijne geboorte, in zijn leven, in zijn sterven: klein in zijne discipelen, en in zijn gevolg; in zijnen uiterlijken schijn zeer zwak

Maar

Maar de wonderlijkste verklijning des zaligm doet zig op in't allerh. Sakr. des Outaars.
De Vader heeft hem alle magt gegeven, in hemel, en op aarde. Alles moet voor hem buijgen, tot in de helle toe, volg Paulus Phil. 2. En egter is hij (wie zou't durven denken?) in de diepste vernederinge en verklijninge in dit allerh: Sakrament.
Immers 1°. Wat een verklijning voor zoo eene groote Majesteijt, te schuijlen, en zig te verbergen onder zoo kleine jaa de minste gedaantens, jaa gedaantens, die zelfs vergaans, en bederven?
2°. Wat een verklijning voor dien Oppervoogd van alles, geene voogdeije over iemand in de wereld te gebruijken, maar onder voogdeije van de minsten der wereld te staan? 3°. Wat verklijning zig te laaten verleggen, treeden, lasteren, jaa plaatsen benevens Beliäl, in een herte dat stinkt van zonden?
4°. Wat verklijning geen zinnen, geen levens gebruik in't minsten te doen blijken, maar als wederöm gedood, en gestorven zig te houden, schuilende onder levenloze gedaantens.
Jaa deze vernederingen des zaligms in't allerh: Sakr: gaan zoo verre dat men vrij mag zeggen, dat zij die van zijne kruis verre te boven gaan. Les humiliations de sa personne en sa mort ont esté accompagnées de tant de miracles, que ses plus mortels ennemis en ont esté confus. Le Centenier qui conduisoit les soldats pour le mener sur le Calvaire, crût qu'il estoit le Fils de dieu. Mais icij, quoijqu'il ne demeure sur l'Autel que par des miracles continuels, ils ne sont pas visibles comme etoient ceux qui se firent en sa mort. de plus les humiliations de la vie, et de la mort de J. C. ont esté passageres, elles ont duré quelques années; mais ses humiliations dans le S. Sacrement durent toujours.
Wel klijn, wel klijn, is dan J. 't waaragtig Manna in't allerh. Sakrament. Maar laaten wij verder gaan tot de 2de. vide pag. 5.
Kom dan hier, en naderd tot Jesus, 't waaragtig Manna, gij trots, en hovaardig mensch, kom hier gij opgeblazene en laatdunkende. Wat trotsheid zal niet zijl strijken, en

zwigten, voor deze onbegrijpelijke verklijningen van den Zoone Gods? (Gelooft gij dat Jesus waarlijk in h. Sakr. hier tegenwoordig is? wel aan! doe dan eens zien, hoe dat geloof past met de heerszugt, daar gij mee zijt bevangen. Doe, zoo gij kunt, eens te saamen gaan eenen Gode, die alle blijken van zijne oppermajestijt verschuild, om zig met de menschegemeen te maken, en eenen mensch, die zig opzet en verheft, zoo veel hij kan, om zig meer, en meer af te zonderen van zijnen Gode. Hoe komt een godt, zig verklijnende voor den mensche, over een met een mensche zig verheffende tegen gode?)

Ô! A. A. Luijsterd, bid ik u, eens naar het gene de h. „Aug.s zegd: Alle onze zaligheid (zegd die h. Leeraar) „heeft de Heer gewild, dat van zijn vleesch, en bloed zou „afhangen. Maar waar heeft hij ons zijn vleesch, en bloed „aanbevolen? in zijne vernederinge: want was hij niet „klijn, en needrig, hij waare noit onze Spijs, of drank „geworden. En verders: Gode heeft zig aldus willen ver„neederen, en verklijnen, op dat de trotse mensch niet lan„ger de voetstappen van eenen gode zou beschaamd zijn te „volgen. Eos (ait) komt ons d'ootmoedigheid leeren.

Is't dan mogelijk A. A. dat wij, ziende d'onbedenkelijke vernederinge van onzen Zaligm. in dit allerh. Sakr., ons hier nog zullen laaten beheerschen door driften van verwaantheid? Zullen wij voortaan nog willen mooij weezen met onze begaafdheden, daar wij Jesus zijne volmaaktheden zien duijken agter zulke geringe schijnsels, of gedaantens in 't allerh. Sakr.? Zullen wij nog langer willen den meester speelen over ons gelijken, daar Jesus zig in dit geheim onderworpt aan een ijder? Zullen wij nog halsstarrig zijn om ons van onze overigheid te laaten bestiaren, daar Jesus zijn h. Lighaam laat leggen, en verleggen naar de believen der gene die hem handelen? Zullen wij nog een ander op 't hoofd willen gaan zitten, daar Jesus zig onder de voeten der godloozen zelfs laat treeden? Zullen wij nog zoeken geloofd, en gepreezen te worden, daar wij dagelijks zoo veel lasteraale tegen Jesus hooren uitbraaken? Korrom zullen wij

wij nog stoffen, en pogchen, en Jesus zig zien verklijnen, en vernietigen?

O neen, niet minder ~~als~~ dan dat. Integendeel, en wel voornaamentlijk als wij ons bereiden om ~~tot den~~ nedrigen Jesus te naderen, dan moeten wij ons verklijnen, en vernederen. als Abraham gen. 18-27 maar wilde tot zijnen gode spreken, zeide hij: Loquar ad Dnum cum sim pulvis et cinis. Hoe veel te meer wij die niet alleen tot onzen god zullen spreken, maar ook zelfs bij ons zullen ontvangen!

En zeker riep een Joes de dooper, de grootste onder alle de kinderen der vrouwen, ~~[illegible]~~ Non sum dignus ut solvam.... hoe veel te meer wij, wij ......? O! Jaa om die nedrige gesteltenisse in ons meer, en meer op te wekken, daarom doet de kerk in d'uirdeelinge der h. Kom: ons met een honderdman ook zeggen: Dne o sum dignus... Petrus: Exi à me ...

Zie daar zoo zoo moeten gesteld zijn al wie oit, of oit den klijnen, en nedrigen Jesus in 't allerh: Sakr: ontfangen, (zoo moeten zig bezonderlijk opwekken die voor d'eerste maal het geluk hebben om het klijnen, maar hemelsch Manna, C. J. te eeten. de gestalte uws lighaams, A. P. vermaand u van zelfs al't hans klijn en gering te wezen om het klijnen Manna C. J. waardelijk te eeten.)

(Dog al lang genoeg van d'eerste hoedanigheid des oude Manna, ik zeg des zelfs klijnheid, toegepast op 't waare, en hemelsch Manna C. J. in 't allerh: Sakr:)

2°: Laat en wij nu verder gaan tot de twede hoedanigheid van 't oude Manna te weeten des zelfs Rondigheid, die Moijses uitdrukt met te zeggen, dat het Manna was gelijk Koriander zaad, een zeker klijn, en Rond zaadje ~~[illegible]~~. Exod. 16-31.

De Rondte is van ouds een zinnebeeld van de volmaaktheid geweest. Rondte heeft geen begin, nog einden. Rondte heeft kant, nog hoek. ~~[illegible]~~

En dus was 't oude Manna der Israëlieten een waar afbeeldsel van ons hemelsch C. J., die naar Paulus zeggen nog beginsel der dagen heeft, nog einde des levens, Heb. 7. d'alfa en d'Omega, d'eerste en de laatste, het begin en 't einde: Apoc. 1. Rond, opregt, eenvoudig, zonder arglistigheid; of hoekiegen angel, in wiens mond nois bedrog gevonden is: met een woord Rond, volmaakt, jaa in wien alle volmaaktheden, en genaden te saamen zijn.

^in 't allerh. Sakr.

In die, die Ronde, of volmaakte Jesus is ons Manna zelf
(volgens dat hij, Sprekende van 't oude Manna in tegenstel-
linge van het nieuwe, zeide: Uwe Vaders hebben het Manna
in de woestijne gegeeten... Ik ben het levend brood. Zoo dat
Jesus met alle zijne volmaaktheden het waare Manna zelf
zijnde, ons Manna zeker wel rond, of volmaakt is.)

Jaa gelijk wij zoo even zeiden, dat de kleinte van Je-
sus, ons Manna zelfs blijkt uit de kleine, en geringe ge-
~~ringe~~ gedaante onder dew Jesus in 't allerh: Sak. tegen-
woordig is, zoo ook mogen wij wel zeggen, dat de ron-
digheid des Misbroods, tw tot de Consecratie of ze-
geninge gebruijkt word, ons aanwijst de Rondigheid
of volmaaktheid van Jesus in 't allerh. Sak.

Wel is waar, dat de Rondigheid des broods, tw tot het Sak.
gebruikt word, niets ~~en~~ doet, of behoord tot het Sakrament.
Ook is waar, dat men in den beginne der kerke onder de
vervolgingen brood, alzoo ~~gelijk~~ 't viel, en door de geloovigen
wierd geofferd, tot d' Offerhande, en het Sak. gebruikte.
Maar ook is waar dat, zoo haast de vrede in de kerke
kwam, men begonnen heeft, geene vierkantige of hoekige,
maar ronde brooden tot misbrood te gebruiken. Zoo
getuigen Epiphanius, Greg. Naz., Conc. Tol. 16., Greg.
Jmus &c. En geene andere reden heeft de kerk waarschij-
lijk tot dit gebruijk bewoogen, dan ~~als~~ om daardoor, als
door een geduurig gedenkteeken, ons de volmaaktheid
van dit Manna C. J. te leeren. Zoo dan de Ronde, ik zeg 't

† de volmaakte Jesus word ons in 't allerh. Sak. meegedeeld.

En deze Rondigheid, of volmaaktheid van Jesus ons
Manna, roept ons toe: Perfecti estote, sicut et ego perfectus
sum.

3o. Eindelijk & vide pag. 8.

(Deze volmaaktheid, die Jesus in 't allerh: Sak. ver-
eischt van de genen, die hem 't volmaakte Manna zullen
eeren, bestaat in d' onnozelheid des Doopsels, als zijnde
de volmaakste gesteltenisse om 't allerh: Sak. t' ontfangen.
Als blijkt uit 't oud gebruik der kerke van terstond
naa het Doopsel ^'t allerh. Sak. des Outaars te bedienen.

en 't h. Vormsel

~~[illegible]~~ deze

deze volmaaktheid hadden d'eerste Cbnen, die door Petrus op den Pinksteren bekeerd, en gedoopt zijnde, dagelijks volhardden in 't breeken des broods.

Maar zal men zeggen: waar is nu die Rondte, of volmaaktheid te vinden? 't is waar, zeer, zeer zeldzaam is de zelve, jaa men zou bijnaa wel mogen zeggen, dat het een witte valk is, dat iemand, tot zijne jaaren gekomen zijnde, d'onnoozelheid zijns Doopsels bewaard heeft. En hierin zien wij hoe verre dat wij van d'eerste Cbnen verschillen.

Dog egter nog eene twede Rondte of volmaaktheid is er over om het Ronde of volmaakte Manna C. J. in 't alderh. Sakr. waardelijk te eeten. En van deze zullen wij aanstonds nader spreken, als wij van de derde hoedaanigheid des Manna zullen handelen.)

(Wij gaan hier over tot een twede Rondigheid of volmaaktheid die 'er noodig is om ons Ronde of volmaakte Manna C. J. in 't alderh. sacr. waardelyk te eeten, ik zeg die volmaaktheid die Paulus van alle Cbnen vereischt als hij zeid: Broeders weest gene kinderen, 1. Cor. 14. 20.
in 't verstand... maar weest in 't verstand volmaakt. q. d. ...

Nu deze volmaaktheid word'er vereischt van d'eerste keer af aan dat men het Ronde of volmaakte Manna C. J. zal gaan eeten.

Id Cbs Dns obscure docuit cum ante multiplicationem panum, a qua digrediebatur de Manna vero Luc. 9. 11
ex novo locuturus, turbas de regno Dei instruerit.

Idem docuit cum Manna corporis et sanguinis sui aplis suis dare noluerit, nisi postquam jam triennio in ejus schola edocti essent.

J. C. eamdem hanc perfectionem à vobis A. P. exigit. Tales vos esse confidimus. Ad hanc perfectionem vos ducere debuerunt tam publicae quam privatae instructiones.

Non tamen hoc ita dixerim, quasi vos jam edoctos et perfectos in sua Chana pronuntiarem. Vos ipsi aliter nostis. Sed de

3°. Eindelijk, ~~om ten laatsten~~ de derde hoedanigheid
van 't oude Manna der Israëlieten beschrijft de schrift met
Exod 16-31 te zeggen, dat 't Wit was; en elders: Het Manna was gelijk
Num. 11-7 het koriänderzaad, van koleur gelijk Bedellion, een zekere in
d'oude Jöden welbekende gesteente; of, gelijk anderen willen,
een kostelijke gomme, die helder, en sneeuw wit was.

Verbeeld u nu eens om het voorbeeldende Manna over
Ps. 44-3 te brengen tot den voorgebeelden C(hristu)s, die schoon van gedaante
boven de kinderen der menschen; of den Thaborsberg ver-
wisselde van gedaante, wanneer zijn aangezigt blonk als
de zon, en zijne kleederen zig witter dan sneeuw vertoonden.
dunkt u niet dat 't oude Manna, met alle zijne helderheid
hier tegen gesteld, smodderig vuil word?

(Jaa gaa voords, en laat uw oog eens ingaan tot in het binnenste
van dit Heiligdom. Hier verliest aanstonds die uiterlijk
vertoonde glans zijne luister zelfs door d'allerheiligste
en in't allerminste niet besmette zuiverheid van C(hristu)s. Zo
Lust 't u gods dien te beöogen? wel aan laat uw oog
gaan over zijne Natuure, zijne Persoon, en zijne werken
die hem kende zeide, dat hij was de Glans, of weerschijnsel
Sap. 7-26 van 't eeuwig ligt, d'onbevlekte spiegel van gods opperhe-
lijkheid, en het beeld van zijne goedheid. En zijne bruid
Cant. 5-10 getuigd'er van: dilectus meus candidus. Maagd, ...
" Zoon eener Maagd, der Maagden Bruidegom. " Met een
woord alles is even zuiver, en even ~~rein~~ rein in dien Heiligen
gods; jaa zoo dat zijne vijanden zelfs niets vonden om hem
van zonden t'overtuigen.)

En die, die Witte zuivere Jesus is ons Manna zelfs,
dewijl hij ons zig zelven met uitdrukkelijke woorden gegeven
heeft, zeggende: dit is mijn lighaam, dit is mijn bl...
daar bijvoegende: Hoc facite in....

Jaa deze witte zuiverheid van Jesus, ons waare Manna
word ons ook zelfs aangewezen door de zuiver of reinig-
heid des broods 't w(elk) tot d'offerhande en het Sak(rament) gebruikt
word. Immers Jesus als hij in zijn laatste Avondmaal
ons zijn lighaam zoude laten tot ons Manna en zielespijs
nam hij daartoe een brood, dat ongerezen, zonder zuur-
zem, of geste gebakken was.

Ook heeft de kerk met een meer dan gemeene zorgvuldig...

van den tijde der eerste kerkruste, het Mis- en Koie-brood
doen bereijden, op dat 't volkomen rein, en zuiver zoude zijn.
En van d' oudste bisschoppen van vrankrijk belaste tot dien
einde: Het brood dat gij tot d' offerhande gebruikt, zal of door
u zelfs, of door iemand van uwe dienaren, met oplettenheid
en reinigheid bereid worden: ook moet gij bezorgen dat het
brood, de wijn, en 't water zeer zuiver gehouden, en gehandeld
werde, Theodulphus Aurelianensis in Cap. ad Presb. C. 5. 6.
Men word met godvrugtigheid ontstoken, als men leest
met wat al plegtigheid dat brood plagt bereid te worden.
Zommige monniken kozen uit de beste tarwe de zuiverste
graantjes stuk voor stuk, wasten ze, en staken ze in eenen
daartoe alleen gemaakten linnen schoonen zak, die dan van
een vroomen knegt op den molen gebragt wierd, met last,
dat eerst al 't ten molen zijnde graan afgemalen, dan de
molen gewassen zoude worden. Het meel was zoo haast
niet weder gebragt, of de Sacristij-bediende Priester kwam,
met amikt, en albe aangedaan, en builde het door eenen
gereinigden zelfd op een uitgespreide gordijn, of laken;
Al thans kwamen eenige Priesters, of diakens, en besloegen
het meel met water in eene schoone pot, stookten het vieur
met droog hout, daartoe bewaard, en bakten het Misbrood,
wel toeziende dat zelfs hunne adem daar niet omtrent kwam.
Groote Vorsten als Wenceslaus vorst van Bohemen,
de h. Koningin Radegundis hielden het voor eene eere als
zij d' ayren mogten plukken, daar dit brood van zoude
gebakken worden. Zelfs de h. Greg. Naz. verhaald
dat de keizer Valens aan 't Outaar brood opdroeg, dat hij
zelfs gebakken had. de h. Carolus Bor. verbied, dat
het Mis- en Koie-brood door gemeene bakkers zal bereid
worden. Ziedaar hoe wonder wel op ons waare Manna J. C. past
't geene zig in 't oude Manna op 't oog deed. Wij gaan over &

Toepassing
vide pag. 18

Zie zulken zorge had men eertijds voor de reinigheid
des broods, 't w. tot de h. offerhande, en 't Sakr. gebruikt wierd,
eene reinigheid, die ons de reinigheid van C. J. in 't alderh:
Sakr: moet doen gedenken; en die de P.s, en allen, die eenigen dienst aan 't Outaar doen vermaand ~~[illegible]~~ met wat eene
reinigheid, en zeedigheid men alles behoord te handelen dat tot het
outaar, en offerhande gebruijkt word; dog dit zij hier in 't verbijgaan gezeid.
(Maar ook, en wel voornamentlijk moet ons de reinigheid
van J. in 't alderh: Sakr. leeren hoe wit, en rijn, wij

moeten zijn, om Jesus ons wit, en zuiver Manna te mogen eeten.)

O! wat was het te wenschen dat wij mer ~~het~~ wit volmaakt zuiver kleed ~~...~~ van ons Doopsel, (waar van w' hier boven melden, ons volmaakt, ons wit, en zuiver Manna aten!) Maar, elaas! waar zijn de zulken! en wij zullen hen prijzen, want zij als iets wonders moeten gehouden worden.

Edog alhoewel 'er zeer wijnigen zijn, die hun volmaakt wit kleed van den doop ongeschonden bewaren, de moed zij daarom niet verlooren. Jesus heeft ons in zijne kerke een twede plank naa 't doopsel nagelaten, een twede, maar moeijlijk en lastig doopsel, ik zeg 't h. Sakr. van penitentie, in 't welk men door eene ware bekeringe, en eene opregte, en ootmoedige belijdenis het besmeurde kleed onzer zielen kunnen wit, rijn, en zuiver wassen.

Maar let wel dat ik zeg, door eene ware bekeringe, en opregte belijdenisse, ~~...~~ niet door eene halve, of bewimpelde belijdenisse (die geene belijdenis mag genoemd worden, jaa geene belijdenis, maar eene waare geveinsdheid is; ~~dog~~) maar door eene opregte belijdenisse ~~...~~ en eene waare bekeringe.

Ik zeg, eene ware bekeringe, en deze moet men afmeten uit de langdurigheid des tijds dat men zijne zonden, en de occasien, of gelegentheden der zelfde verlaten heeft, dat men de deugden tegenstrijdig aan die ondie fouten, en gebreken geöeffend heeft &c

En deze witte reinigheid is'er noodig om ons wit zuiver Manna C. J. te mogen eeten.

Matt. 22. Dit heeft CHS ons zeer zoet afgemaald in de gelijkenisse van de bruiloft &c

Item door de vermenigvuldinge der brooden in de woestijne. 't wonder CHS niet deed dan nadat hij, gelijk

C. 14-14. Matheus aanmerkt, eerst de zieken genezen had, ons aldus wederom leerende &c

Jaa om te toonen wat reinigheid'er noodig is voor die hem eens ontfangen zouden, zoo heeft hij van eene zuivere Maagd willen ontfangen, en geboren worden.

Idem docuit lotione pedum ante institutionem SS. Sacramenti &c

Toepassing

Wij gaan over om ons toe te eigenen, 't gene wij van de kleinte, van de Rondte, en van de Wittigheid van ons waare Manna I. C. in 't allerh. Sakr hebben aangehaald.
En wel 1° verkleind Kristus zig in ons outaars geheim zoo zeer, dat die verkleining de verneederinge van zijne dood nog overtreft? Koom dan hier &c vide pag. 3. in fine. &c

2° Toond Iesus in 't allerh. Sakr dat hij 't waare Ronde, en regt wit Manna is, ik zeg, dat de ronde of volmaakte, dat de witte. of zuivere Iesus zig daar aan ons menschen tot spijze en voedsel mededeeld? # wat een volmaakt heid, wat een wittigheid, of reinheid word 'er dan van ons vereist om ons waare Manna I. C. te moogen eaten? O wat wa s't wenschen dat wij &c vide pag. 10.

Wat nu de Rondte en wittigheid, ik zeg de volmaaktheid, en zuiverheid van ons goddelijk Manna aangaat, wij voegen die ter onzer toepassinge tesaamen, en zeggen dus 2°...

Iesus roept ons toe: Perfecti estote, sicut et ~~quoniam~~ ego perfectus sum; Sancti estote, quoniam ego sanctus sum

Sermo 2dus de Manna.

In Octava Corp. Chti. 1743. 56. 73.

Hic ē panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna.

Jois. 6. v. 59.

Wanneer wij (op den hoogen dag 't woord tot U. A. voerden,) heden 8 dagen begonnen te vieren het hooge feest, welkers Octaaf wij als nu tegenwoordig vieren) zeiden wij, dat 't Outaarsgeheim om des zelfs verhevenheid eertijds van d' oude kerkvaders genoemd wierde een Wonder der Wonderen, en een hoofdstuk van alle godswerken A. A.

Dit leidde ons aan, om digno Deo i. e. zoo, en gelijk dit geheim verdiend, van 't zelve te spreeken, en ten dien einde de stoffe daar toe t'ontleenen uit den mond des zaligms. zelfs.

Wij zeiden dat de Heiland zig op dit stuk noit wijdluftiger uitgelaaten heeft, dan in 6den hoofdst. van Joes; alwaar hij in 't wijdloopig spreekt van 't oude Manna der Israëlieten als een voor- en afbeeldsel van 't waaragtige Manna zijns vleesche, en bloeds, 't w hij beloofde voor het leven der wereld te zullen geven, en in 't laatste avondmaal heeft gegeven.

Wij volgden dan den Heiland op 't zelfde spoor, en hebben van 't oude Manna, als een voorbeeldsel van het nieuwe, gesproken. ten dien einde hebben wij 't oude Manna aangemerkt voor zoo veel het zig opdeed op 't oog, vir. dat de Schrifture er van zegd, dat het Klein, dat het Rond, en dat het helder wit was. deeze 3 uiterlijke hoedanigheden des oude Manna hebben wij toegepast op ons waaragtig Manna C. J. (en ijder van de zelven heeft ons een bezondere zedenles verschaft.) en daarnaa 't ons toegeëigend.

De meining is als nu wederom 't oude Manna als een voorbeeldsel van 't Nieuwe aan U. A. voor te draagen op den feestdag van 't allerh. Sakrament.

Propositio

Hebben wij dan voorgaande keer 't Manna aangemerkt van buiten, en op 't oog, wij zullen 't nu beschouwen van binnen, en hoe 't zelve smaakte; wij zullen 't zelve toepassen op ons waare Manna C. J., het w ons ook gemakkelijk zal aanwijzen, de zedenlessen, die 'er voor ons in opgesloten zijn. Attendite

3^tio de Zoetigheid van 't Joodsche Manna bestond

Om een regt denkbeeld te hebben van den Smaak des ouden Manna, zoo diend men eenen tweederhanden Smaak t'onderscheiden. D'eerste was een natuurlijke Smaak, en de tweede ging de natuur te boven, en was 'er door eene buitengemeene gunst des Heeren bijgevoegd.

Num. 11-8. Van d'eersten zeid de Schrift, Zijn Smaak was als van olie; en

Exod. 16-31 elders: De Smaak was als van tarwebloem met honing, volgens

1º in eene natuurlijke

honing naar het zeggen, van den h. Basilius zoo aangenaam was dien op de tonge, dat niemand, die ze niet zelfs proefde, die kon bedenken. In 't algemeen, verzekeren de Schrijvers, dat de honing van Palestina, en die gewesten, ongeloofelijk den allerbesten van onze vogtige en koude landen overtreft. #

dog nog verre ging de honing Smaak in 't Manna honing na de honing dier gewesten te boven.

2º in eene boven natuurlijke Smaak

Wat den 2den Smaak des Manna raakt, boven al dat de natuur Smakelijk aan dit oude Manna gegeven had, leeren wij uit het boek der Wijsheid, dat het door een overgroot wonder aan ijders tonge zoodanige lekkernije opdeed, als hij zelfs maar wenschte. Deze Spijs, o

Sap. 16-21 Sapiens, vertoonde de zoetaardigheid, die gij tot uwe kinderen hebt, gemerkt dat zij zig naar eenijders lust voegende, in al 't geen door elk begeerig naar was, veranderde.

deze laatste was volgens Aug. alleen voor de vroomen.

De H. Aug. is egter van gevoelen dat deze laatste besonderheid van alle lekkernijen, die men slegs wilde uit herken na te praeven, alleen voor de godsdienstige Israëlieten, die Gods goedheid erkenden, en hem getrouwelijk aankingen, gegeven gewest is; maar niet voor dat vleeschelijke volk, dat gedurig op het minste, dat hen overkwam, opstond en morde en Aug. geeft voor reden van dit zijn gevoelen, dat het

Aug. Retract. II. Cap. 20. gemeene volkje anderzins zoo zeer om de vleeschpotten van Egypten niet zou getjankt hebben, had het uit herken na allerhande koste, of Spijze kunnen proeven.

2do de Zoetigheid van Jesus in 't allerh. Sakr. is niet om uit te spreken:

(Dog wat hier van zij of niet, wij laaten het voor 't geene is, en) wij gaan nu over tot ons waaragtig Manna C. J. in 't allerh. Sakr. Hieromtrent zullen wij bevinden, dat alle de zoetigheid van 't oude Manna, het gene de Joden voedde, enkele laffigheid en Smakeloosheid is, vergeleken bij de zoetigheid van J. in 't allerh. Sakr.

Maar wat raad A. A. om dit aan U.A. bekend te maken? Gij hebt

Ps. 67-11 Parasti (zeide David) in dulcedine tua pauperi deus. Gij hebt in uwe zoetigheid, o God! voor den armen bereid. Maar wat be-

bruid? de Propheet vind zoo vele, en zoo groote dingen, dat
hij gelijk onvermogend om z' uit te drukken, het overslaat, en
verzwijgd. Het gene David van Gods goedheid zeide, mogen wij in 't be-
zonder zeggen
'T gaat hier, mag men zeggen, met iemand, die van de zoetig-
heid onzes hemelsche Manna J. C. wil spreken, gelijk 't gaat
van ons alderh: sakrament.
met iemand, die in eenen winkel, daar allerhande lieffelijke
kruiden, en geurige waaren verkogt worden, inkomt: hij rieckt,
en hij is, ik weet niet hoe onbekwaam om te zeggen, wat hij rieckt.
Even zoo vind ik mij gesteld. 't is niet dan zoet, en lieffelijk
dat mij te voren komt in dit Manna Gods, 't is zoeter dan
honing, en honinggraad, 't is zoeter dan 't allerzoetste dat
men oit geproefd heeft. Vraagd gij: wat is 't dan? Ik weet u
anders niet te zeggen, dan dat 't zoeter is, dan zoet. Ik kan
niet beter doen, als gij 't weten wild, dan dat ik u d' eige woor-
den zegge, die de kerk de gelovigen (als zij nu gereed stonden om
dit Manna te nuttigen,) riep dan de Pr: Gustate et videre
quoniam suavis est Dns: Ja wie heeft dit oit ter deeg geproefd,
die in zijn herte niet wierd gedwongen om uit te roepen en te
zeggen: Quam magna multitudo dulcedinis tuae Dne, quam
abscondisti timentibus te? Wie heeft dit oit ter deeg gezien,
die met Augs niet zal roepen: „O is copia, quae Deus meus o e
gestase, al wat het ook wezen mag, dat mijn God, dat mijn
God niet is, is bij mij zoo veel als niets, ja niet dan armoe, en gebrek.
O! kon zulk een ziel dat eens instampen, eens doen gevoelen, dat
aan een deel, door valsche zoetigheden van 't aardsche misleidde
menschen, wat zou zij in haar schik zijn? hoe geern zou zij
't doen?
Ja wilden de misleidden door de valsche zoetigheden
van 't aadsche, daar eens gehoor na geven, hoe zouden zij
zelf bekennen, dat 't alles maar bitterheid is geweest, 't w: zij onder
de valsche zoetigheden proefden? Hoe zouden zij vaardwel
zeggen aan alle de bedriegelijke zoetigheden van 't
ervtgoed, en genoeglijkheden dezer weerald?
Edog alhoewel wij, sprekende van de zoetigheden onzes
hemelsche Manna, in 't algemeen met de bruid van 't Hooglied
moeten uitroepen: Fructus ejus dulcis gutturi meo, zoo kan
men evenwel 't een, of 't ander onderscheidens aanmerken
daar die smaak aan gelijkt. En om dit te vinden, moeten wij ons

Ps. 33.

Ps. 30

Opwekking

Bezondere smaak van ons Manna

Cant. 2.

~~maar~~ alëen bij 't Oude Manna 't voorbeeldsel van het nieuwe, ~~te~~ houden.

't Oude Manna, dat alle lekkernijen, die een mensch lustte, te proeven gaf, had egter, gelijk wij verklaard hebben, driederhande boven andere uit proeffelijke Smaaken.

Het Smaakte als de lieffelijkste olie, als de fijnste tarwebloem, en als de ~~lieffelijkste~~ allerzoetste hôning. En dus smaakt ook ons waare Manna in 't alterh. Sakr.; het Smaakt als olie, het Smaakt als tarwe brood, en het Smaakt als hôning, en dat volgens den Staat, en gesteltenisse der gênen, die het nutigen.

3°. Het Smaakt als Olie aan de boetvaard.

3°. 't is een olie voor de boetvaardigen, die zig eene wijle tijd van dit Manna gespeend hebbende, uit eene diepe eerbiedigheid, die zij droegen tot dit brood der engelen, gepaard met een nêdrig gevoelen van hunne voorgaande ongeregtigheden, ten langen laatsten zig begêven, om het zelve te eeren.

met schroom doch met een heilig betrouwen

uit 2 hoofden

D' olie doet ~~twee~~ voornaame uitwerksels, zij geneest de wonden, en versterkt de zwakke lêden.

Al wie doodelijk zondigd krijgt eene doodelijke wonde; dog als hij nu door eene opregte bekêringe, en oeffeninge van tegenstrijdige deugden aan 't voorgaande leven, zig tot heelinge zijner wonden bereed, voor dien is ons Manna een Heelmiddel, en een versterking tegelijk; 't is

1°. Een Heelmiddel; want ~~schoon~~ die wonden, schoon gesloten, worden zelden eer heel genêzen, dan na een langen tijd, en een geduurig betragten van een Christelijk lêven. 2°. Een Versterking, want alles genêzen zijnde, blijft'er nog gêne geringe zwakheid in de zielkragten over, die den herstelden mensch ~~zelfsvolmeeningmaal~~ doet vreezen te Struijkelen. En om den bekeerden boetvaardigen, tegen het Struijkelen te Stijven, en het gebrekkelijken te heelen diend ons heilig Manna.

|| hierom noemdom de kerk dit alterh. Sakr in haare Litaniën: hemels tegenmiddel, waardoor wij behoed worden van de zonden. H: 6. 10.

Dat dan de boetvaardige zondaar tot dit hemelsch Manna, als tot zijn heel middel, en versterkinge nadere, maar niet zonder eene nieuwe verwekte vernêderinge, zig voor oogen Stellende, hoe ~~[illegible]~~ hij voor dêzen dit h. Sakr. onteerd, en gelijk Paulus spreekt, hem, dien d' engelen met eerbiedigheid aanbidden, onder den voet getreden heeft.

Een tegenmiddel zegd 't Conc. van Trente. Sess. 13. de Euchar. Cap. 2. quo Liberamur à peccatis quotidianis, et à peccatis mortalibus praeservemur.

2°. Anderen zijn 'er aan die ons Manna diend, en smaakt als tarwe bloem, of 't fijnste brood. deze zijn di, die genen, die naa hun doopsel gene doodelijke wonden gekregen hebben, of ze gekregen hebbende, 'er nu heel, en al door een volle boete, en een bestandig, en geregeld leven van geholpen, en genezen zijn. En deze vinden hier een brood, of tarwe bloem, door dien het hen voed, en doet groeijen in het Christelijk leven ‡. Hoit gaan dezen tot dit h. Sakr. ~~dan~~ met eene grondhertige erkentenisse van de barmhertigheid Gods, en een ootmoedigheid vol van liefde, of zij worden door dit Manna meer en meer gevoed, en versterkt. En Aldus, groeijende van dag tot dag, worden zij bekwaam om eens eindelijk het allermeeste, dat men van dit hemelsch Manna te verwagten heeft, in hunne herten te gevoelen, ~~ik~~ ik, en deszelfs honing te smaken.

3°. En eindelijk de derde, en laatste staat der genen, ~~die ook godlijk Manna en hemelsche zielenspijze~~ ~~smaak proeven~~ ~~...is dengene~~, die in de geregtigheid, en liefde Gods ver gevorderd zijn, en de volmaaksten geheeten worden. Voor deze dezen is 't meer dan olie, en meer dan brood, 't werd hen onder het nuttiegen een allerzoetste honing

Jakob zijnen zoone Azer zegenende, in wien hij 't oog op CS sloeg, zeide: Zijn brood is vet, en zal den koningen genaegte (lekkernijs) geven. En dit is voor dezen in 't allerh. Sakr. dezen vinden 'er alles in: oe deleeramentum, alle genoegte, alle vermaak: daarom, zoo haast z' 't proeven, roepen zij met de bruid: Ik heb mijnen hoonigraat met mijnen honing gegeeten. alle zoetigheid des geests te saamen met den bronader daar ze van voord spruit; viz. Jesus mensch: door middel van zijne verdiensten d' eerste oorzaak zijnde van alle zoetigheid, en gratie; Jesus god: oppersprong der zelve, ja de wezenlijke zoetigheid zelfs. Men meine nogtans niet, dat de zodanigen eene gevoelijke smaak van zoetigheid ~~altijd~~ gewaar worden. o neen! maar deze word van hen gesmaakt innerlijk, en op eene wijze gelijk d' apostel spreekt: quae exsuperat oem sensum, die ver boven de zinnen, en 't gevoelen, ja boven de gedagten zelfs gaat; die nergens beter uitblijkt dan uit een kloeken moed, dien z' in alle zwarigheden, en wederwaardigheden behouden.

2°. als Bloem-brood aan de voorderenden.

‡ Heruitwerksel van 't allerh. Sakr wijzen ons aan de benamingen die aan 't zelve gegeven worden: van leevend brood, hemels brood, voedzaam brood, tarwe der uitverkoornen, wijn

3°. Als Honing aan de Volmaakten. die maagden voordbrengt. die uitwerksel wijzen ons ook aan d' uiterlijke gedaantens van brood en wijn, misdien ~~...~~

Gen. 49-20

Cant. 5-1.

Hierom noemd de kerk dit Sakr. Sgtr niet op een gevoelyke wijze

geestelijke zoetigheid, die gesmaakt word in haren oorsprong verquikking der heilige zielen.

't is deze verborge zoetigheid die hen allen smaak in de Sel
Selven, ja in hun eigen zelven doet verliezen; die hen met
David doet zeggen: Mijne ziel wilde zig niet laten trooste
Ps. 76-4 (vir. met eenige menschelijke troost) ik dagt op God, en ik
wierd verheugd.

Deeze hoe meer zij denken dat zij onvolmaakt zijn, hoe
volmaakter zijn, en worden, zegt S. Augs. Voorzeker Paulus
was zoo volmaakt als iemand, en nogtans hield hij 'er zig
Phil. 3-12... al heel niet voor. Niet, zeide hij, dat ik het reeds bekomen
heb, of reeds volmaakt ben; maar ik jaag 'er naa; en het gene
agter mij is vergetende, en mij zelven uitstrekkende tot het
gene voor mij is, loop ik voord naa het doelwit, naa den prijs
tot wie God ons van boven roept door C. J.

Aldus, gelijk gij hoord, is 't allerh. Sakr. ons wäare Manna
een Olie voor die eerst in den weg Gods beginnen te wandelen,
een Brood voor die reeds in de deugd, en liefde gevorderd zijn,
een lekkere Honing voor de volmaakten.

Wie, wie is 'er dan die niet geern van deze olie, dit brood
en deze kostelijke honing C. J. in 't allerh. Sakr. zal eeten?
Zijn wij nog zwak, en gebrekkelijk? daar zullen wij vinden een
heelmiddel voor onze gebreken, en eene versterkinge in onze
zwakheid. Zijn w' al heel, en gansch genezen? dit Brood
zal ons voeden, en dagelijks doen aangroeijen in het leven
[illegible] Zijn w' al ver gevorderd in de deugd, en al
telijk leven. Zijn w' al ver gevorderd in de deugd, en al
derzoetste Honing zal Jesus voor ons wezen, hij die volgens
is van d' allerzoetsten onder de menschen kinderen, hij
die d' eeuwige zoetigheid zelfs is, waarmede zig de Vader, en
de h. Geest te saamen voeden.

Adhortare ad manducandum, verum Manna &c.

Sermo 3tius de Manna.

In Festo Corporis Christi 1744.58.

Hic est panis qui de Cœlo descendit. Jois. 6. v. 59.

Exordium de solemnitate Festi. vide 1742. de kerk leest ons op dit feest voor een deel van die heerlyke redenvoering van Chs met de Copharnaïeten over 't oude Manna als een afbeeldzel van 't nieuwe in 't aldrh. Sacr.

Wij hebben (voorgaande jaar op dezen dag, en op het slot van 't Octaaf) U. A. van het oude Manna der Israelieten als een afbeeldzel van ons waaragtig Manna C. J. in 't aldrh. Sacr. gesproken. &

De meining is als nu wederom op den zelven voet voordtegaan, en 't oude Manna als een voor- en afbeeldzel van het Nieuwe aantemerken. Twe zaken zullen wij daar van als nu maar aanhalen. 1mo de Plaats van waar 2do de Plaats alwaar, of op dew het oude Manna nedervviel. Attendite

Propositio

1mo

Wat aanbelangt de Plaats van waar het oude Manna den Israelieten gegeven wierd, was volgens de getuijgenisse des h. Geests de Hemel. Zie ik zal (zei Godt tot Moyses) Ul. brood van den hemel regenen. Exod. 16-4.

dit merkten de Joden, tot dew Chs van 't oude Manna, als een afbeeldzel van het Niewe sprak) dit, zeg ik, merkten de Joden aan, zeggende: Onze Vaders hebben het Manna in de woestijne gegeeten, gelijk 'er geschreven staat: Brood van den hemel heeft hij hen t' eeten gegeven. Jois. 6-31.

Om deze reden word het Manna van David genoemd een brood der Engelen: Brood der Engelen at de mensch. Ps. 77-25.

En van den Wijzeman: Gij hebt uw volk gespijsd met de spijze der Engelen, en hen zonder arbeid een brood doen hebben dat in den hemel toebereid was. Sap. 16-20

Als wij 't Manna een brood des Hemels, een spijs of brood der Engelen hooren noemen, moeten wij niet denken, dat 't uit den opperhemel, dien wij als den zetel van Gods heerlijkheid beoogen, ter neder quam. door den hemel word in de h.h. bladeren, ook de Lugt, en de Wolken verstaan. En 't was eigentlyk daar, dat 't Manna door den dienst der

Engelen gemaakt wierd: waarom 't ook een brood der Enge-
len gezegd word: want anderzins hebben die zalige geesten
gene lighamelijke spijs tot hun onderhoud van noden.
Om de zelve reden word het Manna ook het brood Gods ge-
noemd. Panis dei qui descendit de cœlo, viz. om dat het door
Gods bevel, en bezondere schikkinge uit den hemel, van bo-
ven nederdaalde, en niet uit d'aarde wierd voordgebragt.
Zie daar dan de plaats van waar 't oude Manna nederviel.
~~Dan nu~~ Wij gaan nu over tot ons Nieuwe Manna C. J.
,, in 't alderh. Sacr., en wij zeggen met den h. Aug.o ,, Het oud
,, Manna is daarom een brood der Engelen genoemd, om dat w
,, weeten zouden, dat het geen toen gebeurde, een schaduwe of
,, afbeeldzel was, van het geen nu in Gods Kerke word geoffer
C. Js wijst ons niet eens maar verscheide rijzen dit zelfde aan
in zijne redenvoeringe bij Joes. 6. zeggende: Mijn Vader geeft
u 't waaragtig brood van den hemel: want het brood Gods is het
de gene, die van den hemel gedaald is. Item: Ik ben het brood
des levens. Uwe Vaders hebben het Manna in de woestyne gege-
ten, en zijn gestorven. dit is het brood dat van den hemel kom
opdat zoo wie daarvan eet, niet en sterve. Ik ben het levend
broodt, die van den hemel gedaald ben. Dit is het brood
dat van den hemel gedaald is.
Zoodan Jesus zelfs in 't alderh. Sacr. is 't hemels brood
nedergedaald tot ons niet uit de Lugt, of wolken, maar uit de
opperhemel zelfs. Hij had Godt tot zijnen Vader uit wiens scho
hij nedergezonden is in de woestijne dezer wereld, om zijn
volk, zoo veele als 'er zijn, tegen den geestelijken honger te
voeden, en te verzaden.
Waaragtig brood des Hemels, niet wegens de plaats alleen
van waar het tot ons gekomen is, maar ook wegens zijne natuur
en eigen wezen, volgens dat Paulus zeid, d'eerste mensch
1. Cor. 15. 47 was van d'aarde, aardsch: de twede mensch van den hemel
hemelsch.
Zoodan regende 't oude Manna van den Hemel, wierd
het daarom een hemels brood, een brood der Engelen, en het
brood Gods genoemd: althans ook Jesus, ons waare Manna
is een hemels brood, een brood der Engelen, en Gods waar-
agtig brood.
Nu dat Jesus in 't alderh. Sacr. zulk een brood is, dat
Leerd ons wat gesteltenisse wij tot het nuttigen van dit
hoogwaardig Sacr. moeten naderen, want Jo is 't een hemels brood

brood? zoo moet dan al die het nuttigd alle zondige genegenheid tot 't aardze verloren hebben. De vissen, die bij 't water leven, zijn altoos in 't water. alle gedierte, dat zijn voedzel van het land haald, vind men ten lande. Is dan ons brood in den hemel? zoo moeten wij mede in den hemel zijn, ~~zoo moeten wij mede in den hemel zijn~~, levende een hemels leven hier beneden, en als hemellingen op d' aarde, volgens dat Paulus uit den hemelschen Jesus besluit zeggende: de twede mensch (Chs) was van den hemel hemelsch.... en gelijk deze hemelsch is, zoo zijn ook de hemelsche menschen. Heeft een kind een stuk brood van doen, het gaat ter plaatze, alwaar zijn Vader is om het aldaar van daan te krijgen. Is ons brood met onzen Vader in den hemel? al wie dan van hem dit brood begeerd moet in den hemel gaan. Daar uw schat is, daar moet ook uw hert zijn. Confer. Phil. 3-20. Col. 3-3. 2° Is dit alderh. Sacr. een brood der Engelen, zitten w' aan eene tafel, genieten w' een en de zelve kost, die zij nuttigen? zoo moeten wij dan mè als zij leven. Hoedanig is nu het leven van die zalige geesten? hun leven is niet anders als Godt loven en hem beminnen. Die noit ophoud van Godt te beminnen, houd noit op van Godt te loven, (dit Aug.) en nimmer word men moede van Godt te loven, als men nimmer ophoud van hem te beminnen. — 3. Cor. 15-47.

3° Is dit ons hemels manna, het brood Gods? zoo moeten wij 't wederom als zoodanig ontfangen. Schoon 't voorgaande bezwaarlijk, ja zoo goed als onmogelijk voor ons, uit ons eigen zelven, is, wz. met ons hert in den hemel, en gelijk d' Engelen te leven, dit, dat dit Manna 't brood Gods is, neemd alle zwarigheid weg: want in stè dat ander voedzel aan ons gelijk word, maakt dit voedzel integendeel ons aan zig gelijk. Vermag het brood der aarde onze aardsche lighamen te sterken, hoe veel te meer zal dit brood Gods, onze ziel, die het beeld Gods is, verkloeken? ja ook nog regtvaardig, heilig, en godlijk maken? want volgens het zeggen van Aug. „Godt maakt ons, ons regtvaardig makende, godlijk; want daar staat, hij heeft hen magt gegeven kinderen Gods te worden.

zoo dan is Jesus in 't alderh. Sacr. ons hemels, engels, en godlijk brood? 't leerd ons dat w' een hemels, en engels, en godlijk leven, moeten leiden. Ja dit godlijk brood werkt in ons uit dat wij met ons hert in den hemel, en gelijk d' engelen leven.

Dit nopens de Plaats van waar 't Manna nederdaalde

2do. Wij gaan over tot de Plaats alwaar 't Manna ne
der viel.

Hieromtrent diend men eerst te zien op wat plaatzen ha
Manna niet viel; dan op w̄ het te vinden was.

Het Manna wierd aan Israel niet gegeven zoo lang zij
in Egypten waren, niet aan hen aanstonds uit Egypten getro
ken, niet voor al eer de rode zee hen van Egypten, en d'Egyp
tenaren van hen afscheidde.

'T een zoo wel als 't ander geeft ons stoffe van zeer zeer
lessen. Egypten is een afbeeldsel van de wereld, Pharao
van den duivel den koning van dit Egypten; de boeijen en
banden, die ons knevelen, zijn onze begeerlijkheden,

Willen wij nu weten of w' in staat zijn om Jesus hemel
Manna te genieten, w' hebben niet anders te doen als t' on
derzoeken, of w' in Egypten, of'er buiten zijn, of wij Pha
raös geweldenarije, en boeijens ontkomen zijn, of niet. heb
ben wij de wereld tot nog toe, of met'er daad, of met'er h
te niet verlaten, worden wij nog door den helschen Phara
overheerscht, zijn wij slaven, en gene vrijgeboornen! het
Manna des Heeren is voor ons niet

Deze waarheid is gemeen, en buiten twijfel ijder een be
kend; maar word, Godt beter't! niet genoeg in agt genomen

Yder Chrsn, heeft in zijn doopzel heiliglijk beloofd Pha
rao en Egypten te laten varen, en'er nooit weer na om te
zien. yder is toen van een slaaf, een vrijgeboorne! ja een
kind Gods geworden; maar hoe weinigen laten hunne ge
dagten hierover, gelijk het behoorde, gaan, en neemen
die naar eisch ter herte?

Ja dat meer is, en nog hooggelijker te beklagen, wat
zijn'er niet al die nog al werk schijnen te maken van de God
dienst, die zelfs d'uiterlijke godvrugtigheid zeer vlijtig be
tragten, die 't hier in mis zijn, zig inbeeldende dat zij
de wereld verschopt hebben, daar de geest des werelds nog
in hen leeft, en d'Overhand heeft? Al wie zoodanig is
„dat die luistere: „Gij kunt wel liegen bij Godt, maar kunt
„niet bedriegen. Hij kend u tot in 't herte toe, hij door
„grond u van binnen, hij oordeeld, vonnisd of kroond
„u naar het geen gij innerlijk zijt„.

Die weten wil of hij Egypten met'er daad verlaten
heeft, en in staat is om het Manna des hemels te genieten
Zie

Zie of 'er een gehele zee tussen hen beiden is, gelijk 'er tussen Israel en Egijpten was, als hen het Manna vergund wierd. dat hij onderzoeke of hij met waarheid aan de wereldminnenden zeggen kan: tussen ons tween is eene zwaare afscheiding, een zee die ons afdeeld van malkanderen; zoo groot als 'er is tussen godt, dien wij dienen, en den duivel, onder wien de wereld staat. Dan, dan mag hij vertrouwen in staat te zijn, om 't hemels Manna te genieten.

Het Manna dat niet nederegende over Egijpten, viel in overvloed in de woestijne neder, wierd in overvloed van d'uirlandige, en op reijs zijnde Israelieten, verzameld. Schoone lesse! die ons doet zien voor wien ons over godlijk Manna nog heden ten dage is, viz. voor vreemdelingen, en Reijzigers. Waarom ook de Kerk in haare lofzang zingt: Ecce panis angelorum, factus cibus Viatorum. Willen wij dan weten of wij bequaam zijn, om dit Manna te hebben, wij moeten zien of wij reijzigers en vreemdelingen zijn, of niet.

Een reijziger, en vreemdeling, om nu niet anders te melden, snakt, en haakt gedurig na zijn Vaderland. de reden en ondervinding leerd ons, dat wij hier maar voor een korten tijd verblijven konnen; maar het geloof leerd ons alleen wat ons Vaderland is, en hoe wij 'er met de voetstappen van onze ziele moeten na toetrekken. Dit is 't eigen werk van 't Christelijk leven. Tota vita Chani boni sanctum desiderium. al het leven van een goed Christen mensch is niet anders als een gedurig heilig verlangen. In dit heilig verlangen bestaat een van de voornaamste bereidingen tot 't wel ontfangen van 't alderh. Sacr. Daardoor ontstaat in onze ziele een geestelijke honger. Daardoor word onze ziel ruijm gemaakt om Gods grote gunsten t' ontfangen. Quo possimus capere quod praeparat dare.

De h. Schrift de plaats aantekenende, alwaar het Manna viel, drukt 'er deze bezonderheid van uit: descendebat super castra. Het Manna viel over het leger, rondom de tenten van Israel.

Tabernaculum (Aug^o.) ē peregrinantium, et Militantium. Reijzigers en Soldaten hebben beiden Tenten.

Voor zoo veel het Manna nederviel over de reijzende Israelieten, hebben w' aanstonds gehoord wat dit ons leerd.

Als wij nù het Manna zien vallen over Israel, als
een heirleger ter neder geslagen in tenten, leeren wij nog
eene andere waarheid, vz. dat 't hemelsch Manna ons
niet alleen tot een reijskost, maar ook tot een wapentuig
en ten strijde tegen onze omzwervende vijanden gegeven is.
Uit dezen hoofden quam 't voorts, volgens de getuigen
van den h. Cyp., dat d' eerste kerk de boetentijd, der ge-
nen, die zig moedig toonden om voor het geloof te sterven
verkortte, en de zùlken eerst verzoenende, schielijker toeliet tot het
derh. Sacr., opdat zij door dit Godlijk Manna versterkt
en gewapend zouden worden. Zonder 't w (zeit Cyp.) nie-
mand wel kan strijden.
Ja alle de dapperheid, en kloekte, die eit Martelaar
toonde onder de schrikkelijkste tormenten, schrijven de
hh. Vaders aan dit Manna toe.
Daarom (zeid Aug.) voelde Laurentius gene smerte,
daarom was hij onverwikbaar, omdat hij eerst door dit
hemelsch vleesch verzadigd, en van deze godlijken wijn
dronken was.
Als wij dan deze hemelsche spijze gaan ontfangen,
met deze meening, en dit inzigt moeten w' er toe gaan,
om alles, dat God in ons mogt mishagen, te bestrijden.
Daar toe is 't noodig, dat w' eerst onze gebrèken bemerken,
dan veroordeelen, en verfoeijen, en vorders ernstig ar-
beiden om z' uit te roeijen. Zoo doende houden w' 't met
Chs, en vegten wij met, en door Chs.
Daar in tegendeel, zoo w' onze gebrèken liefhebben
en voeden in plaats van uit te roeijen, wij geen voordeel
in de h. Coie te verwagten hebben: want zoo doende
strijden wij niet met, maar tegen Chs, het houdende
met zijne vijanden, die hij in ons wil ten onderbrengen.
Zoo menigmaal dan als wij hooren dat het Manna
rondom het leger, en de tenten viel, denkt (zeit Aug.)
dat gij in oorlog zijt, en wagt ù voor ùwen vijand.
Ten dien einde moeten wij niet vergèten de woorden van
2. Tim. 2-3. den Apostel: Labora sicut bonus miles Chri. Doen wij
't niet? wij verdienen deze h. Spijze niet, wij zijn 'er
onwaardig, want men ook hier van mag zeggen: Qui non
2. Thess. 3-10. laborat, nec manducet.
Zùllende dan tot dit hemels Manna naderen, moeten wij
Ps. 17-38. met David zeggen: Ik zal mijne vijanden vervolgen, en

en zal ze aangrijpen, en ik zal niet omkeeren tot dat zij verslagen zijn.

Dom. 1758.
In Octava
Corporis
Christi
1744.

Sermo 4tus de Manna

Patres vestri manducaverunt Manna in deserto... Ego sum panis vivus. Jois. 6. v. 49. 51.

Wanneer wij heden over 8 dagen het feest vierden welkers Octaaf w' alsnu sluijten, merken w' aan, dat het Conc. van Trenten sess. 13. de Euch. cap. 5. verklaard, dat 't eene heilige, en godsdienstige zaak is dat wij 's jaarlijks met bezondere plegtelijkheid vieren den feestdag van 't hoogw. Sacr. A. A.

op den hoogen dag 't woord tot U. A. voerden, namen wij onze inleiding van d' instelling van dien feestd. &

Tot meerder plegtelijkheid van dit feest hebben wij ter eere van dit hoogh. Sacr. gedurende 't Octaaf dagelijks den Dienst gezongen, en zijn alsnu hier bijeen gekomen om het zelve met dankbaarheit te sluiten. We hebben voorgaande Jaar &

de grootheid van dit feest vereischt dat wy ook wederom eenige dagen[?] van 't zelve spreken. op den Feestdag hebben wij hierin 't H. B. van onzen heiland J. C. nagevolgd

Wij hebben op den Feestdag vervolgd tot U. A. te spreken van 't Oude Manna der Israelieten, als een voor- en afbeeldzel van het Nieuwe Manna der Christen C. J. in 't Alderh. Sacr. Twe zaken hebben wij daarvan U. Godv. voorgehouden viz. de plaats van waar 't Manna nederviel, en de plaats ~~alwaar~~ [?] het nederviel. Nu zal ons de tijdt, wanneer het viel, nieuwe stoffe van bemerkingen geven. Attendite

Propositio

Aangaande den tijdt op dewelke het Manna der Israelieten viel doet de Schrift ons drie bezonderheden aan de hand, viz. 1o op wat deel van den dag dat 't viel 2o op wat dag dat 't eerst begon te vallen, en 3o op wat dag het noit ~~neder~~ viel.

1o Wat aanbelangt den ~~[illegible]~~ bestiptenn tijdt, of deel van den dag op dewelke het oude Manna van den hemel regende, dit staat met uitzonderinge uitgedrukt in de h. Schriftuur. Als de dauw (zeid Moyses) des nagts op de legerplaatze nederviel, dan viel met eenen ook het Manna — Num. 11. 9.

... nederviel.

De Wyzeman zeid deswegens ier vrybezonders. Het
Sap. 16-27. Manna het geen door 't vúúr niet kon verteerd worden,
smolt t'en eersten weg, als het door een klijn straaltje der
zonne warm geworden was.
Zoodan 's nagts, en voor dat de Zon opquam regende
het Manna van den hemel
Voor al eer wij dit tot ons waaragtig Manna C. J. over-
brengen, kunnen wij hier in 't voorbijgaan aanmerken
hoe wonderwel dat Godt met zoo te doen hier toonde,
dat hij, terwijl zijn volk slaapt, waakt om zorge daar-
Ps. 120-4. voor te dragen. Waarom David naamals zeide: O neen
die Israel behoed, sluimerd, nog en slaapt niet
En zoo waakt Godt ook nog als een zorgvuldige en ge-
trouwe Vader voor 't welwezen zijner kinderen, terwijl zij
zelfs onbekommerd slapen.
Hoe meenigmaal worden wij, terwijl wij onze reijs voort
zetten door de woestijne dezer wereld, met de nagt der
zonden niet bevangen? hoe slapen w' in dien nagt, dik-
wils al veel gevaarlijker als wij zelfs denken? Maar
dan voornamentlijk bewaakt ons dit oog, opdat w' in
de doods niet en zonden ontslapen. Hoe dikwils valt
w' in een nagt van verdrukkingen, en worden wij gewor-
pen in dikke duisternissen van dodelijke gevaren? En
onderwijlen waakt de Heer over ons, om zulke middelen
tot verlossinge te beschikken, waarvan wij noit zouden
gedroomd hebben.
Zoo bewaakte hij eenen Jonas, daar hij in het schip
~~...~~ lag en sliep, niet wetende van het hem nabij zijnde
gevaar.
Hoe wonderlijk bewaarde hij niet eenen Petrus,
terwijl hij zoo vast sliep, dat een Engel hem nauwlijks
Act. 12. kon wakker krijgen? gewekt wierd hij veilig door de
slapende wagt heen geleid, weergegeven aan de zijnen
en den bloeddorstigen aanslag van Herodes, buiten
alle verwagtinge, ontrokken.
Dat meer is in de nagt des doods laat de wagter Is-
raels zijne wagt niet varen, maar bewaakt en bewaard
Ps. 33-23. zelfs het gebeente der Heiligen; opdat zij in den mor-
genstond der zalige opstandinge, als het waare
Manna

Manna, ten volle mogen genieten.
Zoo dan Godt regende des nagts het Manna, en gaf daar door een zoete schets van zijne vaderlijke zorge voor de zijnen. Op deze vaderlyke zorge van Godt ons verlatende, zullen wy met David zeggen: De Heer bestierd mij, en mij zal niets ontbreken... Ook al wandelde ik in 't midden van de schaduwe des doods, zo zal ik geen quaad vrezen; want gij met mij zijt Ps. 22.

Wij gaan over tot het nederdalen van het waare Manna C. J. uit den hemel tot ons menschen.

Gelijk Godt 't oude Manna van den hemel nederregende in de duisternissen van den nagt, zoo ook heeft hij (ons) zijnen Zoon gezonden, toen de wereld in die dikke, en meer als Egijptiesche duisternissen, was gelegen; toen, zegt it, is dat hemelsch Manna tot ons neergedaald, gereeder voor de menschen, als de menschen voor dit Manna zelfs waren, volgens dat Joes zeid: Dit was het waaragtig ligt... komende in deze wereld... en de wereld heeft hem niet gekend, hij quam in zijn eigen, dog de zijnen namen hem niet aan. Joes. 1-9.

Zo dan daalde 't oude Manna 's nagts neder? Jesus ons ware Manna is nedergedaald van den hemel 't woord is vleesch geworden als de wereld in de nagt en duisternissen der zonden en onwetendheden als gedompeld lag.

Dog Godt hier mede met dit nederregenen van dit hemels Manna in de woestijne dezer wereld niet vergenoegd, ziende dat alle duisternissen, na zijne hemelvaard, nog niet uit de wereld zouden verdwenen zijn regend hij nog dagelijks, terwijl wij slapen in de nagt der zonden, der verdrukkingen, ja des doods, een hemelbrood in 't alderh. Saer., waardoor wij behouden, en bewaard worden.

Het gaat even zoo met dit ons Manna, als met 't oude der Joden. 't hunne stortte neder, zonder dat zij het zagen vallen. Even zoo is C. J. in 't alderh. Saer. ons tegenwoordig, zonder dat wij 't eens zien hoedat zulks geschied. # De minste zonne straal bescheen zoohaast het Manna niet, of het smolt, en verrottes. Alzoo maakt ons menschelijk verstand, als het zig in de geloofsgeheimen, en wel vooral in dit overgrootste steekt, dat wij het geloof van quijt geraken. Men mag hier met de wederspoorelige Joden, niet knibbelen en zeggen: Hoe kan hij ons zijn vleesch te eeten geven?... dit is een hard woord, wie kan dat aanhoren? Men moet gelooven en met Petrus zeggen: Heere, tot wien zouden wij gaan? gij hebt de woorden des eeuwigen levens; en wij gelooven, en erkennen, dat gij de C. J. de Zoone Gods zijt

de Pr in der h. offerh. de woorden van de Consacratie uitspreken. de komt J. daar tegenwoordig zonder dat wy zien hoe zulks geschied. daarom knield de Pr t'erstond neder

Joes. 6-53.
6-61.
6-69.

Zoodan het Manna viel 's nagts voor der zonne opgan neder &c.

Ik kan van deze bemerkinge des tijds, wanneer het Manna nederviel qualijk af, zonder een zedelesje, die de Wijze man hier over geeft, aan te roeren. Heere (zeid de Wijze) 't geen door 't vuur niet konde vertreerd worden, smolt ten eersten weg, als het door een klijn straaltje der zonne warm geworden was, opdat 't een ijder kenbaar zoude zijn dat men voor de zonne moet opstaan om u te loven.

Sap. 16-27. D' oude kerktaal noemd 't Outaar Manna, eulogia i.e. lof, en zegeninge, omdat Godt ons daar zegend, en wij hem daar bezonder zegenen, loven, en gebenedyden. Al wie dan tot het zelve gaan wil na behoren moet voor der zonne opgang op den been zijn, van 's morgens vroeg in de weer zijn om 'er zig toe te bereiden.

1. Een zeer zoet lesje voor de Jeugd, t.w. 'er vermaand om in den vroegen morgen van 'er jaren 'er bij te zijn om het Manna te verzamelen, ik zeg, 'er zed'n zoo te schikken en d' onderwijzingen zoo te behartigen, dat zij bijtijds, en vroeg in staat zijn om dit hemels Manna C. J. in 't alder jaer t' ontfangen &c.

2. Ook een zeer zoet lesje voor alle ouders om zoo veel zij ku nen, en 'er pligt vereischt, t' arbeiden, dat hunne kinderen, in den vroegen morgen, dit godlijk Manna rapen. (Maar, elaas! tot mijn groot leetwezen, is 'er dit jaar niemand geweest die op den feestdag van ons Manna in de vroege jeugd 't zelve heeft ontfangen. Wat zal ik zeggen? waar schort 't aan? ik vreze, en met te reden, dat 't en aan de Jeugd, en aan d' ouders schort &c. dit is nu mijn wensch, bidden en smeken, dat en de Jeugd, en de ouders zig zoo veel te meer beijveren in 't toekomende tijde 'er bij te zijn om dit hemelsch Manna te rapen.)

3. Daar en boven zoo diend deze omstandigheid des tijds, wanneer het Manna viel, ook tot een waarschouwing aan alle luije, loome Cbnen, die men met dit Manna wel diende na te lopen, 't huis op 'er bedde te brengen, en in den mond te wringen, menschen, die hoe sterk men kent het gebod van Gods, en van de kerk ook aandringd, het met dove ooren aanhoren &c. dog deze vrezen dat z' ook voor eeuwig van het genot van het Manna

den hemel zúllen verstoken worden: want Jesús
heeft het zelf gezeid: Nisi mandúcaveritis ... non habebitis vitam
in vobis. & Nemo virorum illorum gustabit....
Oportet ergo prævenire solem, men moet vooral zijn
werk maken van dit Manna, men moet vroeg, en wakker
en de weer zijn om het zelve te ràpen.
2do
Het twede dat wegens den tijd, wanneer het
Manna viel van den h. geest aangetekend staat, is de dag
op denw. 't eerst begon te vallen, waarna dan ten derden
volgd, de dag, op denw. het noit nèder en viel.
Het blijkt uit de h. Schrift, en d' Oúde Origines wonder
wel heeft bemerkt, dat 't eerst voor d' eerstemaal op eenen Zondag; en dat het
Zaterdags noit en viel, of règende.
Op zes dagen (zei Moijses aan Jsrael) zúlt gij 't vergaderen, maar den sevenden dag is het des Heeren Sabbat, daarom zal er niet te vinden zijn.
Nú de zesde dag voor den Sabbat is bij ons de Zondag
zoodat het zes agter een volgende dagen beginnende te
vallen, op den Zondag eerstmaal viel.
En dus leerde van toen af de Heer, dat Jesús 't ware
Manna, niet was voor de Joden, met wiens Sabbat hij
geene gemeenschap had, maar voor den Zondag, het kerkfeest der Chnen, aan des Heeren Verrijzenisse toegeheiligd, en volgens de kerktaal: dies Dnica.
Maar om ons niet dieper in dit wonder geheim in te
laten, terwijl wij meest met 't Outaars geheim ons ophouden, zoo leerd deze bezonderheid des tijds ons Chnen,
hoe wij om dit ons Manna waardig te núttigen moeten gesteld zijn.
Wij moeten den dag des Heeren vertoonen in onze zielen,
ik wil zeggen, wy moeten toonen, dat wij aan des Heeren Verrijzenisse
deelagtig geworden zijn. Dooden zielen kúnnen het
brood des levens niet eeten. de Verrezene Jesús moet
door verrezene zielen ontfangen worden.
Zoo dan zie daar de toessteen waaraan wi onze gesteltenisse moeten toetsen of wi in staat zyn om ons hemels
Manna C. J. in 't alderh. Sacr. te ontfangen.
Hierop ziet: Probet se ipsum homo 1. Cor. 11. adde
Conc. trid. sess. 13. cap. 7.
Zo dan zie daar wat dat 't ons leerd, dat 't oúde Manna
de eerste keer op enen Zondag, den dag des Heeren nedervìel.

4. Eindelijk, dat d' Jsraëliten er vroeg bij moesten weezen om hún Manna te ràpen, dient ook tot een lesje aan alle Chnen die hún geestelyk Manna J. C. in 't alderh. Sacr. willen ràpen. 't leerd hen hoe zij zig tijdig vooraf daartoe moeten bereiden.
grotelyks bedriegen zij zig, die daarom eerst denken, als zij Exod. 16-26. naar húnnen biegtvader zúllen gaan of ten hoogsten 1 à 2 dagen van te voren &c
de kerk laat voor kerstijd d' Advent voorafgaan, voor Paaschen de 40 daagsche vasten, en 6 weken voor Pinxt. om hare kinderen aan te mànen, dat zij er tijdig by zouden wezen om zig tot 't ràpen van 't waaragtig Manna J. C. op die hoogtyden te bereiden.
Hierom is ook, myne practijk of gewoonte der Jeugd, en ook de bejaarden aan te leiden, en in te prenten van tog tússen beiden zig aan húnnen biegtvader te vertoonen. &c

3^tio^ Het Manna dat op den Zondag begon te vallen viel op den Sabbat niet.

Wat wil tog de Sabbat zeggen? Die leerd ons hier een van de voornaamste regelen, daar w'onze Communien moeten naar schikken, en waar uit wij kunnen weten of wij min, of meer, spaarzaamer of dikwilder tot deze hemelsche spijze mogen gaan.

De Joodsche Sabbat was niet anders als een feestdag van vleeschelijke, en grove menschen, die zij vierden zelfs met zig van alle ook goede werken, t'onthouden. Dus zien w'in't Ev. hoe meenigmaal zij over den Zaligmaker kranken en ellendegen op den Sabbat genezende, vielen, zig inbeeldende, dat die dag dan eerst regt geheiligd wierd, als zij niet met al deeden, en niet met zig te wagten van slafelijke, dat zijn zondige werken, gelijk hen God geboden had ten einde te beter het goede te doen.

En zoo zijn'er nog meenigte menschen gesteld, ik spreek niet van deze die tot d'ooren toe in de zonden zitten, maar zelfs van de goeden, ja ook godvrugtigen zelfs. Zij willen s' Heeren dag heiligen, maar hoe? met ledigheid, onagtzaamheid, loomigheid, zij zijn meer bezorgd om het quaad te laten, als om het goed te doen. Zie daar een Sabbat der Joden, over zulke zielen valt geen Manna, zij verdienen daar niet toe te naderen.

Hier komt uitstekende wel te pas 't geen de Zaligmaker
Matt. 24-20. in't Ev. zeid: Videte ne fuga vra &c. i.e. heeft God uw hert geraakt, heeft hij u de wereld, of met den lichame, of met den geest, en genegenheid doen vlugten, laat deze vlugt niet geschieden in den winter, i.e. met verkoeling der ijver, en liefde, ook niet op den Sabbat, i.e. met ledigheid, loomheid, en onagtzaamheid zonder meer en meer uwe voortgang te betragten, en met niet alleen uwe zonden te bestrijden, maar ook na alle deugden te tragten.

Sermo 5tus de Manna.

In Festo Corporis Christi 1745 59.

Hic ē panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in æternum Jois. 6. v. 59.

Onder alle de feestdagen is'er geen die de kerk met zulken pragt, en luister vierd, dan den tegenwoordigen van d'instellinge van't aldh: Sacr: A. A.
In alle Catholijke Landen, worden de straten, zoo wel als de kerken, met allerleide zieraad opgeschikt, en gedurende het Octaaf de Processien langs de zelve gedaan.
Wij hier ook zelfs volgen dit van verre na, mits'er bijna gene, of wijnige vergaderplaatzen van ons zijn, of in de zelve zal gedurende dit Octaaf of Preek, of Lof, of eene zingende Dienst geschieden.
De kerk vierd dit feest zoo plegtig om'er blijdschap te betuijgen over den triumph, dien zij over de vijanden van dit aanbiddelijk geheim bekomen heeft.
Om onzen blijdschap in dezen triumph ook mede te betuijgen zullen wij gedurende het Octaaf den godlijken dienst naar gewoonte zingen, en met eene zoete aanspraak over dit geheim u. A. nu (en aanstaanden zondag) eene wyle onderhouden, (en over 8 dagen het Octaaf 's avonds sluijten.)
En om hier iets deftigs van te zeggen, zullen wij onzen opperleeraar C. J. zelfs volgen, die van dit geheim onder't zinnebeeld van't oude Manna den Joden gesproken heeft. Dus zeid hij'er van in 't hed. h. Ev.: Hic ē panis &
Meermaals herhaalde hij dit in deze zelve aanspraak tot de Joden.
Wij hebben de voorige jaren het oude Manna der Joden aangemerkt in zig zelve. Wij zullen 't nu opmerken in opzigt op de Joden. En hieromtrent doen zig 2 hoofdbemerkingen op. d'eerste wegens de inzameling van het Manna, de twede wegens het nuttigen van het zelve.

In 't verzàmelen zijn 3 dingen op te merken
1º de Plaats daar het,
2º de tijdt wanneer het,
3º de Maat waar mè het Manna ingezàmeld wierd.

Over de Plaats hebben wij reeds voorgaande jaar onze gedagten al làten gaan.

De tijdt der inzàmelinge zal ons alonù (en over 8 dagen) overvloedige stoffe verschaffen. Drie omstandigheden des tijds tekende de h. Geest aan.

1mo de tijdt of dag wanneer het Manna voor d'eerstemaal wierd ingezàmeld.

2do de dagen wanneer het in 't vervolg nog kon, en moest ingezàmeld worden.

3tio de tijdt wanneer het dùbbeld, en wanneer het niet kon, nog moest ingezàmeld worden.

Propositio

Deze 3de tijdts omstandigheid van 't inzàmelen van 't Manna alonù daarlàtende, zùllen w' alleen aanmerken 1mo den tijdt.... 2do de dagen.... En wij zùllen het zelve toe op ons geestelijk Manna C. I. in 't all. h. Soer. toepassen. Attendite

1mo Het Manna eerstmaal op onzen Zondag verzàmeld Exod. 16. 26

Mojses zeer omstandig beschrijvende de historie van 't Oude Manna, heeft ook ondtr anderen zeer nauwkeurig aangetekend des tijds omstandigheden van 't vergaderen of verzàmelen van het zelve. Op zes dagen (zei Mojses tot Israel) zùlt gij 't vergaderen; maar den zevenden is het des Heeren Sabbat, daarom zal 'er niet te vinden zijn. Als nù de sevende dag gekomen was, zoo gingen eenigen van 't volk ùit om te gàderen, dog zij vonden 't niet.

Uit dit gemelde verhaal, waarmè de h. Geest door Mojses den tijdt van d' inzàmelinge beschrijft, blijkt aanstonds (immers zoo verstaan het Philo, a de Joodsche historieschrijver, Aug. en anderen) dat het Manna voor d' eerstemaal op onzen Zondag wierd vergàderd: want op den zesden dag, i. e. vrijdags hadden zij dùbbeld gehad, en als 'er zommigen op den zevenden dag, i. e. zaterdags, om ùitgingen, vonden zij niemendal.

zo dan 6 dagen voor den Sabbat hadden zij 't vergaderd, en diensvolgens op den eersten dag der weke wierd 't voor d' eerstemaal vergaarderd.

Origines, Aug. en andere oude Kerkleeràren, hebben deze bezonderheid met groote nauwkeurigheit overwogen.

De Zondag, gelijk u Godv. weet, is bij ons Ebreen, de dag

dag van des Heeren verrijzenisse. Dat nu het Manna eerst
vergaderd wierd op den dag, op denw de Heere Chus, 't ware Man-
na, naamals verrezen is, en wij wekelijks aan die verrijzenisse
gedenken, is geschied om ons met 't eerste vertoog te leeren, dat
't waaragtig Manna, Jesus Lighaam in 't alderh. Sacrament,
niet als voor verrezene zielen is.
En te regt, want men geeft gene brood, of eeten aan dooden,
maar alleen aan levende menschen. Steek eenen dooden mensch of stervenden
eens eene stuk broods, of brok vleesche in den mond; wat zal 't baten? integendeel de spijs
zal verrotten, en zelfs het doode lighaam eerder, en meerdere
verrotting toebrengen. Zal eene doode aan tafel komen zit-
ten, en eeten, zoo moet hij opstaan uit de dooden, en verrijzen.
Dus eerst verwekte Jesus eenen Lazarus, den jongeling
van Naim, en 't dogtertje van Jairus, eer hij gebood de
zelve t'eeten te geven. Ja dit doen des Heilands is 't regte
afbeeldzel van 't gene 'er moet geschieden met iemand die
dood is naar de ziel zal hij de spijse van 't ware Manna
C. J. mogen eeten.
Het Lighaam, dat van zijne ziele beroofd is, is dood;
en de ziel is dood, als zij van den geest, genade, en vriend-
schap Gods beroofd is.
Wil dan iemand 't brood des Levens eeten? dat hij eerst on-
derzoeke, of hij leeft, dat hij eerst zie, of hij door den geest
Gods bestierd, en bewogen word.
In Africa noemden oudtijds de Chnen, als ten tijde van
den h. Augs 't alderh. Sacrament: <u>Het Leven</u>, eene benaming,
die buiten twijfel (zeid Augs) van eene Apostoliesche over-
leveringe her- of afkomstig is. Eene benaming, die de Leeraars
van dien tijde menigmaal tot hunne gelovigen deede zeggen:
die het leven wil eeten moet van leven veranderen; doet
hij het niet, zoo zal het leven hem niet helpen, maar verderven,
hem dooden in plaats van hem te doen leven.
Wil dan iemand aan gene schromelijke misdaad vast
wezen, en nog veel erger wezen, als hij oit te vooren was
dat hij zig van de zonde zuivere, en toe zie dat hij tog
het leven in gene doode ziele ontfange. 1. Cor. 11-28. Conc. Trid. sess. 13 cap. 7.
Zie daar wat dat het Manna 't eerstmaal op den eersten
dag der weeke, bij ons Chnen op den dag van 's Heeren ver-
rijzenisse, viel, ons leerd, viz. dat wij verrezenen of levenden
moeten wezen naar de ziel om ons Levende Manna C. J. t'ontfangen.

2do
Het Manna eens gevallen viel in't vervolg dagelijks de Sabbat uitgenomen.

Wij gaan over tot de twede tijds omstandigheid van 't verzamelen van 't oude Manna viz. op w dagen dat 't Manna, na eens gevallen en verzameld, nog konien moest vergaderd word[en]. Op zes dagen (zeid Moses) zult gij 't vergaderen; maar den zevenden dag, is het des Heeren Sabbat, daarom zal 't er niet te vinden zijn.

Uit deze woorden, volgd duidelijk, en klaar, dat het Manna na eens gevallen, in 't vervolg, den Sabbat alleen uitgenomen, dagelijks viel, en vervolgens dagelijks tot spijse, en voedsel wierd vergaderd.

Dagelijks daald ons hemels brood, van dien tijde af dat 't [...] eerst wierd gegeven, tot heden toe, en dat zoo lang tot dat de Sab-bat van de toekomende ruste verschijnen zal, voor ons op ons aut[aren] neder, niet alleen om eene altijd durende offerhande, maar daar en boven eene altijd durende spijse te wezen, voor onse zi[elen]. Dit (zeit Cs) is het brood dat van den Hemel gedaald is. Niet gelijk het Manna, 't w[elk] uwe vaders gegeeten hebben, en zijn gestor-ven. Die dit brood eet, zal in der eeuwigheid leven. Hier door de Heere Cs duidelijk leerende, dat daalde 't oude Manna da-gelijks van den Hemel tot spijze der vaderen, die egter gestor[ven] zijn, dat het Manna van zijne h. Lighaam en bloed, dagelijks van den hemel valt om ons dagelijks te spijzen, en eeuwig na de ziel te doen leven.

Verscheide van d' oudste en voornaamste kerkleeraren hebben om die reden 't alder h. Sacr: ons dagelijks brood genoem[d].
Act. 2-42-46. Om die reden ontfingen d' eerste Cnen de h. Coie dagelijks, en de h. Hier: getuijgd, dat men nog bij zijnen tijde te Rome, en in Spangie dagelijks zulks deede. Als die van 't Oosten kin[deren] in eerst begonnen te verflauwen, hielden de Bisschoppen van dien tijde zeer ernstig aan, om d' oude kerkgewoonte weder te doen herleven.

Conc. trid.
Sess. 22. Cap. 6.
D' eigen of zelven geest heeft ook de kerk nu nog, gelijk z' in hare laaste kerkvergaderinge betuijgd, alwaar zij zeid: „Optaret SS. Synodus, ut in singulis Missis fideles ad-
„stantes, n solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam
„Eucharistiae perceptione coicarent.„

't is waar ten dien einde zou, gelijk de h. Bonav. zeer wel aanmerkt, de geest, en gestelrenis der eerste Cnen 'er ook nodig wezen; maar hoe geern zag de kerk dat die eens wederom herleef[de]. Alle hare besluijten, voorschriften, en bevelen, die zij in hare bijeenkomste geeft, komen daarop uit; om alles te herstellen gelijk 't was in den beginne.

Ja zelfs de hh. Vaders, en d'Oudste onder hen, Leeren een pa-
rtiklijk, dat de Zaligm ons bevolen heeft dit Manna dagelijks
te verzoeken, als hij ons dagelijks heeft leeren bidden: geef ons
heden ons dagelijks brood. „ Wij bidden dagelijks (ait S. Cypr.)
om dat brood, omdat niemand van ons, die in Cbs is, en de h. Coie
tot eenen spijse ter Zaligheid ontfangt, door eenig zwaar misdaad
van de Coie wederhouden zijnde, van Cbs lighaam werde afgezon-
derd." „ Wij bidden (ait S. Aug.) geef ons &c. quod e sic viva-
mus ut ab altari tuo o separemur."

Hunc panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Cbto sumus, et Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti, et o Coicantes a caelesti pane prohibemur, a Cbti Corpore separemur. S. Cyp.

Nu. geeft ons de hem: Vader dagelijks dit brood? heeft de
Zoon zig dagelijks op onse Outaar willen vertegenwoordigen,
opdat wij dagelijks dit hemels Manna zouden inzamelen, deze
hemelsche spijse zouden nuttigen? Geeft de Kerk ten dien einde
alle hare offer gebeden, geschikt? is dit hare wensch? hoe komt
't dan dat'er jaren en dagen verlopen eer men eens het Lighaam
des Heeren ontfangt? Si quotidianus e panis, cur post annum,
illum sumis? is't een dagelijksche brood, waarom dan eene jaar
gewagt eer gij het gebruijkt? waarom maar twe, waarom maar
drie, ten hoogsten viermaal in't jaar tot de h. Coie gegaan?
Wat die Cbnen aanbelangt die jaren, en dagen laten verlopen,
Paasche voor, paasche na verbij laten gaan, zonder dit hemels
Manna in te zamelen, die zelfs'er pastoor, of Biegtvader niet
eens spreken, de deze zijn openbare schenders, en overtreders
van Gods, en kerks geboden, de deze moeten vrezen dat zij ver-
zuimd hebbende het Manna te verzamelen, het zelve ook niet
op den Sabbat der eeuwige ruste zullen vinden. tot deze is't
dat de Heiland zeid: Nisi manducaveritis ... o habebitis vitam
in vobis. tot deze zeid de Zaligm: Nemo virorum illorum &c.

Wat aangaat de genen die eens, twe, of driemaal ten hoogsten in't jaar gaan
tot de h. Coie, niet omdat zij niet dikwilder kunnen, maar
enkel, en alleen uit eene zekere sleur, of slenter, die zij zig
aangewend hebben, enkel en alleen, omdat zij te luij, en te
loom, of t'onverschillig zijn omtrent dit hoog h: geheim,
enkel en alleen omdat zij vrezen, dat zij van de wereld voor
devotarissen uitgemaakt, met de vinger nagewezen zullen wor-
den omdat zij wat meer als andere tot de h. Coie gaan: wat
alle deze, en diergelijke Cbnen aangaat, zeg ik, daarvan zeid
Augus. die spijs gedoogd niet, dat men ze versmaad, gelijk
het Manna niet dat men'er den walg van stak. Alle deze
en diergelijke moeten vrezen dat godt tot hen zeid: Omdat gij
laauw zijt, en nog koud nog heet, zoo zal ik u gaan spouwen
uit mijnen mond

Contemptum solum vult cibus iste, sicut nec Manna fastidium.

Apoc. 3-16.

^ of ten minsten een groot deel der

Zoú eene koning, die alle^ inkomsten van zijne rijk aan eene
geneesdrank voor iemand van zijne húisgenoten besteed had,
niet met regt zig belèdigd agten, wanneer de zieke húisgenoot
dien weigerde te gebrúijken? en vooral als die drank niet bitter
of leelijk, maar aangenaam, en smàkelijk was? En vervolgens
hoe zeer word Godt dan van ons niet belèdigd, als wij de h.
Com̄e, dat groot heilmiddel, waarvoor Godt al 't zijne besteed
heeft om ons het nàte làten, waarin hij voor ingredienten zijne
verdiensten, vleesch en bloed, ziel en godheid doen komen
heeft, hoe zeer, zeg ik, belèdigen wij dan Godt niet als wij
dat heilmiddel versmàden!

Zoú Daniel niet d' onbeleefste, en d' ondankbaarste mensch
der wereld geweest zijn, bijaldien hij den Propheet Habacuc,
die hem van zoo verre, door mede húlp van eenen engel, bij 't
hair zijns hoofds vervoerd, met zoo veele zorge, met zoo veele
liefde het middagmaal bragt in den kúijl der Leeúwen, zoú,
zeg ik, Daniel niet d' onbeleefste, en ondankbaarste mensch
der wereld geweest zijn, bijaldien hij aan Habacuc gezeid had:
Ik bedank ú voor úwen kost, mij lúst ze niet? Wat zúllen
wij dan zeggen van die menschen, die zoo onbeleefd, en on-
dankbaar versmàden ~~de hemelsche~~ onze spijs, 't geestelijk Manna,
't welk vrij verder vandaan komt, t. w. van den hemel zelfs ge-
komen is, 't welk ons niet door eenen propheet, of húlp van eenen
Engel, maar door C. J. zelfs op zúlke wondere wijze tot ons
gebragt, en gegèven is? O! zeker alle de bijvallen zijn vrij
vreemder, en wonderbaarlijker, en dienvolgens is d' onbe-
leefdheid, en ondankbaarheid dier Christenen, die dit Manna
versmaden, oneindig grooter.

Ja van wat voordeel, dit doende, versteekt men zig
niet! en wat naadeel brengt men zijne ziele dan niet
toe? De dúivel heeft gene àkeliijker konstenarije, stelt geen
slimmer hel-list in 't werk, als dat hij ons van de h. Com̄e
„afhoúd. „Postquam eos Satanas malis inquinavit, ipsam
„quoq graam cogit exhorrescere, per quam à voluptate re-
„cati, quid útile sit perspicere queant.„ Want de h. Com̄e
het middel is om van het qúaad te regt gebragt te worden,
en te zien wat ons best diend.

De dúivel weet dat dit alterh: Saer: de rijkste vloeijende
beek, en búijs van Gods genade tot ons is, en 't sterkste mid-
del om hem van ons af te weeren, ja 't overwinnen, en daarom doet
hij gelijk Holofernes, Bethúlie belègerende, die de

putten en waterbronnen deed verzekeren, om hen door
gebrek van water tot d'overgaaf te dwingen. Even zoo doet &
Oes sitientes venite ad aquas & roept Godt. Maar de duivel maakt ons wijs,
dat 't gebruik van 't alderh: Sacr: juist zo nodig niet is &

De h. Bonav. komt zoo verre, dat hij wel durft verzekeren, dat men, uit merkelijke nalatenheid alleen van de h. Coie blijvende, kan verloren gaan. Wel is waar, ~~[illegible]~~ Wederzijds loopt men gevaar: 't is eene schromelijke zonde onwaardig toe te gaan; en 't is genoeg om verloren te gaan, daar uit merkelijke sloffigheid alleen van af te blijven. Van d'onwaardige nuttigers zeid Paulus. 1. Cor. 11-29. tot de sloffers en verzuimers zeid de Heiland J.C. Jois. 6-54.

Neen, zal iemand zeggen, ik blijf 'er wel af, maar 't is niet om een van de bovengemelde reden. Daar is eene groote eerbiedigheid van noden, om naar behooren tot dat aanbiddelijk geheim te naderen, met het dikmaals te doen word men wat vrijer, en gaat die eerbiedigheid wat over.

Rp. 1º. 't is eene stuk van gewigt dat zijne zwarigheid heeft met 'er zeggen wie van tweën beter doet, die 'er uit eene ware eerbiedigheid voor een tijd van blijft, of die 'er uit en met eene vurige liefde toegaat.

2º. Om 'er iets naders van te weeten, zoo kan ik u zeggen, dat iemand, die na zijne bekering nog niet vast in zijne schoenen gaat, en met reden vreesd weder in te storten, meerder eer het alderh. Sacr. aandoet, der vandaan blijvende, om zig onderwijlen te versterken, als 'er toegaande nog niet genoeg beproefd zijnde: want de Zaligm houd het daar voor, dat men hem best eerd dan, wanneer men den besten kerk tugt, en 't voorschrift, door oude vaderen dienstig geoordeeld, opvolgd.

3º. Al wie maar zoo op zijn gemak heen leeft, alhoewel buiten grove doodzonde, eerd Jesus het best, als hij zjiniger, dan dikwilder te Coie gaat, want om dikwilder te gaan men meerder, en meerder deugd van noden heeft.

4º. Zijn 'er anderen, die Godt getrouwelijk dienen, deze zijn niet allegader op eenen voet te schoeijen: want Godt leid sommigen door eenen weg van eerbiedige vreze, sommigen door eenen weg van liefde en betrouwen. In 't algemeen, wat deze aanbelangt, mag men zeggen, dat 't beter is wel gesteld zijnde (NB) met liefde, en betrouwen tot de h. Coie te gaan, als 'er onder schijn van eerbiedigheid te willen van daan blijven: want men moet zoo veel als men kan Jesus barmhertigheid, en goedertierenheid opvolgen, en die zoo veel men kan erkennen. Doewel ik daarom niet zou willen veroordelen, deze uit eene groote eerbiedigheid

Het zekerste en geruste is, den raad van enen goeden Leidsman of zielbestierder in het min of dikwils te communiceeren op te volgen.

dus gesteld zijnde, zeldzamer de h. Coie ontfangen. #

Met eene woord om maar kort te gaan, en te sluyten is 't h. Sacr. van Chs vleesche, en bloed een Manna dat dagelijks ten spijze van onze zielen nederdaald? zoo laat ons 't zelve zoo menigmaal gebruijken, en vergaderen als 't wezen mag, en onze bestierder ons zal raden.

Geest onze eerste Moeder Eva, zelfs als 't haar verboden was met den boom van wetenschap te raken, en als zij verzekerd was, die rakende te zullen sterven, ziende dat de vrugt schoon van goed was om t' eeten, en aangenaam in 't oog: schoon zij niet als door den duivel wierd aangedreven, de hand daerna uitgestoken, en van gegeeten? Met wat lust / blb u. godv. / behoorden wij dan dit h. Sacr. niet te nuttigen, wiens vrugt ons niet zal doen sterven, of rampzalig maken, gelijk die eerste Eva, maar 't leven, en 't eeuwig leven geven?

O! Laat ons zoo zeer bemind, en vereerd zijnde, niet en onagtzaam wezen, om tot deze h. Spijs te gaan. Met wat eene happige vlijtigheid zien wij niet de klijne kinderkens aan de borsten van 'er moeders vallen, met wat drift als die zuijgen? O! wij moeten met gene mindere vlijt, als een deel zuijgelingen, den Geest Gods uit deze goddelijke borsten trekken.

Unus dolor sit hac esca privari

Onze eenigste smert, die wij in de wereld hebben, moet het derven van dit heil- en zielvoedzel wezen.

Quærite Deum, et vivet aã vestra. Zoeken wij brood om ons lighaam te doen leven? eij! zoeken w' ook den Heer opdat onze ziel leve. Woorlijk wonder wel zei wel te ...

Hoc solum hõms in præsenti sæculo bonum, si vescamur carne ejus liquore potemur.

Sir. Wij moeten gene andere gedagten hebben, of 't enig geluk, dat wij hier in deze wereld hebben, is Jesus geheiligde vleesch, en dierbaar bloed te mogen genieten. Laat ons dan ons zelven van zulk eene geluk niet versteken, maar integendeel het meer en meer tragten te bekomen &c

NB in primo Sacro 1759.

Qua occasione Chs contentum. hod: Evi: Judois dixit vide den Ch: Vader

Caro mea vere ē cibus, sut Species panis et vini demonstrant ~~[illegible]~~

2. ut cibus corporis ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ non ē pro mortuis ita hoc Sacram. non ē pro Spiritu mortuis.

Sermo 6tus de Manna

D.
In Octava Corporis Christi
1745.59.

Patres vestri manducaverunt Manna in deserto... Ego sum panis vivus. Jois. 6. ℣. 49.

Gedeen over 8 dagen) merkten wij met u. A. aan, dat er (voorgaanden donderdag)
onder alle de feestdagen van't ganschen jaar, gene is die de
kerk met zulken pragt, en luister vierd dan wel dien van d'
instellinge van't alderh. Saer. A. A. De kerkvergadering van Trenten verklaard hier van Ses. 13. Cap. 5. en wederom Can. 6. ~~In alle catholijke landen~~ Om ons naar deze verklaring te voegen
en om onzen blijdschap in dezen triumph ook mede te betuygen
hebben wij gedurende 't Octaaf den goddelijken dienst naar gewoonte gezongen (en zullen 't nu ook met eene korte aanspraak
sluyten) en hebben u. A. op den feestd. met ene zoete aanspraak onderhouden.
Wij zullen ten dien einde de zelve stof vervolgen, die
wij naar Jesus voorbeeld op den feestdag voorgehouden hebben,
ik zeg: wij zullen van't oude Manna als 't afbeeldzel van
ons ware Manna C. J. in't alderh. Saer. tot u. A. eene woordje
spreken, en vooralsnu ons alleen bepalen omtrent de Maat,
waarmê het oude Manna vergaderd of ingezameld wierd.
Wij zullen 't ter onzer stigtinge toepassen, op onse ware Manna
C. J. in't hoogh: Saer: **Attendite**. Propositio

Drie dingen zeiden wij voorleden week, dat er in't vergaderen, of verzamelen van't oude joodsche Manna op te merken waren, 1º de plaats daar het, 2º de tijdt wanneer het,
en 3º de Maat waar mê het ingezameld wierd.
Wat nu het derde, daar wij nu van moeten spreken, naamlijk de Maat, daar het mê vergaderd wierd, aanbelangt, de Heer Exod. 16-16.
beval de'er dit van: Dat elk hiervan vergadere, zoo veel hem
genoeg is om t'eeten, een Gomor mate voor ijder hoofd, naar
't getal der zielen die in uwe hutten wooren, zult gij opnemen.
En de kinderen van Israel deeden aldus, en zij gaderden d'eene
meer, en d'andere min. En als zij 't gemeten hadden bij des
Gomor mate, zoo had de gene die meer gegaderd had, niet meer,
en die min verzameld had, vond niet min: maar zij hadden
elk vergaderd naar dat zij eeten mogten.
Voords zeide Moijses: dit bevel heeft de Heer gegeven. Vul ℣. 32.
daar van een Gomor vol, en laat het bewaren voor de nakomelingen

opdar zij weeten met hoedanig brood, ik u luiden gevoed heb in de
wildernisse.

Veele, en verscheide zaken doen zig ondeen hier op nopens
de Maate, waar me het Manna moest verzameld worden; doch
wij willen 'er alleen maar twe nu aanraken. 1mo dat ijder zoo veel
moest vergaderen, als hij genoeg had om te eeten. 2do dat de
Heer voor ijder eene Gomormate stelde.

1mo.
Elk vergadere
zoo veel hem
genoeg is om
t' eeten.

En wel 1mo Dat elk, zei Godt door Moyses) vergadere
zoo veel hem genoeg is om t' eeten. De Heer gedoogde niet, dat
d' Israelieten zoo veel Manna rapen zouden, als zij wilden,
maar alleen zoo veel als zij nodig hadden.

En hier me wilde Godt de Heer zijne volk, en ons al te zamen de matigheid in
spijs, en voedzel leeren. Gij wil de noodzakelijkheid en niet
de begeerlijkheid voldaan hebben. De begeerlijkheid (zeit Aug.
weet niet te bepalen wat genoeg is voor de noodzakelijkheid.
D'overvloed zelfs noemd zij eene gebrek. Wie kan 't uitleggen
(zeid de zelve Leeraar) hoe bedektelijk ons de smaak, en wel-
lust der zinnen verleid, en de maat van de noodzakelijkheid
niet laat gewaar worden? terwijl wij ons wijsmaken, dat wij
niet genoeg hebben, aan't gene genoeg is, en denken dat wij niet
als onze gezondheid bezorgen, onderwijl wij niet als onze gul-
zigheid behertigen.

Nescit cupiditas ubi finiatur necessitas. S. Aug.

Putantibus nobis satis o͞e͞e, quod satis ē.

En inderdaad wie is 'er die de waarheid van dit zeggen van
den h. Augs. niet gewaar word? Laat ijder maar eens goed
bij zijn eigen zelven, en ik gelove dat wij allen met Augs. zullen
moeten belijden, dat w' ons al meenigmaal wijsmaken, dat
wij niet genoeg hebben, aan't gene genoeg is &c # #

Dog dit zij hier in't verbijgaan genoeg van de matigheid
die Godt d' Israelieten, en in hen ons al te zamen heeft willen
leeren, gebiedende dat zij van't Manna maar zoo veel zouden
rapen, als genoeg was om te eeten.

Wij gaan verder over tot het rapen, en verzamelen van ons
geestelijke Manna C. J. in't alderh. Sacrament.

Godt de Heer gebiedende aan Israel dat elk zou vergaderen
zoo veel hem genoeg was om t' eeten, schreef den Joden niet alleen
voor eenen regel van de matigheid omtrent het lighamelijk voed-
zel, maar gaf ook ons Christenen met eene eene alderdienstigst
voorschrift, 't gene wij in't nuttigen van ons hemelsch Manna
zouden hebben te volgen.

Men is, en niet zonder reden bekommerd (NB wij spreken hier
van de zelve te heiligen? vraagd hoe zullen wij dat doen? hoord Paul. s. 1. tim 4. 5. niet

vultisne perillustre sobrietatis exemplum! intuemini Joannem, cujus hodie festum agimus. de eo Angelus Luc. 1-15 et Christus Matt. 11-8.
Non quod vos o͞e͞s ad eandem severam abstinentiam obligatos, sed saltem ad sobrietatem rerum licitarum.
Sume in finem ante earum usum orandus deus, ut nos ab o͞i excessu praeservet, et postea si quid excesserimus condonet. 1. Cor. 10-31.

Om deze matigheid in spijze en voedzel best te beter onder te houden is er niets dienstiger dan de zelve te heiligen?

niet van die door eenige grove fouten dood zijn naar de ziel;
want gelijk gene doode Israelieten het Manna konden rapen,
zoo ook die dood zijn naar de ziel kunnen het geestelijke Man-
na C. J. niet verzamelen. Wij spreken dan van Ēnen, die leven
naar de ziel, en die in staat van gratie, en Gods vriendschap
zijn, en van zulke sprekende zeggen wij:) Men is, en niet zon-
der reden dikwils bekommerd, ~~hoe men zig zal gedragen~~
hoe men zig zal gedragen omtrent 't verzamelen van onze gees-
telijke Manna, ik zeg, omtrent 't ontfangen van de h. Coie,
of men die zelden, of menigmaal zal ontfangen.
Maar zie hier wat de Heer ons daarop zeid: Dat elk
vergadere zoo veel hem genoeg is om t' eeten.
In zeker de natuur leerd ons ook dezen regel in 't geeste-
lijke te moeten houden; want gelijk eene kind minder brood
van doen heeft; als een ~~oud~~ volwasche mensch, een zwakke minder, als
een sterke, een zieke minder, als een gezonde; zoo ook die nog
maar eene kind, en gene volwassen, een zwakke, en geen klock-
Ēen is in de deugd moet zeker minder van ons hemelsche
brood of Manna eeten; want gelijk ~~als~~ iemand die slap, en
zwak naar 't lighaam zoo veel brood eetende als een klock en
sterk man, 't zelve brood den sterken diend, en den slappen zou benadelen
~~swak maakt~~; zoo ook zou ons hemels brood of goddelijk
Manna zoo veel gegeeten van den zwakken, als van eenen
klocken in de deugd, den klocken dienen, maar niet den
zwakken.
Het lighaam als het kragten genoeg heeft om de spijse
te verteeren, dan word 't er door gevoed. In even zoo word
word onze ziel van onse Manna gevoed, wanneer zij het zelve
verteerd, of om beter te zeggen, wanneer dit Manna de ziel
in zig veranderd, en verteerd; want daar andere spijs zig in
ons veranderd, daar worden wij hier in deze spijs veranderd.
in of iemand 't eeten wel bekomd, en 't zelve verteerd, weten
wij, als wij zien dat hij 'er klocker, en sterker van word; en zoo
ook van gelijken of de h. Coie ons voed, moeten wij zien of wij
door de zelve klocker, en sterker worden in de deugd. Zoo niet
't is zeker, dat 'er ergens eenige quaadaardigheid in ons zit,
die dit uitwerksel stuijt, en 't wijst ons aan, dat wij dit moeten
tragten t' overwinnen, of uit te roeijen, om des te meer van
ons Manna te mogen eeten.

Met eene woord, dat men (zeit Ambr) zoo dikmaals, en zoo ve
onze goddelyke Manna eete, dat men door het te veel eeten
niet overladen, en door het te wijnig eeten niet te lüttel ge
voed werde. dat is, dat elk vergadere zoo veel hem genoeg is.

Maar zal iemand zeggen: wie zal het oordelen, en wie
zeggen, wat voor mij genoeg, en niet genoeg is? wie zal ik ge
loven om in zulk eene gewigtige zake niet bedrogen te worden
℟ 1.o eerst en vooral moet men op dit stuk de h. Schriftuur
volgens d'uitlegging der h. Vaders, zonder vooroordeel, zonder
zig te vleijen, en te streelen te rade gaan. Hierbij en wel
namentlijk den raad, en het geleij van eenen vromen, en voor
zigtigen zielbestierder volgen.

Deze twe raadsluiden volgende heeft men genen beteren reg
om zijne Communien naar te schikken, dan te zien wat voordeel
men met de zelve doet. Ik ben, (doet Aug.o Jesus tot ons ze
gen) ik ben de spijs der vroomen, en sterken, groeid, en gij
moogt mij eeten. q. d. volgens Aug. de Heer Jesus zie je dat je aanneemt in de deug
gij moogt mij meer en meer eeten; maar ook integendeel
zie je, en bevin je, dat je even slap, en vaddig blijft in 't
goede, ja dikwils agter, in plaats van vooruit gaat, denk
niet dat 't dikwils, en veel Communiceeren u zal baten, beel
u niet in dat zulks voor u is: Neen, neen! want ook omtrent
't verzamelen van onze geestelijke Manna godt nog zeid
gelijk hij wel eer 't oude Israel zeide: dat elk vergadere
zoo veel hem genoeg is om t' eeten.

Ego sum cibus grandium, cresce et manducabis me s. Aug.

Wij gaan over tot de twede omstandigheid, die wij zeiden in het
't inzamelen van 't oude Manna alonu op te zullen merken
viz. de Gomor mate die godt voor ijder stelde.

2.do de Heer steld ijder eene mate om 't Manna in te zamelen

Opdat het bevel van godt van zoo veel Manna in te zamelen
als ijder van noden had om te eeten, door gene gierigheid, be
kommernisse, of gulzigheid of ook onagtzaamheid zoude verijdeld worden, zoo steld
godt hen eene zekere mate, Een Gomormate voor ijder hoofd
naar 't getal der zielen die in uwe hutten woonen, zult gij op
nemen. zeide godt tot Israel.

Hoedanig die Maat was

Hoe veel 'er in een Gomor ging weet men niet te regt
de eene ~~zeid~~ 8., d'andere 32., en sommigen omtrent de 4
pond gewigt.

Calmet steld drie Parijsche pinten. andere het afmeten des bij 't gewigt zeggen

Wat hier van zij of niet, als wij den text eenvoudig volgen
zoo schijnt het laaste het waarschijnlijkste te weezen, 32. dat
er omtrent de 4 pond gewigt in eenen Gomor ging blijkt

blijkt dat'er zoo veel in eenen Gomor ging, als genoeg was
om voor eenin mensch daags te eetin. Nu niemand als eene
vraat, heeft 8, veel min 32 pond brood daags tot zijne
verdoen van noden. Zoodat men het derde gevoelen, omtrent
de 4 pond aan eene Gomormate gevende, voor 't waarschijnlijkste
mag houden.
T'hans zeker met zoo veel kost kan de kloekste man,
ook die den zwaarsten arbeid doen moet, hups, en wel toe.
Ja de Romijnen leidden hunne vehoeders daags niet meer
als 2 pond eetens toe.
Godt stelde dan eene Gomor mate aan een ijder, hoofd
voor hoofd.
Vooral eer wij dit wederom tot onse geestelijke Manna
C. 9. overbrengen, moeten wij ook wederom in 't Verbijgaan
nog eerst eene andere zoete Lesje aanmerken.
Als wi' hier hooren hoe dat Godt zonder onderscheid aan
ijder een eene Gomor mate stelde, zoo zien wij daarin,
hoe eerlijk, ja hoe rijkelijk Godt de zijnen bezorgde, en ont=
haalde.
Waarlijk eene troostelijke geval voor alle armen, en behoef=
tigen, die een huis met kinderen, en niet 't eeten of te breken
hebben. eij! dat zij denken, hoe Godt een ijder zijne Portie toe=
legt, ook als men niet weet, waar het vandaan zal komen.
Immers hoe zou anderzins zonder die zoete, en wondere voorzie=
nigheid Gods, eene talrijke huisgezin daar d' inkomen, en winst
weinigen slegt is, het hoofd nog kunnen boven houden?
De h. Joes Chrys. dit aanmerkende zei daarom ook zeer
wel: Eene gierige rijke heeft boven eene armen niets meer als de
zorg, het vergeven van Godt, het besmeuren van zijn lighaam, en
verlieren van zijne ziele; voor de rest krijgt de arme zoo wel
een buijk vol, als de rijke, Dus ijder zijne Gomermaat.
Waarom ook wel teregt David zeide: <u>Aller oogen wagten op
u Heer, en gij geeft hen spijze ten bequamen tijde, gij opend uwe
hand, en vervuld al wat'er leeft met uwen zegen.</u> In de Wijzeman
nog duidelijker: <u>Godt zal geenen persoon uitzonderen, want
hij heeft den kleijnen zoo wel geschapen, als den grooten, en zijne
zorg gaat gelijkelijk over hen allen.</u>
Zie zoo bezorgd Godt ook nog een ijder zijne Gomormate
naar 't lighaam.
Maar nog veel duidelijker is dit omtrent 't geestelijke in
alderh. Sacr. Gelijk Godt zonder onderscheid aan een ijder

Avarus dives ā paupere differt curis, neglectu dei, corporis inquinatione, et ai perditione, nam ventrem utrumque aequè satiant. Chrys. hom 40. in 3. ad Cor.

Ps. 144-15

Sap. 6-8.

Sumit unus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille. Manducat Dnum pauper servus et humilis.

Israeliet eene Gomormate Manna stelde, zoo ook ons geeste-
lijke Manna weet van gene onderscheide mate. Alle en ijder die
er om komt, krijgt'er eenen en den zelven Chs tot zijne spijze. Een
heeft zoo veel als duizend, duizend zoo veel als een. D'arme en
nedrige dienstknegt nuttigd zijnen Heer. D'armen zullen eeten
en verzadigd worden.

Het Manna was een wonder in zijne begin, en voortkomst,
maar al zoo wonder in zijne uitwerkinge, en gevolg.

De kinderen Israels uitgaande om het Manna ijder morgen
in te zamelen, gingen'er allegader niet even eens mé te werk. D'
eene was wij gulziger, en begeerlijker, als d'andere. En dus
gebeurde't dat d'eene veel rijkelijker raapte, als wel d'andere.
Maar Godt, die hen dit wilde afleeren, gebood dat men hen ijder
na zijne tente keerende, van het gezamelde eenen gomor zoude
toemeten. Geviel't dan, dat iemand, of door begeerlijkheid, of
door onwetentheid meer, of minder mé genomen had, zoo geschie-
de't, dat die meer ingezameld had niet meer als eenen Gomor
vond, en die minder ingezameld had, evenwel de volle mate
kreeg. zoodat zij allen eene gelijke, en even volle mate hadden.

Hoe dit nu aldus toeging, en kon geschieden, weet men quálijk
te zeggen. Misschien wierd't overige stilletjes, zonder dat
men het gewaar wierd, door eenen Engel weggenomen, en 't geen
er mogt te kort schieten door den zelven bijgevoegd. 't kan
dat't geschiede weeten wij, hoe't kon geschieden, hoeven wij
niet angstig t'onderzoeken, misdien dit gode niet moeijlijker
was, dan het Manna uit den hemel te doen regenen.

2 D'Apostel Paulus heeft dit zelve geval in zijne brieven
tot onderwerp van eene gewigtige lesse gebruijkt, wanneer hij
de Corinthianen tot de mildadigheid voor d'Armen aanmaande

2. Cor. 8-14. Dat in de tegenwoordige tijdt uwe overvloed hun gebrek te hulpe
kome: opdat hunne overvloed uw gebrek eens mag behulpzaam
zijn, en datter aldus gelijkheid worden, gelijk'er geschreven staat
die veel vergaderd had, schoot niet over: en die wijnig vergaderd
had, quam niet te kort. Waarme Paulus wilde zeggen, dat 't
overschot van de rijken moest gegeven worden aan d'armen, op
dat zij beiden genoeg zouden hebben: en wederom dat d'armen
rijk van geloof, en goede werken, van hunne geestelijke schatten
de rijken naar den wereld in hunne geestelijke behoeftigheid
zouden bijstaan, en verligten, en dat'er aldus gelijkheid worde
Gelijk Godt door de gelijkheid van de Gomormate des Manna

heeft

heeft willen leeren., daarvan geschreven staat, die veel verga-
derd had schoot niet over, en die wijnig vergaderd had quam
niet te kort. Nu heeft Godt door die evengelijkheid der gomermate, volgens Pau-
Dit voorbeeldsel van 't oude Manna volgd Cbs wonderlijk op
alderh. Saer. Alle ontfangen w' hem in dit geheim in volle
gelijkheid. Heeft iemand grooter Hostie genuttigd als een ander,
heeft hij eene geheele? een ander maar eene kleyne briezeltje ontfan-
gen? beiden hebben zij evenveel. Cbs is even geheel onder eene
kleyne, ja onder kleminste gedeeltje, als onder d' aldergrootste
Hostie. of gedaante; hij is geheel onder de gedaante van brood,
geheel onder de gedaante van den wijn; de Priester, schoon hij offerende
beide gedaantens nuttigd, heeft niet meer als de Leken, die 't onder
eene gedaante ontfangen. „tantum valet ad consecutionem
quid exiguum percepisse, quantum valeret, si totum,
quod oblatum e, proprio solus ore perciperet.„

lus Ebnen de me-
deelzaamheid
willen leeren?
wanneer behoren
wij die dan meer
te oeffenen, dan

tantum ee sub
fragmento, qtum
toto tegitur.

Zoo dan gelijk d' Israelieten het Manna verzamelende
alle even veel daarvan hadden, zoo ook wij &. Vraagd iemand, wel hoe is
dan wel als de gomer van ons ware Manna rapen? O ja!
~~die t. B. des Zaligmakers uit Altaar verpligt~~ alle, die
van cenige vermogen zijn, moeten noit gaan tot de h. Coie, zonder
hunne weldadegheid aan den armen te bewijzen.

dat mogelijk?
hoe kan 't? wij
antwoorden hem
met het geval van
't oude Manna

Wel uitdrukkelijk heeft d' Apostel Paulus dit aan de voor-
zeide gelovigen van Cor. aanbevolen, als hij zeide: Wat aan-
belangt d' aelmissen, die verzameld worden voor de heiligen,
gelijk ik aan de kerke van Galatie bevolen heb, doet gijlieden
ook zoo. Een yder van u legge bij zig zelven wat weg op den
eersten dag der weke, vergaderende naar dat het hem wel
gevalt, opdat niet dan, als ik komen zal, de verzameling ge-
schiede. Nu d' eerste dag der weke op den welke Paulus wilde
dat die verzameling voor de heiligen geschiede, is de zondag
buiten allen twijfel de gemene Communie dag der eerste
Cbnen.

1. Cor. 16-1

De h. Aug. zeid dat men altoos wel, maar meest op de
groote feestdagen aelmissen geven moet: abundantius secun-
dum vires nostras. Aug. Dom. 2. adv.

De Grieksche kerk vermaand in hare offergebeden d' om-
staande gelovigen, dat zij bij hunne Communien, alt'hans
moeten voegen de medogentheid tot den armen: Hebt (zeid ze)
voor hen eene ingewand van barmhertigheid, opdat gij moogt
waardig worden om te gaan tot de h. Coie. NB. Opdat gij
moogt &

De h. Chrys. gaat zoo ver, dat hij rond uit zeid, dat men eeniger wyze onwaardig de h. Coie ontfangt, wanneer men te Coie gaande gene aalmissen geeft. Ja dat meer is, hij durf zeggen: Bona sua ō imperliri arcet ab ista mensa. Zijne goed niet mede te deilen is genoeg om van deze maaltijdt verstoken te worden. hom. 27. & 28. in 1. Cor.

Ja bijaldien 'er nog eenige geloof, en Liefde in ons meer over is, wie, wie word door 't H. B. van C. J. zelfs dien wij in dit h. Sacr. ontfangen, niet opgewekt en aangespoord om Jesus Liefde voorbeeld dan vooral na te volgen; Chr.

2. Cor. 8. (zeid Paulus) als hij rijk was, is om onzent wille arm geworden, opdat wij door zyne armoede ryk zouden worden.

Sermo 7mus de Manna

In Festo Corporis Christi 1746. 60.

Hic ē panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna... Jois. 6. v. 59.

Wij vieren als nú wederom met grote plegtelijkheit, en vrúgde d'instelling van 't alderh: Sacr: A. A.
Onder de doorlúgtigste afbeeldzels van dit hoogh: geheim was oudtijds bij de Joden geen van de minste het Paaschlam, 't w. zij volgens Gods bevel met vele plegtelijkheden d'eerste keer aten als zij uittoogden uit Egypte, en 's jaarlijks te Paaschen vernieuwden en onderhielden. Van dit oude Paaschlam als het afbeeldzel van het ware Paaschlam C. J. zeid Paulus: Pascha nostrum immolatus ē Chs. 1. Cor. 5.
Niet minder doorlúgtig afbeeldzel van 't alderh: Sacr: was 't oude Manna 't w. de Vaders in de woestijne op den weg na 't beloofde Canaan aten. Hier van spreekt de Zaligmaker C. J. wijd, en breed Jois. 6. 't is dit afbeeldzel 't w. de kerk ons op dit feest voorhoud als ons den Zaligmaker in 't hed. h. Ev. uit dat 6de Hoofdst: van Jois laat horen: Hic ē panis qui &c.
Van dit oude Manna der Joden als ene afbeeldzel van ons Manna C. J. in 't alderh: Sacr: hebben wij nu enige jaren op dit feest, (en des zelfs Octoaf) tot u. G. gesproken. Wij hebben dit Manna eerst aangemerkt in zig zelv: dan met opzigt op de Joden; en hier omtrent 't voorgaande jaar van d' nakomelingen van hunne Manna gesproken; nu zullen wij 't van des zelfs nutticging hebben.
Wij zullen dan U. A. voorhouden de wijze op dewelke het Manna moest toebereid worden om het te gebruijken, Wij zullen het zelve overbrengen tot ons geestelijk Manna C. J. in 't alderh. Sacr., en leren wat voorbereiding' er ook nodig is om het zelve te gebruiken. Attendite

Propositio

Nadat wij d'eigendommen van 't Manna, de bezondere omstandigheden in 't verzamelen van 't zelve, en wat des meeris,

hebben uitgeleid, komen wij nu tot de wyze op dewelke die Hemel
de letterlijke reden hiervan was niet, gelijk zommigen meinen, omdat 't ongestampt en rauw niet kon gegeten worden, want Moises (volg. Josephus L. 3. Ant. C. 3.) zo dra 't nederviel, het zelve at, en 't aan 't volk t' eten gaf; maar zij stampten en bakten het om, gemakshalve, er laten kleine broodjes van te hebben. Dit de letterlijke reden. Wat de geestelijke belangt
spijs toebereid wierd, om ze te gebruiken.

't Schijnt in 't eerste vreemd, dat een spijs in de wolken daar
door d' Engelen gereed gemaakt, en dus nedergedaald, door
tussenkomen van menschen dienst, en handen bequaam ge-
maakt moest worden, eer ze tot gebruik, en voedzel konde
[ge]nomen. Men zou niet anders zeggen, of een brood des Hemels
bragt zijne eige bereiding mede.

Dog de Schriftuur leerd ons anders, ja het tegendeel. Daar
moeten'er buiten twijfel grote reden geweest zijn, om dewelke God
Almagtig deze zorg, en arbeid aan de menschen heeft willen
laten.

Twe dingen meld de Schrift dat d' Israelieten deden om het
Manna te bereiden. 1° dat zij het maalden met den meulen
of stampten in den vijzel, 2° dat zij het gestampt zijnde
beslagen met water, en bakten met vuur. Zij brokken het
Num. 11-8.
(zeid Moises) met den meulen, of brieselden het in den vijzel
en kookten 't in een pot, en maakten daarvan taartjes.

1°
Het Manna moest gemalen of gestampt worden

~~Eerst~~ 1° het Manna moest gemalen of gestampt
worden, omdat hier door iets verhevender rakende het waare
Manna C. J. beteekend wierd, naamlijk dat, zou Jesus, het ware
hemels Manna, het heilzaam voedzel zijner kerke worden,
zou hij hare Zaligm: en Middelaar kunnen genoemd worden,
hij eerst vooraf door zijne kruis en Lijden als gestampt en
gemalen moest worden. Hierop zag de Heiland zelfs als
Jois. 12-24
hij zig bij ene tarwekoorn vergeleek, 't welk in d' aarde moet vallen
en sterven zal het vrugten voortbrengen. voorwaar voorwaar, zeide Jesus. De stamper van
Gods toorn, en regtvaardigheit, moest niets 't minste in hem
onverbrieseld laten, even gelijk 'er geen korrel van het
Manna als het gestoten wierd, in zijne geheel bleef. Hoe?
om Isaias van dit stampen en verbrieselen voorzeide:
Isa. 53-5.
is om onze ondeugendheit dat hij verplettered, of verbrieseld
wierd.

Wij moeten er wij ons Manna eten in 't Ald:rh: Sacr: het malen en stampen

Het zien, het rapen, het 't huis dragen van het Manna
alleen verzadigde genen honger van d' Israelieten, ten ware
zij 'er de hand aansloegen, het maalden, en aan stukken
stampten.

Het zien alleen van Jesus in de kerke, het raken en mede
delings ontfangen van zijne vleesch kan ons alleen niet baten. Willen

willen wij van dit godlijke Manna voedzel hebben, wij moeten het mede malen, en stampen.

Vraagd gij hoe zulks kan geschieden? O! dan malen wij en stampen wij ons ware Manna C. J., als wij met onze gedagten ons herinneren de galgen voor des kruis daar de Zone Gods aan gehangen, de spijkers en nagels daar hij 'er mè aan doorboord is, als wij ons het zware gewigt zijner smerten en tormenten, waar hij ten tijde zijns lijdens mè verpletterd is, ons voor oogen stellen, en gedenken dat Jesus voor ons gestampt is, agter volgens Isaias 53-5.

Met Jesus dood, en Lijden te herdinken, met een woord

Het is om deze reden dat Jesus zig zelven tot ons Manna gevinde, ik zeg, het alder h: Sacr: des Outaars instellende het zelve afzonderlijk en onder de gedaante van brood, en onder de gedaante van wijn, ingesteld en gegeven heeft. Hij heeft gewild dat zijne Lighaam, afzonderlijk onder de gedaante van brood, en zijne bloed onder de gedaante van wijn, aan zijnen hemelschen vader zoude geofferd worden, gelijk 't ook dagelijks in d' offerhande der Misse geofferd word, opdat afzondering, waardoor ten tijde van zijne lijden zijne Lighaam en bloed gescheiden wierden, ons door deze verscheidentheit van d'uiterlijke verdeelde gedaantens voor oogen gesteld zouden worden, en wij dus zijne dood op 't levendigste zouden gedenken.

Dit was 't dat de Zone Gods, volgens de getuigenis, van Luc: en van Paulus, het h. Sacr. van zijne vleesch en bloed instellende, ons beveelde met deze woorden: Doet dit tot mijner gedagtenisse. Luc. 22-19.

Waarom Paulus dit bevel des Heeren uitleggende ook zeid: Zo dikmaals als gij dit brood zult eten, en den drinkbeker zult drinken, zult gij de dood des Heeren verkundigen, tot dat hij kome. 1. Cor. 11-26.

Deze dood moeten wij verkundigen niet met enkele, en sterfale gedagten alleen, maar met 'er herte en geest, in die in ons leven te vertonen, volgende die Godsspraak van Paulus: C. J. is voor allen gestorven, op dat de genen die leven, niet meer voor zig zelven leven, maar voor den genen, die voor hen gestorven en verrezen is. 2. Cor. 5-15. En anderom: Niemand van ons leeft voor zig zelven, en niemand sterft voor zig zelven; want het zij dat wij leven, wij leven den Heere; het zij dat wij sterven, wij sterven den Heere. 't zij dan dat wij leven, 't zij dat wij sterven, wij behoren den Heere toe. Rom. 14-7.

Dieter gedagtenisse van Jesus, die voor ons gestorven,

„en verrezenis (zeit S. Basilius) wil Communiceeren moet met
„zijne werken tonen, dat hij voor de zonde, voor de hele wereld
„en voor zig zelven dood is, en dat hij nu niet meer als voor
„Godt alleen leeft. Hij moet (zeit Idem alibi) de dood
„van Jesus door de heiligheit van zijne leven eren."

Dit gaat zo verre dat zeker Heilig (wiens brieven de
Kerk in't Conc. van trent: heeft goedgekeurd) gezeid
heeft: dat men volgens den Apostel onwaardig te Coie
gaat, niet alleen wanneer men'er met ene doodzonde gaat
maar zelfs dan wanneer men'er, zonder de dood des Heeren
te verkundigen, toe naderd.

Bestraffing Maar hoe velen, meen je wel A. A. dat'er op zo ene
wijze te Coie gaan? Wat zijn'er al die dan niet eens den-
ken, dat Jesus voor hen gestorven is? Ja wat zijn'er al
die zonder dat zij het eens denken, Jesus nog eens in zig
doen sterven? Zij denken niet hoe dat Jesus in zijne
Lijden gestampt, en gebriezeld is, maar zij stampen, en
verbriezelen hem nog zelfs, kruissende (gelijk Paulus spreekt)

Heb. 6-6 voor zig zelven wederom den Zone Gods, en openlijk ten
toon stellende. Zij sparen, of ontzien Jesus zelf niet
die zig zelven in't minste, om hen zalig te maken, niet
ontzien of gespaard heeft.

Vermaning De deze spreken wij met den h. Hier. aan: Spaar den Heer
Parce in te Chto, die in u is; denk dat hij in u is, en erken hem nog. Ver-
Agnosce in te Chm. smaad uwen Heer niet die in u is, agt de waardije van zijn
Invicem in vobis rantzoen, dat hij voor u gegeven heeft, zo wij nu niet.
ctemnitis Chm, Hij is gestorven om u't leven te geven, doe gij dan de zonde
nec agnoscitis in u sterven. Hij is verbriezeld geweest, verbriezel gij
Dnm vrm, nec in u de zonden, en kastijd uwe lighaam met enen Paulus
cogitans pretium om't onder bedwang te brengen.
vrm. S. Hier.

2°
Het Manna gestampt zijnde wierd met water beslagen, en met vuur gebakken

Dit zij genoeg van't eerste tw d'Israelieten moesten
doen om het Manna te gebruiken. Wij gaan tot het tweede
naam dat zij het gestoten of gemalen Manna met water besla-
gen, en met vuur gaar bakten. Zij kookten't in een pot,
en maakten daar taartjes van, zeid Moyses. Zij leefden
'er omtrent me, gelijk men doet als men enen dikken koek
ene zuster of broeder beslaad, en bakt.

Om het gestoten of gemalen Manna te beslaan, was'er water

..er van nöden, om het beslägen Manna te bakken was'er
..ür van doen.
De figüür moet ons de waarheit lerin, en doen zien niet alleen,
dat'er arbeid, maar wat voor arbeid dat'er van nöden is, om
met vrugt, en voordeel ons Manna te ètin.
1o. Leerd dit ons, dat wij ons hemels Manna besloan, en berei-
den moetin met het wàter van onze trànin.
2o. Het gaar kòken, of bakkin met het vüür van Liefde.
En wel 1o. dat hier trànin van nödin zijn om ons Manna Dit leerd ons
te ètin, zal missehien iemand wonder schijnen. Immers is dat wij met
dit brood, zal hij zeggen, het vermaak, de vreugd des hemels trànin ons
een brood dat ons niet als blijdschap, en vròlijkheit toebrengt; Manna moe-
wat eigenschap heeft het dan, dat zùlk een brood in trànen tin ètin.
moet gedoopt moet wordin?
Dit staat A. A. heel wel zàm.n. Het gebod des Heren:
Beati qui lugent, en 't gebod des Apostels: Gaudere in Dno
..., strijden niet tegen elkanderen (zit S. Chrijs.) want
de trànen, die de Zaligm. begeerd, zijn de bronnin zelfs
van die vreugde, die Paulus ons gebied.
Daarom zeide de h. Aug.s over die woordin: Mijne trànen Ps. 43-4.
zijn mijn brood geweest dag en nagt. Niemand zoù dat
trànen brood lusten te ètin, bijaldien het zijne vreugd, en
vròlijkheit niet had. Zelfs die trànen worden gène brood
genoemd, als omdat ze zoet en smakelijk zijn. De trà-
nen, die men biddende verstort, zijn zoeter als de beuzel-
agtige vreugd, die men met het zien van schouwspèlen
geniet.

Si panis iste lacrymarum delicias ò haberet, nemo illum manducaret.
Dulciores sunt lacrymæ orantium, quam nugæ theatrorum.

2o. dan trànen zijn'er nödig om zijne oude zonden, en
dagelijksche gebrèken, daar men van tijd tot tijd in valt,
te bewènen.
2o. Edog ijskillige trànin, trànen die men van
swaarmoedigheit, ongerustigheit, of klijnhertigheit ver- Edog die moe-
stort, zijn de regte tranin niet. Men beslaat geen brood tin door het
of kocken met ijskoud wàter. Men moet zijne fouten en vüür der Lief-
gebrèken aanziende, zijne èlenden met wemoedigheit be- de warm ge-
trànin; maar die trànen moetin warm gemaakt worden maakt wordin
door het vüür der Liefde.
In beide is de regte toebereiding tot de h. Coie gelegen.
Met wàter zonder vüür maakt men gène brood. Met

vüür zonder wàter raakt min, mède niet te regt. Het wàter m
met 't vüür, de trànen, met de Liefde zàmen gaan. Wild gij
Hoe dit beide zal gescbiedin. dat 't ü aan gène trànen ontbrèke? Overweegd met ène opregte
droefheit des herte d' oüde bedrèvene zonden, en dagelijksch
overtrèdingen, en 't vüür van Liefde zal ontstèken door het
aanmerken van Jesüs oneindige Liefde, die hij ons in dit
Ps. 38-4 alderh: Saer: bewijst, et in meditatione mea exardescet igni
In 't overdenken (mijner onwaardigheit, en üwer overgrote
Liefde) ontsteekt 'er in mij een vüür.

Wederlegging van d'ongegronde Leir, en gewoonte van zommigin. Dit zo zijnde, als nü gezèid is, wat een beklaagelijke
zaak is 't dan, dat men, zonder wijnige of gène voorberei
dinge, dat men hoe Laf, Laüw, en flaüw men ook zij, dat
men zonder wijnige of gène Liefde, ja zonder trànen van
beroüw zig tot 't alderh: Manna begeeft?

'T is waar men denkt, en vleijd zig 'er mè, dat 'er in de h
Coies meer genàde is te bekòmen, als in al wat men anders
doen kan. Dog is 't daar mè genoeg? Moet men op dien
vezüimen, de voorbereidzelen tot ons godlijk Manna?
Moet men op dien voet wijnig tellen de trànen van berouw
ook over zijne dàgelijksche gebrèken? en de trànen het
vüür van Liefde tot Jesüs, die zondeling in dit alderh:
geheim toond dat hij ons ten einde toe Lief heeft! Wat
zoü men denken van ènen Israeliet die gezèid zoü hebben
het Manna is een brood des hemels, ik zal 'er maar van
èten zo als het is, 't is een godlijk voedzel ik zal 'er maar
van èten zo als het is, 't is van zelfs genoeg bereid, daer
is gene toebereiding meer van nòden? Gelijk zülk een
taal der Israelieten ongereimd zoü voorgekòmen hebben
zijn nog alzò ongereimd moet 't ons Conen schijnen, dat men
zonder trànen van ène wàre beroüw, en zonder vüür van
goddelijke Liefde het h. Saer: ons wàre Manna zoü wil
len èten.

Sermo 8vus de Manna

In Festo Corporis Christi 1747. 60.

Hic ē panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna &c. Jois. 6. v. 59.

O. W. vieren als nu wederom met grote plegtelykheit en vreugde d' instelling van 't alderh. Sacr. des Outaars. A. A.
Een der doorlugtigste afbeeldzels van dit hoogh geheim, was wel d' offerhande van den vromen Abel. die een schaapharder zijnde den Here opdroeg van d' eerstelingen zijner kudde, en van het vette der zelve: 't w den Here zo zeer behaagde, dat de text 'er van zegd: de Heer zag op Abel, en op zijne giften. — Gen. 4-2.
Met betrek op deze offerhande van Abel, als ene afbeeldzel van d' offerhande van Jesus aan het kruis, en in 't alderh. Sacr., word Jesus genoemd het Lam, 't w geslagt is van de grondlegginge des werelds. — Apoc. 13-8
Geen min doorlugtig afbeeldzel van dit alderh: Sacr: was in 't vervolg 't oude Manna, 't w de vaders in de woestijne op den weg na 't beloofde Canaan gegeten hebben. Hiervan spreekt de Heiland C. J. wijd, en breed Jois. 6. 't w is dit afbeeldzel 't w de kerk ons op dit feest van 't alderh: Sacr: voorhoud als zij ons den Heiland in 't hed: h. Ev: uit dat 6de hoofdst. van Joes laat horen: Hic ē panis &c.
Van dit oude Manna der Joden, als een afbeeldzel van ons ware Manna C. J. in 't alderh: Sacr: hebben wij nu enige jaren op dit feest, en des zelfs octaaf tot u. G. gesproken, en wel de laastemaal hebben wij u. voorgehouden de wijze of manier, op dewelke het Manna toebereid moest worden, om het te gebruiken.
Nu zullen wij u. A. laten horen, wat vrugten, en uitwerkingen het Manna dede.

D'Israëlietin die't Manna ätin verslëtin gëne klëderin nog schoenin.

Nadat wij de toebereiding van't Manna laastmaal hebben voorgesteld, volgd nü het laaste dat wij omtrent het Manna te bedenken hebben, naam wat vrugten, en uitwerkingen het Manna dëde.

Deut. 29-5. 2. Esd. 9-23

Moijses verhaald, dat nog de klëderin, nog de schoenen der kinderen Israels 40 jaren lang, gedürinde hünne rijze door de wildernisse versletin, ja, 2. Esd. 9. lezen wij dat ze zelfs niet eens veroüderden, maar zö nieuw, en geheel blëven als te vooren.

Een van de grootste wonderdaden, die de Heer met dat volk dëde, was büitin twijfel, dat 600000 menschen, be halven vrouwen, en kinderin, 40 jären lang trekkende, en reizende nü hier, nü daar na toe, zonder ergens op ëne vaste plaatze stil te blijvin, gëne schoenen, nog klëderen af droegen. Zödat de jöden gene ongelijk hebben, dat zij zö ene wonderdaad onder het getal van die wonderdäden gesteld hebben, die zij Stabilia miracüla i.e. gestädige miräkelen noemen.

Rëden van dit wonderdaad

Büitin twijfel heeft Godt dit wonderdaad den Israelieten bewezin, om hen te doin zien wat zorg, en bekommerrisse hij voor hen droeg, en hoe hij hen in zijne bezondere hoede en beschüttinge genömin had. Immers üitdrükkelijk gaf Godt hen dit te kennen, als hij hen aanspreekt, en zegd: Gij

Deut. 29-6.

hebt geen brood gegëten. (want zij wierden met het Manna gespijsd;) opdat gij weten zoüd, dat ik de Heer üwe Godt ben.

Edog dit was d'ënigste rëden hier van niet. Godt zag hier in ook op ons, en wilde voor onze zëden ons daar üit ënige stigtige onderregtingen gëven, gelijk wij dan, tot ons wëder Manna overgaande, zullen hörin.

Of dit üit kragte van't Manna voortquam word niet gezegd.

Verscheide üitleggers, en schrijvers, zelfs de Joodsche Rabbijnin, als Abin, Esra, zijn van gevoelin, dat dit wonder üit ene kragte, die't Manna bij zig had, voortquam.

Het Manna, zegd de laastgenoemde (Esra) was een zö wel getemperde spijs, dat al wie het at, ook in de grootste hittens daar door van't zwetin bewaard wierd, door welk zwëten de klëderen doorweekt, en verbrand zijnde, anders zins ligtelijk veroüderden, en verslëten.

Edog ik zoüde voor die waarheit niet willen instaan, maar

maar wel U. A. willen verzekeren, dat zulks, zo het door het Man-
na quam, 't welk egter niet vast en gaat, door ene bovennatuur-
lijke kragte moet geweest zijn. Dit is zeker dat 't die klè-
deren, en die schoenen waren, die onverouderd, en onversleten
bleven, die zij op Gods bevel aandèden op den nagt wanneer
zij hunne paaslam àten, i.e. hunne beste klèderen, en beste
schoenen die zij hadden, en die aldus schoon, en nieuw ble-
ven zo lang als dit èten van het Manna, i.e. 40. jaren, duurde.
U. G. weet, dat 't Joodse paaslam, even als het Manna,
een afbeeldzel van ons alderh: Sacr: des Outaars, is geweest.
Hier van is't dat Paulus: Chs ons paaslam is voor ons geslagt
en van 't zelve als een Manna de Heiland meermaals Jois. 6.
In dierhalven zo lèren wij hier, dat de geestelijke klède-
ren, en schoenen van die genen, die dit paaslam, en Manna
eten onverouderd, en onversleten moeten blijven.
Onze zieleklèderen zijn J. C., de nieuwe mensch, met zijne
heiligheit, en regtvaardigheit.
D' Apostel is vol van diergelijke spreuken. Doet, zegt hij,
den Heer J. C. aan. Wederom: Doet aan den nieuwen mensch, Rom. 13-14
die naar Gode geschapen is in regtvaardigheit, en ware heilig- Eph. 4-24.
heit. Wederom: Doet aan den nieuwen mensch, die vernieuwd Col. 3-10
word tot kennisse, naar het beeld des genen, die hem geschapen
heeft.... doet aan als uitverkoornen Gods, heiligen, en welbe- ib. 12.
minden, een inborst van medògenth. goedertierentheit, ootmoe-
digheit, zagtmoedigheit &. Welke spreuken en diergelijke
meer willen te kennen geven, dat de genen, die de deugden van Chs
navolgen, Chs aandoen. Met dit zielekleed zijn wij eerst be-
kleed geworden in den doop, volgens dat de zelve Apostel
zegt: Gij alle die in Chs gedoopt zijt, hebt Chs aangetrokken. Gal. 3-27.
Dit heeft de kerk ons gedoopt wordende te kennen gegeven,
als de priester ons een witte kleed toereikende zeide: ontfang
het witte kleed, 't welk gij onbevlekt moet dragen voor den reg-
terstoel van onzen Here J. C. opdat gij het euwig leven
moogt verkrijgen.
Het ontbreekt hier ook aan gene schoenen voor de voeten
zelfs. Uwe voeten geschoeijd hebbende (zegd de zelve Pau) Eph. 6-15.
om bereid te zijn tot het Ev. der vrede. de voeten zijn de ge-

Onze geestelijke klèderen moeten onverouderd & onversleten blijven als wij ons Manna èten.

genègentheden, en driften van de ziele; de schoenen zijn de liefde, ijver, en drift tot de Christelijke volmaaktheit, waar door men getrouw, gehoorzaam, en bereidwillig word, niet alleen om den engen, en moeijelijken weg van 't Ev: te bewandelen, maar om zelfs te gaan en te lopen alwaar de liefde en wille Gods ons roept, gène moeijte sparende, nog gevaar ontziende om de h. zedenleer van 't Ev: naar ons vermögen in de gemoederen van onzen evennaasten in te scheppen.
„ ôn dan (ait S. Greg.) als wij zorgdragen voor de zaligheit van onzen evennaasten, gelijk voor d' onze, dan schoenen wij beide onze voeten met geestelijke schoenen.

De noodzakelijkheit dezer zieleklèderen, en geestelijke schoenen is ligt af te meten uit de bedreiginge die Godt doet

Apoc. 3-16...

aan den Engel der Kerke van Laodikie, wien Godt om zijne lauwheit bedreigd uit zijnen mond te spouwen; dog nog raad van hem te kopen witte klèderen om aan te trekken op dat de schande zijner naaktheit zig niet en openbare. Ook heeft de Heiland ons dit levendig ~~zeer net~~ afgebeeld door den mensch, die, om

Matt. 22-11...

dat hij gene bruilofskleed aanhad, handen en voeten gebonden in d' uiterste duisternissen geworpen wierd.

Met deze zieleklèderen, en geestelijke schoenen, is 't niet genoeg eerstmaal in den doop bekleed te zijn, de zelve in d' eerste jaren ongeschonden bewaard te hebben, neen, maar, met deze klèderen moeten wij verzierd zijn tot dat de koning der koningen in eenijders dood zal komen om te zien de gènen die aan tafel gezeten zijn. Uitdrukkelijk is daarom als wij gedoopt wordende Chs aangetrokken hebben, ons door den bedienaar der kerke gezeid: ontfang het witte kleed ~~[illegible]~~ 't welk gij onbevlekt moet
„ dragen voor den regterstoel onzes Here J. C. op dat gij het
„ euwig leven moogt verkrijgen. amen.

^ deze geestelijke klèderen, en schoenen moeten, zo lang wij in de wildernisse dezer wereld om zwerven, onveroùderd, en onverslèten blijven

Maar wat middel om die geestelijke klèderen en schoenen zonder scheùren, en slijten te bewaren? terwijl wij door deze woeste wereld trekken en reizen na ons Canaan den hemel lijden die kostelijke klèderen, al veel aanstoot, en veel gevaar, wat middel dan om de zelve onbevlekt, en ongeschonden te behoùden?

Hiertoe is noodig

R/ twe middelen zijn hier toe bezonder nodig.

1°. Dat wij vast gelöven, en betrouwen; dat ~~die~~ Godt, die de klèderen der Israelieten. 40 jären in de wildernisse omzwervende zonder sleet, of scheur bewaard heeft, vermag genoeg is om de dierbare klèderen der genäde, die hij ons gegèven, ja zelfs aangetrokken heeft, te behouden, in ons, wandelende in den weg zijner gebôden, van alle kwetzen, en stooten, te behoeden. Ieder Christen moet, terwijl hij alles vreesd, als hij 't oog op zig zelven slaat, en mistrouwd van zijne eige zwakheit, vol betrouwen op Gods genade en beschermingen ~~zeggen~~ met den Paulus zeggen: Ik vermag alles door hem die mij versterkt. En wederom: Ik weet wien ik mijne pand betrouwd heb, en ben verzekerd, dat hij magtig is het zelve te bewären tot dien dag. De klèderen onzer zielen zijn de prijs van Jesus vergooten bloed; 't zijn die tabbärden van dewelker staat in d' Openb. die gewasschen, en gereinigd zijn in 't bloed des Lams. Zal hij dan, die de klèderen der Israelieten heel hield (dat maar schaduwen, en afbeeldzels wären) niet veel meer zorg drägen, om onze klèderen, zô lang wij hier omzwerven, heel te houden, en te bewaren? ô! buiten twijfel zal hij het doen, bijaldien wij maar met ène nedrig afhangen van hem; het hem vertrouwen.

1° Op Gods bewaringe betrouwen

Phil. 4-13.

2. tim. 1-12.

Apoc 7-14.

2°. Maar niet wijnig zal daartoe helpen; dat wij ons geestelijke Manna dägelijks blijven eten. De regte, en eige uitwerking, en vrugt van ons Manna is het lèven van Jesus zijne heiligheit, en regtvaardigheit in ons te behouden en te bewären. Die mijne vleesch eet, en mijne blôed drinkt, zeid Christus, blijft in mij, en ik in hem. Gelijk de Väder die leeft, mij gezonden heeft, en ik leef door den Vader, alzô zal ook de gene, die mij eet, door mij lèven. Ja dat meer is, de kragt van dit geestelijke Manna 't alderh: Sacr: is zô groot dat waar door het bros, en sleetig kleed van onze ziele, ik zeg ons katijvig, en sterfelijk Lighaam vereúwigd, en onverslijtbaar word. Die mijne vleesch eet, en mijne blôed drinkt, zegd Christus wederom, heeft het eúwig Lèven, en ik zal hem verwekken ten jongsten däge. Hier op steund het dat de bedienaar der Kerke, dit h. Manna als ène reismiddel den kranken bedienende bid, en zegd: „Wij bidden u (almogende vader den

2° Het gebruik van 't alderh. Sacrament

Joes. 6-57.

A. 55.

„met ene vast geloof en betrouwen, dat het hoogwaardig Li-
„chaam Onzes Here J.C. uwen Zone deren Onzen broeder, mag
„strekken tot ene onvergankelijke geneesmiddel, zo naar
„het Lighaam, als naar de ziel &c. „

Versleten dan d' Israelieten 't oude Manna etende, hunne
klederen niet? gij ziet! hoe dat dit nog veel meer zijne waarheid
bij ons Cnen als wij ons ware Manna C.J. eten in 't aller
Sacr: Want of zulks bij d' Israelieten uit kragte van 't
Manna voortquam is gansch onzeker, 't hans niets word
daar van in de schrift vermeld; maar dat onze zielekle-
deren 't leven van Jesus, zijne heiligheit, en regtvaardigheid
door 't eten, en uit kragte van ons Manna bewaard en be-
houden worden, verzekerd ons de Heiland zelfs, gelijk wij
aanstonds hoorden, ja belooft ons ook naar 't Lighaam zelfs
te zullen verwekken ten jongsten dage.

Is dit zo? verzekerd ons hier van de Heiland zelfs!
hoe behoorden wij dan ook ~~[illegible]~~ ons werk te maken om ons
hoogh: Manna van tijd tot tijd te eten.?

D' eerste Cnen, hier van ten volle overtuigd zijnde, waren
daarom dagelijks bezig om hunne Manna te rapen. Zij vol-
Act. 2. 46. harden (zegd Luc.) dagelijks eendragtig in den tempel, en
brekende het brood bij de huizen, namen zij hunne voedzel
met verheuginge, en eenvoudigheit des herte. Dit ging hen
zo ter herte, dat 't hunne grootste droefheit was, als zij
„daar van verhinderd wierden. Hic unicus nobis dolor hac esca pri-
vari, was hunne gemeen zeggen.

Vide Fusè in 't was alsdan niet nodig dat de kerk een uitdrukkelijk ge-
Backx Dom. 2. bod gaf, om hen daartoe op Paaschen, Pinxt. en Kerstijd
Pent. tom. 2. of, gelijk het gebod der kerke naderhand nog verslapt is,
Pag. 535. et seq. om hen daar toe ten minsten eens 'sjaars te verpligten, neen
dit was niet nodig, het Goddelijk gebod des Heilands: ten
Joa. 6. 54. zij dat gij het vleesch van den Zone des mensche eet, en zijn
bloed drinkt, zo zult gij geen leven in u hebben, was hen
genoeg, niet om slegs eens 'sjaars, maar meermalen, ja zeer
dikwils dit h. Manna te eten.

~~En dit zelve goddelijk gebod moet ons ook aanzetten, om
van tijd tot tijd op de voornaamste hoogtijden der kerke
ons godlijke Manna C.J. waardelijk te eten.~~ En verders noo-

niet moeten wy in d'alderh. Offerhande der Misse tegenwoordig, werten zonder het zelve geestelyk te èten, ik zeg, ons op te wekken en te bereiden, om het zelve eerstdaags ook werderom dadelyk te ètn. En dus is't dat wy van tyd tot tyd, en op de voornaamste hoogtydn, ons Manna C.J. dadelyk ètnde, en't zelve dagelyks geestelyk ètnde onze zieleklèderen onverouderd en onversletn, zulln bewaren.

En dit zelve goddelijk gebod moet ons aanzetten om, niet eens 's jaars, maar al dikwils ons goddelijk Manna te èten. Vraagd iemand, wel hoe dikmaals? of, zoudn wij dan dagelijks ons Manna moetn èten, gelijk d' oude Jsraeliten dagelijks hunne Manna moesten rapen, en d' eerste Cbnen dagelijks volhardden in't brèken des broods? Wat regel moet men hier in houden?

Rº Wij antwoorden 1º hierop met dn h. Bonaventura, dat daarvan ènen gelijkvormigen regel voor alle menschen niet kan gegèven worden. En de rèden is, dat de verdiensten der menschen verscheide zijn, dat zij verscheide bèrighèden en oeffeningen hebben, dat de begeertens van den ènen veel verschillen van den anderen, en dat'er ook verscheide stàten, en manieren van lèven zijn. En daarom, zegd die lèraar, gelijk men niet mag de zelve maat houden in den zieken de medicijnen des lighaams te gèven, om de verscheidentheit van complexie, plaats, tijd, dieet, en andere omstandighèden, die aangemerkt moeten worden, en naar dewelke men of zeldender, of dikwilder, of meerdere, of mindere medicijnen geeft, zo moet men ook oordèlen, en't verstaan van die geestelijke medicijne die 't Lighaam van Cbs is.. Dit dan vooraf gesteld &c. — Backx uit sup. Pag. 530. et seq.

Zo zeggen wij 2º dat zij, die in doodzonde blijven lèven, noit, dat is, nog dikwils, nog zelden dit goddelijk Manna mògen èten; want Paulus uitdrukkelijk lèerd: Qui manducat, et bibit indigne, judicium sibi manducat &c. Zo dat als wij hier sprèken van dikwils of zelden ons Manna te ètn, wij niet sprèken van die, dewelke in ènen staat van doodzonde blijven lèven, maar van die het waardig ètn. En van deze zeggen wij in't algemeen met den h. Aug. dat die te prijzen zijn, die dit Manna — Backx Pag. 534. — 1. Cor. 11. 29. — Backx Pag. 548.

dikwils met blijdschap eten en die niet te misprijzen, die zomtijds uit eerbiedigheit zig daar van onthouden, even gelijk Zacheus die Jesus met blijdschap in zijn huis ontfing, en de honderste man die zig zulks onwaardig rekende. Ambo (aug. p. 338. ad ...) Salvatorem honorificantes diverso, et quasi contrario mod...

Egter om iets bezonders te zeggen, zo zullen wij den h. Bonaventura wederom volgen. Deze leraar, die ons geleerd heeft, dat men nopens het dikwils of zelden communiceeren niet kan, nog mag aan alle menschen den zelven regel geven ~~die~~ geeft ons elders voor 3 zoorten van menschen deze 3 volgende regels 1º. Is iemand (inqt) in den staat van d'eerste kerke (i.e....) 't is te prijzen dat hij dagelijks het Manna eet communiceerd

2º. Maar bevind zig iemand in den staat van de laaste kerke, teweten flauw, en traag (i.e....) 't is prijsbaar dat hij zelden communiceerd.

3º. Eindelijk bevind zig iemand tussen beide zo dat hij nog heeft den ijver der eerste Christenen, nog de flauw en traagheit van de laaste, deze moet ook in 't communiceeren den middelmaat houden. Zomtijds moet hij 'er zig van onthouden om te leren, het zelve met meer eerbied te doen; en zomtijds 'er toe naderen, om in de liefde meer en meer ontstoken te worden. Bonv. in 4. Sent. Dist. 12. p. 2. a. 3. q. 2.

Voor het overige niets geruster, niets veiliger is 'er, dan in 't zelden, of dikwils ons Manna te eten, dan ons aan den raad van enen wijzen, en voorzigtigen zielbestierder over te geven

En dus zal ons het goddelijk gebod: Nisi manducaveritis van zelfs aanleiden, om, op, en volgens den raad van onzen zielbestierder, niet eens 's jaars, maar van tijd tot tijd, op de voornaamste hoogtijden der kerke, ons godlijk Manna C. dadelijk te eten. Het zal ons verder aanwijzen, dat wij noit in de h. Offerhande der Misse tegenwoordig moeten wezen zonder geestelijk te communiceeren, en ons op te wekken, en te bereiden, om ons hoogh. Manna eerstdaags dadelijk te eten.

En dus is 't dat wij van tijd tot tijd, en op de voornaamste hoogtijden ons h. Manna C. J. dadelijk etende, en het zelve dagelijks geestelijk etende, onze zieleklederen onverouderd, en onversleeten zullen bewaren.

Back. p. 549. et seq.

volgens dat onze zielbestierder geraadzaam vinden zal.

Conclusio

Sermo 9X. de Manna

In Festo Corporis Christi. 1748. 61.

Hic ē panis qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna &. Jo. 6. v. 59.

Exordium vide in fine hujus.
Van dit oude Manna der Joden, als een afbeeldzel van onze ware Manna C. J. in 't alderh. Sacr. hebben wij nu enige jaren op dit Feest tot U. G. A. gesproken, en wel de laastemaal hebben wij U. voorgehouden de vrugten en uitwerkzelen van het Joodsche Manna, en dit overgebragt, of toegepast op onze ware Manna 't alderh. Sacr.

Propositio

Nu zullen wij U. A. voorhouden 1o. dat 't overgehoude Manna verrotte. 2o. dat het Manna niet meer viel wanneer d' Israelieten de vrugten van Canaan aten. Wij zullen dit wederom overbrengen en toepassen op onze ware Manna C. J. in 't alderh. Sacr. Attendite

1o. 't overgehoude Manna verrotte

Zommige Joden, of uit zorgvuldigheid, of wel meest uit luiheid, zig de moeijte ontziende van 's anderendaags het Manna te gaan rapen, hielden een deel van hunne Gomermate Manna voor den volgenden dag over.
De H. Schriftuur verhaald iet wonders daaromtrent, naam dat het zelve Manna, 't gene wekelijks twe dagen agtereen, vrijdags, en zaterdags, vars en gaaf bleef, 't gene zelfs eeuwen in 't heiligdom bewaard, verduurde, 't gene half uurtje boven zijnen dagtijd wierd bewaard of het verrotte, en verstonk. Zommigen, zeid de Schrift, Exod. 16. 20. hielden 'er wat van over tot 's morgens, en het begon te krielen van wormen, en verrotde.

Waarom.

Godt de Heer wilde, dat de Joden, uit Egijpten vertrokken, als reizigers zouden leven. Reizigers hebben gene schuren, of etenskassen bij zig op den weg, daar zij komen vinden, of zoeken zij den kost
Oor wij dit tot onze ware Manna 't alderh. Sacr. des Outaars overbrengen, kunnen wij hier in 't verbijgaan

Lesse voor ons om niet bekommerd te zijn voor den dag van morgen.

Lèren, ons betrouwen, stellen op de voorzienigheid Gods, ons te vrèden houden met het brood, en nodig voedzel, dat Godt ons dagelijks geeft, zonder ons te benauwen, of angstig te bekommeren, hoe het morgen, of overmorgen zal gaan. Die zelve Heer, die den Jòden dagelijks het Manna gaf, gebied ons Chnen om ons brood dagelijks te bidden, en leert door het Manna aldus de Waarheid, die de Zaligm. met zijn eigen mond ons in 't N. heeft voorgedragen: Weest niet bezorgd voor den morgen: want de dag van morgen zal voor zig zelven bezorgd zijn. elke dag heeft genoeg aan zijne eige quaad.

Matt. 6-34.

Wat naam zal men dan geven aan die vèr voor-uitziende Chnen, die uit vrèze van verbeelde, en nog toekomende tou vallen niet doen als rapen, en schrapen, zonder weinig of niets voor Jesus in zijne Lèdematen over te hebben? Waarlijk de zulken moet men gene Chnen, maar een slag slegter als de Jòden noemen. Dat zij vrij hunne geld en goed verzamelen, maar dat zij ook verzekerd zijn, dat zij 't er mede zullen varen, even als de Jòden met hunne gespaarde Manna; hunne geld, en goed zal voor hen verrotten; 't zal met hen gaan als met den dwazen rijken, tot wien Godt zeide:

Luc. 12-20

Gij dwaas, dezen nagt zal men uwe ziel weder afeischen, en het gene gij bereid hebt voor wien zal het zijn? 't zal met hen gaan als met den rijken man van wien Luc. 16.

C. 16-22

Ook stierf de rijke en die wierd in de helle begraven, daar de worm niet sterft

Marc. 9-43.

en 't vuur niet uitgeblust word. Met ene woord het zal met hen gaan gelijk David zeid:

Ps. 75-6.

Zij hebben hunnen slaap geslapen, en alle die vermogende mannen hebben niets gevonden in hunne handen; Zij zullen meinen Manna vergaderd te hebben voor den dag van morgen, en zij zullen bedrogen wezen, 't zal voor hen verrotten, ja hen zelfs doen verrotten. Waarom Jacobus alle de zulken al bedreigende aanspreekt, en zeid:

Jac. 5-3...

Nu dan gij rijken weend, en huilt over d'elenden, die u zullen overkomen, uwe rijkdommen zijn verrot &c.

Willen wij dan vermeiden, dat ons Manna, van 't tijdelijke, en wereldse goed voor ons niet verrotte, ja ons niet

niet eúwig doe verrotte, zonder te verrotten, zò moeten wij ons wel wagten van met de Jòden, gene Manna voor het toekomende te bewàren,
Niet dat ik wil zeggen, dat men gansch niets voor den dag van morgen zoú mògen zorgen of bewàren, ne:n! dat niet; integendeel verzend ons de h. geest na de mieren, die in den zòmer voorraad op doen, om in den winter van te leven. Prov. 6-6.
de heiland zelf hadeen beurs, om te bewàren, het gène daar in gegeven wierd. Maar als wij zeggen, dat wij ons Manna van 't tijdelijke met de Jòden niet moeten bewàren, voor het toekomende, zò sprèken wij van zulke bewàren, als de gierigaars doen, die daar van niets of wijnig voor Jesús over hebben, die het met angst, en aangeklèventheid vergòderen en bewàren, en voor de dezen verrot het, gelijk het voor de Jòden verrotde, zò als wij aanstonds hoorden. Joes. 12-6.
Maar laat ons hier van afstappen, en overgaan om het voorbeeldig geval van 't Oude Manna op ons nieúwe Manna 't alderh: Saer: toe te passen.
Zeiden wij van 't Oúde Manna, dat 't verrotde om dat Godt de Heer wilde dat de Jòden, uit Egijpten vertrokke als reizigers zouden lèven? Ons wàre Manna in 't alderh: Saer: is ook voor reizigers, die gènen voorraad op doen om hier op d' aarde te blijven. Hierom zingd de kerk op dit hoogfeest: Factus cibus viatorum, verè panis filiorum. 't is een brood der kinderen, 't is een spijs van vreemdelingen en reizigers, van de gènen, die naar Abrahams voorbeeld alle hunne hert, en zinnen, stellen op die vaste woonstede, die Godt hen in den hemel heeft toebereid. 2. Om ons Oútaar Manna wel t'ontfang.
Is 'er iemand anders gesteld, die dit Manna raapt? o! die word door dit Manna, dat onverrotbaar in zig zelven, is, door zijne eige schuld bedorven. Bùccella Dominica venenum fuit Judà, zeid Aug:
En diens volgens voor alle de die, den, gelijk een Júdas, met een besmeurde gewisse van doodzonde, of in het naaste gevaar van dien, of die nog moeten arbeiden en penitentie doen, om dien kost, en die dit hemels Manna nuttigen, voor alle de die, zeg ik, is 't ene venijn, gelijk voor Júdas,

alle de die worden door dit Manna, dat onverrotbaar is
in zig zelven, door hunne eige schuld bedorven: voor
„ de dezen is het de dood (zingd de kerk wederom) gelijk i[t]
1. Cor. 11-29. voor de goeden is het Leven. Die'er onwaardelijk van eet
of drinkt (zeit Pau.) eet en drinkt zig 't oordeel, niet onder-
scheidende het Lighaam des Heeren. Hierop ziet ook het
gène de kerk van Romen aan den h. Cyp. schreef: Hoc
„ e indignè accipere, si eo tempore accipias quo debes poe-
„ nitentiam agere. want die het dan ontfangt voegd zij er
„ bij: Magis corrumpitur, quam servatur, magis occiditur
„ quam vivificatur. Ze voegd'er bij, opdat de zulken zig
niet te zeer zouden verhaasten, maar vooraf door
„ ware boete bereiden zouden: Exitiosa properatae com-
„ munionis venena. De te zeer verhaaste communie
word een verderfelijke venijn.

Vraagd iemand verder: in wie doet de h. Communie
nog al zulke schadelijke uitwerking? Wij antwoorden
ook in de die, dewelke vrij schijnen van grote grove zon[den]
maar die ondertussen, even als d' Israelieten, te luij,
en te traag zijn, om te waken en op te passen; die van [zonden]
niet willen afhangen, en leven door het geloove, die om
dit Manna zo niet willen werken als men doet om de
spijze die vergaat. 't was te wenschen dat alle de zul-
ken de woorden des Apostels wel in agt namen: Qui non
2. Thes. 3-10. Laborare nec manducet. || die niet werkt en zijne best doet
om heilig te worden, moet dit hemels manna niet eten.
Waarom oudtijds de diaken voor 't uitdeilen van dit h.
geheim luidkeels uitriep: Sancta Sanctis. De knegt
in 't Ev. vervonnist, kreeg den naam van Serve nequam
et piger. Anders word'er niets tot zijnen last gezeid,
en dit was genoeg, want hij was quaad, omdat hij luij
was, en dit was genoeg om vervonnist te worden.

|| Wel is waar Paulus spreekt van lighamelijk werken en eten, maar zeid d' Apostel daar van, „ dat die niet wil werken ook niet moet eten? nog veel meer is dit waar in 't geestelijke

Gelukkig dan de genen die niet luij, en vaddig henen
leven, maar die werken, en'er best doen om heilig te wor-
den! Aan dezen word het Manna beloofd en toegezeid
Apoc. 2-17. Vincenti dabo Manna absconditum
Dit aangaande 't verrotten van 't overgehoudene Manna

Wij gaan over tot den tijd, wanneer 't oude Manna op=
hield van neer te vallen, 't gene me geheimrijk, en vol
van leringe is.

2°. Het Manna viel niet meer wanneer d'Israeliten de vrugten van Canaan aten

Josue verhaald C. 5. dat de kinderen van Israel na
40 jaren omreizens in de wildernisse, de Jordane door=
getogen zijnde, zig omtrent Jericho in de vlaktens le=
gerden, en aldaar eerst van 's Lands koorngewas en
vrugten begonnen te eten. Zo haast hadden zij die niet
geproefd, of van dien tijd af hield het Manna op, en zij
hadden naderhand noit het Manna meer tot hunne spijse.

Reden hier van.

En zulks had ook zijne reden. Godt had zijne volke
het Manna niet gegeven, als omdat zo een talrijke me=
nigte van volk in een dorre wildernisse van honger niet
zoude sterven. Wanneer zij dan nu in een vrugtbare ge=
weste quamen, daar alles tiendubbeld te bekomen was,
stremde Godt het regenen van het Manna, dat hunne
reisspijs geweest was. Cessant extraordinaria, ubi ordi=
narius locus e. aiunt Jurisconsulti.

Hier uit blykt Gods voorzienigheid over de zijnen.

Eer wij verder gaan met onze bemerkinge, merk hier
uns aan de wondere voorzienigheid Gods over de zijnen,
opdat ijder, die de deugd opregt zoekt, hier lere noit zig
over de tegenwoordige of toekomende zware of onzekere
zware tijden, en voorvallen, te benauwen, ziende uit dit
exempel hoe Godt bezonderlijk bezorgd degenen die
hem dienen.

't gene wij dagelijks zien omtrent het stomme gevogelte
is een nette schets, niet alleen van den handel, dien Godt
met d' Israeliten in ons geval heeft gehouden, maar
zelfs van het gene hij nog dagelijks met de zijnen doet.
Wanneer die beestjes hunne jongen in hunne nestjes quee=
ken, tot 't vliegen oeffenen, en allengsjes gewennen, tee=
wijl zij hen op zijnen tijd dagelijks, en de kost in den mond
geven, zo lang tot dat zij beter van plaatse en zaken
kundig, kloeker geworden zijnde, zelfs hunne nestjes
weten te kiezen, hunnen kost weten te zoeken, en te vinden.
Even zo dede Godt met zijne oude Israel, en zo doet zijne goe=
dertierendheid nog heden met de zijnen. Waarom david zeer wel Ps. 33. 18

Hier uit Lèren wij wegens 't ald:rh: Saer:
3
dat wij die hemelspijs niet smaken als wij 't aard=sche proeven en Lusten

Nu eens gezien wat hierin met betrek op 't alderh: Sacr: des Outaars steekt. Twe schone onderregtingen zijn hier=in voor ons opgesloten.

D'eerste is, dat gelijk het Manna de kinderen Israëls begaf van dat ogenblik af aan dat zij de vrugten van 't aard=sche Canaan proefden, even zo het ware Manna C. J. in 't alderh: Sacr: van ons niet meer gesmaakt word, zo haast als wij het gene aarsche is, beginnen te proeven, en te Lusten.

Zeg eens aan een deel Ch:nen, dat zij dikwils naar beke=ren gaan moeten tot de h. Communie, dat 'er om naar behoren toe te gaan, nodig is een helige Leven, een Leven zonder aangeklevendheid, en Liefde tot de wereld, en het gene in de wereld is, al uwe zeggen heeft genen ingang. En waar=om? Zij hebben van de vrugten der aarde geproefd, zij zijn meer gehegt, en maken meer werks van hunne Land=plaatsen, ossen, en vrouwen, dan van het grote avondmaal

Luc. 14-16...

waartoe zij genodigd worden.

De Schrift verhaald dat Moises Israel waarschouwde:

Deut. 8-11.

Zie toe en wagt u dat gij den Heer uwen God nimmermeer vergeet, en dat gij zijne geboden... niet verzuimd. opdat wan=neer gij zult gegeten hebben, en verzaad wezen, schone hui=zen zult gebouwd hebben, en daarin wonen... dat dan uwe herte zig niet verheffe, en gij den Heer uwen God niet ver=geet, die u uit Egyptenland geleid heeft,... die u in de woes=tijne met Manna gespijsd heeft.

Een waerschouwing nog hoognoodig aan vele Ch:nen die hunne herte aan d'aarde hangen, en vergeten dat Jesus ons zijne Lighaam heeft gegeven, op de reis, in het vreemde=lingsschap van dit Leven, tot eene godlijke voedsel onzer Zielen. || Maar integendeel die het Lighaam van Jesus waardig ontfangt, die krijgt enen groten walg van de wereld, en het gene in de wereld is. Waarom de h. Martelaar Ignatius zeide: Nu begin ik een discipel van Jesus te worden, nu ik niets ter wereld meer begere van het gene hier op aar=de is. En diensvolgens wijnige Ch:nen, die ware discipelen van Jesus zijn! want ze meest de wereld, en het gene in de

|| Waarom de deze ook moeten vrezen dat op hen slaat het gene de Here Jesus in de parabel tot de verschoonders zeide: Nemo virorum illorum ...
Ign. Ep. ad Rom.

wereld is, Liefhebben, en beminnen.
Willen wij dan ons hemels Manna C. I. regt smaken, wij
moeten d'aardsche Lusten en vermakelijkheden niet proe-
ven en smaken, &c de wereld gebruiken als of wij die niet || gebruikten 1. Cor. 7. utentis modestia non amantis affectu. S. Aug.

2.
Gene h. Sacr: zal ons meer spijzigen, als wij de glorie des hemels zullen genieten

Nogeene andere twede Les geeft ons dit derven van het
Manna, zo haast de vrugten van Canaan gegeten wier-
den, naam dat het Manna het gene onze spijs was in
dit Leven, 't alderh: Sacr: des Outaars, benevens d'on-
dere Sacramenten zullen ophouden, en een einde nemen
zo haast als wij in ons hemels Vaderland (door dit be-
loofde Canaan verbeeld) zullen gekomen wezen; want
ook zelfs de genade, die wij in het genieten zo van 't alderh:
Sacr:, als ook van d'andere Sacramenten ontfangen,
in waarheid niet anders zijn als schaduwen, en figuren, proefjes, en voorsmaakjes
van die onbedenkelijke goederen, die Godt voor ons bewaard
heeft in den hemel, alwaar wij de waarheid, die wij hier,
naar het zeggen des Apostels, niet als bij gissingen en
duister kennen, in hare volheid, en eige wezen zullen
zien, alwaar Jesus Chs, dien wij hier niet als onder de Sacra-
ments gedaantens smaken door het gelove, met ene uit-
gestorte maate van Liefdes, en zonder enige dekkleed
zig aan ons zal vertonen, en aan ons mededelen. Godt
zelfs zal dan ons Manna, al ons vermaak en zoete
spijse zijn. &c

Exordium

Een der doorlugtigste af- en voor-beeldzels van 't alderh: Sacr: des Outaars, (wiens feest wij heden met alle plegtigheid in Gods Kerke vieren,) was wel eer d' offerhande van den persoon van Isaac. Met betrek op deze offerhande, die Abraham van zijnen enigen beminden Isaac dede, als ook met betrek op alle d' offerhanden des O. T. als af- en voorbeeldzels van d' offerhande van Jesus bloedig aan het kruis, en onbloedig in 't alderh: Sacr:, word Jesus genoemd het Lam, dat geslagt is van de grondleggingen des werelds.

Apoc. 13 - 8.

Gene min doorlugtige af- en voor-beeldzel van dit alderh: Sacr: was in 't vervolg 't oude Manna, dat de Vaders in de woestijne op den weg na het beloofde Canaan gegeten hebben. Hier van spreekt de Heiland J. C. wijd en breed Jois. 6. 't is dit afbeeldzel dat de Kerk ons op dit feest van 't alderh: Sacr: voorhoud, als zij ons den Heiland in 't hed: h. E: uit dat zesde hoofdstuk van Joes laat hooren: Dit is het brood dat van den hemel gedaalt is. Niet gelijk het Manna, 't w. uwe Vaders gegeten hebben en zijn gestorven.

Hierop ziet ook de Kerk, die van daag in d' alderh: offerh: der Misse zingt: „In „figuris præsig„natur, cum Isaac „immolatur.„ In afbeelding voorgeschreven: Wanneer Isak gaf zijn leven. Als het Paaschelam wierd gegeven, En 't Manna den Vaderen.

Van dit oude Manna &c ut supra.

Sermo X. & ultimus de Manna.

D. In Festo Corporis Christi 1749. 63.

Hic ē panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vri Manna &. Jo. 6. v. 59.

Exordium de ratione festi, et 1763 ut in fine hujus.
Nu zullen wij U. A. voor het laaste voorhouden 1°. dat Godt beveelde een Gomermaat met Manna ter gedagtenisse te bewaren. 2°. zullen wij het zelve toepassen op onze ware Manna J. C. in 't alderheiligste Sacr: Attindite.

Ter zelve tijde als de Heer het Manna tot spijze der Israëlieten van den hemel dede nederdalen, bezorgde hij dat het ter gedagtenisse bij hen zoude overblijven, opdat hunne ogen, in 't vervolg der euwen, het hemels brood zouden zien, dat hunne monden niet meer aten. De text zeid hiervan, dat Moises tot het volk zeide: dit bevel heeft de Heer gegeven: vul daar van een Gomor vol, en laat het bewaren voor de nakomende geslagten, opdat zij weten met hoedanig brood ik U. gevoed heb in de wildernisse, als gij uit Egijptenland geleid waart. Moises zeide dan tot Aaron: neem een vat, en doe daar Manna in, zo veel als in een Gomormate gaan mag, en legher voor den Here, om te bewaren tot op uwe nakomelingen..... en Aaron heeft dit te bewaren gezet in het Tabernakel.

Godt beveelde een Gomor met Manna ter gedagtenisse te bewaren
Exod. 16. 32.

Een Gomor was de maat, die ijder voor zijne hoofd dagelijks vol Manna kreeg. En zo veel wilde de Heer maar bewaard hebben voor zig zelven, als hij dagelijks ijder mensch tot zijne gerief vergunde.

't vat, of de kruik, waarin Aaron een Gomormaat Manna dede, zeid Paulus, dat van klaar goud was. Heb. 9. 4.

Aaron, zeid de text, stelde dit te bewaren in het Tabernakel.

In het Tabernakel

Het Tabernakel, of de Godshutte (waarin 't outaar en de gewijde vaten bewaard wirden, en het gene in verschei-

de plaatsen was afgedeeld) was doenmaals nog niet opgeregt; want het Manna daalde lang te vooren neder, eer
Exod. 25-40. Moises op den berg Sinai een bevel kreeg om dat tabernakel te maken.

zijnde toen de gemene bidplaats.

Het gène dan Exod. 16. word gezeid aangaande het bewaren van het Manna in het Tabernàkel; moet verstaan worden, of dat zùlks naderhand, als het Tabernakel opgeregt was, geschiede, of wel (het gène al heel waarschijnlijk is) men moet gevoelen, dat 'er toen dertyd een zèkere bid- en vergàderplaats is geweest, alwaar Moises Godt te ràden ging, en de godspràken hoorde, daar 't volk te zàmen quam, en bad. Van zùlk een tente of
C. 33-7. tabernàkel word 'er gespròken Exod. 33. dat Godt gebood dat Moises bùiten de Lègerplaatse zoùde doen vervoeren wanneer 't volk zig in d' afgòderije van het gùlde kalf vergàpen had.

In 't vervolg eerst het tabernakel, dan de tempel;

De Geleerden zijn zeer doende om t' onderzoeken, waar dit vat, of krùik met Manna in het gròte Tabernakel (dat naderhand, naar 't voorbeeld aan Moises op Sinai vertoond, gemaakt is) en vervolgens waar ter plaatse de zelve in Salomons tempel gestaan heeft.

In, of bij d' arke word betwist

Dat die krùik met Manna agter de gordijn in 't heilige der heiligen stond, daar twijfeld niemand aan; maar of z' in d' arke of bondkist, dan of z' omtrent de zelve stond, daarover word zeer getwist.

'T oùde testament is voor het laaste, en het N. T. zo het schijnt, voor 't eerste gevoelen. 3. Reg. 8. zeid de
3. Reg. 8-9. text: <u>In d' Arke was niets als de twe stène tàfelen, die</u>
Heb. 9-3. <u>Moises bij Hòreb daarin gelegd had.</u> Paùlus daar en tegen zeid: <u>agter de twede gordijnscheiding was het tabernàkel, genaamd het hoogheiligdom, hebbende .... de Bondkist .... in dese was een goùde krùik met Manna, en de staf van Aaron die gebloeid had, en de tàfelen des verbonds.</u>

de zwarigheid vereffend

Edog al de zwàrigheid zal haast ùit den weg geruimd zijn, bijaldien men zeid dat de bewoording van Paùlus <u>In dese was een goùde krùik</u>, slaat niet op d' arke of Bondkist, maar op het Tabernàkel van te vooren gemeld, in 't w was de Bondkist, en de goùde krùik met Manna

Manna. Daarenbòven zò kan men ook zeggen dat deze bewoording van Paúlús in den, schoon die al zag op de Bondkist, niet anders wil beduiden, dan omtrent, of digt bij de Bondkist. Een spreekwijs zeer gemeen in de h. Schrifture. Zò zeid Joes: Jesús wandelde in den tempel in de galerije van Salomon, alhoewel de galerije maar een gebouw was van bùiten, aan den tempel vast gehegt. Zò zeggen alle 4 d'Ev. dat Cbs de kopers en verkopers uit den tempel dreef, alhoewel zij hunnen koophandel niet in den tempel, maar in de galeijen des tempels dèden. Zò zeid Lucas, dat Moises en Elias op Thabor spraken van Jesús uitgang, dien hij te Jerúsalem zoú volbrengen; en wederom, dat Jesus zelf voorzeide: het mag niet zijn, dat een propheet buiten Jerúsalem zoúde om 't leven raken, alhoewel Cbs niet in maar digter bij Jerúsalem gestorven is. En zò wil paúlús ook, sprèkende van de goúde kruik met Manna, en zeggende, dat die in d'arke of Bondkist was, niets anders daar door wil beduiden, dan dat z'omtrent, en digt bij d'arke in het tabernàkel stond.

Joes. 10-23.

Luc. 9-31

c. 13-33.

Zò dan Godt spijsde niet alleen d'Israëlieten met het Manna, maar wilde ook dat een Gomormaat van het zelve in het tabernakel digt bij, en met d'arke des verbonds ter gedagtenisse bewaard zoú worden.

Toepassing

Godt wil dat wij zijne weldàden noit vergèten.

Dat het Manna niet alleen tot een dagelijks voedzel, maar ter gedagtenisse overgehoúden wierd, leerd ons, dat Godt almagtig wil, dat wij zijne Manna, ik zeg, de weldàden, die hij ons vergúnd, noit zúllen vergèten.

Hoe die weldaden grôter, en meerder zijn, hoe wij tot meerder en langdúriger gedeugenisse der zelve verpligt zijn.

Gène grôtere weldàden kon Godt bedenken, en ons doen, als 't weldaad van zijne Menschwordinge, en van zijne lijden, waardoor de Zoone Gods zijne bloed voor ons verstort heeft.

Beide deze weldàden worden niet alleen vernieuwd door 't instellen en nalaten van zijne h. Sacr., maar nog een nieuw en grôter weldaad word ons gegèven, van weer dat vleesch en bloed ons niet alleen tot een dàge-

Tot dien einde heeft hij ons zijne vleesch en bloed nàgelàten in 't Altaar h. Sacr:

lijkse spijs en offerhandes gegèven word, maar ook tot een gedurig gedenktèken, en ververssinge onzer gehèugenisse, van alle de wonderhèden, die Jesus oit voor ons gedaan heeft, en waarom hij bij ons op onze outaren nagt en dag bewaard word. Zòdat wij het zelve aldaar ziende met David mogen zeggen: Memoriam fecit mirabilium suorum miserator et misericors Dns maar van de tijden der Aplen

't is niet van hèden, of gisteren, dat de kerk, een trouwe bewaarster, en een trouwe uitdeeldster van de schatten die hare godlijke Brùidegom haar heeft nagelaten, een nieuwe zorg gedràgen heeft om dit h. Sacr: ook na, en buiten het Sacrificie over te hòuden, en te bewàren, wetende dat 't een dierbàre onderpand des hemels, de vrugt der Cbnen hierop aarde, het proefstùk van Jesus almògendheid, het mirakel van zijne liefde, kortom het grootste, en verhèvenste van alle onze kerkgeheimen is.

't is een gròte misslag van den onkatolijken Hospiniaan, wanneer hij zeid, dat het niet als na het Concilie van Latrànen onder Innocentius den 3den in 't jaar 1215 geweest is, dat men eerst begonnen heeft in de kerken tabernakels, kasjes enz. tot het opslùiten, en bewàren van 't alderh: Sacr: te màken. #

Dit blijven van Jesus met ons in 't alderh. Sacr: moest niet minder in ons veroorzaken, als dat wij onze zielen gelijk de h. Aug.s van zijne Moeder Monica verhaald, met enen band van opregt geloof vastbonden aan dit Sacrament onzer verlossinge. Dit blijven van Jesus met ons in 't alderh: Sacr: moest bij, en in ons ùitwerken, het geene de tegenwoordigheid van d' arke des verbonds, en het Manna bij de Jòden dède. De h. Schriftùur verhaald dat de Jòden gèenen optogt dèden in de woestijne, of zij gingen eerst den Heer bij d' arke te ràden, en d' arke zelfs trok eerst vooraf op. Zelfs ondernàmen zij noit ènige zàken van belang, of zij wierpen zig eerst plat voor d' arke des hèren ter nèder, om raad te nèmen. Omdat zij dit met die van Gàbaon niet gedaan hadden, sloegen zij leelijk mis. Os Dni non interrogaverunt. En zal dan iemand van ons Cbnen oit een zaak van belang ondernèmen, en niet eerst zig nèderwerpende aan de voeten van 't outaar met de kerke biddende: Actiones nras quaesumus Dne ...

NB ob acatholicos praesentes veritatem praesentiae realis demonstravi, sed breviter, en verbis institutionis.

Ps. 110 - 4.

Conc. Trid. Sess. 13. de Euchar. C. 6. zeid, dat de gewoonte van het h. Sacr: des outaars in een h. plaats te bewàren zò oud is, dat de eùw van 't Concilie van Niceen die der al gekend heeft.

Ook gewàgen hier van d' oudste Liturgien, en de Vaders der eerste eùwen, als Tertulliaan, Cijpriaan, Ambr: Basilius enz.

Het aloud gebrùik der goude, en zilvere duive die van boven voor 't outaar hing, waarin 't h. Sacr: bewaard wierd.

Oeffeningen voor de Zieken, en om aanbòden te worden.

Confess. l. 9. c.

van de gelòvigen bevestigd het zelve. Zodat gelijk

hier op slaande.

Men moest met Jesus in 't alderh. Sacr. alles overleggen.

godt gebood het oude Manna ter gedagtenisse te bewaren, de kerk ook al van de tijden der Aplen af zorg heeft gedragen om te

Josue. 9.

esperando praeveni &c.

Het zelve moesten wij ook doen na dat wij iet van gewigts verrigt hebben, dan moesten wij Jesus aan de voeten van zijne outaar komen bedanken voor zijnen bijstand.

Na iet verrigt te hebbin zig daar wederom vertonin.

D'Engel Raphael leerde Tobias, dat hij, na zijne reis t'huis gekomen zijnde, den Heer zijnen Godt eerst aanbidden en bedanken zoude, en dan zijnen ouden vader groeten.

Tob. 11

De keizer Theodosius heeft op dit stuk een loffelijk voorbeeld aan het Christendom nagelaten, wanneer hij den geweldenaar Maximus overwonnen hebbende, aan de Bisschoppen, maar bezonder aan zijnen geliefden Ambrosius schreef: dat zij tot dankzegginge van zijne overwinninge d'offerhande zouden opdragen.

Waarop hem Ambr.s antwoordde: „ik twijfele niet of d'offerhande, die wij uit uwen name aan Godt zullen doen, zal hem behagen, en ik kan uwe geloof, en godsdienst niet genoeg prijzen. Andere keizers pleegen na hunne overwinningen triomphbogen, om hunne glorie te vereeuwen, op te regten; maar uwe Genade, beter bedagt, heeft aan den Godt der heirscharen door de Bisschoppen willen offeren, en uwe dankbaarheid betonen. Waarvoor ik, hoewel onwaardig om zo enen groten pligt af te leggen, uwe Majesteit wel berigt wil doen van het gene ik gedaan heb. Ik heb dan den brief van uwe Majesteit, als ik na 't outaar ging, met mij genomen, op den outaar gelegt, en tussen mijne handen, terwijl ik het Sacrificie opdroeg, gehouden, op dat uwe geloof door mijnen mond tot Gode zoude spreken, en de hand van uwe keizerlijke Majesteit de bediening van Priester in de h. opdragt zoude verrigten.

S. Ambr. Lib. 7. Ep. 58.

Aan dit, en andere voorbeelden behoorden wij ons te spiegelen &c.

Zo noit behoorden wij den dag te beginnen, of wij moesten ons nederleggende op onze knieën, ons aangezigt keeren na de naaste kerkplaats, daar 't Aldersh. Sacr. berust, om Jesus t'aanbidden.

zelfs allin morgen moest min zig tempelwaars wenden.

Dan. 6-10.

Zo dede Daniel in Babel gevangen, de vensters van zijne kamer ~~open zettende~~ naar Jerusalem open zettende, knielde hij op drie tijden van den dag, en hij aanbad, en dankte zijnen Godt. Sic Ezechias &c

Ook tempel-waars komen.

Zo behoorden al de gênen, welkers staat, en conditie het eenigzins toelaat, zig dagelijks tempelwaarts te spoeden om Jesus aldaar in 't alderh: Sacr: bij ons blijvende, en onbloedig opgeoffert wordende, t'aanbidden, en voor zijne weldaden te bedanken. Ja kon men dit al niet dagelijks doen, behoorde men het dan ~~niet~~ ten minsten ênige keeren, ja al was het maar eens 's weeks ~~niet~~ te doen.

vooral onder dit Octaaf.

Indien men dit oit behoorde te doen, wanneer meer dan wel op deze dâgen, onder 't octaaf van 't Alderh: Sacr:, dâgen op deze de kerk hâre kinderen, vooral aanmaand, om Jesus, ons wâre Manna, ter gedagtenisse van alle de weldâden voor ons verrigt, daar bij ons blijvende, t'aanbidden, en te bedanken?

Exordium 1765.

Met regt mag men zeggen: dat de parabel of gelykenis van't groot avondmaal in't voorgeleezen Ev: 1 een van de geheimrijkste, en leerzaamste is van 't hele Ev:. Door dit groot avondmaal word verstaen 1o het groot avondmaal der hemelsche glorie, 2o de roep der Kerke van Chs hier op aarde, en 3o word dit groot avondmaal ook toegepast op't groot avondmaal van't allerh: Sacr: deze laaste uitlegging of toepassing word bekragtigd door't gebruik der Kerke, die juist heden op den zondag onder't Octaaf van't allerh: Sacr: deze parabel van't groot avondmaal doet voorleezen. Egter't is onze meining niet dit spoor te volgen, en U.A. van't allerh: Sacr: onder de gelykenis van't groot avondmaal te spreken. Neen! maar wij zullen ons wederhoudem om, gelijk op den hogen dag, aan 't oude Manna, als een voor en afbeeldzel van ons Niewe Manna J. C. in ons Outaars geheim. Voorgaanden donderdag hebben wij U. A. &c

Nu zullen wij U. A. daarvan nog een zaak voordragen &c

Feria 5.
in Cœna Dni
1739.

Pascha nostrum immolatus ē Xus
1. Cor. 5.

Merito dixit Aplus Rom. 10. 4. Finis Legis Xus. A.A.

His verbis docet Aplus 1º necessitatem graē Xri ad observandam legem, & Hinc ipse Xus: sine me nihil potestis facere.

2º Docet hanc Xri graam, oi tpore fuisse et esse neariam ad implendam Legem. Hinc idem Paulus: J. C. heri et hodie ipse et in sæcula. (explica).

3º Docet Xum eē finem Legis, nam oia veteris Legis Xum respiciebant. Innumeris exēplis id ostendi posset at ne longius abeam, id videre est in eo cujus hodie institutionem recolimus, scil: Agni paschalis figura Xri. Hujus agnus paschalis veteris Legis vera figura erat, interprete ipso Paulo qui in textu ait: Pascha nostrum immolatus ē Xus. Hunc agnum ex præcepto Dni Israelitæ Novi Test. hisce festis paschalibus edere debent.

Propos. Adeoq. ñ absre fuerit aliquos ritus observare quos Dēus in esu agni paschalis veteris Legis Israelitis observandos jussit Atq. in eo videre quo et à nobis verus agnus paschalis J. C. hisce diebus comedendus sit Attendite

NB. dixi quatuor priores ritus ex Ch. Yoder.

NB. Feria sequenti duos sequentes dixi.

NB. alia occasione duo ultimi dicendi erunt.

Feria 6ta In cœna Dni 1746.
Hebdomadæ S.
1739.

In prælectione Ep: describuntur ritus ab Israelitis observandi in esu Agni Paschalis &c.

Heri A. priores ritus observavimus, et vidimus quo etiam nobis esu veri nostri Agni paschalis observandi sint &c.

Nunc et alii A. observandi essent, sed ne longius quam tempus fert sermonem protraheremus solum duos subsequentes observare lubet.

Ac 1o quidem dat god di Israeliten geboodt dat'er van 't paeslam niet mogt gegeeten worden 1o dat rauw was, 2o nog dat in 't water gekookt was 3o maer alleen aen 't vuer gebraeden.

1. Niet rauw. De menschen weeten genoeg zeit de h. Greg. /prosequere ex Ch. vader/. Men eet 't dan rauw als men aen de 2e taefel aengaet gelyk eet aen eene gemeene tafel, als men byna geen meer werks maekt om zig daer toe te breiden, dan men doet om dagelyks te gaen aen tafel; als men denkt genoeg te zyn tot loops eens te biegten gaen, aen de co͠ie bank te naederen en verders nog van te vooren nog daer naer, 'er niet verders byna om denkt Et quot tales? &c.

2. Niet in 't water gekookt /prosequere ex Ch. vad./ Nu hoe veele zyn'er niet die 't paeslam maer in water kooken? die haere co͠ie schikken naer menschelyke redenen? die te co͠ie gaen op die en die dagen, in zulke en zulke voorvallen, omdat dat de gewoonte is, omdat anderen zoo doen, om dat ~~men~~ 't een feestdag is, zonder dat men ondersoekt of men die geselteniss wel heeft die er toe noodig zyn.

Zulken vind men niet alleen onder de Xtenen in 't gemeen, maer ook onder de genen die van wegens haere staet heiliger en godsdienstiger als andere moeten leven.

Zoo zal men 't vinden onder geestelyke persoon, onder kloppes &c dat zy 't paeslam maer met water gekookt eeten, dat zij te co͠ie gaen volgens menschelyke redenen. zoodanigen zyn de genen die maer te co͠ie gaen om dat 't co͠ie dagen zijn, om dat zy 't anderen zien doen, en

de onderzoeken, niet en zien, na de gesteltenissen die'er noodig om zoo dik
en zoo menigmael die h. spyze te eeten. Zoodaenigen zyn voornae-
ulyk ook die genen, die 't qualyk neemen, dat haere medezusters somwylen
tere dag overslaen, en die daer zelfs lebbig en agterklappig van
preken.

Alle deze en diergelyke eeten haer paeslam in 't water gekookt, zy oor-
deelen van deze spyze maer volgens menschelyke redenen af gewoontens
Dog zoo niet. Godt verbood d' Israelieten &c

Wy mogen ons paeslam niet rauw, niet gekookt eeten, maer 't moet aen
vier gebraden wezen. zoo geboodt godt aen de Joden, zoo ook aen ons.
Quis hic ignis, quo assari dbt? 't is dat vuer de quo David, Ignitum
eloquium tuum vehementer, ps. 118. Met dat vuer, met gods woord moeten
wy 't ere braden, i.e. ~~Wey~~ moeten door de regels van gods woord, 't geen als een
brandend vuer is, oordeelen of w' in staet zyn om 't lighaem van de onsterfe-
lyk Lam te eeten. dat moet 't vuer zijn, &c. daerna moeten w' oordeelen &c
Lyranus: dat 't lam moest gebraeden zyn, dat verbeeldt ons levendig 't waerag-
tig lam C. J. die zig op 't kruys voor ons gebraeden heeft door 't vuer zyner
liefde, waerdoor hy daer als verteert geworden is
..., zoo doet nos quod Si Xus agnus zoo gebraeden zynde door de liefde
zig zoo geeft in 't allerh. sacr: hoe dat wy moeten branden van liefde
om ons gebraeden paeslam C. J. te eeten.
Deze liefde moeten wij sonderlingen tot J. in den armen op deze dagen
...nen. &c

2do

Godt gebood d' Israelieten dat zy ook 1. 't hoofdt, 2. de voeten
ingewand van 't Lam moesten eeten
1. 't Hoofd, /ait s. Greg./ is J. C. voor zoo veel hy godt is, en 't hoofdt van
de h. kerke
2. de voeten van 't Lam dat zyn zyne wonderbaere vernedringen volgens
de menscheit.
't is niet genoeg in de h. lcie Jesus te aenbidden als godt, men moet ook
de vernedringe en versmaedingen eeren
Jesus vertoont ons in het hoogh. Sacr. zyne vernedringen met op zulke

vraegelyke wyze, onder zulk eene geringe gedaente by ons tegenwoordig te blyven &c. Hy toont voornaementlyk zyne verneederinge met zoo gedeldig te verdraegen, d'onteeringe die de quaeden hem aendoen, met dit h. Sacr. onwaerdig te ontfangen; Hy toont zyne nedrigheit met des niet tegenstaende alle die Sacrilegien, daer tegenwoordig te willen blyven, tot liefde en voordeel van de goeden.

Nu deze voetstappen van ootmoedigheit van J. moeten wy vooral navolgen, als w' ons Paeschlam willen eeten. Deze ootmoedigheit heeft Jesus ons aenbevolen, als hy voor 't instellen van dit paeslam eerst de voeten zijner discipelen ging wassen. Exemplum dedi vobis &c.

Hiertoe wekt de kerk ons op als zy voor 't uitdeelen van dit h. Sacr. een Joes doet gedenken, die ziende 't lam gods dat wegneemt de zonden des wereldts zig onwaerdig rekende &c. Als zy ons met een hondersteman doet zeggen Dne ô sum dignus &c.

3. Men moet ook 't ingewand des lams eeten. 't ingewand beteekent de innerlyke gesteltenisse en liefde des herten. Om waerdelyk 't godlyk paeslam te eeten, is 't niet genoeg uiterlyk en in den schyn vereenigt te zyn. O neen, o neen. Tales quidem oes qui agnum manducant; maer innerlyk en met 't hert moeten we Jesus toebehooren. Ostende expto Juda &c. o vestite, veste nuptiali &c.

3tio de Agno Paschali Exod. 12. v. 3. et 6. — Dominica Palmarúm 1758.

Heden zijn wij ingetreden de week volgens den stijl der kerke genaamd: de heilige, of goede week. Dús word deze week genoamd om alle de geheimen, van dewelke de kerk de gehoúgenis hoúd, als d'instelling van't alderh. Sacr des Aútaars, de magt die Chs aan zijne Apostelen rakende het zelve heeft gegeven, het lyden, sterven, begravenis, en de daaropvolgende verrijzenis van den zelven Chs. Waarom ook oúdtijds deze week met afstand van slafelyke werken wierd gevierd, en nú nog met strenger vasten, en andere goede werken geboden word door te brengen.

Op deze wyze zoekt de kerk de gelovigen op te wekken, en nader te bereiden, om waardiglijk 't alderh. Sacr des Aútaars, 't onderpand van Jesús lyden en sterven, t'ontvangen, en dús als ware Israelieten des N. T. hún ware Paaschlam J. C. te eten. Tendien einde leest de kerk ons aanstaanden vrijdag voor de geschiedenis, of 't bevel van Godt rakende het eten van't Paaschlam der Joden, en toekomenden zondag de toepassing van het zelve op Chs ons Paaschlam voor ons geslagt. Wy hebben ~~ook tendien einde het gebod der kerke U. L. zo aanstaande doen voorlezen. U. L. zijn à 2 jaren op goeden vrydag U. L. onderhouden~~ U. L. zijn à 2 jaren op goeden vrijdag met dit eeten van 't Joodsche Paaschlam, en de toepassing op ons ware Paaschlam J. C. onderhoúden. Maar dewyl van heden af begint de 14 daagse Paaschtijd der kerke, en wij heden het gebod der kerke volgens gewoonte hebben voorgelezen, zo hebben wij ook gedagt al niet beter dan met dit voorwerp U. L. t'onderhoúden, en ter voorbereidinge op te wekken. Voorgaande Jaar spraken wy U.

1 de Slagtinge van het Paaschlam

Nu zullen wy eenen stap verder treden, en U. A. voorhouden het gene onze text ~~daarin~~ vanmeld: Op den 10 dag dezer (eersten) maand (zeide Godt tot Moises en Aaron) zal elk voor zyn huisgezin... een lam nemen... en gy zult het bewaren tot den 14 dag dezer maand, wanneer het de gansche menigte der kinderen van Israel zal slagten op den avond.

Propositio

Wy zullen deze woorden 1°. naar den Lett. 2° geestelyke verklaren, en 3°. zedelyk toepassen Attende.

Twe hoofdzaken zyn'er in den text rakende de slagting van 't joodsche paaschlam optemerken 1mo des tyds omstandigheden wanneer het geslagt moest worden; 2do de personen die het moesten slagten.

1mo Rakende den tyd der slagtinge zyn'er 3 omstandigheden optemerken 1° de Maand, 2° den dag, en 3° 't uur der slagtinge

1° Wat den maand aanbelangt, op den 10 dag dezer Maand (zeide Godt) zal elk & deze maand (zeide Godt v. 2.) zal U.L. het beginzel ~~de~~ zoden in den eersten maand des jaars gebood Godt ~~de~~ deze eerste maand by de Joden Nisan genaamd komt overeen ten delen met onzen Maart, en ten dälen April.

Verscheide volken begonnen oudtyds op verscheiden tyden hunne jaren; d'Atheners met den zomer; de Romeinen met den winter; d'Asiänen met den herfst; d'Arabiers met de Lente; de Joden voor hunnen uittogt uit Egypte met onze September. Maar als zy uit Egypten zouden trekken zo maakte Godt ene verandering, en wilde, dat zy voortaan hun geestelyk of kerkelyk jaar met den maand Nisan, als zy uit Egypten togen, zouden beginnen. de reden was op dat zy deze hunne verlossing des te levendiger zouden gedenken. Waarom Godt hen in't vervolg ook in dezen eersten maand zo wonder door de Jordane in 't Beloofde Land geleidde. Josue 4-19

2° In dezen eersten maand gebood Godt dat zy op 10 dag dier maand het Lam in huis moesten halen en tot den 14 dag bewaren, ja volgens het zeggen der Joden zelfs aan hunne beddeplank vast binden. Op den 10 dag dezer (eersten) maand (zeide Godt) zal elk den

Et ratio hujus 3plex 1. opdat Israel uit Egypten zullende trekken, indien zy 't koopen van 't Lam tot den laasten dag konden uitstellen, het dan door allen den omslag ligt niet mogten vergeten. 2. opdat zy van den 10 tot den 14 gelegenheid zouden hebben om nauwkeurig agt te geven of 't Lam wel alle de vereischte hoedanigheden had. 3. opdat zy door het zien van 't Lam, en 't hooren bleeren vermaand zouden worden om zig ter slagtinge te bereiden.

3º. Wat nu 't uur der slagtinge belangt, gy zult (zeide godt) .... slagten op den Avond. de grond text tussen de 2 avonden.

avond heeft in de Schrift 2. beteekenissen, ene gemene, en ene buitengemene. 1. gemene was tussen der zonne ondergang, en de duisternissen van den nagt. In dezen zin wierd den joden geboden hunne feestdagen te vieren van den enen avond tot den anderen, i. e. van den ondergang der zonne tot den anderen daar aanvolgenden. Lev. 23

2. In enen oneigen zin. 't woord avond in de Schrift gebruikt, betekend 't den tyd, die met 't afdalen of ondergaan der zonne begint, en met 't ondergaan der zonne eindigd, i. e. volgens onze tyds rekening, ongelyk Josephus dit bespiegelyk bepaald, tussen 3 en 6 uren des namiddags.

En diens volgens hebben wy volgens de hebr. spreekwys twe avonden op enen en den zelven dag; d'eerste die al begint des namiddags ten 3 uren met 't dalen der zonne, en de twede avond die begint met het ondergaan der zonne. in tussen die 2 avonden moesten de joden het paaschlam slagten. Wy gaan over tot de Personen, die &c. ^ i. e. tussen het dalen, en het ondergaan der zonne

2do Het is ten enemaal zeker, dat 't Paaschlam niet alleen geslagt (gekeeld) wierd, maar ook een offer geslagt wierd. Hierom als godt gebood, dat zy dit slagten ook in 't vervolg in 't Beloofde Land moesten onderhouden, en als hunne kinderen hun zouden vragen: Wat is dit voor een godsdienst? 12:26.. Zo zult gy het zeggen (zeide godt) 't is d'offerhande van den doorgang des Heere &c. in C. 23–38 word ook het bloed des Paaschlams het bloed der offerhande genoemd: Gy zult het bloed myner offerhande niet opdragen met dezem

zodat dan 't lam niet alleen geslagt of gekeeld wierd, maar tot een offerhande geslagt wierd.

daarenboven is 't ook zeker dat tot alle openbare offerhande een openbare en wettige bedienaar vereischt word. ook is 't zeker dat dit eerste paaschlam door geen leviten of priesters geslagt is, mits die eerst naderhand in de woestyne tot die bedieninge van godt verkoren zyn. Dus zal men dan met reden vragen, wel wie zyn 't dan geweest die 't paaschlam op den uitgang van Egypten moesten slagten? de text zeid: de gansche menigte der kinderen van Jsrael zal &c. Niet dat yder Jsraëliet hoofd voor hoofd, elk een lam slagte, neen! dit zou zig zelve tegenspreken; want yder huisgezin uit verscheide persönen bestaande maar een lam slagten. maar, zo lang als Godt nog geen openbaar priesterdom had ingesteld, nam yder vader, of oudste zoon der familie deze bediening waar voor, in uitname van geheel het huisgezin, die daarmede tegenwoordig waren en van die offerhande mede äten. Ja ook zelfs als 't priesterdom in 't vervolg was ingesteld om t' offeren, zo bleef het regt van 't paaschlam t' offeren nog by de familien want volgens den vermaarden Jood philo was yder Jsraëliet een priester om zyn paaschlam te mogen slagten en offeren.

Ontmoeten wy gevallen in de schrift, in dew de priesters gezegt worden het paaschlam geslagt te hebben

2. par. 30-17 als ten tyde van Ezechias, of van Esdras, dit waren
1. Esd. 6-20 buitengemene gevallen, in dew 't volk volgens de wet onrein was, en 'er gene priesters genoeg by der hand waren om hen te zuiveren.

Zie daar den Letter &c. Wy gaan over tot ons ware Paaschlam J. C.

Vier dingen merkten wy in den text aan van 't Paashlam der Joden &c. deze zyn ook naar den letter volbragt in J. C.

1°. in den zelven maand Nisan geslagt, als blykt uit 't zyn eten van het Joodsche paaschlam 's avonds voor zyn sterven: uit de geschiedenis van Jesus Lyden

Joes 38-28

2°. 1. vooraf afgezonderd ter slagtinge, zelfs van voor de grondlegging der wereld 1. Pet. 1-19..

2. vier dagen vooraf ingehaald. godt, by wien duizend jaren zyn als een dag, beloofde in't paradys: ipse conteret &c en zie na 4 dagen van 4000 jaren is 't volbragt.

3. ook zelfs 4 dagen voor zyn sterven heerlyke binnen Jerusalem ingehaald, binnen en om Jerusalem bleef hy ter slagtinge vaardig.

3°. 1. op den avond, de dag des O. T. ten einde of ten volle zynde als de volheid des tyds gekomen was &c gal. 4-4.

2. tussen de twe avonden tussen 3 en 6 uren; wan ten 9 i.e. 3 uren geroepen hebbende, riep hy daarna nog eens, en gaf den geest Marc. 15-34.

4°. de gansche menigte: zy riepen alle: neem Jesus weg, en laat ons Barabbas los &c

Wel is waar de R. Soldaten hebben J. geslagt, maar de Joden door hen, gelyk de heele menigte door 't hoofd der familie. daarom Petrus Act. 2-23 3-14..

Wy moeten niet menen dat met deze bloedige slagtinge van J. aan't kruis, dit slagten is opgehouden, neen! ook nog word dit vervolgd in ons outaars geheim d' offerh. der Misse Conc. Trid. Sess. 22. Cap. 1. waarom wy ook zeggen: dat d' offerh. der Misse is &c vide Catech. M. S. de Sacrificio Missae

dit Paaschlam slagt door de gansche menigte der kinderen Israels van't N. T. uit en in wiens name de Priester die offerh. opdraagt, als blykt uit alle de gebeden; maar bezonderlyk door de dadelyke toe..

Zal dit wel geschieden, vooraf moet 't Lam ook ingehaald worden. daar toe heeft de vasten, en die nog overig zyn de dagen nog meer moeten dienen &c

hier toe stelt paulus tot slotregel: probet se
1. cor. 11. duplex probatio, peccatorum de qua conc.
trid. sess. 13. 7. et justorum. hic loco pedum apostoli
Habetis &c.

3me de Agno Paschali Exod. 12. In Parasceve 1756.

twe Epistelen leest de kerk voor. Refer contentum.
v. 3. Elk zal voor zyn huisgezin, huis voor huis, een Lam nemen.
1. dat godt gebood een Lam te slagten was niets vreemd
dus Abel gen. 4. Noe 8-20. daarom drong Moises by
Pharao aen dat hy alle de kudde me zoude laten gaan
Exod. 10-24
2. huis voor huis. deze benaming word in algemeen
genomen voor al 't volk Ps. 113 domus Jacob. 2. voor
yder stam, als het huis van Juda, het huis van Levi &c.
3. voor een geslagt of afkomst Luc. 2-4 de domo et familia
david. 4. het alderbepaalste voor yder huisgezin. en
dus hier. dog zo het getal mogt te wynig zyn om een
Lam te kunnen èten &c.
3. Yder van dat huis, zo Jood, als Joodsbekeerling
gebood godt het paaschLam te èten Exod. 12-48..
4. die onrein waren, of verre op reis, wierden zelf
in 't vervolg niet uitgenomen, maar het wierd voor dezen
eenen maand verschoven, of dat zy zig eerst zouden rei-
nigen Num. 9-10..
5. godt gebood dit op straffe van uit gods volk uitge-
roeid te worden ibid. 11. 13
1. Zie daar gods gebod &c. Maar ook een gebod voor
ons Chnen, van een veel verhevender Lam. J. C. door 't oude
afgebeeld. ostendo ex Jois. 19-33.. et Exod. 12-46. ex Paulo
1. Cor. 5-7. dus was hy verlangt Isa. 16-1. dus van Joes
den doper aangewezen Jois. 1-29. dus van Petrus be-
schreven 1. C. 1-19. dus aan Joes vertoond Apoc. 5-6
13-8.
2. Van daag houd de kerk de gedagtenis dat hy bloedig
aan het kruis is geslagt, gelyk wy gisteren d'instelling
van d'onbloedige slagtinge vierden; niet in ene enkele
figuur, gelyk de gereformeerden willen, ostendo ex
verbis institutionis propter aliquos qui aderant.
3. dit Lam word ons geboden te èten, als het woord
èten, en de gedaante van brood en wyn ons aanwyzen &c.
Chs Jois. 6-54. Nisi manducaveritis &c. het gebod der kerke &c.
4. Om dit te eten moeten wy rein zyn: probet se &c.
5. die onrein zyn moeten uitgesteld worden. dus met
Joden &c. dus Luid het gebod der kerke &c.
Wel aan dan A. A. &c.

1757. Twe Epist. &c

V. 5. Dit Lam zal zyn [1.] zonder eenig mangel, [2.] een mannetje, [3.] van een jaar

1. zonder eenig mangel, hebr. volmaakt. Gr. onberispelyk. Ergo een Lam zonder eenig gebrek.

Lev. 22-22... worden twaalf gebreken opgeteld, om dew een Beest t'r offer wierd afgekeurd. Malach. 1-8 toonde Godt zig zeer gebelligd, dat zy hem eene ongave offer opdroegen.

de godsdienstige heidenen zelfs stelden: dat den goden, als volmaakten, moet men volmaakte dingen offeren

Des geen wonder dat Godt voor 't paaschlam stelde zonder eenig mangel.

2. Een mannetje. Wederom een wet gemeen voor alle brand-offerbeesten. Lev. 1-3-10. en Malach. 1-14. vervloekt Godt den genen, die daaraan ontbreekt.

Godt zoú dien nagt alle eerstgeboornen der Egyptenaren, tot de Beesten toe, door den slaanden Engel vernielen, en die der Jsraëlieten sparen. Dus tot erkentenisse eischte Godt &c

3. Van een jaar, niet een jaar oúd, dan zoú 't geen Lam, maar een schaap wezen, maar onder 't jaar als 't maar 8 dagen oud was Exod. 22-30. Lev. 22-27

Chs ons paaschlam voor ons geslagt had deze eigenschappen 1. zonder mangel, volgens pet. 1. c. 1-19 zynde het onbevlekt, en zuiver Lam, en c. 2-22 die gene zonde gedaan heeft, en in wiens mond geen bedrog gevonden is. hebr. 7-26. hy was dat Lam van 't to Jo: qui tollit peccata mundi. zo zuiver dat hy zyne snoodste vyanden kon uitdagen Jo. 8. quis vestrum

Jsa. 7-14 c. 9-6 2. Een mannetje. Jer. 32. femina circumdabit virum; ook van zyne geboorte af dus genoemd &c Apoc. 12-5.

3. Van een jaar Beda om dat hy in de bloey, en fleúr zyner jaren geofferd is.

Deze eigenschappen, worden vertoond in d' onbloedige outaars offerhande 1. de zuiverheid door de

witteghejd van de gedaante des broods &
2. de volmaaktheid door
de rondigheid der hostie & 3. de jeugdigheid, om dat
hy daar altoos de zelve is. J. C. heri et hodie &
Mor. 1. Wat reenigheid word'er van ons dan neer vereescht? 2. hoe mannelyk, en geworteld in de deugd behoren wy niet te wezen, of tragten te worden? &
3. hoe zeer behoord de jeugd niet te verlangen om dit Paasch-lam m: te eten? Niet gelyk de jeugd doorgaans dit verlangt & vroeg genoeg, als 't maar goed genoeg geschied &

P. M.
Dominica
Paschatis
1759.

4to de Agno Paschali
Sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumq postem, et in superliminaribus domorum, in qbs comedent illum.

Exod. 12 v. 7.

Kort, dog zinrijk is de spreuk van den Apostel Paulus Rom. 10-4. Finis legis Chs.
Deze spreuk van Paulus kan 1° zo genomen worden, dat Paulus wil zeggen, dat de wet niet anders kon vol-bragt worden dan door de genade van Chs. Dus komt die spreuk overeen met deze van den Heiland: Zonder mij kunt gij niets doen; en met die van des Heilands voorlooper Joes den Doper: Door Moises is de Wet ge-geven, de genade en waarheid is door J. C. gekomen. Zodan 't einde van de Wet is Chs. 2° kan men deze spreuk ook zo verstaan, dat Chs door de gansche oude Wet afgeschaduwd en verbeeld is, dat alles op, en in Chs moest eindigen. In dezen zin zeide de zelve Paulus: Alle deze dingen zijn hen (d'Israelieten) in voorbeel-dinge geschied. Dus verbeelde al 't huwelijk van Adam en Eva in het paradijs het huwelijk van Chs met zijne kerke; gelijk Paulus, meermalen daarop zinnespeeld. Abel en zijne d'offerhande verbeelden die van Chs. Waarom d'Apostel wederom zeid: Gij zijt gekomen tot den meddelaar van het niew verbond en tot het besprengd bloed, 't w beter spreekt dan dat van Abel. Om Abels offerhande als een afbeeldzel van d'offerhande van Jesus, word Jesus genoemd: 't Lam ge-slagt van de grondlegginge der wereld. En dus al voord-gaande zouden wij al verder zien dat Jesus is 't einde van de Wet. Dog om ons niet verder uit te breiden, laten w' ons maar bij het Paaschfeest, 't w wij alsnu in Gods kerke vieren, houden, en hooren hoe d'Apostel ons leerd dat 't zelve door 't oude joodsche paaschfeest is afgebeeld. Chs (inquit) ons Paaschlam is voor ons ge-slagt. Om ons dit te doen geheugen heeft de kerk ons deze leer van den Apostel van daag in den Epistel van dit hoogfeest ook voor doen lezen. Die spoor der kerke

Joan. 15-5.
c. 1-17.
1. Cor. 10-11.
Hebr. 12-24.
Apoc. 13-8
1. Cor. 5-7.

zijn wij eniges jaren herwaards ingetreden.. 1756 en
57. ter gelegentheid dat de geschiedenis van 't Joodsche
Paaschlam op goeden Vrijdag in de kerke word voorge-
leeen, en voorgaande jaar ter gelegentheid van 't
Paaschfeest op Palmzondag, en Paaschdag na mid-
dag hebben wij van het Joodsche Paaschfeest, en Paaschlam
met betrek op ons ware Paaschlam J. C. gesproken

Voorgaande jaar hebben wij U. A. (op Palmz.)
voorgehouden 1º. des tyds omstandigheden wan-
neer het Paaschlam geslagt moest worden 2º. de
Personen die het moesten slagten.

Hi is de meining &

NB ik was eerst van zins deze preek te doen op
Palmzondag.

4to de agno Paschali. Exod. 12. v. 7 — Dominica Palmarum 1759.

Voorgaande jaar hebben wij U. A. voorgehouden 1o. destyds omstandigheden wanneer het Paaslam geslagt moest worden, 2o. de persoonen die het moesten slagten.

Nu is de meining daarmie voordtegaan, en te zien 1o. wat zij met het bloed des lams, en 2o. wat zij met het vleesch des lams moesten doen. Dit zullen wij U. A. 1. lett. 2. geestelijk, en 3. zedelijk verklaren.

Attendite.

Moises van Godswegen in't begin van't 12. hoofdst. van Exod. vermeld hebbende de slagting van het lam, voegd' er v. 7. bij wat zij met het bloed, en 't vleesch des geslagten lams moesten doen. Zij zullen (dit inter.) van deszelfs bloed nemen, en het strijken aan beide de stijlen, en aan de bovendrempels van der deuren der huisen, daar zij het zullen eeten. En zij zullen denzelven nagt het vleesch eeten, aan't vuur gebraden, en ongedeesemde broden, met wilde latuwe. Ziedaar wat met 't bloed, wat met 't vleesch moest geschieden.

En wel 1o. het bloed moesten zij niet onagtzaam uitgieten, verontreinigen, of met de voeten vertreden, maar met alle omzigtigheid, ja eerbied vergaderen om er hunne huisen mede te bestrijken…

Dit bestrijken der huisen met 't bloed des lams moest geschieden met een bondeltjen hijsoop, gelijk Moises nader tot Israel zeide v. 22. Doopt (ait) een bondeltje hijsoop in het bloed dat aan de dorpel is, en besproeid daarmede den bovendorpel, en beide de stijlen.

3. Reg. 4. 33. word gezeid, dat ook Salomon in zijnen tijde gehandeld heeft van den hijsoop die uit de muren spruit. Waaruit genoeg blijkt, dat de hijsoop een zeer gering gewas was, 't welk uit de muren, steen- en bergagtige rotzen wies.

De hysoop wierd gebruikt in de zuiveringe der melaatsen Lev. 14. 6, in de zuiveringe van 't aanraken der dooden, en andere onreinigheden, en 2. hier in de plegtigheden des Paaschlams. 1. Num. 19.

Deze hijsoop moet in Egypten, en naderhand in Canaan al zeer gemeen geweest zijn, dewijl Israel in 't eten des Phaschlams al vele duizende bondeltjes nodig had.

Het inzigt of de reden waarom Israel hunne huisen met het bloed des lams moesten bestrijken wijst Moises aan 4. 13. Dat bloed zal U.L. tot een teken zijn (zeide Godt door Moises) aan de huisen daar gij zult binnen wezen, en ziende het bloed zal ik u verbijgaan, nog daar zal bij U.L. geen verderwende plaag zijn, als ik het land van Egypten slaan zal. Zodat 't einde van 't bestrijken der huisen met 't bloed des lams was, opdat d' Engel verslaande d' eerstgeboornen der Egyptenaren, de huisen der Israelieten verbij zoude gaan, en hunne eerstgeboornen zoude sparen.

Niet dat de Heer dit teken nodig had, neen! daar is geen schepzel onzigtbaar voor zijn aanschijn, maar
Heb. 4. 13. alle dingen zijn naakt, en open voor zijn oogen. De Heer wist zeer wel waar d' Israelieten woonden; maar hij wilde hun geloof en gehoorzaamheid in alles beproeven, hij wilde dat zij de voorwaarde, door hem gesteld, zouden volbrengen, om dan ook aan zijne belofte van hunne spa-ringe zouden deelagtig te worden.

Zie daar wat Israel met 't bloed des lams moest doen.

2°. Wat nu 't vleesch des lams aanbelangt. de tex zeid: Zij zullen het vleesch eten.

Dit beveelde Godt om hunne lighamen te versterken, en geesten te verquikken, en dat zij dus tot hunne reis in staat zouden zijn, en hunne dienstbaarheid in Egypten met alle gejuig zouden verlaten.

Vraagd iemand: wel hoe moest dat lam toebereid worden, zoude Israel het eten?

Moises schreef dit ook al zeer nauwkeurig van Gods
4. 8. wegen voor aan Israel 1. Zij zullen (zeide hij) het vleesch
4. 10. eten aan 't vuur gebraden. 2. daar zal niets van overblyven tot 's morgens toe. Blyft 'er iets over, dat zult gij in 't
4. 8. vuur verbranden 3. Zij zullen eten ongedeesemde breden met wilde latuwe.

Erwel 1. aan het vuur gebraden, zeide Godt, en dan
4. 9. voegde hij 'er tot nadere verklaringe bij: Gij zult daar van niets rauw eten, nog in water gezoden, maar alleen aan

aan 't vuur gebraden.

Dat Godt verbood dat zij het vleesch des lams niet rauw zouden eten, of volgens het hebr. woord niet ongaar was, opdat zij, het paaschlam met haast moetende eten, egter zouden zorgen dat hen in het eten niets zouden stuiten of walgen, te meer dewijl ook de kinderen 'er mede van moesten eten, en 't heele Lam moest opgegeten worden, deinsvolgens niet ongaar, veel min rauw.

Ook verbood Godt aan Israel dat zij 't vleesch des Lams in geen water moesten koken, en de reden was deels omdat tot het gaar koken een langer tyd nodig zoude geweest zyn, deels omdat het vleesch, 't w gekookt word, veel van zyne kragten en voedzel verliest, en dat d' Israelieten nu moetende op reize gaan, genen tyd hadden om met den pot te zukkelen, en het kragtigste voedzel bij hunnen uittogt uit Egypten nodig hadden.

En daarom gebood Godt aan hen zeer uitdrukkelijk dat zij het vleesch alleen aan 't vuur moesten braden, omdat het gebraden veel meer zijner voedzame, en kragtige sappen behoud.

De schrijvers, ook zelfs d' oncatholyken, sprekende van de wijze op dewelke het Lam gebraden wierd, stellen dat 't een ontwyffelbaare en oude gewoonte bij de Joden was, dit Lam met twe houte spitten kruisgewyze te doorrijgen en dus over einde voor het vuur te braden. Dus meld niet alleen de geleerde Jood Maimonides in de 12 euwe, maar ook al lang voorheen, omtrent 100 jaren maar na de kruisdood van Jesus, de Martelaar Justinus tegen Triphon, dit aanhalende als een zeer wel bekende en gewone zaak onder de Joden. Zodan 't vleesch des lams moest aan 't vuur gebraden.

2. Moest het ook geheel opgegeten worden. Gy zult (zeide Godt) het hoofd met de voeten, en 't ingewand opeten. En daar zal niets van overblyven tot 's morgens toe. Blyft 'er iets over dat zult gij in 't vuur verbranden. Zodat 't heele Lam op tafel moest komen, en zo gaar gebraden zijn dat alles, kop, poten, en ingewand (darmen, pens en diergelykes bergingen der onreinigheden uitgenomen) konden gegeten worden. Exod. 16-39. belaste Godt van-

't Manna: Niemand late daarvan iets overblyven tot
Lev. 22-30. morgen; en van de dankofferanden: Daar zal niets van
overblyven tot des anderen daags 's morgens. En zo hier
ook van 't Paaschlam.

Maar dewyl het kon gebeuren, dat er iets, t'kant zo-
ker het gebeente overschoot, zo voegde Godt 'er by:
Blyft 'er iets over dat zult gij door 't vuur verbranden.
Want hadden zij bij hun vertrek die overblyfzels in Egyp-
ten gelaten, ligt zouden de zelve tot smaat, en spot der
Egijptenaren gediend hebben. En om dit te verhoeden
wilde Godt dat zij 't overschot ter zyner eere in 't vuur
zouden verbranden, zijnde het vuur een zuivere, en zuiverend

hoofdstoffe, bequaam en gereed om d'overblyfzelen der gewijde dingen te verteeren.

3. Eindelijk beveelde Godt, dat zij by het Lam
zouden eeten ongedeezemde broden met wilde Latuwe.

1. Ongedeezemde broden, i.e. broden die zonder deezem
of zuurdeeg gebakken waren. En de reden van dien zag
1° op den spoed en haast door Israel deze nagt in wat geen
tijd hebbende om het meel te deezemen, en de broden be-
hoorlyk te laten rijzen, gereed moetende zijn om te ver-
trekken zo haast als de verdervende Engel d'eerstge-
boorne zoonen der Egijptenaren gedood zoude hebben.
2° D'ongedeezemde broden, onsmakelijker dan anderen,
en Deut. 16-3 genaamd het brood der bedruktheid,
gebood Godt dat zij op hunnen uittogt zouden eeten,
om hen te doen gedenken aan allen den druk en ellende
die zij in Egypten hadden ondergaan.
3° gelijk d'ongedeezemde broden geen zuurdeeg in zig
hebben, 't welk het brood kon bederven, zo riep dit bevel
van Godt hen ook niet duister toe, dat zij bij hunnen uit-
togt uit Egypten het zuurdeeg van boosheid, en bedor-
vendheid in Egypten moesten laten, en niets van het zon-
dige uit Egypten mededragen.

2. Verders, behalven d'ongedeezemde broden, moesten
zij bij het Lam ook eeten Wilde Latuwe, hebr. Bitterheden
i.e. bittere kruiden. 1° dit zag wederom op de bittere
ellenden, en harde dienstbaarheid, die zij nu zo lang
in Egypten hadden gesmaakt, en welkers gedagtenis
Godt wilde dat zij zouden behouden, opdat zij nooit meer
Lust zouden hebben om weder te keeren na dat rampzalig
Exod. 1-14. Land, daar men hen weleer het leven zo bang maakte. zo

2°. Met wilde latuwe, of bittere kruiden moesten zij het Paaschlam eten, om hen tegen de bitterheden, die zij in hunnen uittogt, en naderhand in de wildernissen zouden ontmoeten, te wapenen.

Zie daar A. T. wat d' Israelieten met het bloed, en met het vleesch des Lams moesten doen. Maar dewyl hen alles in verbeeldinge geschieden, laat ons dan nu ook van de verbeeldinge tot de verbeelde zaak overgaan. — 2da Pars

En wel 1°. gebood Godt den Israelieten de deuren hunner huisen met het bloed des Lams te bestrijken opdat zij van den verslaanden engel bevreid zouden worden? O! hoe zoet past dit op 't bloed van ons ware Paaschlam J. C. van 't w̄ Joes zeid: het bloed van Chs zuiverd ons van alle zonden. 2. Met dit bloed worden wij bestreken aan de deure van 't huis der kerke, ik zeg in den h. doop, die als de deur is van 't huis der kerke. 3. geschiede de bestrijkinge van het bloed met de geringe hijsoop! wat is 'er geringer als het water van den doop, en de woorden die de bedienaar te zamen uitspreekt? En zie hier door word de dopeling bevreid van d' euwige dood, en verlost uit de slavernije des duivels. 4. kon Godt Israel van den slaanden Engel wel bevreiden, zonder dat zij hunne huisen met het bloed des Lams bestreken, maar stelde hij dit als eene nootzakelyke voorwaarde om aan zijne belofte van hunne sparinge deelagtig te worden? O! Godt zou ons ook wel zonder de besproeing van den doop hebben kunnen verlossen van d' euwige dood, maar heeft dit als eene nootzakelyke voorwaarde willen stellen. Hij die tot zyne Apostelen zeide: Gaat henen onderwyst alle volkeren, hen dopende &c heeft ook gezeid: voorwaar, voorwaar, ik zeg u, ten zy iemand herboren worde uit &c. Wij gaan tot het eten van het Lam over. 2°. Des zeiden wij 1. dat Godt dit eten van het Lam aan Israel gebood om hem tegen de reize te versterken? O! hoe volmaakt past dit niet op ons ware Paaschlam J. C. #? ~~Chs~~ dit wijzen ons aan d' uiterlijke gedaantens van brood en wijn onder dew̄ Chs zyn vleesch tot spijs, en zijn bloed tot drank mededeeld, agtervolgens zyne voorafgaande belofte: Mijn vleesch is waarlyk spijs, &c

Margin notes:
1. Jo. 1-7.
Matt. 28
Joes. 3-5
om ons te versterken op de reize van dit Leven naar 't hemels Canaan
Joes. 6. 56.

2. Chs dit geheim instellende heeft 'er uitdrukkelijk ver-
geboden: Neemt, en eet; en wederom: Doet dit tot mijne ged.
3. Ja dit eten stelde Chs zo noodzakelijk, dat hij 'er al voo-
Jois. 6-54. af van had gezeid: Tenzij gij het vleesch van den &c.
4. is agtervolgens dit godlijk gebod van ons ware Paasch-
lam J. C. te moeten eten, dat de kerk heeft geboden, dat
alle mannen en vrouwen, die &c. om ijder van deeze
zynen pligt te vermanen hebben wij U. A. het zelve vol-
gens gewoonte voorgedoen lezen. Maar laat ons verder
horen hoe Israel hun Paaschlam moest eten.

2. Gebood God aan Israel het
lam niet rauw te eten? O! dit verbod zag vooral op het
ware Lam J. C. Men eet dit rauw als men deze godlijke spijs
niet onderscheid van gemene spijze ff. Men eet dit Lam rauw,
als men de h. tafel naderd zonder omzigt, en zonder diepe eer-
biedigheid, die men aan deze godlyke offerande schuldig
is, die de hh. Vaders noemen een verwaarlyk en schroomlyk
geheim, een hoogverheven wonder, een schrikkelijk Sa-
crament. Men eet dit rauw als men om deelgenoot te
zyn aan dit Sacrament, 't w de kerk een geheim des geloofs
noemd, niet het geloof, maar de zinnen te raden gaat.

ff als men aan deze tafel aan-gaat, gelyk aan ene gemene tafel, en men bijna niet meer werk maakt om zig daartoe te bereiden, dan men doet om dagelyks aan tafel te gaan, als men denkt al genoeg te zijn eens 's jaars eens te biegten gegaan, tot de Coiebank te naderen, en verders om gene voor of nabereiding bij na eens denkt.

3. Verbood God aan Israel
het Lam in 't water te koken? Wat betekend, vraagd de h.
Gregs, het water, als de menschelijke wetenschap? In
dienvolgens men eet het Paaschlam gekookt in 't water,
als men zyne Communie naar de menschelyke, en niet naar
de godlyke wetenschap schikt; als men om ons godlijk
Paaschlam t' eten niet ziet wat de h. Schrift, wat de hh.
Vaders, en de Geest der kerke daarvan oordelen, maar
slegs zyne eige zinnelijkheid, gewoonte, en ongegronde
godvrugtigheid volgd, als men bij v. B. maar te Coie
gaat op die en die dagen, in zulke en zulke voorvallen,
omdat zulks de gewoonte is, omdat anderen zo doen,
omdat 't bij v. B. Paasche is, zonder dat men ondersoekt
of 'er de regte voorbereiding en gestelteniss is. Laat ons
(zeid de h. Gregs. van Nazianzen) geen water mengelen
met de Leere des geloofs i. e. laat 'er ons niets menschelijks
bijvoegen. zo dan niet 4. Maar gebraden moeten
wy ons Paaschlam J. C. eten. Zulks gebood God den
Joden. het zelve gebied hij ons geestelyker wijze.
Vraagd gy wel welk is dat vuur daar 't mede moet ge-

gebraden worden? 't is dat vüür waar van David: Ig- Ps. 118-140.
nitúm eloquiúm tuúm vehementer. 't is dat vüür waar
door de herten der 2 Emaüsgangers vooraf branden voor
al eer zij Jesús leerden kennen in het breken des broods,
en waarvan zy tot elkanderen zeiden: Was ons hert niet Luc. 24-32
brandende in ons, terwijl hij sprak op den weg, en ons
de Schrifturen opende? Naar de regels van dit godlyk
en gloeijend vüür, (i.e. moeten wij afmeten) of wij in staat zijn om ons godlyk
Lam J.C. te mógen éten.
Daar en boven dat 't Joodsche Paaschlam, aan twe
houte spitten kruisgewyze doorregen moest gebráden worden, dit
verbeeld ons levendig ons ware Paaschlam J.C. op
het houte spit zijns krúis voor ons gebraden, door 't vüür
zijner liefde, waardoor hij als verteerd geworden is.
En diensvolgens hoe behóren wij niet te branden door
een ware wederliefde? hoe behoren wij deze onze liefde
op onze communie dagen, en vooral op dezen Paaschen
niet te tónen met iets van 't onze voor Jesús, en aan
Jesús in zijne ledematen, úit een hert van liefde me-
de te délen? # zo den gebraden moeten wij ons Paasch
lam éten.
5. Ook moeten wij het hoofd met
de voeten, en 't ingewand éten, het gene naar den letter
waar is van ons ware Paaschlam J.C. in 't alderh. Sacr:
misdien yder daar den helen Chs, ('t hoofd en der voeten, en 't ingewand i.e.) zyne Godheid, en
menscheid (namelyk zyn ingewand van barmhertigheid), zyn vleesch en bloed, onafscheidelyk van
elkander eet en ontvangt, en diensvolgens 't zij men onder een, 't zij onder twe,
't zij onder ene grote, 't zij onder ene klyne gedaante ons Paaschlam eet, en ont-
vangt, (men eet en ontvangt) met een woord den helen Chs, gelyk hy levend, en
glorieús is in den hemel, en diensvolgens die niet gescheiden
of verdeeld kan worden. 6. En dat niet gegeten word, maar
in 't vüür verbrand worden, i.e. het gene wij in dit geheim
niet kunnen begrijpen, moeten wij aan den h. geest aan-
bevelen, ons verstand gevangen geven ten diensten van Chs 2. cor. 10-5.
wetende dat die dit geheim heeft ingesteld d'almogend-
heid en waarheid zelf is, die alles vermag, en niet kan
bedriegen.
7. Eindelyk moesten d'Israeliten
hún Paaschlam éten met ongedésemde bróden, en bittere
krúiden? zo wij ook. vraag gij: wel welke zijn die onge-
désemde bróden? Hoor 't den Apostel úitleggen: Chs (ait) 1. cor. 5-7.

Belast Paú. 1. cor. 16-1.. gelyk ik ook (zeide hij) aan de kerke van Galatie bevólen heb, een yder legge bij zig zelve wat weg op den eersten dag der wéke. Wilde hij hen, en ook ons, leren aldús den dag des heeren heiligen? hoe veel te meer past dit niet op onze communie dagen, en bovenal op deze Paasch-dagen, op dat wij door 't ne dadelyk éten van ons Paaschlam J.C. op 't levendigsten gehéugen dat hij door zyne liefde voor ons aan het spit des krúis heeft willen gebraden worden?

ons Paaschlam, is vòor ons geslagt. Laat ons dan feest
hoúden, niet met het zúürdeeg van boosheid, en ondeugd
maar met ongezúürde broden van opregtigheid en waar-
heid. Zo dan Paulús wil dat men zig eerst moet zui-
veren van alle zonde, boosheid, en ondeúgd, zal men
ons Paaschlam J. C. mogen èten. 2. Wat de bittere
kruiden aanbelangt, deze betekenen de bittere trien
van ène wàre boetvaardigheid waarmede wij de voor-
gaande foúten moeten uitwissen, wel wètende, en ge-
voelende, gelijk Jeremias spreekt van de ware bekering
Jer. 2-19. dat het smertelijk, en bitter valt den Heer, en God
verlaten te hebben. Deze ongedèsemde broden, en bit-
tere kruiden moeten wij ons eerst voorzorgen, en zo be-
reiden om Jesús ons Paaschlam waardig te èten.

1761.

Dom. Paschatis P. M.

Sic ā comedetis illum, [1] renes vestros accingetis, [2] et calceamenta habebitis in pedibus

Feria 2da

[1] tenentes baculos in manibus, [2] et comederis festinanter, [3] est enim Phase (i.e. transitus) Dni

Exod. 12. v. 11.

P. M.
Dominica
Paschatis
1760.

Sto de Agno Paschali.

Sic autem comedetis illum, renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter: est enim Phase (i.e. transitus) Domini.

Exod: 12. v. 11.

Opmerkelijk, en zeer gewigtig is de spreuk van den Apostel Paulus Heb. 10-1. De Wet (zeit) had maar een schaduwe der toekomende goederen, niet d'eige gedaante der zaken. door deze woorden steld die grote Leeraar der heidenen als eenen vasten en algemeenen grond-regel, dat alles wat d'oude Wet begreep, en den Joden voorschreef, enkele schaduwen, figuren, en afbeeldzels waren der ware toekomende goederen die de Christenen in de Nieuwe Wet gekregen hebben. Spreekt Paulus dus van de gansche Joodsche Wet? onteлbaar zijn dan de v. B., die men daar van zoude kunnen aanhalen, maar dit is de meining niet. Alleen willen wij ons hier bepalen met het hoge Paasch-feest, dat wij als nu in Gods Kerke vieren. D'Apostel die de gansche Wet steld als een schaduwe der toekomende goederen, Leerd ons dit ook in't bezonder rakende het Joodsche paaschfeest, nam dat het zelve maar een schaduwe is geweest van het Paasch-feest von ons Christenen. Chs (zeit) ons Paaschlam is voor ons geslagt. Laat ons dan feest houden. Onze moeder de h. Kerk, zekere Leermeestres der waarheid, Leerd ons het zelve. Daarom doet zij ons op dit Paaschfeest in den Godsdienst d'aangehaalde woorden van Paulus voorlezen, ons Lerende dat 't Joodsche Paaschlam maar een schaduwe is geweest van ons ware Paaschlam J. C., ~~voorbeeld~~. 1. Cor. 5-7.

Dit spoor der Kerke hebben wij nu enige jaren opgevolgd, en u. A. van't Joodsche paaschfeest, of Paaschlam, als een afbeeldzel van ons waare Paaschlam J. C. gesproken.

Voorgaande jaar (2 jaren) hebben wij U. A. op dezen plegtigen dag 's na middags voorgehouden wat d' Israëlieten moesten doen met het bloed des geslagten Lams, nam. 1. hunne huisen bestrijken, en wat zij moesten doen met des zelfs vleesch, nam. 1. dat zij 't moesten èten aan 't vuur gebraden, 2. en zo 'er iet overschoot dit door 't vuur verbranden, en 3. het zelve met ongedèzemde bròden en wilde latuwe èten. Wij hebben dit overgebragt tot ons wàre Paaschlam J. C.

Nu zullen wij op den zelven voet voordgaan, en beschouwen d' uitrusting waar in ~~daar~~ d' Israëlieten hun Paaschlam moesten èten. Moises beschrijft ons die in onse opgenome textwoorden. Nu (zeide hij van gods wègen tot Israel) Gij zult het aldus èten: uwe lendenen zult gij omgorden, en zult schoenen aan de voeten hebben, houdende stokken in de handen, en gij zult met 'er haast èten: want het is Pasche, dat is, de doorgang des heren.

Propositio — Wij zullen dezen text 1º. naar den Letter 2º. In den geestelyken of zèdelyken zin verklaren. Attendite

Godt de Heer 't eerste en grootste aller geboden van hem te beminnen, en het twede daar aan gelijk van den evenaasten lief te hebben aan Israël voorschrijvende, vergenoegde zig niet met zulks enkel te gebieden, maar voegde 'er ook bij de wijs of manier op dew hij wilde bemind zijn, en hoe dat men den evenmensch moet beminnen. Gij zult (zeide Godt, volgens dat de Heer Jesus dit aanhaalt) Gij zult den Heer uwen godt lief hebben uit geheel uwe herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uw verstand ... En ... gij zult uwen naasten lief hebben als u zelven

Deut. 6-5.
Lev. 19-18.
Matt. 22-37.

Op den zelven voet gaat de zelve wetgever van Israel te werk ràkende het èten van het Paaschlam. Hier alleen gebood Godt: Op den 10 dag dezer ~~[illegible]~~ maand zal elk voor zijn huisgezin, huis voor huis, een Lam nèmen, maar gebood hen ook hoe zij het moesten toebereiden (gelijk wij voorgaande jaar hoorden) ~~maar~~ en hoe zij moesten toegerust wezen om het zelve te èten, zeggende vol-

Exod. 12-3

volgens dat onze textwoorden lúiden: Nú gij zúlt
het aldús èten: úwe Lendenen &c. deze woorden vervatten
twe hoofdzàken ~~vervatten~~ 1º. de plegtelijkheden
of Ceremonien van dit èten in zig zelve 2º. de reden waar-
om Godt wilde dat zij dit zò zouden èten: Want het is Paasche &c.
1º. Wat de plegtige Ceremonien aanbelangt vier
verschaide zijn de zelve 1. Uwe Lendenen (zeide Godt)
zúlt gij omgorden. 2. en zúlt schoenen aan de voeten
hebben. 3. hòudende stokken in de handen, 4. en gij
zúlt met'er haast èten. 1. Wat 't omgorden der Len-
denen aanbelangt, al wie maar ènigzins d'oudheden,
en gewòne klèding der Oostersche volkeren heeft nage-
spoord, en de spreekwijzen der h. Schriftúre daarbij
vergelijkt, word dàdelijk overtúigd, dat men in dies
landen lange losse klèderen droeg, die 't gansche lig-
haam van 't hoofd tot de voeten overdekten, een kleding die
zeer belemmerde als men enig werk met vaardigheid
moest verrigten, of op de reize gaan, of in den krijg moest
dienen, waarom men dan ook in zúlke gevallen ge-
woon was die lange klèderen op te schorten, en met
een gordel om 't Lijf vast te màken. In zò een zin zei
Eliseús tot Giezi, dien hij afzond tot de Súnamietische
vrouw, wiens zoon gestorven was: Gord úwe lendenen op, 4. Reg. 4-29.
neem mijnen stok in úwe hand, en ga hènen. Dús Godt
tot Jeremias: Gij dan gord úwe lendenen op, ga hènen, Jer. 1-17.
en zeg aan dit volk alles wat ik ú bevele. In zúlken zin
zeide Chs: dat úwe lendenen omgord zijn; en wederom Luc. 12-35.
enen knegt invoerende, tot wien zijne heer zeid: Maak c. 17-8.
mij het avondmaal bereid, omgord ú, en dien mij. Zò
dan volgens deze aangehaalde plaatsen der Schriftúre
wil het omgorden der lendenen ene vaardigheid bedúi-
den; en deze gebood Godt aan d'Israëlieten, dewijl zij
dien nagt na 't èten van 't paaschlam úit Egypten zouw-
den trekken, en ten dien einde zeide hij: Gij zúlt het
aldús èten: úwe lendenen zúlt gij omgorden. vide applic inf. pag. 7.

2. Bij dit omgorden voegde
Godt: En gij zúlt schoenen aan de voeten hebben. Om
deze bescheidentlijker de rèden van dit bevel te vatten
diend aangemerkt, dat gene schoenen aan de voeten
te hebben in de Schrift verscheide zàken betèkend.
1. Is dit een tèken van rouwe en droefheid. Dús word 2. Reg. 15-29.

van den bedrukten David vlugtende voor Absalom zijnen Zone gezeid: David klom al wenende op gaande bloot voets. 2. word het bloot voets gaan voor een
2. Paral. 28. bewijs van armoede genomen. Dus zeid de Schrift dat de kinderen van Israel met d'arme en behoeftige gevangenen van Juda medelijden krijgende hen klederen aan 't lijf, en schoenen aan de voeten gaven, en zo na Samarien doden te rugge keren. 3. Gene schoenen aan de voeten te hebben was ook den Slaven en gevangenen bezonder eigen. Ter beduidinge van
Isa. 20-2. dien gebood Godt den Propheet Isaias: Ga leg den sak af dien gij om uwe lendenen hebt, en ontschoei uwe voeten; en zeid de text: hij ging naakt en ongeschoid, ter beduidinge dat d' Egijptenaren en Moren door d' Assiriers tot slaven zouden weggevoerd worden.

Dit in 't algemeen aangemerkt dat ongeschoid of bloot voets te gaan in de Schrift een teken of bewijs 1. van droefheid, 2. van armoede, en 3. van slavernije is, zo is 't nu met betrek op Israel heel ligt te zien wat dit bevel des heren: En gij zult schoenen aan de voeten hebben, beduidde; want behalven dat zij, die uit Egijpten door de rode zee, en langs een ongebaanden weg der woestijne na 't beloofde land zouden trekken, hier door ~~vermaand~~ vermaand wierden zig met schoenen aan de voeten te voorzien, en dus tot die reize gereed te maken, zo wierden zij, die tot dus verre in Egijpten in druk en droefheid, in armoede, en slavernije zaten, tot vreugde, overvloed, en verlossing aangemoedigd. Hunne vreugde uitten zij wanneer zij door de rode zee getogen den here zongen
Exod. 15. Cantemus Dno &. Hunne overvloed bleek wanneer zij met den rijken buit der Egijptenaren henen trokken. Hunne verlossing uit de slavernije ondervonden zij, wanneer zij droog voets de rode zee doorgegaan, Pharao met heel zijn leger in de wateren dier zee zagen verzuipen. En ter beduidinge van deze hunne
aanstaande drie dubbelde verlossinge uit hunne droefheid, 2 armoede, en 3 slavernije gebood Godt hen: En gij zult
vid. inf. pag. 9. schoenen aan de voeten hebben.

3 Gebood Godt aan d' Israelieten, dat zij het Paaschlam zouden eten houdende stok-

stokken in de handen.

De Heer beveeld hier aan Israel niet zig van zwaarden, spiessen, bògen, en pijlen te verzorgen, neen! zùlks zoù Israel in hùnnen ùittogt ùit Egijpten niet nòdig hebben; want de Heer zelf zoù hen door zijne almògende hand vrijlig ùitgeleiden, en in de woestijne onder het gelei van enen wolk bij dag, en vùurkolomme bij nagt voorgaan en beschermen. ja hij hùnne Godt zoù ook wel zorgen dat zij van wàpenen voorzien zoùden zijn, wanneer zij in zùlke gevallen zoùden kòmen, waar in ~~den~~ zij het zwaard en den boog zoùden nòdig hebben, als bleek, wanneer zij in de woestijne in den strijd met Amelec gekòmen, de schrift zeid. En Josùe dreef Amelec op de vlùgt, en sloeg zijn volk met den swaarde. Hier ter plaatse spreekt Godt dan van gene oorlogswàpenen, om dat zij die niet nòdig zoùden hebben. Exod. 17-13

Maar Godt belast hen alleen, dat zij het Lam zoùden èten, Hoùdende stokken in de handen.

Men leest bij Zacharias, hoe de stok voor den oùden tot een Leùn en steùn strekte. Van Jacob reizende na Mesopotamie leest men, dat hij naamals zeide. Met mijn stok ben ik over deze Jordane getògen Zach. 4. Gen. 32-10

Ook is'er niets bekender, dan dat alle voetgaande reizigers, bezonder door wildernissen en woestijnen, zig van stokken verzorgen om des te vaster, en gemakkelijker te gaan, daarop te steùnen, en te Leùnen, om zig tegen alle vijandlijke aanvallen te verwèren. En om deze redenen wilde Godt ook, dat d' Israëlieten die als reisvaardigen dien nagt het Lam moesten èten, stokken in hùnne handen zoùden hoùden. vide inf. pag. 10.

4. eindelijk gebood Godt den Israëlieten: Gij zùlt met'er haast èten. Niet ùit schrik en vreze voor Pharao, en d'Egijptenaren, neen! hùnne deùrstijlen en bovendrempels met het bloed des Lams bestrèken, verzèkerde hen, van 's Heren bewàringe, en dat Godt den Egijptenaren den lùst wel zoùde benèmen, om hen te beschàdigen. Maar zij moesten het Lam met'er haast èten, om dat hùnne tijd zeer kort was, en dat d'Egijptenaren hen

ook nog dien zelven nagt met allen spoed zouden doen vertrekken. Ja met haast moesten zij het èten om daar door te tōnen hunnen tegenzin in Egijpten en hun verlangen om dien laasten maaltijd in Egijpten te eindigen, en dus uitgaande Pharao en zijn land voor altoos vaarwel te zeggen.

Uit al[gene]dan ook schijnt te volgen, dat d' Israèlieten dit eerste Paaschlam ook al staande gegēten hebben om den grōten haast dien zij moesten maken. Kortom. Gij zult met een haast ēten. zoo de gen

Dit aangaande de plegtige Ceremonien in zig zelve

2°. Hierbij voegde Godt de rēden waarom hij wilde, dat zij dit zóo zouden ēten: Want het is Paasche dat is, de doorgang des Hēren.

Van ēnen 3leiden doorgang meldde schrift. D'eerste was van den alverslaanden Engel, die alle d'eerstgeboornen der Egijptenāren doodde, terwijl hij de huisen der Israèlieten onbeschādigd verbij ging. de 2de doorgang was die der Israèlieten doorgaande of uittrekkende uit Egijpten. de 3de doorgang was der Israèlieten door de rōde zee.

Van W deser 3 doorgangen, omtrent dien tijd geschied, de text eigentlijk spreekt, zijn d' uitleggers het juist niet eens. De h. Aug. tract. 55. in Jo is voor den laasten doorgang door de rōde zee. Philo, Flav. Josephus nēmen den zelven voor hunnen door- of uitgang uit Egijpten. Maar veel eer gen der de h. Hier. en de meesten met hem bewēren dat 't woord Paasche hier ziet op dien doorgang als d' Engel Egijpten doorging hunne eerstgeboornen verslaande, en die der Israèlieten spārende waarom ook dit woord: Doorgang des Hēren in den hebr. text luid: Verbijgang, of: Overspringing omdat d' Engel de huisen der hebreen verbijging of oversprong, en die der Egijptenāren aandeed Ja de text zelf schijnt dit gevoelen te stāven, mits die niet zeid: de doorgang der Israèlieten, maar: de doorgang des Hēren, door zijnen Engel Egijpten doorgaande om d' eerstgeboornen der Egijptenāren te dooden. Waarom Moises ook d' Israèlieten belastende

v. 23

tende niet búiten húnne húisen te gaan, 'er bij voegde:
Want de Heer zal doorgaan, verslaande de Egijp-
tenaren. En wederom: Wanneer úwe kinderen ℣. 27.
ú zeggen zúllen: Wat is dit voor een godsdienst?
zò zúlt gij hen zeggen: 't is d'offerhande van den
doorgang des heeren, als hij in Egijpten de húisen
der kinderen van Israel verbijging, verslaande de
Egijptenaars, en onze húizen bevrijdende. Brengen wij deze reden
Zie daar den text verklaard, behelzende de pleg- over tot ons ēhnen. 't zal ons leeren hoe
tiglijkheden, waar ~~mede~~ godt gebood het Paaschlam te noodzakelijk 't voor ons is aldus geeste-
eten, en de reden waarom godt wilde dat 't zò zoúde lijker wijze toegerust ons Paaschlam
gegèten worden. J. C. te èten. vide Art. 13

Applicatio

Dit alles op ons ware Paaschlam J. C. t'húis
of overbrengende hebben wij hier bij nadere toepassing
te zien met wat gesteltenissen wij deze dàgen ons
Paaschlam J. C. in ons ôútaars geheim moeten èten, 2o. nevens de reden
1o. En wel 1o. Gebood Godt den Israëlieten: úwe Lendenen van die: want het is
zúlt gij omgorden, om dat zij na het èten van het Lam Paascheidat is....
gereet moesten zijn om te vertrekken? O! de h. Geest
zag hier door voor ons ēhnen op ene geestelijke op-
schorzing of omgording der klèdéren, die de h. Petrús
ons aldús voorsteld: Deshalven de Lendenen úwer 1. Petr. 1-13...
ziele omgordende, en op úwe hoede zijnde, hoopt
volkòmelijk op de genade, die ú aangebôden word
in d'openbàringe van J. C. Als gehoorzame kinderen,
niet meer gelijkende naar de vòrige begeerlijkhèden
úwer onwètendheid. Maar gelijk de gène, die ú geroe-
pen heeft, heilig is, zò weest gijl: ook zelf heilig
in al úwen wandel. Want daar staat geschrèven:
weest heilig, vermits ik heilig ben. Zò dan d'op-
schorzing der klèderen, of omgording der Lendenen
is volgens den Ap. Petrús, een inbinding, of wedr-
hoúding van alle Lossigheid, en ongerègelde driften
van geest en zin, een vlijtige onderwerping, en gehoor-
zaamheid aan Gods gebôden, een waakzaamheid in
al onzen wandel om dien te heiligen tegen d'openbàring
of komste van J. C. Gelúkkig, die dús omgord, in
deze gesteltenisse húm Paaschlam, J. C. èten!
Wat in 't bezonder door 't omgorden der Lendenen
beteekend word, leerd ons zeer schoon de de h. en gròte paús Greg. hom. 13. in Ev.

„ Wij omgorden (zeid deze uitmuntende Leraar) onze Len-
„ denen, als wij de wellústigheid des vleesche door ont-
„ houdinge bedwingen. Want gelijk hij elders (hom. 22. in Ev.)
„ zeid: wat kan door de Lendenen anders verstaan worden
„ dan de vleeschelijke vermakelijkheid? daarom bad
„ ook David: schroei mijne Lendenen. Nadat de H. Greg.
dit fúndament gelegt had, gaat hij voord, en bouwd er
„ deze gewigtige redenering op. „ Die dan het Paaschlam
„ eet (ait) moet omgordene Lendenen hebben, zodanig
„ dat hij, die het plegtige feest der verrijzenisse en der
„ onsterfelijkheid vierd, nú niet meer door enige begeer-
„ lijkheden aan de bederfenisse onderworpen zij, dat hij
„ de wellústen beteúgele, en dat hij het vleesch van
„ ontúgtigheid bedwinge. Want hij weet niet wat het
„ plegtige feest der onbederfelijkheid inheeft, die nog
„ aan de bederfelijkheid door ontúgtigheid onderworpen
„ is. Dit zijn voor zommigen harde zaken om te hóren;
„ maar de poort is eng, die ten leven leid. „ q. d. Bene.

En waarlijk niets is'er ook redelijker dan dat godt
de Chrenen gebied dus geestelijker wijze húnne Len-
denen op te omgorden als zij hun ware Paaschlam J.C.
zúllen èten. Want indien men oudtijds om ook zelfs
maar de toonbròden, die slegs een afbeeldzel van ons
oútaars geheim waren, te èten van alle onreinheid,
ook van het gebruik des hùwelijks moest vrij zijn, vol-
1. Reg. 21-4. gens dat de Priester Achimelech aan David zeide,
O! hoe zùiver moet dan zijn een Chren, die begeerd te
èten het ware Levend brood dat uit den hemel gedaald
is? dat brood, en dien wijn van den Zacharias al voor-
Zach. 9-17. zeide: Wat heeft hij bèter, of schoonder te geven, dan
de tarwe der uitverkoornen, en den wijn die maagden
voordbrengt? #

Isa 52-11 Mundamini qui fertis vasa Domini. Sancti estote — toegepast op den niew gewijden Onderdiaken Hr. Súijlen, en nog meer op de Priesters, en daarna op alles geloviger —

Willen wij dan waardig ons geestelijk Paaschlam J.C.
èten? dat wij zorgen, om onze Lendenen te omgorden, of
om met alle mògelijke reinigheid tot de h. Coic te naderen.
2. Cor. 7-1. Laat ons (om met den Ap. Paúlus te sprèken) van alle
besmettingen des vleesches en des geests ons zelve zùiveren,
voltrekkende onze heiligmàking in de vreze gods.

Zie daar waarom godt Israel gebood húnne Lenden
t'omgorden, en wat dat voor ons Chren beduid. Gij
zúlt uwe Lenden omgorden. Prosequere pag. 3

2°. Gebood Godt d'Israëlieten: Gij zúlt schoenen aan úwe voeten hebben, om op húnne reize uit Egypten, en d'ongebaande wëgen der woestijne húnne voeten te verzorgen? O! de h. Geest zag hierdoor voor ons C.hnen op de geestelijke schoenen, die wij aan de voeten onzer zielen moeten hebben, om door de woestijne van dit leven na't beloofde Canaan van den hemel onverkinderd te wandelen. Hier zijn wij (gelijk d'Ap. Petr.) vroemdelingen en reizigers. Hier hebben wij (gelij Paú.) gene blyvende stad, maar verwagten de toekomende. 1. Pet. 2-11. Heb. 13-14

Op deze reize ontmoet man al vële moeijelijke banen vol doornen en slangen, rampen, en wederwaardigheden. daarom moet men schoenen aan de voeten hebben. De voeten der ziele (S. Aug.) zijn hare genëigentheden, want gelijk het lighaam bewögen word door de voeten, zo word de ziel ook bewögen door hare genëigentheden. Deze onze geestelijke voeten moeten wij wel schoeien met dik en sterk leer om (gelijk david) op d'adder en de slang te kúnnen wandelen, en den leúw en den draak te vertröden. deze schoenen worden gemaakt van de húiden der doode dieren. Ps. 90-13.

Wie zijn die doode dieren, vraagd de h. Greg.? En hij antwoord, dat zijn de hh. Vaderen, welkers húiden, i.e. strigtige voorbeelden ons gemoed treffelijk wäpenen, om alle moeijelijkheden te doorkomen. Voeg hierbij de lëringen en lessen van't Ev. die ons niet dan ënen smallen weg en ënge poort aanwijsen, die tot't leven, 't hemels Canaan leid, ik zeg, den weg van versterringe en boetvaardigheid, den weg van ootmoedigheid, en zedbaarheid, den weg van mätigheid, en onderdänigheid, den weg van quellingen en wederwaardigheid. Hiermede onze zielen te verzorgen is ~~verschoeijen~~ schoenen te hebben aan de voeten. Zö leerd ons Paúlús ons geestelijker wijze schoeien, als hij die van Ephesen húnne gansche úitrústing voorhoúdende, zeid: Staat dan vast, omgord úwe lendenen... En úwe voeten geschoeid hebbende om bereid te zijn tot het Ev. des vrëdes. Eph. 6-14.

i.e. om den weg die't Ev. aanwijst te bewandelen, en dús tot't hemels Canaan te geräken.

Dús moeten wij vooral geschoeid zijn ~~om~~ ons ware Paaschlam J. C. waardig, en met vrugt te ëten. Dús verklaard de h. Chrijs., die gröte verwonderaar van den h. Paúlús, des zelfs aangehaalde woorden, van het schoeien

der voeten. Na aldaar vertoond te hebben hoe de jôden
hun figûurlyk Paaschlam omgord en geschoeid âten,
„gaat hij aldus voord: Wij êten ook ons Paaschlam, nam
„Chs: want ons paaschlam Chs is geslagt, zeid d'Apostel
„Wij êten dan ook ons Paaschlam, maar dat ongelijk voor
„treffelijker is als het gêne de jôden âten. Derhalven
„moeten wij het ook geschoeid zijnde êten. Waarom tog?
„opdat wij ook tot den ûittogt, en tot de reize, die aan=
„staande is, vaardig zijn. Niemand dan van degenen,
„die dit Paaschlam êten, moet omzien na Egijpten (na
„deze wereld); maar na den hemel, Jerusalem hierboven.
„Daarom eet gij geschoeid zijnde, opdat gij zoud lêeren
„dat gij, zô haast gij hebt beginnen te êten, moet ûit-
„trekken, en û op de reize begêven i.e. ûw hart van de
wereld losmâken, en den hemel 't ware beloofde land
zoeken.

Willen wij dan als regte Israëlieten ons geestelijk Paas
Lam J.C. êten? Wij moeten schoenen hebben aan de
voeten onzer zielen, om bereid te zijn tot 't Ev. des vredes
om naar de regelen van 't Ev. te leven, en dus tot den hemel
te gerâken. Zo wie zig niet schoeid met het leer, ik #

3º. Gebood Godt den Israëlieten dat zij het
Paaschlam zouden êten, Hôudende stokken in de hand
om op hunne reize des te vaster te gaan, daarop te
steunen en te rusten, en zig tegen alle vijandlijkheden
te verwêren? # Vraagd iemand, wel wat welke is die geeste-
lijke stok? Deze is een vast geloof, waarop wij ons bij 't
ontvangen van dit hoogheilig Sacr: moeten betrouwen
en waardoor wij ons tegen alle aanvegtingen, en bedrijven der
dingen, van den kant der menschelijke redenen, en der
domme zinnen moeten wâpenen, en beschermen. Deze
stok is het geloof gegrond op 1º. de woorden van den Here
Jesus zelf, en 2º. de altijd durende overleveringen der kerke
1º. Op de woorden van Jesus zelf, die, volgens 4 zekere
getuigen, dit geheim instellende zeide: dit is myn Lighaam, of
en niet gelijk onze afgedwaalde broeders willen: dit is een
figûur, een afbeeldzel van mijn Lighaam, waarom zij ook
zelfs in fransche vertâlinge gesteld hebben: Ce signifie
Voeg hierbij, dat Chs hier tot zijne Apostelen alleen Spr
en

Zeg met de
Lesse van 't h. Ev:,
en zijn leven daar niet
naar schikt, is
onbequaam of
niet in staat om
ons Paaslam J.C.
te êten. #

Wij Chnen
hebben ook ênen
geestelyken stok
van nöden, met
den wij ons gees-
telyk Paasch-
lam moeten êten.

Daar en boven gebood Godt Israel geschaeid het Paaslam t'eten, tot teken of ter beduidinge der aanstaande verlossinge uit hunne droefheid, armoede, en Slavernije daar zij tot nog toe in Egypten in gezeten hadden? O! wat grooter vreugde maaltijd voor ons Chren dan van ons ware Paaslam J. C.? Wat grooter goederen dan dat J. C. zig zelven aan ons geeft, en ons armen en hongerigen, vervuld met zijne goederen, ja met zig zelven? Wat heerlijker verlossing dan dat hij zig aan ons geeft tot onderpand onzer verlossinge tot vergiffenis onzer zonden, gelyk de woorden der instellinge mede brengen?

Zorg dan wel eer Israel den Here een Lied tot dank hunner verlossinge uit hunne droefheid, armoeda, en Slavernije? wiet hen dit door de schoenen aan hunne voeten beduid? Laten wij ons dan ook schoien, en den Here onzen dank betuigen, dat hij zig bloedig aan het kruis, en nog onbloedig in ons Outaars geheim tot ons Paaslam gegeven heeft, en nog geeft. Ja. J. C. zelf is ons dus voorgegaan, want dit h. geheim onbloedig ingesteld hebbende, en uitgaande uit den eetzaal van Jerusalem om bloedig op Calvarien geslagt te worden, begon dit met een blijden Lofzang, hijmno dicto gelijk d' Evn zeggen.

Wel aan dan A. T. met Paulus zeggen wij dan, Cps ons Paaslam is voor ons geslagt, laat ons dan feest houden, laat ons naar 't v. B. van 't oude Israel den Here zingen, laat ons naar 't v. B. Jesus zelf zig ons tot ons Paaslam gevende den Here een Lofzang zingen tot dank onzer verl.

Zie daar A. T. Lett. en zedelyk verklaard het omgorden der Lenden, en het schoeien der voeten &c. Om het nu niet te lang te maken, en ons naar onze gesteltenis te voegen verschuiven wij het overige tot morgen in de Laatkerk &c.

[egter] niets bijbragt om zig uit te leggen; daar hij nog-
[m]aals in andere gelegentheden, zo zorgvuldig was om hen
in't bezonder uit te leggen het gene hij tot de scharen in ge-
lijkenisse had gesproken. Niets diergelijks doet Chs hier,
en dienvolgens sprak hij ook niet in gelijkenisse. 2. ~~Voeg~~ dit ons geloof steund
hier op: dat alle de 4 getuigen de tegenwoordigheid van Chs
in't alderh: Sacr: met de zelve woorden uitdrukken, zonder
dat een van allen zeid, dat die woorden: dit is mijn bedui-
den, dit verbeeld mijn Lighaam, het gene zij egter in an-
dere gelegentheden zorgvuldig doen v. g. als Chs zeide: Matt. 16-6-11...
Wagt u van den dezem der Pharisëen &c Breekt dezen Jois. 2-19...
tempel af &c. Niets diergelijks doen hier de 4 getuigen,
en diensvolgens niets diergelijks moet men hier ook willen
zoeken. 3. ^~~voeg hier by~~ dat die woorden zijn 't testament ^de steunstok van dit ons gelove is
van Jesus, en diensvolgens dat wij ons aan den Letter van't
zelve moeten houden, en niet met ene enkele afbeeldzel
laten paijen, alzo min als iemand bij testament een huis gemaakt zijnde
zig met ene schilderije, of afbeeldzel van dat huis zouden
laten paijen. 4. eindelijk voeg hier nog bij, dat Chs, die zeide
dit is mijn Lighaam, Godt zelf was, en diensvolgens mag-
tig om te doen het gene hij zeide: Waaruit volgd, dat alle
d'opwerpzelen: hoe kan dat wezen? hoe kan hij met zijne
Lighaam tegelijk op zo vele plaatsen zijn? hoe kan zo een
groot Lighaam onder zo ene klijne hostie besloten wezen?
alle deze, en diergelijke opwerpzelen, zeg ik, vervallen
van zelfs; misdien zij, die deze doen, zo wel als wij, dagelijks
belijden: Ik gelove in Godt Almagtig. Is Chs, die tot zijne
Apostelen zeide: Neemt, en eet, dit is mijn Lighaam, Godt!
is hij Almagtig? dan moet men niet vragen: hoe kan dat
wezen?

2°. Behalven deze bewijzen der h. Schrifture waar ~~op deze~~ ons ge-
loof rakende dit hooghailig Sacr: gegrond is, zo steund
't zelve ook op d'altoosdurende overleveringe der Kerke,
die dit altoos geloofd en geleerd heeft, zo verre dat zij, die
deze waarheid lochenen, niet kunnen aantonen den tijd
wanneer de katholijke kerk zou begonnen hebben de zelve
te geloven. Neen! Maar integendeel kunnen wij hen aan-
tonen wanneer zij die waarheid hebben begonnen te lochenen,
nam in de 11 euwe, als Berengarius, dit 't eerst van allen
heeft ondernomen.

Zie daar den Stok, dien wij in de handen moeten hebben
om ons geestelijk Paaschlam J.C. te èten, daarop steu-
nende zullen wij alle menschelijke redenèringen, en alle
getuigenissen der zinnen verwerpen. In dezen zin sprak
de h. Greg. van Nazianzen van dezen geestelijken Stok,
" en zeide: " Rust op uwen Stok, sta vast, en onbeweeglijk,
" twijfel geenzins om de redenèringen van de vijanden der
" waarheid, nog laat u door hunne schijnredenen niet ont-
" roeren. Orat. 4. in pasch.

Willen wij dan als regte Israëlieten ons geestelijk Paasch-
lam J.C. èten? wij moeten met den Stok des geloofs gegrond
op de Schrift, en altoosdurende overlevering der kerke zijn
gerust en gewapend zijn. En dus, verre van te wankelen, en met de Ca-
Jois. 6-53 pharnaïeten te zeggen: hoe kan hij ons zijn vleesch te èten
v. 69. geven? zo zullen wij met Petrus zeggen: Heer, gij hebt de
woorden des euwigen levens. Zo dan gebood d'Israëlieten &c

4° Eindelijk gebood Godt den Israëlieten: gij
zult met er haast èten, omdat hunne tijd kort was? O! wij
Christenen moeten ons geestelijk Paaschlam ook met er haast èten.
Niet dat wij in onze voorbereidinge of in't gebruik van dit
hoogheilig Sacr. haastig, schielijk, en onagtzaam moeten
te werk gaan; neen! integendeel; want zeide Godt van
Gal. 4-9. die arme en zwakke dingen, of Sacramenten der oude Wet:
Jer. 48-10. Vervloekt is hij, die het werk des heeren bedrieglijk (de 70
sloffelijk, of met agteloosheid) doet? hoe veel te meer
hebben zij Gods vloek te wagten, die 't heiligste van onzen
godsdienst, de voorbereiding en 't gebruik van 't èten
van ons Paaschlam J.C. zo zouden doen? verre zij dan
van ons, dat wij zulk een haastig, slof, en onagtzaam
èten zouden aanprèken. Neen! Maar door den haast waarmede
wij Christenen ons ware Paaschlam moeten èten, verstaan wij
ènen geestelijken honger, graagte en drift, die ons tot
het voorbereiden, en het èten van het zelve moet aan-
drijven. De al te grote drift, dien men in't èten der lig-
hamelijke spijzen veeltijds involgd, is gewis een zonde
van ongeregeldheid, en een zonde van gulzigheid of over-
daad; maar tot de Godlijke en ware zielespijze, tot ons
hoogheilig Paaschlam J.C. kan men noit ènen te groten
honger, of begeerte hebben, omdat deze honger ons bequaam
maakt, om'er door gevoed en versterkt te worden; gelijk
integendeel d'onlust, loom- traag- en onverschilligheid
op dit stuk ons geheel onbequaam maakt, om'er de vrugten
en

en versterking van te genieten.

Als de Heer J. C. zig als een wàre Paaschlam aan zyne Apostelen wildeo te èten gèven, verklaarde hij hen ùitdrùkkelijk: Ik heb zeer verlangd dit Paaschmaal met ù te èten, eer ik gà lijden. Indien dan Chs zò een groot verlangen had om met zijne discipelen het Paaschmaal te te èten, hoe veel te meer moeten wij dan zijne discipelen verlangen om 't met hem te èten? Dus zei de welsprèkende Vader Chrijs: zeer wel: Niemand moet dan tot de h. tafel nàderen, die niet graag is, niemand die traag is. Allen moeten wij 'er brandende, ijverig, en aangespoord toenàderen: want moesten de Jòden, staande, geschoeid, hoùdende stokken in de handen, en met 'er haast het Lam èten, hoe veel te wakkerder, en grètiger moet gij het èten? En na dat die gròte Lèraar had aangetoond wat een grùwzaam qùaad het is, onwaardig ons Paaschlam te èten, en d'onbegrijpelijke Liefde van Jesus in dit geheim, zò voegd hij 'er bij: Overweeg dan wat gròte eer gij hebt bekòmen, en wat tàfel gij geniet. het gène de Engelen met verschrikkinge aanzien, om den glans die 'er uit voordkomt, hiermè worden wij gevoed, mè vermengd, en zijn een Lighaam en een vleesch van Chs geworden.... Wat harder voed de schàpen met zijne eigene Lighaamsdèlen? Maar wat sprèke ik van ènen harder? Daar zijn dikmaals moeders, die na 't bàren hare kinderen aan vreemde vroùwen te voeden gèven; maar dit heeft hij (J. C.) niet gedoogd: hij voed ons met zijn eigen blood, en hij vereenigd ons met zig door alle middelen.

Lùc. 22-15.

hom. 82. al. 83. in Matt. H. 4.

H. 5.

Willen wij dan als regte Jsraëlieten met 'er haast ons geestelijk Paaschlam J. C. èten? Dat wij dan (om met den gem Vader Chrijs. te sprèken) dat wij dan, die zò gròte Liefde ~~Liefde~~, en eer ontvangen hebben, toq niet traag zijn: Zie gij niet met wat gròte drift de zùigelingen aan der moeders borsten vallen? Met de zelve drift moeten wij tot deze h. tafel, en tot den borst van den geestelijken drinkbèker nàderen; ja met nog groter drift om als kinderen, de genade van den h. Geest te zùigen, ja onze ènigste smert moet zijn van dit geestelijk voedzel berooft te worden.

ibid.

Zie daar de 4. plegtelijkheden, waar ~~mèdan~~ God den Jsraëlieten gebood hùn Paaschlam te èten, // toegepast op ons Chrn om waardiglijk ons wàre Paaschlam J. C. te èten.

2°. Gestaltenissen zò noodzàkelijk voor ons Chnen dat wij 'er ook op mògen toepassen, de rèden waarom God Jsraëlieten

// gistreeen en bodam.

vraagd iemand wel waarom gebood God d' Jsraëlieten dùs toegerùst 't Paaschl. t' èten? Tijs. 6.

geboden met zulke plegtelijkheden hun Paaschlam te èten: Want het is Paasche, dat is de doorgang des heeren

Zeiden wij in de Letterlijke verklaringe, dat hier gesproken word van den doorgang des Engels verslaande alle d'eerstgeboornen der Egijptenaren, en spàrende die der Israëlieten welkers huisen, in dewelke het Lam met die plegtelijkheden wierd gegèten, met het bloed des Lams bestrèken wàren? O! zo gaat Godt ook nog door onder ons Chnen, verslaande niet alleen d'Egijptenàren, ik zeg, die buiten de Kerk zijn, maar ook de Chnen die verzuimen hun Paaschlam te èten, en hunne huisen, ik zeg hunne zielen met des

Jois. 6-54. zelfs bloed te bestrijken. Tegen deze donderd de Heer Jesus uit, bij eedzwèringe zeggende: Voorwaar, voorwaar, ik zeg u: Ten zij dat gij het vleesch van den Zone des menschen eet, en zijn bloed drinkt, zo zult gij geen leven in u hebben.

Ja ook gaat Godt nog door onder de Chnen verslaande diegènen, die hun Paaschlam wel èten, maar niet met die gestelteniſsen, waar me 't moet gegèten worden. Zò versloeg Godt ènen Judas den eersten onwaardigen èter van ons ware Paaschlam J. C., de duivel voer in hem, hij ging zijnen meester verràden, en verkopen; door wanhoop vervoerd ging hij zig zelven met den strop verhangen. Zo vertoond ons Jesus in de parabel van den Koning die een bruilofft voor zijnen Zone had aangeregt, Godt doorgaande, of in de bruilofts zaal binnen kòmende, en ziende daar een mensch die geen bruilofts kleed aan had, die mè wel zijn Paaschlam eet maar zonder de behoorlijke gestel-

Matt. 22-13. teniſsen, waarop hij tot zijne dienaars zeide: Bind hem

P. M.
Dominica
Paschatis
1762.

6to de Agno Paschali

Hæc est religio Phase: omnis alienigena non
comedet ex eo; Omnis autem servus emptitius
circumcidetur, et sic comedet. Advena et
mercenarius non edent ex eo. (In una do-
mo comedentur, nec efferetis de carni- Fer. 2da Paschatis
bus ejus, nec os illius confringetis.)
Exod. 12. V. 43-46.

Zeker een van d. doorlugtigste afbeeldzels der
waarheid, waar van wij op dit hoogfeest der hoogfees-
ten, ik zeg op deze paaschdagen in godskerke met
alle dankbaarheid en geestelijke vraugde de gehou-
genis vernieuwen, was wel eer d'offerhande van den
vromen Abel, die een schaapharder zijnde den heere
d'eerstelingen en het beste zijner kudde offerde,
het gene Gode zo zeer behaagde; dat de text er van
zegd: de Heer zag op Abel en op zijne giften. Gen. 4-4.
Met betrek op deze offerhande van Abel, en alle
de navolgende offerhanden der Lammeren, die godt
den Jooden in 't O. V. had voorgeschreven, dat zij hem
moesten offeren, als afbeeldzels der eenige ware
en volmaakte offerhande van Jesus bloedig aan het
kruis, en onbloedig in ons alderh: Outaarsgeheim,
word Jesus openb. 13 genoemd: het Lam dat geslagt is Apoc. 13-8.
van de grondlegginge der wereld.
Dog onder alle Lammeren van Abel af geslagt
mogen wij zeggen, dat het heerlijkste voor-en af-
beeldzel van Jesus, het Lam geslagt van de grond-
legginge der wereld, is geweest het oude Paaschlam
der Jooden. Paulus, die hoogverheven uitlegger
der oude schaduwen met betrek op onzen heiland
J. C., is onze Leeraar en Leidsman op dit stuk. De Kerk de pijlaar
en vaste stijl der Waarheid volgd hem op dit spoor
na, en doet ons op dit hoogfeest d'uitlegging van
dien Apostel in den Epistel voorLezen, en roept ons
allen toe: Chs ons Paaschlam is voor ons geslagt. 1. Cor. 5-7.
Wij hebben U. A van 't oude Paaschlam der Jooden,
als een afbeeldzel van ons waare Paaschlam J. C. nu
etteleijke rijzen gesproken. V in zigt is dit nu nog tes

vervolgen. De text van't Oude Paaschlam sprekende,
zegd: Dit eischt de godsdienstigheid van't Paaschen:
geen vreemdeling zal'er van eeten. Alle gekogte dienst-
knegt zal besneeden worden, en zo zal hij'er van eeten.
de vreemdeling en de huurling zullen'er niet van eeten.
Het moet in een huis gegeeten worden: en gij zult van zijn
vleesch niets buiten draagen, nog geen van zijne been-
deren zult gij breeken.

Propositio

Wij zullen dezen text 1mo naar den Letter van't
oude Joodsche Paaschlam in't kort verklaren.
2do 't zelve overbrengen
tot ons waare Paaschlam Jesus Christus, en
3tio zédelijke toepassen.

Twe hoofddeelen, rakende de godsdienstigheid
van't oude Paaschlam te eeten, behelsd onze text
1o de personen, die tot het eeten van't zelve niet mog-
ten toegelaten worden
2o een gebod van het in een huis te moeten eeten, en
een dubbeld verbod van geen vleesch des lams
buitens huis te dragen, nog geen van zijne been-
deren te breeken. Wij zullen ons nu alleen aan 't eerste houden.

Rakende dan de persoonen, die tot het eeten
van het Paaschlam niet mogten toegelaten worden,
zegd Godt v. 43 na onzen text in 't algemeen: Zo wie
niet besnedon is, die zal'er niet van eeten. # Dog in
onzen text worden die personen afzonderlijk genoemt.
de Heer (zegd de text) zeida tot Moises en Aaron:
dit eischt de godsdienstigheid van't Paaschen: geen
vreemdeling &c. En dien's volgens drie zoorten van
menschen noemde Godt, 1. vreemdelingen, 2. gekogte
knegten, en 3. huurlingen, die tot het eeten van het
Paaschlam niet mogten toegelaten worden, indien
zij niet vooraf besnéden wáren.

1. Geen vreemdeling zegd Godt, i.e. gelijk verscheiden
Joodsche Leeraars, en ook de Chaldeesche Uitbreiders
willen, geen Apostaat of afgevallene Jood van zijnen
godsdienst, die gelijk naamals de heiland leerde als
een heiden of tollenaar moet gehouden worden.

Maar dewijl de text spreekt van een vreemdeling
die, als hij zig liet besnijden, het paaschlam mogt
eeten, zo wijst dit aan, dat hier niet van een besneden
Jood, die van zijnen godsdienst is afgevallen, gesproken
word.

Des veel beter verstaan hier door den 2. vreemdeling

d'

Godt vereischte de Besnijdenis om dat men daardoor eerst wierd ingelijfd in Godsvolk, en regt kreeg om aan de voornaamste kierclijke godsdienstigheid van Gods volk deelgenoot te moogen wezen. daarom zeide Godt sprekende in't algemeen van de genen die tot het eeten van het Paaschlam niet mogten toegelaten worden: zo wie niet besneeden is &c.
Matt. 18-17.

1.
d'eenpaarige Catholijke Uitleggers al dengenen[3]
die van 't Joodsche geslagt of afkomste niet was,
van wat afkomste hij ook was, of waar hij mogt geboren
wezen. Want alhoewel alle menschen, als afkomstig
van Adam en Eva, elkanders naasten zijn, egter zederd
Gods verbond met Abraham, en zijne geslagte, wier-
den alle andere volkeren en natien vreemdelingen
geheeten. En deze vreemdelingen in tegenstellinge
van de Jooden, als tot zijn volk niet behorende, sloot
Godt van 't eeten des Paaschlams uit. Geen vreemdeling
zal'er van eeten, ~~Dog~~ te weeten met bepaling, zo hij zig niet
wilde laten besnijden; want liet hij zig besnijden,
dan trad hij mede in 't verbond van Godt met Abraham
en zijne nakomelingen gemaakt, dan ontving hij het
teken van dat verbond, dan wierd hij een Joodsbekeer-
ling, schoon hij van natie een heiden was, en dan wierd
het eeten van het paaschlam hem geoorloft, agtervol-
gens dat Godt 12. 48. uitdrukkelijk zeide: Zo dog iemand
der vreemdelingen met u. wild komen woonen, en
des Heeren Paaschen houden, zo zal eerst al zijn man-
volk besneeden worden, en aldus zal hij het moogen doen.
Geen vreemdeling, dan of heiden zijnde, en willende
heiden blijven, zal'er van eeten, zeide Godt.
2. Bij den vreemdeling voegd Godt den gekogten
dienstknegt. Alle gekogte dienstknegt (zegd Godt)
zal besneeden worden, en zo zal hij 'er van eeten.
Door deze gekogte dienstknegten worden de heiden-
sche onbesneedene dienstknegten, die de Jooden tot
hunne slaven kogten, verstaan, want de hebreeuwsche
of Joodsche dienstknegten, als besneedenen waren
uit zig zelve tot het paaschfeest geregtigd. Zo dat
Godt hier ziet op zulke dienstknegten die heidenen
en onbesneedenen waren, hoedonige Abraham, Isaac,
en Jacob 'er veele hadden, als te zien is Gen. 12-16. 26-19. 32-5.
En zulke gekogte dienstknegten of slaven gebood
Godt dat besneeden moesten worden. Alle gekogte
dienst zal besneeden worden, en zo zal hij 'er van eeten.
Gelijkvormig aan het gene Godt Abraham gebood als
hij hem en zijne nakomelingen tot zijn volk verkoor
en de besnijdenis tot zegel van dit zijn verbond instelde
en onder andere zeide: Zo eigen huisknegt, als die ge- Gen. 17-12.
kogt is, zal besneeden worden. Niet dat dit zo moet

verstaan worden, dat die gekogte dienstknegten of Slaven
met geweld tot de besnijdenis en 't omhelsen van den Jood-
schen Godsdienst moesten gedwongen worden; neen! want
de besnijdenis, zijnde het zegel van Gods verbond, moest
vrijwillig verkooren en aangenomen worden. Maar Godt
gebiedende: <u>alle gekogte dienstknegt zal besneeden
worden</u>, wilde dat zijn volk hun best zoude doen om
die knegten tot 't omhelzen van den Joodschen Gods-
dienst aan te leiden. Waarom d' uitleggers ook zeggen
dat zij zorgvuldig moesten vermeiden zulke knegten
te koopen, die zig onwillig verklaarden om den Jood-
schen Godsdienst te zullen aanneemen. De Jood
Maimonides zegd, als zo een dienstknegt na een
jaar beproevinge nog weigerde de besnijdenis t' ont-
vangen, dat zijn meester hem wederom moest verkopen
om geen onbesneedenen langer in zijn huis te houden.
<u>Alle gekogte dienstknegt</u>, dan zegd Godt, <u>zal besnee-
den worden</u>, of zult gij zorgen en aanleiden dat besnee-
den werde, en zo zal hij 'er van eeten.

3. Bij den Vreemdeling, en gekogten Slaaf voegd
x en herhaald nog Godt den huurling, x <u>De Vreemdeling en huurling</u>
eens den naam van Vreemdeling <u>zullen 'er niet van eeten</u>. Van den Vreemdeling, die
~~[illegible]~~ Godt hier nog herhaald, hebben wij reeds gespro-
ken, en men kan 'er door verstaan allen heiden van
wat natie of plaatse, en hier in 't bezonder, die heide-
nen die onder de Jooden woonde, als de Chananeesche
koopluiden, en diergelijken. Des gaan wij de bepaling
van Vreemdeling hier verbij, en aanmerken alleen het
derde zoort dergenen die Godt verbood van het Paasch-
lam t' eeten, ik zeg, den huurling. <u>De huurling</u>, zeide
Godt, <u>zal 'er niet van eeten</u>. De Huurling i.e. een vreem-
de dagloonder, dien de Jooden voor eenigen tijd voor
geld tot hunnen dienst huurden of om in den wijngaard
te werken, en den akker te bouwen, of om de schaapen en
het vee te hoeden. Deze al wilde en verzogt hij ook het
Paaschlam mee te eeten, <u>hij zal 'er niet van eeten</u>, zeide
Godt, te weten zo lang hij niet besneeden was, dog besnee-
den zijnde wierd hij volgens de Wet van zelf daartoe
geregtigd.

Zie daar

Gaan wij nú van 't Joodsche tot onz waare Paaschlam J. C. over. O! al wat de text naar den Letter van 't oude Paaschlam meld past volmaaktelijk op J. C. in ons Oútaars geheim.

1° Was niemand dan een Jood of een besnedena geregtigd om het oude Paaschlam te eeten? O! dit verbeeld ons dat men, om ons waare Paaschlam J. C. in ons Oútaars geheim te eeten, gedoopt, en geestelijk moet besneden zijn. En wel 1. Gedoopt: Want gelijk de besnijdenis iemand een erfgenaam des verbonds en der beloften maakte, die godt aan Abraham had gedaan, hem in gods volk inlyfde, en hem tot Abrahams nakomelingschap deed behoren; alzo maakt de h. doop een Christen, Lijfd hem in Chs en in gods volk in, en geeft hem ragt tot alle de goederen en voordeelen der kerke. Gij alle (Paúlús) die gedoopt zijt, hebt Chs aangetrokken. Niemand dierhalven dan een Christen en een gedoopte heeft regt om 't godlijke Paaschlam J. C. te eeten. Daarom heeft ook de Kerk van 't begin af noit aan ongedoopten het aanbiddelijke oútaars geheim medegedeeld, nog toegelaten dat zij 't waaragtig Paaschlam aten: want hoe zeer de kerk tugt in het viezen en uitdeelen der heilige Mijsterien veranderd zij, men zal in alle eúwen niet een voorval vinden, dat aan een ongedoopte vergund is dit godlijk Paaschlam t' eeten. Wel is waar men gaf in de vroegste eúwen der kerke aan de kleine kinderkes wel de h. Coia onder de gedaante van den wijn; dog men onthield de zelve zorgvuldig aan de bejaarden, die nog niet gedoopt waren, hoe stigtig zij reeds leefden en kún geloof beproefd mogt wezen; ja men liet niet toe, dat zij in de h. Offerhande tegenwoordig bleven, en men gaf hen zelfs gene volkome onderregting van dit hoogheilig geheim voor dat zij gedoopt waren. En hieruit ziet men hoe noodzakelijke het altoos is geweest, dat men gedoopt moest zijn, om het waaragtig Paaschlam J. C. te mogen eeten. — Gal. 3-27.

2. Dog niet alleen gedoopt, maar ook geestelijk besneden moet men wezen om ons ware Paaschlam te eeten. Besneden moet men wezen 1. van alle grote of doodelijke zonden, en zo veel 2. doenlijk is van alle aangekleefdheid aan de mindere of daagelijkze zonden. 1. Zodat al wie na den doop merkelijk

heeft gezondigd, dat zondige eerst moet afgesneden
hebben door een waare bekeering, en een goed gebruik
van 't h. Sacr. van penitentie, om dus het waare paasch
lam J. C. eeten. Deze afsnyding of besnydenis is de
beproeving die d' Ap. Paulus vooraf vereischt als hy
1. Cor. 11-28. van het eeten van dit godlyk paaschlam ^spreekt. Dat de mensch
zig zelven beproeve, en aldus van dit brood eete, en
van den drinkbeker drinke: want die 'er &c. Over deze
noodzakelyke beproeving verklaard zig aldus de laat-
Conc: Trid: Sess. 13. Cap. 7 te kerkvergadering: Ecclea consuetudo declarat eam
„ probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius
„ peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur,
„ absq. præmissa Sacramentali confessione ad sacram
„ Eucharistiam accedere debeat. Zo dan besnyden van
alle doodzonden. 2. Behalven deze besnydenis der
doodelyke zonden is 'er nog een twede voor die in staat
van gratie leeven, nam. een besnydenis van alle aange-
kleefdheid aan mindere of dagelykze zonden.
deze zuivering, of Besnydenis leerde ons de Heiland
als hy voor d' instelling en uitdeeling van 't aldern.
Sacr. de voeten zyner Apostelen, die hy zuiver noem-
de, gewassen heeft, leerende hoe ook die, die zuiver zyn
van alle doodelyke zonde, vooraf, voor 't eeten van
ons godlyk Paaschlam, de voeten hunner zielen
van alle stof der zonde moeten afwassen door de
beoeffening van allerhande godsdienstige werken
en bezonder door een goed gebruik van de Biegte.
Zo dan vereischtte godt in 't O. V. vooraf de Besnyde-
nis om het Paaschlam te moogen eeten, ook van ons
word vereischt van d' ongedoopten de besnydenis
van den h. doop, en van de gedoopten, een geestelyke
Besnydenis van alle groote of doodelyke zonden, en
zo veel doenlyk is van alle aankleevelykheid aan
de mindere of dagelykze zonden. Dit in 't algemeen.
Aangemerkt rakende de personen die godt in 't algemeen uitsloot van het eeten van het oude Paaschlam, aanmerken wy 2º in 't bezonder driederleide zoorten van persoo-
nen die godt daarvan uitsloot, nam. 1. den vreemde-
ling, 2. den gekogte dienstknegt, en 3. den huurling
En, zie! deze driederleide zoorten van geestelyke vree-
delingen, slaaven, en huurlingen worden ook nog
van het eeten van ons godlyk Paaschlam J. C. in 't
aldern. Sacr. des Outaars uitgesloten.
En wel 1. geenen vreemdeling mag het Sacr. van
Jesus Lighaam gegeven worden. En wie is die vreemde-
ling? Niet alleen alle ongeloovigen, of die buiten
den schoot van de h. Kerke leeft, maar ook alle die den

den naam van Catholijk draagt, maar een vreemdeling
of onkundig is in de punten van het geloove. Als de
Heer Chs de Jooden en zijne discipelen, Jois. 6. zoude
spreeken van zijn vleesch en bloed tot spijs en drank
te zullen geven, het eerste, dat hij vereischtte, was dat
zij in hem moesten gelooven. Werkt (zeide hij) niet om de — Jois. 6-27.
spijze die vergaat, maar die blijft ten euwigen leven,
die de Zoon des menschen u geven zal: want hem heeft
godt de Vader bezegeld. Zij vraagden hem dan: Wat zullen
wij doen om de werken godts te bewerken? Jesus ant-
woordde, en zeide hen: Dit is het werk godts, dat gij ge-
looft in den genen die hij gezonden heeft. D'Apostel
Paulus verhalende d'instelling van dit hoogheilig geheim,
en daarbij voegende de noodige gesteltenissen, stald onder
andere wel uitdrukkelijk, dat al wie van dit Paaschlam
waardig zal eeten, moet kunnen onderscheiden het — 1. Cor. 11-29.
Lighaam des Heeren. Hierom van't begin der kerke af,
en nu nog heden mag geen bejaarde vreemdeling, geen die in
de voornaamste artikelen des gelove, en in't bezonder
van dit aldarh: Saer: niet onderwezen is, tot het eeten
van dit godlijk Paaschlam toegelaten worden. Zo
dan geen Vreemdeling, en

2. ook geen gekogte dienstknegt, of Slaaf
mag hier worden toegelaten. Vraagd iemand: wel wie
is'er onder de Christenen nog een Slaaf? Wij antwoorden
1o. met de woorden van den Heere Jesus: Qui facit pec- — Jois. 8-34
catum, servus est peccati. En dienvolgens alle die nog
in zijne zonden zit, die niet verlaat, en afstand van heeft
gedaan mag het godlijk Paaschlam J.C. niet eeten.
dog hier van boven breeder, als wij van de noodzake-
lijkheid der geestelijke besnijdenissen, of het afsnijden
der doodelijke werken hebben gesproken.
2o. Vraagd iemand nog: wel wie is'er onder de Chnen
nog een Slaaf? Wij antwoorden, ~~met den H. Apostel Paulus~~
alle die godt maar diend uit een slaafelijke vreeze
voor de tijdelijke of ook d'euwige straffen der helle,
mitsdien zulk een alleen het quaad maar laat (als hij
't al laat) gelijk de h. Aug. spreekt timore pœnæ, et
non amore justitiæ. En dienvolgens zo lang hij godt
dus maar slaafelijk diend, blijft hij een overtreeder
van't eerste en grootste gebod, boven al bemind eenen
godt, zo lang blijft hij onder den vloek van den Apostel
Paulus uitgesproken: Zo wie onzen Heer J.C. niet be- — 1. Cor. 16-22.
mind, die zij vervloekt. Maran atha. Zo dan geen
Vreemdeling, nog gekogte dienstknegt of slaaf mag

van ons Godlijk Paaschlam J. C. eeten. Eindelijk, en
3. ook geen Hüürling mag daar toegelaten
worden. Vraagd U. A. wel wie word'er door den Hüürling
verstaan? O! al die de religie of Godsdienst maar aan
hangt om eigen baat en tijdelijk voordeel, dat hij daarmê
beoogd. Zodanigen zijn alle die Chs, den Godsdienst en
waarheid maar aanhangen, zo lang zij in't tijdelijke
van Godt gezeegend worden, en bij den Godsdienst en 't
voorstaan en aankleeven van dien, overvloed van brood
hebben, en ondertüssen Chs, Godsdienst en waarheid
reeds met zeden en gedrag verloochenen, en vroeg of
laat ook met den mond zullen verlaten en verzaken.
Luc. 8. 13. Menschen, daar Chs van zeid: ad tempus credunt, et
in tempore tentationis recedunt. Menschen gelijk
2. tim. 4. 10 aan Demas, van wien Paulus: Demas heeft mij verlaten
hebbende deze wereld Lief. Menschen gelijk aan die
Joes. 6. 14. scharen, die Chs voor den prophect üitriepen, die
hem hunnen koning wilden maaken, als hij hunne
hongerige büiken met brooden had verzaadigd, die
v. 24 alszij hem over de zee gezogt en gevonden hadden, daarom
v. 26 ook hoorden: Voorwaar, voorwaar ik zeg u, gij zoekt
mij niet om de teekenen die gij gezien hebt, maar om dat
gij van de brooden gegeeten hebt, en verzaad zijt geword
Alle zülke hüürlingen die Godt maar om de brooden
dienen, zijn niet waardig om het hemels brood, ons waar
Paaschlam J. C. in't alderh: Sacr: t'eeten. Verstout'er
zij zig egter het in zülk een staat t'eeten? zij vallen
1. Cor. 11. 27. onder de bedreiging van den Apostel: Zo wie onwaar
delijk dit brood zal eeten, of den drinkbeker des
heeren zal drinken, die zal schüldig zijn aan het
Lighaam en bloed des heeren.
Zodan: zie daar A. T. wie volgens onzen text van
t'eeten van't oüde, en wie van't eeten van't nieuw
Paaschlam J. C. in ons aütaars geheim üitgeslöten
worden.

3tio Pars

Laat ons nü in't kort eens zien de gevolgen die
wij'er voor ons üit moeten trekken.
1o. Hoorden wij dat geen onbesnedene, ik zeg geen
ongedoopten of onbesnedenen van't zondige ons God
lijk Paaschlam J. C. mag eeten?
1. O! wat reden van dank voor Gods onüitsprekel
lijke genade die ons heeft doen herbooren worden üit
het water en den h. Geest, en düs door den doop als
door de deür heeft ingeleid in't hüis der h. kerke, en
daar

daar door den toegang tot alle de voordeelen der kerke en in't bezonder het regt om Chs ons Paaschlam voor ons geslagt t'eeten, gegeven heeft? deze onze dank-baarheid moeten wij bezonder betoonen op Paasch avond, als gisteren morgen, als wij den vont met alle plegtelyk-heid zien gewyd of gezegend worden||, als wij zien den h. doop bedienen, en 's jaarlijks op onzen geboorten of doop dag, een dag die ider Christen, die 't maar kan bybrengen, als een h. dag, ja als een hoogtyd door een h. gebruik der hh. Sacr. behoorde te vieren.

|| deze onze dank-baarheid moeten wij gedurende deze week, in den ouden tijds de gedoopten op Paaschavond met lange witte kl. vernieuwen. deze moeten wij toonen.

Is'er iemand ook bejaard en ongedoopt? o! hoe zeer behoorde hij, gelijk de Priester in 't wijden van den vont op Paaschavond zingt, met een David uit te roepen, Gelijk een hart snakt naar de water bronnen, zo snakt mijne ziel tot u, o Godt. o! met Jesus sprekende van den doop zijns bloeds of lijdens, behoorde hij, ziende op den verwagt worden den doop des waters uit te roepen: Ik heb met een doop gedoopt te worden, en hoe word ik geprangd, tot dat het voltrokken worde?

NB Menonita ad baptismum disponebatur.

Ps. 43-2

Luc. 12-50.

2. Hoorden wij dat een gedoopte nog geestelyker wijze zig moet besnijden van alle doodelyke zonden, en zo veel doenlijk is van alle aangekleefdheid aan de dagelijze zonden, om ons Paaschlam J.C. t'eeten?

dat dit ons vermane, en aanzette om ons altoos wel te beproeven, en zo ons Paaschlam t'eeten, altoos gedagtig de spreuk des heilands: Wagt u dat gij het heilige den honden niet geeft, en het gene eertyds de diaken voor 't uitdeelen der h. Coie luidkeels uit-riep: Sancta Sanctis.

Matt. 7-6

Vertrouwen wij al van merkelyke zonde vrij te zijn? Wie is'er dien het stof niet aanhangt? In dit moeten wij zelfs zoeken af te wassen. ten dien einde onder andere met den Priester aan den voet des outaars, als wij zullen communiceeren, zeggen: Mea culpa &c en in d'offerhande des broods: voor mijne ontelbare zonden, struikelingen, en onagtzaamheden.

In dus zullen wij geestelyker wijze besneden zijnde met betrouwen ons waare paaschlam J.C. eeten.

3°. Hoorden wij rakende de persoonen in 't bezonder dat 1. geen vreemdeling, 2. geen slaaf, 3. geen huur-ling ons Paaschlam mag eeten? en wel 1. geen vreemdeling in 't geloove? ei! dat dit alle die met 'er tijd tot de h. Coie bereid zullen worden, aanzette om des te vlijtiger op te

passen om alle onderregtingen bij te woonen, en dus in de punten des geloofs onderwezen te worden, om dus met'er tijd tot het eeten van ons Paaschlam bereid te worden. Dat dit den genen, die geene vreemdelingen of uitlanders, maar reeds Burgers der heiligen en huisgenooten Gods zijn door het geloof, ||| opwekken, en te vernieuwen telkens als zij hun Paaschlam zullen eeten om'er des temeerder vrugten en genade van t'erlangen.

||aanspoore om hun geloof

2. Hoorden wij dat geen Slaaf der zonde, of die nog maar door een slaafelijke vrees gedreeven worden waardig zijn om ons Paaschlam t'eeten? ei! dat dit ons Leere Godt des t'ernstiger te smeeken dat hij in ons zonde of storte zijnen geest die 't aanschijn onzer harten kenschappe, opdat van ons gezegd mag worden het gene d'Apostel van de bekeerde Romeijnen zeide: Alle die door Gods geest gedreeven worden, die zijn kinderen Gods; want gij hebt niet ontvangen den geest der slaafelijke vreeze maar gij hebt ontvangen den geest der aanneeminge tot kinderen Gods, door w̄ wij roepen, Abba, Vader. en dus zullen wij ook als kinderen Gods waardig weezen om het brood der kinderen Jesus ons Paaschlam met vrugt t'eeten.

Rom. 8 - 14.

3. Eindelijk hoorden wij dat geen huurling, die Godt maar dient om den brooden ons Paaschlam. J. C. mag eeten? dat ons Leere niet werken, niet Godt dienen om de spijs die vergaat, maar die bijblijft ten euwigen leeven, dat wij eerst zoeken het rijke Gods, en zijner regtvaardigheid, verzekerd zijnde dat de rest, ons dagelijks brood, en onderhoud ons zal toegeworpen worden, vast geloovende en betrouwende dat hij die ons geeft het brood des hemels, die ons voed met zijn eigen vleesch en bloed, ons het mindere niet zal laaten ontbreken

7º de Agno Paschali

In una domo comedetur &c. Exod. 12. v. 46.

Feria 2da Paschatis 1762.

7.mo de Agno Paschali.

Feria 2.da Paschatis 1762.

In úna domo comedetúr, nec efferetis de carnibús ejús, nec os illiús confringetis. Exod. 12. v. 46.

Uit den overvloed des herte sprecht de mond, is des heilands woord Luc. 6-45.

De waarheid dezer godlijke spreúke leerd ons de dagelijkze ondervinding. Hier van ons gemeen spreekwoord: het vat geeft úit dat't inheeft.

Wij zien dit levendig in de twe discipelen die op den dag van 's heeren verrijzenisse van Jerúsalem na Emaús gingen. Enarra.

Gelijk die twe discipelen úit den overvloed húns herte met elkanderen spraken van de dingen die'er te Jerúsalem op die dagen geschied waren, en Jesús bij hen komende met hen sprake, zo dúnkt mij zie ik U ook bezig sprekende met úwe gedogten, en herhalende het gene U. A. gisteren van't oude en niewe Paaschlam hoorde, ~~ik voege mij dan ook bij uwe gode~~ nám wie'er van't eeten des oúde Paaschlams, en wie'er van't eeten des niewe úitgeslóten worden: in't algemeen alle onbesníden, en in't bezonder, alle vreemdeling, sloaf, en húúrling. Terwijl uwe godv. vast bezig zijt met dit te herhaalen voege ik'er mij bij om 'er verder van met U. A. te sprecken, en het gene de text 'er van vervolgd op de zelve wijze úit te leggen.

Na dat dan godt tot Moises en Aaron had gezeid: Geen vreemdeling zal'er von eeten. &c. Zo voegd hij 'er bij de plaats daar het moest gegeeten worden, en een dúbbeld verbod van geen vleesch des lams búiten te drogen, nog geen van zijne beenderen te bréken. Het moest, zaide godt, in een húis gegeeten worden: en gij zúlt van zijn vleesche niets búiten draagen; nog geen van zijne beenderen zúlt gij breaken. Wij zullen dan dezen text 1.mo naar den letter van't oúde Paaschlam úitleggen 2.do Het zelve overbrengen tot ons ware Paaschlam J. C. en 3.^tio zédelijk toepassen. Attendite

U. A. heeft reeds gehoord dat onze text twe hoofddeelen bevat 1.º een gebod van godt rakende de plaats daar het Paaschlam moest gegeeten worden, 2.º een dúb=

beld verbod van geen vleesch des Lams buiten te draagen nog geen van zyne beenderen te breeken.

En wel 1º wat aanbelangt het gebod raakende de plaats daar Godt gebood dat het Paaschlam moest gegeeten worden, de text zegd: Het moet in een huis gegeeten worden.

Wel ligt zal iemand vraagen: de kinderen van Israël staande op hunnen uittogt uit Egypten, en Godt weetende dat zy 40 jaaren in de Woestyne zouden omzwerven, hoe spreekt Godt van in een huis het Paaschlam t'eeten!

R/ 1º Behalven d'onbescheidentheid der Jooden in der Woestyne, zou dit bewyzen, dat zy gedurende hun verblyf in dezelve 's jaarlyks hun Paschen niet hebben gehouden, uitgenomen het eene geval, waar van de Schrift

Num. 9-1. uitdrukkelyk zegd dat zij in de Woestijne Sinai het 2de jaar na hunnen uittogt uit Egijpten Paaschen hebben gehouden.

2º Hier uit volgd dat dit gebod, naar eeten in Egypten, zag op hunne aenstaande komste in 't beloofde Land, als zy in huisen zouden woonen.

Maar dan zal iemand nog vraagen: wel waar in 't beloofde Land moesten zij het Paaschlam in een huis eeten?

R/ Godt voorschreef hen, dat zy niet overal, maar alleen op een zekere plaats, die de Heer zoude verkiezen, hun Paaschlam mogten eeten. Gij zult (zeide Moises uit Gods naam tot het volk) het Paaschen niet mogen slagten overal in uwe steeden, die de Heer uwe Godt u geven zal. Maar ter plaatze, die de Heer uwe Godt verkiezen zal, om zijnen naam daar te doen woonen, zult gij het Paaschen ten offer slagten.

Deut. 16-5.

Door deze plaats, die Godt verkiezen wilde, om daar zijnen naam te doen woonen, word, volgens de verklaaring van alle uitleggers, de plaats verstaan, die Godt zoude verkiezen, om aldaar door offerhanden geëerd en aanbeeden te worden. Deze plaatsen waren eerst daar het Tabernakel rustte, als Silo, te Ramatha, te Nebo, te Hebron, en te Gabaon. Maar de regte plaats, die Godt had verkooren, was Jerusalem als een duurzaame plaats van zijne heiligdom en van zijnen dienst. Waarom David zeide: De Heer heeft Sion verkooren, hij heeft het verkooren tot zijne Wooning. Dit is mijne rustplaats voor alle euwen: hier zal ik woonen, want ik heb ze verkooren. Zo dan Jerusalem, en geen andere stad, was de plaats, daar de Jooden in 't vervolg van tyde, als zij in 't beloofde Land zouden gesteld wezen, hun Paaschlam mogten slagten en eeten.

1. Reg. 1-3.
7-17.
23-1.
2. C. 15-7.
2. Parl. 1-3.
Ps. 131-13.

En

En, volgens onzen text, in een hüis, teweeten binnen Jerusalem moest het gegee-
ten worden, om dat Godt ider hüis tot een bequame plaats ~~was~~
om die h. offerhande en plegtigheid te verrigten, verkooren had.

Daar vonden de vreemdelingen, Joodsbekeerlingen
of Jooden, die elders woonagtig waren, kamers en ver-
trokken, daar zij hün paaschlam konnen eeten, als
blijkt uit het verhaal der Evangelisten van het laaste
Paaschfeest van den heere Chs, die als de dag der onge- Lüc. 22-7....
deesemde brooden aanqüam, op w het Paaschlam moest
geslagt worden, Petrüs en Joës afzond, zeggende: Gaat
hénen, maakt ons bereiding om het Paaschlam t'eeten.
Waarop zij zeiden: Waar wild gij dat wij het bereiden?
Waarop hij antwoordde: Zie zo gij in de stad (Jerüsalem) zült
komen, zal ü een man ontmoeten, draagende een krüik
met water: volgd hem in het hüis daar hij ingaat: en zegd
aan den hüisváder van dat hüis: De Meester vraagd ü,
Waar is de eene plaats, daar ik het paaschmaal met mijne
discipelen mag eeten? En hij zal ü een groote eetzaal,
algespreid, toonen: bereid het aldaar. Zij gingen dan
hénen, en vonden 't gelijk hij hen gezeid had: en zij bereid-
den het Paaschmaal. Uit w verhaal van den h. Lücas
blijkt 1. dat de Heere Jesüs met zijne discipelen, die alle
Galileërs waren, na Jerüsalem trok om daar het paasch-
lam t'eeten, 2. dat de bürgers van Jerüsalem in hünne
hüizen vertrekken, kámers, en eetzaalen ten dienste
der vreemdalingen hadden, die bij hünne aankomste
bereid en gespreid waren, en 3. dat Jerüsalem, en in
Jerüsalem iders burgers hüis de bequáme plaats was
waarvan Godt in den text zeide: het moet in een hüis
gegeeten worden.

Daar en boven: In een hüis, zegd Godt, zodat het
een deel ~~in~~ het eene hüis, en 't ander deel van het Lam
niet in een ander hüis ~~mogt~~ gegeeten worden, maar
het heele Lam in een en het zelve hüis moest gegeeten
worden. 3. Dit gebood Godt om te voorkomen het gemeen,
en ook prijsbaar gebrüik der Jooden in hünne vreugde-
maalen, wanneer zij gewoon waren aan hünne vrienden
een deel van hünnen táfel t'hüis of toe te zenden. Dus
Leezen wij als Nehemias, na 't voorlezen van de wet, het 2. Esd. 8-10
volk van hünne droefheid wilde opbeüren, en tot vreugde
aanmanen, hen zeide: Gaat hénen, eet vette kost, en
drinkt zoeten wijn, en zend ook deelen aan die niets
voor zig gereed gemaakt hebben. Waarop de text ver-
volgd: Het volk ging hénen om t'eeten, en te drinken H. 12.
en deelen om te zenden. Nü het gene in andere ge-
vallen, ~~2. Godt gebood het Paaschlam in een hüis~~
tot teeken van vreugde en onderlinge liefde geschiedde

dat voorquam Godt in het eeten van het Paaschlam en gebood: Het moet in een huis gegeeten worden, en voegde 'er verbindender wijze nog bij: En gij zult van zijn vleesch niets buiten draagen.

2. Godt gebood het Paaschlam in een huis te eeten ook zelfs binnen Jerusalem om d'oorsprong van dit groot feast te doen geheugen. dat, als de Jooden eerstemaal het Paaschlam in Egijpten aten, zij in hunne huizen opgesloten waren, om voor den verslaanden Engel, die alle d'eerstgeboornen der Egijptenaren doode, gedekt te wezen.

2°. Bij dit gebod van binnen Jerusalem in een huis het Paaschlam te moeten eeten, voegde Godt een dubbeld verbod 1. van het ~~bloed~~ vleesche des lams niets buiten 's huis te dragen 2. van gene des zelfs beenderen te breeken.

En wel 1. rakende het eerste verbod van geen vleesch des lams buiten 's huis te draagen, daarvan hebben wij reeds een dubbelde reden aangehaald 1. omdat Godt niet wilde dat zij in het eeten van het Paaschlam, gelijk in andere vreugdemaaltijden, eenig deel daarvan aan hunne vrienden zouden zenden. 2. Om hen te doen geheugen dat zij met geslooten deuren het Paaschlam, als eerstmaal hunne vaderen in Egijpten moesten eeten. voeg hier 3. bij om hen alle gelegentheid af te snijden dat het vleesch des lams in gene vreemde of onbesneedene handen zoude vallen, en gegeeten worden.

2. Wat het twede verbod aanbelangt: Nog geen van zijne beenderen (zeide Godt) zult gij breeken. 1°. Godt verbood dit den Jooden voor d'eerste maal als zij op hunnen uittogt het Paaschlam zouden eeten, omdat zij zig te meer zouden spoeden, en door het breeken der beenderen, en het merg daaruit te haalen niet zouden vertraagen. 2°. Godt verbood hen dit ook voor het vervolg of toekomende als blijkt

Num. 9-12. als zij

uit de herhaaling van dit verbod, dat Moises dede voor de twedemaal het Paaschlam aten in de woestijne, zeggende: Zij zullen 'er geen gebeente van breeken. Godt wilde dat zij altoos dit verbod zouden onderhouden eensdeels om des te beter hunnen schielijken uittogt uit Egypten altoos te gedenken, anderdeels en ook wel voornamelijk om het geheim dat daar onder schuilde, en op Chs het waare Paaschlam zag, zoo als wij dame zullen hooren. Ziedaar A. F. &c.

Gaan wij nú wederom van't Joodsche tot ons waare Paaschlam J. C. over? O! al wat de text van't oúde Paaschlam naar den letter zegd past volmaaktelijk op J. C. in ons Oútaars geheim. 2da Pars

En wel 1o. hoorden wij dat godt van't Joodsche Paaschlam gebood: het moet in een húis gegeeten worden, en nadat zij in't bezit van't beloofde land zoúden wezen in een húis binnen Jerúsalem? Dit verbeeld zeer zoet de plaats daar't waare Paaschlam J. C. moet gegeeten worden, ik zeg in't geestelijk Jerúsalem, en't húis van Chs kerke, die in de schrift meermalen door Jerúsalem en een húis word afgebeeld, en Jerúsalem of een húis genoemd word. Dús sprak Paúlús van de kerke als hij aan zijne bekeerde broederen de Hebr. schreef: gij zijt gekomen tot de stad van den levenden Godt, tot het hemels Jerúsalem, tot de vergadering der úitverkoornen, die opgeschreeven zijn in den hemel. Hebr. 12-22.
Dús noemde Paulús ook de kerk een húis als hij Timotheús schreef hoe hij zig behoorde te gedraagen in het húis gods, tw de kerk van den levenden godt is, de pylaar en vaste stijl der waarheid. Item als hij Chs noemd den Zoon over zijn eigen húis, w húis wij zijn. 1. Tim. 3-15 Hebr. 3-6
Nú gelijk het oúde Paaschlam in het eene eenige Jerúsalem, en in ider húis van Jerúsalem maar mogt gegeeten worden, zo mag ons Paaschlam ook alleen binnen't Jerúsalem der katholijke kerke, en in ider húis, bisdom, district, of particúliere kerke tot het eene eenige Jerúsalem behoorende maar gegeeten worden, misdien de kerk van Chs maar een Jerúsalem is, een eenig húis, volgens dat wij dagelijks in ons geloofsbegrip belijden als wij zeggen: Ik geloof Een heilige katholijke kerk. Waarom de h. Hier. sprekende van de noodzakelijkheid van in dit eene huis der katholijke kerke het Paaschlam te moeten eeten, ze heilloozen, en heiligschenders noemde, die dit daar búiten aaten: Qúicúmq extra hanc domúm agnúm comederit, profanus est." 1. Hiers. Ep. 14. dam: papam
En diensvolgens alle de schismaticke grieken, de Jacobieten, Eútichianen en verdere Sectens der Armeeners, alhoewel zij de Wezentlijke Tegenwoordigheid, and' offerhande der Misse hoúden, búiten het húis der katholijke kerke het Paaschlam eetende, van die heilloozen zijn, van wie de h. Hiers: Qúicúmq &
Vraagd iemand: Wel zoú men dan ook húnne offerhande niet mogen bijwoonen?
Rf. Zeker niet als men, daardoor zoúde schijnen deel in húnne schismaticken godsdienst te nemen; want ook

dan men zou vervallen onder het getal der genen, van wie
de h. Hiero zegd: Profanus est. Zodan geboodt Godt dat
't oude Paaschlam in een huis moest gegeeten worden, ook
mag ons Nieuwe Paaschlam maar in 't eene eenige huis der heilige
katholijke kerke gegeeten worden.

2°. Hoorden wij dat Godt gebood het oude
Paaschlam in een huis te eeten, dat hy hen verbood daar
van niet buiten te draagen, nog geen van zijne beenderen
te breeken, om hen door dit gebod, en dubbeld verbodt
te doen gehuegen hunne gelukkige bevreiding van den
slaanden engel, en verlossing uit de slavernije van
Egypten? Chs Jesus zig zelven in 't laatste avond-
maal tot een Paaschlam gevende, heeft ons ook gebo-
den het in 't huis zijner kerke te eeten tot gehuegenisse
en gedagtenisse dat wij door zijn bloed van den slaan-
den engel bevreid, en uit de slavernije der helle en
des duivels verlost geworden zijn. Dit heeft de Heer
Chs ons geboden als hij na d'instelling van het hoog-
heilig geheim zijns Lighaams en bloeds zeide: Hoc
Matt. 26. facite in meam commemorationem. Waarom d'Apos-
1. Cor. 11-26. tel dit nader verklaarende, en aandringende zeide:
Zo dikwils als gij dit brood zult eeten, en den drink-
beker zult drinken, zult gij de dood des heeren ver-
kundigen tot dat hij koma.

3°. Hoorden wij dat Godt de Jooden ver-
bood: Geen van zijne beenderen zult gij breeken, om
dat dit zag op het geheim, dat daar onder schuilde,
ik zeg op ons waare Paaschlam J. Cs. Wij hebben hier
over den h. Ev. Joes maar te hooren, die'er ons d'uit-
Jois. 19-32 legging van zal geeven. Joes hebbende verhaald dat
de krijsknegten de beenderen der twe moordenaars,
die met Jesus gekruist waren, ~~[illegible]~~
V. 33. braken, voegd'er bij: Maar als zij bij Jesus quamen
en zagen dat hij nu dood was, braken zij zijne beenen
niet. En dan voegd hij er bij d'uitlegging van dien
V. 36. zeggende: Deze dingen zijn geschied, opdat de
Schriftuur zoude volbragt worden: Geen van zijne
beenderen zult gij breeken. 2. En dit niet breeken
de beenen van Jesus bloedig aan het kruis geslagt, word ook
vervolgd en onderhouden in zijne onbloedige offer-
hande der Misse: waarin, alhoewel de gedaante van
't brood gescheiden is van de gedaante van den wijn,
en alhoewel de h. hostie gebroken word, egter zijn
Lighaam niet gescheiden is van zijn bloed, nog zijn
Lighaam gebroken word, omdat de zelve Jesus levend
en glorieus in den hemel daar geofferd word, gelijk
hij zig offerd in den hemel aan zijnen hemelschen Vader

c mag gegeeten worden. Des zullen wij ons wel wagten
n nooit, onder wat voorwendzal het ook zij, ons van de Catho-
ke kerke afte scheiden, of ons van haar zienlijk den Paus
n Roomen, als nazaat van den h. Petrus, t'onttrekken, of
nige scheuring te maaken in de kerke met de geestelyke
emeenschap met eenige ledemaaten der kerke te verbree-
n; mits al wie iet zulks doet, d'eenheid der kerke
reekt, en voor een scheurmaaker der kerke, 't zij open-
baare, 't zij heimelyke scheurmaaker moet gehouden worden.
gtervolgens dat de h. Thomas van Aquinen de scheurmaa-
kers beschrijft, zeggende: Qui propria sponte separant
e ab unitate Eccla, renuentes subesse Papa, et com-
municare cum membris Eccla. 2. 2. Q. 39

Zo dan zie daar de waarheid der figuure des oudi Paaschlams, vervat in onzen text, wederom vervuld in ons waare Paaschlam J. C. in 't geheim des Outaars.

Maar wat gevolgen hieruit voor onze zeden?

3°. Zeiden wij dat ons waare Paaschlam J. C. in 't eene eenige huis der heilige katholijke kerke maar mag gegeeten worden? O! hoe zeer behooren wij als eeters van dat waaragtige Paaschlam in 't eene eenige huis der zaligheid, d'eenheid te bewaaren ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, en ~~van~~ den band der Liefde onderlingen met elkander te bewaaren? niets nootzaakelijker dan ons aan d'eenheid der kerke rehouden,

En wel 1. ~~[illegible]~~, want volgens den Apostel: daar is een godt, en een geloof; gelyk 'er maar een Jerusalem, een huis is daar het waare Paaschlam J. C. mag gegeeten worden. Dus, om nu niet te spreeken van de schismaticke Grieken, en andere secten die zig vrijwillig van d'eenheid der kerke hebben afgescheiden, ~~scheurmaakers zijn wij allen, die ook in de kerke over deze of gene zaaken scheuring maaken en hun~~ ~~andere ledemaaten of [illegible]~~ || die met d'andere ledemaaten der kerke gene gemeenschap willen houden. Hoor hier over den h. Thomas van Aq: (een van die op dit stuk alt'hans niet verdagt kan weezen) Qui propria sponte (ait) separant se ab unitate Eccle, renuentes subesse papae, et communicare cum membris Eccla. 2. 2. q. 89.

Eph. 4. 4.

|| Een scheurmaker is al degene, die onder 't opperhoofd der kerke, den Paus van Roomen niet wil ~~[illegible]~~ staan, en

Wij A. F., en gijl. met ons, volgens dat wij u standvastig geleerd hebben, en Leeren, # houden als een geloofspunt dat 'er buiten het eene eenige huis der zaligheid, de heilige katholijke kerke, ook gene zaligheid is; wij belijden dat ~~de~~ Roomsche Paus, de Opvolger van Petrus, 't zienlijk opperhoofd der kerke is, aan wien men alle schuldige gehoorzaamheid moet bewijzen; wij verre van met eenige ledemaaten der kerke gene gemeenschap te willen houden, wij willen ook den vreden houden, met die den vreden haaten, zelfs met de Jesuiten. En diensvolgens voor mij, en voor ul zeg ik, dat wij met vertrouwen ons Paaschlam J. C. mogen eeten. Wat aanbelangt de genen die in 't eene eenige huis der kerke scheuring maaken en wat gevaar der zaligheid zij, ~~[illegible]~~ en allen die hen aanklevens, en beter weeten of konnen en moesten weeten, kan U. A. ligt besluiten. En Ik zeg U. A. dit alleen ul. om tot d'eenheid, zo nootzaakelijk om ons Paaschlam J. C. waardig t'eeten, meer en meer aan te maanen.

verre van ons van d'eenheid der kerke af te scheuren, verre van ons van de schuldige gehoorzaamheid aan den Paus t' ontrekken, verre van met eenig lidmaat der Catholijke kerke de gemeenschap in 't geestelijke te breeken, wij

Loopen

Maar is d'eenheid van ~~geloove~~ de Kerke zo nootzaakelijk om in't eene eenige huis der heilige katholijke kerke ons waare Paaschlam J. C. waardig t'eeten? Niet min is 2. d'eenheid en band der Liefde onder elkanderen. Deze Les herhaald d'Apostel Paulus menigmaal aan zijne

2. Cor. 13-11. bekeerden. Weest (zegt) eens gezind, en leefd in vrede, en de Godt der vrede, en der Liefde zal met u wezen. En:

Eph. 4-3 tragtende d'eenigheid des geests door den band van vrede t'onhouden, een lighaam, en een van geest, gelijk gij ook tot een hoop uwer roepinge geroepen zijt. Dit

|| Jois 13-35. voor d'instelling van 't aldesh: Sacr: stelde Christus tot kenteken zijner discipelen, zeggende: In hoc cognoscent oes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. En om vooral de nootzaakelijkheid dier Liefde of eenheid, om Jesus ons paaschlam waardig t'eeten, aan te toonen, gebood de Heere Jesus nog na 't avondmaal tot 3 maal toe met nadruk zijne Apostelen van tog elkanderen lief te hebben, ja tot 5 malen toe bad hij zijnen hemelschen Vader dat zij met hem en onderlingen mogten een zijn.

1. Cor. 13. Zonder Liefde kunnen ons gene godvrugtige werken en diensvolgens ook geen eeten des Paaschlams baaten. Ja Jesus wilde zelfs dat als men zijne giften zullende opdraagen indagtig word, dat onze broeder iet tegen ons heeft, dat men &c. sprak Jesus zo van d'oude offerhande? hoe veel te meer is dit noodig als men 't Paaschlam zijns vleesche en bloeds zoude willen

Daarom d'Ap. Paulus 1. Cor. c.10-17. Wij zijn te samen een brood, en een lighaam, nadien wij alle van een brood deelagtig worden. Q. d. &c.

offeren? # Hierom de h. Aug. Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium pro se, sed testimonium accipit contra se.

Godt behoede ons dan van oit van in't eene eenige huis van Gods kerke met eenige verdeeldhied of afkeerigheid ons paaschlam J. C. t'eeten. Is'er iets gebrekkelijks voorgevallen? Laet ons &c.

En dus zullen wij in't eene eenige huis der heilige katholijke kerke vereenigd ~~in't geloove~~, en in de Liefde het Sacr: ~~des geloofs~~ van eenheid, en der Liefde ontvangen, en waardig ons Paaschlam eeten.

2°. Zeiden wij dat Jesus zig onbloedig tot een waar Paaschlam in't Laatste avondmaal gevende gebood, dit te doen tot zijner gedagtenisse? O! noit moeten wij d'onbloedige offerhande van Jesus bijwoonen, of moeten met dankbaarheid gedenken, dat wij schuldig aan d'euwige dood door zijne dood verlost geworden zijn. Dit moeten wij bezonder gehengen, als wij van het geofferd wordende Paaschlam J. C. onder d'offerhande mede eeten. Even gelyk de Jooden &c.

3°. Eindelijk, om maar kort te gaan, zeiden wij dat, gelijk de beenen van ons Paaschlam J. C. aan het kruis ongebroken bleven, hij dus ook onbreekbaar of onverdeelbaar is in ons outaars geheim? dit moar ons Leeren ons wel te wagten van dit Jesus beenen, ik zeg de woorden waarmede hij zig aan ons tot een onbloedig Paaschlam in ons outaarsgeheim heeft gelieven te geven, te verbreeken. Zij verbreeken Jesus beenen, ik zeg zijne woorden: dit is mijn lighaam, dit is mijn bloed, die zelve anders dan in den natuurlijken zin willen nemen en verdraijen, regel regt tegen alle d'omstandigheden in dew Chs die heeft gesproken, regel regt tegen d'altoosduurende Leer der kerke, waarvan d'afgescheurde Grieken zelfs voor ons getuigenis dragen, waarvan men geen begin kan aanwijzen, daar wij integendeel hen kunnen aantoonen de persoonen, en den tijd wanneer zij de beenen van Chs, ik zeg de woorden der instellinge verbroken, of in eenen verkeerden zin ~~verdraijd~~ hebben begonnen te verdraien.

Welaar A. F. &c

Homo quidam fecit cœnam magnam et vocavit multos

Luc. 14. V. 16.

Dominica 2a Post Pent. 1740

Onder veele en verscheide zaeken waer by t' geluk des hemels of d' eeuwige zaligheit vergeleken wordt, is voorwaer geen van de geringste de gelekenisse van een groot avondmael in 't hed. h. Ev. A.A.

1) D' eeuwige geluk zaligheit word by een avondmael vergeleken. 1o Qa cœna e ultima refectio post quam nulla sequitur et gloria cœlestis sequitur post ultimum vitæ nostræ momentum. Hic pascimur sacramentis, Dei verbo, inspirationibus et aliis divinis gratiis. Et hæc sunt quasi jentacula, aut prandium. Sed postea datur cœna, et plena satiatio; unde david: Satiabor cum apparuerit gloria tua. 2o Qa post cœnam sequitur requies, sic cum ipsa cœlesti cœna ~~[illegible]~~ concomitatur æterna requies. Unde Joes in Apoc: van nu voordaen, zeit de Geest, dat zy rusten van hunne werken, want hunne werken volgen hun na. Ps. 16-15 Apoc. 14-13

2 Hæc cœna cœlestis gloriæ dr Magna 1 Qa magnus Dns et laudabilis nimis qui illam instituit 2 Qa magnus cibus qui ibi proponitur, nempe ipse Deus, quem videre æterna erit felicitas 3 Magna quia multi ad eam vocantur et etiam introducentur, unde Joes: Vide turbam magnam quam dinumerare nemo poterat 4 Qa æternum duratura.

Ita ut recte Xus Dnus æternam cœli gloriam cœnæ magnæ assimulaverit.

Cæterum cum plurima nobis de hac cœna proponat parabola, ea solum nunc brevitatis studio observabimus quæ ipse pater familias, seu Deus circa hanc cœlestem cœnam egisse dicitur, nempe 1o quod ipse illam fecerit 2o multos vocaverit semel et iterum, idq tribus modis

3º venire nolentes ab hac cœna excluserit. Explicabimus singula. Attendite.

1mo quantum ad primum quod pater familias seu Deus circa cœnam cœlestem egisse dicitur, Evangelista ait: Fecit cœnam magnam

1. Homo quidam 2. fecit cœnam 3. magnam

Luc. 14. V. 16.

Dominica 2 à Pentecoste 1741. 55.

Inter alias cælestis beatitatis nuncupationes o insima ē quam nobis hodierna cænæ parabola subministrat A. A.

Xto assidente mensæ principis cujusdam Pharisæi, et disserente de æterna remuneratione, quæ eis promissa ē qui pauperes, debiles et claudos paverint, exclamabat quidam ex discumbentibus: Beatus qui manducabit panem in regno Dei! Hinc Xtus occasionem sumsit de æterna beatitudine disserendi, idq. fecit sub parabolâ cænæ Homo quidam (inqt) fecit cænam magnam.

Hoc ille Deus ē qui cænam fecit quando æternæ beatitudinis gaudia præparavit.

Ad istam cænam vocati sunt multi, atq. in alios primores Judæorum, Scribæ et Pharisæi. Verum una voce sese excusarunt; alii avaritiæ et ambitiones cæci, quos emptor villæ denotat; alii pervicaciæ et curiositatis cæci, quos boum adumbrat explorator; alii deniq. prætextu necessariæ voluptatis, quos ille ceteris impudentior, conjugatus significat.

His ergo cænam aspernantibus, alios vocari jussit paterfamilias, pauperes scilicet, et debiles, et cæcos et claudos, hoc ē, cum Scribæ & Pharisæi Evangelium Xti rejecerint, vocati sunt ex vicis et plateis civitatis, sive ex plebe Judæorum, puta piscatores, publicani, aliiq. peccatores, qui, quoniam à tumedissimis pharisæis aspernabantur, pauperum, debilium, cæcorum, claudorumq. nomine veritissimè significantur.

At vero, qa exiguus erat ex Judæis numerus Xanorum, foras ire jussit Xtus Aplos in vias et sepes, i.e. ad exteras insulas et barbaras nationes, ut doctrinâ miraculis atq. exemplis eas vocarent; atq. ita electorum numerus adimpleretur.

Hic ferè sensus proprius hujus Ev. et summa parabolæ

Praeter hunc Litteralem parabolae sensum, Eccla[1] hanc parabolam accommodat SS. Eucharistiae Sacrao Eapp hanc hodie sub octava SSmi Sacri proponit.

Propositio Ut itaq. hunc Eccla[1] scopum subsequamur de Cœna Eucharistica nobis sermo erit, et nè longius evagemur, solum assumti textus verba exponemus: Homo quidam fecit cœnam magnam &c. Attendite.

Zeer gevoeglyk kan men 3 dingen in den text aenmerken. 1mo Wie deze mensch is. 2do Waerom 't h. Sacrament als een avondmael word uitgedrukt. 3tio Waerom het een groot avondmael genoemd word.

Homo quidam 1mo Wat 't eerste aengaet deze mensch is de Zoone ~~des menschen~~ Gods, Xus zelfs, God en mensch te zaemen, die de Zoone Gods genoemd word, omdat hy na zyne godheid van alle eeuwigheid geboren word van den Vader; die de Zoone des menschen genoemd word, omdat hy mensch wordende, in den tyd uit Maria geboren is. Hierom noemde hy zig meermaelen den Zoone des menschen v. g. Quem dicunt hoes esse Filium hois? Item: Vulpes foveas habent... Filius autem hois non hbt ubi caput reclinet. Deze Zoon des menschen dan, die ook de Zoone Gods zaemen is, heeft een groot maeltyd aengeregt. ~~[illegible] was hy de god~~ ~~zynde alleen bequaem was om zoo een werk uit te voeren~~ ~~hy als mensch heeft zig in dit werk na ons menschen~~

pone hæc infr. pag. 4. ~~zwakheid willen voegen~~ &c. (Nog de magtigste Koning, nog de wyste Philosooph, die er oit geweest is, zou noit zoo een werk hebben kunnen, of weeten uit te voeren; zou noit zoo een tafel hebben weeten toe te rusten. Wy lezen van Koning Assuerus dat hy een zeer groote maeltyd heeft toegeregt. Zeer te verwonderen was d'order op dewelke d' alderwyste Salomon de spys aen zyne dienaeren en beesten uitliet reyken, zoo verre dat de Koningenne Saba over... Maer nog Assuerus met al zyn magt ~~en rykdom~~, heerschende over 127 Landschappen, nog Salomon met al zyn beleid, en wysheid waeren bequaem, om dit werk uit te voeren. Hy moest Xus zyn, God mensch, die wezende de eeuwige wysheid des Vaders, die bezittende alle magt ~~en schatten en rykdommen gods~~, die zynde 't woord door 't wit alles gemaekt, en geschapen is, dit werk uit zou voeren. Hy is 't die 't brood in zyne godlyke handen neemende, en zeg...

zegenende in zyn lighaem veranderd heeft, zeggende Hoc e Corpus meum. Homo quidam fecit cœnam magnam, een zekere mensch, godtmensch C. J. die zyne godheidt hier heeft te werk gesteld.) Een zeker mensch (dat Xus) ~~en niet een Heer of Koning~~, omdat hy deze maeltyd van 't alderh. Saer. uiterlyk toerustte op een lighaemlyke wyze, om dat hy zig voegtena onze gesteltenisse, naem opdat wy van deze maeltyd, die hy aenregte, geen schrik, en afkeer zouden hebben: want had hy ons zyn vleesch, en bloed voorgesteld in die gedaente gelyk het is, men zou'er voor geschrikt hebben, het zou geschenen hebben als of Xus in plaets van ~~geestelyke~~ menschen, te spyzen de menschen in beesten zou hebben willen veranderen, aen wie het eigen is rauw vleesch te eeten en het bloed te drinken,: men zou ook misschien getwyfeld hebben, of dit wel van Xus ingesteld zou wezen, ja of het wel een mensch mogt geweest zyn, die de menschen op een zoo onbehoorlyke wyze zou hebben willen spyzen. En vervolgens te regt word Xus hier verbeeld door dien zekeren mensch, die een avondmael heeft aengeregt, omdat hy op zoo een menschelyke wyze 't avondmael zyns vleesche, en bloeds bereid heeft.

2do. Nu deze mensch zeit de text fecit cœnam, fecit cœnam noemt 't alderh. Saer. 't w paulus noemt 't avondmael des heere. en wel te regt word dit h. geheim een avondmael genoemt 1. omdat 't 's avonds is ingesteld. Vespere autem facto, (zeit Mattheus) discumbebat cum discipulis &c. 1. Cor. 11-20 Matt. 26-20.

de zon was nu aen 't ondergaen, niet alleen de lighaemelyke zon, maer ook de geestelyke zon der geregtigheid C. J., die zyne straelen nu begon in te trekken, en door zynen ondergang, of doodt tot den derden dag zou verduisterd blyven, en daerom, omdat Xus dit h. geheim des avonds heeft ingesteld, word 't een avondmael genoemd.

2 Omdat 't eene geduerige gedagtenisse is van 't laeste avondmael, in 't w de heere Xus, na 't eeten van 't Joodsche paeschlam, dit h. Saer., dit avondmael heeft ingesteld. Unde canit Ecclesia: Noctis recolitur cœna novissima.

3 Omdat gelyk in een avondmael de duisternissen door 't ligt der kaersen en lampen verdreven worden, zoo moeten ook de duisternissen dezes geheims door 't ligt des geloofs en gods h. woordt verdreven worden. 's menschen verstand en zinnen schieten hier verre te kort 't is 't geloof gegrond op gods onfeilbaer woordt, 't w ons maer verligten

unde verum Eula: Nog verstand, nog oog dit merken
Maer 't geloof moet ons versterken,
Daer natuer voor wyken moet.

Itaq recte Cœna dr. Fecit Cœnam

Magnam
1.
ob excellentia Institutoris
2. Reg. 13

3tio Sed Magnam. Men noemd een maeltyd of een Avondmael groot om verscheide reden; als
1 om de waerdigheid van de Persoon die 't zelve toeruste Dus om de maeltyd van Absolon op te ~~magnum~~ zetten, zeid de Schrift: fecerat absolon convivium quasi convivium Reges. Maer hier is godt zelf d'instelder van, men mag hier zeggen niet absolon, de zoon van den koning David, maer Xus de zoon van den Koning der Koningen, de zoon van den levenden Godt, fecit convivium quasi convivium Dei, i.e. een avondmael als de waerdigheid vereischt van de godlyke oppermogentheid.

Twe dingen worden'er vereischt in een die een groot maeltyd wil toeregten 1o de magt 2o groote rykdommen Beiden dit heeft Xus die dit groot avondmael heeft aengeregt 1o Wie is'er magtiger als de zoone gods, de quo Joes: Oia p ipsum facta st, et sine ipso factum e nihil

Vide sup pag. 2. et prosequere: Nog de magt 't ste koning &c

~~..waerlyk men mag wel zegt dat dit woordtje die..~~ ~~..een ..g geheim verstaen, daer godt, die alles..~~ ~~in alles is, in besloeten is.~~ 2o De rykdommen die Xus als hy'er wil doen zoo en.. bezit zyn onwaerdeerlyk, en ~~…~~ spaert hy gene kosten; om zyne regtvaerdigheid te doen blyken, heeft hy de sluyzen des hemels geopend, en met een algemeene zondvloed de wereld overstroomd; om zyne oppermagt aen Pharao te toonen, zend hy hem een Moyses toe, deels om hem door vermaningen, deels door de wonderteekenen van de zelve te overtuygen; om ook de joden van deze zyne oppermagt t'overtuygen, daelt hy op den berg Sinai neder; hy dondert en blixemd, de berg rookt en brand, enz: Nu maekt godt zoo zyne schatten, rykdommen of volmaektheden den mensch bekend onder de wet der natuere, of onder de wet van Moyses, hoe veel te meer meenen wy dat hy zyne schatten besteed heeft, onder de wet van liefde om zyne liefde bekend te maken

2.
ob excellentia Cibi

2 Men noemd een maeltyd groot om de verhevenheid en kostelykheid der spyze die'er opgedist worden, alle spys, die men in de wereld kostelyk noemd, is niet als dreck en vuiligheid, t'opzigt van deze spyze, mits dat de

de zelve alles overtreft dat op der aerde of in den hemel is, omdat ze alle lekkernye in zig besluit, ja zelfs altoos daer leven.

Het zou ten uitersten te verwonderen zyn geweest waer Oes cibos excedentes
zaken, dat Godt ons cherubynen te eeten gaf onder de gedaente van broodt en wyn; maer deze maeltyd is nog wonderbaerder; want hy geeft ons zyn zelven Godt en mensch tot een spys; willende den mensch verraeden en spyzen van Godt.

Het was een wonderbaere, en wel een kostelyke maeltyd in dew de befaemde Cleopatra een zyne diamant steen, waerdig een gansch koningryk, deed smelten, en opdiste uit liefde aen haeren beminden Marcus Antonius. Plinius verhaelt van den zoone van Esopus met naeme Clodius, dat hy aen al zyne gasten, die hy ter tafel genood had, een diamantsteen gaf om door te zwelgen. Maer och! wat is dit Avondmael niet wonderbaerder, en oneindig kostelyker als de diamant van Cleopatra, schoon ze een gansch koningryk waerdig was? Immers deus dien wy hier nuttigen, is de diamant, die van der eeuwigheid geblonken heeft, en zig vertoond op de borst des vaders, die waerdige schat, daer de vader zyn welbehagen in schepte, zoo als hy zelf getuygt zeggende: Hic e filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.

Aenmerkt men, deze spyse in haer smaek en lekkernye, zy gaet de kostelykste spyzen van de wereld te boven. geen kostelyker spyse heeft de mensch op aerde ooit gegeeten dan het Manna dat Godt den Israelieren in de woestyne van den hemel regende; want al was het maer een spyse, de smaek en geur van allerhande spyzen was daer in te vinden, Au de Sapientem de hoc cibo: Gy hebt uw volk gespyst met de spyze der Engelen en hen zonder arbeid een brood doen hebben, dat in den hemel toebereid was, en alle lekkernyen met de zoetigheid van alderhande smaek, in zig besloot. Maer dog wat is deze spyze der Israelieren met die der Christenen te paeren? want die spys had maer alleen de smaek en lekkernye der lighaemelyke spyzen; maer de spys der Christenen besluit in zig alle geestelyke, en hemelsche genoegten, zoodat wy hier van met de Bruid van het hooglied mogen zeggen: Myne beminde is de myne

Marginalia: Oe delectamentum in se habentes — Sap. 16-20 — Cant. 2.

zonder te zeggen wat hy is, om zoo te zeggen en te
kennen te geven dat hy alles is, gelyk hy ook waerlyk
godt zynde alles in allen is.

in æternum vivere facientis.

3. Eindelyk aenmerkt men deze spyse in haere werk=
zel, geene, geene spyse is daer by te paeren. Want
al doet de spys den mensch leven, zy zal hem niet al=
tyd doen leven. Maer deze spyze van dit groot avondt=
mael doet ons na de ziel eeuwig leven, ja uit kragt
dezer spyze zullen onze lighaemen zelf verryzen
Joan. 6-52. ten eeuwig leven. Uitdrukkelyk zeidt Xus: <u>Zoo iemand van</u>
<u>dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven.</u> Item: <u>Dit</u>
v. 59. <u>is 't brood dat van den hemel gedaelt is. Niet gelyk 't Manna</u>
<u>'t welk uwe vaders gegeeten hebben, en zyn gestorven. Die dit</u>
adde v. 55. <u>brood eet, zal in der eeuwigheid leven.</u> D: Schrift zeidt
dat 't Serpent aen Eva zeide, dat byaldien zy van de boom
des levens zoude eeten, dat zy dan als godt onsterfelyk
zou' weezen. Groot was dit bedrog, de duivel beloofde
't geen hy niet kon geven. Maer 't geen een leugen
tael was in den mond des Satans, dat is de zuivere
opregte waerheid in den mond van Xus, die zeidt, uit syn
in vervolgens wel te regt moet men, van 't avondmael
des Heeren zeggen, dat, uit hoofden der spyze, 't zelve
<u>een groot avondmael is</u>

3. ob multitudinem convivarum, et longitudinem
esth. 1-3...
durationis

3. <u>Groot</u> noemt men een maeltyd om de meenigte
der persoonen die'er genood worden of om de langdu=
righeid des tydts, dat 't zelve blyft dueren. Zoo om
de maeltyd van Koning Assuerus op te zetten meldt
de schrift zeer nauwkeurig dat'er genood wierden
alle zyne vorsten, d'oppersten der Persen, d'aenzien=
lyksten der Meders, d'oversten der Landschappen,
ja al 't volk t welk'er in de groote stadt Susan gevonden
wierd van de grootsten tot den minsten toe, de schrift
voegt'er by: <u>deze gasterye duerde langen tydt, dat</u>
<u>is 180 dagen.</u> Maer wat is al den adel van een
ryk, wat is al 't volk van eene koninglyke stadt
by heel 't Christendom al om de wereld doorverspreidt
wat zyn 180 dagen by al den tydt dat Xus dit groot
avondmael heeft aengeregt, en dat 't zelve nog zal
dueren, naementlyk tot 't einde des werelds toe? Alle
zyn wy tot dit gastmael genoodt, zonder onderscheidt
van

van jood of heiden, ryk of arm, groot of klyn
jonk of oud, tot allen, ook zelfs tot de jeugd
hoorden wy voorgaende hoogendag d'Eeuwige
wysheid roepen: Si quis ē parvulus veniat ad Prov. 9.
me. Venite, comedite panem meum, et bibite
vinum quod miscui vobis. Ja op pene, en bedreijginge van d'eeuwige dood worden wy tot dit
groot avondmael uitgenoodigd. Uitdrukkelyk zeit Joes. 6.
Xus: Nisi manducaveritis carnem filii hois ō
habebitis vitam in vobis. Et in parabola Evang
tes excusatores excluduntur ab aeterna cæna.
Dico vobis, nemo virorum illorum qui vocati sunt
gustabit cænam meam.

Itaq recte Cœna Magna &c

1 Deniq men noemd een maeltyd groot om
de meenigte der dienaeren, en 't ontzag 't geen die
hebben. Unde admirabunda Regina saba exclamabat: wel is 't waer 't geen ik in myn land gehoord heb, ur. 3 Reg. 10-5.

Maer wat is dit by deze tafel te gelyken? Immers 't is rondom dit groot avondmael dat alle d'Engelen, en dienstbaere geesten staen, 't welk omringen Heb. 1-6 Ps. 96-6.
en van verbaestheid uitroepen: Heilig, heilig, heilig &c

En vervolgens wel te regt mag de kerk vandaag
zeggen: Homo quidam fecit cænam magnam. Een
zeker mensch Xus, God in mensch, heeft een avondmael en een groot avondmael aengeregt, groot om
de waerdigheid van de persoon, om de spys, om de
meenigte der gasten, de langdurigheid des tyds
en 't groot getal van hemelsche bedienden, die
dit avondmael omringen.

Wat is 'er overig A. A. dan dat wy wel agten
en waerdeeren ons geluk dat wy tot dit groot avondmael geroepen worden. Saepe dicamus 3 Quid ē hoo qd
memor es ejus, aut filius hois qa visitas eum Ps. 8-5.
Item: Quid retribuam Dno pro oibs, quæ retribuit mihi?
Calicem salutaris accipiam, et nomen Dni invocabo. Ps. 115-13
Item: Non fecit taliter oi nationi &c Ps. 147-10.
Item: Non ē alia natio tam grandis &c Deut. 4-7

9do Hebben wy 't geluk dat wy geroepen worden tot dit avondmael vocatio o negligenda. Tus mina tur: nisi manducaveritis &c. Nemo virorum illorum. Niets moet ons dan hiervan weder houden || geene tydelyke bezigheden of beslommernissen; want zorgen wy dagelyks voor 't lighaem; ten minsten dat wy op de voornaemste feestdagen voor de spyze onzer ziele zorgen; ten minsten dat wy dan ook werken om de spyze die niet ~~en~~ vergaet, maer die blyft ten eeuwige leven. ~~Al t'hans moeten ons niet weder houden de plyzieren en wellusten.~~ Wy moeten ook niet zien wat die, en die al doen: of die en die verzuymen, en niet coram komen; want 't verzuym van anderen zal ons niet verschoonen: gelykelyk van alle, die verzuymen, onder wat pretext 't ook mag wezen, zeit 't Ev: Nemo virorum illorum.

|| Geen plyzier, geen wellust, ja ook zelfs

Homo quidam fecit cœnam magnam
Luc. 14. v. 16.

Dominica 2 Pentecostes 1762.

Geen geval zo gering of de heiland J. C. wist 't te gebruiken om ier goeds te leeren, als blykt uit 't 14 hoofdstuk van den Ev: Lucas, waar uit de parabel van 't hed: h. Ev: genomen is.

Volgens het verhaal van den Ev: Lucas in 't begin van dit 14 hoofdst: wierd de Heere Chs ter tafel genodigd op een Sabbatdag, wanneer van ouds de Jooden gewoon waren elkander vriendelijk ter maaltijd te nooden, en voornam die vrienden, die zig voor dien dag van gene spijze hadden voorzien. Wie zoude zeggen dat dit nooden eenige stof van onderrogtinge behelsde? Egter leerd d'uitkomst dezer maaltijde dat die aan den heiland overvloedige stof verschafte om drie verscheide Lessen aan de genoadigden te geeven.

1°. de heiland ziende hoe de genooden d'eerste zitplaarsen verkoozen, leerde hij hen hoe zij uit ootmoedigheid de laatste plaatsen moesten verkiezen, en besloot deze zijne onderwijzing met te zeggen: Al die zig verheft, zal vernederd worden, ende

2°. Daarna leerde hij hen wie zij ter maaltijd moesten nooden, om 'er regt geestelijk voordeel mede te doen, te weeten niet die, van wie zij wedervergelding zouden verwagten, maar om welkers onthaaling zij in de verrijzenisse der regtvaardigen zouden vergolden worden.

3°. En uit deze maaltijd nam de heiland wederom gelegenheid om die genooden voor te stellen, de gelijkenis van 't hed: h. Ev:, die zeker geen van de minste is van 't heele N. T., en die verscheide verhoolentheden in zig besluit.

Om hier van een proef te nemen zullen wij alleen d'eerste woorden, volgens onzen text aanraaken. Propositio
Zeker man (zeide Jesus) regtte een groot avondmaal aan.
Drie onderscheide Leden zijn 'er in aan te merken:
1°. Wie de mensch of man is die 't avondmaal aanregtte
2°. Wat dit maal is, en
[2°] Waarom het Groot genoemd word, en
3°. Waarom een Avondmaal.
Ider dezer 3 Leden zal ons in de toepassinge een bezonder Lesje verschaffen. Attendite

De Heere Chs had nú al twe verscheide vermaaningen onder het midden van de táfelréden aan de genooden voorgehoúden, en't daarop toegelegt om hen te leeren

Occasio textús.

húnne maaltijden met een geestelijken winst te verzellen. Hier úit nam een der genooden het woord op om Jesús als t'antwoorden: Zalig is hij die brood zal eeten in het rijke Gods! 1o. Zommige meinen dat d'oorzaak van dit zijn zeggen geweest zoude zijn de volheid zijns herte, dat Jesus door zijne leere met een geestelijke begeerte had vervúld, waardoor hij veranderd van hemelsche dingen begon te spróken. 2o. Anderen integendeel meinen dat't een berisping zoude geweest zijn voordkoomende úit een verwaand en hovaardig hert, als of die Pharisë op de leere van Chs wilde zeggen: hoe komt 't hier te pas zúlke slegte réden voor te stellen, wat plaats men op dem maaltijd moet némen, of wien men moet nooden, t'hans te gering bij zúlke groote en geleerde mannen? de gasten en ook de tijd van den sabbatdag eischt veel verhévender stof, nam van dat geluk liever te spróken, dat wij naamals te wagten hebben; trek dat liever úit dezem maaltijd: Zalig is hij &.

Edog úit wat hert deze woorden ook zijn voordgekoomen, Chs nam'er gelegentheid úit om hem een gewigtige waarheid te leeren nam de verwerping der Jooden en den roep der heidenen. Met dit inzigt begint Jesús de hed: parabel, zeggende: Zeker man of mensch regtte een groot avondmaal aan.

Homo quidam 1o. 't eerste hierin t'aanmerken is, wie door dien zekeren mensch of man moet verstaan worden.

deus Pater

1o. Indien wij de gemeenste úitlegging volgen zo verstaat Chs hier door zijnen hemelschen Vader, van wien hij in diergelijke parabel zeide: Het rijk der hemelen is gelijk een kóning, die een brúiloft voor zijnen zoone had aangeregt.

Matt. 22-3

Deze noemd hij een mensch, of man, niet om dat hij een mensch is, of iet lighaamlijks heeft, neen! godt is een ongeschápen geest; maar ter oorzaake van de gelijkenisse die hij ging voorstellen, gelijkt hij hem, om zijne goed- en menschlievendheid om den mensch te helpen, bij een mensch, ons, als de menschen elkander ter maaltijd úitnoodigende v. g. als hij door david riep Proeft, en ziet, hoe zoet de Heer is.

Ps. 33-9

Christús

2o. Men kan ook door dien mensch verstaan J. C. zelfs die in de ~~wel~~ werreld gekoomen en waarlijk mensch geworden.

worden is, die ten koste van zijn eigen leven ons de maaltijd des eúwige levens bereid heeft.

Maar zie hier't onderscheid dat godt in zijne h. bládeeren gebrúikt tússen zijne leeringen, die hij ons geeft aangaande zijne günsten en barmhertigheden, en aangaande zijne regtvaardigheid en straffen. Als hij spreekt van zijne regtvaardigheid dan vergelijkt hij zig bij iet dat wreed is, om zo de menschen te doen schrikken als v.g. bij een tijger, lúipaard, leúwinne of leúw. Ik zal hen wezen (zeide godt) als een leúwinne, en als een lúipaard op den weg van Assúria, ik zal hen tegenkoomen gelijk een beerinne, die haare jongen geroofd zijn &c. — deús se diversis pro diversitate rei assimúlat. — ose. 13-7.

In tegendeel als godt bij Daniel voorspeld de genade en barmhertigheid, die hij der zijnen zal toonen in't nieuwe verbond, dan gelijkt hij zig bij een mensch. Als David gods goedheid aanprijst, dan steld hij hem voor als een harder en behoeder, dan roemd hij hem als een vader die zig erbarmd over zijne kinderen. Chs dan, in de hed: parabel gods grondeloose goedheid willende prijzen, steld hem voor als een zeker man, die een groot avondmaal aanregtte.

2do 't tweede in den text t'aanmerken is, wat Chs door het avondmaal verstaat. zommige verstaan hier door den roep der heidenen, door 't Ev: te weeg gebragt, zo dat 't gepreekte Ev: de maaltijd is, waartoe godt ons heeft geroepen, ten deele door zig zelven, als hij mensch wordende het met zijne godlijke mond heeft gepreekt, ten deele door zijne Aplen en hünne nazaaten, die ons nog nooden, en als dwingen ter avondmaal te koomen. — fecit Cænam i.e. Evangel: Ad quód Chs per se, et súos nos vocavit,

Maar hoe net de preeking van't Ev: ook slúit op dezen maaltijd, of de maaltijd op't Ev:, waartoe wij geroepen zijn, het blijkt dat 't voornaamste inzigt van Chs is geweest daar door te verstaan het rijk van den hemel; want hoe zoude het anders slúiten op het gene de medegenoode farizé den Heere Chs had te gemoet gevoerd als hij úitriep: Zalig is hij &c. — propriè Regnúm Cælorúm

dog mits de kerk in een strijdende en zegenpraalende kerk word verdeeld, en dat volgens de getúigenis van Jesús het Rijke gods ook onder ons is, waarvan een deel hier op aarde nog strijd, en't ander als overwinnaar in den hemel heerscht, en egter de zelve kerk is, zo is't ook de zelve maaltijd waar ~~door~~ van godt ons hier de voorsmaak geeft door zijn Woord door zijne genade en door ~~de kerk hier word gespijsd door gods Woord en belofte~~ ~~smaakt met de maaltijd van~~ Jesús vleesch en bloed in't — Hic inchoativé. Lúc. 17-21.

alderh. Sacr. des Outaars, ~~die~~ met maaltijd, die ~~zijn~~ de gelukzaligen in eeuwigheid zullen voltrekken, als zij verzaad zullen worden van de volheid van Gods huis, als zij dien Jesus, dien zij nu onder de geringe gedaantes ontvangen in 't alderh. Sac:, dan aanschijn aan aanschijn zullen aanschouwen en genieten in de gelukzalige eeuwigheid. Dierhalven met regt noemd Chs dit maal zijner kerke dat hier begint, en in den hemel vervuld word een ~~groote~~ maaltijd, &c.

Magnam 1° Ratione numeri Beatorum

3° Een Groote maaltijd: ~~ontvangt~~ want van wat kant men ook deze maaltijd aanschouwd zij is wonder groot. Groot in getal, mits tot deze maaltijd behooren alle die in de gelukzalige eeuwigheid met Godt in den hemel dat brood eeten daar de genoode farizeër van uitriep: Zalig is hij die &c. Tot deze maaltijd behooren

animarum in purgatorio

alle die nog in de plaats der zuiveringe haare zekere zaligheid verwagten, terwijl zij daar gespijsd worden met een waaragtige en onfeilbaare hoop van eenmaal daar te geraaken, daar 't eeuwig geluk hen noit zal verlaaten. Tot deze maaltijd behooren alle die hier

peregrinantium in terra

in de kerke van Chs gespijsd worden met zijn h. Woord, zijne genade, en zijn h. vleesch en bloed in 't alderh. Sacr. des Outaars.

2° Ratione hospitis

2. Daarenboven indien wij den nooder aanzien, die ons tot dit maal genoodigd heeft, moeten wij ons ook verwonderen over de grootheid en voortreffelijkheid dier maaltijd. Deze is Godt en J. C. zelf, die Godt van wien David: Groot is de heer, en roemwaardig boven mate, en zijner grootheid is geen einde.

Ps. 144-3.

3° Ratione ferculi

3. Ten laatste word dit maal met regt Groot genoemd om de grootheid, en voortreffelijkheid der spijze die 'er word opgedist, Gods genade, zijn h. Woord, de spijs van Jesus vleesche, en drank van zijn h. bloed, voor die hier ~~woorden~~ nog strijden, en voor die overwonnen hebben in den hemel Godt zelf, die spijs waarvan d' Apostel: Nog oog heeft gezien, nog oor heeft gehoord, nog oit is het iemand in 't herte gesteigd, het geene Godt bereid heeft den genen die hem liefhebben, die spijs, waarvan David: Gij zult mij vervullen met blijdschap door uw aanschijn, de wellusten aan uwe regterhand zullen eeuwig zijn.

1. Cor. 2-9.

Ps. 15-11.

Met regt zegd Jesus dan: homo quidam fecit… Magnam

Quare Cœnam et non prandium?

4° Dog waarom juist een Avondmaal? O! omdat de maaltijd van den hemel, waarvan die in Jesus kerke voorsmaak ~~zijn~~ is, op het laatste van den avond dezes le-

levens bereid is, en gegeeven word, en dat'er na dien eeuwigen maaltyd gene andere zal volgen.

Groot is't onderscheid tussen de maaltyden van de wereld, en de maaltyd die Godt den zynen geeft. Godt geeft een avondmaal, waarna geen ander zal volgen, waarin d'uitverkoornen, ten vollen verzaad naar geene andere maaltyd zullen verlangen. Daarentegen de wereld geeft maar middagmaalen. Zy mag haare minnaars met wat vreugde opvullen, maar 't zyn maar middagmaalen, zo dra't uur van't avondmaal, 't uur des doods is gekoomen, laat zy hen hongerig gaan, dan laat zy haare dienaars in een euwigen honger en dorst, zo verre dat zy met een ryke vrek stervende begraven worden in de helle, zo verre dat hoe zeer zy ook wenschen dat hunne tong door een droppel waters verkoeld zoude werde, dat niet kunnen erlangen. Waarom teregt den profeet Baruch, sprekende in de persoon van de wereld van't onthaalen haarer minnaars zeide: Ik had ze met vermaak opgevoed, maar ik heb ze al weenende en treurende laaten gaan. Maar anders doet Chs met zyne genoodigden tot 't avondmaal van den hemel. Hy laat wel toe dat zy hier een slegt middagmaal krygen, hy laat hen wel voor een tyd pyn en smerten lyden, maar op 't laatste als 't uur des avondmaals zal koomen dan zal hy hen een euwigdurend avondmaal geven zodat teregt Gods geest van deze genooden tot Joes zeide: Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.

differentia intir convivia dei et mundi.

Luc. 16-24.

Bar: 4-11.

Apoc. 19-9.

Toepassing

Dus verre de verklaaring van onzen text. De toepassing van dien is driederleide volgens de verdeeling van den zelven aangaande den persoon die 't avondmaal aanregt, de grootheid van het maal, en den tyd van dien te weten een Avondmaal. In't eerste vinden wy een steunstok voor onze hoop, in't 2de een voorwerp van verlangen, en in't 3de een kleinagting van al wat pynlyk en swaar valt in dit leven.

En wel 1o. als wy aanmerken dat de Hooder die ons hier zo vriendelyk tot 't euwig avondmaal nood Godt, of J.C. zelf is, o! wat moet dat onze hoop bevestigen? Hy die't avondmaal aanregt is een Godt, die ons de zaak van buiten niet alleen kan aanprijzen, maar ook onze krankheid kend. Wy hebben volgens den Apostel, geen hoogepriester, die geen medelyden kan hebben met onze zwakheden, maar die in alles beproefd is, gelyk wy, egter zonder zonde // die niet alleen onze zwakheid kend, en medelyden met ons heeft, maar ons ook kan helpen, die volgens den Apostel

Heb. 4-15.

// een noodiger

Phil: 2-13.

in ons werkt het willen en't volbrengen. Hij is't die ons gestand kan verligten om zijne waarheden en stokregels te bevatten, waarnaar wij moeten wandelen om tot zijn groot avondmaal van den hemel te geraken. hij kan onze gedachtenis gestadig vernieuwen met ons gedurig te doen gedenken het einde waartoe wij hier op de wereld gesteld zijn. Hij kan onzen wil beweegen, zoet en kragtig neigen om dat te begeeren en te volbrengen dat ons tot het groot avondmaal van den hemel moet geleiden. Hij roept, hij noodigt

Matt. 11-28. ons tot zig uit: Venite ad me oes, qui laboratis &c.

Dit deed een Paulus, zijne zwakheid heel wel kennende,

Phil. 4-13 egter vol hoop en betrouwen zeggen: Ik vermag alles

1. Cor. 15-10. door hem die mij versterkt. Non ego, sed gra dei mecum.

En dit zal ons ook doen vertrouwen, dat, zijn wij zwak, godt, die ons tot't avondmaal nood, ons ook de meddelen zal verschaffen om tot het zelve te geraken.

2°. Aanmerken wij de hordanigheid van deezen maaltijd, die om zo veele reden boven alle maaltijden groot moet genoemd worden? O! wat, en hoe zeer moet dit onze begeerte tot de zelve ontsteken en vermeerderen? Als wij alleen maar de kostelijkheden, die daar zullen zijn, gedenken, dat wij daar met de godheid zelf vervuld zullen worden. O! dan zullen wij met een david uitroepen: Ik zal verzaad worden, als uwe heer-

Ps. 16-16. lijkheid zig zal openbaaren.

Indien een hovaardige Aman het zig voor zo een groot geluk agtte op de maaltijd van den koning Assuerus genood te zijn, dat, zo dra hij'er de tijding

Esth. 5-9 maar van hoorde, hij vrolijk en wel vergenoegd heneging? wat vreugd en begeerte moeten wij in ons gevoelen, als wij denken, dat wij, niet met Assuerus en Esther, maar met d' Engelen, aartsengelen, cherubynen en Seraphijnen ter maaltijd in den hemel genood zijn?

Wel eer, als zeker heilig zijne oogen hemelwaarts na deze ootzaal sloeg, als walgende van al't wereldsriep hij uit: Heu! quam mihi sordet terra dum cælum aspicio? Met wat groote reden moeten wij dan een walg van de werreld krijgen, en wat een groot verlangen na den hemel, als wij de grootheid van deze maaltijd, die ons daar bereid is, ons levendig verbeelden? dit moet ons met een david doen uitroepen:

Ps. 41-3. Wanneer zal ik daar koomen, en verschijnen voor godts aanschijn? dus moeten wij, gelijk Jesus ons heeft geleerd, dagelijks bidden: adveniat regnum tuum.

3°.

3.° Als wij hooren dat dit een Avondmaal is, fecit cœnam magnam; dan zien wij met regt hoenietig alle ~~het~~ werrelze is dat wij voor dat avondmaal ontvangen; dan zien wij ook hoe wijnig alles, dat ons hier droevig overkomt, t'agten is, misdien wij op't einde, als d'avond komt, beloond zullen worden. Godt heeft ons hier voor de werreld niet genood, hier heeft hij ons geen genoegen, geen plijzier beloofd, maar in't avondmaal des hemels; als wij hier eerst de hitte en den last van den dag zullen hebben gedraagen, dan zullen wij, als trouwe arbeiders in des heeren wijngaard, op den avond den tienling des eeuwige levens ontvangen; als wij hier in den dag van ons leven zullen gehongerd hebben zal hij ons in zijn avondmaal des hemels verzaaden.

Des dat w'ons niet te sterk bedroeven, als wij hier smert, droefheid, tegenspoed, kruis en lijden beproeven. Integendeel met Paulus zullen wij zeggen: Ik stel vast dat het lijden van dezen tijd, niet is te waardeeren tegen de toekoomende heerlijkheid, die in ons zal geöpenbaard worden. Rom. 8-38 Alle smert, droefheid en lijden zal met dit groot avondmaal van den hemel vergolden en beloond worden. Deze vertroosting (zegd de h. Paus Greg.s) is de zweetdoek, waarmede wij ons zweet moeten afdroogen terwijl wij hier werken in den wijngaard des heeren; hierdoor moet alle moeite en arbeid ons gering schijnen hoopende op't groot avondmaal van den hemel, waartoe wij genood zijn, en na die moeite en arbeid wel gedragen te hebben ~~[illegible]~~ om zeker ook eens zullen geraaken.

Cæperunt simul omnes excusare.
Luc: 14. v. 18.

Dom: 2.
Pentecostes
1739. 49. 67.

Et cœperunt simul oẽs excusare.
Luc. 14. v. 18.

Dominica 2. Post Pent.
67. 1739. 49.

Met regt ~~is~~ zegd Paulus van d' eeuwige zaligheid: ~~...~~ Nog oog heeft gezien, nog oor heeft gehoord, nog in is 't iemand in 't herte gestegd het gene God bereid heeft den genen die hem Liefhebben. A. A. — 1. Cor. 2 - 9

Door deze spreuke wil Paulus ons Leeren, dat d' eeuwige zaligheid zulk een groot goed, zulk een groot geluk is, dat geen 's menschen vernuft bequaem is om 't zelve te ag-terhaalen.

Quia, tamen, ô oĩo ignorare nos decet quid speremus, imbecillitati nostræ se accommodat S. Scriptura, et cor-porearum rerum similitudinibus nobis ea exhibet quæ ad cœlestem spectant beatitudinem.

Ac hodie quidem cœnæ magnæ nobis in hanc rem parabolam proponit, ut immensas beatissimi illius status delicias ea imagine aliquatenus adumbret.

(En wel te regt ~~zoo~~ word de eeuwige zaligheid een Avondmael genoemd, mits ~~dat~~ het genot, of bezit van de zelve niet als op den avond van dit sterfelijk Leven gegeven word, uti patet in parabola van den wijngaerdier, in dew: van de arbeiders gezegd word, dat ze op den avond van dit Leven den tienling van 't eeuwig Leven eerst ontfangen.) — Mat. 20 - 9

Ad hanc cœnam vocavit Dnus multos, immo oẽs, sic enim invitat: Venite ad me oẽs qui Laboratis, et onerati estis. Magna sane vocatorum fœlicitas! sed quid fit? Misit servum suum horâ cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt oĩa, en de text ~~dan~~ zegd: Et cœperunt etc. — Ibid. 11 - 28

Certe magna indignitas horum vocatorum.

Lubet hanc indignitatem, rei ex variis circumstan-tiis excusationis ad mutuam instructionem latius expendere — Propositio — Attendite

x Schoon ~~Groot~~ 't een zekere waerheid is, dat ~~schoon~~ alle menschen wel wenschen, zalig te worden, nogtans veelen zijn (ja de meesten) die door hun gedrag, en werken, het tegendeel toonen, En dit is 't zelfde dat de Heere Xtus ook voorheeft in de gelijkenisse van 't heid: h: Ev. Om dit te zien ~~zou~~ moeten, wij maer een wijnig hooger opgaen, in 't zelfde hoofdstuk daer 't heid: h: Ev: uitgenoomen is, en aenmerken, bij wat gelegentheid de Heere Xtus deze gelijkenisse gesproken heeft. +

Initio hujus capitis ait Lucas ~~quod~~ Xtum venisse in domum cujusdam principis Pharisaeorum, sabbato, ut manducaret panem. En na dat hij aldaer volgens zijne gewoonelijke goedaerdigheid, een waterzugtigen genezen had, de medegenooden onderregt had wegens het vieren van den Sabbatdag, na dat hij aldaer zoo de deugd van maatigheid, als van nedrigheid in de laetste plaetse te kiezen, geleerd had, zoo leerde hij nog daer en boven, hoe dat ze de weldaadigheid tot den armen moesten beoeffenen, met verwagtinge van de vergeldinge der eeuwige goederen, daer voor te ontfangen. En zie! terwijl Xtus deze dingen zeide, zoo nam een van degenen, die 'er mede aen tafel zaten, het woord op, en zeide: Zalig is hij, die brood zal eeten in 't rijke Gods.

Nu, hierop antwoorde de Zaligm, en gaf door de gelijkenisse van 't heid: h: Ev: te verstaen, dat schoon de menschen in 't algemeen, dit wel voor een geluk aenzien, egter hun gedrag het tegendeel vertoonde. Het is dan, als of Xtus wilde zeggen: ja zeker, zijn zij zalig, en gelukkig, die in 't rijke Gods brood mogen eeten; dog zie eens hoe hoog de menschen dit geluk agten, en waerdeeren: Zeker man, regte een groot avondmael aen, en noode veele gasten, dog verre van daer, dat die gasten, dit hoog zouden agten, zoo is 't geschied, dat als de knegt quam, en hen zeide, dat zij koomen zouden, mits nu alles bereid was, dat zij zig allen eenpaerlijk begonnen te ontschuldigen, onder verscheiden voorwendsels dat zij niet konden koomen.

Dat nu, deeze ontschulding der genoodenen aen den Heere ten eenemael mishaagden, blijkt genoegzaem, uit de bedreiginge, die hij op 't slot van de gelijkenisse deede, scil: als hij zeide: Ik zegu voorwaer, dat niemand van die mannen

+ Nu is de vraeg: quid in iis excusationibus fuerit culpandum? Sane villam emere, aut boves, uxoremque ducere, honesta sunt et licita, et tamen irascitur paterfamilias. Quid ita? &
Respondent aliqui, adumbrari his excusatoribus superbos, avaros, et luxuriosos. Attamen prorsus id alienum videtur à sensu litterali parabolae (uti rectè notat Alphonsus Salmeron) en de reden is, gelijk wij zoo even zeiden, om dat de zaeken, daer de genoodene zig mede bemoeijden, niet zondig of quaed waren in haer zelven.

Rectius itaque dicimus, vitium horum invitatorum fuisse, non illa possidere, sed in eo quod ea praetulerint Deo, et vitae aeternae.

En deeze uitlegginge, die wij hier geeven, Xtus ipse confirmat, cum statim post hanc parabolam subjunxerit: zoo wie tot mij komt, en niet en haet zijn vader, en moeder, vrouw, en kinderen, broeders en zusters, ja ook zijn eige leeven, die kan mijne discipel niet wezen; aldus hier door te verstaen gevende, dat niet alleen het bezit van een Landhuis, of van ossen, of vrouwen iemand kan buiten den hemel sluijten; maer dat ook zelf een vader of moeder, een vrouw of man, een zoon of dogter te hebben een oorzaek wezen kan, waerom wij dikwils verlooren gaen, naementlijk als wij die meer agten, waerdeeren en ontziën, dan wel onzen godt en zaligheid. Illud igitur in his excusationibus culpandum, &
x Dog op dat nu des te duidelijker blijke hoe onbetaemelijk die verontschuldingen waeren, zoo let eens, bid ik u, op eenige omstandigheden, die wij in de zelve kunnen aenmerken.

Ad 1mum. Quidem erat excusatio omnium. ter. hbt: Coeperunt omnes. Zij zijn dan hier allen een van mond, een van tonge, een van raed, en overleg.

En inderdaed zoo is 't doorgaens met de godloozen gelegen, zegt Nahum: Gelijk doornen in malkander gevlogten zijn, zoo zijn zij op hunne gasterijen ook daer zij bij malkanderen zuijpen. Item Lucas: De vergaederinge der zondaeren is een hoop vlaswerk. Een hoop vlaswerk, zegt Lucas, om dat zij als vlas aen malkanderen gehegt zijn, en om dat zij als doorzij zijn als doornen, zegd Nahum, Nahum. 3 - 10 Luc. 21 - 10

doornen, vast zijn aen malkander. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. Ipsa experientia, quotidiana id nos docet, hinc toi proverbio da: Zoort zoekt zoort; Item: Vogelen van eender veeren, vliegen geerne saamen; de handel en wandel van d'eenen is de regel van d'anderen.

Matt. 7-13

Hinc Xtus ait: Multi intrant spatiosam portam perditionis. Alius alium suo trahit exemplo in perditionem.

door 't q. B. van anderen, ook niet van de meesten, jaa al wast bijnaa van allen laaten inluiden, en misleiden in den roep tot 't avondmaal der eeuwige zaligheid: wij zullen ons wel wagten van te zeggen: wel is dat, on dat kwaad? die en die, jaa de meesten doen dat wel, ~~konden~~ dan die allen kwaad doen en verlooren gaan? Kristus zegt: Gaa in door d'enge poort: want de poort is wijd, en de weg is ruim, die tot 't verderfleid, en veelen zijn 'er die door de zelve ingaan; en 't zelfde als nog eens aan te bevelen des, voegd hij 'er bij: Hoe eng is de poort &c. Gen. 33-6. Kortom al verschoonden w'ons met allen, om zoo te spreeken, 't zal al niet helpen, vast gaat 's Heilands woord: Nemo vir orum &c.

Et tales excusatores &c: Het is niet deeze, of géne in 't bezonder, die zig in de gelijkenisse verschoond, van niet tot Avondmaal te kunnen komen, maer zijn ontschuldigen zig allen, het voorbeeld van d'eene, word nagevolgd van den anderen. Des moet dit ons leeren, ons voor al tog wagten, dat wij ons niet #

2do Een twede omstandigheid, ~~die~~ in deze eenpaerige verontschuldinge t' aenmerken is, ~~is deeze~~ dat de text zegt: Caeperunt excusare, w woords zij Begonnen, uirdrukt, en te kennen geeft, dat zij ook bij hunne ontschuldinge bleven, en van het gene zij voorgenoomen hadden, niet af ~~en~~ stapten.

En ~~[illegible]~~ Dit is d'aart van 't kwaade of de zonde.

~~gelijcken~~ Inauspicata, bedeuiden iet rampzalig, ipsa sunt initia, peccati. De duivel laat den mensch, noit gerust, dan voor al eer hij zijne quaade voorneemens ook heeft uitgevoerd. Typum hujus rei exhibent turris babylonicae architecti. De his ipse Deus: Zij hebben dit werk begonnen, en zij zullen niet afstaen van hunne gedagten, tot dat zij die met de daed volbrengen. Item exemplo sint fratres Josephi in concepto contra eum odio....

Item, Saul in concepto odio in Davidem.... In Herodiade in concepto odio, et persecutione in Joannem Baptistam...

Het ze[illegible] voorbeeldt vinden w' hier ook van in de Schriftgeleerden, en Phariseen, ten opzigten van den zaligm: zij begonnen hem te haeten, en te vervolgen, en alschoon zij meermaelen in d'uitvoeringe hunner haet door Gods magt belet wierden, egter hielden zij niet op hem te vervolgen, dan voor al eer zij hem aen den galgenboom des kruire opgehangen hadden. Zoo, zoo doen dan de godloozen, &c.

Sic et invitati ad coenam, zij begonnen zig te ontschuldigen, met een voorneemen, van ook niet te zullen komen;

Eph. 4-27.

Itaque initia, hinc discamus sedulo peccatorum, cavenda. Nolite locum dare diabolo, ait Apostolus; et merito sic nos monet; wat ~~[illegible]~~ als

als men den duivel maer eenen vinger geeft, hij zal haest de heele hand wel hebben[a] .... Als men de quaede gedagten a. Vide in Eva....
maer plaets geeft ..... ô! de werken zullen haest volgen[b]. b. Vide in David....
Hinc Beatum David praedicat, qui initia peccati, quasi parvulos ad petram J.C. allidere novit. Gelukkig die uwe kleyne kinderen b Ps. 136 - 9
vatten zal, en aen den steen zal kneuzen. Ongelukkig
in tegendeel de genen, die den duivel plaets geven, die met de
genoodenen van 't Ev: beginnen af te wyken in hunne roep der eewige zaligheid.

3tio Zoo waren deeze ontschuldingen, w de genoodenen
hier bij bragten, niet anders dan ijdele, en dwaeze verschooningen, en dit uit verscheide hoofden.

Ac 1o quidem summa fatuitas è rebus coelestibus (quas Coena magna adumbrat) praeferre res vanas, et terrenas, uti st villa, boves, vel uxor. Hinc Augus allequens similes hoes ait: Gij zoud mogelijk, om naar de wereld te spreken, voor een dwaese gehouden worden, bij al dien gij zilver meer dan goud achtet of waerderde, en ondertusschen het goud waerdeerd gij meer dan uwen Godt, en daer is niemand die ú bestraft, of berispt". Het was dan een dwaeze, en zotte verschooninge van deeze genoodigden, mits dien zij hunne land-huis, ossen, en vrouwen meer waerdeerden dan 't Avondmael dan de zaligheid, en 't bezit van godt.

Zoo moeten wij Xtenen dan niet te werk gaen, zoo dwaes moeten wij ons niet gedraagen, sed coetra Coenam magnam, salutem aeternam, ad quam vocati sumus moeten wij voor alles stellen, en boven alles waerdeeren, nam teste Xto Dno: Wat zou 't al baeten, dat wij de heele wereld wonnen, Matt. 16 - 26
indien w' onze ziele verlooren? Wij zullen dan

~~[illegible]~~ dit Avondmael boven alles stellen Phil. 3 - 8.
ja zoo zeer, dat wij met den Apostel alles in opzigt van 't zelve maer ~~agten~~
als dreck, en vuiligheid zullen agten.

(Sic Apli, oes: Ecce nos reliquimus oia, et secuti Matt. 19
sumus te.

Jaa wat zullen wij van een Abraham zeggen, die
o/t Gods woordt Land en zand verliet, en den Heere volgde

zonder te weeten, waer de Heer hem zou geleiden? wat zullen wij van eenen Moyses zeggen &c? wat zullen wij, zeg ik, van al zulken zeggen? niet anders dan dat zij het groot Avondmael, Godt en d'eeuwige zaligheid boven alles stelden, en waerderden. Sic et nos. Non ut invitati Evangelici, qui stom fatui agebant &c)

2º. Fatuum ē emere quod ō videris ante ~~[illegible]~~. Hinc coi proverbio: Men koopt geen kat in de zak. Et tales Invitati Evangelici qui dicebant: villam emi, nec habeo exire et videre illam; juga boum emi 5, et eo pbare illa.

en nog dwaaser deed de derde, zeggende: uxorem duxi, etc.

Jam videri, jam pbari illa debuerant, antequam emerentur, ut num ō eet nec exire, videre, et probare; # Iquam fatui erant in hunne verschooninge. At, ehou! quam multi inveniuntur ~~[illegible]~~ ejus gris emptores? tales merito oes dixeris peccatores, die de zonden koopen, zonden de zelve ter deeg berien te hebben &c. Scisne peccator, quid emas a diabolo? Rogo te, obsecro, examina peccatum antequam pecces, respice finem, en ik wil ze wel verzeekeren, gij zult den koop zoo ligt niet toe slaen; gij zult het zoo ligt niet overstappen.

vooraf moest de derde beraad hebben of de vrouw hem in 't stuk zijner zaligheid ~~kon~~ niet zou dwarsbomen/hinderen.

Eccles. 7-40 Memorare novissima, et in aeternum ō peccabis. O! hadden de genoodigden van 't Ev: zoo te werk gegaen, o tam stultam, attulissent excusationem, ut dicerent &c

3º. Fatuum ē pro solo visu rei alicujus et temporaneae seu brevis possessionis perdere rem vivam pretiosissimam aeternam. Et tales Invitati Ev: qui om hun Landhuis te zien, om hunne ossen te beproeven en vernemen 't Avondmael verzuimden.

Et tales st oes illi qui terrena praeponunt caelestibus. Van al wat wereldts is hebben, z'anders niet dan enkel maer 't gezigt; zij zien en hebben 't wereldse maer voor een tijd, zonder dat ze 't mede kunnen draegen. De his David, Alle de dwaezen van herte zijn verbaesd geworden, zij hebben hunnen slaep geslaepen, en alle die vermoogende mannen hebben niets gevonden in hunne handen. Ps. 75-6. Het gaet met hen, als met den boer van 't Ev. Luc. 12. Et tales fatui erant Invitati Ev. qui ppt solum visum villae, aut boum, caenam negligebant. Nos ergo melius sapiamus. Scientes # Ita, ut merito de iis omnibus dicatur, dat hunne verontschuldiginge die

Luc. 12.

praeterit enim figura hujus mundi, zullen wij de wereld gebruiken, als of wij ze niet gebruiken, en gelijk d'Ap: daarook zegt: dat die vrouwen hebben, zijn als of zij 'er geene hadden 1. Cor. 7-29...

.. zij bijbragten uit 3 leide hoofden niet anders dan dwaaze, en gekke ver-
schooningen waeren. Dog dit is 't niet al dat d'onbeblijkheid
hunner verschooningen aantoond, daarenboven waren die ook leugenagtig, en vrouwlods.

4to Mendacites se excusant invitati Ex: Unus dixit: ...
... habeo exire; alter: ... Coprobare; tertius: Uxorem duxi, et ideo ...
... possum venire. q. d. vellent daar het
... van die goederen hen belette hunne zaligheid te bewerken,
dog het was met deze verschooningen bij te brengen, dat in
... bewaerheid wierd, quod David dixit impiis: Mentita ē L3-26-32
iniquitas sibi. i. e. de boozen hebben tot hunne eigen verderf,
... schande, en oneere zig met leugentaele ongelukkig
gemaeckt; want abraham, Isaac, en Iacob hadden ook
... landgoederen, ossen, en vrouwen, et tn, venerunt ad
... nam, fuerunt q. ex primis convivis accubitoribus, juxta Matt. 8
illud Xti: Multi venient ab oriente, et occidente, et re-
cumbent cum Abraham, Isaac et Iacob. Zoodat dan, Abra-
ham, met alle regtvaerdigen, deze genoodigden alhier van
leugentaele overtuijgt, misdien zij niet tegenstaende, zij
gehuwd waeren, en rijkdommen bezaeten, egter tot het Avond-
maal zijn gekomen, en hunne zaligheid bewerkt hebben;
... daerom, als deze genoodigden hier zeggen: ik bid ū, ver-
schoon mij, zoo berust d' ootmoedigheid op de tong (ait
... Greg.) maer de logentael is te zien in hunne werken,
want zij op Gods roep de zaligheid versmaeden, zoodat de
vader des huisgezins tot deze genoodigden kon zeggen
het gene Xtus meld: wat naemd gij mij al heere, heere,
en gij doet niet het gene ik ū zegge Luc: 6-46.

.. quam mendacites, sese excusant.

Et qt. tales hodiedum sit? Immers laet men maer
eens spreecken van den ijver die men hebben moest om Gods
huis te betreden, hoe men zijn werk behoorde te maeken
van een heilig gebruijk der Sacramenten, met een woorde
wat men al moet doen, om tot 't Avondmael van
den hemel eens te koomen, wat al verschooningen weet
men dan ~~niet~~ bij te brengen, hoe leugenagtig zelf zeg
men dan ~~niet~~ al met de genoodigden, dat men dat niet
doen kan? D'een brengt bij zijne dagelijksche beslommeringe
en bezigheid, zijn winkel daer hij oppassen moet, zijne

zijne ~~affairen~~ kostwinninge, die hij moet behartigen, zijn huishouden dat hij moet bestieren, de kinderen daer opgepast moet worden; dit, en dat belet mij, zeggen veelen, dat ik niet doen kan 't geneit wel zou willen, dat wederhoud mij dat ik Gods huis niet beter kan betreden, dat belet mij dat ik niet kan naderen, tot h: zaken &c verbo cum invitatis &c. dicunt: hbo nec exire, o possum, en dus is 't dat zij zelfs met liegen zig ~~haal~~ behelpen en verschoonen &c

5to Denique zoo waeren de verschooningen w deze genoodigden bijbragten, vol van ontrouwigheid, en godloosheid.

Iam invitati erant, condixerantque ad cenam, sese venturos, adeoque et stare promissis debebant; At vero nulla necessitate resiliunt à proposito, quo nullum malum erat nocivum. Numquid videris perfidiam? Iane si numquam venire promisissent, veniam, aliquam, hbre potuissent item tus, nunc vero ex pacti, obligaone mirum quam crescit impietas.

Et quot tales etiamnum inveniuntur perfidi? tales merito dixerim, omnes Xtianos qui, postquam in Baptismo ad cœnam vocati sunt, ~~[illegible]~~ promiseruntque venire, peccando datam fidem frangunt, et caeteris hominibus ex hoc capite multo gravius peccant. Hoc Spu, movit S. Patres, ut gravissima, Spu, judicarint peccata Xtanorum, prae aliorum infidelium peccatis. Xtanus enim, (inquiunt) als hij gedoopt word, ~~zoo~~ verbind hij zig ~~als~~ met eede den duivel met alle zijne werken, en pomperijen, te zullen verzaaken. En diensvolgens (aiunt S. Patres) ~~zoo~~ is een kristen uit kragte van gegevene woordt, en beloften, meer ~~als~~ dan anderen verbonden, en gehouden de zonden te mijden, de deugd te oeffenen en, aldus zijn best te doen om tot het hemels avondmael te geraaken. Doet hij 't niet? hij is een overtreeder van zijne beloften.

Habetis cujusmodi fuerint excusationes Invitatorum Ev:, et quas etiamnum multi Xtiani eas praetendant. 1o Coes omnium, 2o malè captae pejus continuatae 3o fatuae 4o Mendaces 5o denique perfidae, et impiae. Wat wonder dat dan ook deze ~~laame~~ ontschuldingen, met d'eeuwige verdoemenisse gestraft wordden? wat wonder, dat de vader des huisgezins zegd: Amen dico vobis quod nemo virorum &c

In paucis d'ongerijmdheid der verschooningen, waarop 't besluit: Nemo pijserum &c

Conclusio

Willen wij zulk een onheil ontwijken? dat wij toch wel onthouden deeze godspraake: Non sequeris turbam ad faciendum malum; dat zij zig allen verschoonden, baate geen van allen. 2°. Willen wij niet kwaad eindigen? wij moeten ons wel wagten van 't kwaade te beginnen: Principiis obsta, sero medicina paratur. 3°. Verre van ons met vijgenbladen te dekken, of dwaaze verschooningen te behelpen. A. Verre zeg ik van landhuizen, ossen, of vrouwen te stellen voor 't avondmaal der zaligheid in 't bezit van God, wij zullen veel eer met Petrus zeggen: Ecce nos reliquimus oia &c B. Verre van 't wereldse, en dat in de wereld des eerst te koopen, en dan te zien; wij zullen de zonde eerst regt bezien, en dan zullen wij ondervinden de waarheid van de Spreuke des Wijzemans: Memorare novissima &c C. Verre van ons door 't gezigt, of kort bezit van eenig wereldsgoed te laaten bedotten, wij zullen wel gedenken: Praeterit figura hujus mundi: Ergo al 't wereldse gebruiken, als of wij 't niet gebruikten. 4°. Wij zullen ons wel wagten van ons in onzen roep ter zaligheid leugenagtig te verschoonen met de schuld van ons verzuim op ossen, huizen, of vrouwen, ik zeg, op ons beroep te schuiven &c 5°. altoos wel indagtig ons gegeeven woord in den h. doop, bevestigd telkens door 't ontvangen der andere H.H: Sakramenten, zullen wij ons wel wagten van ons woord te breeken. – Integendeel &c

Matt. 19. (seu: relinquemus)

tempus breve est.

utentis modestia, non amantis affectu. S. Aug.

Juga boum emi quinq: & eo probare illa; rogo te habe me excusatum. Luc. 14. v. 19.

Dominica 2a Pintecostes 1743. 66.

T was voor waar geenklijne onbeleefdheid, maar eene groote ondankbaarheid van de Joden, in 't O. T. dat zij zwervende in de woestijne meer werks maakten, van de (spijsen, vissen, konkommers, en pompoenen, look, ajuin en knuflook) van Egijpten, dan van 't wonderlijke Manna, 't w: God hen dagelijks toezond uit de wolken des hemels. A. A.

't Manna was een zuivere, smakelijke, en voedzame Spijs, behelzende allerleide vermaak, en, gelijk de wijzeman zegd, allerlei lekkernijen, en zoetigheden. En egter niet te min, zoo leezen wij Num. 11. deze onbeleefde, en schandelijke klagten van 't joodsche grauw: Wie zal ons vleesch t'eeten geven.? Wij gedenken van de vissen, die wij in Egijpten voor niet aten; ons komen in gedagten de konkommers, en de pompoenen, de look, en d'ajuin, en de knuflook. onze ziel is dorre: onze oogen zien niet anders dan het Manna. — Sap. 16. — Num. 11. 4.

Zeker groote onbeleefdheid, groote ondankbaarheid, en dwaasheid gaven deze walgige woorden te kennen. Egter was dit eenigzins te verdragen, in zulk onweetend volk, en van zulk eene spijze als het Manna was.

Maar onverdraaglijk is 't, dat (niet onweetende joden) maar onderweezene Cbnen, meer werks maaken van hunne botte, en domme zinnen, van hunne aardsche genegentheden, dan van (niet het vergankelijke Manna) maar van 't hemelsche Manna C. J. in 't allerh: Sacr.

God noedigd ons, door zijne kerke onder 't Octaaf van 't allerh: Sacr. in 't heid: h: Ev: tot dit hemelsch Manna onder de gelijkenisse van een groot Avondmaal. Maar, zie! ook hoe veelen zijner die zig verschoonen, met ik weet al niet wat verschooningjes ....? de meening is nu niet alle die verschooningen hierover koop te haalen

een uit allen, zullen w' U. A. als nu maar voordragen van die genen die, ter avondmaal van 't allerh: Sacr: genoodigt wordende, zeggen: Ik heb vijf koppel ossen gekogt, en die gaa ik beproeven; ik bid u verschoont mij.

Propositio Wie ~~...~~ deze zijn, en hoe ongerijmd zij te werk gaan zullen w' U. A. vertoonen, opdat zij dit ziende tot inkeer mogen koomen, en wij ons voor het zelve leeren ~~...~~ wagten. Attendite

Suga boum & S. Aug: Greg: Beda &c verstaan door deze 5 koppel ossen de 5 lighamelijke zinnen, die bequamelijk met 5 koppel ossen vergeleken worden. 1° om het getal van vijven dat bij der zijds even groot is; 2° omdat gelijk ijder koppel ossen uit twee bestaat, zoo ook ijder zin door twee werktuigen werkt, als bij v. B. het gezigt door 2 oogen, het gehoor door 2 ooren, de reuk door 2 neusgaten, de smaak door de tong, en 't verhemeld van den mond, het gevoelen door uit, en inwendige zenuwen; 3° omdat gelijk d' ossen traage domme beesten zijn, die met d' aarde te ploegen ommegaan, zoo ook de 5 zinnen traag, en bot zijn, zig bekommerende met aardsche zaken, en vergankelijke dingen.

Diensvolgens zoo mogen wij te regt deze veronschuldiging ~~te regt~~ toepassen op twederhande menschen, die ter oorzaak van hunne 5 zinnen eene walging hebben van 't groot avondmaal des allerh: Sacr: 1° d'eerste zijn die neuswijzen, die zoo zeer aan hunne 5 zinnen toegedaan zijn, dat ze niet ~~en~~ willen gelooven, 't gene zij hooren, ten zij dat ze 't zelve mede zien, en tasten. 2° d'andere zijn die vleeschelijke menschen, die nergens geen vermaak in scheppen, dan in 't gene de 5 zinnen wel aanstaat, en hier ~~om~~ van 't groot avondmaal des allerh: Sacr: eene walging hebben.

1° Aangaande d'eerste neuswijzen, al is 't dat zij den Zaligm. d'eeuwige wijsheid des Vaders met korte, klare, en dikwils herhaalde woorden hooren zeggen, dat zijn vleesch is waarlijk spijs, en zijn bloed is waarlijk drank; ik ben, of hooren zij hem zeggen, ik ben het brood des leevens, ik ben het leevend brood, die van den hemel gedaald ben, zoo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leeven, en het brood dat ik geven zal, is mijn vleesch voor het leven der wereld.

al

al hooren zij hem zeggen, Neemt, en eet, dit is mijn lighaam, neemt en drinkt dit is mijn bloed; al hooren zij dat, volgens deze woorden van d'eeuwige onfeilbare waarheid, de kerk van Cbs van de tijden der apostelen tot nu toe altijd geloofd heeft, en altijd geleerd heeft, dat het waaragtig vleesch, en bloed van den zoone Gods onder de gedaante van brood en wijn op ons outaar word opgedist; # ja al toonen wij hen aan den tijd wanneer zij het tegenstrijdigen eerst begonnen hebben te leeren, en al worden zij door alle deze en meer andere bewijzen tot dit groot avondmaal uitgenoodigd, zoo weigeren zij niet te min te komen, zij en gelooven niet aan de woorden des zaligm, en hierom hebben z' een walging van dit groot avondmaal. In plaats van met dankbaarheid dit groot weldaad aan te nemen, zoo komen zij met deze botte verontschuldiginge: Juga boum emi 5. q.d. ik heb 5 goede zinnen, ik zien terdeeg, ik hoor terdeeg, ik rieke terdeeg, ik smaak terdeeg, en ten laasten ik tast, en voel terdeeg; Maar alzoo ik niet en zien, niet en rieke, niet en smake, niet en taste hetgene ik hoore, dat Cbs, dat de kerke leerd, dat de katolijken gelooven, zoo en kan ik zulks ook geenzins verstaan; ik zien maar brood, ik rieke maar brood, ik proef maar brood, ik voel maar brood, 't en is dan ook anders niet dan brood, over zulks habe me excusatum dat ik niet en geloof dat er onder de gedaante van brood en wijn, in 't groot avondmaal 't waaragtig lighoam, en bloed van Cbs tegenwoordig is.

Zie daar de verschooninge der onkatolijken om niet ons eens ~~niet~~ te gelooven, en tot het groot avondmaal te komen.

Maar weg, weg met zulke ongerijmde verschooninge! 't is een grove bottigheid in geloofszaken op het domme oordeel der zinnen te willen steunen, en d'onfeilbare uitspraak van den almogenden godt niet alleen in twijfel te trekken, maar ook onbeschaamdelijk te loochenen. O! gods opperalmogenheid vereischt van ons grooter ontzag dan dat wij met de korte, en bedriegelijke maat van onze kranke zinnen de zelve zouden willen afmeeten.

Die dit geheim vast gelooven, en zij die 't loochenen, ~~Wij~~ staan ~~al~~ te samen toe, dat godt met zijne enkele wille alles uit niet geschapen heeft, wij gelooven beiden zonder tegenspreken, dat hij de vrouw van Lot in een zoutbeeld ~~veranderd~~

al wijzen wij hen aan de samenstemminge der Grieken met de Latijnen op dit stuk; 235

Berengarius, aartsdiaken van Angers, is 1004 d'eerste uitvinder van deeze dooling gewoest, dog heeft de zelve herroepen en is katolijk gestorven. Deeze doolinge, die bijna vergeeten, is twe honderd jaaren daarnaa door Swingel, Kalvijn, en anderen wederom opgeweckt.

heeft, de roede van Aaron in een slang, en 't water in wijn op de bruiloft van Cana verandert heeft; en zouden wij hem dan niet gelooven als hij zegt dat het gene van te vooren brood was, na het spreken van de woorden zijner almogentheid, zijn lighaam is! Waar blijft dan d'eerste artijkel van ons geloof: Ik geloof in godt den Vader almagtigen, schepper van hemel, en van aarde? Is hij almogend om alles uit niet te maken, om hemel, en aarde hun eerste wezen te geven, en zal men dan nog twijffelen dat hij almogend is, om het een in het ander, om het brood, en wijn, in zijn lighaam en bloed te veranderen? O! groot ongelijk doen z' aan gods opperste majesteit die zulke slegte gedagten, en gevoelens hebben van zijne almogentheid, die meer geloof geven aan hunne eigen botte zinnen, en verdierde redenkavelingen, dan aan gods onbedrieglijk woordt, dan aan de gestadige leere en overleveringe der kerke van de tijden der Apostelen af tot huidigen dage toe.

Vide S. Ambr: de Mijsteriis Cap. 9. in nostro Breviario Fer. 4.

Vide S. Cijr: Ieros: Cat: Mijstagog. 4. in Brev: nostro Fer. 5. in Octavo.

Al is 't dan dat wij volgens 't oordeel onzer zinnen niets dan bemerken broods en wijn; al is 't dat wij niet kunnen begrijpen, hoedat een, en het zelfde lighaam t' effens op verscheidene plaatsen is, hoedat een uitgestrekt lighaam onder de gedaante van eene klijne hostie tegenwoordig is, en andere diergelijke zwarigheden meer; nogtans om 't woord van den almogenden zoone gods zoo moeten wij geenzins twijffelen aan de waarheid zijner woorden, wij moeten indagtig zijn de woorden van den Wijzeman: Ik heb bemerkt dat de mensch geen reden kan vinden van alle gods werken: want grooter is gods almogentheid dan 's menschelijke wetenschap, en verstand, meerder kan hij uitwerken dan de mensch doorgronden. Ja, zij, die ons ou[d]vaars geheim loochenen, konnen al even zoo wijnig als wij begrijpen de mijsterien der allerh: Drieëenheid, der Menschwordinge van den zoone godts, en der algemeene verrijzenisse, en egter zij gelooven ze zoo wel als wij. Waarom dan ook niet op de zelfde manier gelooft, de wezentlijke tegenwoordigheid van Cbs in 't allerh: Sacr.? Wat ons aangaat wij gelooven 't alles even zeker, om dat de zelfde godt het gedaan, en door zijn woord 't ons verzekerd heeft.

Eccle. 8. 17

Weg, weg dan met de botte domme oogen onzer zinnen om-

omtrent 't aanbiddelijk, en ondoorgrondelijk geheim onzes grooten avondmaals. verre van ons dat wij eenige verschooninge zouden voorwenden, om 't zelve niet te gelooven, zoo zullen wij 't zelve met een vaste zekerheid des geloofs en goddelijke eere aanbidden, en met dankbaarheid ontfangen. Dog dit zij genoeg van 't eerste zoort der genen, die zig verschoonen van 't groot avondmaal des allerh: Saer. met te zeggen: Juga boum &c. Wij komen nu

2° tot een ander zoort van ondankbare menschen (beter zou ik zeggen beesten) die ter oorzaake van hunne 5 zinnen weigeren te komen, tot het groot avondmaal des allerh: Saer. Deze zijn die, alhoewel zij den naam hebben van te gelooven, het gene C. Js aangaande dit geheim geleerd heeft, en de kerke voorsteld om te gelooven, nogtans toonen een groote walging van deze hemelsche spijze omdat zij al te zeer bezorgd zijn voor hun vijf koppel ossen, om die te proeven, en te verzorgen. Juga boum &c. i.e. ik heb nog al te veel te doen met mijne vijf zinnen, om die te proeven, en te voeden met 't voer van hunne aardse, van hunne vleeschelijke wellusten, en vermaken, ik ben nog al te zeer verhinderd door mijne tijdelijke zaaken &c ik ben al te zeer gehegt aan mijne oude quade gewoontens, ik kan die zoo makkelijk niet verlaaten, &c. ik kan ter avondmaal nog niet komen, ik bid u verschoon mij.

O! wat een onbeschaamd antwoord? O! verdoemelijke onbeleefdheid, en ondankbaarheid! tot een hemelsche tafel genoodigd te worden, en nog te denken op aardsche vermaken? tot het brood der engelen geroepen te worden, en nog te spreken van beesten voer? wijn die maagden teeld te versmaden, en uit den bitteren kelk van babijlon te drinken, en in spijs en drank zig te buiten te gaan, O! wat beestelijke ontsteltenis? wel te regt past op alle de zulken: Hoo cum in honore eet ō intellexit, comparatus ē jumentis insipientibus, et similis factus ē illis. Ps. 48 - 13

Maar laat en wij het gemelde andwoord wat nader onderzoeken. Juga boum &c. Hier ontdekt zig de groote dwaasheid van deze ondankbare ossekoopers, van deze vleeschelijke menschen, ik zeg, die niet verder zien dan op 't aardse dan op 't vermaak van hunne lighamelijke zinnen.

Duplex ē eorum error 1° quod emant caro terrena, cum

gratis offerantur cælestia 2°. quod post emptionem eam probav

Ac 1°. quidem, in eo errant quod carò emant terrena, cum gratis offerantur cælestia. Audire C[illegible] p. Isaiam clamantem et ad cœnam sui invitantem: Gij allen (inqt) die dorst hebt, koomt tot de wateren; gij die geen geld hebt spoed u, koopt en eet. koomt, koopt wijn en melk zonder geld, en zonder eenige ruilinge. Waarom besteed gij uw geld voor 't gene geen brood is, en uwen arbeid voor 't gene geen verzadinge geeft? a

Prov. 9 – Isa. 55 – 1.

a. Zie! zoo, zoo liefdadig noodigd Jesus ons allen uit tot zijn groot avondmaal.

b. wat doen, de botte ossekoopers? Ô! lieve

En nogtans b hebben ze [illegible] met groote moeijte, zonder de minste hoop van verzadiginge, voor een onschatbare prijs 5 koppel ossen te koopen, en die te verzorgen. ik zeg, liever hebben ze hunne oude quade gewoontens aan te houden, hunne vleeschelijke zinnen op te volgen, dan naar de stemme van Jesus te luisteren, en hunne moeijte te besteden om brood te hebben tot verzadinge, om het brood der Engelen, om 't vleesch en bloed van Jesus te genieten. En is dit niet een schandelijke dwaasheid? Ô! voorzeker ja, 't kan niet dan d'allergroorste dwaasheid geheeten worden, dat zij het hemelsch Manna, het brood der Engelen, de spijs, die alle zoetigheid in zig begrijpt, voor niet kunnende koopen, egter de zelve versmaden, en verwaarloozen, en onderstussen, op 't allerdierste koopen; koopen, met verlies van hunnen godt, met verlies van hunne zielen, en eeuwige zaligheid, de voldoeninge van hunne vleeschelijke zinnen. Zeker d'allergroorste dwaasheid is 't dus vijf koppel of jok ossen te koopen, en daar door 't zware jok des duivels op zijnen halo te halen, en het zoete, en gemakkelijk jok van Jesus af te werpen. Homo [illegible]

Jois. 6 – 54.

2°. Sed unde tta insania? Inde credo quod ante emant, quam probaverint: Iuga boum emi quinq, inquiebant et eo probare illa. ante probasse oportuerat, et tunc emere, ut sic eam deceptionem evitassent emptores evangelici. Idem et illis contingit qui faciendum esse [illegible], quod cum ô faciant, vel inde alter illorum error manifestus est.

Et certè verè insani oēs illi qui ante emant, quam probaverint, seu examinaverint mundi illecebras, quæ ô nisi displicere possunt expertis. Testis è Salomon, dicens post oia [illegible]: vanitas vanitatum et oia vanitas. Testis Amnon, die eerst gekogt hebbende de voldoeninge zijner vleeschelijke lusten, naderhand, zijne geschonde zuster niet eens kon dulden voor zijne oogen, en dus te laat zag dat hij, in de voldoeninge zijner lusten te koopen, bedrogen was. Testis filius pro-

dat zij eerst hunne aardse, en zinnelijke voldoeninge zoeken, en dan 't loat der zelve droevige naaweenen proeven en gewaar worden. Hic erat error eorum evangelii:

testes primi nostri parentes vetitum fructum comedentes [illegible]

rodigus &c Immo testem voco quemcumq emptorem
rum, dico, voluptatum suarum terrenarum et carnalium. O! si ebriosus, si avarus,
i Luxuriosus liberè auderet loqui, ~~quam~~ fateretur certò
ritatem ejus quod dico? Sed licet hic taceant omnes tandem aliquo tempus
it, quod illi fatui emptores, sed serò nimis, et ad gra-
amen damnationis suæ, sint dicturi: Wij uitzinnigen... Sap. 5-7...
wij zijn vermoeid geworden op den weg der boosheid, en des
derfs, en wij hebben moeijelijke wegen gewandeld, maar
n weg des Heeren hebben wij niet gekend. Wat heeft de hovaar-
digheid ons gebaat, of wat hebben wij met het pogen over
ze rijkdommen opgedaan? alle die dingen zijn verbijge-
aan als een schaduw &c

Dominica 2da Post Pent. 1737. 45.

Dico autem vobis qd nemo virorum illorum qui vocati st, gustabit cœnam meam.

Luc. 14. v. 24.

1738. abfui cum illustriss Croonio in Crommenie
1746. Confirmavi in Crommenie
1747. Secutus sum Bockx. tom. 2. p. 464.

Coi proverbio dr: Bonitas irritata, mutatur in rabiem. A. A.

Hoc dictum qm verum sit multoties experientia ... atuit, dum hoes bonos et Longanimos in iratos everti ... dimus, eoq ma iratos, qo ante eos videramus ma... ites et bonos.

Sic David respectu Nabal, de quo Scriptura 1. Reg. 25 — — —

Sic agebatur cum parabolico isto Rege invitante ad ... uptias quas filio suo praeparaverat: hic enim offensus ... in sua bonitate irritatus indigna suorum servorum ... tractatione ab invitatis facta, Wierd hy vergramd, en ... zyne heirlegers afzendende, vernielde hy die doodslaegers ... en stak hunne stad in brand — Matt. 22 v. 7.

Eodem modo res sese hbt cum patrefamilias in hodierno ... Hic enim cum summopere bonus ect / qd ex cena prepa... ae et iterata vocatione patet / in tt iratus e invitatorum ex... cusatione ut a sua in perpetuum eos excluserit cena.

Cur quaeso? qa cum irritabant indigna sua recusatione ... excusatione, quod patet, dum enim reversus servus nun... tiavit hac Dno suo TUNC iratus e. audiva itaq excusa... tiones cum videbant iratum.

Verum quid quaeso mali in his excusatoribus quod adeo in eos excandescat paterfamilias? nonne excusationes ... vidn aequissimae? quod qmvis videatur, aliter tamen patrisfamilias visum fuisse ejus ira demonstrat.

Lubet hodie malum quod in his a excusatoribus et eo... rum excusationibus inquirere, idq nostrae utilitati ac... commodare. Attendite. — Propositio

Observatú dignum ē quod Scriptura refert 2. Reg. 19
Sacer Historicus ibidem narrat quod David, devictis ini-
micis suis, retribuere voluerit eis, qui ei fugitivo obse-
quium praestiterant, et inter caetera, Senem quemdam
2 Reg 39-33 noie Bercellai ad se invitaverit: Koom met mij / aie-
bat David, / opdat gij gerust en stil by mij leven moogt
te Jerusalem. At Berzellai recusabat oblatam gratiam
et aiebat: Hoe veel zijn dog de dagen van de jaeren mijns
Levens, dat ik met den Koning zoude optrekken na Jerusa-
lem? - - -

Eodem fere modo contingit res in hodierno Ev. narrata.
Invitantur quidam, sed et invitati sese excusant, ō una et
eadem sed diversa excusatione. Primus dixit: villam emi
et necesse habeo exire et videre eam. alter dixit: juga boum
emi quinq, et eo probare illa. Et alius dixit: uxorem duxi
et ideo ō possum venire.

En hae sunt excusationes invitatorum. quid autem paterfa-
milias ad has excusationes? Toen / inqt Ev. / wierd de Vader
des huisgezins vergramd, en zeide .... ik zeg ul., dat niemand
van die mannen, welke genoodt zijn, mijn avondmael zal proeven

Mirum sane vdr, quod auditis his excusationibus iratus
sit paterfamilias, excusatoresq illos à sua coena severè
~~[illegible]~~ excluserit. Si gravia quaedam servus vocatorum fa-
cinora retulisset, qualia referuntur in parabola ~~fide~~ regis
nuptias filio suo praeparantis, de qbs dr: zij namen de
knegten, en die smadelijk onthaelt hebbende, doodden zij
de zelven, si talia servus Dno suo retulisset, facile cau-
sam perciperemus justae iracundiae; hic vero nihil horum
audimus. Primus dixit: villam emi, alter: juga boum emi
quinq, et 3tius dixit, uxorem duxi. Numquid sunt res licitae
et honestae? an aliquid mali in iis ē? Minimè: villas
enim et boves emere, uxorem ducere sunt res licitae et honestae
emptionis enim et venditionis regulas ipse Dnus multoties
praescripsit, multi etiam pii et patriarchae ut Abraham
agros emerunt; item uxorem ducere licitum ē et bonum
pts ex benedictione Dni matrimoniis adhibita, ex regul-
is praescriptis, ex usu et praxi hoium etiam piissimorum.

Deinde, neq etiam malum ē villas et boves emptos videre et
probare, exigit hoc regula prudentiae. Et uxori ductae
adhaerere, quid aliud ē, qm obtemperare Xto dicenti:
Adhaerebit uxori suae?

igitur in quo deliquerunt hi excusatores? quodnam eorum malum est? R. Mysterium hic subest o difficultas, noscet quisque rem penitus observaverit, nisi cum alus occasionibus similem Dominus observet loquendi morem rebus valde levibus grave subjicit supplicium.
Huna loquendi morem observavit Dominus cum dixit dat er een rijken man was, wiens land overvloedige vrugten gedraegen had, en die tot zyne ziele zeide: myne ziele, gy hebt veel goeds opgelegt voor veele jaeren, rust, eet, drink en maek vroolijk. Et ecce quod ei exprobet suam insaniam, et subitam et improvisam adeoque infelicissimam mortem commatus sit; gy dwaes, inquiebat, dezen nagt zal men uwe ziele weder afeischen. Luc 12-16.
Illum loquendi morem observavit cum dixit dat er 5 dwaese maegden waeren, die geen olie met zig genoomen hadden, en die tot de wyze zeiden: geef ons van uwe olie want onze lampen gaen uit. Et ecce quale supplicium subjiciat, Ik zeg u voorwaer, inquiebat, Nescio vos. Matt 25-1...
Item cum dixit: dat'er een knegt was die zyn talent in de aerde begraefde. Et ecce quale supplicium subjiciat ~~[illegible]~~ Werpt dien onnutten knegt in d'uiterste duisternissen, daer geween en knarsing der tanden zal zyn. Matt 25-30.
Item cum dixit: Esurivi et non dedisti mihi manducare ergo Discedite à me maledicti in ignem aeternum.
Idem videre est in non vestito veste nuptiali Matt. 22.
In quibus omnibus exemplis vix apparet supplicii digna causa exempli gratia sit sententia judicis Discedite a me maledicti. Quamobrem? Esurivi enim. haec sola causa est. Si dixisset, estis enim fures, raptores, adulteri, latrones, sacrilegi, venefici, nemo non intelligeret sententiae justitiam, sed cum dicit, esurivi enim et non dedisti mihi manducare, nimis levia, nimis communia videntur quam ut tam gravi digna sint supplicio.
Sic et similiter in ea quam tractamus parabola, si primus dixisset, villam rapui, vel iniquâ lite comparavi; si alter dixisset, quinque juga boum furatus sum; si dixisset tertius uxorem proximi adulterâ compressi, justissimam utique agnosceremus causam iracundiae: verum dum excusationis causa nihil adfert nisi licitum, gravissimi causam supplicii vix intelligimus.
Quid igitur sibi volunt A. R. Quod (sunt alias)

ita, et in proposita parabola, factis si, ô adiaphoris saltem Leviusculis (certè ut vid.) tam grave Dnus attribuit supplicium? Digna profectò quaestio, quam seriò expendamus. Nimirum, sciebat Dnus qm multi futuri essent in Ecclesia sua, qui, ad salutem satis fore putarent, gravioribus et nefandis abstinere sceleribus, etsi nullas magnopere colerent virtutes, Item, salutem adipisci posse illos, qui, rebus apertè malis et singulariter prohibitis renuntiarent, etsi, rebus ex se licitis aut etiam, adiaphoris amore vehementiori adglutinarentur.

Ut igitur, hos errore periculosissimo liberaret Dnus, saepissimè docet satis esse ut quis damnetur ad inferos si bona opera neglexerit, vel bona terrena nimio affectu dilexerit.

Atque huc pertinet, quod in parabola dr, de emptore villae et boum, et de novè nupto marito. Excluduntur, isti omnes à coena magna, sive regno coelesti, ô alia de causa quam quod res honestas et licitas nimio amore dilexerint, cujus amoris argumentum est, quod ea, quae dilexerunt, coenae magnae praetulerint, atque ideò vis fruerentur Dni vocantis ad coenam imperio ô acquieverint.

En igitur, causam justissimam quare pater familias his excusatoribus dixerit. Ik zeg u[?] dat niemand van die etc.

a Habemus hic A. A. subjectum nostrae instructioni idoneum. Malitia, excusatorum Evangelicorum (ut audivimus) ô consistebat in possessione villae et boum, nec in ducta uxore. Sic est. villas, boves, verbo, bona temporalia possidere, libere et uti, malum ô est. à Deo proveniunt. Benedictio Dni divitem facit, propter nos nostrumque usum à Deo creata sunt. Multi, etiam sanctissimi, divitias et temporalia bona possederunt. De abrahamo et Lotho Legitur:

Prov. 10

Gen. 13-6. Het Land, konde hen niet bevatten dat zy zouden samen woonen: want zy hadden groote goederen en konden niet in 't gemein woonen. Job etiam multa bona possedisse legitur: Hy was een groot man, onder alle die van 't

Job. 1-3

oosten. Een aenzienelyk en ryk man was Joseph van Arimathea, item Nicodemus et alii.

(Mala, itaque ô sunt bona temporalia, nec ea habere malum est. Proinde ô facile dijudicandi sunt illi qui

bona terrena possident; quod ō raro fieri solet, iis qui illa ō hbnt.

Malum tn ē bona tporalia nimium amare, et inordinato affectu iis adhærere, hæcq tporalia cælestibus opponere. In eo malitia excusatorum Evangelicorum sistebat.

Et verè magnum malum ē tporalibus nimium adhærere, et pro his mā qm pro cælestibus anxiari. Malitia quæ huic rei inest, patet ex eo qd sit inversio recti ordinis; rectus enim ordo majora mā, et minora æstimare et curare docet; ctrarium autem fit dum....

Declarat rem hanc S. Augs. similitudine annuli et sponsi. Malum certe foret si sponsa annulum à sponso acceptum plus qm sponsum ipsum diligeret. et similiter.- - - - - - - -

Ab hoc malo* dehortatur nos David cum ait: Divitiæ si affluant nolite cor apponere. Item Joes: Ps. 63.
Nolite diligere mundum, neq ea quæ in mundo st. Non 1. Jois. 2.
dicit Joes: Nolite uti mundo neq iis quæ in mundo st, sed, Nolite diligere mundum... ō usum, sed inordinatum amorem prohibet. Audi Paulum: De tyt is kort: 1. Cor. 7-29
verhalven dat de genen die vrouwen hebben, zyn als of zy er geen hadden... die koopen als of zy niet en bezaten, die deze wereld gebruyken, als of zy ze niet en gebruyckten want de gedaente dezer wereld gaet voorby.

Licet sic ~~hic~~ hi hoc malum prohibuerint, at licet prohibuerint, ō tn extinxerunt. Cōe ē et frequens hodiedum possessionibus nostris nimium adhæreamus, inordinatè amemus, et mā eas qm invitantem Dnum ad cœnam curemus.

Quoties ō mercator adeo intenditur suis lucris possessionibus augendis et retinendis, ut eapp Deum postponat, ad tplum et sacramenta accedere negligat? Quid hoc ē aliud qm villam emi..... ō possum venire. Quoties ō pp videndam villam, om na buiten te gaen om een plysiertje by te woonen- - - - recusatur accedentus ad Xum Dnum invitantem. Quoties ō propos nimium amatur uxor, et adeo ei adhæretur ut à Deo qm longissimè recedatur? quot ō st qui om de vrouwe te believen godt vergrammen uti Adam - - -

Non sic A. A. ō sic. bona q̄a quisq̄ possidet amore dlt. possidere ordinato, ō iis nimium adhaereas, ad hoc nos excitare dbnt admonitiones S. Scripturae, supra recensitae, et singulariter het droevig lot. herw. de excusatores &c. overkomen is, dew. hebben moeten hooren Ik zegue dat niemand &c.

Itaq. ne quis dicat, bona mea sit, uxor mea ē, cum iis ō fruerer, ō abstuli... ō refert, tuis enim ō licet nisi uti... ... utentis modestia (ait Aug.) ō amantis affectu.

Dices: ē adeo difficile possessiones hbre, uxorem duxisse, et interim moderatō se circa eas hbre, ō aliquantulum circa eas excedere, quis ibi ē qui... ?
Fateor ē difficile, et rarum ē sic in iis ō excedat...
Eccli. 31. Fatetur id Eccl^us: gelukzalig is de ryke die onbesmet gevonden word, en het goud niet nagelopen heeft, noch op geld of schatten zyn betrouwen heeft gestelt. Wie is die man? en wy zullen hem pryzen, want hy heeft wonderlyke dingen in zyn leven gedaen? q. d. ...
Luc 18–24 Nec diffitetur id ipsum Xus dicens: Hoe beswaerlyk zullen degenen die geld hebben in het ryke Gods komen. Et quare hoc difficile, q̄m q̄a amare ordinatē ea ē difficile.

Igitur difficile ē, attamen ō impble. Impble ō ē patet ex eo q̄d et tales in &c. ad coenam, dicantur invitati, patet ex eo q̄d multi fuerint qui iis cor ō apposuerint, et desiderio coenae coelestis ea despexerint et amissionem patienter tulerint.

Conclusio.

Via, A. A. ex tristi sorte excusatorum evangelicorum nos discamus noit om eenig aerdsch of tydelyk het geestelyke en eeuwige verzuimen. Wy hooren hoe droevig zy gestraft geworden zyn, dies...
Nos melius sapiamus... ...

Dico a vobis, qd nemo virorum illorum, qui vocati st, gustabit cœnam meam. — Dominica 2 Pintecostes

Luc. 14. v. 24. — 1744. 54.

'T was wel eene gewigtige lesse die de Heiland eertydts gaf Matt. 16. 26. zeggende: Wat baat 't een mensche, dat hy de gehele wereld wint, indien hy zyne ziele verliest? A. A.

Met deze spreuke wil de Heiland zeggen, dat al wat in de wereld kostelyk, agtbaar en groot is, indien 't al by een gezeten word, dat het nog gene de minste vergeleiking kan hebben met 't oppergeluk dat de ziel beschoren is, die Godt vreesd, ja dat 't al te zamen zonder het geestelyk beter niet kan baten. Dat derhalven onze eerste zorg moet zyn, om dat groot geluk te bezitten, dat wy alles moeten meyden wat ons dit eeuwig geluk, waar toe wy geschapen zyn, zoude kunnen berooven.

Indien dit een grondpligt van 't Christendom is, gelyk het zeker is, wat moet een yder niet zorg dragen, dat hy op zyn nauwkeurigst weete, wat hem te meyden staat wil hy dat eeuwig geluk bezitten.

Indien dit ievers op eene korte en veylige manier aangewezen word, 't is in de parabel of geleikenisse van ons hed. E. Ev., alwaar Jesus onder de schors van een avondmaal toond waarom 'er zoo veele geroepenen tot het zelve, daar eeuwig van verstoken zullen zyn. Ja zelfs in een kort en schrap vonnis toond hy wat voor zoort van genooden en geroepenen dit heilig ryk voor eeuwig zullen derven. Dico vobis, quod nemo virorum illorum gustabit cœnam meam.

Propositio

't Is dit schrikkelyk vonnis twelk wy als nu nader zullen verklaren. Wy zullen het zelve 1mo naar de letter uitleggen, en daarin de geleikenis naar 't inzigt van Jesus ontvouwen. 2do dan zullen wy in de toepassing aanmerken den voornaamsten klip waarop de genoden schipbreuk leiden van 'er eeuwige zaligheid. Attent.

Onze opgenome text woorden zyn woorden, waarme de Heer Jesus de parabel van ons voorgelezen Ev. sluyt, en dus woorden waarin in 't kort bevat is d' onderregting die

de Zaligm door de gelykenis wilde geven.

Als de Zaligm ter tafel zat, was'er een onder de gasten, die of om den Zaligm te beproeven sprekende over de plaatsneeming op een gastmaal, en wat voor gasten men best noden kan te beproeven, of wel uit een beter inzigt uitriep: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Hierop sprak Jesus de voorgelezen gelykenis uit van 't heerlyk Avondmaal en de verscheide zoorten van genoodigden, waarvan d'eerste zig 't Avondmaal onwaardig maakten, en hy besloot deze gelykenis met onze text woorden zeggende: Dico â vobis quod nemo virorum illorum, qui vocati st, gustabit cœnam meam q.d. je spreekt hoe groot het geluk zal zyn, van die in't ryke Gods ter tafel zullen zetten, zie hier wie'er zeker van dit geluk verstoken zullen zyn. Leerd dit uit deze gelykenis, niemand van alle die genoden, die zig verontschuldigd hebben, zal'er binnen komen. Dico â vobis qd &

Eenige nauwkeurige Uitleggers onderzoeken of onze textwoorden juyst van Jesus uitgesproken zyn in zynen name of wel in den name van den grooten heer die het groot Avondmaal had aangeregt, en nu over d'ondankbaarheid der genoodigde die zig ontschuldigd hadden, zyn gevoelen toond. Dit is een zaak van klyn gewigt en verandert geenzins d'uitlegging. Dog indien men gissen mag, kan men zeggen en dat met zeer veel waarschynlykheid, dat Jesus deze woorden in zynen eigen name uitspreekt, als het slot van de gelykenis, waarin hy op eenen kragtigen manier beantwoord den wensch van dien tafelgast, die effen van te vooren uitriep: Beatus qui manducabit & — Daarenboven indien men den aanregter van 't Avondmaal deze woorden zou toepassen, terwyl hy tot zynen knegt sprak, die hy uitgestuurd had om te noden, zou die Heer misschien gevoegelyker zeggen: Ik zeg U; en niet: Ik zeg UL: in het meerder getal. Dog het zy hier mê zoo 't wil, hier word een schrikkelyk vonnis uitgesproken: Nemo & —

Men kan ligt bevatten wie de persoonen zyn, waarop 't vonnis past, Nemo virorum illorum, viz. die het geluk hadden van te zamen, door dien meldadigen heer tot zyn groot Avondmaal genodigd te zyn, waarvan d'een 5 koppelen ossen had gekogt, d'ander Landgoederen, en de laatste eene vrouw had getrouwd, die hierom zig hadden ontschuldigd, en zoo hun slegt belangen voor dit groot genot hadden gesteld. Nemo virorum illorum. 't vonnis gaat niet deeze

of

't genen onder hen aan, maar alle worden zy uitgeslo-
ten. Nemo virorum illorum gustabit coenam meam.

De schrikkelyke straf van dit vonnis bestaat hierin,
dat alhoewel de heer hen zoo weldadig genodigd had, al-
hoewel hy zelfs zyne knegten gestuurd had om ze ten be-
stemden tydt te roepen, dat z'egter om hunne nalatent-
heid, en veragting van dat geluk zullen verstoken zyn. En
om te toonen hoe scharp dit vonnis was, zeid de weldadige
heer niet alleen, zy zullen niet mè onder de tafelgasten
aanzitten, maar, Non gustabunt. Zy zullen 'er niet het
minsten van proeven, omdat z'eenige mindere bezigheden
voor dit groot geluk hadden gesteld. zy zullen 'er niet het
minste krummeltjes van proeven, veel min tot de vreugde
ingelaten worden.

Tot dus verre vatten wy in't kort den letter van dit deel
van de parabel.

Nu moeten wij maar zien wat de heer Jesus door de
gelykenis wil leeren, en by gevolg waarop't vonnis van
onze text regt streeks doeld.

Indien men d'omstandigheden maar opweegd kan
men ligt bevatten wat Jesus door dit Avondmaal wil ver-
staan in de parabel van ons Ev., en bygevolg waar't vonnis
opdoeld als Jesus zeid, dat deze agteloozen daar geen
deel aan zullen hebben, en daar van niet zullen proeven.

De zaligm. was te gast by eenen Oversten der Phariseen
alwaar 'er ook verscheide Phariseen en schriftgeleerden
aan tafel zaten. Chs gaf hen verscheide zoete onderregtingen
en onder anderen sprak hy van de groote vergeldinge, die
godt in de verryzenisse der regtvaardigen zal geven aan den
geene die uit liefde tot hem d'armen, geminkten, kreupelen
en blinden genood en gespyst zal hebben. En ter oorzake
van deze vergeldinge der regtvaardigen, die in de schrift dik-
wils verbeeld word, onder de gelykenisse van een groot maaltyd, zoo zeidde 'er
een van de gasten: Zalig is hy die brood zal eeten in Gods
ryke! Chs, die ongetwyfeld dit bondig zeggen van dien
gast goedkeurdde, stelde daarop voor de parabel van't
groot avondmaal, en verstaat vervolgens door dit groot
avondmaal d'eeuwige glorie van den hemel.

En zeker niet vreemd, want't in Gods woord gemeen is
dat d'eeuwige gelukzaligheit, 't eeuwig bezit van Godt in
den hemel onder de naam van een maaltydt word afgemaald, en genoemd

Matt. 8-11. zoo zeide Jesus: Multi ab oriente et occidente venient....
Luc. 22-29 Item: Ik schik u een ryk toe (ctus Aplis) gelyk myn Vader
my heeft toegeschikt, opdat gy aan myne tafel eeten, en
drinken moogt in myne ryk. en in d' Openb. als de geest aan
Apoc. 19-9. Jo: is gebood te schryven: Zalig die tot het bruiloftmaal
van het Lam geroepen zyn. En op deze zelve manier beteekend de Heer Jesus in onze gelykenisse door het groot
Avondmaal ook het Ryk der hemelen.

En dus die hy in onze text zeid, dat van dit avondmaal
niet zullen proeven, wil hy zeggen dat niet tot d' eeuwige zaligheit zullen komen.

Morale. Jesus dan geeft heer onder eenen parabolieschen schors,
dat schrikkelyk vonnis, dat al wie eenige zaken meer
geagt hebben, als zig tot de zaligheit te bereiden, voor
eeuwig van dit geluk zullen verstoken zyn. Nemo virorum

Wie staat heer niet versteld over dit vonnis? een vonnis
dat ons toond hoe ver de dronkaars, hoe ver de hoereerders,
hoe ver d' onregtvaardigen van dit eeuwig avondmaal af
zyn; terwyl Jesus 't vonnis strykt tegen diegenen, en die
uit 't Avondmaal, i.e. uit den hemel band, die maar een
Land goed gaan zien, eenige ossen proeven, en eene vrouw
getrouwd had, en zig daar over ontschuldigden om op 't
avondmaal te komen. Hoe kunnen dan nog groote en grove zondaars blyvende die zy zijn, op den hemel wagten,
terwyl 'er ook zelfs d' agteloozen en verzuimers, en dat om
zaken, die in zig niet quaad zyn, uitgesloten worden?

Dog mogelyk zal iemand zeggen: wel hoe zal men
dan uit den hemel gesloten worden, omdat men landgoed
gekogt heeft, en dat gaat bezien? omdat men eenige ossen
gekogt heeft, en die gaat beproeven? omdat men getrouwd
is, een Staat van Godt ingesteld in 't Paradys, en die
Jesus met zyne tegenwoordigheid op Canaas bruiloft heeft
geheiligd, en tot een Sacrament der nieuwe Wet heeft
verheven? zyn die zaken quaad?

Geensins; maar d' aanhankelykheid en aangekleefdheid
aan die tydelyke goederen, d' onmatige en overtollige ma...
liefde en genegentheid tot man, vrouw, en 't huwelyk, als
die grooter is als tot Godt, tot 't heilig Avondmaal d' eeuwige zaligheit, waartoe wy geschapen zyn; die die is
het quaad. Indien wy die boven Godt, meer als zyn eeuwig...
te doen, als ons tot zyn Avondmaal te bereiden, agter...
zoeken, najagen en beminnen, dan past op ons: Nemo virorum

verorum.

't was hierom dat de Heer Cbs van het begin van zyn
[predikatie] eischtte, Quærite primum regnum Dei &c. Matt. 6-33
Ja om te toonen dat heel het quaad alleen bestaat in de
liefdes maat waardoor wy het geschapenen boven 't onge-
schapenen, het tydelyk boven 't eeuwig stellen, steld
Jesus zelf zaken voor, die hy eischt dat wy zullen bemin-
nen, en toond dat egter de liefde tot de zelve een schrik-
kelyke zonde kan zyn, byaldien z' overmatig of overwig-
tig is, en te vergaat. wat is'er B.V. op de wereld dat de Heer
eischt dat wy meer beminnen zullen als de kinderen d'ou-
ders, d'ouders de kinderen? en egter zeid Jesus: Die Matt. 10-37.
Vader of moeder meer dan my bemind, is my niet waardig:
en die zoon of dogter boven my bemind, is my niet waardig.
In de maate dan, en het gewigt der liefde, in d'ongeregelde liefde en aan-
kleven tot het tydelyk en boven godt is de fout gelegen, gekleventheid
in dit verband ons van 't hemels avondmaal. Nemo vi-
rorum illorum &c.

De h. Aug. L. 83. q. 30. bevatte deze waarheid in deze
korte en deftige woorden: „Ois humana perversio, quod
etiam vitium vocatur, fruendis velle uti, et uti fruendis„.
D'eerste zorg, de voornaamste zorg moet dan zyn
voor godt, voor den hemel, om onze zielen zalig te
maken. Maar elaas! het tegendeel geschied'er by
de meeste menschen &c.

De Propheet David noemd dit om niet, of ydel zyne
ziele hebben, i.e. voor de zelve gene genoegzame zorge
dragen, en verkundigd dat zulke zorgers om haare
ongenoegzame zorge alleen onbequaam zyn om tot
't eeuwig avondmaal in te treden. Wie (zeid David) Ps. 23-3
zal'er klimmen op den berg des Heeren, of wie zal'er
staan in zyne heilige plaatze?... die zyne ziele niet
ydel gebruykt heeft. i.e....

't is dan een aanklevende liefde aan aardsche goederen, als landgoederen
bezitten, en al wat hier in de wereld is, koopmanschappen
ryk dommen, tydelyk bezit, vrienden en magen, die den
mensch 't eeuwig avondmaal doet minder agten als dat
alles, en hem dus schuldig maakt om 't eeuwig avond-
maal te verliezen.

't is om deze reden, dat de h. Jois wel schreef: Myne 1. Jois. 2-15
kinderkens, hebt dog de wereld niet lief, nog het geen
in de wereld is. „Non ait (zeid de h. Aug. L 5. Ctra Jul. c. 36.)

„ Non ait: Nolite uti mundo; sed: Nolite diligere mun-
„ dum; qui n ō diligens utitur, quasi ō utens utitur, qua
„ ō ejus rei caa utitur, sed alterius quem diligens intue-
„ tur, pp quod Paulus: qui utuntur, inquit, hoc mundo
„ quasi ō utantur. Quid ē quasi ō utantur, nisi ō diligant
„ quo utuntur.„

Verùm admodum difficile ē tam moderatè se circa
Eccli. 31-8.. mundana habere. Eclus exclamat: Beatus vir qui
post aurum ō abiit, nec speravit in pecunia thesauris &
Luc. 18. Cs ipse ait: Hoe berwaarlyk zullen de genen die geld
hebben, in't ryke Gods komen?

Attamen ō impossibile patet in sanctis qui oes hoc
„ mundo usi st, quasi ō uterentur, erat Augs „ utentis
„ modestia, ō amantis affectū„.

Attamen quam maxè necessarium patet in excusato-
ribus Evangelicis &

Conclusio Agite A. A.

Dico vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Luc. 14. v. 24. — Dominica 2 Pentecostes 1748. 53. 74.

Ziet daar A. T. eene gelijkenis door de weezenlijke Waarheid Chs Jesus zelfs uitgesprooken, waar in de Heiland levendig vertoond de gantsche huisschikking van zijne h. Huis de kerke hier op aarde, waar in eenige vaten ter eere, andere ter oneere gevonden worden, waar in het kaf en koorn onder een gemengd zijn; Hier in toond hij dat'er een tijd zal zijn dat hij de wan in de hand zal neemen, en het koorn van het kaf zal scheiden, en wie in dit huishouden eewig gelukkig, en wie eewig ongelukkig zullen zijn; Hier in toond hij zijne barmhertigheid in het nooden van eene oneindige meenigte tot het avondmaal, en op den zelfden tijd de zijne strenge regtvaardigheid, die hij zal oeffenen, als hij d'ondankbaaren, ook zelfs die genood waren, van hunne eewig geluk voor eewig zal verbannen; Hier in toond hij de waarheid van het gene hij meer dan eens in 't Ev. voorzeid heeft, naamelijk dat'er veele geroepen, maar weinige uitverkoornen zullen zijn.

Rom. 9. 23.
Matt. 13.

't Is waar de kerk houd ons dit Ev. voor, terwijl wij bezig zijn met de praalstatie te vieren van 't overheilige avondmaal, 't allerh. Sakr. des Autaars, dat Jesus in zijne kerke heeft ingesteld, en zij past het in eenen toegepasten zin toe op dit allerh. Sakr. Dog hier van op een andere keer (op dien voet zullen wij het van daag niet voorhouden, terwijl daar van, zegge ik, van 't dit heiligste sakr. voorgaanden donderdag gesprooken hebben, en met het sluiten van 't Octaaf wederom van zal gesprooken worden.)

Wij zullen dan van daag U. G. A. een deel van deze gelijkenisse voorhouden, volgens 't eerste oogwit van Jesus in 't uitspreeken van deze Leerzame gelijkenisse, naam. 't vonnis 't w. de barmhertige nooder over d'ondankbaare genoodigden zal uitspreeken, vervat in onze opgen. woorden *Dico vobis &c.*

Propositio

Wij zullen 1mo met korte woorden, de kragt van de letter uitleggen, 2do d'uitlegging geeven van deze woorden bij gelijkenisse gesprooken, en dan 3tio de zelve tot onzer aller stigtinge toepassen. Attendite

De gelegentheid, waarbij Jesus die heerlijke gelijkenis uitsprak, uit dew. onze woorden op genomen zijn, was deze: Jesus zat op eenen sabbatdag bij eenen voornamen Pharisee ter tafel. Hier had hij eenen waterzugtigen genezen, en, naat verdedigen van zijne gedrag in dit geval, had hij verscheidene waarheden geleerd. Een van de gasten nam ten laatsten 't woord op, en zeide: Zalig is hij die brood zal eeten in het rijke Gods! Terwijl dan door dit zeggen de Phariseen het Rijk der hemelen bij eenen maaltijd scheenen te vergelijken, begon Jesus op den zelfden trant het Rijk der hemelen bij eene maaltijde te gelijken. Hij stelde dan bij gelijkenisse eenen man die een groot avondmaal had aangeregt, en vele gasten noodede ... en hij besloot de gelijkenis met te zeggen: Ik zeg ul., dat niemand van die mannen, welke genood zijn, mijne avondmaal zal proeven.

'T eerste dat ons in deze letter van deze woorden voorkomt is, of Jesus deze woorden steld in den mond van den milddadigen nooder, waarvan in de parabel is gemeld, dan wel of hij de zelve uit zijnen eigen name uitspreekt, als een slot van zijne voorgestelde gelijkenisse, gelijk hij gewoon was dikwils op 't einde van de gelijkenissen de zelve met korte woorden te besluiten. Dit laatste schijnt 't waarschijnlijkste, en dat om 2 reedenen, 1º omdat hij zegd: Ego a dico vobis, ik, niet de man, die het groot avondmaal heeft aangeregt, maar ik! en: ik zeg ul., u allen die hier zijt aangezeeten, daar de Heer, die 't avondmaal had aangeregt, in de parabel maar tot eenen knegt sprak, ik zeg ul. voeg hier 2º bij dat # Jesus met nadruk zegd: Non gustabit conam meam.

Dit vooronderSteld, zoo schijnt de Zaligm. deze parabel op zig te duiden, en dus te kennen te geeven, dat hij die groote maaltijd in het Rijke Gods bereid had, en dus daar toe magt had. Zodat hij dus eenigzins, als van verre, zijne Messias-schap te kennen gaf.

Dog laat en wij tot de woorden zelfs komen. Hij zegd: ik zeg ul., ik die d' eewige, en wezenlijke Waarheid zelfs ben, wiens woorden Waarheid en leeven zijn, ik zeg ul., dat ...

En dan voegd hij 'er dat schrikkelijke vonnis bij: Dat niemand van die mannen, welke genood zijn, die volgens de gelijkenisse der gunsten van dien milddadigen nooder hadden verstooten, dat niemand van alle de dies, geene uitgenomen, mijne

zijne avondmaal zal proeven.

Men is dikwils gewoon, daar eene groote hoop misdadigen, barmhertigheid te mengen onder 't oeffenen van eene strenge regtvaardigheid, en alleen enige belhamels uit den hoop te straffen; en d' anderen genade te toonen; maar hier niet: Nemo virorum illorum &c.

Gustabit Coenam meam. Zij zullen 'er het minste niet van proeven. Als Godt eertijds Helies kinderen wilde straffen 1. Reg. 2-36
om hunne overtredinge; sloot hij ze uit, dog egter zoo dat hij hen nog eene priesterlijke portie toeliet. Maar hier: Non gustabunt Coenam meam, zij zullen 'er niet het mindre krummeltje van hebben, zij zullen als de rijke vrek in de Luc. 16.
helle geen droppeltje hebben, om den mond te verkoelen, en ider zal naar de maate zijner boosheid eewig gepijnigd worden.

Daar is niet meer over om U. A. de kragt van dit schrikkelijke vonnis van Jesus te doen bevatten. alle deze ondankbaaren zullen uitgesloten worden &c.

Maar wat zal deze bloote bevatting van de letter baatn, 2da Pars.
tenzij wij met een het inzigt van Jesus in 't uitspreken van deze parabel bevattn? ten zij wij met een zien waar Jesus dit schrikkelijke vonnis wil op toepassen?

De Heiland ziet hier in deze parabel, volgens d' uitlegginge der hh. Vaders, op di maaltijd eertijds van den Propheet Isa. 25-6.
voorzeid: De Heer der heirkragtn zal op dezen berg voor alle volkeren aanregten ene maaltijd van vette spijzen, ene maaltijd van wijn, ene maaltijd van vette kost die vol merg is, eenen maaltijd van gezuiverden wijn.

Hier toe had de Zaligm., als de voornaamste onder het menschelijke geslagt, het Joodsche volk, gods erfdeel genoodigd, dat volk, van 't w. Paulus schrijft: Den welken d' aanneming Rom. 9-4.
tot kinderen, de heerlijkheid, het verbond, de wetgeving, de godsdienst, en de beloften toebehooren, die d' aartsvaders tot hunne vaders hebben, en uit dew. Chs naar het vleesche is voortgekomen. tot dew. Jesus eerst gezonden was, en waar van hij verklaarde, zeggende: Ik ben niet gezonden Matt. 15-24.
dan tot de verloore schaapen van het huis van Israël. Tot deze zond Jesus zijne nieuw verkoorne ~~knegten~~ Apostelen als zijne knegten, om hen tot zijnen maaltijd te nooden, en zeide: c. 10-6.

Gaat niet op den weg der heidenen, maar... Gaat liever tot de verlöre schäpen d:s huis van Israël. #

Act. 13-46... Van en tot deze genödigd:n zeiden Paulus en Barnabas: U moest het woord Gods eerstmaal verkundigd worden, maar nademaal gij het verstoot, en u zelve des eeuwige levens onwaardig oordeeld, zoo kêren wij ons nú tot de heidenen; want zoo heeft de Heer ons bevolen: Ik heb u gesteld tot een ligt &c.

Agtervolgens dit bevel van Kristus begonnen d'Aplen op den Pinksteren den Jooden den gekruisten en verreezen Jesus te preeken &c. en dan door het Joodsche land tot dat zij't verstiaten; waarop dan volgde dat Paulus, en Barnabas

'T was dit vleeschelijke volk, dat niet anders zogt dan de vrugten van wijn, tarwe, en olie, daar geheel aan hongen, en al hunne geluk in stelden. Gelukkig, zeggen zij, het volk, daar het zoo mêe gaat. Die daarom als landköpers, als

Ps. 143-15.

ossenköpers voor de ploeges, en die in 't vleeschelijke vermaak hunne deel maar zogt:n, beschreven worden, en die daarom de nöding tot den heerlijken maaltijd, tot het Ev. als 't eenigste middel om met Abraham, Isaak, en Jakob aan te zitten in d:n hemel, verzuimd, en verwaarloosd hebben.

'T is dierhalven van dezen, daar Jesus voornaamentlijk van sprak, als hij in onze gelijkenisse besloot, zoggende: ik zeg u. &c. Waar van hij op eene andere plaatse ook zeide: Ook zeg ik u: dat'er velen van Oosten en Westen zullen kömen, en met Abraham, Isaak, en Jakob zullen aanzitten in het Rijke d:r hemelen, maar dat de kinderen des rijks in d'uiterste duisternissen zullen geworpen worden.

Matt. 8-11.

Dus slaat dan de gelijkenis van ons huid. h. Ev. en dus ook het schrikkelijke vonnis van onze woorden eerst en voorn op de vleeschelijke Jöd:n, die zig onwaardig hebben gemaakt om op 't h. avondmaal te kömen, van 't Ev. en de kerke van Chr.

3de Par.

Maar A. T. meend gij, dat het mede op ons niet past? Ô Jaa! de hh. Vad:rs eenpârig hebben het ook op het lôme en haast Joodsche Chtndom toegepast, op dat zoort van Chnen, die zoo wijnig zorg drâgen om zig door eene levende geloof, en goede werken gereed te mâken, om op dit heilige avondmaal te kunnen verschijnen, die Chnen, die noit tijd hebben om t:n dien einde het bruiloftskleed van geloof en goede werken klaar te mâken.

Nog dagelijks zijn de kerkdienâren van dien grôt:n Heere, die 't avondmaal heeft aangeregt, bezig, om ons tot 't avondmaal te roepen, #en daaren tussen hoe velen ver-

Met Paulus zeggen zij: Wij bedien het gezantschap van Kristus, als of God door ons vermaande wij bidden u van Kristus wegen, &c. 2. Cor. 5-20.

verönschuldigen zig ~~ans~~? d'een heeft ook al een kop-
pel ossen gekogt, d'andere Landgoederen, de derde
heeft ~~eene~~ vrouwe getrouwd, men heeft zoo veel te doen
met zijne tijdelijke ~~affeeren~~ zaaken, neeringe en handelinge,
men is zoo gehegt aan zijne tijdelijke goederen en bezit-
tingen, jaa lijzietjes: men is zoo verslonden in zijne huizelijke en
zaaken van 't huwelijk dat men God vergeet en den godsdienst
verzuimd, en ~~[illegible]~~ versloft de pligten van een
Chrsten, &c.

En tegen alle de dezen spreekt Jesus dat schrik-
kelijke vonnis: Nemo virorum &c. (Waarom hij'er
terstond ook bijvoegde: Zoo iemand tot mij komt &c. H. 26.)

En waarlijk indien God de egte takken van den
Olijfboom niet gespaard heeft, maar heeft afgeknokt
om ons, uit 't heidendom gesproten, in den Olijfboom Rom. 11.
in te entten, meend gij dat hij ons zal sparen, als
wij gene betere vrugten dragen? O Neen! A. T., 't is
tegen de kristenen ~~[illegible]~~ dat die schrikkelijke sententie
is uitgesproken, indien ~~zij~~ zig om 't vers tijdelijks ont-
schuldigen, tot dit avondmaal te komen; want, vrees uit apostolus v. 21 et 22. indien God de natuurlijke takken &c. en dan voegd hij'er bij: Bemerkt dan &c. anders zult gij mijn avondmaal niet proeven.
Sed objicies: ergo tam grande malum e Landgoederen te hebben, ossen koopen
en die te beproeven &c.?

R/ Geenzins! dat is ~~[illegible]~~ in zig zelve niet kwaad ~~[illegible]~~; jaa zelfs is
ijder verpligt zijne hanteringe en beroep daar hij in gesteld
is, trouw waarte nemen, zal hij ontwijken de straf van
D'onnutten knegt Matt. 25. 30. item:
Qui suorum et max domesticorum &c. 1. Tim. 5. 8.

Maar in 't zorgen van zijn beroep trouw waar te neemen moet
men wel toezien, dat die zorg ons niet van Gode en godlijke aftrekke;
want men zou dan vervallen onder 't getal der ondankbaare genoo-
digden van H. Kristus: dico vobis quod nemo &c. mids hij'er terstond naa de parabel
nog bijvoegde: Zoo iemand &c. i. e. &c.

Wel aan dan A. T. 1º danken wij God, die ons genadig, boven Conclusio
allen die buiten zijn, tot 't avondmaal zijner Kerke, en der eewige za-
ligheid heeft geroepen; zeggen wij dan met David: Loof, Jerusalem, Ps. 147.
den Heere: Loof, o Sion, uwen God; want zoo heeft hij niet met alle
alle volkeren gedaan, &c. 2º Bidden wij den zelfden goedertieren
God, dat wij door zijne genade den staat, waar toe wij geroepen zijn, Eph. 4. 1.
waardiglijk bewandelen, dat wij door geene aardse dingen van Gode
en 't godlijke afgetrokken werden, maar sic transeamus per tempora-
lia, ut non amittamus æterna.

Uxorem duxi, & ideo non possum venire. Luc. 14. v. 20.

Dominica 2da post Pent. 1736.

Verissime Paulus dixit, agens de cœlesti beatitudine, Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum. &c. 1. Cor. 2 - 9.

Quia tamen omnino ignorare nos decet quid speremus imbecillitati nostræ se accommodat S. Scriptura, et corporearum rerum similitudine nobis ea exhibet, quæ ad cœlestem spectant beatitudinem.

Ac hodie quidem, cœnæ magnæ nobis in hanc rem parabolam proponit, ut immensas beatissimi illius status delicias ea imagine aliquatenus adumbret.

Ad hanc cœnam, vocavit Dominus multos, immo omnes: sic omnem invitat: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis. Magna sanè vocationis felicitas! Sed quid fit? Misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia: Et cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit: ....

Ultimus hic est omnium inhumanissimus, non rogat excusationem, absolutè dicit: non possum venire.

Quod hic in Ev. dixit, hoc et multi adhuc hodiedum dicunt: uxorem duxi, et ideo non possum venire, et hi omnes per hunc invitatum Evangelium designantur.

Quare non abs re fuerit hæc ejus verba, et quousque vera sint paululum examinare. quod dum facio, Attendite. Propositio

Fuere heretici qui asseverarunt Matrimonia de se esse mala, et esse inventum Satanæ. tales erant, ut dicit Irenæus, Marcionitæ: tales et Manichæi contra quos scripsit S. Aug.

De his Paulus prædixerat: In de naervolgende tyden sullen er sommigen afwyken van 't geloove, luisterende naer dwaelgeesten, en naer duivelsche Leeringen, verbiedende het houwelyk 1. Tim. 4 - 3.

At nihil ma impium, qm tolis coram doctrina.
Etenim Deum ipsum in Paradiso Matrimonium institutum oibus notius e, qm dicere opus e. Deus ipse in veteri Lege mandaverat ut frater superstes fratris sine liberis defuncti uxorem acciperet.
Idem Xus Dnus docere nos voluit, dum nuptias sua praesentia cohonestavit, et ibidem miraculum patravit. Patet
Joan. 2. item ex ejus verbis, dum scil. uxorem o dimittendam esse
Matt. 5 dixit.
Et hoc e quod Paulus post Xum Magistrum suum
1. Cor. 7-28-36 clarissime docuit. Indien gy een vrouw aenmt, zeit Paulus, gij zondigt niet; en indien een maegd trouwt zy en zondigt niet quod vult faciat, o peccat, si nubat.
Demum, quod ma hanc rem confermat, qm qd Xus matrimonium ad dignitatem sacramenti elevaverit, ut definit Conc. Trid.: Sess. 24.
Longe itaqz abest Matrimonia de se ee mala.
Verum tamen e ab alia pte in Matrimonio varias ee ruinae caas, et impedimenta salutis. Mulier saepe e exitium et impedimentum viro, et vir saepe mulieri. Sic Salomoni mulieres.... Herodi Herodias....
At dices hoc expla loquuntur de mulieribus impudicis et fornicariis, uti erant istae Salomonis, et Herodis. verum e, et tales execrandas ee variis in locis docet Sapiens
Eccle. 7-27. zy is een jaegers strik, haer hert is een net, en haere handen zyn boeijen.
At o tt tales fornicariae mulieres, sed et propriae uxores.... Hoc videre e in hodierno Ev. uxorem duxi.... quid innocentius? et tamen hoc impedimentum erat....
Idem patet et in innumeris aliis. Sic Eva, uxor propria adami, quam Deus ipse illi dederat, exitium tamen fuit. Sic Jezabel Achabo...... Idem e de viro rel uxoris....
Sic ut verum sit quod in Ev. dr: uxorem duxi et ideo o possum venire.
At quando et quo, quis inquiet, Matrimonium e impedimentum salutis? an ergo Matrimonia nulla sancta?
R. Sancta, et bona ee matrimonia patet ex iis quae supra diximus, patet et ex innumeris explis sanctorum conjugatorum v. g. attamen saepius impedimento ee nemini dubium ee pt. jam autem tunc impedimento e.
1°. Qdo mala intentione initur

Mala intentione ineunt matrimonium, qui in eo tt obocu[?]
[?]ant voluptates carnales. Et horum matrimonium impede
[?]nto ee salutis per se patet, cum tale matrimonium innume
[?]e secum mala trahat. Exemplo vel solum, sit matrimonium
[?]ara, quod successive cum 7 viris contraxerat ante quam Tobiam
[?]uxerit. De his angelus Raphael declarat eos illos
diabolo interfectos ee, eo quod Deum ab oculos sibi
[?]roposuissent, sed carnales tt voluptates intendissent. Luys=
[?]er na my, aiebat Raphael Tobiae, ik zal u toonen, wie ze Tob. 6-36
[?]yn, over dew. de duivel de magt kan hebben, Die het
[?]ouwelyk zoodanig aengaen, dat zy godt buiten hun hert
[?]n gedagten sluiten, en hunne vleeschelyke lusten maer
[?]olgen, als redeloose paerden en muilezels: over de zoo=
[?]aenigen heeft de duivel de magt.

Videte ergo quinam sint qui mala intentione matrimo
[?]ium ineunt, et de his Raphael ait dat de duivel de magt
[?]ver haer heeft. Nu is de duivel met dusdanigen in 't hou
[?]elyk, clare patet dat ze van 't getal zijn der genen
[?]ie een vrouw getrouwd hebbende, daer door belet wierd
[?]ot het avondmael te komen, buiten 't euwig avondmael
[?]esloten wierden.

Procul igitur absit a vano tali intentione matrimonium
[?]nire. Sed econtra bona intentione inire dbt, et sic im
[?]edimento o erit om buiten het hemelsch avondmael
[?]esloten te worden.

Bona autem intentio duplex ee dbt: 1º e dat men het
[?]ouwelyk aengaet om een hulpmiddel te hebben tegen d'on
[?]uiverheit en quaede driften. 2da et praecipua ee debet
[?]m kinderen te teelen, en voor den Heer op te brengen.
[?]ie met beide deze inzigten het houwelyk aenvaerden die zyn
[?] die 't wel aenvaerden, die zyn 1, aen dew. het huwelyk geen
[?]eletzel wezen zal om aen 't hemelsch avondmael deel
[?]gtig te worden.

Quantum ad 3am intentionem ad matrimonium ineun
[?]um, audi quid Paulus dicat: Het is een mensch goed geen 1. cor. 7-1....
[?]rouwe aen te raeken. Maer tot vermydinge der hoererye,
[?]et een yder zyn eigen vrouwe hebben, en ydere vrouw haeren
[?]igen man. De man geeve aen de vrouwe het gene hy ver
[?]ligt is; en desgelyks de vrouw aen den man. ontrekt u
[?]anderen niet, 't en zy dan met samenstemminge voor een
[?]ydt, om u met het gebedt beezig te houden, en komt dan
[?]ederom byeen als voore, opdat de bestryder u niet en bekoore

om uwe Swakheit: Nu dit zeg ik by toelatinge en niet by bevel. Et paulo post: Dog ik zeg den ongetrouwden en weduwen: Het is hen goet dat zoo blyven, gelyk als ik doe. Maer zoo zy zig niet en onthouden, dat zy trouwen: want het is beter te trouwen dan te branden.

En quod ipse Paulus nos doceat dat het houwelyk dienen moet tot een middel om zyne Zwakheit te gemoet te komen, en zyne quaede driften te temmen.

Hinc e quod Catechismus Concilii Trid: moneat oes matrimonium inire volentes. Het (derde) inzigt dat iemand

De Sacr. Matrim. §. 5

"hebben mag om tot het houwelyk te komen, en het geene maer plaets gehad en heeft, zedert dat d'eerste mensch in zonde gevallen is, is, dat men in het houwelyk een geneesmiddel zoekt tegen de begeerten des vleesch... dan, dan, denw: zyn krankheit kent, en niet van sins is tegen zyn vleesch te stryden, die moet zyn toevlugt neemen tot het houwelyk, als tot een middel dat hem wederhout van in de zonde van onzuiverheit te vallen" Et tunc addit quod, jam ex Paulo retulimus.

Itaq ut matrimonium impedimento e sit futurum salutis ea intentione inire dbt ut ibidem remedium contra passiones suas inveniat. at hæc minima intentio ee dbt. quare et alia 2a. scil nearie requiritur.

2a. Intentio ee dbt om kinderen te teelen en voor den Heer op te brengen. NB quod duam 1o. om kinderen te teelen, 2o. en voor den Heer op te brengen. Hæc pracipua intentio ee dbt.

Quod ea intentione ineundum sit ut proles generentur ipsa institutio Matrimonii infert: cum enim Deus Evam creasset et Adamo in uxorem dedisset, dixit, cresite

gen. 1-28

et multiplicamini, en vervult het aerdryk. Ex qbs patet dat het houwelyk van zyn eerste oorsprong ingestelt is om kinderen te teelen, en dat dit het voornaemste en de weerem maer om...

Dit was het inzigt van de h. Patriarchen des oude Test. Dit was het inzigt met het w: Tobias matrimonium init, (ut hac septimana sæpius ex ejusdem Historia, prælecta audivimus) sic enim ipse Tobias in sua orae ad Deum profitetur, dicens: gy Heere hebt Adam gemaekt uit het

Tob. 8-8..

slyk der aerde, en hem Eva tot een hulp gegeeven; Nu dan Heere, gy weet dat het niet uit geilheit en is, dat ik

zyne Zuster tot een huisvrouw neeme, maer uit enkele
geerte om naekomelingen te krygen.
Sic Sic Tobias matrimonium inivit, et Sic docuit....
Immò ut plura taceam, ipsum nomen Matrimonii finem
hunc ee dbre finem Satis indicat: Sic Catech. Rom. Het Hou- de Sacr. Matri.
welyk word volgens de beteekening van het Latyns woort § 1. et § 3.
Matrimonium, aldus genoemt, omdat een vrouw voornae
menlyk niet en moet trouwen, als om Moeder te worden,
en dat de pligten van een moeder zyn, kinderen t'ontfan-
gen, te baeren, en op te brengen. Dat is het waere einde
om welk godt het Houwelyk van 't begin des werelds heeft
ingestelt.
Itaq. hic Sit finis Matrimonii oportet....
gravissimè itaq. peccant qui eo fine matrimonium non in-
eunt aut in eo vivunt,..... gravissima et peccant die het
houwelyk tot dit einde niet en gebruiken, of die het zoo en op zulke wyze
gebruiken dat men dit einde niet en kan bereiken. En
hare behalven dat ze tegen het einden des houwelyks zon-
digen, zoo is 't dat ze meenigmael de schrikkelykste
zonden tegen de natuer bedryven. En deze en alle deer-
gelyken zijn 't die een vrouw getrouwt hebbende zig 't
eendmael onwaerdig maeken en voor eeuwig buiten 't
zelve zullen gesloeten worden..
Dog die cum bona intentione ineunt, iis impedimen
Salutis non erunt.
Itaq. cum bona intentione ineundum, 1º. Scil: om
kinderen te teelen, et 2º. om de zelve voor den Heer op
te brengen.
Primum non Sufficit Sine 2do. In hoc enim hos differt
bestiis, et infidelibus....
Hac intentione Sancti Veteris Test. matrimonium inie-
runt. Sic Tobias, cum enim in oratione Sua diceret: dat
hy Sara ten houwelyk genoomen had, niet uit geylighet
maer uit enkele begeerte om nakomelingen te krygen, addit
onderdew: uwe naem (o Heer) in alle eeuwigheit geloofd 4 I.
mag worden.
Sic et alii Sancti, qui ~~...~~ nxè Solliciti erant ut Sanc-
tam compartem invenirent ut tto melius hunc finem
consequerentur.
Itaq. hic Sit finis Matrimonii oportet...

Gravissimè itaq peccant qui in hac educatione deficiunt, die meer bezorgt zijn voor d'opvoeding van't Lighaem en van de wereldt, als van de ziele?.... Deze zullen alle met Heli, ob neglectam bonam educationem, et correptionem filiorum, verlooren gaen,, Deze zullen erger van godt gestraft worden als de heidenen, en ongelovigen; Idem, illud Pauli dill qui suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit et est infidele deterior. Deze zullen allen met den mensch, van't Ev.... buyten het hemelsch avondmael gesloten worden,.

At qui bona intentione 't huwelijck aengaen, of beleven, scil: qui.... ....iis matrimonium impedimento non erit, die en zullen niet buiten gesloten worden.

Conclusio

Agite A. A: Leert hier wie 't zijn aen dewelcke het houwelyck een beletzel en hinderpael is om tot de zaligheit te geracken, ii scil:.... At qui bona intentione ineunt, qui in eo vivunt, ut illi, qui Abraham, Isaac, Jacob et alios sanctos maritatos imitantur, illi non excludentur, die zullen met hen aenzitten in't ryk der hemelen.

Quonam, et quot matrimonium
impedimentum e salutis?
R/ 1º. qdo mala intentione
initur. (age hic de finibus ma-
trimonii) de hac hic diximus.
2º. qdo cum acatholica in-
itur (age hic quod Deus talia
conjugia prohibuerit ob peri-
culum perversionis)
3º. ob inordinatum amorem
qui sæpius inter conjugatos
reperitur. An ergo malus
inter conjugatos amor? nequa-
quam: Licitus e imo præceptus.
(affer Loca amorem mutuum
inculcantia).

Dnica 2a Post Pent: & infra Oct: Corp Christi 1734.

Exi citò in plateas et vicos civitatis: et pauperes, ac debiles, et caecos, et claudos introduc huc.
Gae met er haest op de plaetsen en straeten der Stadt en brengt de armen, gebrekkelyken, blinden en kreupelen hier binnen. Luk. 14. v. 21.

Onder veele en menigvuldige voorzeggingen des oude Testaments wegens den toekomende Messias, is zeker geen van de minste die wy vinden by den propheet Isaias cap. 61-1.

§

De Propheet aldaer 't amt van den Messias beschryvende spreekt aldus in zynen naeme: De geest des heeren rust op mij; want de heer heeft mij gezalft om den zagtmoedigen (den armen) het Evangelie te preeken, hy heeft mij gezonden om te genezen die verbrijzeld van herte zyn. De waerheit dezer voorzegginge blykt uit de historie des h: Ev: duidelyk in Jesus volbragt te zyn. Zoo is't dat wy lezen Luc 4. dat Jesus te Nazareth gekomen zynde, op den sabbatdag in de vergadering ging, en daer opstond om te lezen, en 't boek geopend hebbende daer vond de gemelde voorzegginge van den propheet Isaias, welke als hy gelezen had, begon hy te zeggen, zegt Lukas, heden is deze Schriftuer vervuld in uwe ooren. Ja dat 't Ev: den armen verkondigt word, brengt Jesus elders nog by tot een bewys van zyne komste, als hy tot de discipelen van Johannes gezonden zeide: gaet henen, boodschapt Jo: den armen word het Ev: verkondigd. Matt. 11-5. Ja om dit nog niet wijder om te haelen blykt ook duidelyk in 't hedendaegs Ev: Jesus van zynen (de gelykenisse van) hemelschen vader gezonden in de gedaente van een knegt of dienaer die hy heeft aengenoomen, gelyk Paulus spreekt, gekomen om de menschen tot 't groot avondmael van 't eeuwig leven, of de gelukzaligheit des hemels te roepen, hy wierd van de Schriftgeleerden Pharizeën en groote dezer wereld verstooten die zig alle eenpaerlyk begonnen te ontschuldigen, weshalven hy zig tot de armen, gebrekkelyken blinden en kreupelen keerde om hen 't Ev: te verkundigen en tot 't groot avondmael van 't ryke der hemelen te roepen. En dus is in deze gelykenisse van hem volbragt 't geen hy elders zelf van zig uit den Propheet Isaias by brengt te weten den armen 't Ev: te verkundigen. Nu 't geen Jesus in de gelykenisse van 't groot avondmael des hemels zegt, past ik ook toe op een ander groot avondmael te weten 't alderh: Sacr: des autaers 't geen van Jesus in 't laeste avondmael ingestelt, een voorsmaek en onderpand van 't avondmael in den hemel zynde, een avondmael genaemt word. Vervolgens ook gelyk 't armen, ~~kreupelen~~ gebrekkelyken, blinden en kreupelen zyn die aen 't groot avondmael in den hemel zullen deelagtig worden, zoo zyn ook alleen deze die aen 't groot avondmael 't h: Sacr: des autaers kunnen deelagtig worden

Propositio Dus dan terwijl wij op deze dagen de gedagtenisse van
't Laetste Avondmael van Xus, zoo zal 't voorneemen ook
wezen, UL voor te dragen wie dat zijn de genen die dit
groot avondmael waerdig gevonden worden &c

Gelyk Xus van zijnen hemelschen gezonden zijnde op
veelerly wijzen den mensch tot 't groot avondmael vanden
hemel geroepen heeft, zoo ook roept hij ons nog tot 't groot
Avondmael 't alderh: Saer:. Hy roept ons met beloften, hy roept
en noodt ons met bedreiginge, hy roept ons ook zelf door onze
eige krankheit, opdat wy die kennende aldaer om troost
en hulp zouden komen. hy roept ons, zeg ik, met beloften
Joan. 6-55. als hy zegt: Die myn vleesch eet, en myn bloed drinkt, heeft
het eeuwig Leven, en ik zal hem verwekken ten jongsten dag.
v. 54 Hy roept ons ook met bedreiginge als hij in 't zelfde hooftdeel
stuk zegt: ten zij gij het vleesch van den zoone des menschen
eet, en zyn bloed drinkt, zoo zult gij geen Leven in u hebben
nog hier 't Leven van genaede, t.w: door deze hemelsche spijse
te gevoed en onderhouden word, nog hiernaemaels 't Leven
van glorie, t.w: door dit middel bekomen word. zoo Lokt
hy ons aen, met beloften, zoo verwekt hy ons met bedrei-
ginge om tot dit goddelyk avondmael te komen. Dog hier
niet mede te vreede zynde zoo maekt hy ons ook indagtig
onze krankheden en ellenden, hy roept ons om ons te troos-
ten en te helpen: komt, zegt hy, tot my allen, die belast ende
Matt. 11-28. beladen zyt, en ik zal u verquikken. zoo wie dorst heeft
Jo. 7-37. zegt hy wederom, die kome tot my, en drinke. Dog waer is
't dat wy beter verquikt worden, beter onse dorst kunne
lessen dan aen dit goddelyk avondmael, dan aen de bron
van alle genaede zelf, teweten in 't alderh. Saer. des Autaers
Edog nogtans hoe veelen, zijn'er niet die wijgeren tot 't zelve
te komen? hoe veele zeg ik? zonder nog eens te spreeken van
openbaere en groote zondaers, die zig nog god, nog godsdienst
dienst, vervolgens ook dit groot avondmael niet aen willen
dragen, verre van daer nog te komen? hoe veele zeg ik zijn
'er niet die uiterlyk na 't oordeel van de wereld nog al deug-
delyk schynen die zig verschoonen, en verontschuldigen
tot dit groot avondmael te komen? want het van dusdanige
nig is dat 't Ev: spreekt, ende zegt: ik zeg u Luiden, dat
niemand van die mannen, die genoodt zyn, van mijn avond-
mael zal proeven. Dat dit ook gezeit word van die genen
die niet openblyk ondeugend zijn, maer die naer 't oordeel
van de wereld ook nog deugdelyk schynen, blykt uit hunne
ne verontschuldinge zelf: want een landplaets of osse
te kopen, of een vrouw te trouwen, in zig niet quaed en is
maer quaed, is 't dit maer, indien men aen zulke of diergelyke
gelyke zaeken, zoo zeer gehegt is dat men wynig of niet

n denkt om, tot dit Avondmael te Komen; ja dat men
vermaend zijnde nog zelf eenige verschooninge hy zal
brengen om zig te ontschuldigen. idog vast en zeker
gaet 't geen Xus zegt: Ik zeg u Lieden, dat niemand van
die mannen, myn Avondmael proeven zal. wie zijn 't dan,
zal men zeggen, die waerdig zijn dit Avondmael te ge-
nieten? hoor 't Ev: zegt 't ons: gaet, zegt, en brengt de
armen, gebrekkelyken, blinden en kreupelen hier binnen
deze waeren 't die arm slegt en klein, na de wereld, en in
hunne eige oogen, scheenen, die Xus tot 't hemelsch avond
mael geroepen heeft; en deze zijn 't ook die aen 't groot
avondmael van Xus in 't alderh: Saer: des Autaers waer
dig zijn, en deelagtig worden,

3o gaet zegt de text en brengt de armen binnen, eerst
en vooral moet ze arm zijn, die tot dit avondmael willen
naederen, arm zeg ik niet van goederen en rykdommen
maer arm van geest, zoodat ze ontslagen en onthegt zijn
van alle aenkleeventheit tot 't tydelyk en vergankelyk
van deze wereld. want gelyk arme menschen, die na 't lig-
haem hongerig en behoeftig zijn grootelyks een ~~[illegible]~~
maeltyd zullen waerdeeren, daer ryken die overvloed van
alles hebben, 't zelve weinig zullen agten, zoo ook die
hunnen die arm van geest zijn, zullen 't zig voor 't grootste ge-
luk agten aen 't avondmael van Xus deelagtig te worden volgens 't geen
daer die genen die ryk zijn in hunne eige oogen 't zelve David zegt: ps 23.
verzuimen zullen. Aenmerkens waerdig is op dit stuk hoe de armen zullen
god te werk ging als hy de Israelieten 't Manna van den eeten en verzae-
hemel regende, als ook hoe lang hy 't zelve deede regenen digt worden.
immers zoo lang de Israelieten in Egipten waeren, en
daer hunne buiken met de vleesch pot vulden, deed god
geen Manna regenen. hy deed dit ook niet regenen als
zij eerst in de woestijne gekomen waeren, omdat hunne
nooddruft en Levensmiddelen nog duerden, dog zoodra deselve
ontbraken, en nu reeds 30 dagen na hunne uittogt uit Egyp-
ten verlopen waeren, heeft god hen 't Manna tot spyze
gegeeven, 't w: zij met groote verwonderinge en greetigheit
ontfingen, en zoo hebben zy 't zelve 40 jaeren lang blyven
genieten, tot dat zy in 't land van Beloften gekomen zijn, 't w: ook
terstond ophiel dagelyks te regenen zoodra zij ander voed
sel gekregen hadden. Nu, wat is dit Manna anders als
maer een afbeeldsel van 't geestelyk 't geen Xus ons in 't al-
derh: Saer: 't Laetste Avondmael komt te geeven? Immers Xus
zelf heeft ons dit geleert by joa: 6. den wie is 't dan, dat
dere hemelsche in dit h. Saer. word gegeeven, of moet gegeeven
worden, dan aen die arm van geest zyn? die gene aengekleeventheit

aen 't tydelyk en werelds hebben die hongerig en dorstig zijn tot godt. O deze zijn 't die op heel volmaekbere wijze in de spijze van dit groot avondmael, als de Israelieten in 't Manna, alle Lekkerny, met de zoetigheit van alderhande smack besloten vinden, gelyk 't deze ook zijn, te weten de armen, die 't Ev: zegt dat aen 't groot avondmael in den hemel zullen deelagtig worden. want zalig, zegt Xus // zijn de armen want 't rijk der hemelen komt hen toe

2° bij de armen, die 't avondmael genooten hebben tot tw: Xus hun geroepen heeft voegt de text ook de gebrekkelyken gaet brengt de armen en gebrekkelyken binnen. En dit is ook eene waerdige bereidinge voor de genen, die 't goddelyk avondmael van 't aldch. Saer: willen genieten. gebrekkelyk moeten ze zijn, niet gebrekkelyk ten quaeden, want integendeel Xus ons wel anders Leert als hy dit avondmael zullende ingaen stellen, eerst de voeten zyn'er apostelen wilde wasschen ons hierdoor Leerende hoe dat men niet alleen van grove fouten moet gezuiverd zijn, maer ook van alle kleine dagelykse fouten en gebreeken zig moet bragten te zuiveren vooral eer men tot dit avondmael naedert. gebrekkelyk zeg ik moeten ze dan zijn niet ten quaden maer ten goeden, dat is zij moeten zoo gestelt zijn als gebrekkelyke menschen, die op een andere moeten steunen en zoo moeten zy ook kragteloos van hun zelven mistrouwen van hun eigen zelven, van hunne eige waerdigheit en van hunne eige verdiensten, wel weetende dat al hadden zy de zuiverheit der Engelen, en de heiligheit en onnoozelheit van eenen Joes dat zij evenwel niet verdienen zouden tot dit groot avondmael te naederen, maer dat zij vol schrik en vrees gelyk de Engelen voor 't zelve zig zouden moeten vertoonen, dat zij met Joes zouden moeten zeggen, en zig onwaerdig rekenen om de minste dienst te doen, als de schoenriem te ontbinden van den genen die in dit groot avondmael zig zelf tot spyze geeft. En dus gebrekkelyk en mistrouwende van hun zelven al hun betrouwen al hunne steun op de goedgunstigheit en barmhertigheit van die genen stellen, die dit avondmael aenregtende hun tot 't zelve komt uit te noodigen

Gen. 45-3... De Schrift verhaelt dat als Joseph in Egypten op den throon verheven zynde zig zelven aen zyne broeders kenbaer maekte dat zyne broeders zoo geweldig verbaest en verschrikt stonden, dat zy hem zelf geen woord tot antwoord konden geven; indagtig zynde hoe zy hem te vooren mishandelt hadden, van kant hadden zoeken te helpen, en als een slaef verkogt hadden; dog als Joseph hen minnelyk toesprak en zeide: komt hier by my, ik ben Joseph uw broeder, zoo begonnen zy zig te verstouten en tot hem te naederen

En zoo is 't ook dat wij ons ten opzigt van den waerag-
tigen Joseph moeten gedragen. vol schrik en vreesmoe-
dig weezen, als wij onze fauten en gebreeken overwe-
gen, als wy onze eige onwaerdigh: aenschouwen, en ver-
volgens uit 't overweegen van onze gebreeken als gebrek-
kelyken, van ons zelve mistrouwen, alleen ons betrouwen
stellende op den genen, die ons tot 't groot avondmael
vraegt zeggende: Komt tot my en ik zal u verquikken. En
op deze hemelsche Stemme, alhoewel ons met den honder-
sten man onwaerdig agtende om onder ons dak te ontfan-
gen, nogtans wederom met betrouwen op zijne Stemme
op zijn woord ons verstouten om hem met blydschap
en vreugde gelyk eene Zacheus in ons huis te ontfangen.
En zoo is dat wy onder 't getal der waere gebrekkelyke ge-
rekend wordende aen 't groot avond deelagtig zullen worden

3e By deze armen en gebrekkelyken die 't avondmael
genooten hebben, tot tw: Xus hun geroepen heeft zijn ook
nog een derde soort gevoegt, teweeten de blinden. gaet
zegt de text, en brengt de armen, gebrekkelyken en
blinden binnen. En zoo moeten ze ook wederom gestelt
zijn die tot 't avondmael van 't alderh: Saer: des Autaers
daer we van spreken willen naederen. Blind moeten ze
zijn wederom niet ten quaeden, teweeten verblind van herte
voor de zonden, ^ want Paulus ons wel anders waerschoud 1. Cor. 11-28.
als hy zegt: Dat de mensch zig zelven beproeven, en al- ^ zoodat ze niet
zoo van dit brood ete, en van de drinkbeker drinke. weeten te onderschei-
want, zegt hy, die 'er onwaerdelyk van eet of drinkt, eet den de spijze van
en drinkt ~~zyn~~ zig het oordeel, niet onderscheidende het dit avondmael
lighaem des heere. Blind, zeg ik, moeten ze dan zijn, Neen zoo niet:
niet ten quaeden maer ten goeden, dat is blind door
een eenvoudig en regtzinnig geloof ombrent de waerheit
van 't geheim van dit groot avondmael 't geen we met onse
zinnen niet kunnen vatten, nog met ons verstand agter-
haelen. Wij en mogen Thomas in zijne ongeloovigheit niet
volgen, niet eerst de gaeten der nagelen te willen zien, met
onze vingeren te willen steeken in ~~zyne zijde~~ de gaeten der
nagelen en onze handen in zyne zyde, voor aleer wy willen
gelooven; maer integendeel moeten wij met dien zelve Tho-
mas overwonnen zynde van de waerheit ootmoedelyk be-
lyden en zeggen, Myne heer en Myne god // geen paelen // erkennende Xus
moeten wy aen gods almogentheit stellen, alhoewel 't met zijne godheit
ons begryp oneindig te boven gaet. Maer aenmerkende en de menscheit we-
dat die zelfde almogende god nog dagelyks ontallyke din- zentlyk en waerag-
gen uitvoert, die alhoewel wy voor onze oogen zien gebeuren, tig onder de gedaen-
nogtans niet kunnen begrypen, zoo moeten wij ons zelven te van brood en
wyn in dit avond
mael tegenwoordig

aen zyne goddelyke getuygenisse, en aen de klaere woorden
met dew: hy die avondmael heeft ingestelt en aengeregt
ons zelven onder werpen, en ons verstant ten dienste
van 't geloof gevangen geeven. Wy moeten als blinden
ons door eenen getrouwen Lydsman laeten geleiden, en
hem volgen, alhoewel wij niet en zien. Wij mogen nogtans
geen blinden Lydsman, gelyk is geweest al die gene
die iet anders hier voor heeft willen stellen, als Xus geleert
heeft, want desene blinde d'andere volgende zij byde ver-
looren gaen. Maer wij moeten Xus den getrouwen Lydsman
volgen, zijne klaere woorden, die niet klaerder uitgespro-
ken kunnen worden, 't zij als hij de belofte deede van
dit avondmael aen te regtten, 't zij als hy 't reeds aen
regttede, daer moeten wy ons vast aen houden. Immers
met welke klaerder woorden kon Xus zyne apostelen
beloeven zyn vleesch en bloed tot spys en drank te
zullen geeven dan met te zeggen: Myn vleesch is
waerlyk spijs en myn bloed is waerlyk drank. En het
brood dat ik geeven zal is myn vleesch voor het leven
der wereldt? Met wat duidelyker woorden kon Xus deze
beloften ook volbrengen dan met in 't laeste avondmael
te zeggen: dit is myn lighaem 'tw: voor u gegeeven word,
't zelfde lighaem 't geen reeds gegeeven word, en aen 't kruis
zou overgeleevert worden. En zoo is 't dat wij deze woorden
zoo als ze luiden en leggen moeten verstaen, en Xus de
eeuwige waerheit die niet bedriegen kan, en d'eeuwige
almogentheit die alles vermag als onze trouwen Lydsman
volgen. En hier in volgen wy de oude leer der kerke die
van der apostelen tyden, door een geduerige overleveringe
tot ons is overgebleven, en die daerom ook tot den dag
van heden van de grieken ~~schismatieken~~ in den ooste
alhoewel van de kerk afgescheiden, nogtans standvastig
word staende gehouwen &c. En zoo is 't dat wij ons als
blinden omtrent dit geheim van 't avondmael gedraegen
onder 't getal gerekent worden aen 't zelve zullen mogen
deelagtig worden.

4e Eindelijk en ten laesten zoo worden hier by de ar-
men, gebrekkelyken, en blinden, ook nog de kreupelen gevoegt
Gaet en brengt zegt de text &c. II Deze kreupelen die zij
om de verminktheit hunner ledemaeten, gemeenlyk
minder als andere menschen ~~zyn~~ en ook minder als
behoorden te zyn, en dus verbeelden ons de ootmoedigen, die
in hunne eige oogen klein zyn, en zig voor gods oogen
klein agtten en vernietigen. En deze zyn 't die aen dit
goddelyk avondmael met vrugt deelagtig worden. Deze

// van geen gedaente van geen brood 't word 'er ergens gesprooken, maer dit is myn lighaem, zegt Xus; 'tw: voor u &c.
// En zoo moeten ze wederom gestelt zyn.
Die tot dit avondmael naederen kreupelen moeten ze weezen, niet ten graden, gelyk de joden kreupel waeren met god en Baal saemen te willen dienen. Waerom Elias zeide: hoe lang gaet gij mank aen beide kanten? indien de heer godt is, zoo volgt hem; dog is 't Baal, zoo volgt hem dan. 3 Reg. 18-21 zoo zeg ik moeten ze niet mank of kreupel weezen, met god en de wereld saemen te dienen, want Paulus van diesdaenige zegt dat zy aen 't avondmael niet deelagtig kunnen worden, zeggende 1 Cor. 10-21. Op zoo een wyze moeten

Deze gesteltenisse heeft Xus ons zelf door zyn v. B.
aen wille wyzen, hoe noodig dezelve is om waerdig aen
dit groot Avondmael deelagtig te worden. Immers effen
vooraleer hy dit groot avondmael aen zoú regten, zoo
ging hy zig zelven, zoo verre verneederen, dat hy de voeten
zyn'er apostelen, ook zelf van Judas zyne verraeder
ging wassen. En welk was 't besluit 't geen Xus hier uit
trok en zyne apostelen, en ons alle wilde leeren? Ik heb
zegt hy zelf ú een v. B. gegeeven, opdat gelyk ik ú gedaen
hebb, gy ook zoo doen zoudt. Niet dat Xus hier gebiede
wil 't voeten wassen, na te moeten volgen, maer 't v. B
van ootmoedigheit in 't voetenwassen, van hem getoont
nae te moeten volgen. Jae hier van is 't ook dat de Kerk
wonderwel overtuygt zijnde hoe noodig den geloovigen
deze gesteltenisse noodig is, aen hen die woorden van
den honderdsten man, altijd komt voor te houden, zoo
dikmaels als de geloovigen tot dit groot Avondmael
zullen naederen, zeggende heer ik ben niet waerdig
dat gy onder myn dak komt, maer spreekt &c
om hen dus door 't v. B. van ootmoedigh. in den honder-
sten man, en door zyne woorden, op te wekken, om zig
voor god te verneederen, en te verootmoedigen. En op
zoo een wyze is 't dat w' ons als kreúpelen moeten
gedragen.

Willen wij dan verhoopen dat wij die zoo kragtig
van Xus door zyne beloften, door zyne bedreigingen,
of door onze eige ellenden, tot dit groot Avondmael
geroepen worden; willen wy zegik ook verhoopen
met vrugt daer toe te naederen, zoo moet onze eerste
zorg weezen, dat hy die ons roept ook door zyne ge-
naede maeke arm van geest, gebrekkelyk ~~van~~ door
't mistrouwen van onze eige zwakheit en 't vertrouwen
op zyne goedheit, blind omtrent dit geheim, en
kreúpell dat is ootmoedig in ons eige oogen. Immers
wat een schoon v. B. geeft ons niet Mephiboseth 't geen
ons leert ons zelve als eenen kreúpelen te aenschouwen.
Mephiboseth, in zyne teere jaeren, door 't haestig vlugten
van zijne voester met 't vallen, kreúpel geworden zynde
wierd van David om Jonathas zyns vaders willen van
David ontboden. Mephiboseth voor David verschynende 2 Reg. 9.
boog zig ter aerde neder en zeide: hier ben ik úw dienaer
en zoo dra, als David hem zeide: gy zult altyd brood
aen myne tafel eeten, zoo viel hy plat ter aerde neder
en zeide: wie ben ik dog uw dienstknegt, dat gy om
gezien hebt op een dooden hond, gelyk ik ben. Indien dan

zedan niet kreúpel weezen, te weten ten geeste; maer kreú-
pel moeten zeweezen ten goeden, die tot dit avondmael na-
deren, dat is ze moeten als kreúpelen zyn na de ziel, gelyk de
Jo. 33-35
de kreúpelen waer 't lighaem

Miphibosceph, ~~zig~~ aenziende zijne Lammigheit zig
Slegt ongeagt en onwaerdig agtte van aen des Konings
tafel Spyse te eeten: hoe zeer moeten wij ons niet
verootmoedigen, en onwaerdig agten, niet aen Lighaeme-
lyke Spyze ~~van~~ van een aerds en wereldts Koning deelag-
tig te worden, maer om mee aen te zitten aen die tafel
aen dat groot Avondmael 't geen Jesus zelf heeft aen-
geregt, waer hij ons zig zelve tot Spyze en voed-
zel geeft, en ons reeds d'onderpand geeft van een
eeuwig avondmael: o indien wij ons zoo verootmoe-
digen en vernederen vooraleer wij tot dit Avondmael
naederen, wij zullen mogen vertrouwen en verhoopen
dat wij aengezeten hebbende aen dit groot Avond-
mael niet eenige tijt met eenige jaeren of ook
alle de jaeren van dit Leven ~~waerdig~~ 't geluk zullen
hebben van aen 't zelven waerdig aen te zullen zitten
gelyk Miphibosceph altyd aen 't Konings tafel gegeeten
heeft, maer ook dat wij hier waerdig aen deze tafel
tot dit groot avondmael genaedert hebbende, ook aen
't groot Avondmael zullen geroepen en aengezet worden
hiernaemals in den hemel &c.

Vide Verstlype
7. decl. 3 Tom.
pag. 208.

NB post Sum
múm Sacrúm
dixi. Post pri=
múm verò explica
vi partem para=
bolæ, de quo vide
ch. Vader, et 2°=
applicavi ad S. Sac
ad quod, dignè acce
dúnt qui sunt paú=
peres, debiles, cæ=
ci, et claúdi. de
singulis verbulum
dixi. &c

Dominica 2 à Pentecoste 1742

63.

1 Reversus servus nuntiavit hæc Dno suo. 2 Tunc iratus prfamilias dixit servo suo: 3 exi cito in plateas....
4. Dico a vobis, qd nemo virorum illorum, qui vocati st, gustabit cænam meam
Luc. 14. v. 21...

Tria generatim complectitur hodiernum Ev. A. A
1o. Exhibetur admiranda Dni benignitas in præparatione cœnæ magnæ; in multorum ad illam vocatione; deniq in humanissima eorumdem invitatione, ut sub horam constitutam venirent. Expone obiter qualis hæc sit cœna &c
2o. Exhibetur iniqua, et impudens vocatorum excusatio. ostende verbulo.
3o. Justa eorumdem castigatio. Hanc describit Ev. in servi dicens: de knegt dan wederkerende boodschapte dit alles aen zijnen Heere. Toen wierd de vader des huisgezins vergramd, en zeide tot zijne knegt: gae met'er haest op de plaetsen en straeten der stad, en brengt de armen, gebrekkelijken, blinden, en kreupelen hier binnen .... Want ik zeg u, dat niemand van die mannen, w genoodt zijn, van mijn avondmael zal proeven.

Propositio

T zijn ook deze woorden die wij alsnu tot onderlinge stigtinge nader zullen overwegen # 4 dingen melden de zelve van de regtvaerdige kastijdinge der ondankbaere genoodigden. 1mo de boodschap van den knegt aan den Heere. 2do de gramschap des Heeren deze boodschap hoorende 3tio In illorum invitatorum locum aliorum substitutio 4to a cœnâ in æternum exclusio
Hæc dum expendimus, vos) Attendite

Wij zullen het boodschappen van den knegt, en de gramschap van den vader des huisgezins, met 't gene daerop volgde tot onderlinge stigtinge nader overwegen &c

Graviter deliquisse excusatoris illos, vel inde satis liquet quod adeo severè in illos animadverterit clementissimus Dns.

1ma Pars Atq initium quidem supplicii sumitur à revertentis servi nuntio. Et reversus, inqt, servus nuntiavit haec Dno suo. Nimirum hoc servi nuntium e quasi quaedam reorum accusao et justa in illos vindictae expostulao: neq n ita accipiendum e hoc nuntium, quasi esset aliquid, quod deus ignoraret, et nuntiantis operâ deberet illigere. Absit! sed ad parabolae ornatum pertinet; eumq dolorem denotat, quo affici solent Apli, ac viri Aplici, qd nullum ab auditoribus referunt fructum laborum suorum. Etenim sicut naaliter gaudent, et gratulantur sibi operarii, cum labores suos vident proficere, ita ex adverso dolere illos et gemere necesse e, cum frustra se laborasse illigunt, en zoo ook met de geestelijke knegten.

Vultis expla utrinsq? videte Paulum gaudentem

1. Thess. 2. 19 di Thessalonicensibus. Welk is dog, inqt, onze hoop of vreugd, of roem? zijt gij het niet? ja gij zijt onze heerlijkheid en vreugd. Sic idem Paulus gaudebat

Phil. 4. 1. de Philippensibus, unde ipsis scribit: Zoodan, mijne welbeminde, en zeer geliefde broeders, mijne vreugd, en mijne kroon, staet aldus in den Heere. Sic Joes scri-

2. Jois. v. 4 bit electae Dnae dat hij zeer verblijd was, dat haere kinderen in de waerheid wandelden. Sic idem Joes

3. Jois. v. 3 Cajo scribit, dat hij zeer verblijd geweest is, als de broeders getuigenisse van hem gaven dat hij in de waerheid wandelde. En sic gaudent Apli, et viri Aplici...

Sed et e contrario tristantur cum frustra se laborasse intelligunt. sic Paulus dolebat de malo quod inter Corinthios inveniebatur.... item de Galatis dat zij zig

Gal. 3. 1... hadden laeten betoveren dat zij de waerheid niet gehoorzaemden, dat zij door den geest begonnen hebbende nu door het vleesch wilden voleindigen.

Itaq sicuti Chri ministri gaudent.... sic et tristantur et hanc tristitiam ministrorum Chri indicat parabola dum ait Reversum servum nuntiare Dno suo.

Est vero haec tristitia neqquam contemnenda, cum

n

pro Christo legatione funguntur, contemptus quo afficiuntur, redundat in ipsum Christum. Unde Christus Dominus: Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit. — 2. Cor. 5-20 / Luc. 10-16

Huc item illud: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris. Marcus addit: In testimonium illis: amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati. — Matt. 10-14 / Mar. 6-11

Est itaque grave malum irritos reddere servorum Christi labores, eaque de causa ad gemitus illos irritare, quos nequaquam impune fert Deus. Unde merito fideles monet Paulus, ut superioribus suis diligenter obediant ne illis gemendi præbeant ansam. Obedite, inquit, præpositis vestris, et subjacete eis &c. „Non expedit, inquit Chrysost., quia gemitus prælati ob inobedientiam subditi invocat Dominum, ut ipse eam gravius ulciscatur." Huc flecti quod habetur Apoc. 6. de interfectis propter verbum Dei, et expetentibus vindictam sanguinis sui, quod ipsis non est denegatum, sed tantum ad tempus dilatum. — H: 6. 13-17 / Apoc. 6-9.

Caveamus ergo ne umquam Dei ministros contemnamus, ne et illi aliquando ad Dominum reversi vindictam expostulent de eorum contemptu.

2da Pars

Sed progrediamur ad 2dum quod Evangelium de excusantium castigatione ait. Reversus servus... Tunc iratus pater familias. Altera hæc est excusatorum castigatio, quod ad servi querelas Dominus iis irascitur.

Quis hujus æstimet supplicii gravitatem? Metuenda est ira hominis potentis. Gravis ira Regum est semper, ait Seneca. Sed quid est ira hominis, potentissimi licet, ad iram Dei? Merito psalmographus ait: Wie kend het vermogen uwer gramschap, en wie weegt uwe verbolgentheid op, volgens dat gij te vrêzen zijt? Item: Gij zijt te vrêzen, en wie zal u wederstaen, wanneer uwe gramschap opsteekt... Belooft, en betaelt den Heere uwen godt... hem die ontzaglijk is, en den vorsten het léven beneemt; die ontzaglijk is bij de koningen der aerde. Confer Ps. 2-5. 67-2. — Ps. 89-11 / Ps. 75-8 / 76-12

Sane irato Deo omnis quoque irascitur creatura. Audi

Sap. 5. 17. Sapientiae: Hij zal de wapenen met ijver aenschieren, en de ~~[illegible]~~ schepselen waepenen, om over zijne vijanden wraeck te nemen, ... en de geheele wereld zal met hem tegen d'uitsinnigen vegten.

Apoc. 6. 15. Quis porro o miretur quod refert Joes? De koningen der aerde, zegd Joes, de vorsten, de krijgsoversten, de rijken en magtigen, en alle zoo slaven, als vrijgeboornen, verbergden zig in de holen, en in de rotzen der bergen: en zij zeiden tot de bergen en steenrotsen, valt op ons, en verbergt ons voor het aenschijn des genen, die op den throon zit, en voor de gramschap van het Lam, want de groote dag hunner gramschap is gekomen, en wie zal kunnen stand houden

Quid? quod ipse Jobus vir ille simplex et rectus iram istam adeo extimuit, ut diceret: Quis mihi hoc tribuat

Job. 14. 13. ut in inferno protegas me, donec pertranseat furor tuus?

Deniq; o semel David hanc iram deprecatus e. Dne,

Ps. 6. inqt, ne in furore tuo arguas me, neq. in ira tua corripias me. &c.

En igitur quam gravis sit Dei ira.

At quotusquisq hanc serio cogitat? putasne excusassent se in Ev. nostro invitati, si irae istius aestimassent gravitatem? Et quid de iis dicam, qui infaustas eorum premunt vestigia? qui vocati per poam ad cenam magnam, venire renuunt. His mogen wij met Paulus tegemoet

Rom. 2. 4. voeren: versmaed gij de rijkdommen van gods goedheid, en verdraegzaemheid, en langmoedigheid? weet gij niet dat de goedertierenheid gods u ter boetvaerdigheid aenleid? Maer naer uwe hardnekkigheid, en onboetvaerdig herte, vergaderd gij u zelven een schat van gramschap in den dag der gramschap, en der openbaeringe van gods regtvaerdig oordeel, &c.

Zoo dan willen wij deze schrikkelijke gramschap gods met de verschoonders van ons Ev. eensdaegs niet bezueren, laet ons wel toezien, dat we die gramschap ook niet tergen met de uitnoodinge ter avondmael te versmaeden &c.

3na Pars

Sed iterum progrediamur. Ev. ait quod paterfamilias iratus dixerit: Gae met er haest op de plaetsen, en straeten der stadt, en brengt de armen, gebrekkelijken, blinden

en

kreupelen hier binnen. Atq hoc tertium ē excusatorum supplicium, quod in illorum locum sine mora substituuntur alii. Exi cito, inquit, q. d. putabunt fortasse invitati à suo adventu pendere cœnam, adeoq mihi vel invito expectandum donec ipsis libeat venire: verum ut graviter se hac in re falli sciant, Exi cito -- ne momentum quidem expectandi sunt: curandum ut statim ab aliis occuperur locus illorum, ut p hoc exclusos se intelligant.

At quinam substituuntur? pauperes ac debiles et cœcos et claudos introduc huc, ait prfamilias.

Erant, qui fuerant invitati, divites, splendidi, delicati, atq ideo forte sibi psuaserant, ō ee qui sibi praeponerentur. videmus n̄ illos qui st ejusmodi, eo paulatim venire dementia, ut quemadmodum apud hoēs, ita et apud Deum oīb̄s sese putent ee superiores. Maer ait Sapiens, godt zal geen persoon uitzonderen, en niemands grootheid ontzien, want hij haeft den kleinen zoo wel geschaepen als den grooten, en zijne zorg gaet gelijkelijk over hen alle. Atq ut hoc scirent invitati ipsis rejectis, pauperes ac debiles, et cœcos et claudos jubet Dn̄s introduci, tales videlicet, quos ipsi tantâ cœnâ, locoq suo judicabant indignos; ut p hoc ostendat, quam nihil ducat ipsorum divitias atq delicias. Sap. 6-8

Hanc sortis vicissitudinem ipse Dn̄s clarissimis verbis exposuit dum rogatus, si pauci st, qui salvantur, respondit: contendite intrare ... usq ℣. 30. Exhibet hic Dn̄s nobis eos, qui sive generis, sive professionis titulo promittunt sibi regnum cœlorum, adeoq nulla sibi opus ee putant contentione aut diligentia, ut invitati tempestivè veniant. Incurrent isti dignum temeritate sua supplicium, ut aliis in locum suum admissis, ipsi excludantur, et ex primis fiant novissimi &. Luc. 13-23

H. A. nunc cogitate quam dura, quam probrosa illis sit ea vicissitudo, qa in locum suum substitui vident, quos mxè fuerant aspernati.

Amanum cogitare, qui in locum suum succedere vider

Esth. 6 et 7. Mardochæum. Cogitate Vasthi repudiatam, et ad-
c. 2. missam Estherem. Addite Judæos ringentes odio in
succedentes sibi Ethnos. Qua de re Paulus Rom. 10-19.
ex Deut. 32-21. et ex Isa. 65. Nimirum putabant
Judæi, non posse se à Deo rejici, utpote filios abrahæ:
Luc. 3-8 Quibus recte Baptista: Ne cœperitis dicere patrem ha-
bemus abraham; dico non vobis, quia potens est Deus de
lapidibus istis suscitare filios abraham. Usque adeo
non pendet Deus à judæis, ut nec hominibus opus habeat in-
viris, sed ex lapidibus homines habebit sibi obsequentes &c.

Juvat etiam de vicissitudine illa audire questus dam-
Sap. 5. natorum apud Sapientem: Tunc stabunt justi....

Ex quibus omnibus agnoscitis puto A. A. quam grave impii
futurum sit supplicium, quod sese rejectis, ad cœnam
magnam admitti videbunt eos, quos ipsi mundo contem-
serant.

Ne ergo hoc nobis obveniat, audiamus monentem Dominum
Apoc. 3-11 Tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam.
Dum invitati sumus, ne pigeat venire; ne excusemus
alias non in locum nostrum sine mora sufficientur alii

4ta Pars

Sed neque hoc ultimum. adjicit præterea Dominus:
Dico vobis quod nemo virorum illorum qui vocati sunt
gustabit cœnam meam. Atque hoc quartum est excu-
santium supplicium.

Sat gravis erat jactura suum aliis cessisse locum
in hac cœna, etsi non omnino fuissent exclusi: interest non plu-
rimum, superiori an inferiori loco in hac cœna quis
recumbat. At vero iratus Dominus non solum alios in
ipsorum locum substituit, sed illos etiam omnino exclu-
dit. Dico vobis quod ....

Gustatur porro cœna ista tum in se, tum in iis, quæ
illam antecedunt.

In se degustant illam in cœlis beati.

In antecedentibus prælibant illam in terris omnes pii
Rom. 8-24 spe non salvi facti sumus.

Facit vero illa prælibatio, ut omnia, quæ ad cœnam illam
magnam, quovis modo pertinent ac præparant, mirabiliter
sapiant

sapiant piorum palato. 1 sapit illis Deus, et quæ cumque sunt divina. Gustate et videte quoniam suavis est Dns, beatus vir qui sperat in eo. Koomt tot mij, roept Godt zelf, gij allen die begerig naer mij zijt, en verzadigt u met mijne vrugten; want mijn geest is zoeter dan hooning, en mijne erfenis dan honing en honingraeten. Mijne gedagtenis zal in 't gevolg der eeuwen blijven. die mij eeten zullen nog honger hebben, en die mij drinken zullen nog dorstig zijn. Ps. 33-9 Eccl. 24-26...

2 Sapit illis observatio mandatorum Dei. Hinc David: Hoe lief heb ik uw wet, o Heere! den geheelen dag is zij mijne betrachting. Item: Hoe zoet zijn uwe uitspraeken voor mijne keele, boven honing voor mijnen mond. Ps. 118-97 p. 103

sic pii orent cum Christo: Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus. Joes. 4-34

3 Denique sapit illis ipsa ærumnarum amaritudo, die godt hen hier laet proeven. Hinc cum Paulo: Wij verheugen ons in de hope van de heerlijkheid der kinderen Gods; en dit niet alleen, maer wij verheugen ons ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking verduldigheid voortbrengt, de verduldigheid beproevinge, en de beproeving hope en die hope beschaemd ons niet. Rom. 5-2...

Sic sic pii gustant cœnam magnam, hic in antecedentibus.

Ad excusatores vero quod attinet nihil horum ipsis sapit, Deo ita tergiversationem ipsorum juste castigante &c ——

Jam, quid de postrema illa dicam exclusione, qua exclusi a cœna magna deturbabuntur ad inferos? Discedite a me maledicti &c —— Foris canes. Apoc. 22-15.